

Negyedik rész. Vendégszavaink alakja.

49. cikk. Szétteljesítés.

Jövevényszó sorsát vendéglátó gazdájának szelleme intézi.

Minél mokányabb e szellem s minél idegenebb tőle a jövevény ősi jelleme: annál gyökeresebb munkába veszi elécsöppent vendégét: egyikével tíz lépésnyiről beszél, másikat keblére öleli; emezt megtoldja amazt megcsönkítja; itt kidob egy hangot, ott beiktat; hol domborít hol homorít s addig mesterkedik amíg olyan alakot öltet vele amelynek látásán kedve telik . . .

Nemünk művelődésének ama forrásai közt amelyek gyermekkoráról maradtak ránk, legértékesebbek a hellén irodalom termékei. Természetes dolog tehát hogy számos eredeti kifejezésükön kívül a belőlük megismert bárbár szavak is hellénes alakjukkal terjedtek el világszerte.

Hellász hatalmának összeomlása után szellemi életének romjain az övénel is dúsabb műveltség sarjadzott: Rómáé amely a hellén műveltség emlékei közt a hellén és hellénes bárbár szavak tetemes részét is nyelvébe fogadva, lassankint a maga szelleméhez idomította őket.*)

Korunk műveltségének a rómaié nemcsak gazdagabb hanem egyszerűbb közelebbeső forrása lévén mint a helléné, könnyen érthető hogy ama hellén és hellénes szavak amelyek a latin nyelvbe átszivárogtak — épúgy mint a rómainál használt bárbár szavak — jobbra latinos alakjukkal szálltak át korunkra.

Hogymost a hellén meg hellénes bárbár s a latinos hellén meg bárbár szavak közül melyiket használjuk módosult, melyiket ősi alakjával: csak annyi ellenkező körülmény egybevetésével dönthető el helyesen hogy munkám keretétől ugyan messze kellene távoznom ha e kérdés mélyébe akarnék hatolni. Ígyhát csak odavetve mondom el hogy az én avatatlan — ámtalán valamennyire épemiatt józan — megítélésem sze-

*) Sőt így bánt el mind a hellén mind a római az idegen tulajdonvekkal is. — Péld. Babilon legdicsebb királyának a neve aszír nyelven Nabukudurrurur volt. [Jelentése: „Nabu, óvd meg a koronát!” A héber — amint a Szentírásból látjuk — Nebukadnézár-t csinált belőle.] A hellén Nabuhodonozor-nak, a római Nabucodrossorus-nak hívta. [Mi jobbra hellénes nevét használjuk. Csak olykor mondjuk magyarosan Nebolondozonazúr-nak.] — A perza az ő nagy hadverőjét Kurusz néven ismerte. A hellén Kúrosz-nak, a római Cyrus-nak hívta. [Mi latin nevén emlegetjük.]

rint ezt voltaképp minden szóról külön kellene megállapítani, mégpedig elsősorban arra ügyelve hogy melyik nyelv szellemétől örökölte jellemét, aztán a magunk nyelvének szelleméhez fordulva tanácsért, végül — tehát csupán utoljára — a szokásnak is szentelve némi figyelmet. Elismerem azonban hogy okos eltérésnek esetről esetre gyakran lehet helye.

Így például szerény véleményem szerint olyféle kínos hangkapcsolatnak mint aminőt a latinus „scepter“ [fejedelmi pálca], „sceptikus“ [kétkedő], „asceta“ [sanyargó] „sc“-jének a kiejtése ró ránk, rövidszerrel ki kellene adnunk az útját, hogy helyükre iktassuk eredeti hellénes alakjukat: a szkepter-t, a szkeptikus-z-t s az aszkéta-t [mint ahogy „szkelet“-nek mondjuk a csontvázat — perszemert a német is így hívja], — mégpedig annál inkább mert alighanem igazuk van azoknak a nyelvtudósoknak akik váltig vitatják, hogy a római hajdan minden „c“-jét „k“-nak olvasta, tehát nemcsak a helléntől kapott szavaiban szereplőket.

A „szkepter“-re meg a „szkeptikus“-ra persze bárki ráboríthatná a vizes lepedőt avval a megjegyzésével hogy a „scepter“ s a „scepticus“ legalább latinus alak volt, emezek azonban holmi felemás csodabogarak; hisz igazi hellén alakja az egyiknek: „szképtron“ [eredeti jelentése: pálca; szképtejn = támasztani], a másiknak: „szkeptikus“. Hát ez szent igaz. [Sőt a „szképtron“ latinus alakja se „scepter“ hanem „sceptrum“. A mi „scepter“-ünk a francs „sceptre“ németes mása.] Ámde e fogós kérdésnek menten elcsorbul az éle amint rászabadítjuk a megszokást, merthát a „szképtron“-nal ugyan könnyen megbékülhetnénk, — a „szkeptikus“ azonban — noha magunknak is van „osz“-szal végződő melléknevünk [a „gonosz“] — süldisznöként bukfenceznék végig nyelvünkön.

Szintén a megszokás miatt kell nyelvünkben viszont latinosan megtűrnünk a hellén „küón“ [kutya] szótól származó „künikosz“ [szemtelen; dancsos] helyett cynicus [magyarosan írva: cinikusz], az „enküklópáj-déja“ [szóru-l-szóra: „körben-nevelés“ azaz: mindent átölölő tanítás] helyett encyclopaedia [enciklopédia — ismerettár] alakját, — a francs-gyártotta kilogram [„ezersúly“] s az angol-csinálta kinematográf [„mozgást író“: mozgókép] szavakat ellenben itthon megszokott alakjukkal nempedig „chilogramm“-nak és „cinematograf“-nak.

Hogy a hellén a korabeli bárbar népek szavait, a római pedig rajtuk kívül a hellénéit is a maga szája ízéhez idomította, nemcsak megértem de helyeslem: ha nehezen gördültek a nyelvén, okosan cselekedett ha érdességüket lecsiszolta. Azt is megértem ha így bánik el az ajkára csöppent idegen szavakkal az olasz, a francs, a német, az angol. Megérteném hát azt is ha mi cselekednénk ígyen.*)

*) Ősidő óta akárhány szó így terjedt el világszerte s így vált lassankint az őt magába fogadó nyelv szelleméhez idomulva igazi kincsévé. Eredeti alakját valamennyiük közül legegyszerűbben őrizte meg — nyilván egyszerűvoltánál fogva — a semita [fénic és héber] nyelvekből a hellénbe, latinba s tőlük tovább cipelt „szahh“, a rabbik tanítása szerint — ahogy Abraham a Santa Clara mondja — az egyetlen szó amelyet a bábeli nyelvzavarban mindenki megértett, merthogy — úgymond Abraham a Santa Clara — „als der Obriste Baumeister auß Ungeduld umb seinen Sack geschryen, Willens mit demselben hinweg zugehen, also hat ein jeder das Wörtl Sack verstanden, und also nach seinem Sack geeylet: dahero das Wörtl Sack in allen Sprachen gleich“. [Amikor a főépítő türelmetlenül úti zsákjáért kiáltott hogy vele odábbálljon, a zsák névet mindenki megértette s érte sietett: így egyenlő a „zsák“ szócska minden nyelven.]

Mi azonban az ellenkezőjét műveljük . . .

A hellén s a római műveltség fönnen lobogó szövétnekkép szórta fényét az egész világra. Örökönaradó sugarai híján alighanem korunkban is féligvad állapotban sinlődnék földünk egész népessége. A hellén s a római olyan népek szavaiba lehették a maguk hatalmas nemzeti szellemét, olyan népek szavait zománczták meg a maguk nyelvének ősi bájoságával amelyekhez képest ők kisistenek voltak.

A német — láttuk — soha nem volt a világ egyetlen művelt népe, sőt műveltsége csak korunkban kezd magánál sokkalta műveltebb szomszédjai műveltségének az emésztésén s utánzásán túlelmelkedni. Arról hogy nincs nemzeti *szelleme*, világszerte híres. Nemzeti *érzést* is fujtatóval kell belélehelni. A jövő zenéje tehát nemzeti *érzéke* is.

Valamennyi *érzéke* közül pedig a legtökéletlenebb: nyelvérzéke. Ám-hogy legtöbbet koptatja, páratlan szorgalmával korunkban megérte, hogy hazája egyszersmind földünk legkiválóbb nyelvtudósainak honává vált.

Doch grau ist alle Theorie
Und grün des Lebens gold'ner Baum. (Goethe)

[Ám szürke minden elmélet; zöld csak az élet aranyos fája] — zengi nagy költője . . . Tessék a németet meghallgatni, amikor idegen nyelven beszél!

Nemzeti nyelvérzéke ingatag. Egy határ tájszólásból összeforrt nyelve ma is erjedőfélben. Idegen nyelvérzéke fonák. A magáénál előkelőbb udvarházaktól százéveken át zsákszámra hazahurcolt idegen szavakat ép idegen nyelvszelleme híján megóvni, erős nemzeti nyelvszelleme híján beolvasztani nem bírva, össze-visszatorzította; félszeg hajlandóságától sarkalva pedig nyakra-főre gyártotta egymás képére a pogánynál pogányabb idegen kifejezést olyan fogalmakra amelyeknek — jórészt világszerte elterjedt — helyes kifejezését másutt készen megtalálhatta volna.*)

*) Nagyritkán, elvéve akad ugyan rá példa a művelt nyugati nyelvekben is hogy ujdón idegen szót *honi képzővel* alkotnak új kifejezéssé. Ám-hogy *idegen képzők* esetén eltorzításait holmi idegenszárad közösgunyájává avatva, a maga nyelvét árszsa el tarkaképi szörnyetegekkel, mintahogy a német cselekszi, olyan bárbár magaféleség amelynek csak itthon találhatjuk párját.

Sőt nem egészen példátlan az se hogy kész idegen kifejezéshez mellettes alak támad, mintahogy a francs a spanyol „cigaro“ (tigárió — szival) kicsinyítettje, a „cigarillo“ (tigáriólyó — szivalka) helyére a „cigaro“ honi változatából, a „cigare“-ből (szigár-ból) cigarette-jét (szigareet-jét), az olasz „opera“ [énekesjáték] kicsinyített alakja, az „operetta“ [énekes bohózat] helyére operette-jét (opereet-jét) megteremtette. Hogy pedig nem követett el velük sem oktalanságot sem ízetlenséget, tekintélye révén az ő alkotásai hódították meg a világot s otthoni alakjuk rekedt hazájukban.

Bizonyára furcsa dolog azonban hogy olyan nemzeti magaféleséget mint aminőnek mainapság a spanyol kattogókagylót ismerjük, castagnette-nak (kásztányeet-nak), tehát francsos néven emlegetjük. [„Mainapság“-ról amiatt beszélnek mert voltaképp nem spanyol lelemény. Hasonló kattogó eszköz volt az ércből vagy kagylóból készült hellén „krotálon“ is amely Keletről jutott Hellészba. Hogy Spanyolországba mikor és hogyan került, nem tudhatni. Annyi bizonyos hogy régen, mert Traianus, Hispania szülőltje onnan hozta Rómába ahol „crotalia“ néven kapták föl.]

Sőt ha a francs „castagnette“ nem független alkotás hanem a spanyol „castagñeta“ (kásztányétá) francsos alakja, amiatt kell hibásnak bélyegeznünk merthogy „castagñeta“ [új művelt] patintást jelent, a kattogó lemeznek pedig „castagñuelas“ (kásztányuelész — voltaképp: gesztenyécskék) az igazi neve.

A hellén meg a római a nyelvébe sodródott bárbár szavakat meg-nemesítette. A német jobbára nemesfajú szavakat kaparított a körme közé s megbárbárosította őket.

Am végtére megnyílt a jobbik esze, s hogy megnyílt: úgy látszik nagyon megröstellte pogányságát, amint átlátta hogy nyilván ezentúl se boldogulhatna avval a tömérdek idegen szöszörnyeteggel amelyet száz-éveken végig csak elékteleníteni tudott anélkül hogy nyelvébe olvadtak volna. Nekifogott hát nyelve megrostálásának. Elég ritka szítát választott hozzá: csövestől hullanak át rajta az enyészetnek szánt szörnyetegecskék. A német nyelv pagonya pedig megtelik buzgó szófaragókkal akik a vesztett „kincs“ pótlására targoncaszámra tolják ki a „dojcase ájhé“-k gallyaiból faricskált vaskos ujdón kifejezést. Zulus fordításukat pedig néhány hét mulva fönnen zengi a magyar „irodalmár“. Ami a szítában bentakad, abból is hamarosan elkészül a negyed-, fél- vagy háromnegyed-német szó: megannyi felemásképzű csudabogár, a magyar „irodalmár“ ujdón szókincsének lázas sietséggel átráncigált megannyi remekmintája.

Merthát a „művelt“ magyar nyelvnek a magyar „irodalmár“ az a szemfüles gyorsszállítója aki „nemzetközi“ kinccsel elárasztja; áruját persze Osztrák- meg Németföldről szerzi össze, — jobbára *olyan eltorzított alakokkal amely sokkal inkább sérti a magunk nyelvének szellemét mint amennyire eredeti alakjával bántaná.*

Az ő „európai“-nak és „nemzetközi“-nek híresztelt francs, olasz, angol sat. szavainak bizony amelyeket a francs, az olasz, az angol époly kevéssé ért meg mint jómagunk: korcs a testük, korcs a lelkük.

Amikor a francs a hellén „hémikránia“ [félkoponyafájás] kifejezést migraine-né (migreen-né) idomította, a maga szellemét lehelte bele s alkotása — alakító szellemének tömérdek más ilyes termékével együtt — diadallal hódította végig az egész művelt világot. A német szógyártó iparnak helytelen kaptákra szellem nélkül és ügyetlenül össze-visszagyártott termékei azonban alig egy-kettő kivételével nála rekedtek. Mamár magának se kellenek.

Alig hiszem hogy a fényes példájára honunkban hasonló „szellem“-mel gyártott „nemzetközi“ cikkek is valaha világgjárókká válnának.

Régezte — amíg józan gondolkozásunkat, ép ízlésünket és természetes nyelvérzékünket a tudálékosság el nem fojtotta — az ajkunkra vetődött idegen szavakat nyelvünk megannyi kincsévé csiszoltuk. Őseinkben, akik a [gyűlést jelentő] hellén „szünódosz“-ból zsinat-unkat, a latin „paganus“-ból és „reliquia“-ból „pogány“-unkat*) meg „ereklyé“-nket, a szintén latin „globus“-ból [a „golyóbis“-on át] „golyó“-nkat, a német „Bernstein“-ből, „Schinken“-ből, „Schulter“-ből, „Zuber“-ből és „Groschen“-ből „borostyán“-unkat, „sonkák“-nkat, „sódar“-unkat, „csöbör“-ünket és „garas“-unkat megteremtették, épeszű emberek voltak. Mai ivadékaik esztelen betegek: a maguk oktalanságának a lázarjai. Ajkukon szinte nyüzsög az idétlennél idétlenebb idegen kifejezés; ám a néhány év előtt ismeretlen szerzőtől átteremtett egyetlen „ricsaj“-on

*) A paganus ősi jelentése voltaképp „falusi“ [tehát: paraszti] volt, merthogy „pagus“ [a várossal szemben] megyére értődött. [Parasztot jelent a „pagus“ francsos alakjával, a „pays“-yel képzett „paysan“ is.] Több istent imádóra csak a kereszténység őskora óta értődik, merthogy a falusi nép ragaszkodott legtovább ősi hitéhez.

kívül *tízévek óta* nem került ki közülük olyan becsületes magyarképű szó amelyet igazlelkű magyar ember szívesen vehetne ajkára. Aminő „magyarosítás“-ok mainapság megessnek, olyanoktól a jó Isten óvja meg szegény magyar nyelvünket!

A francs az olyan embert akivel nehéz megfélni [e.: kijöni]: „porcépic“-nak (porképic — süldiszó-nak) hívja.

Hasonló becses tulajdonsággal ékeskednek azok a furcsaképű idegen hangkapcsolatok amelyeket hazánk szellemi életének mai nagyságai hajigálnak közénk „nyelvünk díszítésére“ hogy olyan világos fogalmainkat zavarják meg velük amelyeket a magunk nyelvén érthetően ki tudunk fejezni. E tulajdonságukat pedig meg fogják őrizni mindörökön és nyelvünkhöz soha-soha hozzátörődni nem fognak.

Erről a toldott-foldott gunyában hozzánkvetődött jövevényhadról veszünk aztán mértéket olyan idegen szavakhoz is amelyek néhanapján egyenest vetődnek elénk: menten hozzájukhamisítjuk őket.

Alig hiszem hogy e nagy világon ilyesmire mégegy példa akadjon. Nem is képzelhető másutt mint ahol idegen bálványok tudatlan imádói nemzeti nyelvük eleven szellemét fejedelmi székéről letaszítva, zavaros gajdolatok mormogásával bárgyun vigyorgó idegen torzalakot telepítettek helyére.

Osztják-világ a Tátra havas lejtőjén.

Mintahogy a fejedelmet homlokán ragyogó koronája, hazánkat olykép ékesítik Havas Tátránknak*) üde fenyves-zománcából égbekéredző ormai amelyek rejtelmes ölébe smaragdos díszül mélán csillámló tavakat szórt a művészek művésze, az isteni Természet.

Van-e vajjon magyar aki megállhatja, hogy szóval oly hön „imádott“ hazájának e mesés kincséhez ne zarándokoljon? — Van bizony: nem egy, nem száz, de ezer meg ezer aki Stájerországot minden rögével és bokrával úgy ismeri mint a tenyerét, — aki a Csehország zöldelő dombjai közt végigkanyargó „birkacsapás“-t róva,**) áhítattal ődöng mesterséges fenyvesük katonás sorai közt, holott a magunkénak hiában keresné párját akár Helvétországban akár a Haute-Savoie-ban akár Tirolban!

Vajjon hol az a csapongó képzelet amely lelkünket üdítőbb látnivalóval lephetné meg annál a képnél amelylyé Havas Tátránk nyár utólján olvad? — Ám a képzeletet megszegyeníti a valóság. Tessék Ő Felségét megnézni télen, amikor magára ölti sok mójónyi hópöhölyből szőtt fejedelmi palástját amelynek szilánkbolyából ezernyi színt játszó sziporkákat csiklandoz ki a déli nap nyájasan enyelgő sugara!

*) Európaiasan: „Magas Tátránknak“ — merthogy korunkban felsővidéki természeti kincseinknek Preussisch-Schlesien-ből hozzánkvetődő kirándulók a keresztszülei s nevüket Stieler meg Andrée az ő ajkukról lesik el hogy törvénné iktassák. Hahát ők „Hohe Tatra“-nak keresztelték, hogyan hívhatnók mi másképp mint „Magas Tátra“-nak?

**) Egy eleventollú tárcaírónk nevezte el „birkajárás“-nak úri közönségünknek azt a megrögzött szokását hogy üdülést vagy szórakozást keresni a világ minden kincséért nem menne olyan helyre amely kinek-kinek a maga fzléséhez illik, hanem birka módjára tolul hol ide hol amoda.

A tájra ünnepi csönd borul. A Tarpatok szilaj zúgásán kívül nincs ami megbontaná, hanemha valami kósza vad ahogy a talpa alatt halkan megroppanó havat hosszú öltésekkel végigtűzdeli . . .

Az erdő szélén kisdud népcsoport állong. Vajh kik lehetnek és mely titkos vágy csalta ki őket biztos hajlékukból?

Ha vállukon fegyvert, körülük kutyát látnék, azt mondanám, vadászok. Azonban se puskájuk se kutyájuk.

Ha fejüket összedugva sügvést tanakodnának, összeesküvőknek nézném őket. Am a hó síkján szerteszórva fagyoskodnak és csengő hangjuk mértföldnyi léket vág a néma csöndön.

Végére akarva járni a dolognak, akármelyik arab paripának díszére váló büszke lábemelgetéssel igyekeztem az ujanhullott havon átgázolni hogy közelükbe kerülhessek.

Össze-vissza vagy huszan lehettek. Szép számmal volt köztük asszony-nép is. Olyikuk perces rudat szorongatott a markában. Perecük azonban nem volt rajtuk. Nyilván elköltötték útjukközben. Vajjon nem ép azon tanakodnak, hogyan juthatnának más eleségféléhez? . . . Messze lent a síkon delet harangoznak.

Amikor márcsak hajításnyira voltam tőlük, beszédjükből igyekeztem kivoltukról tájékozódni. Ám hogy sok volt köztük a fehérség, egyszerre mindig legalább négyen beszéltek. Ígylát csak egy-egy szavukat érthettem meg. Ez pedig ahány szó, annyi nyelven volt. Magyarul beszéltek.

Lábuk körül a havon különféle apró szánok legeltek: az egyiknek gyepelő lógott az orrán, a másiknak a nyakából kerék meredt égne, a harmadik valami ikerfajzat lehetett és vasalódeszka fogta együvé. A perceseknek meg valami ménkű hosszú csuda kunkorodott ki a talpuk alól. Minekhogy épcsak nekik?

Mire a rejtelmes társaság közelébe értem, érzéseim egész ácssteleppé rendezkedtek el bennem: Oldalamat körültek heverő holmijuk láttára *fúrta* a kíváncsiság. Szívem — nagy titok fátylának szétlebbenését orontva — hevesen *kalapált*. A fejembe meg *szöveget ütött* hogy minek emlegetik ezek az emberek beszédjükből lépten-nyomon a „Tobolszk” nevet?*)

Hisz Tobolszknak tudtommal még nem törődött birkacsapás . . .

*) A földrajzból mindig jelesen vizsgáztam. Földgömbünknek nincs olyan jelentős hegycúsa amelynek magasságát, nincs oly híres városa amelynek népességét nem tudtam. Hapedig elgondolom, hogy e számokat most is — tízvek multával — úgy kivágom hogy csupa gyönyörűség, vajjon nem mondhatom-e magamról hengegés nélkül hogy [magánoktatással súlyosbított] közoktatásunk büszkeségei közé tartozom? Azt persze hogy e számok metert vagy lélekszámot jelentenek-e, a legtöbbjükről már nem tudom; node ekkora szabatossgot ma — tízvek multán — ki kívánhat tőlem? Mainapság ez egyébkép merően szükségtelen. Az ember odanyúl mellényének 1. sz. zsebébe s elöszedi belöle „Das Weltall in der Westentasche“ [A nagymindenség a mellényzsebben] című töltelékét mintahogy péld. 6. sz. zsebében megtalálja „Der perfekte Italiener in der Westentasche“ [A tökéletes olasz a mellényzsebben], a 9. számúban „Der moderne Sozialist in der Westentasche“ [A korunkbeli rendujtó a mellényzsebben], a 12. számúban pedig „Der gediegene Kunstkritiker in der Westentasche“ [Az avatott művészetbíró a mellényzsebben] című picikönyvet. Könnyű szerral dönöttem hát el 1. sz. zseemből hogy Tobolszk-nak — merthogy „im weiteren Sinn“ [tágabban értve] kormányzóság, „im engeren Sinn“ [szűkebben] pedig város neve — nem magassága hanem lélekszáma van.

Amint hozzájuk mindközelebb értem, észrevettem hogy mozdulataimat egy javakorabeli szálas hosszuharisnyás legény [nem a harisnyája volt szálas hanem ő maga] figyelmes érdeklődésével tünteti ki. Arcán a verőnap fénye, ajkán ezenkívül gyanakvó mosolygás játszadozott. Daliás alakjáról és határozott mozdulatairól itélve holmi törzsfő-féle lehetett.

Megálltam és tekintetemet végigjártam társaságán. Törzsfőm ellenben felém indult és szemét legeltette rajtam. Úgy látszik azonban, hamar jóllakott velem, mert hirtelen megállt. Erre én is rámeresztettem a tekintetemet.

— Bocsánat uram — szegtem meg végül a kölcsönös várakozás fűrészporos kenyerét — ne vegye érdeklődésemet tolokodásnak: hazulról hozták magukkal az urak ezt a sok szép szerszámot?

— Dehogyan hoztuk. Mifelénk ilyesmi nem *létezik*. Sőt ha léteznék, épemiatt nem kéne. Merthát a mi hazánk ugyan Ázsiában *fekszik*, mi azonban — reményilem, meg *is* látszik rajtunk — *át és át* európaiak vagyunk.

Bizonyára az Isteni Gondviselésnek bölcs rendelkezése hogy amikor váratlan nagy öröm küszöbén állunk, lelkünkre zavaros sejtelem borul amely megóv bennünket hogy a szürke légből ránk villanó gyönyörűség derült égből kisikló mennykőként ne csapjon belénk.

Csak akinek a képzelete az emberi léleknek ilyes ösztönös meg-rökönyödését maga elé tudja varázsolni, értheti meg hogyan indult szívem e felelet hallatára heves dobogásnak, hogyan szögeztem tekintetemet mereven a törzsfő arcának s türelmetlenségem hogyan törte ki belőlem akaratlan azt az akkor magamnak is megfejthetetlennek tetsző rövid kérdést hogy:

— Uram, nem szumir *Őn*?

— Nem biz', Uram, az Égre nem!... Az én törzsem a tatárnak ama törzse amely meghal, de európaiasságából tapodtat sem enged!

— Testvér! — csuklám s egy pillanát mulva egymás karjában ziháltunk.

Új fajbéli rokonom bilincselő nyájassággal elémtárt ismertetésétől megértettem hogy — épúgy mint társai — a Tobol partján szétszórtan tengő kisdud osztyák törzs ivadéka. Mihozzánk immár harmadízben kerülnek, merthogy a maguk hazája annyira fagyos vidék hogy télen járnak nyaralni; hisz otthon nyár derekán is majd meggémberednek a hidegtől.

Itteni időzésükközben megtanulták nyelvünket amely ősi hagyományuk szerint édes testvére az övéjüknek. Épenséggel nem lepte hát meg őket, hogy tanulásoközben tömérdek olyan szóra bukkantak amelyet régen ismertek hazulról. Ám ők nyelvünknek nem e rokonságáért hanem épen ismeretlen *furcsaságaiért*, kiváltpedig rajta végigömlő *európaias szelleméért* rajongnak, merthogy gondolataikat olyképen fejezhetik ki vele, hogy nemcsak más de maguk sem értik meg őket.

E szellem bája hatotta át annyira egész lelküket hogy nyelvünket a tobolszki úritársaság elejének társalgónyelvévé avatták, sőt nyakra-főre teremtik a remeknél remekebb ujdon magyar kifejezéseket, aminthogy nyájas olvasóm történetem fonalán egy kis türelemmel hamarosan meg fog róla győződni...

Elhatároztuk hogy akár finn-ugorok akár török-tatárok lettünk legyen hajdanában: *ma* „Uebereuropäer“-ek*) vagyunk *a szó legszorosabb értelmében*...

— Hát aztán *hallasd* csak, pajtás, honnan szereztétek *be* e remek *csűszműveiteket*?

= Csodállak édes öcsém, hogy európai létedre ennyire elmaradtál a világtól. Ezeket bizony *durch die Bank* Svédországban találták ki, abban a jeges paradicsomban ahol az embereknek — amint mondják — nincs egyéb dolguk minthogy hegyeiken — akárcsak holmi hógörgetegek — föl és alá hemperegjenek. Mi is *direkt* Davos-ból hoztunk, mert ott készül a legjava.

— Hogy mondd, öregem, Davos-ból? ... Hiszen Davos — ahogy tudom — *a Schweiz*-ban van!

= Nekem mondd? *Természetes* hogy ott van. Node szeretném tudni, mit változtat ez a dolgon? Vajjon nem tökéletesen *egyre megye*-nektek, hogy angol szöveteiteket Brünmben, bordeaux-i boraitokat pedig Pécselt gyártják, ha ti *egyszer* angoloknak öltitek és francsoknak öntitek magatokra *s illetve* magatokba? ...

Mielőtt e meggyőző okok lesújtó hatását szóba foglalhattam volna, beszélgetésünk fonalát hirtelen elvágta egy tengerszínű levélke amelyet egy ottszülött siheder „fürn knä Härn“ szavakkal lihegve csúsztatott uj testvérem izmos markába.

= *Messieurs et Mesdâmes: I keh' a Pissl hâ*m — mondá a levélkébe rövidke pillantást vetve uj fajbelirokonom, aki csak most vette észre hogy beszélgetésünkbe elmerülve egészen megfeledkezett törzséről. Hamarosan megismertetett hát társaival, aztán kellemes mosolyt csalva ajkára, könnyed meghajlással sarkán fordult és rugalmas léptekkel tovalejött.

— Mi történt vajjon, hogy törzsünk nemes feje úgy hagy itt bennünket mint Szent Pál a dákokat? — kérde a törzs egyik zsenge női rügye aggódó érdeklődéssel.

Szomszédja válaszul a titokzatos levélkét szögezte szemének. Egész szövegeke — se kelet se aláírás — ez a két szó volt: „Negyedik kerestetik“.

[Törzsfőm ereiben hát nyilván egy csöpp se csörgedezett Caesar véréből. Ha csörgedezett volna: onnan ahol első volt, bizonyára nem megy olyan helyre ahol csak negyedik lehetett.]

Hamarosan megvolt az atyafiság törzsfőm faképnél hagyott pereputtyával is: európaiasságtól duzzadó, piros-pozsgás teremtések voltak mindegyeszálig akik kérdésemre kézzel-lábbal igyekeztek csuszkáló szerek titkába avatni.

Megtanultam tőlük hogy az a kunkorgó talp amelynek a nevét a művelt európai svédül *schi*-nek írja és *si*-nek olvassa, voltaképp sajka amellyel hótengeren szokás végigsiklani; annak a rúdnak pedig amelyet a társaságnak ily sajkán álló tagjai a markukban szorongattak, nem az a rendeltsége hogy peracet rakjanak rá hanem evezőnek való. Amikor

*) Magyarul nyilván: „túleurópai“-ak vagy „feleurópai“-ak. Nos és magyarán? Ám ezt tessék valamelyik „magyar Nietzsche“-től megkérdezni!

később hazakerültem, nagy érdeklődéssel túrtam végig ahány „Schwedisch-deutsches Wörterbuch“ a kezem ügyébe esett: a „schi“-nek azonban sehol nem akadtam nyomára. Aztán egy csomó „Deutsch-schwedisch Wörterbuch“-on kerestem végig a „Schneesuh“-t; époly hiában vesztegettem vele időmet. Ám ahány új „Konversations-Lexikon“-ban meg „Fremdwörterbuch“-ban — nomeg persze a magunk nemzeti ismereteinek és vendégszavainak új táraiban — néztem, mindenütt ott-találom hogy: *Schi* [o.: *si*], *schwedisch*: *Schneesuh* meg hogy: *schi* [o.: *si*], *sv.*: *hócipő*. Amhogy a németnek époly kevésbé hiszek mint az ő tudományán táplálkozó honi szerezstudósnak, Svéd- meg Norvég-országból kértem tájékozást. Így tudtam meg hogy Svédországban az ilyen siklótalpat „skida“-nak (sidá-nak), Norgében pedig „ski“-nek (szgi-nek) hívják. A „Schi“ (sprich: *Schi*) tehát a német vendégszótudomány egyik sikerült alkotása . . .

Híveimtől többi szerszámukról kérdezősködve, megtudtam hogy az olyan — három-négy-öt személynek ülésül szánt keskeny deszkával — egymás mögé kapcsolt vas-szánkópárt amelynek elülső szánkója kormányzókerékkel jobbra-balra mozgatható s ilykép az egész alkotmányt vezeti, a művelt európai „bobszléj“-nak hívja. Ahogy e kijelentést meghallottam, legelső érzésem az volt hogy ugratni akarnak. Hisz *bobsleigh* (babszléj) vagy *bobsled* (babszled) néven ismeri ezt az edző kedvteléshez használt eszközt az amerikai angol is. Hahát az európai ugyanígy hívja: *hol marad európaiassága?* Node meglepődésemtől hamarosan magamhoz térített a társaság egyik boglyas szög-hajú szépének e kifejezés jelentését ismertető magyarázata amelyből megtudtam hogy svédül „bob“ = gyerek, — „szléj“ pedig = szánkó, íghát „bobszléj“ = gyerekszánkó. Sietve jegyeztem meg rá hogy a svéd „bob“ nyilván rokona a francs „bob“-nak amely — tudjuk — vásott gyereket jelent. Amintpedig e helyeslő bölintgatással fogadott kijelentésemhez fűzött csevegésünk fonálán kölcsönösen meggyőződünk róla hogy Gyp „Petit Bob“-ját mindegyikünk olvasta, az ismeretlenség jegének utolsó darabkái is menten szétolvadtak és mindnyájan úgy éreztük mintha húsz év óta ismerünk egymást. Így pecsételte meg Gyp osztyák-magyar barátságunkat.

Én pedig megnyugvással győződtem meg hogy íme: nem hiányzik az európaiasság zamatja a „bobsley“-ből sem amely semmivel se svédebb mint péld. a mi „kulacs“-unk, merthogy a veleértett siklómű őse a canadai indiánónak szállfa szállításához meg marti fuvarozáshoz egymás-mögé kötözött szánkója amelynek ülődeszkája olyan helyen ahol nem egészen sík a talaja, elül-hátul himbálódik. Himbálni pedig angolul: *to bob*. *Bobsleigh* tehát: himbáló szánkó. Ha osztyákjaim ahelyett hogy „svédül“ európaiaskodnak vala, értelmes beszédre törekednek, ezt a csuszószerszámukat alighanem „párosszánkó“-nak vagy „zökögő“-nek keresztelték volna, — „zökögő“-nek, nem pedig „himbáló“-nak amiatt merthogy az ő szánkójuk hepe-hupás talajon nem himbál hanem zökög.

Új rokonaim csuszakálóeszközei azonban jobbára nem ilyféle páros, hanem olyan vasalt talpú, fából készült, gyeplős szánkók voltak amelyek csupán egy vagy két személy számára volt hely: olyasfélék mint aminőn iskolásgyerekeink szoknak lejtős utakon végigsiklani. E szán-

kókat uj híveim háromféle néven emlegették. Az egyik — nyilván a vasárnapi — nevük „tobogán“ volt.

Ilyesféle szónak az amerikai angol nyelvben is van nyoma s ott a canadai rezesbőrűnek egy másik teherszállító eszközére értődik: olyan fölhajló orrú, talpatlan, lapos deszkaalkotmányra amelyhez osztyák-jaink gyeplős szánkója — angolul: „sleigh“ (szléj) — úgy hasonlít mint a hajó a tutajhoz vagy a kocsí a társzekérhez. Majdha az osztyák időmultával ezt az igazi toboggan-t (tóbögn-t) is megismeri, alkalmasint ezt fogja „sleigh“-nek hívni. Pedighát igazi nevét olyan gyönyörűen elforgathatná „dobogány“-ra, hogy ujvilági eredete ki sem ismer-szenék „kacagány“-unk, „buzogány“-unk és „csalogány“-unk társaságából, tudóstársaságunk tagjai pedig húsz év mulva meggyőződésük egész hevével hirdethetnék hogy nyilván süvítését kísérő dobogása révén tett szert ősi nevére.

Ámha osztyák rokonimat ősi turáni nemzeti szellemük a „toboggan“ használatoközben cserbenhagyta, annálinkább odamarta bélyegét e szánkó köznapí neveire.

Hol az a művelt magyar akinek keble meg nem rezdül amikor ujdón nyelvünk csillogó kincsein végigszáguldva, fülét a „stikli“ [csiny], — „sticli“ [érmelegítő], — „slicni“ [nyílás], — „snicli“ [szelet], — „spicli“ [szipka], — „cipfli“ [csücsök], — „kifli“ [csücskös], — „kripli“ [nyomorék], — „stipszli“ [csutka] szavak búvós zengésével csiklandoztathatja végig? Nyelvünk melyik avatott ismerője fojthatja el hát lelkesedését, ha megpillantja e fényes sorba rokonaitól nemzeti ajándékul uj gyöngynek iktatott slitni-t.)*

A „toboggan“-t a Sankt-Moritzban telelő szerencsevilág hamisította e szánkó nevévé. A „slitni“ — amint láttuk — édes testvéreink ősi szelleméből pattant ki. Harmadik neve, a ródlj valahonnan Tirolból került elő, merthogy az ilyes szánkót ott hívják „Rodel“-nak.

Ugy sejttem, övé a jövő. Igaz hogy a „tobogán“ előkelőbb, a „slitni“ pedig szebben cseng, ámde a „ródlj“ a legujabb. Mindössze két éve hogy ismerősünk és máris meghódította minden „európai“-nk lelkét. Nyilván a „ródlizás“ fog hát ennek az edzőjátéknak mihamar „magyar szakkifejezés“-évé avatódni s nemzeti szellemünk e diadalis alkotását fényes sorban fogják követni a kerekezés szakkifejezésekep a „rádlizás“, az evezésének a „rúdlizás“.

* Ha paraszt volna, talán „szánkó“-nak mondaná. Ám e szó hallatára az ember lovas szánra is gondolhatna úgye, édes osztyák és magyar híveim? Hát ez bizony öreg hiba. Mily szerencse, hogy a „slitni“-tól nem gondol rá holott épúgy megethetné! Pediglám a lovas-szánt bátran hívhatnók „szán“-nak: semmi szükségünk rá hogy nevét akár „szánká“-vá akár „szánkó“-vá kicsinyítsük. Sőt ha „szánká“-nak mondanók, a „szánkó“ — amely époly magyarosan csengő kifejezés akár a kis házra mondott „házikó“ — az edzőjátéknak használt kis szán külön nevének maradhatna.

A „szán“-t egyébkép sejtlemen szerint alighanem csupán a „szánkázás“ szerkezetének félreértése miatt használjuk oly ritkán. Merthát ahogy én e szót értem, nem a szánt hanem a cselekvést kicsinyíti, — épúgy mint a „kocsikázás“, a „hajókázás“ meg a „járkálás“ ami nem „kocsikán“, — „hajókán“, — „járkán“ járást, hanem olyasmit jelent hogy: „egy kicsit“ — árnyékoltan érve: multságkép — kocsizni, hajózni, járni. Tehát „szánkázni“ se: kis szánon, hanem: egy kicsit szánon járni.

Mint afféle „hekszi“ európaias kifejezés nyilván be fog hamarosan fűteni az osztyánkjainktól szintén Osztrákországból hozzánkcpelt „tob“-ozásnak és „bob“-ozásnak is.

Európai műveltség hijával persze — együgyü parasztésszel — ennek az edzőjátéknak gyűjtőnevet is könnyen lehetne találni. Sőt — ha tetszik — akár német terméből. Csúszni németül: „gleiten“. Ha ebből mai *művelt* magyar emberrel készíttetnénk „magyar“ szót, bizonyára „glájtni“-t és „glájtnizás“-t sütné ki belőle. Én a magam parasztos érzékével az ilyes szánkózást „gelejtés“-nek, a szánkót „gelejté“-nek, pályáját „gelejtő“-nek mondanám. Ugyane kaptára a „slitni“-ből is ki lehetne szorítani a „selejtés“-t, a „selejté“-t s a „selejtő“-t, ha ilyes mesterkedésre szükségünk volna. Node nincsen. Sőt akkor se szorulunk rájuk ha a „szánkó“-ra az orrunkat fintorítjuk, mert a magunk kész nyelvén „lelejtés“-ről és [mind szánkóra mind pályájára érve] „lelejtő“-ről beszélhetünk. Ámha nem tetszenék e kettős jelentés, a szánkó megmaradhatna „szánkó“-nak.*)

Az Úr 1907. évében tátrajáró osztyájkaink körében sokat regéltek egy olyan mesés szánkóról amelyre a „sporcmén“ ráhasal és hátranyujtott lábaival kormányozva süvít végig a havon. Akkortájt ezt a furcsa szerszámot egyikük sem ismerte elevenen; csupán mint a jövő zenéjéről emlékeztek meg róla, ábrándos lélekkel tündödvé, milyen „fesch“ dolog lesz, hamajd fejest fognak vele a lejtőkön végigsurranni.

Ábrándjuk az Úr 1908. évében valóvá vált. Mamár boldog az osztyák és vígan röppen völgynek a s z k e l e t o n !

Az ám: a „skeleton“. Merthát ennek a bolondos holminak ez a „nemzetközi“ szakkifejezése — a Baltitengertől az Adriáig.

Vajjon mikép juthatott nevéhez amelyet korunk tudósvilága „csontváz“-ra ért?

Nyilván olyasképen mint „csontváz“-ra értett „tudományos“ jelentéséhez: bárbársággal.

Hellászban bizonyára nem, merthogy Hellász derült ege alatt télidején nem szánkózni hanem — épúgy mint nyáron — csónakázni szokás, ennek a szánkónak a hazája pedig Norvégország**) ahol „kjelke“-nek írják és „helke“-nek mondják.***)

Kérdésünkre hiában keresünk feleletet a tudomány berkében. Hogy felelhetnék hát meg rá én? Bizony máskép nem mint képzelettemmel...

*) E történetem megírása óta — az 1908. évről az 1909.-re hajló télen — megépődve tapasztaltam hogy rajtam kívül akad más olyan ázsiai is aki „ródlizás“ helyett „szánkózás“-ról beszél. Sőt munkám nyomása közben olyan pogánnyal is találkoztam aki a „toboggan“-t — amelynek az igazi fajtája is megérkezett az idén Németországból — épúgy „dobogány“-nak hívja mint magam. Amhogy egyikük se vetekedhet sem a „slitni“ sem a „ródli“ előkelőségével, nyilván hamarosan jobblétre fognak szenderülni.

**) Ott pedig csak a gyereknép mulat vele hasánfekve. Meglett ember nem a hasával ül rá; lábait se használja kormányzólapátnak, hanem maga elé rakja őket s a kormányzást balhóna alatt szorongatott hosszú pálcával végzi amelynek vékonyabb vége a szánkó mögött földnek feszül.

***) Sankt-Moritzban „cresta“ a neve. Nyilván Graubünden ilynevű falváról, földrészünk legmagasabb havasi helységétől ragadt rá.

Az aszat mint szánkó. Napnyugati románd egy cikkben.

Davos (Dáfósz) lejtős hómezőin a véletlen sokmindenféle vendéget sodor össze a világ minden zugából. A mulatósa — apraja-nagyja — csoportokba verődve hódol a társasélet örömeinek.

Ilyen téli barátságot szőttek immár három évadon át a kis Erik és a még kisebb Gaston. Az első thornthjem-i, a második párisi csemete volt.

Egy nyájas decemberi reggelen Erik, amikor kis pajtásával szembe került, valami ujfajta szánkót vonszolt maga mögött.

— Tiens, qu'est-ce que c'est que cette machine-là? [Nini, miféle furcsa jószág ez?] — kérde tőle, szemét kíváncsian a szánkóra tapaszta Gaston.

— Tu le vois bien, c'est un helke. [Helke, amint látod] — felelt a kérdésre Erik.

— C'est pas trop mal! Un quoi? Un „quelquai“? ... Ah, c'est rien bath! ... [Igazán nagyon helyes! ... Micsoda? Kelke? ... Ó be aranyos! ...] — szólt erre Gaston aki francs torkocskájával semmikép nem értvén a „hehezés“-hez, a szó első hangját akaratlanul „k“-vá keményítette ...

Amikor Gaston édesapja másnap ebéd után fekete kávéját szűr-csölte, Gaston hirtelen avval a meglepő kérdéssel rontott rája:

— N'est-ce pas, petit père, tu m'a dit que le papa du petit Erik est un très-brave homme? Est-ce vrai, hein? [Emlékszel-e rá apus, a multkor azt mondtad hogy a kis Erik édesapja nagyon derék ember? Mondsza igaz ez?]

— Certainement, mon chéri; mais.. [Perszehogy igaz, fiacskám; node ...]

— Alors dis, papa, veux-tu aussi être un brave homme? [Nosza édes apám, szeretnél-e te is derék ember lenni?]

— Que me chantes-tu là, diabolin? [Mit kotyogsz itt össze-vissza, te kis kópé?]

— Je voudrais bien savoir si tu voulais en faire comme lui? [Nagyon kíváncsi vagyok, vajjon követnéd-e példáját?]

— Ah, et comment cela? Qu'as-tu donc à me demander? [Ejnyeno, vajjon mit tegyek hát? Bökd ki szaporán, mi kéne ha volna?]

— Eh bien voilà, na, ... je voudrais aussi un „queleton“ — tout petit, pas plus grand que celui du petit Erik. [Noshát, ime ... nagyon vágyom egy kis „kelke“-re, akárha akkorára mint az Erik pajtásomé.]

Gaston a „kelke“-t — ahogy látjuk — kicsinyítő raggal toldotta meg*) — nyilván részint hogy megértesse, mily kedves neki vágyainak e netovábbja, részint hogy apját szerénységével könnyebben nyerje meg tervének.

*) Olyképp mintahogy a francs a „canard“ (kánár — kacs) szótól a „caneton“ (kántófi — kis kacs) avagy a kagylót jelentő latin „concha“-tól eredő „coque“ (kok — tojás héja) szótól a „cocon“ (kokófi — selyemgubó) szót alkotta. Ilyes kisebbítés a cserebogár francs neve: a „hanneton“ (hántófi) is amelynek törzsökében a német „Hahn“ szó rejtőzik. Ennek a megértéséhez persze tudnunk kell, hogy „Hahn“ nemcsak kakast hanem egyik-másik német tájszólás szerint cserebogarat is jelent, akár a francs „poule d'arbre“ — fai tyúk — kifejezés amelyet Limousin-ban (Limuzeõn-ban) értenek cserebogárra.

Másnap már Gaston diadallal huzgálta maga mögött Erik szánkójának megkívánt mását és tőle kérdezte nagy érdeklődéssel a szomszédos vendégtanyának [pension-nak] egyik lakója, a vele majdnem egykorú Fritz:

— Tis-tonc, Casdon, qu'est-ce que draines-là par la laisse? [Nosza Gaston, mit hurcolsz magad mögött pórázon?]

— Tu sais pas? C'est donc un „queleton“. [Ejno hát nem látod, hogy „kelton“? — oktatta világtól elmaradt pajtását Gaston nagybúszkén...]

Mikor Fritz a reggeli ebéd [déjeuner] után édesapjának az elmaradhatatlan „Malzeit“-ot fülébe röpítette, húsos nyakát vézna karjával körülfontva hízelgő hangon intézte hozzá e szókat:

— Ach, lieber Papa, schenk' mir doch ein solches Ding, wie es mein Freund Kasdon gestern von seinen Eltern beschert bekam! [Édes apám, végy — kérlek — nekem olyasmit amit pajtásom, Gaston kapott tegnap szüleitől!]

— Nun, wir wollen sehen, wenn du dich schön brav aufführst... Ich dachte schon selber daran. Es ist ein reizendes niedliches Ding das. Es mag auch der Gesundheit recht zuträglich sein. Doch sag'mal, Fritz, wie nennt Ihr das Fahrzeug, nach dem du dich so sehr sehnst? [No majd meglátjuk: persze csak ha jól viselkedel... Magam is gondoltam rá. Valóban nagyon kedves, tetszős jószág és bizonyára jól hat az egészségre is. De mondsza Fritz, hogy hívjátok ti egymásközt ezt az eszközt amelyre annyira fáj a fogad?]

— Von meinem Freund Kasdon hörte ich es soeben „Keleton“ nennen. [Pajtásom az imént „Keleton“-nak mondta].

— Hör' mal, Käthe, was für einen Stiefel dieser grüne Junge da zusammenschwatzt — jegyezte meg élte párjához fordulva Fritz nagytudományú hím szülője — Offenbar hat er von „Skeleton“ — Gerippe — läuten hören, wie dies schlanke Zeug wohl wegen seinem gerippartigen Bau heißen mag. [Hallod, Käthe, micsoda bolondot fecseg össze-vissza ez az éretlen tacskó? Alighanem „szkeleton“-t — csontvázat — hallott emlegetni ahogy e karcsu jószágot nyilván könnyed, vázas szerkezetéről hívják.]...*)

*) Ilyeskép juthatott volna a norvég szánkó a német földgömbön elterjedt nevéhez, a „szkeleton“-hoz, ha neve a norvég „kjelke“ szótól eredne.

Am sokkal egyszerűbben származhatott a francs „selle“ (szel — nyereg) kicsinyítőtől, a „sellette“ (szelet — zsámoly) szótól amelyet a francs gyerekvilág a maga apró szánkójára ért. Ha valamelyik francs gyerek ezt kicsinyítette tovább „selleton“-ná (szelton-ná) s német pajtása ezt emlegette így tudós apjának, sokkal könnyebben eshetett meg az átalakulás.

50. cikk. Csevegés a hartes meg a weiches p-ről s a bajazzo-ról.

Azok a tanítókönyvek amelyekből az „európai“ magyar az ő német nyelvismeretét meríti, vajmi tökéletlen munkák.

Aki belőlük kanalizott tudománnyal indul neki a „világnak“: Osztrák- vagy Németországnak, hamarosan meggazdagszik avval a keserű tapasztalattal hogy az ottszülött egész másképp beszél mint ahogy együgyű eszével képzelte. Merthát mint minden nyelvnek, más a képe a németnek is elevenen mint írásból magyarjancsisan végigbötüztve.

Idegen ember péld. csak tapasztalatával tanulhatja meg hogy délen a „hartes b“-t meg a „hartes d“-t jobbára lágyan, viszont éjszakon a „weiches p“-t meg a „weiches t“-t többnyire keményen szokás kiejteni, meghogy efféle cserélgetés gyakran megesik a „k“ meg a „g“ használatával is.*)

Ez a tájszellem persze akárhány idegen szónak az ábrázatán is megismerszik.

*) A kemény s a lágy hangok ilyes összekeverésének abban rejlik a magyarázata hogy korunk írott német nyelve az éjszaki s a déli tájszólás egyesítésével keletkezett. Hogypedig megalkotója az éjszaki német volt aki [a 16. százévből] a maga hivatalos nyelvéből fejlesztette tovább, a déli német pedig csak később fogadta el, természetes dolog hogy az éjszaki nyelv szelleme uralkodik benne. Ám hogy a délinémet megbéküljön vele, számos kifejezést az ő tájszólása szerint állapítottak meg irodalmiának. Ezt a mesterségesen együgyűrt nyelvet aztán meg is tanulta minden német a tollával, az ajkán azonban kinek-kinek a maga ősi tájszólása csendül meg. Kivált vígan cserélgeti össze egymással a *p*-t meg a *b*-t, a *t*-t meg a *d*-t s a *k*-t meg a *g*-t.

A mi honi meg osztrák német-szón nevelkedett fülünknek persze az éjszaki német [a „hochdeutsch“] kiejtés a szokatlanabb. Amikor péld. a Salzkammergut-ban utazgató tulipános magyartól poros utitársa „auf einen Augenblick“ a „Kuhkoch“-ját kéri kölcsön, megrökönyödve ébred a tudatára hogy az életben több hasznát venné ha a „Kraniche des Ibykus“, a „Ring des Polykrates“ és társaik összemagoltatása helyett hozzászoktatták volna a fülét hogy a „Gucker“ remeknémet kiejtése nem „kukker“ hanem „kúkohh“.

Sőt vajmi kevés magyar ember érti meg a [Németország déli részén s Osztrákországban uralkodó] délinémet kiejtést is. Kivált nehezen igazodik el rajta, miért hívja a déli német a süteményt „Gepekk“-nek, nem pedig [mint ahogy szittyá nyelvérzéke súgja] „Kebekk“-nek és miért érti a „Kebekk“-et podgyászra, — valaminthogy miért mondja a ruházatot „Bekleidung“ helyett „Pegleitung“-nak és miért érti a „Bekleidung“-ot kíséretre?

Emiatt gagyog a cserkésző „európai“ magyar pirsél-ésről, persze mitse tudja róla hogy a német „birschen“ a francs „berser“ (berszé) ferdojcsolása.*) Amikor pedig vadászópajtásaival érzetének megvidítésára összeül, egy tucat kártyát szed elő a zsebéből: hisz a német is „hartes t“-vel vág neki a francs „douzaine“ (duzeen — tizenkettőnyi) teuton másának, a „Dutzend“ szónak,**) — vígan a düttíroz-ván, mert hogy a francs „atout“ (ātu — „mindenre“: ütő) kifejezésnek „aduttieren“ a „nemzetközi“ alakja, mint afféle telivér „európai“ tehát nem „atuz“-hat; — avval se törődik hogy vörösborsosteájába mártogatott piskótá-ját is megkeményítette a német a puhára gyártott olasz „biscottino“ [„két-szersültecske“] s francs „biscotin“ (biszkoteõn) példájára süített „Biscoten“-ja „hartes“-nak ejtett „weiches b“-jével. Patáliá-nak mondja persze azt a zenebonát is amellyel — ha pitymallatkor hazavetődik — élte kedves párja fogadja; hisz az olasz „battaglia“ (bátályiá — harc) első hangját „világszerte“ p-nek ejti a „művelt európai“. Am:

Az örömmek levegőjét
Megtisztítja bánat,
A kizajlott búfelhőkön
Szép szivárvány támad —

zengé koszorus költőnk.

Lass regnen, wenn es regnen will,
Lass jedem seinen Lauf;
Denn wenn's genug gereget hat,
So hört's von selbsten auf —

gondolja háboruságba keveredett európai magyarunk. És nem téved. Hamarosan szétoszlanak az ő búfelhői is: kivált ahogy alkonyatkor kadrop-jából****) előkotorja estikéjét [smoking-ját] s aggódó hitvesének kérdő tekintetére válaszul egy énekes-színházi páholyjegyet lobogtat a szemébe engesztelő áldozatkép.

Ifju párunk alig néhány hete került haza nászútjáról amelynek a bájos kis menyecske lánykori fészkeből, Puttonmadarásról röppent neki.

A lobogó páholyjegy Leoncavallo-nak „A bajazzók“ című énekes-játékára szól amelynél nálunk azeste — mintegy tizenöt évvel ezelőtt — adtak tizedszer. Amikor először került színpadra, menyecskénk valahol a francs tenger melléki havasok tövében ödöngött férjecskéjével; útjuk-közben pedig bizony kisebb gondjuk is nagyobb volt minthogy akár honi akár idegen újságokat bujjanak. Így esett meg, hogy menyecskénk alig tudott valamit énekes-színházunk akkori nagy újdonságáról. Annyira keveset tudott róla hogy a címét se értette.

Urának nem akarta tájékoztatlanságát elárulni. Maga kezdett hát a

*) A mi cserkészés-ünk eredete egyébkép szintén idegen, merthogy a [„kör“-t jelentő latin „circulus“-tól származó] talyán „cerchiare“ (cserkijáre — átkutatni) szó sikerült magyarátsa.

**) Ha néhány százévvvel korábban kerül hozzánk mintamikor, megismertük, ma nyilván „csuszat“-nak mondanók [merthogy együtt csúszik].

***) Francsul mt. I. szótáramban a „Garderobe“ szónál.

kérdésen gondolkozni. A darabot magyar színpadon adták; íghát legelső gondolata az volt hogy a „bajazzók“ holmi középkori magyar bajvívó leventék voltak. Ámahogy a szereplők neveit végigolvasta, menten meggyőződött róla hogy sejtelve helytelen útra tévedt.

Végigtúrta urának minden olyan könyvét, amelyben e szó előfordulhatott volna, de biz nem akadt nyomára. Nyilván olasz szó lehet, merthogy a darabnak olasz a szerzője s olaszok a szereplői is, — gondolá gyermekes együgyűségével s előszedte a maga kised olasz-német szótárát amelylyel keresztapja lepte meg néhány éve, amikor olasz dalokat kezdett énekelni. Ez a fáradsága is kárba veszett.

Végtére mégis urához fordult magyarázatért.

— Adsza galambom azt az olasz szótárt! — szolt ez föntes mosolygással, jobbkezének a mutatóujját kiegyenesítve, hogy hamarosan neki-bökhesse a keresett szónak. Ámde hiábanvaló maradt az ő vesződése is. Ighát egyelőre maga magyarázta meg kis feleségének rövidesen hogy az olasz a „bajazzo“-t bohóc-ra érti. Amhogy nagyon fúrta az oldalát, vajjon miért nem akadt rá felesége szótárában, elhatározta hogy másnap valamelyik nagy olasz szómagyarázó munkában fogja kutatni.

A véletlen azonban megkímélte e fáradságtól. Alig helyezkedett el kis feleségével páholyában, tekintete — amint a nézőtéren végigjárta — hirtelen megakadt egy legénykori pajtásán akiről tudta hogy évente Firenzében szok néhány hetet tölteni s az olasz nyelvet tövirül-hegyire ismeri. Egy intésébe került, hogy barátja otteremjen páholyában, ahol menten elpanaszolta neki szónyomozásával vallott kudarcát.

— Bizonyára nem jó helyen kerested, kedves barátom! — szolt ravasz mosolygással a firenzei pajtás.

= ?

— No mondom, hogy rossz helyen kerested — erősíté meg állítását titokzatos biztossággal az olasz tudós. Hadd lássuk: nos hány kötet a szótáratok?

— Biz az nem több egynél: az eleje olasz-német, a vége meg német-olasz.

— És te hol kerested?

— Hásztmerefrog!*) Naná, majd a német szavak közt kerestem!

— Nopedig pajtás ott előbb rátalálhattál volna. Merthát a bajazzo szót nincs a világnak az az olasz aki magáénak vállalná. A bohócot talyánul „pagliaccio“-nak (palyiáccs'o-nak) hívják. „Bajazzo“-nak csak a német mondja aki első hangját nyilván azért írja „weiches p“-vel hogy keménységét jelezze; — „cs“ betűje meg nincs az istenadtnak: így vedlett át a „pagliaccio“ az ő nyelvén „bajazzo“-vá amit persze mind maga mind buzgó tanítványa, a balkáni szittyá, törülmetszett olasz szónak néz... Lehet egyébkép hogy a milano-i „pajazz“-ot „o“-zta meg a német koma a végén, talán hogy eredeti alakját nem érezte elég olaszosnak.

Firenzei tudósunk előadásához nincs egyéb hozzáfűzni valóm mint-hogy a „pagliaccio“ — az olasz népies bohózat egyik legkedveltebb állandó alakja — régen te hatalmas szalmadoronggal szokott a színpadon

*) Székesfővárosi angolsággal: Bolond kérdés!

megjelenni s össze-visszahadonászott vele. Szalma pedig olaszul: „paiglia“ (pallyiá). Ez hát nevének a magyarázata.

Azt az énekesjátékot amelyet nálunk „A bajazzók“ címmel adnak, olasz ember írta. Minden íze tősgyökeres olasz munka. Eredeti címe: „Pagliacci“.

Évvel az *olasz* darabbal székesfővárosunk *magyar* közönségét *magyar* intézet *magyar* és *olasz* művészei gyönyörködtetik. „Pagliacci“ magyarul: „Bohócok“ vagy „Pojácák“.

Leoncavallo énekes játékanak előadása előtt a „Bajazzo“ szót hazánkban a „Gartenlaube“ s Marlitt penészesszellemű olvasóközönségén kívül alig volt aki ismerte.

Hogyan nyomhatták hát oda e darab címének a „Bajazzo“-t, holott e bárbár szóhoz magunknak époly kevés a közünk mint a vele megnyomorított olasz darabnak?

Ámtalán akik a nyakunkra hozták, se magyarul nem tudnak sem olaszul, csak épen bárbáru?

51. cikk. A spárga, a svadrón és társaságuk.

Honinyelvünknek egyik jellemző magafélesége hogy egyetlen oly tősgyökeres szava sincs amely több mássalhangzóval kezdődik.)*

Szokatlan volta miatt nehezükre esett volna hát apáinknak így kezdődő *idegen* szó változatlan kiejtése is. Bajukon jobbára úgy segítettek hogy magánhangzót raktak eléje. Így vált nálunk péld. a hellén „sztefánosz“ [koszoru] Németföldön „Stefan“-ná csonkult alakja István-ná, a latin „schola“ iskolá-vá, az olasz „stallo“ istálló-vá, a latin „strangulare“ [megfojtani; összeszorítani] szótól eredő német „Strang“ istráng-gá, a „Sturm“ ostrom-má, a szláv „dvór“ udvar-rá, a „sztolnik“ asztalnok-ká. Másutt hangzót szúrtak a két mássalhangzó közé. Így lőn a latin „gradus“ [fok] garádics-csá [lépcsővé], a „scrinium“ szekrény-nyé, a „trifolia“ [háromlevelű] turbolyá-vá, a „globus“ [gömb] golyóbis-sá, a „placenta“ [lepény] palacsintá-vá, — a német „Pranger“ pelengető-ré, a „Schrote“ sörét-té, a „Schlacke“ salak-ká, — a szláv „brát“ barát-tá, a „szluga“ szolgá-vá, a „tlumács“ tolmács-csá**), a „szvitnik“ szövetnek-ké, a „klucs“ kulcs-csá. Olyan példa is van hogy az egyik mássalhangzót kidobták; így vackolódott át a német „Schwager“ sógor-rá, a „Schwägerin“ pedig sógorné-vé hogy művelt nyelvünkéből ősi magyar „süv“-ünket meg zamatos honi „ángy“-unkat kitérje. Sőt megesett, hogy mindakét mássalhangzón túl-

*) Emiatt keresik nyelvtudósaink a mi — bohóságot, enyelgést, mókát jelentő — tréfiá-nk eredetét ki az olasz „truffa“ [bohóság], ki a francs „trouver“ [találni], ki a német „treffen“ [eltalálni] szóban s emiatt nem jutott mindaddig egyiküknek sem eszébe hogy a magunk nyelvében kutassa származását. Nem dönti meg e szabályt pletyká-nk [tereferé-nk] sem amely nyilván az olasz „pettegola“-nak valaminő szláv változatakép szűrődött át nyelvünkbe, — sőt helytelen volna vele szemben a hivatkozás ujkeletű fröccs-ünkre is amelyet a régi jó magyar „fercsen“ igéneknek „fröccsen“-né nemrég áttótosított alakjából korunk mai körcs szelleme loccsantott ki. Magyar érzékkel megteremtve nyilván „föccs“-nek szüldött volna.

Az a bodorítóművészünk pedig aki a kremássan szót röppentette először világgá, nyilvánvaló tanúságát tette vele hogy dedje ezeregynéhány éve nem az Eteleközből sodródott hazánkba s nem Árpád apánk és marcona vérei bozontos üstökét bontogatta hajápoló szerszámával.

**) Magyaros alakjából került ki aztán a német „Dolmetsch“, — ámpersze „weiches t“-vel.

adtak, amint a gyógyítókenőre értett német „Schmier[e]“-nek ír-ré történt átmagyarodásán tapasztalhatjuk.*)

A német nyelvnek a miénktől merően eltérő szelleme ellenben annyira kedveli a mássalhangzók torlódását hogy ott is egymásra halmozza őket ahol hangzó esik középük. Így péld. a byzantiumi udvarban főorvosra értett „arhiátrosz“ az ő nyelvén „Arzt“-tá, a középkori gyorspostás [teher hordására használt] segítőlovának a neve, a hellénkelta-latin „paraveredus“**) pedig „Pferd“-dé zengősült. Az se ritkaság hogy kettős mássalhangzó előtt talált magánhangzót elhagy, mintahogy péld. a latin „aestivale“ [nyári] szónak Stiefel-lé [csizmává] történt átnémetesedésén tapasztalható.***)

A latin „asparagus“ [csirág] szónak a nagy európai nyelvekben élő ivadéka — a francs: asperges (ászerps), az olasz: asparagi (ászpárádzsi), az angol: asparagus (őszperegősz) — egytül-egyig megtartották latin eredetijük kezdő hangzóját; csak a német fosztotta meg a fejétől; az ő fejevesztett Spargel-jának a magjából kelt aztán ki mesterséges európai trágyával művelt nemzeti nyelvünk egyik furcsa díszének a mi fejellen „spárgá“-nk.

A „labodá“-t jelentő arab „aszpanáh“, a tőle származó spanyol „espinaca“ s ivadéka a francs „épinard“ mindegyeszálig hangzóval kezdődik. Amhogy németes változatuk, a „Spinat“ kezdő hangzó nélkül illik jobban a német nyelv szelleméhez, perszehogy az európai magyar is s penót-nak hívja a labodát.

Staféta volt persze nálunk a gyorsposta is, aminthogy ma is svadrón a lovasszázad, spanyolett a forgózár, speceráj a fűszer és skárt a félrerakott kártya, merthogy a német nyelv szelleméhez inkább illett az olasz „staffetta“, — „squadrone“, — „spagnoletta“, — „spezieria“ és „scarto“ mint a francs „estafette“ (esztáfeet), — „escadron“ (eszkadrón), — „espagnolette“ (eszpanyoleet), — „épicerie“ (épiszri) s „écart“ (ékár).

Ez pedig nem véletlen, mert a francs nyelvet a német sokkal jobban ismerte mint az olaszt; kiváltpedig a katonai szakkifejezéseket szinte egytül-egyig a francstól vette át, hatehát „Eskadron“ helyett „Schwadron“-t mond, nyilvánvaló hogy szántszándékkal pártolt át olaszos alakjához.

Am ahol Nagy Mesterünk francsos alakot használ, nyelvünk nemzeti szelleme menten hozzáigazodik. Így péld. honi divatárusaink Angolországból szerzik a széles selyemnyakravaló-sávokat, ott pedig „scarf“ (szkárfi) a nevük; ők azonban nem így hanem a francs écharpe (ésárp) néven árulják őket. Talán merthogy a magunk nyelvéhez jobban illik? Nopersze! Illhetnék akármennyire ha a német nem így használná!

*) Később persze — „európaisság“-unk megébredtével — az osztrák „Schmierkas“ [lágysajt] mint smirkász került vendégszókincsünk tárába.

**) Alkotórészei: a hellén „para“ [mellett], a latin „vehere“ [kocsin járn] s a kelta „reda“ [kocsi]; az utóbbi kettő kapcsolata: a kk. latin „veredus“ amely gyorslovat jelentett.

***) A „Stiefel“ tehát voltaképp „nyári“ lábbelit jelentett, merthogy régente a lábszárat megóvta a kigyómarástól, erre pedig nyáron inkább volt szükség mint télen.

52. cikk. A megtaláltak.

Német szó súlya mindig a törzsökén nyugszik, mintahogy péld. az *Eigentum*, *Gedächtnis*, *Bericht* szavakon tapasztaljuk.

Francsé ritka eltéréssel utolsó tagján. Rajta hagyja a német is amikor körme közé kerül. Amha rövid hangzót követő egyetlen mássalhangzóval végződik, szükségét érzi hogy terhének viselésére megerősítse. Ezt vagy úgy cselekszi, hogy utolsó hangzóját megnyújtja, vagy úgy hogy végső mássalhangzóját megkettőzi. Előbbi műveletét idegen szavaknak csak kiejtésén szokja végezni. Az utóbbit betűvel is megrögzíti.

Mi minden szavunk súlyát első tagjára vetjük. Így bánunk nagyon helyesen vendégszavainkkal is. Nyelvünk szelleme nyomatékos tagjuk megerősítését se követeli.

Nincs hát rá szükségünk hogy a „groupe“ (grup — csoport), — „troupe“ (trup — csapat), — „frégate“ (frégát — csatahajó), — „cocote“ (kokot — nőcske) szavakat grupp-pá, trupp-pá, fregatt-tá s k o k o t t - t á hamisítva nagytekintélyű Mesterünk példájára kettős mássalhangzóval csattogtassuk, kiválthogy *tősgyökeres* magyar szavaink közt hasonló ábrázatút keresve se találánánk, amíg a „grup“ és a „trup“ honi „csap“-unk és „zsup“-unk, a „fregat“ magyar „falat“-unk és „lakat“-unk, a „kokot“ pedig „bot“-unk és „robot“-unk társaságába hamisítatlanul bizonyára inkább odaillenek.

E szövégi kettőzést a német idővel a maga francs szóseregének hivatalos gunyjává avatta s bárbár szelleme ráöltötte olyan szavakra is amelyek végső mássalhangzóját a francs épenséggel nem ejti ki mint péld. a „galop“ (gálo — [lőháton:] vágatás; [táncolva:] hajrá), a „bigot“ (bigo — szenteskedő), a „capot“ (kápo — vége) szavakra amelyek kettőstalpra állítva galopp, bigott és kaputt alakban kerültek le a kaptafáról. [E művelet nélkül nyilván „gálop“-nak, „bigot“-nak és „káput“-nak olvasná őket.]

Ha hozzánk eredeti alakjukkal jutnak el, a „galó“-hoz nyilván hozzá se nyultunk volna; hisz hajszálnyival se csöngött volna idege-nebbül mint a magunk „csaló“-ja vagy „való“-ja; a „bigo“-nak meg a „kapo“-nak pedig alighanem végső hangzójukat nyújtottuk volna meg merthogy ilyen ábrázattal amaz „ingó“-nk és „rigó“-nk közé, ez pedig „apó“-nk és „csapó“-nk közé szinte testvérüknek odaillott volna.

Am nyelvünk mai mesterkéltséggel bárbar szelleme persze kettős germán talpuk híjával époly tökéletlenségnek érezné őket mint a szintén francs „baroque“ (bárok — kanyaru) szót amelyet németeurópai nyelvtudósaink dicső példájára eddig „barock“-nak írtunk és barokk-nak ejtettünk, ma pedig úgy írunk amint kiejtettük. Sikk persze a „sikkes“ honi kiejtése a „chic“-nek (sik-nek) is.*) Pedighát bamba az a szellem amely ennek az ormótlan vastag talpának a magunk nyelvén szükségét érzi. Lám: a magunk „sarok“ és „lik“ szava gyönyörűen megvan a vékony talpával. Node francs szónál „egész más“ az eset, ugyebizony kedves európai nyelvrontó uraim? — merthogy a „nemzetközi“ nyelvszellem megkívánja hogy az idegen szó idegenesen csengjen, kiváltpedig hogy német kaptájával egyezzek. Péld. a „baroque“ a „vafin“-a, a „gé“- meg a „sláfrokk“-kal**), a „chic“ meg a „pique“ (pik — tök) pedig a „cvikk“-kel.

Néha megesis hogy a kettőzéssel könnyebbé válik a kiejtés az eredetnél. Ez kivált olyankor fordul elő amikor különböző mássalhangzók kapcsolata helyére egyiküknek a kettőzése kerül mintahogy a latin „trifolium“ [hármass levél] kifejezéstől eredő „tréfle“ (treff — lóhere; kártyán: makk) szóból termelt Treff-en tapasztalhatjuk.***) Pedighát nekünk — ha általán szükségünk volna rá — úgy is elég jó volna ha „l“-jét egyszerűen elhagyjuk.

*) Régente — ahogy látom — ilyesfajta egytagú szavak talpát megvékonyítottuk s hangzójukat nyújtottuk meg, mintahogy péld. a német „Sack“-kal és „Beck“-kel „zsák“-ká meg „pék“-ké művelt magyarosításakor cselekedtünk.

**) Sőt a telivér európaiasság olykor szó elejébe is odaérzi a „rokk“-ot, péld. a szintén francs „rococo“ szóhoz amelyet mindmostanig „roccoco“-nak írtunk, világtulipánosító írómodunkkal pedig r o k k o k ó -vá magyarítottunk.

***) Példánk olvastakor persze szinte lehetetlenségnek érezzük, hogy nyelvünkbe bárcsak vendégül olyan szó férközzék amely az f és az l betűk torlódásával végződik. Pedig bizony megesis: csak német példa kell hozzá. A francs „truffe“ (trúfi) szóba a német csempészte a mi „trüfli“-nkben pompázó l betűt amikor „Trüffel“-nek szerkesztette össze a mintáját. [Apáink „trifla“-ról beszéltek.] Node itt a rákövetkező i tetemesen megenyhíti a torlódást.)

Nyelvünk mai nemzeti szellemének nincs szüksége az i betű odabiggyesztésére, mint péld. a halomragyúlt holmit, állott árut jelentő német „pofel“-ból kifésült gyönyörűséges p ó v l -unk**) meg a félig németesen „sófel“-nak írt, eredeti kiejtésének hí megörzésével használt, „szegényes“-t jelentő héber s ó f l -unk példája tanúsítja.

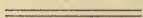
*) Ám van az „európai“ magyarnak e kedves fűszere számára honi neve is: a „szarvasgomba“. Ilyen név gombát az okos magyar is ismer; azt a latinul „clavaria“-nak mondott rózsaszínű, sárgás vagy ibolyaszínű ágas-bogas gombafajt hívja így amelynek alakja a szarvas agancsára emlékezteti. Ez azonban époly kevéssé való embernek mint a gím-gomba [latinul: „elaphonices“, németül: „Hirschtrüffel“] amelyet amiatt hívunk így mert a földben rejtőző gumója kedvelt eledele a szarvasnak amely kikaparja s lekölti. A „trüfli“-nek pedig amelyet a természetűdős „tuber“ néven ismer, tudtommal épenséggel nincs eredeti magyar neve; csupán a bakonyi ember hívja egyik fáját amelyet orvoságnak szed: „földi kenyér“-nek.

Vajjon minek keresztelné az „európai“ magyar növénytudós, ha világszerte sűrűn emlegetett tudományos kutatásaitól hozzájutna hogy ilyes apró-cseprő kérdéssel foglalkozzék? Nyilván az isteni Gondviselés megmérhetetlen kegyességét áldhatjuk érte hogy mindaddig megóvta szegény nyelvünket tudományos nevéttől. Magához hasonló parasztos észjárású ember talán — ahogy e földalatti gumó kettészelt részeire veti tekintetét — márványra emlékeztető metszetéről „eresgombá“-nak mondaná. Ez azonban tudományos névnek túlon értelmes volna.

**) Jelentésének magyarázata mt. az 518. oldalon.

A német hangvetésnek kiváltkép „érdekes“ munkáját bámulhatjuk olyan francs szavak eltorzításán amelyekben a német megcserélte a kettőzést. Merthát a tisztességes embert „honnête“ (oneet) helyett h o n e t t -nek, a táncosjátékot „ballet“ (bále) helyett b a l e t t -nek, a lovasjátékot „carrousel“ (káruzel) helyett k a r u s s e l -nak (kárusszl)-nak, a belgek fővárosának nevét „Bruxelles“ (Brüszel) helyett B r ü s s e l -nek (Brüsszl-nek) csak ott mondják ahol német szókapták székelnek az agyban.

Kísérelje meg valaki olyan szónak a becsempészését akár a francs akár az olasz, a spanyol, az angol nyelvbe, amelynek végén az ssz és l hangok tornyosulnak: mit szólna hozzá akármelyikük? Pedighát ily merészkedést bármelyikük nyelvének a szelleme könnyebben elviselhetne mint a miénk. Ám hogy ilyes kegyetlenséget eleven nyelven el lehessen követni, ahhoz két olyan tulajdonság szükséges amely messzeföldön imádott hazánkban vergődött leghatalmasabb uralomra: keleti fásultság és bi- -bliai türelem.

53. cikk. A megsarkalt kotornosz.

Szofoklész — amint tudjuk — színészeivel, amikor isteneket és hőseket játszottak, vastagtalpú sarut kötöttek, hogy tekintélyüket öregbítse.

Ilyesféle kotornosz-szal jár-kél az Európa színpadján hasonló szerepre áhító teuton amikor megértetlen furcsaképű, tehát ünnepiesen ható jövevényszavakkal hadonászva csekélyszámú de annál lelkesebb bámulója tapsait aratgatja.

Ilyesféle hősarut csatol egész határ jövevényszavának — kivált igéjének — a talpához is.

Ha bármi keveset konyított volna azokhoz a nyelvekhez amelyekből őket összehalászta, talán visszaretent volna attól a munkájától amelyet rajtuk elkövetett. Ha péld. tudta volna hogy amikor a francs I. ejtegetés régi képzőjéhez, a latin „iare“ s „icare“ igeképzőtől származó „ier“-hez a maga „en“ képzőjét odabiggyeszi, vele egyet jelentő képzőt csap hozzá, azt is tudnia kellett volna hogy ostobaságot követ el vele. Hapedig az isteni Gondviselés nem sajnált volna tőle egy csöppnyi egészséges nyelvszellemet, nyilván nem csak *tudta* hanem egyszersmind *érezte* volna, mily szégyelnivaló pogánykodást művel s aligha alkotja meg a maga kettős „ieren“ képzőjét, kiválthogy oly kevéssé illik nyelve szelleméhez hogy a vele csúffátott jövevény idegenvoltát épenséggel szembeszökteti.

Nem férközött volna persze később egymásután a francs „ir“, — „er“, — „oir“, — „re“, — majd tovább a latin „ire“, — „are“ s „ere“ helyére se hogy ilykép lassankint mindenféle idegen igető határozatlan modjává, végül pedig holmi idegenszázad gunyjává avatódjék.

Nóde Nagy Mesterünk magasaratóró szellemének ez a kotornosz se volt elég magas. Semmikép nem tudta megérteni, hogyan hiányozhat róla az ő bugyogója [pantallon-ja] mögött szerény ibolyaként rejtőző sokráncú csizmáján megszokott sark, noha e végigisarok viselethez se nem kellett se nem illett.

Megteremtette hát a francs „iser“-ről mintázott „isieren“-jét amelyet époly föntes komolysággal raggatott oda fűhöz-fához mint iméntemlített szerényebb rokonát. Nem elégedett meg az idealisieren [szellemíteni*]) meg symbolisieren [testíteni**]) s a francstól megújdoni-

*) Ideálisé: szellemített. Ideál: szellemítő.

***) Symbolisé: testített. Symbolique: testítő.

tott [e.: modernizált] másilyes hellén kifejezések meghonosításával, hanem megteremtette kaptájukra a francs „signaler“ (szinyalé — jelezni) szóval a signalisieren, az „amortir“ (ámortír — törleszteni) szóval az amortisieren kifejezést, sőt nem kímélte meg szerencsésen cifrázásától az ódon nyelveket sem, hanem a [hellén klíma (éghajlat) szótól származó] latin „acclimatare“-t is akklimatisieren-ná pogányította, hogy aztán a tetejébe Akklimatisation-ját [meghonosítás-át] is kivasalja belőle.

Nyelvünk európaiasításán görnyedő szerencseneink persze minde cifra-ságokat hozzánk is áthurcolták, Nagy Mesterük magasan lebegő szelleméig azonban nem birtak fölemelkedni. Merthátha tudományuk odáig elért volna, fényes alkotásaik bizonyára nem „angazsírozni“ [szerződteni], — „blamírozni“ [a német földgömbön: megszégyeníteni], — „defilírozni“ [elvonulni], „szervírozni“ [tálalni], — „idealizálni“, — „szimbolizálni“ — „szignalizálni“, — „amortizálni“ s „akklimatizálni“, — hanem „angazsírenelni“, „defilírenelni“, — „idealizírenelni“, — „akklimatizírenelni“ sat. alakkal kerülnek nyelvünkbe.

Node mai tulipános nyelvtudományunk légkörében lassankint befellegzik az „íroz“-ásoknak, merthogy amiben a német nyelv „szellem“-e százevek óta vergődik, mi most esünk bele: az egyetlen kaptába. Eddig az „ieren“ hol „íroz“-ássá hol „álás“-á „magyaros“-odott.*) Ma a „művelt európai“-nak minden „ieren“ = álni.

Akadnak ugyan akik ismernek nyelvünkben más képzőt is rajta kívül s a divatjátmulta „parkírozás“ [fásítás] helyett nem parkálás-ról hanem „parkozás“-ról, — „telefonírozás“ helyett nem telefonálás-ról hanem „telefonozás“-ról, — „sztornírozás“ [helyesbítés; megszüntetés] helyett nem sztornálás-ról hanem „sztornózás“-ról beszélnek. Efféle póriasságot azonban a kora szintáján hancuzó európai néger szánó mosollyal szok kísérni.**). Néha megesk ugyan hogy olyikuk — a „gerinc-telen“-ek közül — a „sztornózás“-t és a „telefonozás“-t nagykegyesen „túrhető“ alaknak ismeri el. Maga azonban gondosan óvakodik használatától, nehogy veszedelembé sodorja vele európaias szellemét. Mert hát hová válnék világgraszoló tudománya, ha egyedül üdvözítő „álás“-a

*) Az „íroz“-ások szép számmal szűrődtek át parasztjaink nyelvébe is ahol azonban hamarosan „éroz“-ássá alakultak. Népünk „magyaros szellemének ezen érdekes megnyilvánulása“ pedig bizony akárhány esetben olyan alakot teremtett vele amely az „íroz“-ásnál jobban illik mind a francs nyelv szelleméhez mind a magunkéhoz: amahoz amikor eredetije „er“-vel végződött, emezhez amikor vékony hangzó uralodik a törzsökén; — mindegyikükhöz amikor mindakét eset találkozik, mintahogy péld. az „exercer“ (egzerség — gyakorolni) meg a „raisonner“ (rezoné — okoskodni) szótól eredő egzercéroz-áson meg rezonéroz-áson tapasztalhatjuk.

**) Főntes mosolygását tapasztalatomtól ismerem. Így péld. ép a „sztornózás“ révén. Lehet vagy tíz éve a budapesti törvényszéknél [„európai“-ék szerint: a törvényszék „előtt“, — az utcán] megrendelés megszüntetéséről beszélve, hogy a tanács tagjai megértsenek, az olasz „storno“ honi származékát használtam. Amhogy a „sztornírozás“ sehogyan akart nyelvemen végiggurulni, a „sztornálás“ még kevésbé: az akkor még szem nem látta fül nem hallotta „sztornózás“-t használtam. A tanács tagjai összenéztek és semmitmondó arckifejezés mögé rejtett érdeklődéssel élveztem végig, hogyan fojtják magukba furcsálásukat. Pedighát nem mondhatom róluk hogy telivér európaiak voltak. Ha azok volnának, ítéleteik bizonyára ma épúgy „sztornírozás“-ról szólnának mint akkor. Ám ma maguk is „sztornózás“-ról beszélnek. Sőt — csodák csodája! — akad köztük aki „megszüntetés“-t emleget.

helyére majd ilyen majd olyan honi képzőt engedne férközni? Ebből az „álás“-ból ugyan mindössze első „á“ hangja európai [szerepe, amely kaptáva rögzítését megindította, nyilván „are“ képzővel végződő latin igék áteurópaiasításával kezdődött], ámde jellemének e fogyatékoságát fényesen pótolja európaias használata amely nyelvünk szellemének fittyet hányva, derüre-borura raggatja latin és francs szóhoz, — igéhez, fő- és melléknévhez, vastag és vékony hanghoz. A nyugtalankodó ázsiait pedig avval lehet lóvá tenni hogy nemzeti alak. Vajjon a latin eredetű datál-ás [keltezés] mivel idegenebb a „kapál“-ásnál, — a citál-ás [idézés] a „cibál“-ásnál? Ám hogy e sor menten megszakadna amint a latin protogál-áshoz a „pártál“-ást, a francs kokettál-áshoz, a „kacérál“-ást, az olasz szekál-áshoz a „kefál“-ást akarnók példának előrántani: vajjon ki veszi észre?

Node akad vendégszókincsünk tárában olyan szó is bőven amelytől a minden lehetetlenségre kész szerecsen szellem is megrökönyödik amikor eddigi „írozni“-ja helyére ujdón „álni“-ját kellene odanyomnia.

Merthát egy határ ilyes lehetetlenséget megteremtett ugyan, péld. amikor a pogány „fotografíroz“-ást [képfogást] és „telefoníroz“-ást [hangszalajtást] — amazt „fotografózás“ helyett fotografál-ássá, emezt „telefonozás“ helyett telefonál-ássá, — az olasz „szekíroz“-ást [boszontást] és „riszkiroz“-ást [„to resk“ alakkal Britország *műveletlen* közönségére is átragadt németes európaiassággal: „reszkiroz“-ást] szekál-ássá s riszkiál-ássá, — a francs „zeníroz“-ást [zavarást] és „reüsszíroz“-ást [boldogulást] zsenál-ássá s reüsszál-ássá, — az angol „bojkottíroz“-ást [kirekesztés — „bojkotolás“*] helyett] bojkottál-ássá nyomorította, — hogy valamikép az enyészet ne boruljon rájuk.***) Olyan „gerinces“ európaiat azonban nem szült anya mindmáig aki a latin parírozni [engedelmeskedni] vagy radírozni [kaparni; törülni], a francs fetírozni [ünnepelni] vagy gutírozni [kedvérevalónak érezni] szavakat „parálni“, — „radálni“, — „fetálni“ s „gutálni“ alakúvá gyúrja, aminthogy nem akadt emberére a francs blazírt [fásult] és bornírt [korlátolt] sem hogy „blazált“-tá s „bornált“-tá „magyarosít“-sa. Sőt a „bárbár“ magyar is nyilván hiában igyekeznék őket nyelvéhez simítani, merthogy a „parázni“ vagy „parolni“ — „radozni“ vagy „radolni“ — „gutázni“ vagy „gutolni“ époly időtlen alakok volnának mint a szerecsen kaptára húzottak.***)

Ámha e szavak semmikép nem alkalmasak rá hogy tűrhető alakkal símuljanak nyelvünkhöz, vajjon az következők-e tőle hogy rosszul jók, avagy talán inkább hogy *sehogyse jók*? S vajjon száz- meg száz-

*) Sőt nyelvünk szelleme szerint — ha igazán mint magyaros szóval akarnánk vele bánni — „botlás“-unk és „kotlás“-unk példájára „bojkotlás“-nak kellene mondanunk.

**) Igény vált a „szekálás“ meg a „blamálás“ a magunk külön nemzeti kincsévé, amióta fényes példáit: a „sekieren“-t és a „blamieren“-t a művelt német kidobta szótárából.

***) Ahogy e példákról láthatjuk, kivált az egytagú törzsökök nem állják a cserzést. Akad azonban ily merev terme a többtagú szavak közt is. Merthát igaz hogy a lehetetlennél lehetetlenebb debütál-ást [mutatkozást], dekolletál-ást [mélyreszabást — e.: kivágást] és kokettál-ást megselekedte a honi szerecsen szócsínytan, az ekvipíroz-ás [összeszerelés] s a [németesen fényezésre értett] politíroz-ás azonban ma is megmászhatatlan ósdi alakjával alkalmatlankodik nyelvünkön.

ezer magyar ember tagadja meg értük épízlését, merthogy néhány ezer európai majom a maga selejtes műveltségének ismervekép fitog velük?

Haki lapockáján fájdalmat érez valahányszor ráfekszik, baján bizonyára úgy segíthet legegyszerűbben hogy nem fekszik rá. Még könnyebb a megoldás, ha attól fáj a lapockája hogy vásott gyerekek bogáncsot raktak az ágyába: amint kihányja belőle, menten vége az alkalmatlanságnak.

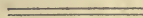
Olyik szó „magyarosítás“-ának az állja útját hogy a kaptán már rajta feszülő más vendégiszavunkkal összeesnék. Így péld. ha a francs eredetű rezonírozni [okoskodni] szót a szokott modon akarnók megmagyarítani [másképen még kevésbé tűrné meg a műveletet], beleolvadna a latinból származó „rezonálni“ [velehangzani, tehát: hangot kísérni, erősíteni] szóba amelyet mi — persze német példára — épügy „mit gelindem s“ használunk.

A szintén Francsföldről származó harangírozni [mondalommal nekitüzelni] pedig a magunk „harangozni“ szavunkba pottyanna bele, aminthogy jelentésébe félig-meddig máris odacsempésszük a harangozást amikor összecsdítésre értve „összehirangirozás“-ról gagyogunk. [A francs „harangeur“ pedig alkalmasint „harang-őr“-ré vált volna, ha meghonosítása — alighanem épemiatt — el nem marad]...

Nagy mulasztást követnék el, ha hallgatással mellőzném „a német nyelv szellemének amaz érdekes megnyilvánulását“ hogy nemzetközivé bokrosodott francs kotornoszát odacsatolta akárhány honi szavához is. Persze egyszersmind féltveőrzött ereklyéjévé avatta vele őket honi szerezsen szókincsünknek amelyben a német „Grund“ [alap] és „Schatten“ [árnyék] főnevek igésített alakja mint grundírozni [alapozni] meg satírozni [árnyékozni], a „spenden“ [adakozni] ige megidegenesített alakja pedig mint spendírozni [rááldozni, rászánni] ékeskedik.

Christian Wernike aki kora németjeit — körülbelül kétszáz éve — sokat ostorozta oktalan beszédjükért, egyik munkájában következő szavakra fakad ellenük: „Keine deutsche Briefe, worinnen die deutsche nicht von den Französischen ersticket; und diese gemeinlich auch als Meerwunder, halb Mensch, halb Fisch, mit einem Französischen Kopff, und einer Deutschen Schleppe vorgestellt werden“. [Ahány német levél, nyelvünk szinte fuldoklik a benne nyüzsgő francs szó közt; ám ezek is jobbára holmi tengeri sellők: félig emberek félig halak; a fejük francs, a végük német].

Olyiknak azonban — amint látjuk — a feje német s a vége francs. És ezek köztük a furcsábbak.

54. cikk. Elegyes pogányságok.

Ami latin vendégszava a németnek latinkorában az *itas* és ami francs vendégszavának eredetije az *ité* képzővel ékeskedett, a német nyelv birodalmában egyaránt *itüt*-es alakkal szerepel. Így kerítette végzetük testvérsorba a latin „novitas” [ujdonság] németes mását, a „Novitüt”-et és rokonságát a francs „réalité” [valóság] másával a „Realitüt”-tal és pereputtyával.

Amhogy a francs szavak közt helyel-közzel olyan *té*-sekkel is akadt dolga amelyek képzőjében a megszokott *i*-t hiában kereste, hogy vendégszótudományának rendszerébe illeszthesse őket, elkövette velük azt a bohóságot hogy eredeti képzőjüket kissé meglatinosította.

Így vetett péld. római árnyéklatot a francs „souveraineté” (szuverenité — fölség), — „ancienneté” (aonszienté — szolgálat ideje), — „naiveté” (nâifté — gyermekes eredetiség), — „loyauté” (lo^öjóté — becsületesség), — „amirauté” (ámiróté — rajkormány) szavakba amelyek e művelten átesve Souveränitüt, — Anciennitüt, — Naivitüt, — Loyalitüt, — Admiralitüt, — honi szerecseneink nyelvén pedig „szuverénitás” — „ansziennitás” — „naivitás”, — „lojalitás”, — „admiralitás” alakot öltöttek.

Am kutassuk kissé, minő „érzék”-e készítette a németet csúffátételükre. Ha akár francs alakjukat akarta helyesbíteni akár ősi latin alakjukat helyreállítani, hivatlanul avatkozott olyasmibe amihez nem ért.*) Ha pedig úgy vélte hogy a maga nyelvének nemzeti szelleméhez idomította őket művelétével, épenséggel vastag csalódást ringatott elméjében: hisz megtarkításukkal idegenebbé váltak nyelvéhez mint

*) Merthát a „souveraineté”-nek s az „ancienneté”-nek — bár a törzsöke mindegyiknek latin eredetű, merthogy az előbbi a „supremus” [legfölső], az utóbbi az „ante” [azelőtt] szótól ered — épenséggel nincs latin alakjuk. Az „amirauté”-nak mégúgy sincs; hisz — amint láttuk — arab szó származéka. A „naiveté” s a „loyauté” római törzsökével képzett ősi latin szavak pedig egész mást jelentenek mint francs rokonaik: a „nativitas” származást, a „legalitas” pedig törvényességet.

A „Loyalitüt”-nak meg a „lojalitás”-nak a német földtekén leggyakrabban használt jelentése egyébkép az angol „loyalty” (lajölti) kifejezésből került hozzánk. Így — a törvénnyel, majd az uralkodóval, a kormányval [mint a törvény őrével] szemben tanúsított hűségre [zulus magyarsággal: király- és kormányhűség-re], aztán megbízhatóságra — értve a „legalitas” fogalmához is szorosabban fűződik francs eredetijénél.

amennyire amúgy voltak. Azt se mondhatni hogy nyelvében az „etát“-es alak lehetetlen. Hisz ahogy a latin „pietas“-t [kegyelet-et] „Pietät“-nek mondja, beszélhetne „Suveräntät“-ről s „Ansientät“-ről is. Ám nyilván amiatt nem teszi hogy — alighanem a latin *itas* tárgyalóesetének, az *itatem*-nak s a francs *ité*-nek összeboronálásával összemesterkedett — *ität*-jét olyan kaptának tekinti amelyre minden legjobban ráillik. Ahol pedig a kapta az úr, ott minden szellem és minden érzék elnémul.

Hasonló elegyítést művelt a német „Kulturgeist“ a francs „désinfecter“ (dézinfekté — tisztázni*); e. „fertőtleníteni“) szóval amelyet francs fosztóképzője meghagyásával latinositott *desinfiieren*-né [még zamatosabb latinsággal — nyilván a „konfiszieren“ (elkobozni) példájára — „desinfiisieren“-nek mondja]; viszont a francs „loyal“ (lo^{áo}jál — nyílt-szívű) kifejezés tagadó alakját latin képzőszócskával alkotta meg *illoyal*-nak, holott „tisztességtelen“ francsul: „déloyal“ (dél^{áo}jál). Persze hogy „dezinficiál“ ennél fogva az „európai“ magyar is, aminthogy „illojális“ eljárásról avagy egyetlen szóval „illojalitás“-ról panaszkodik ha rászedik. Nem tudom vajjon francsnak érzi-e ezt a remek kifejezést, merthogy elül-hátul latin, — avagy latinnak, merthogy közbül francs?**)

Node nem marad adósa megrontójának a „represszáliák“-kal, aminek ő a megtorlást hívja, merthogy a német a francs „représailles“ (röprézáj) kifejezést *Repressalien* alakkal avatta „európai“-vá, világos jelekép hogy — épúgy mint buzgó tanítványa, a balkánmelléki szerezcsen — a latin „reprimere“ [visszanyomni; képesen: elfojtani] szó ivadékának nézi [emiatt írja s sziszegi kettős sz-szel], holott a latin „reprehendere“ [újra elővenni] szótól származik.

A zulus szellemnek szintén érdekes megnyilvánulását tisztelhetjük az angol „Chinese“ (csájníz — csínai) s „Singhalese“ (szingölíz — szingáli) szavaknak kongói néger modjára végigolvasott betűiből kikerült német *Chineser* és *Singalese* szavakban amelyek hun köntösben „kinézer“ és „szingaléz“ alakot öltöttek.***)

Vannak eltorzítások amelyek nem tesznek kárt se nyelvünk szellemében sem ízlésünkben. Így péld. bizonyára egyik ellen sem vétünk vele, ha az olasz „cavoli fiori“ (kávoli fíjóri — kelvirág****) helyett örök példánk követésével kárfiol-t mondunk. Amikor azonban az olasz

*) „Tisztázás“-nak mondjuk a lélek „fertőtlenítés“-ét is.

**) Sőt vendégszótudósaink közt bizonyára akad olyan is aki azt hiszi, hogy az *ítás*-okat *magyarosnak* érzi. Arra persze nem gondol hogy vékonyhangzós törzsök után *ítés*-nek kellene lennie; tehát péld. a „intenzitás“ [tartalmasság], a „velleitás“ [akaródzás], „eksztremitás“ [végsőség; f.: véglet] magyarosvoltáról csak úgy lehetne szó ha „intenzítés“-nek, „veleités“-nek, „eksztrémítés“-nek mondanók. Azt meg még kevésbé érzi hogy a latin *itas* jobbra állapotot vagy tulajdonságot fejez ki, mintahogy péld. a „securitas“ [biztosság] meg az „animositas“ [roszakarat] jelentésén látjuk, amíg a mi *ítás*-unk és *ítés*-ünk többnyire cselekvésre értődik, amint péld. a „hajlítás“, „szállítás“, „keményítés“, „szépités“ jelentésén tapasztalható.

***) A cifra „nese“ képző alighanem az angol nyelvben is pogányság, merthogy sejtelmem szerint a hellén „néziosz“ [szigeti] képző foszlánya [péld. Peloponnéziosz = Pelopsz szigetére való] s ujonnan megismert földrajzi nevekhez szárazföldi eredet megjelölésére — elül-hátul megkoppaszta — csak idegen népek [kivált az olasz s az angol] bárbársága raggatta.

****) Az egész növényt az olasz amiatt nevezte el kelvirágnak mert virágát esszük meg és virágáért termeljük.

„tratteggiare“ (trátedzsiáre — vonásolni) szóból rontott német schraffieren mintájára „sraffirozás“-ról, a francs „frange“ (fra^onizs — rojt) szóból sodort német Franze példájára „francni“-ról beszélünk avagy a szintén francs „prévo“ (prévo — börtönőr) s „verniss“ (verni — fényesítő, f.: kence) helyett a németes Profos és Firnis képeré készült „profosz“-szal és „firnájsz“-szal furcsálkodunk:*) bizony nem válik nagy dicsőségére se nemzeti érzékünknek sem ízlésünknek. Époly kevésé, mint amikor a lelkes spanyol „triumfo“ [ütő] helyett [nyilván a „Strumpf“-hoz tompult] lapos német származékát, a Trumppf-ot, az előkelően csengő francs „glacier“ (glászié — jégmező) helyett csámcsogó német utánzatát, a Gletscher-t választottuk „tromf“-unk és „gleccser“-ünk mintájául.

Olykor megesik hogy a németes alak egyszerűsíti a szó kiejtését. Így péld. a francs „rapieere“ (rápieer — hegyeskard) és „charniere“ (sárnyieer — csukló, e.: sarkvas) németes Rapier és Scharnier [magyarosan írva: „rapír“ és „sarnír“] alakjával könnyebben bánunk el mint eredetijükével,**) sőt úgy érezzük mintha emezek a magunk nyelvén lehetetlenek volnának; pedig hát — persze mindig örök példánkra — akárhány hasonlóképű francs szót használunk változatlanul, péld.: a „carriere“ (káriaer — pálya), a „barriere“ (báriaer — korlát) a „premiere“ (prómieer — sornyító***) kifejezést.

Az olasz „risalto“ (riszálto — szögellék, e.: kiszökellés) és „colorito“ [művészi színezés] németes alakjánál, a Risalit-nál és a Colorit-nál a mi nyelvünkön eredetijük bizonyára sokkal otthonosabban csengene; a „riszáltó“ akár magyar szónak elcsúsznék; aminthogy a „kolorító“ is kész rokonságra találna „fodorító“ s „bodorító“ művészeink társaságában, sőt a németnél jobban illenék nyelvünkhöz francs alakja, a „colori“ (kolori) is amely „zsugori“-nk mellé kuporodhatna.

Még inkább kirí nyelvünkből a spanyol „lacayo“ német ivadékanak, a La kai-nak homias változata: a „lakáj“, holott eredetije „lakájó“-nak írva olyan jóképű magyar szó volna hogy örömünk telhetnék látásán.

Ha a főúr asztaláról hiányzik a fogvájó:
Gazdájától ebéd helyett pofont kap a lakájó.

Tessék ezt a németes „lakáj“-jal ilyen zamatosan elzengeni!

Ám mindez hagyján. Büntetést érdemlő merészkedést követett el azonban nyelvünk szellemén aki az olasz „moderno“ (ujdon) szót modern-ná „németesített“ alakjával hozta a nyakunkra. Merthát igaz ugyan hogy szinte világszerte evvel az idéttlen alakjával furcsálkodik és hogy épenséggel nem illik a francs nyelvbe sem amely mindössze néhány éve adta rá a fejét hogy elfogadja, — a németbe pedig még

*) A „verniss“-vel képzett „vernissage“ (vernisszázs — tárlatnyitás) kifejezést azonban — persze Nagy Mesterünk példájára — változatlanul használjuk.

***) Ettől azonban korántsem következik hogy illenek nyelvünkhöz. A magunk szellemével bizony a „maniere“-t (mányaer-t) nem „manír“-rá hanem — amint az 53. oldalon láttuk — „modor“-rá dolgoztuk át. „Manír“-unk a német Manier esetlen mása. *modor*

***) Merthogy előadások sorát nyitja meg.

kevésbé: ez azonban mind nem elég ok rá hogy mi is így használjuk, merthogy annyira semmiféle árja nyelv szellemét nem sértheti mint a miénkét.

Mintahogy európai eredetű vendégszavaink — hol híven megőrzött hol latinossá továbbtorzított — németes alakjukkal ténferegnek nyelvünkben, nagyrészt német gunyával díszlegnek benne azok a héber szavak is amelyeket Izrael népének német és magyar kenyéren élő tagjai ajkáról lestünk el hogy velük szókincsünket gyarapítsuk.

A rendnek s egyik ismervének, a közösgunyának lélekdermesztő szerete e téren — úgy látszik — átlópódzott középeurópai zsidóságunk lelkébe is amely eleinte csak *th*-val [héberül: „tav“-val] végződő, majd egyéb ősi héber szavainak utolsó tagját nyakra-főre „esz“-szé változtatta, úgyhogy az avatatlan német és magyar közönség szinte el se hiszi hogy héber szó lehessen ami nem *esz*-szel végződik.

Ez az oka hogy a „sabbath“ [voltakép: pihenés; szombat] szót jobbra sabbesz-nak mondjuk; a „péoth“ [voltakép: sarok; aztán, merthogy a haj sarkáról omlik alá: tincs*)] szónak pedig a pájeszen kívül nem is ismerjük más alakját.

Ilykép vált a „kapporoh“ [engesztelő áldozat; majd föláldozott, tehát: elveszett] kapóresz-szé, — a „gezerah“ [Isten büntetése] gezeresz-szé [amit mi a büntetés következményére: óbégatásra értünk], sőt az avatatlan keresztény az ősi „mispahhah“ [család] újdjon változtatát: a „mispóhhe“ [pereputty] szót is misbóhesz-nak mondja.**)

*) Ignotus [„Olvasás közben“, Budapest, 1906., 346. o.] szerint: „a régi lengyel nemesség ünneplő viselete“. Hogy „ünneplő“ viseletnek mondja, alighanem pusztá pongyolaság amelynek nyilván az a magyarázata hogy a lengyelzsidó kaftánjával összefogva szól róla. Amha a tincsről csupán mint a lengyel nemesség viseletéről emlékszik meg, nagyon szűkre szabta az uralmát, merthogy hajdan Ázsia legtöbb népe viselte. Hisz az Ural mögött hozták magukkal eleink valamint alighanem onnan lengyel „testvéreink“ is akik amott is szomszédjaink voltak. Sőt bizonyára ezt a keleti divatot utánozta a maga tincsel a hellén is aki műveltsége terméjének tetemes részén kívül nem egy szokását szerezte vele érintkező ázsiai népektől.

Az óhitű zsidóktól pedig a péoth viselését vallása követeli, amely Mózes Ötöskönyvének [Pentateühosz-ának] ama tilalmát hogy: „Ne vágjátok kerekre hajatoknak a szélét!“ — úgy magyarázza hogy a halántékon nőtt tincset nem szabad levágni.

Az Ötöskönyv rendelkezése az is hogy: „Férfi fejét borotva ne érintse!“ E tilalom folytán pedig a vallásához ragaszkodó óhitű zsidó, ha szakála bántja, borotválás helyett szőrvesztő szerrel, jobbra auripigmentum-mal írta. — Az asszony nép hajviseletéről ugyan az Ötöskönyv nem intézkedik, ámhogy rendelkezése szerint az asszony időnkint tartozik úgy fürdeni hogy egészen a víz alá bukják s ilykép a víz egész testét érje, dús hajától pedig fejbőrét nem érhetné köztelenül: minden menyecske tartozik haját az esküvőjét követő napon tövig levágnatni s vendéghajjal pótolni. Más magyarázat szerint a haját amiatt kell tövig levágni hogy idegen férfi ne bomolják érte. Hogy Palesztinában e parancsot nem ismerték, nyilvánvaló az Ötöskönyvnek ama rendelkezéséből hogy a házasságtöréssel vádolt nő tartozott haját bírái előtt szétbontani s összeborzolni.

**) Hogy a s [héberül: „sien“] betűt a többi európai nyelvtől eltérve nem hellénesen sz-nek hanem jobbára helyesen s-nek ejtjük ki, nyilván zsidó polgártársaink példájának és örökődésüknek [e.: ellenőrzésüknek] a következménye. *) [Tessék fordítani!]

Nyilván emiatt nem mondjuk „Jerusalajim“-ot se „Jeruzálem“-nek, hanem zamatos honi nyelvérzékkel Jeruzsálem-nek [sőt — épügmint a többi európai nyelv cselekedte — kaptájára húzva „Methuzálalh“-ot is Meuzsálem-nek], valamint „Messiáh“-ot sem [ilyen szavaknál megszokott felemás kiejtésünkkel] „Messziás“-nak, hanem Messiás-nak, bár akadnak olykor szavak amelyek kiejtése ingadozó mint péld. a gyakran helytelenül „Szába“-nak ejtett Sábáé.

Mazli-vá [magyarosabban: mázli-vá] nyomorított németes alakjával csendül meg székesfővárosunk lakosságának az ajkán [kor-, nem- és vallásbeli különbözőség nélkül] a „mazol“ [bolygócsillag; majd: szerencsecsillag s így: szerencse] is, aminthogy „bahhur“ [eredeti jelentése: legény] helyett bó her-nek hívjuk a papnövendéket és „sóhhet“ helyett a német „Schächter“-ről magyarosított sakter címmel tiszteljük meg a zsidó mészáros.

Avatatlan ember a székesfővárosunk mulatóiból szárnyrakelt mies (míz) szót is hébernek nézi, holott a latin „miser“ [nyomorult] németzsidós megcsonkítása.

Viszont helytelen úton botorkál a sejtelve az olyan titkos nyelv-búvónak aki — merthogy mindjárt párosával akad benne „osz“-ra — hellén szónak érzi Seifensteiner Salamon kedves szavajárását, az oszposz kifejezést, holott a törülmetszett héber „osz-beosz“ [betüröl-betüre, tehát: szakasztott olyan] mondás honi nemzetközi változata.

A héber nyelvnek e — német keretbe foglalt — gyöngyein kívül „európai“ szókincsünkbe a tolvajok nyelvének remek kifejezései közül szintén számos közkeletű ékesége szívárgott át.

E világszerte elterjedt nyelv sokattudó megteremtőinek erős életrelvélésére vall, hogy a héber nyelv kincstárából lopkodták össze szókincsük javarészét amelyet tapasztalt orgazdák szokása szerint tőlük télhetően összevisszazakalapálva, földünk keréksegének minden zugából halomrahordott alantas kifejezésekkel kevertek össze. Hisz céljuk az volt hogy nyelvüket — amelynek tudományos neve: „Hó h h e m e r L o s s n“ [hháhhham = okos, láson = nyelv; tehát: okos emberek nyelve] — senki ne értse híveiken kívül; erre pedig alig találhattak volna alkalmasabbat a holt héber nyelvénél amelyet a nagyközönség sehol a világon nem ismer.

Ebből a lopott kincsből került Kohl [tódítás] és kohlen [tódítani] alakkal a német diákság szótárába a héber „kol“ [beszéd; hazugság] amely honi művelt európai nyelvünkön „kólozni“ alakot öltött, a héber „jáná“ [csalni] szótól származó gauner [csaló] amelynek eredeti német alakja: a „Jauner“ nyilván hasonló módon jutott mostani ábrázatához mint Jan Primus a Gambrinus-hoz.

Héber szót: a tolvajt jelentő „ganab“-ot vallja ősének tág körben kedvelt ganef-ünk is amelyet avatatlan szemmel alig nézhet az ember másnak mint orosz vagy bolgár változatnak.

*) A hellén nyelvbe az a 70 héber tudós vitte be az sz hangot a héber s helyére aki Fárosz szigetén 70 napon az ószövetség első hellén fordítását végezte.

Hogy e fordítás mikép esett meg, nem tudom. Talán emiatt érzem furcsának Kleinpaul [i. m. 63. o. foglalt] magyarozatát amely szerint ennek az volt az oka hogy e tudósok nem tudták az s-et kiejteni. Merthát e magyarozatból bajos a fordítás történetének ismerete nélkül megérteni: 1. hogy mikép verődött össze hetven olyan tudós aki úindegyszálig egyenlő nyelvhibával sinlődött? — 2. hogy mi szerepe volt e fordításnál a kiejtésnek? — hisz nem élszóval hanem frással történt! Hapedig ennek a magyarozatnak nincs történeti alapja hanem pusztá találgatás, épinséggel gyöngélem kitaláló-jának a tudományát, merthogy pusztá sejtellemmel alig fejthető meg természetesebben, mint olyképhogy a tudósok — merthogy a hellén nyelvben épinséggel nincs s hang — a héber „sien“-t alighanem amiatt írták sz-nek mert ezt érezték legközelebbi hellén rokonának.

55. cikk. A német szófoltozó ipar mint a francs nyelv fogadatlan fejlesztője.

Ha valaki azokat a német koponyákat amelyekből az előbbi cikkeimben ismertetett termékek előkerültek, elevenen szétbonthatta volna, gazdájuk nyelvérzékének a székhelyén nyilván néhány szépen sorjába rakott kaptát talál vala amelyekre maguktól mozgó csuklóskarok borították a közük tévedt idegen szavakat. Azt az átalakító szellemet amelyet e termékek tükröznek szemünkbe, bajos volna máskép megérzéskíteni bármi ragyogó képzelettel.

Nöde nyilvánított a német „Kultursinn“ e röögönvergődőnél sokkalta magasabbröptű szellemet is.

Eddig ismertetett példáim kész idegen fogalmak kész idegen kifejezéseinek szinte akaratlan, tehát ösztönösnek mondható átdolgozásáról szóltak. Ebben a cikkemben függetlenebb alkotó tevékenységének mosolygó gyümölcseivel kedveskedem nyájas olvasómnak, hogy ámulva legeltethesse rajta szemét, mikép párolgatott ki Nagy Mesterünk akárhány semmitmondó idegen szóból olyan új fogalmat amelyből az ő vegyítő konyháján időmultával egész szótárra való új kifejezés csapódott le.

Kivált nyugati szomszédja nyelvébe szinte csöstül ontotta a szemnem-látta-fülnemhallotta vadonutaj kifejezést, a középkori „latinitas culinaria“ [culinarius (konyhai) latinossággal: „culinaris“ latinság] ujdon mását, a konyhai francs nyelv remekeit.

Olykor egész fogalomcsoporttal gazdagította a maga külön francs nyelvét — nomeg a miénket. Így péld. a „rente“ (ra^ont — járadék) szóból amelynek a francs csak egyetlenegy származékát, a „rentier“-t (ra^ontijé — járadékos-t) ismeri, kicsikarta a rentabel-t amit „jövédelmező“-re ért [ez azonban francsul „rendant“ vagy „lucratif“], majd továbbszorítva a Rentabilität-et amely szerinte „jövédelmzőség“-et jelent [francsul: „rendement“ vagy „rapport“], sőt a maga „Leib“-jához is hozzácsapta s kész volt a Leibrente [életjáradék — francsul: rente viagère].

Megtaláljuk persze valamennyit honi furcsáink „nemzetközi“ szókincsében is — mégpedig az első meg a másodikat „rentabilis“-sá s „rentabilitás“-sá latinosítva, noha a római a „rente“ szónak soha hírért

se hallotta, merthogy annak a latin kifejezésnek amelyből a francs az ő „rente“-ját kihámozta, a becsületes ábrázatja „reddita“ volt és „visszaadott“-ra értődött.

A rentier-nak közeli atyjafia a „particulier“ (pártiküjé) — másképp „homme privé“ (om privé) —: a magának élő ember. Teutonos francs nyelven: Privatier (privátyié). E kifejezést azonban mamár csak a műveletlen német s a művelt magyar használja. A művelt német „Private“-ról beszél. „Privát“-ról gagyog hát a kora előtt lépkedő honi szerezcsen is. Hasonlósütetű törülmetszett németföldi francs magukféleségek: az Abonnent [francsul: abonné (ábóné), — magyarul: rendelő, járató, bérlő; e.: előfizető], az Importeur [importateur (eõñportátör) — szállító] és Exporteur [exportateur (ekszportátör) — kiszállító], a Friseur [coiffeur (koáför) — bodrozó], a Marinier [marin (máreñ) — tengerész], a Kavallerist [cavalier (kávájé) — lovaskatonai], az Artillerist [artilleur (ártíjör) — ágyus; e.: tüzér], a Komponist [compositeur (kõñpozitör) — zeneszerző] s a Detaillist [détaillant (détájañ) — kiskereskedő],*) a Baronesse [francsul báróné: baronne (báron); bárónő: Mademoiselle], az Intendatur [francsul: intendance (eõntaõndaõnsz) — magyarul: főügyelet], az Agentur [agence (ázsaõnsz) — sürgő vállalat, sürgőség**); e.: „ügynökség“], a Dressur [dressage (dreszázs) — idomítás], az Appretur [apprêt (ápree) — elkészítés; posztó fényel], a Politur [poli (poli) — szószerint: „símaság“, magyarul fény***)], az Amortisation [amortissement (ámortiszmañ) — törlesztés], Pikanterie [piquant (pikañ) — csintalanság] s a Raffinerie [raffinement (ráfinõmañ) — ravaszság], a Renomage [rodomontade****)

*) A Professionist [iparos] azonban nem német gyártmány. A francs nyelvben ugyan nem akadunk az eredetjére, hármasszövetségünk területén azonban „nemzetközi“ kifejezés. Megteremtője az olasz volt aki „professionista“-nak alkotta meg a maga „profession“-jával amelyet nem ok nélkül ért mesterségre, merthogy őse a latin „professio“ volt ami sok egyben kívül „vallomás“-t, majd a hatóságnál megvalloított kerestet is jelentett. Mind a „profession“-nak mind a „professionista“-nak ez a jelentése azonban csupán a német földgömbre terjedt tovább. A „profession“-t mind a francs mind az angol hivatásra [e.: hivatásra] érti. Iparos pedig latinul: opifex; mesterség: quaestus. Francsul amaz: artisan; ez: métier. Angolul: tradesman; trade.

**) Ama kedves európai atyámfiaiak akik e kifejezésem olvastára kacajra gerjednek, szíves tájékoztatására megemlítem hogy „sürögni“ annyi mint: „valaminő tevékenységet gyakorolva vagy valamiről gondoskodva fűrgen ide-oda járni, kelni, mozogni, forogni“. Tollam emiatt hajlik rá hogy korunknak üzletek szerzésével foglalkozó szülöttjét „sürgő“-nek hívjam, nempedig a latin „agens“ [cselekvő] szótól eredő francs agent-nak (ázsaõñ-nak) tölünk „agens“-sé visszalatinosított nevén, mégkevésbbé a homályos-múltú „nök“ képzővel összeremekelt kifejezéssel „ügynök“-nek, kiválthogy mai sürgöknök Rómában nem volt se híre se haniva [a római az „agens“ szót az „agens in rebus“ kifejezésről ráháramlott jelentéssel „császári biztos“-nak értette]; az „ügynök“ pedig olyan sületlen hangvakarcs aminőtől minden épelméjű s épízlésű embernek ösztönös irtózáttal kellene elfordulnia.

***) Amikor a francs most húszéve az ő 300 méretes Eiffel-tornyát megépítette, a yankee Chicago-ban nem sokára 450 méteres alkotmánnyal kerekedett a hegyibe. Ilyeskép igyekeztünk mi elhomályosítani azt a német dicsőséget amely a szerény francs „poli“-ból a maga tekintélyes „Politur“-ját megalkotta, amikor az ő ibolyasorba szorított „polieren“ [francsul: polir] szavából az ő három-századméteres [3 cm.-es] „Politur“-ja mintájára a mi negyedéles „politírozni“ szavunkat összemesterkedtük. Hej hogy sárgulna a német — ha tudna róla!

****) Bojardo „Orlando innamorato“ [Rolando szerelme] című hőskölteményének Rodomonte-járól.

(rodomóntád) — kérkedés] meg a Blamage [honte (ónt) — kudarc, szégyen], a Journalistik [journalisme (zsurnalizm) — hírlapirodalom], a kuraschiert [courageux (kurázsó) — bátor], routiniert [expérimenté (ekszpérimenté) — tapasztalt, jártas] és egy sereg hasonlódon összemesterkedett más teuton kifejezés amely az „európai“ magyar ajkáról abonnens, importőr, ekszportőr, frizőr, marinőr, kavalierista, artillerista, detaillista, komponista, baronesz, intendatura, agentura, dresszúra, appetúra, politúra, amortizáció, pikantéria, rafinéria, renomázs, blamázs, zsurnalisztika, kurázsírt, rutinírt, sat. alakkal röppen világgá.

A vargamunkához olykor ötvösmunka is járult: amikor páros szavak egyetlen szóvá forradtak össze, mintahogy a francsul oly búsan csengő Belletrist kifejezésen tapasztaljuk amelyét a német a „belles-lettres“ [szépirodalom] szavakból szörkesztett egybe [tehát voltaképp „Belletrist“-nek kellett volna megcselekednie]. Hátvajjon nem bunkóznivaló értelmetlen fajzat a francs, hogy ma, a 20. százév hajnalán is makacs óvatagsággal „homme versé-dans les belles-lettres“-ről [a szépirodalomban jártas emberről] csacsog, holott a Ballifengertől az Adriáig „Belletrist“-et és „belletristá“-t zeng egész Európa? Node hogyan várhatnánk ekkora értelmességet olyan néptől amely viszont fonákul „belles-lettres“-ről gagyog amikor a „művelt európai“ Belletristik-ről és „belletrisztika“-ról beszél?

Ám minden eddig említettnél érdekesebb alkotó tevékenységet fejtett ki a német amikor francs kifejezésekből szakított szavakon töltötte ki szóképző dühét. Ilyesféle szóvakarc is szép számmal került elő a német vendégszói-par dolgozóiból. Közéjük tartozik péld. a „marchand en gros“ [nagykereskedő] végéből élcsípett „en gros“ (a^on gro — nagyban) szavakból főnévvé dagasztott Engrossist [ángrosszista], — a „conte humoristique“ [vidám elbeszélés] kifejezés második szavából [a „chevaleresque“ (leventés) és más hasonlóveretű szavak példájára] átmesterkedett Humoreske [humoreszk — bohóság], — a „faire antichambre“ [megvárakoztatni] kifejezésből kiollózott „antichambre“ (a^ontisa^onbr — várószoba) igésítésével összeteutonkodott antischambrieren [antisámbrírozni], — a „jouer atout“ [ütőt hívni: ütögetni] kifejezésből kiválogatott „atout“ (átu — ütő) szóból igévé csucsalított a toutieren (sprich: aduttieren; e.: aduttírozni, tulipánosan: aduttozni).

Sőt követett el a német ily módon francs szót olasz igéből is, amikor a „spedire“ [szállítkozni — tudományos szaknyelveményünk szerint: „szállítmányozni“] szóból az eredeti olasz „spedizionere“ büszke mellőzésével [alighanem a francs „expediteur“ (ekszpédítőr) kaptájára] az ő honi gall Spediteur-jét összemesterkedte. [A francsnek nem volt szüksége ilyesmire merthogy a szállítkozót (tud.: szállítmányozót) „commissionnaire“ (komiszioneer) néven ismeri.]

Node minde nagy tudománnyal összeművelt hamiskás csinálmányok is eltörpülnek a németnek ama csodás szörkesztményei mellett amelyeket a maga édes honi szavaiból huncutkodott össze francs képzővel „francs“ kifejezésnek; péld. amikor a megavult francs „estoffer“ szótól eredő „staffieren“ igéjéből — németesen képzett Staffierung [francsul: trousseau (truszó) — kelengye] kifejezésén kívül — megcsinálta a Staffage [ornements (ornóma^on) — díszítés], a „stellen“ [állítani] igéből

a [nyilván az „étalage“ (étálázs — kirakat) alakjához gyalult] Stellage [étagère (étázseer — lábaspolc; e.: „állvány“)], a „schwadern“ [fecsegní] igéből [bizonyára a francs „escadron“ (észkadróñ — Tovasszárad) németes alakjához, a „Schwadron“-hoz] idomított Schwadronneur [blageur (blágör — hencegő)], a francs „livrer“ német másától: a „lieferrn“ [szállítani] igéből pedig a Lieferant [fournisseur (furniször — szállító)] szavakat — fényes mintáitúl európai szerecseneink „staffirung“-jának, — „stafázs“-ának, — „stelázs“-ának, — „svadronör“-jének és „liferáns“-ának.

Ilyféle honi nemzetköziesítést egyébkép latinos képzővel is követett el a német akárhányat. Így péld. a „Lappen“ [cafát] szóból kivasalta a Lappalie [semmiség] kifejezést amelyet honi szerecseneink „lappáliá“-vá latinítottak, jelentését pedig szellemi rokonaiknak, a lappoknak nevéhez fűzve fejtik meg, olyképhogy ezek szoknak holmi dib-dábért hajbakapni. Hasonlófajta szavak egyebek közt a „grob“ [durva] szóval képzett Grobian [gorombóc; pimasz], a „schlendern“ [ballagni] igével képzett Schlendrian [ballangás] sat.

Gondosan megkülönböztetendők tőlük a csúfolódó német szellem termékei amelyek közül ehelyütt mint nálunk is ismert példát a silány szivalok gúnyos nevekép használt spanyolos Stinkadores-t és Infamigos-t említem meg.*) Ha szellemüket egy kalap alá fognók amazokéval, szarvashibát követnének el vele, merthogy ezek pajkos szellem szülöttjei, amazok pedig: komoly tudományos alkotások...

Az asszony — úgy mondják — okosabb Istenurunknál, merthogy Istenurunk ugyan mindent tud, az asszony azonban mindent jobban tud.

Ám Mme La France-nál kedves szomszédja, M. Le Prussien is okosabb: minden téren talán nem; ám a francs nyelvtudományén bizonyára. Hisz száz meg száz olyan francs szót ismer amelynek Mme La France soha hírét se hallotta. Sőt nyilván nem fogja hallani soha életében...

Es ist erreicht!

Ámily kaján mosolygás szántja végig holmi németfaló bárbar zordon arcvonásait annak a kárbavesztett erőlködésnek a láttára amellyel a német hiában kísérelt szerencsét idegen nyelvek ingoványos területén, olyan elismerő hódolattal kell zászlót hajtania ama remek alkotásai előtt amelyekkel idegen szellemtől megihletett teremtő ereje ragyogó sikerrel lepte meg mérhetetlen nagyságán áhitattal csüngő húséges tanítványát, aki hogy fényesen tündöklő példáján buzduljon, mélyen elakadó lélegzettel lesi: mit teremthet alkotóvágytól feszülő izmainak lankadatlan munkájával a nemzetköziesség magasztos szellemétől megszállott agyvelő, ha röptében a nemzeti érzés emésztő tüze nem sorvasztja...

Merthát olyan elfogult elme bizony akad földünk hátán szépszámmal akinek hiában igyekeznők megmagyarázni, mily halhatatlan érdemmel mozdította előre korunk művelődését a német szócsináló tudomány

*) Ilyféle spanyolos szivarnév kivált a francs nyelvben tenyészik nagy számmal. A legkedveltebbek közülük: a „soutellas“ [egy sou-ba kerülök], az „infectados“ [fertősek], a „cinquantimados“ [öt ct.-osak] meg a „crapulados“ [pompásak].

amikor kész idegen kifejezésekhez mellettes [e.: párhuzamos] alakokat teremtgetett, noha ősi hazájukban kicsinyes nemzeti hiuság, másutt pedig nyilván régi alakjuk megszokása útját állta általános elterjedésüknek; —

sőt akinek semmi nem szent: a gúny kétélű fegyverének villogtatásával holmi titkos színműróhoz hasonlíthatná Dicső Mesterünket, mert-hogy szellemének álmatlan éjszakákon véres verejtékkel összetermelt kinceit nincs kivüle ember e nagy világon aki ismeri. Merthát arról vajjon ki tud s ha tud, ki törődik vele hogy él e földön egy derék néptörzs, maroknyi bár, de agyvelejének minden sejtje csordultig telve európaiassággal s hogy e törzs túlvilági gyönyörűségtől ittasultan habzsolja az érzékentúli nyelvbölcselet választott elméknek kevert nedűjét? —

Molière a főzőnjének olvasta el munkáit, mielőtt a világ elé lépett velük. Dicső Mesterünk titkos nemzetközi szóalkotásait mi olvasgatjuk. Molière főzőnje kénytelen volt gazdája munkáit végighallgatni sőt meg kellett őket bírálnia: hisz ura parancsolta akinek fizetett cselédje volt. Mi nem tartozunk vele Neki, a Dicsőnek aki nem kíváncsi véleményünkre sem: a magunk minden szépért, jóért és európaiért lobogó magátlan lelke kész rá hogy az ő egyedül üdvözítő szellemét magunkba ojtjuk és fizetésünk: tessék a „Münchener Neueste Nachrichten“ és társai hasábjait végigolvasgatni!

Ám a gúny kétélű fegyverének meg kell tompulnia százévek lankadatlan buzgalmának ama páratlanul tündöklő diadalától hogy egy világjárójának összealkotásával megelőzte francs szomszédját. Halljátok, bárbár ázsiaiak? És nemcsak ő előzte meg, hanem megelőztük Mi is: az Ő hűségese tanítványai: Mi, hazánk europäer-jei, néptörzsünk díszei.

— Merthát Nagy Mesterünk és Mi akik dicső nyomdokán haladunk, tízéveken át használtuk a francs „génie“ szóval Tőle megteremtett *genial*-t (sprich: schenial, mit gelindem *sch*) amíg a tunya francs szellem az ő kukutyini „supérieur“ kifejezésével bárbaroskodott. Ám Nagy Mesterünk példája s a Mi Csekélységünké nem téveszthette el hatását s néhány év óta diadallal vonult be a francs szótárakba a *magyar-német genial*! . . .

Ahogy az imént a „génial“ diadalát „páratlan“-nak mondtam, mert-hogy egyetlen olyan szó amellyel a germán szóképző szellem a francsot megelőzte,*) semmikép sem akartam vele azt mondani hogy másutt meg-

*) Nyugati gyöngyhalásaink egyik legujabb fogásában, a francs *congénial* (kónzseniál) kifejezésben azonban régen szerepel. Ám-hogy mi a magunk „zseniális“-át csupán lobogó szellemre értjük, lobogó szellemek találkozása pedig nem gyakran esik meg, a „konzseniális“ használatára tehát magától vajmi ritkán kínálkozik alkalom: se hossza se vége annak az erőlködésnek amelyet egyik-másik európaiasságra törekvő irodalmárunk befűzésére alkalmas helyzetek összegondolásával művel. — A francs általán máséhoz hasonló szellemre vagy természetre érti. Ebből azonban nem az következik hogy mi is így használjuk hanem-hogy nem nekünk való kifejezés, merthogy megrögzött fogalmainkhoz nem illik, nagyközönségünknek pedig ilyes árnyéklódáshoz épenséggel nincs érzéke. Ahol hát helyén volna, értelmesen majd „együttlobogó szellemű“-ről, majd — épúgy mint eddig — „hasonló szellemű“-ről vagy „hasonló természetű“-ről beszélhetünk. Nem ért vele többet Châteaubriand sem amikor azt mondja hogy: „Bonaparte se tourne vers l'Orient, doublement congénial à sa nature par le despotisme et l'éclat.“ [Bonaparte Keletnek fordult amely kétszeresen illet természetéhez: korlátlan uralmával és ragyogó fényével.]

előzés nélkül nem találkozott vele. Merthát erre van példa ahány tetszik. Ámhogynyájas olvasóm túl ne becsülje azt a dicsőséget amely e találkozásoktól a francs szellemre háramlik, sietve jegyzem meg hogy e találkozások alkalmával jobbára az szok kiderülni hogy a francs helytelenül érti a maga szavait.

Imhol néhány példa ízelítőnek.

A középkorban támadt latin „scatula” szót — „skatulyá”-nk őseit — a német a maga szájaizéhez „Schätulle”-vá idomította. Ámhogyny kényes előkelőségéről világszerte ismert ízlése semmikép nem békülhetett meg germános alakjának búsan durva csengésével, átteremtette chatouille-jé (sprich: Schatullij) amely szó ugyan megvolt már a francs nyelvben is, a francs azonban az ő közmondásos értelmenségével „tengeri ingolá”-ra-^{csóka}értette. Így érti ma, helyes jelentésének kiderülte óta is, — a „chatouille”-t pedig „cassette”-nak (kászeet-nak) mondja.*) Szent Európaiasság, vajh mikor virrad meg a Te napod a Rhein-on túl? Node minnk nekünk Francsország? Beszéljünk itthonról. Vajjon nálunk hány ember tud róla, van-e a világon akár édesvízi akár tengeri ingola vagy nincs? Mi szükségünk hát nekünk a „chatouille”-ra mint ingolára? Annál gyakrabban akad dolgunk a skatulyával; ennél pedig bizony százszor különben cseng a „chatouille”. A magunk kanásznak való „doboz”-ánál meg épenséggel. Aztánvajjon hogy hívnók nélküle a „privatchatouille”-t, talánbizony „magándoboz”-nak? [Hihih, hehehe, hahaha!]

Az olasz a dunyhát „piumino”-nak mondja. Vajjon hol az a gall agyvelő amely vele a plumeau-nál — sprich: Plümoh — különb francs szót gondolhatott volna össze? Annyira francs hogy átszülődésekor készen is ott díszelgett a francs nyelvben. Ott azonban tollasporolóra értik [e.: tollporolóra, nyilvánhogy tollat szokás vele porolni], a dunyhát pedig „duvet”-nek (düve-nak) vagy „édredon”-nak (édördön-nak) mondják.

Az angol „trainer” (tréjnör — idomító) szó bizonyára inkább illet volna a német nyelvhez mint a francs traîneur (treenör). Ám a finnyás német ízlés nyilván nem érezte elég előkelőnek, emiatt teremtette át francscsá. Túlnan persze ennek sem ismerik igazi „nemzetközi” jelentését. Ha ismernék, bizonyára nem „vonszoló”-ra értenék, az idomítót pedig nem hívnák „entraîneur”-nek (aöntreenör-nak).

Olyan éles kutató szellemnek mint Nagy Mesterünké, nem kerülhette el a figyelmét hogy hajdanta vasrácson szoktak pörkölni sőt hogy olykor így pörkölnék mainapság is. Nyilván nem volt neki titok az se hogy pörkölni francsul „griller” [merthogy rács = „gril” (gri)]. FÜRGE elméje evvel a sokoldalú tudományával teremtette aztán meg a cukorral összepörkölt mandulából ívű süített nyalánkság „nemzetközi” nevéül a grillage (sprich: Grilljahsch, mit gelindem „sch”) kifejezést amelyet a francs az ő tökéletlen érzékével vasrácsra ért, tehát nem arra amit hanem amin pörkölnék.

A francs „raffiné” szó épúgy agyafúrtat jelent mint német ivadéka

*) Így esett aztán meg hogy amikor egy francs társaságba keveredett német Europäer a királyné főkinctárnokát európaias értelmességgel „grand chatouiller de la reine”-nek hívta, bárbár hallgatói egytül-egyig „a királyné főcsiklandozója”-ra értették.

a „raffiniert“. Vajjon hova tette hát a francs a jobbik eszét hogy a raffinerie-t (ráfinóri-t) finomítóra [péld. cukor-, kőolaj- sat. finomítóra] érti, holott telivér európai ravaszsgót szok vele érteni.

Amikor a szabó olyan férfikabátot dolgozik amelynek nincs alja [e.: „sós“-a], derekához érve kevésbé kanyarodik neki az ollójával mint amikor aljas kabátot szab. Az ilyfajta kabátot az angol valamikor régen „sack-coat“-nak (szek-kóut — zsákos kabát-nak) hívta.*)

Alighanem ezt varrta aztán át a német szóalkotó szellem amikor olaszképi sacco-ját (sprich: Sackoh) megteremtette amelyet ugyan a fallján is jól ismer, azonban általában zsákra, ruháról szólva pedig vezeklő csuhára érti, a zekét pedig — ahogy a 85. oldalon láttuk — hol „giacchetta“ hol „giubbetto“ hol francsul „veston“ néven emlegeti.

Ha a gümnoftalmosz [„csupaszzsemű“] néven ismert gyík farkát levágjuk, uj farka nő helyette amelyet azonban egész másfajú gyíkéhoz, a heterodaktülosz-éhoz [„különféle ujjú“-éhoz] hasonlító pikkely borít.

Darwin a fajok fejlődésének nyomós bizonyosságát látja e tüneten merthogy bajos egyébre magyarázni mint visszacsapásra.**)

Amikor a német a [29. cikkemben ismertetett] francs „restaurant“ [étkező] végéből az *ant* szótagot lenyiszálta meg amikor a szintén francs „appareil“ (ápárej — készülék) szót képzőjétől, az *eil*-től megfosztotta, dédjüknek, a római restauratio [tatarozás] meg az *apparat* [készenlét] szónak az ősi képzője nőtt a helyére.

A német „Restauration“ és „Apparat“ azonban csak nyersgyártmányok voltak. A nagy műre — hamisítatlan ősi alakjuk visszatérésével — a mi római szellemünk rakta föl a koronát.***)

*) Ma — amint a 85. oldalon láttuk — *jacket*-nek vagy *lounge*-nak mondja. Alig hiszem hogy tévedjek vele amikor én a „*jacket*“-et is a „*sack-coat*“ ivadékanak nézem s átalakulását úgy képezem el hogy a „*sack-coat*“ második részét [olykép mintahogy a köznép a „*waistcoat*“ (uészköt — mellény) szót ueszköt-nek mondja] hanyagul *szeköt*-nek ejtették ki ami aztán hamarosan *szekit*-té idomult; hogypedig ilykép meg lehetösen hasonlított a francs „*jacquet*“-hoz, első hangja hozzáváltozott.

**) Visszacapásnak azt a jelenséget mondjuk amikor valaminő keresztelés kései ivadékan ősenek több nemzedéken át elenyészettnek látszó tulajdonsága váratlanul előbukkan. Ennek persze alig lehet egyéb nyitja minthogy a megelevenedett tulajdonság a kihagyott nemzedékekben nem veszett el hanem csupán lappangott bennük.

***) Amint azonban a „Restauration“ meg a „restauráció“ a nemzetközi „Kaffe“-hoz szegődik, menten előrcsap, mintahogy péld. székesfővárosunk jobbpartján a „Kaffe-Restaurant Császárfürdő“ [bárbárosan] „A Császárfürdő Kávésvendéglője“ lehetne! izzig európaias címiratán tapasztalhatjuk.

56. cikk. Deutsches Nationalfremdwörteratelier.
III. Klasse. Franzwaren. [D. R. P.] XIX. Sektion.
Koppel- und Attachierbranche.

Furcsa dolog ugyan, nagyritkán azonban bárhol megeshet hogy *közhasználatra szánt* kifejezés idegen szavak összehoronzásával kél életre. Ámahol megesik, jobbára van rá olyan különös ok amely megmagyarázza. Ha aztán az új kifejezéssel értett új fogalmat másutt is megismerik, vele együtt neve is továbbterjed. Olyan idegen szókapcsolatokat és szófüzéseket azonban amelyek *egytil-egyig* otthonrekednek, csak ott gyártnak halomra ahol az idegen kifejezésekkel művelt értelmetlen ügyetlenkedés előkelőségszámba megy: a német földgömbön.

Máshonnan előkerült ilyes kifejezésre munkám írása közben mindössze két példa ötlött a szemembe. Mindegyikük világjáró.

Az egyik a Rómában szüldött hellén amphitheatrum [kettős színház].*) Második része ugyan, a nézőteret jelentő hellén „theátron“ nem eredeti hanem latinos alakjával szerepel benne, — „kettős“-t jelentő első része, az „amfi“ azonban változatlanul került az elejére. A theatrum hellén lelemény volt. Nyilván ez magyarázza meg, továbbfejlesztett alakját a római miért nevezte el addigi nevének kifogástalanul összeszerkesztett hellén kapcsolatával.

A másik, a francs pas de quatre (pá d^o kátr — „négyeslépés“) mintegy húsz éve Britföldön ért napvilágot. Francsvoltának nyilván az a magyarázata hogy az ilyes lejtéseket korunkban világszerte jobbára francs kifejezéssel szokás megjelölni.

*) Az amphitheatrum-ot Caesar becézett embere, Scribonius Curio gondolta össze Krisztusz Urunk előtt 50 körül. Leleménye Plinius [XXXVI., 117.] ismertetése szerint két hatalmas, fából alkotott patkóalakú színház volt amely mozgatható csapokon lebegett. Dél-éltönként mindegyiknek a szárai közt színi előadás folyt. Hogypedig ezek ne zavarják egymást, a patkók írott α modjára hátukkal fordultak össze. Délután a színfalakat szétbontották s a patkók szárait az egész nézőközönséggel együtt szembe fordították, úgyhogy a szembekerült épületek lapos o-ra emlékeztető tojásdad nézőtérré zártak amelynek közepén, az arenán [porondon] délután a gladiatorok mutatványai folytak. Scribonius e leleményének hellén neve: az „amphitheatrum“ azonban — amelynek ősi jelentése tehát voltaképp: kettős színtér és csak később csúszott át lépcsős szilárd nagy nyílt tojásdad nézőtérré — csupán időmultával szüldött meg s a ránkmaradt forrásokban először Vitruvius-nál [I., 7., 1.] fordul elő. Ovidius még [Metamorphoses-ében, XI., 25.] „structum utrinque theatrum“-ról [kétfelől épült színtérről] beszél.

Hogy hellén és latin szavak kapcsolataival minő pogányságok estek meg Németföldön, munkámban szétszórva bőven találhat rá példát nyájas olvasóm. Am ezek jobbára tudományosaknak készültek; a tudomány tekintélye pedig minden ostobaságot igazol, sőt akkor is kiterjed rájuk védelme ha a nagyközönség szajkós szelleme a közkeletű kifejezések közé rántja őket. Bizonyára lelkesen fogja hát üdvözölni Németeurópa martjáró közönsége a tengeremelléki német kuruzslóvilágtól mindössze néhány hónapja fölkapott vadonatúj hellén *Thalassotherapeut* kifejezést is amely mint a „talassa“ [tenger] és „terapeutész“ [ápoló] szavak kapcsolata hellénül értve „tengerápoló“-t jelent. [Egy-két év múlva aztán nyilván követni fogja a „Seeheilkundler“, néhány hónappal rá pedig a „tengergyógyász“.]

Hogy a német az ujdun nyelvek közül e téren is a francsot tüntette ki figyelmével, *talán* mondanom se kell. Hogy fényes alkotásai alig egy-kettő híján a mi szerecsen szókinsünkben is ott terpeszkednek, *bizonyosan* fölösleges említenem.

Imhol péld. az *Élite-Ball* (sprich: *Elitt-Ball* — úribál; e.: élite-bál). A francs nem ismer sem ilyes kifejezést [bal d'élite-et] sem ilyen bált: olyat sem aminőre Németföldön olyat sem aminőre nálunk értődik.)*

Hogy az „Élite-Ball“ hullámai a robotoló fiatalságot a sárga földig el ne ragadják, erről a százszemű *Garde-Dame* (sprich: *Gardedahm* — szoknyacsósz) gondoskodik. A világ legmelegebben érző teremtése akinek áldott jó szívét kivált lánya barátóinek [barátnői lányainak] a fogyatkozásai [mind a testiek mind a lelkiek] oly mély részvétellel töltik el hogy ki nem fogy a rajtuk való sajnálkozásból. Francsföldön „chaperon“ (sáprón) néven ismerős. Neve hajdan [a 17. százévig] a mellre lelőgő szövettel díszített „sapkácská“-t jelentett; hogypedig ilyet csak úrinő viselt, időmultán olyan „tisztas asszony“-ra értődött akire fiatal lány kísérése jó lélekkel rábízható. A német földgömbön a „Garde-dame“-on kívül *Garde-Monsieur*-k is akadnak. E bohókás névvel nem a „Garde-Dame“ urát szokás érteni hanem kifogyhatatlan elmés-ségű kópék aratnak vele könnyefakasztó kacagást. Ha épen valami nő kalap kerül a kezük ügyébe s a fejükbe nyomják, épenséggel fenyegetővé válik a veszedelem hogy vidámlelkű hallgatói megszakadnak neveltüktől.

Németeurópában az olyan „Gardedame“ akinek a foga eltűri, az „Élite-Ball“-on *Salon-Bonnons*-t (sprich: *Salohngh-Bohngbohngs*) csámcsogat. Nem tudom amiatt hívja-e így az omlós cukorkát merthogy vendéglátóban készül vagy mert jobbára ott szokás kínálgatni [nyilván a „salongulyás“ meg a „salonpájsli“ után]. Én ugyan még soha életemben nem láttam sem olyan salont ahol ilyesmit készítenek sem olyat ahol kínálnak. Node: ahány ház, annyi szokás. „Európai“ teázóban alighanem divat. Francsföldön az ilyes cukorkának „fondants“ (fónaon —

*) A hozzá legközelebb eső „bal paré“ (bál páré) előkelőbb merthogy az úritársaság lelegejét egybegyűjtő fényes ünnepi — kivált udvari — táncoslakomára értődik.

Általán bálnak is egyebet értenek Napnyugaton mint nálunk: nem virradtig és rogyásig tartó táncostivornyat hanem jobbára éjfélt után 2 óratájt végeterő, táncsal fűszerezett lakomás estet. Amolyan izzadó versengést mint a mi „élite-bál“-unkon, Párisban is művelnek ugyan az úritársaság hővérű tagjai egyszer évente, ott azonban nem „bal d'élite“ a neve, hanem „bal de l'opéra“ [énekesszínház bálja].

omlós) a neve ami a németeurópai szómagyarázó tudomány szerint hörpös cukorkát [e.: likőrös cukkedli-t] jelent.

A mulatságrendező francs neve a német földtekén: *Maître de Plaisir* (sprich: Mähter dö Plähsier). Hamisítatlan ódon remek-kifejezés amelyet Francsföldön először és utóljára — *enyelgeve* — Voltaire használt Richelieu hercegéhez intézett levelében: „C'est toujours au premier gentilhomme de la Chambre, au grand *maître* des jours et des plaisirs que j'ai l'honneur de m'adresser“. [Ismét ama szerencsében részesülök hogy a Ház legelső gavallérjához, a játékok és mulatságok főrendezőjéhez fordulok.] Hát van a francsnál hálátlanabb fajzat? Ha valamelyik Rhein-on inneni francs tudós „*maître de plaisir*“-ről beszélne neki, nyilván meg sem értené. Persze viszont őt is bajosan értenék meg ideát, ha mulatságrendezőről szólva „*amuseur*“-ről (áműző — voltakép: mulattató-ról) gagyogna.

Amikor valakit Németföldön vagy vidékén gazdagon megvendégeltek, kutyakötelessége bebizonyítania hogy nem *csak* a lakoma kedvéért vendégeskedett. Évégből olyankor kell megint odamennie amikor tudja, hogy nem kap semmit. Ha nem megy, nem hiszik el neki. Ha egy hétnél később megy, akkor sem. Ha elmegy, magátlanságát a szeplőt-lenség fényével övezte. Az ilyen Dankbesuch-nak — hogy meghonosítói előkelőségét antul fényesebben tükrözze — Németeurópában *Rekonnässanghsvisitt* [hálálkodó látogatás] a neve, nyilván merthogy ilyenkor minden egyébről szokás beszélni csak épen háláról nem. [A hálálkodás jobbára a társaság egyik tagjának közelebbeső fogadónapján, a meghívott fiatalságé menten az est végeztével valamelyik éjjeli kávézóban esik meg; nosze nagy öröme telnek olyikban a házigazdának ha meghallaná, — kiváltha honi pezsgőt adott.] Ezt a szokást emitt-amott Francsföldön is ismerik. Hogy minő előkelő társaságokban, megítélhető róla hogy francs szakkifejezése: „*visite de digestion*“ (vizit dö dízsesztíon — emésztő látogatás). Olykor „*visite de remerciement*“ (v. dörmerszimaon — köszönő l.) néven is emlegetik. Ám ilyesmire okvetetlenül csak a német földgömbön kell megrögzött kifejezés. Ahol az emberek függetlenül tehát okosan gondolkoznak, erőlködés nélkül a maguk szavaival szokják gondolataikat kifejezni. A nyílt értelmesség nem szorul rá hogy szajkó módjára összelesett szókígyókat vagdaljon egymás fejéhez. A francs megérti egymást „*Rekonnässanghsvisitt machen*“ és „*rekonészánsvizitt-et tenni*“ nélkül is amikor egyszerűen azt mondja hogy „*aller remercier*“ [köszönni menni], úritársaságban pedig [ahol látogatójegyet szokás átadni]: „*déposer sa carte*“.

Tösgyökeres német kifejezés a *Bonne supéTieure* (sprich: Bonn süperiöhr) kifejezés is amelyet a német anyaföldön házvezetőnőre [magyarán: gazdasszonyra], nálunk oktatólányra [elemi képzettséggel bíró ügyelőlányra] szokás érteni. Amazt a francs „*femme de charge*“-nak (fám dö sárzs-nak), emezt „*gouvernante*“-nak (güvernaonnt-nák) hívja.*

Németföldön termett a nálunk jobbára csak katonatisztek körében elterjedt *Bel-Étage* (sprich: Bäl-Etahsch, mit gelindem sch) szó is amely ridegen fordítva „szép-emelet“-et jelent, németül pedig első eme-

*) A német földgömbön a tanítólányt [institutrice-t] hívják „*gouvernante*“-nak.

letre értődik. A francs azonban ezt „premier étage“-nak (prömi-jérétáznak), röviden: „premier“-nek (prömi-jé-nek) hívja. A „bel-étage“-t bajosan értené meg, kiváltképp nem mindenütt az első a legszebb emelet. Párisban péld. a második a legelőkelőbb. Genève-ben a tó déli partján, a Quai des Eaux-Vives-en a harmadik a legértékesebb, merthogy az odáig fölérő faszor az alattalevőkötől mind a levegőt, mind a világosságot elzárja.

A Chambre séparée (sprich: Schahngber Separeh — külön-szoba) Osztrákországban termett. [A német „Sonderzimmer“-ről beszél.] Francs földön a vendéglő vagy kávézó különszobáját „cabinet particulier“ (kábine pártiküijé) néven emlegetik.

A Marschrute kifejezést a „marche“ [menet]*) s a „route“ [út] szavakból tákolta össze a német a menet-terv szakkifejezésének amit a francs „itinéraire“-nek (itinéereer-nek) mond. „Marsruta“ persze hát nálunk is; az útszabás pedig — francsul: itinéraire obligé (i. oblíszé) —: „kötött marsruta“.

Birodalmunk művelt úriközönségének egyik becses bizsuját, a Presskollé szót a korunkbeli vendégszótudomány egyik legérdekesebb tárgyává avatja hogy mind jelentését mind írómodját, sőt kiejtését is sötét rejtelem övezi, merthogy értelmesen épenséggel nem érthető, nyomva egyetlen német ismerettáron kívül sehol elő nem fordul, helyes kiejtéséhez pedig elsősorrt jelentését és írómodját kellene ismernünk.

Hangzásáról ítélve vagy francsnak vagy olasznak kellene lennie. Ám hogy ilyen kifejezés nem akad se francs sem olasz földön, nyilván: made in Austria.***) Az a német ismerettár [Pierer-é] amely róla megemlékszik, mindössze annyit mond róla hogy francs kifejezés [ez azonban nem igaz], továbbá hogy jelentése egy a „collé“-ével [ami: angeleim], tehát: „am Rand befindlich“ amit bijárban köztelenül az asztal széléhez került golyóra szokás érteni. Annyi bizonyos hogy e nemzetközi kifejezést Németeurópán kívül senki meg nem érti, a kényszerűséget pedig igazi francs nyelven „contrainte“-nak vagy „situation pénible“-nek szokás hívni.

A szembe kapott arcképet is csak Szerecsenföldön mondják en face (a^on fász) képnek ami körülbelül a szemközt eső házban vagy az utca tulsó oldalán levő képet jelent, — az oldaltvetett pedig en profil-nak (a^on profil-nak) amit francsul épenséggel nem lehet megérteni. Egyebütt francsul „portrait de face“-ról s „portrait de profil“-ról (portredfász-ról és portredprofil-ról) beszélnek. En deux (a^on dó — kétfelé) is csak Teutoneurópa előkelősége mulatozik. A francsok sötét honában „kettecskén“ beszélgetni, játszani, sétálni: causer, jouer, faire un tour de pro-

*) Őse a latin „marcus“ amely kalapácsot jelent. Marcher [katonásan járni, f.: „menetelni“, e.: „masirozni“ helyesen: „marsolni“] tehát voltakép: dobogva, erősen járni.

**) Olasz nyelven alig eredhetett volna máshonnan mint a „prendere per il collo“ [szó szerint: nyakonragadni; képesen: sarokba szorítani] kifejezéstől. A francs „prendre au collet“ [galléronfogni] mondástól kevésbé, merthogy jobbra csak szó szerint érve szokás használni [péld. amikor valakit elcsíp a rendőr]. „Collet“ egyébkép kelepcét is jelent; tehát nem lehetetlen hogy a „pris au collet“ [kelepcébe került] kifejezés eltorzítása. Am épügy eredhetett a „presser le collier“ [örvét megszorítani] vagy a „près de se coller à q.“ [szinte rabszolga módjára engedelmesskedni] vagy a „presque collé“ [majdnem odaragadva] vagy a „presqu'au lit“ [majdhogy ágybadöntve] kifejezéstől.

menade „à deux“ (á dö) szoknak. „En deux“ [ketté] a kenyeret szelik. [On partage un pain en deux.] Hahát holmi középeurópai kafir úriember francs társaságban mesélne olyasmit hogy „en deux“ mulattot valakivel, alig értenék egyébre minthogy mindaketten kettéváltak. Je me suis mis en deux: majd megszakadtam [az erőlködéstől].

A par force-ről már a 32. oldalon megemlékeztem. A par adresse-ről a 293-on. Ehhez a fajtához tartozik még a par distance (pár disztañsz — kellő távolságról), helyesen: „à distance“ (á disztañsz), a par renommé (pár rönomé — híreről), *francs* francs nyelven: „de réputation“ (dö repütásziñ), — amelyek bizonyára a „par exemple“ (pár egzañp^l — ime), — „par excellence“ (pár ekszelatñsz — kiváltkép), — „par hasard“ (pár házár — véletlenül) sat. kap-tájára készültek.

Nodéhát mit bánja a németföldi szerezcsen, hogyan beszélnek francsul az ő földgömbjén kívül világszerte? Az neki tout égal (sprich: tutt egahl — mindegy), még gyönyörűbben [a hihetetlenséggel határos szó szerkezettel:] toute même chose (sprich: tutt mähm schohs). Francsföldi tájszólás szerint: „C'est tout un“ (Sze tut^on) vagy „C'est tout comme“ (Sze tu kom).

Jelentősen eltér a németeurópai remekfrancs nyelvtudománytól a rhein-mögi tájszólás a „retour“ (rötúr — vissza) használatával is. Egyedül ugyan [mint a „retourner“ — visszatérni — igéből kiszakított határozó] amott is emitt is egyenlően értődik, ámhogy ellenkezőjét, a „tour“-t Francsföldön „oda“ helyett „kerülő“-re értik [tehát a „tour“ a „retour“ jelentését is magában foglalja], a francs vasúti pénztáros a szemét mereszi az olyan németföldi utasra aki tőle „aller et retour“ (álérértúr — oda-visszaszóló) jegy helyett „tour et retour“-t (túrértúr — kerülő s visszaszólót) avagy még germánosabb egyszerűséggel tour-retour-t kér aminthogy bajosan érti meg hogy amikor a „prussien“ valahova utazni készül, miért kér retour-jegyet, tehát útja céljától a jegyváltás helyére szólót. Nem kevésbé meglepődött arcot vágna az a francs postás akinek holmi „Herr Professor“ Retour-Rezepiss (sprich: Retuhr-Rezepiss — vétközlő; e.: tértevény) emlegetésével adna át levelet iktatás végett merthogy ezt meg „avis de réception“ (ávidrészepsziñ) néven ismerik Francsföldön.

57. cikk. A dicső nyomdokon.

Ha tekintetünkkel végigszáguldunk azon a tömérdek csillogó kincsen amelyet a német a nyelvébe máshonnan csöppent szavakból összekalapált, aztánpedig számon vesszük a magunk idegen bizsuit, hivalkodás nélkül híreskedhetünk vele hogy Nagy Mesterünknek hozzáméltó tanítványai vagyunk. Hisz nyelvének százéveken át összekuporgatott idegen ékességei kevés híján a magunk kincsházában is ott virítanak. Sőt minden szépért, jóért és európaiért gyermekes lelkesedéssel hevülő ébenszínű keblünk oly dúsan termő talajként zárta magába a belévetett magot hogy lassankint hegyibe kerekedtünk Mesterünknek: hisz fényes példájára összeremekelt honi termékeink gazdagságával szemben mamár eltörpül kincseinek az a része amely a magunkéból kinrekedt.

Am termelésünknek nemcsak mennyiségével tettünk rajta túl. A német — amint láttuk — jobbára egy hanyatlásnak indult nemzet senyvedő szellemének sietett segítségére. A mi tulipános lelkünk a világnak ezeréveken át legremekebbnek ismert nyelvébe ontott színekkel dúsan pompázó uj ékességeket, sőt fényes tudásával porladó gazdáinak olyan botlásait helyesbítette amelyeket rajta kívül nincs ember aki meglátott...

Példáim sorát a római latin nyelv egyik legrégebbi képzőjével, az *us*-szal összeremekelt szavaink nyitják meg. „First not greatest“ — mondanám róla [az *us*-ról], ha Shakespeare volnék. „Am ezér' nem vezér“ — ha „magyar Shakespeare“-nek szülődöm. Szegény kis *us*-ocskám, régi dicsőséged hejde elhalványult! Édes picu hamupipókém, nem mai világunkba való a te csillagod: mostanság az *áció*-k és *íció*-k, az *itás*-ok, az *izmus*-ok és *istá*-k napja ragyog az égen!...

Mai számjeleinket — amint tudjuk — az arabtól tanultuk. Rómában hírükről sem ismerték őket. Nem csodálkozhatunk hát rajta ha honi latin z é r u s-unknak a latin nyelvben nyomára sem akadunk*) Annál könnyebben rálelünk dédjére az arab nyelvben ahol „szifron“ alakkal ékeskedik és voltaképp üreset jelent.***) Mi azonban nem magát hanem francs ivadékát, a „zéro“-t (zéro-t) magyarítottuk latinná.

*) Époly hiában mint latin „nullá“-nknak szintén az arab „semmi“-re értett mai jelentését.

**) Tőle ered a kk. latin „cifrum“ is amelynek honi változata, a „cifra“ eleinte szintén „semmi“-re értődött és nyilván a semmiség, — szükségtelen dolog, — szállang, — ékesség árnyéklatokon végighaladva tett szert mai jelentésére.

Az olyan ha akarom asztal- ha akarom polc-féle bútordarabot — tehát polcosasztalt — amelyen hol állva hol forgószéken ülve írunk — tehát írópolcot — apáink latinul és magyarul egyaránt pulpitus-nak hívták.*) Nevét nyilván az egyébközt ilyesmit is jelentő francs „pupitre“ (püpit) szóból faragták. Magyar szónak tehát megállhatja helyét [merthogy magyar szónak bármi cafat jó mihelyt nem magyar]. Rómainak azonban semmikép, merthogy Rómában az írópolc neve „mensa scriptoria“ volt; a „pulpitum“ [a francs „pupitre“ őse] pedig dobogóra értődött.

Honi szófaricskáló iparunk terméke a m u m u s is amivé a hozzánk németes „Mumme“ alakjával került „momon“ (mómón — álarc) szót rómaisítottuk. Francs ősenek jelentése a vele rokon „momie“ (mómi — aszat) szóéhoz fűződik. Mi francs jelentéséhez nyilván Németföldrön tapadt árnyéklattal értjük „rém“-re.

Számolópénzre**) [s ilykép játszópénzre***) is] értett tantusz-unk őse a spanyol nyelvben tanyáz ahol mint a valamely mennyiséget jelentő „tanfo“ többese „tantos“ alakkal szerepel. Hozzánk persze szintén Németföldről került ahol — jobbára francs szónak tisztelve — „Dantes vagy „Tantes“, — olykor wohl auch „Tantus“ alakkal szok megcsendülni. Római változatának a megteremtése eszerint nem a mi érdemünk. Hálája hát csupán a magunk német nyelvgyarmatán élvezett egyedüli uralmáért illethet meg jogosan.

A tudományossá Linné-től avatott portugál „cocos“ (kokosz) szót azonban magunk mesterkedtük át k ó k u s z-szá.

Hogy nemzeti szellemünk az us-t mily csekély becsülésben részesíti, világosan kiderül a latin „motus“ (mótusz — mozgó, tehát: indíték, rúgó) sorsából. Latin alakjával tudomást se vettünk róla. Ám hogy hús-huszonöt éve hellén hitönt öltve mint mosz toppant elénk, annyira meghódította aranyos fiatalságunk zsenge lelket hogy hamarosan legkedveltebb szavai közé iktatta.

Nem sok figyelmet tanúsított latin szófoltozó tudományunk az us-szal mint melléknévképzővel szemben sem. Gyér példái közül bizonyára egyik legérdekesebb: a fifikus. Voltakép nem a magunk alkotása merthogy „Pfifikus“ alakkal a német diákság cselekedte össze a maga honi „Pfiff“-jével, [amelyet szemelláthatóan a „Physikus“, — „Kritikus“ és társaik kaptájára feszített] nyilván a szemfényvesztőnek nézője figyelmét kezétől elteríteni igyekvő füttyentésére gondolva. Ám hogy a német csupán főnévnek használja, melléknévvé — furfangosra értve — nyilván nálunk avatódott.****)

Am mainapság az us mint melléknévképző — úgy látszik — kezd hódítani. Az Úr 1908. esztendejében egyszerre két fényesen sikerült uj szóban vonult diadallal kis honi nagyvilágunk színe elé.

*) Vidéken most is ez a neve. Székesfővárosunkban német ivadéka, a „pult“ járja. Édes testvére: a „pudli“; ezt azonban a művelt európai nem írópolcra hanem kereskedő kínálóasztalára érti.

***) Francsul: jeton (zsótón).

****) Francsul: fiche (fis).

*****) A vele továbbképzett „fifika“ [furfang] azonban honi latin szellemünk terméke. sőt a magunk gyártmánya honi német alakja, a „Pfifik“ is. [A német „Pfiffikeit“-ről beszél]

Az egyik az *excessivus*. Édes mamája nyilván a francs „*excessif*“ (ekszeszif — szertelen) volt merthogy ennek a jelentésével tünt elő a semmisségből. Szelleme hibátlan: hisz a latin „*excessus*“ csapongást jelent. Alakja pedig új. Ki törődik hát vele hogy a római a szertelent „*immoderatus*“-nak [voltakép: mértéktelen-nek] mondta?

A másik az *inferiorus*. „A roppant kiadásokkal szemben a bevételek fájdalmasan inferiorusak“ — úgymond egyik székesfővárosi híradónk Wagner bayreuth-i színházának viszonyait ismertető tudósítója. Nyelvének egyetemes szelleme nyilván a francs „*inférieur*“ (eönférior — csekélyebb) kifejezést latinította vissza az „*infer*“ [alsó] középfokának, az „*inferior*“-nak vendégszótudományos alakjává.

Az *us* képzőnél sokkalta jelentősebb a szerepe hazai latin alkotásaink sorában a latin *a*, *ea* s *ia* főnévítőknek, nyilvánhogy „európai“ szellemünk velük művelt remeklésekben a magunk „nemzeti“ szellemére támaszkodhatott. Merthát ugyebizon az „*alma*“, — a „*csiga*“, — a „*boka*“ törülmetszett magyar szavak? Van-e hát tisztább igazság minthogy ami idegen szó németül *e*-vel, *ee*-vel avagy *ie*-vel végződik, latin ábrázatával egyszersmind menten tősgyökeres magyar képet ölt amint német képzője helyére *a*-t, *ea*-t vagy *ia*-t nyomkodunk?

Imhol péld. a német „*Cichorie*“ latinná teremtett alakja, a *cichoria* [tulipánosan írva: cikória]. Hát kell ennél latinabb szó? Bizony akár-melyik római megnyalhatná utána a száját. A veleértett növény latin neve ugyan szép hazánkon kívül világszerte: „*cichorium*“ ám épe csekélyke eltérésben érzik nemzeti alkotószellemünk fényes megnyilvánulása. Nodepersze érzék kell a megértéséhez! Az avatott szem szinte maga előtt látja, hogyan változik át a vörös-fehér-fekete „*Cichorie*“ — mint holmi mulatónak színváltó légszeszlángja — vörös-fehér-zölddé amikor végén az *e* betű eltüntével a mi római-szittyia *a*-nk meggyullad. Dehogy jut hát eszébe a kora szintjén tanyázó magyarnak hogy a vele értett növényt „*katáng*“-nak, a gyökerének megszáritásával, szétaprításával, megpörkölésével s összeörlésével [1763 óta] gyártott készítményt pedig „*kávépótlék*“-nak vagy „*németkávé*“-nak hívja!

Hasonló fényesen sikerült latinításunk a francs „*camée*“ (kámé) német ivadékából, a „*Kamee*“-ból átdolgozott honi *ca m a ē a*-nk [nemzeti-színű köntösben: „*kaméa*“-nk] amelyet szerzője nyilván feleségül szánt a „*Kamee*“ latin ősének, a „*camaeus*“-nak. Ámhogya a „*camaeus*“-nak a rómaiak idején kisebb gondja is nagyobb volt minthogy fejét páros életre adja, sőt gondolkozása azóta se változott, a szegény „*camaea*“ lánysorban maradt. Megalkotása azonban nem volt kárba vesztett munka. Hisz nemzeti latin szókinszünk egyik ékessége, mégpedig „*nélkülözhetlen*“ ékessége. Merthát vajjon hol akad korunkban olyan épeszű szittyia aki a veleértett tárgyat ujjá köze kapva, valaminő értelmes nevet tudna neki kibökní? Péld. a „*képeskö*“-vet?

Nemzeti idomító szellemünket dicséri a francs „*tour*“ (túr — forduló) honi latin alakja, a *túra* is. A „*tour*“ ősének ugyan „*tornus*“ volt az ábrázata s esztergályos vésőjére értődött, a mi „*túra*“-nkétől tehát tetemesen különbözött mind alakja mind jelentése; a forduló pedig a római „*circuitus*“-nak mondta; node nem szabad szemünk elől téveszteniünk hogy a magunk nyelvérzékével holmi túrás-félére [péld.

vakondokéra] érthetjük. Ez pedig a fordulóhoz közeleső fogalom, kapcsolatuk tehát „nemzeti nyelvérzékünk érdekes jelensége“, ugyebizony édes jó néplélekeredetiségköltő holtnyelvelevenítő vendégszótudós uraim?

Kiváltképp szépen-sengő magyar-latin szóvá kanyarodott át honinyelvünk nemzetközi rekeszében a francs „brochure“ (brosúr — füzet) kifejezés amely — merthogy a német „Broschur“ révén ismertük meg — mindmostanáig brosurá alakkal gazdagította nyelvünket. Ámhogya nyugati nyelvek rejtelmének valamelyik lankadatlan honi kutatója nemrég rábukkant hogya az *u* betűt fansul *ü*-nek szokás olvasni, diadalal kerekedik föléje a brosurá amelynek ábrázatán nyelvünk magaféle szellemének egész határ izgatóan érdekes eredeti megnyilvánulását csodálhatjuk; ha latin szónak nézzük: s meg *ü* betűjével ejt ámulatba, — ha magyarnak: két mély hangzó ölében ringó *ü*-jével.

Ilyen példa persze nálunk százat terem. Áradatuk mindössze egy-két éve hogya megindult; ám nem tudom, sok-e még a híja a száznak? Tarka-barka sokaságukban bizonyára legsikerültebbek közé tartozik a direktóra amelyet egyik székesfővárosi napilapunk tavaly vakkantott világgá. Nyilván a francs „directoire“ (direktoár) honilatin alakjának szánta. Égető szükségünk volt rá, merthogy eddigi latin alakját, a „directorium“-ot százév óta, fordításává avatott honi „választmány“-unkat pedig vagy felszázéven át bőven volt időnk annyira megunni hogya szinte az ásítás környéke ha valamelyikük szemünk elé kerül.

Sikerült latinítást műveltünk a latin „domina“ [úrino] szótól eredő francs „dame“-nak (dám-nak) „Dame“-vá németesedett ivadékával is amelyet dáma alakkal hurcoltunk vissza Cicero nyelvébe*) ahol hajdan mint *éktelen* „dama“ szarvasra értődött. Ósi jelentésével hát olykor a dámának inkább az urára illik mint magára.

A német „Konvertit“ meglatinításával átremekelt convertita-kkal ami Olaszföldön — eredetijének a hazájában — csak fehérnépre értődik, „banditá“-nkat ajándékoztuk meg testvérnóvel. Áttért férfi talyánul: convertito. [Nyilván a „térít“-ést jelentő latin „convertire“ szótól.] Latinul pedig — ha volna — nyilván „conversus“ volna.

Hasonló németből csiholt honi latin magaféleségünk a devisa amit a magyar börsés külföldön fizetendő váltóra ért. Hogya mitől érti így, persze hiában kérdezzük tőle. Neki untig elég az a lélekemelő tudat hogya „európai“ szó, merthogy mintáját, a „Devise“-t a német

*) Erre persze az európai vendégszótudós azt mondja hogya a mi „dámá“-nk mamár „voltage“ magyar szó. Ne vegye zokon, ha nem hiszem el neki, merthogy hiában keresem benne a magunk lelkét, époly hiában mint akár hellén „drámá“-nkban [színművünkben] akár a német „Rahme“-ból átlatinosított „rámá“-nkban [keret-ünkben] akár a dámai „lámá“-ban. Azt se hihetem el róla hogya olasz, — nyilván merthogy tudom hogya nem az. Pedig a talyán „dama“-nak mind az alakja mind a jelentése [előkelő nemesasszony *)] inkább egyezik vele mint a francs „dame“-é. Nálunk elterjedt jelentése azonban Németföldön rögződött meg. Amire pedig itt értődik, azt francs nyelven a „grande dame“ [nagyúri asszony] fejezi ki. A pusztá „dame“-ot a francs annyira tágan értve használja hogya jobbára több tiszteletet és udvariasságot éreztet „femme“-jával [asszony-ával], holott épenséggel nem fejez ki társadalmi állást. „Une jolie dame“-nak pedig úriasszonyt egyáltalán nem mond.

*) Uriasszony általán = signora.

ugyanígy használja s époly megértetlenül mint honi börszűnk. Még-csak meg se kísérli sem eredetének, se jelentésének a kutatását. Csupán egyik-másik „Deutsch-Italienisches Wörterbuch“-jában bukkanunk rá hogy olaszul: „divisa“. Valószínűnek látszik hát hogy ennek a németes alakja, kiválthogy a németeurópai kereskedőnyelv szakkifejezéseinek a javarésze Olaszföldről ered. Ámde helytelenül látszik, merthogy a „divisa“-nak ez a jelentése német koholmány. A talyán — épűgy mint a francs a maga „devisé“-ét (dövíz-ét) — hol küzdőjelre [emléme — f.: jelkép-re] vagy küzdőmondásra [sentence — f.: jelszóra] hol mindakettőre érti.*)

Az ia képzővel ékeskedő latin szókincsűnk ismertetését mint leg-régbib díszivel: olasz termébből készűlt példáival kezdem meg. Leg-kezdvebb gyöngyei: az „instanza“-nak, a „restanza“-nak és „cadenza“-nak nyilván a latin „abundantia“ [bőség], — „residentia“ [székhely] s más hasonlóan csengő szavak kaptájára áthűzött instantia [hatóság], restantia [hátrálék] és cadentia [költésnél: rím; zenénél: „zárlat**]) alakjai amelyek közül a római csak az elsőt ismerte, ám ezt se hatóságira hanem buzgó sürgetésre [magyarán: zaklatásra] értve. Az a nyersgyártmány [e.: félggyártmány] persze amelyből készűltek, a német „Instanz“, — „Restanz“ és „Kadenz“ volt. Márpedigha az „Eleganz“ [előkelőség] latinul „elegantia“, az „Ingerenz“ [beavatkozás] pedig „ingerentia“, vajjon miégyéb lehetett latinul a többi „enz“ ha nem „tia“? Sőt csupán stampiglia lehetett a római alakja az olasz „stampiglie“ (sztámpillye — bélyegző) szónak is amelyet a római bizonyára épűgy st-vel meg ly-lyel ejtett mint ti, — ugyebár, nagytudós nemzetközi szőfejelő uraim?

Ha valamikép hozzá tudnék férközni, nagy érdeklődéssel hallgatnám végig valamelyik előkelő honi vendégszótudósunk véleményét, vajjon latinnak, olasznak avagy talán — magyarnak éri-e a francs „livrée“ (livré — inasruha), — „lambris“ (laŋbri — borítófal), — „coterie“ (kotri — pajtáskör), — „bonhomie“ (bonomi — kedvesség), — „pruderie“ (prüdri — szégyenlősség,***) — „cochonnerie“ (kostonéri — malacság) s egy határ hasonló kifejezésnek libériá-vá, lambériá-vá, kotériá-vá, bonhómia-vá, prüdériá-vá, kostonériá-vá, kiváltpedig vendégszavaink ma folyó gyári tulipánosításával a „bourgeoisie“ (burzsoázi — a rendűjtők nyelvén: jómodú polgárság),

*) Ősi alakjuk, a kk. latin divisa „ismery“-et jelentett és eleinte csupán a levante címeres pajzsának valamely félreeső helyére eldugott küzdőjelre értődött [péld. a York-család fehér, a Lancaster vörös rózsájára]. Időmúltán — amikor e képhez a levetének hellyel-közzel pajzsa fölött, jobbára azonban alatta lengő szalagon választott mondása szegődött — két részét különböztették meg: a divisa testét [képét] és lelkét [szavait]. Ilyen mondás volt péld. Cesare Borgiá-nak [honi szercecsencinktől jobbára Iulius Caesar szájába adott] divisa-ja: „Aut Caesar aut nihil“ [szócszerint: Vagy Caesar vagy semmi, — azaz: Minden vagy semmi!]

**) Olyasmi mint a mondatban a jelrakás.

***) Törzsőke, a „prude“ (prüd) szó a „prud'homme“ (prüdom — régen: becsűletes ember; ma: a munkást gazdájával békeltető vegyesbizottság tagja) nőnemű alakjának, a „prudefemme“-nak rövidítése amely eleinte csupán „szigoruan erkölcsös“-t jelentett és csak időmúltán értődött „túlön erkölcsös“-re, végűl pedig „szégyenlős“-re is. A német — nyilván hasonló csöngésűik révén — jelentésébe odakeverte a maga „spröde“-jét [amely rideget, érzéketlent, rátartóst jelent; ezt azonban a francs „frêle“-nek mondja]; emiatt értődik a német földgömbön „álszemérmes“-re.

— „courtoisie“ (kurtoázi — udvariasság) szavakból nyelvünkre burzsoáziá-vá s kurtoáziá-vá áthalhatatlankodott díszalakjait?*)

Gyönyörűszép latin szavakkal gazdagította szókincsünket honi nyelv-szellemünk német kifejezések meg-a-sításával is. Őseinknek a „Schelm“-ből összehamiskodott selmá-ja [kópé-ja] immár a boldogok álmát alussza, a „Leiter“-ből faragott létrá-juk [lábtóját] pedig meghonosodott szavaink közt terpeszkedik, a „Pluderhosen“-ből [bugyogó-ból]**) kikanyarított díszes plundrá-juk azonban — amelybe az *n* betűt nyilván a „Plunder“ [ringy-rongy] szóból tévesztették oda — inkább vendégszó hatását kelti. Ilyesfajta szavunk egyébkép nem sok van. Az ujonnan gyártottak közül a legszebbek közé tartozik a „Hohlhippe“-ből avasodó „holipni“-nk helyére átsütött holippa. Amit vele értünk, a magunk eszével „furulyá“-nak mondhatnók.

Ahogy az *a* képzővel latinná magyarított szavainkról az *um*-mal megrómaiastottakra készülök áttérni, átváltó példának alig találhatnék alkalmasabbat a német latintudomány egyik fényesen tündöklő termékének, a „Referat“-nak honi visszalatinításainál amelyek közül az egyik amoda, a másik emide tartozik. Csak aki a latin nyelv útvesztőin jártas, érhet el eszével odáig hogy mily fejlett latin nyelvérzékét tanusított a német, amikor a „referálni“ — latinul: „referare“ — igével az ő ristályos „Referat“-ját, fogékony tanítványa, az „európai“ magyar pedig róla vissza latinra a maga referada-ját és referatum-át megteremtette, hogy lerántsa a leplet a római nyelv szellemének egy ezeréveken át a német földgömbön kívül sehol észre nem vett olyan szarvashibájáról amely alig magyarázható egyébbel mint szórakozottságával. Merthát, ugyebizony németeurópai nagytudós uraim: ha a „Mandat“ [megbízás]

*) A némettől eltanult francs szavakat cselekedtek át olykor latinná őseink is és bizony eleget vettek vele nyelvünk szelleme ellen. Ekkora ízetlenkedést azonban csak korunknak avatatlanul ujdonkodó erőlködése művel velük. Kaptáink közül — úgy látom — eleink is az *a* képzőt koptatták legtöbbször; ám amit ők alakítottak vele *latinná*, akárhányszor *egyszersmind magyarossá* teremtették át. Az ő kezükből a francs „trompette“ (trónipeet — „kürtöcske“) németes alakja, a „Trompette“ trombitá-vá változva került le a kaptárol. Korunk tulipános szelleme vagy „trompétá“-vá vagy „trompettá“-vá forgatta volna át. Mertháthogy a mi nyelvünk szelleme sokegyeben kívül megköveteli szavainktól hogy hangzók közt egyhang uralkodjék, vajjon hány európaink érti ezt meg? Imhol a tüzesgyík változatlanul nyelvünkbe fogadott német nevében, a „Salamander“-ban három mély hangzó mögött derült égből villámként kisikló *e* hang vajjon kinek sérti ma az érzékét? Ki érzi az örökös *a* képző szükségét *itt*, ahova illenék? Pedighát az iskolában — úgy tudom — „szalamandrá“-nak tanítják a nevét. Az európai magyar azonban az életben „szalamander“-ré helyesbíti, holott h a szerezsen nyelvtudományán kívül egy kis ódon nyelvismeret is akadna benne s valamicskét konyítana a természetrájhöz is, bizonyára tudna róla hogy a *szalamandra* — azonkívül hogy nyelvünk szelleméhez jobban illik — a tüzesgyíknak egyszersmind tudományos neve amelyet a hellén a perzsa szamand [lángoló vörös] szóval képzett szintén perzsa „szalamandár“ szóból gyúrt át a maga szájfazéhe. Sőt a mi nyelvünkhöz ez az ősi perzsa neve illenék leginkább. Nyelvünk hiányzik hozzá az európai példa, bizonyára hasztalan erőlködést művelne aki pártját fogná. Merthát a mi villogószellemű nyelvfoltzóinknak a perzsa *ár* csak arra való hogy képzővé avatva tősgyökeres magyar szavak ábrázatát lehetetlenítsék meg vele.

**) Eredeti alakja „Pumphosen“ volt ami „ünnepi nadrág“-ot jelentett, merthogy a latin „pompa“-tól származó „Pomp“ [ünnepi dísz] szót a délinémet „Pump“ alakkal használja. Amhogy az ünnepi alkalmakon viselt nadrág hajdan rettentően bő volt, neve lassankint „Pluderhosen“-ná idomult át. [Pludern = lötyögni.]

latinul „mandatum“, az „Attentat“ [merészkedés] pedig „attentatum“, vajjon mi a szösz lehetne a „Referat“ ha nem „referatum“, egy kis hispaniai zamattal pedig [az „espada“ példájára] „referada“. Furcsa megtévedése hát a római nyelvszellemnek hogy a „jelentés“-t „referatum“ vagy „referada“ helyett „relatum“-nak mondta.

E vaskos tévedésre alighanem a francs „référé“ (référé) kifejezés terelte Nagy Mesterünk figyelmét. A „référé“ ugyan egész mást jelent [ideiglenes bírói intézkedés kieszközlését], nodehát: „Verbum valet sicut nummus“ — et sine spiritu suo. Amen.

A remeklatin nyelvnek az ő „oblatum“-ával elkövetett hasonló botlás meg nyilván a francs „offre“ (ofr — ajánlat) példájára helyesbült „Offert“-té. Am e tévedés egész mívoltát szintén honi vendégszótudományunk domborította ki az „Offert“ ősi alakjának, az offertum-nak megteremtésével. Merthát az „offertum“ is a mi remek latin tudományunk sikerült terméke. A római nemcsak hogy nem ismerte, de a maga hibás „oblatum“-át se értette ajánlatra merthogy az ajánlatot „conditio“-nak hívta.

Mind a „referatum“-mal mind az „offertum“-mal tehát Nagy Mesterünk dolgozótársává szegődve ajándékoztuk meg a latin nyelvet. A verdictum dicsőségét azonban az angollal kell megosztanunk, mert hogy mintáját: a „verdict“-et ő fákolta össze a latin „vere“ [igazán] és „dictum“ [mondás] szavakból. Ha egyenest latin szónak készül, nyilván „veridictum“ ábrázattal szülődik. [Igazmondó latinul: veridicus.] Verdictum csak „tavaszmondó“-t jelenthetne. [Ver = tavasz.] Nodehát a latin nyelvben nincs se „verdictum“ se „veridictum“. Az esküdteknek [a jury-nak] a bíróság kérdésére adott feleletét jelentő „verdict“ pedig angol szó. Csak a terméje volt latin. A „verdictum“ pedig — mert hogy rajtunk kívül sehol se használják — ennek az angol szónak a magyaros alakja. Merthát a latin *um* ugyebizony magyar sallang?

Alkotó szellemünk még függetlenebb megnyilvánulásának nézem honi apetitorium-unkat amelynek szülődését emígyen képzelem. Francsiöldön — amint tudjuk — kiváló kedveltségben részesülnek az aperitif-ek. E névvel amely a latin „aperire“ [megnyitni] igétől ered, a francs ma étvágyat gerjesztő szert ért: kivált szeszes italt, a párisi legkivált ürmospálinkát [abszintet] amelyet annyira kedvel hogy a délutánnak azt a szakát amikor ebédje előtt [4—5 óra tájt] kávézóba letelepedve szürcsölgeti: „l'heure de l'aperitif“ [az étvágygerjesztés órája], máskép és még gyakrabban „l'heure verte“ [a zöld óra] néven emlegeti. Étvágygerjesztő italt ért a magyar ember is amikor apetitoriumról beszél. Hogypedig a latin nyelvben nincs „appetitorium“, vajjon nem valószínű-e hogy e honi kifejezésünk a francs „aperitif“-nek a latin „appetitus“-hoz történt közeledésével keletkezett?

Hogy alkotó szellemünk napjainkban is lankadatlanul működik e téren, a minap érdekes példával igazolta egyik jónevű napilapunk ahogy az megajándékozta ujdonalatin szókincsünket orkán-mal. Törzsöke, az „orkán“ [francsul: ouragan — szélvész] a karib nyelvből került elő. Új alakja nyilván az „arcanum“ kaptájára készült noha ez nem karib szó hanem a latin „arca“ [láda] származéka amely eleinte „elzárt“-at majd „titkos“-t, végül — amire ma is értjük — titkos szert jelentett.

Ha valamelyik csöndesen porladó római atyafi föltámadna holtából [szentes magyarsággal: halottaiból] s kíváncsi volna arra a helyre ahol honinyelve mainapság legbujábban virágzik, nem kellene messze mennie: Pannoniában, a Danubius meg a Tibiscus partján hamarosan elérhetné. Hapedig az otlakló néptörzsben akadhatna olyan férfiúra aki az ő híres latin tudományával nemcsak nemzetköziül hanem latinul is tudna beszélni, nyilván elámulna rajta hogy a világ minden nyelvévről vissza-latinított ősi római kifejezéseit micsoda furcsa jelentésekkel használja.

Csak egyetlen példát idézek. Továbbinak latin szavaink legnagyobb része alkalmas. A francs „commission“ (komisszió) szót Németföldön „Kommission“ alakkal s otthoni jelentései közül 1. bizottságra, 2. megbízásra értve használják. A „commission“ ugyan a latin „commissio“ szótól származik, ámdehogya francs nyelv a latinnaq ivadéka: tösgyökeres francs szó. A német „Kommission“-nak azonban egy porcikája se német, merthogy a francs „commission“-nak a maga szellemétől merően idegen alakja. A mi c o m m i s s i o -nk pedig mint a német kézen át hozzánk került francs „commissio“ visszalatinítása ígyen írva s latinosan ejtve szóhamisítás, máskép írva vagy máskép ejtve pedig esetlenkedés, merthát hiában írjuk *k*-val, *szsz*-szel meg *ó*-val: csak bárbárságunkat tanusítjuk vele. Hisz avvalhogy ily pogányságot kaptává avatva megszokunk, nem tesszük magyarrá e szónak se lelkét se testét. Sőt avval se, ha „komissió“-nak olvassuk, merthogy az a kettős s hajszálnyival se magyarosabb a kettős *sz*-nél, csak fonákabb és ízetlenebb. Pogánykodunk jelentésével is, merthogy a francs „commission“ jelent ugyan mind bizottságot mind megbízást; őse, a latin „commissio“ azonban sem egyiket se másikat hanem: versengést. Bizottság latinul: consilium. Meqbízás: mandatum. Szerecsen fedi-jeinknek és mén-jeinknek azt a tudományát pedig amellyel boltjárásra [angolul: shopping-ra] s vásárlásra értik,*) bárhol a művelt világon megkacagnák, merthogy „nemzeti szellemünk érdekes megnyilvánulása“-nak és társainak a bűvös ereje nem terjed túl sem a Kárpáton sem az Adrián. Nodehát a „művelt európai“ finnyás ízlését hogyan elégíthetné ki akár a magunk „bizottság“-a akár „meqbízás“-unk akár „vásárlás“-unk? . . .

Térjünk most vissza oda ahol elhagytuk: a római latin szavak honi újjáalakításával kifejtett tevékenységünkhöz. Imhol egy csapat agg római szó amelynek láttára szánalom lopódzik szívünkbe: alighogy cammog-nak; hiányzik a derekuk. „Conservatismus“ [óvatagság], — „intensitas“ [mélység], — „extensitas“ [terjedelmesség]. Az európai vendégszótudós előszedi, megtörülgeti s orrára rakja pápaszemét, összeráncolt homlokának a közepére böki mutatóujját, aztán kapja a varázslóbotját, egyet suhint vele s — hip-hop — szilaj táncre kerekedik az egész rokkant társaság: karcsu *ív*-vé hajló derekukon úgy ring a törzsük mint tavaszi szellőtől a búzakalász. Amaz mint conservativismus, ezek mint intensivitas és extensivitas vesznek részt a trio-ban [éjszak-

*) Nyilván merthogy vidéki úrinépünk, amikor székesfővárosunkba ellátogat, atyafiságának és szomszédságának egy határ vásárló megbízásával járja végig a boltokat, ezt a tevékenységét francsul — „meqbízás“-nak értve — helyesen kifejező „commission“-t pedig szerecsen nagyközönségünk római szelleme „vásárlás“-ra értette.

keleti európaiassággal: „tercett“-ben.*)] És mindezt a tudomány tevő. Mertháthogy az a varázslóbot amelytől megijodtak, a tudomány vala amelyről helyesen mondja az angol hogy . . . — ejnyeno, hogy is mondja? — igen, hogy: „Science is prestidigitateur“: vajjon kell-e nyájas olvasómnak magyaráznom? Ugyebizony, nem mondjuk sem azt hogy: „conservat“ semhogy „intens“ sehogy „extens“? Hogy hiányozhatna hát *ív*-ük a velük képzett főnevekből?

Korunkban a lovasporond [circus] gazdája nem elégszik meg paripájának a végén lógó igazi szördíszével hanem művészettel siet segítségére a takarékos természetnek. [Ha agyvelőmben európai vér keringene, honi új- és közkeletű ódon francs kaptára gyártott másodelmésséggel azt mondanám: „korrigálja“ — avagy törülmészett magyarra fordítva: „helyesbíti“ a természetet]. Ilyesféle mesterségs farkkal ékeskedő paripán kergülnek az európaiasság porondján honi lovasművészeink [e.: múlovarjaink] is, amikor a szerény latin „recompensa“ [megtérítés] szóból *recompensatio*-vá díszített ünnepi ménükön hancuzva gyönyörködtetik meg bukfenceiken szent áhitattal csüngő nézőjüket.

Amikor a latin nyelv szelleme törvényes megteremtőjének sírba-dóltével megárvult, egymásután jelentkeztek nála az udvarlók. Évek jöttek, évek tüntek. A kis árva úgy ontotta a porontyot jobbra-balra mint a házinyúl. Ámhowy az évek százával meg ezrével kezdtek kontya fölött elviharozni, vigasztalói összeszedték kiki a maga porontyait s a faképnél hagyták. Csak olyankor fordulnak hozzá amikor törvényes hitvesük gyöngékedik. Mi egyedül maradtunk meg állhatatos pártolójának. S a vén banya ma is úgy hozza az áldást mint régesrégén. Mi pedig hólyagfejű, mirigydaganatos csenevész fattyait majomi szeretettel öleljük bozontos keblünkre: hisz a magunk dicső szelleme vihog róluk szemünkbe.

Az egyik arlecchino-s ábrázatával hódítja meg lelkünket mint a „mercantile“-re emlékeztető *mercantilis***]) [kereskedelmi — törvényes alakja: mercatorius], a másiknak guignol-os képén merengünk el mint a „raisonnable“ (rezonáb^l) vonásait élénk varázsló *rezonabilis****]) [józan, okos; f.: eszélyes — római latinsággal: rationalis vagy rationalis], a harmadik jackpudding os megjelenésével bilincsel magához mint a [Sterne-től összegondolt] „sentimental“ (szent^lmentl) emlékét szemünkbe tükröző *sentimentalis*****]) [érezlgős — igaz latin nyelven: mollis].

Ugyane csillogó szellemet vallja teremtő atyjának csöpörődő száz-évünk honi szófaragó művészetének csattanója: az ólmosan velős, ám mégis tündén röpke, ristályosan tiszta s ércesen csengő guvernementális.

„Exegi monumentum“ — érzi az „európai“ államférfiu amikor ez az ólmosan velős sat. kifejezés a nyelvén végigzajlott és karját pihegve nyújtja vizes poharáért.

*) Öse az olasz „terzetto“ [hármásének] amelyet a francs is e változatlan alakjával használ; csak a német földgömbön hívjuk francsosan „Terzett“-nek.

**]) Persze merthogy „mobilis“ a német „mobil“ [ingatag] is.

***]) Hisz a német „akzeptabel“ [elfogadható] is „acceptabilis“.

****]) „Jovialis“-nak mondjuk a német „jovial“-t is.

„Nulla dies sine guvernamentale“ — fohászokodik foszló nádfonatosában idegsorvasztó munkájának a közvélemény érc tollas bajvívója.

S fontos mosolygással szánják a kora szintjétől elmaradt óvatag „ázsiai“-t aki „guvernementális föladatok“ helyett együgyüen „a kormány tennivalójá“-ról, „guvernementális érdekek“ helyett „a kormányzat érdekei“-ről, „guvernementális tehetség“ helyett „kormányzó tehetség“-ről csacsog:

És a nép, az isteni ^{ajta} nép? — Vajh fölér-e eszével a gondolkozás szédítő mélységének e kábító magaslatáig?

A nép, az isteni nép tülekedve követi dicső nagyjainak szövétneként világító példáját. És a szavak szavát zúgva zengi bérc és róna, mert a Kárpátoktól az Adriáig a „Nulla dies sine guvernamentale“ gondolatával ébred s az „Exegi monumentum“-ével dől nyugovóra minden kora szintjén dülleszkedő magyar ember.

Hisz voltaképp amilyen új ismerőse e diadalos kifejezés az „európai“ magyarnak, oly régiek az alkotórészei. Nincs kabátos ember aki nem ismeri őket: túlsó felét a „guvernánt“-ból, az innensőt az „ementáli“-ból.

Nodehát az a pannoniai Cicero aki vele nyelvünket megajándékozta, nyilván nem e két szó összeillesztésével, hanem a francs „gouvernemental“ (gubernōmaŋtál) latinná magyarításával remekelte össze ujdun római szókinsünk e legujabb gyöngyét.

A veleértett fogalmat ismerte sejtelmem szerint a római is; hisz valamelyes toprongyos kormányzatra szintén nyílt alkalmá. Sőt voltak kormányzói is akiket „gubernator“-oknak hitt, tevékenységüket pedig „gubernatorius“-nak mondta. Node mostmár nem szólok egy kukkot se többet, merthát — ugyebizony édes „európai“ atyámfiai — „kacagnivaló együgyűség“ volna, ha azt az ágas-bogas korallt, amelyé a „guvernementális“ fogalma a ti agyvelőtökben szétágazott, avval a gyermekes képpel akarnám összehasonlítani, amivé a bocskoros római koponyájában rögződött! . . .

Nemzetközi nyelvtudományunkkal összeölekezett nemzeti szellemünknek kiváltképp szertelenül érdekes megnyilvánulását csodálhatjuk olyan esetekben amikor latin meg román szavak németes alakjának „isch“ képzőjét latinná avatva teremtettük meg új honi alakjukat, mintahogy péld. a [mainapság csupán a kolostorok konyháján régen te művelt latin nyelv megrögzött jelzőjeképp használt] „culinarius“ németes alakjából culinaris-unkat, az olasz „musicale“-éből pedig az ókori „musicus“ helyesbítésével musicalis-unkat átremekeltük. A magunk római szellemén gyönyörködhetünk ujonsült provisoricus-unk látára is. Eddig „provisorius“-nak mondtuk, mintahogy pogánylatin nyelven egyebütt is szokás. [Római latinsággal ideiglenes = ad tempus.] Ámhogy az „excentrisch“-i se mondjuk latinul „excentrius“-nak, szó se férhet hozzá hogy a „provisorisch“-nak is „provisoricus“ a helyes alakja, — ugyebizony nagy tudós vendégszócserző uraim?

A római a tolvajírókat „plagiarius“-nak hívta. Szellemének örökösei korunkban kifejezésének a maguk szelleméhez idomított változatait használják. Péld. az olasz meg a spanyol a „plagiario“-t, a francs a „plagiaire“-t (pláziier-t).

Csak a teuton alkotott helyére új latin szót: a „Plagiator“-t, amit mi, hogy antul európaibb legyen: plagizátor-rá nemzetiesítettünk.

Európaiassággal keresztezett nemzeti szellemünkől patakzó ujdonorómai nyelvérzékünknek egyik további érdekes megnyilvánulása: a művelt európai ajkán nyüzsgő német francs igenevek magyaro-latinná latino-magyarítása.

A jelen alakúakat a német jobbra eredeti szerkezetük megbolygatása nélkül használja. A francs „frappant“ (frápa^on — megkapó) s „coulant“ (kula^on — előzékeny) németül is „frappant“ és „kulant“. Ám hogy a német nyelv szelleme a latin *ans*-szal végződő jelen igenév kaptájává is az *ant*-ot avatta, képzelhető-e természetesebb dolog mint hogy a mi nyelvünk „nemzeti szelleme“ ahogy a „konziliant“-ot [engedékeny-t] és „tolerant“-ot [türelmes-t] „concilians“-sá s „tolerans“-sá latinította vissza, épígy bánt el az édestestvérüknek nézett „frappant“-tal, „kulant“-tal s egymásután gyártotta a frappáns-t, kuláns-t a hozzájuk hasonló honi „nemzetközi“ csudák egész seregével. Sőt olykor német példa nélkül cselekedte meg, mintahogy kuruc-latin szókinszünk egyik legujabb gyöngyén, a malcontens [elégedetlen] szón tapasztalhatjuk amelynek francs mintája, a „malcontent“ (málkónta^on) ugyan a latin „male contentus“ [szószerint: rosszul összetartott] szavakból forrt össze, elégedetlen azonban latinul sohase volt „malcontens“ hanem „non contentus“. Aminthogy megkapó se „frappans“ hanem „mirus“, — előzékeny se „culans“ hanem „officiosus“ volt. Nodepersze korunktól gyámoltalanságra nevelt főnök szellemünk az „áns“-t magyaros alaknak híreszteli, holott ha egy csipetnyi magyaros érzékünk volna, imént említett „kinsz“-einket menten „farpányos“-sá „kulányos“-sá s „malkotányos“-sá — sőt az „elegáns“-t „elegényes“-sé — gyúrnók át. Node — hál' Istennek — semmi szükségünk rá merthogy jó magyar kifejezésünk van mindannyiuk helyén.

A w betűs angol „warrant“ (u^oar^ont — záloglap) szót „kereskedelmi jogirodalmár“-jaink fejlett nyelvérzéke latinosította warrans-sá a köztárban [e.: közraktárban] elhelyezett áruról szóló lapnak az áru elzalogosítására szánt része nevéül. Ugyanannyi fáradsággal mondhatta volna „varans“-nak.

Am ilyenfajta remekléseink közül a legremekebbek közé tartozik kártyázótudományunk egyik napjainkban latinná honosított francs kifejezése. Eredetije, a „séquence“ (széka^onsz) mint a latin „sequens“ [következő] származéka ridegen fordítva „következés“-t jelent és azt szokás vele érteni amit az európai magyar „terc“-, „kvárt“-, „quint“- sat.-nek mond, hapedig magyarul tudna: „hármás“, „négyes“, „ötös sor“-nak vagy rövidebben „hármás“-nak, „négyes“-nek, „ötös“-nek mondana. A honi szerezsen azonban a latin sequens-t használja a francs „séquence“ jelentésével, tehát „következő“-t jelentő igenevet „sor“-ra [„következés“-re] értett főnév helyett. Hát nem megveszni való érdekessége az efféle új alkotás nyelvünk „nemzeti“ szellemének?...

Ha a francs mult igenevekkel épígy bántunk volna el mintahogy a jelenidejűekkel tettük, a „soigné“ (szo^onyé — ápolt), — „piqué“ (piké — sértődött, csipős), — „blasé“ (blázé — fásult), — „borné“

(borné — korlátolt), — mélé (meelé — tarkás)*) szavakat „szoanyátus“, — „pikátus“, — „blazátus“ és „melátus“ alakkal kellett volna meghonosítanunk. Ámhogya olyan mélyen nem járt a tudományunk hogy ezt a kaptát megteremtsük,**) kínunkban német alakjukat fogadtuk el: hol változatlanul mint a soigniert-at, pikiert-et, blasiert-at, borniert-at, meliert-et, — hol „félmagyaros“-sá íroz-va mint a hasírozott-at [vagdalt-at], fasírozott-at [haragos-t, e: darált-at] és kasírozott-at [rejtettet, e.: összeragasztott-at],***) — hol az 54. cikkemben ismertetett kaptára ált képzővel végkép „megmagyarítva“.

Eredeti francs alakjukkal csupán olyan főnévkép használtak kerültek hozzánk amelyeket Nagy Mesterünk is változatlanul hagyott, mint péld. az éccrasé (ékrázé, e.: ekrásszé — zúzottbőr), a plissé (pliszé — redő) s a chassé-croisé (sászé-kroázé****) — keresztbelejtés). Melléknév-kép — persze szintén örök példánkra — eredeti alakjával szereplő mult igenevet nem ismerek többet kettőnél: az egyiket, a glacé-t (glászé — símá t) fényes keztüünk, — a másikat, a passé-t (pászé — hervadt-at) hanyatló szépségeink jelzőjének használjuk.*****) Németül egyébkép az első inkább érzi főnévnek mint melléknévnek. [Hogya magyarul minek érzi, bajos volna megmondani.] A másodikat pedig Németeurópában nyilván amiatt nem használjuk „passiert“ meg „passírozó-

*) A férfikelme közt a francs „uni“-t [egyszínű-t], — „quadrillé“-t [mezőst], — „rayé“-t [csíkos]t és „mélé“-t különböztet meg. Az uni-t a német „einfärbig“-re, a rayé-t „gestreift“-ra át tudta fordítani, sőt — láttuk — úgy vélte hogy a quadrillé-nak is fordítása az ő pogány „karriert“-ja; a mélé azonban — amit a francs minden oly mintára ért amely a többi három közül egyikhez se sorolható — olyan új kapu volt amelynek sehogya mert neki vágni. Megalkotta hát „német“ szakkifejezésnek a „meliert“-et amely ilykép nélkülözhetetlen persze a honi szerecsennék is, merthát annyira nem terjed a nyelvtudománya hogy mélé a magunk nyelvén „kevert“-et jelent, demeg sokkal zsegebb az értelmessége is minthogy rideg átfordítása helyett „tarkás“-t mondjon.

**) Merthát ahol kész kaptát találtunk, bezeg menten ráhúztuk, mintahogya a francs „passionné“ (pászioné — háboros) kifejezésnek [persze a német „passioniert“ révén] passio n a t u s -sá latinításával műveltük, amely alkotásunk közben alighanem a hangjeleinken [f.: hangjegyeinken] olvasott olasz „appassionato“ [háborosan] is szemünk előtt lebegett.

***) Merthát a „kaschieren“ meg a „kasírozni“ szónak nálunk közkeletű jelentése Németföldön termett. Cacher — a kk. latin „coacticare“ [összeszorogatni] ige meg-egyszerűsödött alakja — elrejtést jelent.) E jelentése révén értődik egyik származéka, a „cacheur“ (kásór — elrejtő) szó arra a kis fakalapácsra amellyel cukorfinomítóban a minta megtöltése után a tetején levő lyukacsába az odaszánt vászondugót beverik. Alighanem evvel a szerszámmal tévesztette össze a német valamikép a könyvkötő bordázóvasát hogy „Kaschiereisen“-nak keresztelte s nyilván e szerszámról ragadt tovább olyan könyvkötőmunkára amely papírlapok összeragasztásával készül. Emiatt francsokdík hát a német vendégszótudomány rejtelmében jártas dűnamelléki sötét úrinép a „kasírozás“-sal amikor arcképét papíroslemezre akarja feszíttetni.

****) Székesfővárosunk egyik remekszőnpadján dívó kiejtéssel: „sásszé kroásszé“, — amit holmi bárbar francs nyilván „károgó lejtés“-re értene merthogya honi tájszólása szerint croasser = károgni.

*****) Volna ugyan még egy harmadik: a d o u b l é (dublé — bélelt), ez azonban Nagy Mesterünkől „double“-lá (dúbi-lá) európaasított alakkal lábatlankodik nyelvünkön ami Francsöldön kettőse értődik.

•) Péld.: cache-pot (kásó — cseréprejtő), — cache-époux (kásépu [ebédlőasztalt díszítő nagy virágtartó] — hitvesrejtő).

zott“ alakkal hogy valamikép purée-nek [morzsolt főzeléknek vagy gyümölcsépnek] ne értsük.

Seltsam, gelt, Graf Oerindur,
Dieser Einklang der Natur? . . .

Doch wo's Beispiel nimmer frömmt,
Flugs der Zwiespalt wiederkömmt.

Imhogy nyelvünk tulipános szelleme szétbontotta hatalmas szárnyát: vendégszótudományunkban szinte tivornyáz az eredetiség.

Ha „koalíció“-nk húsz évvel korábban szüldik meg s igéjét nyelvünk akkori szellemével európaiaskodjuk össze, helyesebben szólva vissza, — avagy össze-vissza?: bizonyára a „koalísieren“-t választjuk remekmintájának s ennek képeré nyilván „koalízírozni“ ábrázatot öltött volna. Ha öt évvel ezelőtt, ma bizonyára „koalízál“-ásról beszélgetnénk. Ám hogy nyelvünk nemzeti szelleme immár a maga suhogó szárnyán vívja az eget: néhány hónapja diadallal bomlott ki belőle ujdón szókincsünk egyik legékesebb bizsuja: a koaleálni. Szinte sajkában érezzük magunkat ahogy rajta végejevezünk: a tulipános európaiasság himbáló víz-szelőjén. Am egy kis híja van a szépségének: a végén hirtelen ellapul. Ez pedig egyhangjának is sokat árt. Mennyivel szebben csengene ha *koaleálnui*-vá tulipánosítottuk volna: az *oa* s az *ea* után mily gyönyörűen sorakoznék hozzájuk az *ui*! Az *oa* ősi magyar hangkapcsolatunk, — kivált sajkán, hullámzó habok tetején. Az *ea* szintén régi jó ismerősünk: a „kondoleálás“ [résztvényilvánítás] révén amelynek *e*-jét a latin „condolere“ [együttbúsulni] igéből szereztük hozzá, ahogy egyik-másik alakjában — péld. a „condoleo“-ban — végső hangzója előtt settenkedett. A „coalescere“ [összenőni, összeolvadni] alakjaiban azonban hiában keresünk hangzó előtt; nincs ott a „coalesco“-ban sem. Nyilvánvaló hát hogy az *ea* hangok kapcsolata ehelyütt „nyelvünk ősi szellemének érdekes megnyilvánulása“. Hát még az *ui*! Akárha Bendegúz apánk érces hangját hallanók megcsendülni! Sőt elfogadásának elmaradhatatlan kelléke, az idegen példa se hiányoznék, — amonnan délkeletről, havasaink mögül: a „poporuluı“ meg a „ficatoruluı“.

Vendégszótudományunk régi emlékei közt bizony csak nagyritkán akadunk nemzeti szellemünk ennyire független megnyilvánulására. Ilyen becses ereklyénk péld. kurizálásunk amelynek hiában keresnők mását akár Németföldön akár egyebütt. Hogy mekkora teremő erő, mennyi ősi báj és minő magyaros zamatot leheltünk belé, kiváltkép úgy szőkik szemünkbe ha gyökerének, a francs „cour“ (kúr — udvarolni) szónak otthoni származékához, a „courtiser“ (kurtizé — udvarolni) igéhez hasonlítjuk. Sőt belsejébe is magyar lelket öntöttünk*): nem valakit kurizálunk — mintahogy a francs szokja mondani — hanem valakinek.**)

Nemzeti dicsőségünket hirdeti a Nagy Mesterünk „schmeicheln“ [hízelegni], „sticheln“ [csipkedni], — „grübeln“ [töprenkedni] szavaiból a „grundieren“, — „spendieren“ sat. példájára átnemzetköziesített

*) Vergl.: jm. die Cour schneiden.

**) Vergl.: jm. gaschulieren u. s. w.

s májhlíroz-ásunk, stihlíroz-ásunk és grüblíroz-ásunk megalkotása is.

Hogypedig velük megnyilvánuló kuruc szellemünk napról-napra szemlátomást izmosodik, erejének tette serkentő gyarapodásával imhol lassankint nemzetközi kotornoszunkat is ropogós tulipiros csizmává fejelgetjük át.

É tevékenységünknek eddig két sikerült termékére akadtam: tekintélyes árral mintázott remekmunka mindegyikük. A kaptájukra vert új alkotások áradata tehát nyilván hamarosan ránk fog zúdulni.

Egyikük: a virtusság, amely az olasz „virtuosità“ [derékség] kifejezés [kiselejtett jelentésével művészetre, remeklésre értett*) francs ivadékanak német másáról, a „Virtuositát“-ról latinositott „virtuozitás“-unkat fogja sírba dönteni. Törzsöke, a latin „virtus“ — amint 13. cikkemben láttuk — „derékség“-et, nálunk: „vitézkedés“-t jelent. Virtusság eszerint: „derékségesség“, nemzeti szellemünk szerint: „vitézkedésesség“ volna. Megteremtője azonban az olasz „virtuosità“ nemzetközi ivadékainak a jelentésével [művészetre, remeklésre értve] röppentette világgá. Hát panaszkodjék még valaki, hogy nincs nálunk független nemzeti gondolkozás!

Másikuk: a protekciósság. Amire értve szerzője használta, ma „protectio“-nak, honinyelvünkön parasztosan „pártolás“-nak [szebben: pártfogásnak, gyönyörűen: pártfogolásnak] mondjuk. Tehát voltaképp mint „pártolásosság“ [előkelően: „pártfogolásosság“] fejezi ki ugyanazt amire eddig „osság“ nélkül értődött. Ámpersze tulipánosabban és zamatosabban.

Hogy ami tücsköt-bogarat az európaiasság hazánkbeli vigécei nyelvünkbe összehordanak, jobbára latin szókinszünk gyarapítására fordítódik, dédjeinktől ránk szállt ősi hagyomány. Ők azonban latin beszélgetésükközben büszkélkedtek bizsuikkal. Hogy minő remek latinossággal csevegtek, megítélhető arról hogy gyűlésük végét a hazaoszlátiónak, a bírót pedig byro-nak hívták és latin modra hajtogatva birtokos esetét „byronis“-nak, tárgyalóját „byronem“-nak mondták. E modorhoz persze rettentően illett hogy a „byro“ a makacs pörlekedőre bírságitum-ot szabott, hol decem, hol triginta hol quinquaginta aranyforintonest.

A francs „lieutenant“ (lijtőnaon, a német földtekén: lojtőnand — főhadnagy; Németeurópában: hadnagy; — ma németül: Leutnant) pedig laidinantius volt; ma „lájdinand“-nak mondjuk, aminthogy régi felemás német-latin geldspeculans-unk helyett is a „pénzüzer“**) járja.

Az sem egész bizonyos vajjon a debreceni diákság latin nyelvének minden kifejezését megtaláljuk-e Cicero munkáiban, péld. a kulacs neve-

*) Merthát a „virtu“ [derékség] szótól származó „virtuoso“ ma csupán „derek“-at, származéka, a „virtuosità“ pedig csak „derékség“-et jelent; másnyelvű változataikkal értett jelentésük külföldről szivárgott beléjük, mainapság azonban a művelt olasz nyelvben egészen elavult.

**) Én a „nyerész“ példájára alkotott melléknévnek főnévvé avatásával „nyerész“-nek hívnám. Persze „pénznyerész“-ről nem beszélnék, hanem amikor kifejezetten kellene róla szólnom, megmondanám hogy az a nyerész akiről beszélek, pénzzel nyerekedik.

kép használt klipitroklapatorium-ot valaminthogy az európaiaság magasztos szellemétől megszállott dunántúli parasztságunk szépszülei melyik római remekíró munkájából böngészték össze az aregargat meg az exergexiás-t amelyek közül — a mult százév elejéről szóló tudósítások szerint — az elsőt tarkatyújkukra, a másodikat fölhércükre értették.

Olyasféle furcsa kifejezéseink közül amelyeket idegen képzőnek honiszavunkhoz biggyesztésével mesterkedtünk össze, ma is akárhány elevenen díszlik hazánk földjén, noha jobbára csak jó falusi atyánkfiai nyelvről szok elröppenni mint péld. a pipatórium [pipatartó; — a római nem pipált], szilvórium [szilvaszesz; — silva latinul érve = erdő,*) gabonatórium [Biharban: rozspálinka], dorgatórium [dorgálás], bolondéria [bolondság], a korunkban immár egészen elízetlenedett: meglepátus [meglepetés], urizálni [uraskodni], sétifikálni [sétálni], Petőfink kutyáliter-je [magy.: cudarul] sat.

Mai divatunk e téren leginkább az *istá*-knak hódol. Efféle szavunk akadt ugyan elvéve apáink nyelvében is, péld. a szlávól tanult „patvar“-unkkal [pörösködés-ünkkel] alkotott patvarista [ügyvéd-bojtár]**); — csőstül azonban korunkban ömlesztjük őket nyelvünkbe; — persze mindannyiuk idegen kifejezés kaptájára készül. Így péld. az irodista [írósegéd: másoló, kopogó sat.; f.: írnok] mintája bizonyára a francs „comptoir“ (kőntoár — fizetőasztal) szóval képzett német „Kontorist“ból összeremekelt „komptoárista“ [könyvelő, levelező]***) vagy a vele egyre értett latin-német „Kanzlist“ honi változata: a „kancellista“ volt; — székesfővárosunk tanulófiatalságának kereskedelmistá-ja, elemistá-ja, ötödistá-ja, áistá-ja, béistá-ja pedig nyilván a helénes német „Gymnasiast“-ból latinosított magyar gimnazista [latiniskolás] példájára csinálódott a kereskedelmi vagy elemi iskolát, az ötödik osztályt avagy valamely osztály egyik vagy másik szakaszát járó tanuló nevének.

Ha valaki támadni merné azt a pogány szellemet amellyel a művelt pannóniai az ő maga külön római szókinsétt hálomrakínlódta, nyilván nemcsak „egész Itáliá“-t hanem Galliát, Hispaniát, legkivált pedig Germaniát szögeznék a szemének például.

Munkám más helyén már megemlékeztem róla hogy a román népek a római szellem örökösei, kivált pedig nyelvük a rómainak származéka. Örökségüket ugyan nemzeti szellemük időmultán módosította, ámde *nemzeti szellem* módosította s e nemzeti szellem *a maguké* volt. Ígyen váltak római eredetű szavaik *nyelvük szerves alkotórészeivé*.

A német azonban nem örököse sem a római szellemnek általán sem a római nyelvnek különösen. Mi époly kevéssé vagyunk azok. A mi nyelvünkől tehát mind a latin mind a román szavak — említést

*) Az „almárium“-ot azonban almaszeszre érve már nem lehetett megselekedni, merthogy összeesett volna a [voltaképp fegyvertárt jelentő] római „armarium“-nak nálunk a szekrény nevévé avatott honi latin alakjával.

***) Keszéri kedvvel a latin „pati varia“ [sokmindenfélét eltűrni] szavak kapcsolatának is szokás magyarázni. Hogy mitől? — okos következtetéssel megérthető az „audiát“ magyarázatához fűzött ismertetéséből.

****) Igazi francs nyelven: „commis [aux écritures]“ — írósegéd.

alig érdemlő csekély részük híján — rettentően kirínak. A németből méginkább. Hogy elcsituljanak, régmegszokott idegenességek eltorzításával összemesterkedett idéetlen kaptákra feszítjük őket. Merthát hogy e kapták nyelvünkhöz illenek, merő látszat amelynek magyarázata megszokásukban rejlik. Tökéletessé pedig csalódásunkat az a tapasztalatunk teszi hogy csak mi használjuk őket így. „Csak mi“: hol a némettel együtt hol egyedül.

Őseink — amint láttuk — a római latin nyelvet tették pocsékká latin gagyogásukkal. Mi köztünk nincs ember aki tűrhetően tud latinul beszélni. Nagyközönségünk legnagyobb része olvasni se tud latinul. Sőt aki tudósaink közül tud, az is olyan ízig germán hangvetéssel olvas hogy holmi megelevenedett római menten megrázna a hideg, ha végig kellene hallgatnia.

Am ami idegen kifejezés a nyelvünk hegyére kerül: francsot, spányolt, angolt, zulut, tótot halomra latinná hamisítunk.

Hátvajjon mink nekünk a latin nyelv? Talán nemzeti nyelvünk? Hisz csacsogni se tudunk rajta. Avagy talán *szelleme* él bennünk? Hátvajjon lehet-e szó a *latin nyelv* szelleméről, ahol a művelt közönség eleje „referatum“-ról gagyog s a „humor“-t „humór“-nak mondja?

Ám hogy szó lehessen róla, elsősor *általán szellem* kellene hozzá. Az *idegenszavakkal hazánkban művelt tobzódás* közepette azonban ennek az emlegetése szelíden szólva: örültség.

El van érve!

Krisztusz Urunk idején hazánk éjszaki határán túl a *basztarnok* vitéz törzse volt az úr. Ez a — hellén írók szerint kelta, Tacitus szerint germán — néptörzs amelynek nevét „iramszarvastartók“-nak szokás magyarázni, a 2. százévben útra kerekedve a Feketetengerig nyomult, ahol aztán a 3. százévben összeolvadt a gótokkal.

A basztarnoknál nagy kedveltségben részesült egy csukott hintófaj amelyet időmultán a római úrinők, majd a meroving királyok is föl-kaptak és eredetéről „basterna“ néven emlegettek.

Nyilván e latin szónak nálunk elkövetett megfrancosítása a mi *bátarde* (bátár — e.: batár) szavunk amelyet az imént említett kocsihoz hasonló üveges hintóra értünk.

A „bátard“ szót ismeri a francs is aki azonban nem kocsihanem „fattyu“-ra érti. Hogy mi mire értjük, magyar munkában ítéletnapjág elkereshetnők anélkül hogy egy árva szót találánk róla; sőt útraigazításért is Larousse-hoz kell fordulnunk.

Alkottunk hát mi is olyan idegen szót amellyel szemben minden gáncsolódásnak el kell némulnia. Nem a mi hibánk, ha otthon már megvolt és másra értették.

Ámha Nagy Mesterünk esküdt ellenségének szókinscét — bár tudtán kívül, suttymban — ily szép ajándékkal gazdagítottuk, bizony rút hálátlanságot követtünk volna el ha megfeledekzünk Róla akitől a titkos kedveskedésnek e gazdaságos nemét tanultuk.

Juttattunk hát ajándékkocsit neki is, nem oly kényelmeset ugyan

de b...
= ico

mint kedves szomszédjának, ám annál divatosabbat. Neki az angol „brougham“ (brúm — zárt angol városi kocsis) szóból gyártottunk a maga ízléséhez szabott közlekedő eszközt, amikor törülmetszett germán *er* képzőjével ékeskedő *brummer*-unkat összeszörkesztettük. A „Brummer“ ugyan époly régismert kifejezés Németországban mint Francs-földön a „bâtard“. Ámhoggy németül bikára értődik, nyilvánvaló hogy a *mi* „brummer“-unk a magunk nemzeti alkotása.

Hajdan — a 16. százév tájékán — hazánk szállított kocsit majdnem egész földrészünkre. Tőlünk tanulta el jó magyar nevét is egész Európa.*) Mostanság *honi kocsik* helyett *idegen kocsineveket* gyártunk. Azonban ezek is itthon rekednek...

A magyar kereskedő hímzéshez kiváltkép kétféle szövetet szok közönségének kínálni: „canevas“-t (kánvá-t) meg „congrès“-t (kóñgre-t).

Az előbbi kereszteződő páros-szálú bordákkal készült pamut- vagy jute-, az utóbbi rácsoson mintázott likacsos pamut- vagy gyapju szövet.

Congrès magyarul: nagygyűlés. Hogy ezenkívül hímzőszövetet jelentene, a világnak semmiféle munkája nem tud róla.

E jelentésének nyilván Németföldön található hát meg az eredete, — gondolám és végigkerestem egy határ német lekszikont és egyéb buch-ot. Az egyetlen munka amelyben szó esik róla, Brockhaus ismeretlárának utolsó kiadása volt ahol „Kongress“ alakkal szerepel. Jelentésének a magyarázata azonban itt is hiányzik.

Megkérdeztem hát egy honi francs ismerősömet, nem igazíthatna-e kérdésemmel helyes útra?

Ahogy „congrès“-szövevről kezdtem neki beszélni, szeme tágra nyílt, merthogy soha hírét se hallotta ilyesminek. Megmagyaráztam hát, mi az a „congrès“. Erre aztán megtudtam hogy Francs-földön „étamine“ a neve.

„Étamine“ (étámin) voltakép: szitaszövetet jelent s a szövőszéken fölfutó fonálra értett latin „stamen“-tól eredő „étáim“ (éteõñ — gyaralt gyapju) származéka. Ámhoggy ezenkívül likacsos hímzőszövetet is jelent, magyar szakértőim közül egy sem akarta elhinni, merthogy szerintük az „étamine“ a „congrès“-nak csupán ruhaszövetül használt kiválóbb fajtát jelenti.

Kérdést intéztettem tehát egy nagy német szövőgyárhoz, amely aztán megfejtette a rejtelmet: e szövetet amiatt hívják „Kongress-stoff“-nak mert német kitalálója a berlini „Kongress“ évében lépett vele a világ elé.

Ámhoggy nem hiszek a németnek, immost ismertetett tudományához pedig annál kevésbé bíztam mert ahogy néhány idős úriasszony-ismerősömet megkérdeztem, mindegyikük világosan emlékezett rá hogy hajdonkorában — jóval 1878 előtt — rég ismerte e szövetet, — demeghogy azon a kérdésen is el akartam igazodni vajjon valósággal ruhaszövet-e az „étamine“? : székesfővárosunk egyik legelőkelőbb kereskedésétől szereztem egy halom „congrès“-mintát s egyik részüket elküldtem egy párisi, a másikat egy marseille-i ismerősömnek, megkérve

*) Neve — amint tudjuk — Kocs komárom-megyei községétől származik, nem mintha őt gondolták volna össze, — hisz a kétkerekűt már az aszír, a négykerekűt a római használta, — hanem mert itt készült a legjava amikor a divat a 16. százévben fölkapta.

őket, írják meg mirevaló s mi a neve? Válaszuk egyező volt: hímzésre használják, a neve pedig: „étamine“.

Párisi ismerősöm azt a fáradságot se röstelte hogy történetét szakbeli munkákból kikutassa. Tőle tudtam meg hogy Francsföldön már a 14. százévben vígan készítették s innen terjedt el időmultán Európa többi országába. Közléséből azt is megértettem hogy a német evvel a leleményével is elkésett — jó négyszáz esztendővel.

Hogypedig mikép jutott nálunk dívó francs nevéhez, ígyen képelem. Mayer leipzig-i kereskedő a berlini államgyűlés idején berlini kereskedőtársától, Müllertől különféle jófajta francs hímzőszövetet rendel. Müller küld neki egyéb közt 25 meternyi canevas-t amelynek neve ilyesformán füstött a mellérakott jegyzéken:

Kanewas

Az írás — amint látjuk — egy kissé hanyag volt. A német nézdegi, betűzeti, tagolgtja, ámde sehogyse tud rajta eligazodni. Orrára rakja pápaszemét, odahívja levelezőjét és egyesült erővel kisütik hogy: „Kongress“.

Pedig „Kanewas“ volt. Ők azonban az *a* betűt *o*-nak, az *e*-t a *w* kissé megnyúlt elülső szárával *g*-nek, a *w* második részét az *a* elejével *r*-nek, az *a* végét pedig *s*-nek olvasták.

Hogy aztán mikép kínálgatták vevőjüknek „Kongress“ néven s hogy e név Németeurópában mikép vált mihamar e szövet divatos nevévé amelyet aztán nálunk a magunk előkelősége francsosított „congrès“-vé, nem nehéz elképzelni . . .

Ha véletlenül nem avatatlan kedvelő írónak hanem német tudósnek szüldöm, e cikkem nyilván következő címmel látott volna napvilágot: „Neue logische Methode der etymologischen Erläuterung für Fälle, die geschichtlich nicht ergründet werden können“. [Uj okozatos magyarázó módszer történetükkel ki nem deríthető esetekre. E.: Uj következetességi módszer esetek szöfejtő magyarázatára, melyek történetileg nem állapíthatatnak meg.] Aztán gyártottam volna módszeremnek valaminő hellén szaknevet, péld.: „paranagnotische Methode“ [merthogy helytelenül olvasni hellénül: parana gignószkejn] és kétszázoldalas elméletté higítva tálaltam volna könyves Germania tudományt szomjazó szakközönsége elé.*)

*) Akadt volna hozzá munkámban további eset is; péld. 62. cikkemből a „ricset“. Ilyesfélekép magyarázom filozopter-ünk keletkezését is amely más modon alig juthatótt e furcsa alakjához minthogy valamelyik európai tudósunk az angol „philosopher“ (filozófus — bölcselő) szó frott *h* betűjét németesen írt *z*-nek olvasta, — haugyan nem sajtóhiba révén esett meg a tévedés.

Merthát a hanyag kézírás *helytelen olvasása* közeli rokona a sajtóhibától származó *hibás olvasásnak*. Más gondatlanságának a következménye mindegyikük; ámanig a sajtóhibát készen kapja az olvasó, a hanyag kézírástól eredőt maga rögzíti meg.

58. cikk. Ritkaságok tára.

Ha európai négerbe ojtott tulipános hazafi volnék, dunamalléki francs tájszólással „Extrakabinett“-ről gagyognék s előkelő kifejezésemet zulus kuruc divat szerint „eksztrakabinett“-nek vetném papírosra.

Ámhoggy nem vagyok az, megmaradok a magam parasztos eszénél s úgy szólok amint lelkem sugalja, nempedig ahogy a körültem nyüzsgő fényes példák csalogatnak.

Amaz ritkaságok közül amelyeket e cikkemben készülök nyájas olvasóm elé tárni, egyik-másik világszerte ritkálkodik. Jobbára azonban a Balti meg az Adriai tenger közén ritkítják párjukat. Olyikuk épen csak szeretett hazánk földjén.

— Hölgyeim és Uraim, az előadás kezdődik!...

A gordiusi csomó és családja.

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl — ott valahol amerre a daru meg a gólya telelni jár — volt valami Fringia nevű föld aminek a fővárosát Gorgyiumnak hitták.

Erről a Gorgyiumról valamikor nagyon régen — talán még Krisztus Urunk szüledésénél is régebben volt — azt jövendölték hogy az egész országnak az léssen a királya akivel a nép a vasárnapi szentmisére menet legelőször találkozik szemközt. Hát ezt az embert Gorgyiusnak hitták. Merthogy később azt a híres várost is ő róla nevezték el. Hogypedig miről volt híres ez a város, azt is megmondom rövid szóval. Bizony nem a szép fehérnépéről — eszem a zuzáját — nem is a szűzdohányáról — pedighát ez sem ép utolsó dolog — hanem inkább egy ménkű nagy csimbókról, akit megest csak az a Gorgyius bogozott össze, mégpedig olyan sunyi módon hogy úgy rákötötte az ő pogány Főatyistenurának az aranyveretű hintájának a szekérrúdjára hogy nem volt az az agyafúrt gondolatkitaláló aki nyitjára tudott volna akadni. Mán pedig megérdemelte volna a fáradságot, merthogy — úgy szólt a jövendölés — ő lett volna az ura az egész mindenségnek. Bizony soká hiába telt-múlt az idő. Hát egyszercsak arrajött valami idegen hadvezér. Perszehogy neki is megmutatták a nagy hírességet. Ez bizony, ahogy

meglátta a nagy fene csimbókot, nem sokat teketóriázott, hanem kapta a gyíklesőjét és — se szó se beszéd — úgy szétaprította akárcsak murokrépa lett volna. No de nem is vesződött hiába: igazán ő lett aztán a világ leghatalmasabb királya.

Mármost csak azt szeretném tudni hogy ugyan miért hívják az urak ezt a csimbókot „gorgyiusi csomó“-nak? Nyilván a tallyántul vagy a francijátul tanulhatták, hogy magyar létükre ilyen bolondot beszélnek. Mertháthisz mainapság — amint jár-kel — sok cifra dolgot hall az ember; node „rákóczi kard“-ról vagy „kossuthi iratok“-ról Istók uccse sose hallottam beszélni. Pedighát a „gorgyiusi csomó“ efféle valami volna . . .

Hát bizony jámbor atyámfia, nem tanultuk mi a gordiusi csomó-t se tallyántól se francstól sőt még — akár hiszed akár nem — a némettől se, merthogy ezt az úri kifejezést — amely helyett a magyar ember a maga nyelvén [a ferences-kötéséről] „barátcsomót“-t vagy [nyilván valaminő mamár feledésbe merült ősi bogozásról] „kúnkötés“-t szok mondani — a magunk nagy tudománya teremtette meg.

Németül „gordischer Knoten“-nak mondják, ami épúgy érthető „gordium-i csomó“-ra mint „Gordius csomójá“-ra.

A római „nodus gordius“-nak hívta, ami „gordium-i csomó“-t jelent.*)

Alighanem „gordiumi csomó“-t akar jelenteni a mi „gordiusi csomó“-nk is, nempedig „Gordius csomójá“-t. Az a híres tudósunk azonban aki e kifejezést a „nodus gordius“-ról fordította, bizonyára úgy vélte, hogy „Gordius“ annak a régi frügiai városnak a neve volt. Tehát nem magyarul, hanem latinul nem tudott a jámbor! . . .

Ám az a „művelt európai“-nk aki számunkra az olasz „Capella Sistina“**) német fordítását, a „Sixtínsche Kapelle“-t sixtini kápolná-ra forgatta tovább, nyilván nemcsak olaszul nem tudott, de magyarul sem. Fordításának silánysága rég szemébe tűzött nyelvrostalóinknak is akik „sixtusi kápolná“-ra helyesbítették. Ámperszé hogy a veleértett fogalmat fordítás nélkül igyekeztek nyelvünkön kifejezni, egyiküknek se jutott eszébe. Elég hiba, merthogy ez a helyesbített fordítás épúgy sérti nyelvünk szellemét mintha „Mátyás-templom“ és „Thököli-kastély“ helyett „mátyási templom“-ról vagy „thökölli kastély“-ról beszél-nénk. Magyarán kifejezve a „sixtusi kápolna“ nevét vagy „Sixtus-kápolná“-nak vagypedig — merthogy nálunk idegen kifejezés, bizal-masságának csökkentésével — még helyesebben „Sixtus kápolnája“-nak kell mondanunk.***)

*) „Gordius csomója“ latinul „nodus gordius“ volna. A latin nyelv szellemével ugyan ez a kifejezés sem ellenkezett volna, azonban senki nem hívta így.

**) Jelentésének ismertetése mt. II. szótáramban.

***) Aki netalán előbbi kifejezésem pártját fogva, az utóbbival szemben nyelvbéli szokásunkra hivatkoznék és a római „Szent-Péter“- meg a londoni „Szent-Pál“- s a párisi „Madeleine-templom“-mal hozakodnék elő példának, úgy mondva hogy a „Sixtus-kápolna“ sem idegenebb nálunknál, nyilván szemé elől téveszti hogy valamennyiük a védőszentje nevét viseli, Sixtus pápa azonban a „Sixtus-kápolná“-nak nem védőszentje hanem építetője volt.

A „gordiusi csomó“ s a „sixtini kápolna“ csekélyszámú de előkelő családjának egyik ősrégi tagja Mária Magdolna, Krisztus Urunk buzgó hívének honi neve is. Aki — valamikor réges-régen — a nyelvünkön „magdalai Mária“-t jelentő latin „Maria Magdalena“ honi alakjának megcselekedte, nyilván sokkal több áhitattal mint avatottsággal fogott hozzá munkájához. Ám hogy ilyes százéveken át megörögződött kifejezés helyesbítésének a vallásos kegyelet szok ellenszegülni, forradalom nélkül alig gondolhatunk a „Magdolna“ név megváltoztatására. Annyi engedményt azonban a Szent Értelmesség nevében római egyházunk papságától bizonyára joggal várhatunk el hogy ősi tévedésének tudatára ébredve legalább a keresztnevet rakja hátra s Magdolna Máriáról beszéljen. *)

A „Sixtinishche Kapelle“-ből magyarrá vedlett „Sixtini kápolná“-t nemrég hasonlószőrű új testvérkével lepte meg egyik székesfővárosi híradónk. Caudiniumi járom-nak hívják az eszemadtát. Őse a „caudinisches Joch“ ami magyarán „caudiumi járom“, — merthogy azt a samnium-i várost ahol a rómainak járom alatt kellett végighaladnia, Caudium-nak, nempedig Caudinium-nak hívták.

Amikor először került a szemem elé, szentül azt hittem hogy sajtóhiba. Amikor másodszer: hogy a szedő elméssége. Ám ahogy harmadszor, negyedszer és hónapokon át szinte hetenkint belebotlottam, mindinkább megbizonyosodtam hogy szerzője nemzeti szellemének érdekes megnyilvánulása. **)

*) Székesfővárosunk közönsége azt is megérthetné róla, mily oktan munkát végzett az a pogány fordítóművésznök aki a sváb „Maria-Einsiedeln“ és „Maria-Eichel“ képére a mi suta „Mária-Remeté“-nket meg „Mária Makk“-unkat megcselekedte holott hacsak egy morzsányi magyar érzék van benne, „Remete Mária“-nak és „Makkos Mária“-nak kellett volna fordítania.

**) Am amióta vendégszótudományunk egén a tulipán napja fényeskedik, ilyféle idegenes cifraságokon kívül nemes egyszerűségükkel tündöklő ízig magyar ujdonságok is kezdenek előbukkanni. Péld. a cseszti sajt. Eddig nagy tudós Mesterünk példájára „chester-sajt“-nak hívtuk. Nodehoggy az „emmenthaler“ meg az „eidamer Käse“ ugyebár „emmenthal-i“ meg „eidam-i sajt“, nyilvánvaló hogy „chest-i sajt“ a „Chester Käse“ nemzetiszínű alakja is. Hát biz ehhez a következetesség örök törvényei szerint alig férhet szó. Csupán egy bökkenője van a dolognak; ha e sajtok gyártóhelyét keressük, akár Emmenthal-ra akár Edam-ra ugyan könnyen ráakadunk — merthát ennek a holland városnak a nevét csak a mi nemzeti szellemünk magyartította „Eidam“-ra, nyilván hogy németül vőre érthesse — Chest-re azonban sehol e nagy világon. Britországbán van ugyan hasonlóan csengő helynév: Chester (Csesztör) városé amelyről a „Chester Käse“ nevezkedik, sajtot azonban itt se gyártanak, hanem csupán a körülte elterülő grófságban, Cheshire-ben (Csesir-ben). Nyilván emiatt „Cheshire cheese“ (Cs. csíz — cheshire-i sajt) az angol neve.

Ámahol a német „er“ mint képző éktelenkedik, nyelvünk nemzeti szelleme a világ minden kincséért el nem hagyáná; péld. a régmegszűnt fécamp-i (fėjaon-i) benedekes apátságtól 1510-ben alapított hörggyár világszerte „bénédictine“ (benediktin) néven ismert itálának nálunk benediktiner, a „champagne“-nak (saonpány-nak) pedig ujekeletű „pezsgő“-nkön kívül cham p a g n e r a kurucos neve. Sőt egy wieni alpaca-gyártó honi fiókjának hirdetéséből nyilván azt is mihamar meg fogjuk tanulni hogy áruját a művelt európai mainapság a l p a c k e r-nak hívja, — valaminthogy időmultával, majdha a parmai sajt eddigi németeurópai nevének, a p a r m e s a n-nak bővített kiadásá, a „Parmésaner“ megszőlődik, bizonyára ezt fogjuk újdön tulipános alakjává avatni.

Hogypedig amikor vele kínálódunk, ígyünkön kívül szemünket is legyen min legettetnünk, majd vendégül hívhatjuk vacsoránkra a m i l a n o i V e n u s-t.

Az alpesek és atyafiságuk.

A francs „gens d'armes“ kifejezés hajdan „fegyveres emberek“-et jelentett. Időmultával azonban mind alakja mind jelentése jelentős változásokon esett át. Amaz végül mint „gendarme“ rögződött meg. Jelentése pedig lassankint egy szál legényre csappant, mégpedig eleintén állig fegyverzett harcosra majd sokmindenegyébre érve, amíg aztán a csendőr állandó nevévé szegődött. Így került hozzánk is, — kakastollas osztrák viselőivel együtt.

A gendarme (zsañdärm — nálunk: zsandár) jelentése tehát természetes fejlődéssel csökkent több személyről egyre s jelentésének korlátozódásához alakja is hozzáidomult. Más esettel állunk szemközt amikor többesalakot idegen nyelven használnak egyesnek, mint péld. Németföldön a mi „hajdu“-nkét egy szál emberre érve „Heiduck“-nak és német példára Francsöldön [hol magyar bakára hol huszárruhás inasra érve] „haïdouk“-nak (hájdúk-nak) vagy „heïduque“-nek (hejdük-nak). Amikor aztán több emberről esik szó, persze még egyszer többesbe kerülnek és mint Heïducken [francsul mint haïdouks és heïduques] szerepelnek.

Amily furcsának érzünk ily pogányságot amikor a mi szavunkkal követik el, époly természetesnek tetszik amikor nürnbergi csurgatóval belénk csöpögtetett vagy úton-útfélen ránkragadt idegen kifejezéssel magunk művelünk ilyesmit. Merthát hogy nálunk is megesik, talán mondanom se kell. Imhol péld. a lazzaroni-k, a briganti-k, a carbonari-k meg a salami-k. Az elsőről meg az utolsóról már 28. cikkemben szóltam. A második egyes számban: „brigante“ [útonálló.*] „Carbonaro“ néven eleinte az Abruzzókban szénégető viskójába rejtőzött guelf összeesküvőt értettek. A mult százév eleje óta azonban annak az idegen hatalom ellen szervezkedett, később pedig a korlátlan honi uralom ellen is küzdő szövetségnek tagjára értődött amely a farkastól halálraüldözött bárányt emlegetve először Murat ellen lépett sikra. Maguk közt e szövetség tagjai „buono cugino“-nak [„jó unokatestvér“-nek] nevezkedtek, gyülekező épületeiket pedig „baracca“ [deszkaház], belső helyiségeiket „vendita“ [szóserint: eladás; tehát: bolt] néven emlegették.

Bizonyára a legrégebek közé tartozik közülük: az alpesek amelyet alighanem francs térképekről bötüztünk össze, merthogy honi egyes alakja mögött francs többese rejtőzik. Az „alp“ voltaképp kelt szó s „meredek szikla“-t jelent. [Németföldön legelőre értődik.] Többesének „havasok“-ra értett jelentését a francs honosította meg aki „alpes“ (alp) alakkal használja. A magunk nyelvén tehát helyes alakja „alpok“ volna. A leghelyesebb pedig: „havasok“.

Hasonló pogánykodást művel a honi szerecsen a latin „solidus“ [sc. nummus — vastag, h. é.: pénz] szótól származó faancs „sou“ (szu) szóval amelyet — merthogy jobbára többesben találkozik vele — s o u s alakkal használ. Ám hogy kiejtve többese épügy cseng mint egyese,

*) Brigare = leskelődni.

európaiasságának „ezen érdekes megnyilvánulása“ írómodjára szorítkozik. Mostpedig jerünk³ szépen haza s kukkanjunk el egy székesfővárosi fogadónapra.

Kössünk nyakunkra slipsz-et, lejtsünk tova az előszoba falán végig bizalmasan egymáshoz símuló szkunksz-os kabátok közt, költsünk el párolgó teazzóval egy-két kéksz-et, aztán surranjunk át a tantoszok csengésétől hangos harmadik szobába.

Merthát honi kereskedőnk választós európaiassága minde gyönyörűséget egyes számra értett többesben másoltatja le németföldi kereskedőtársa német árjegyzékéről meg számadásáról. Így tanulja tőle tovább nálánál nem kevésbé előkelő vevője is akinek aztán így sziporkázik az ajkán joutott és egyebütt, holott angolul egyetlen szalag: „slip“ (szlip), egyetlen szagosgörény bőre „skunk“ (szkank)*), egyetlen torta [nálunk németesen érte: száraz sütemény], mintahogy már 46. cikkemben láttuk: „cake“ (kék). Többesük pedig több tárgyra értődik. Nálunk persze ilyenkor második többesbe kerülnek. Így szüldnek a „slipszek**), a „szkunkszok“, a „kékszek“ meg a már 57. cikkemben említett spanyol „tintos“-ból***) latinná vedlesztett „tantuszok“, — megannyi viruló dísz a „nemzetközi“ tudományát úton-útfélen összeböngésző „európai“ magyar ember szellemi előkelőségének.

A vutki és komasága.

Aki az orosz népnek sorsa intézőitől gondos féltékenységgel ápolt ősi együgyűségét nem tudja megérteni, bizonyára hiában keresné a nyitját, vajjon a jámbor orosz miért becézi a maga s minden honostársa leghatalmasabb elnyomóját az „car bátyuska“ [cár apácska] névvel.

Egyik legveszedelmesebb italát pedig „vodka“-nak [„vizecské“-nek] hívja. Amhogy határozatlan mennyiségről szólva beszédközben nyelvének szelleme szerint jobbára birtokos esetét, a „vudki“-t használja — nem azt mondja hogy: „pálinkát kérek“ vagy „pálinkát ittam“ hanem „pálinkából kérek“ vagy „pálinkából ittam“ [épúgy mint a francs amikor azt mondja hogy „donnez-moi de l'eau de vie, s. v. p.“ (kérek pálinkát) vagy: „j'ai pris un coup de casse-poitrine“ (ittam egy kis „mellromboló“-t)] — azok az idegenek pedig akik a muszka papra-

*) A szagosgörény [tudományos nevén: mophitus americanus] amelynek bundájából hölgyeink egyik legkapósabb poröme készül, földünk egyik legundokabb teremtese. Teste végén egy mirigyvet rejteget amelyből rettentő szagú folyadékot lövel emberre, állatra, ami útjára kerül. Sőt éjjel áldozatokra leselkedik, végigföccsenti őket, aztán elinal. Valósággal réme minden eleven valódnak. Akinek ruháját megföccsentette, menten egy szál ingre vetkőzik s úgy menekül tova. Így elhányt ruhát soha senki nem használhat: vagy el kell ásní vagy élegetni; nincs olyan szer amelytől bűze elenyészik. Képzeltető hát az a riadalom amelyet egy gonosz siheder Amerikában a szavazónénikék egy nagygyűlésén okozott amikor ily förtelmes dögöt szabadított közéjük tanácskozótermükbe.

**) Érdekes dolog hogy amíg a honi néger „dzsentlmén“ az esti *csokrát* ünnepi nevén *slipsz*-nek hívja, az angol úriember az ő *slip*-jét közönségesen *choker* (csókukör) néven emlegeti. Amhogy vajjon „choker“-ja a mi „csokor“-unktól származik-e, nem állapítható meg határozottan. Ő „fojtó“-nak érti.

Szabatos jelentése mt. I. szótárban.

morgót a nagyvilágba széthurcolták, nem tudtak oroszul, a „vudki“-t vutki-vá helyesbített alakkal névesetként terjesztették tovább, birtokos-ese rögződött nemzetközi nevévé.

Hasonló pogányságot művelt nálunk a régi jó idő táblabírós szel-leme a latin „amicus“ [barát] szólítóesetével, az a mice-vel, amelyet „barátom-uram“-ra érte szintén névesetként ragozgatott, — épúgy- mint a szintén „barát“-ot jelentő cigány „moro“-ét, a mor-ét amely végső hangjának megéktelenítésével avatódott névesetté. Sőt [jelentős európai példák követésével] a latin „numerus“ [szám] távolító esetével, a nálunk egyébkép dögvóron sínlődő numero-val magunk is hasonlóan bánunk el noha voltaképp „számú“-t jelent, négeresen azon- ban jobbára „szám“-ra értődik; péld. amikor azt mondjuk hogy „numero 10-ben“ ami szakasztott mása az „anno 1703-ban“ kifejezésnek. Az „európai“ magyar azonban a „numero“-t olasznak nézi, merthogy „o“-val végződik és odáig igaza van hogy „numero“ olaszul valóság- gal „szám“-ot, nem pedig „számú“-t jelent. Tévedése tehát csak ott kezdődik hogy vendégszavaink közt az olasz „numero“ is szerepel.)*

Az alkohol és pereputtya.

Róma gyümölcsöspiacán hajdan a kajszji barackot,**) merthogy korábban érik az őszinél: „persica praecocia“ [korai barack] néven árul- ták. Ennek a kifejezésnek a második szavát a hellén a maga szája- ízéhez „prájkokkia“-vá idomította.

Tőle tanulta el aztán az arab. Amhogy nyelve a p-t nem ismeri, első hangját b-vé lágyította. Aztán a maga szelleméhez alakította további részét is és munkája tetőzéseképp eléje rakta határozott névelőjét. Így változott tovább „al-berkuk“-ká ami a mór uralom idején Spanyol- országba kerülve ott albaricoque-vá módosult s onnan szétterjedve Olaszföldön „albercocco“, Francosországban „abricot“ (ábriko), Német- földön „Aprikose“, Britországban pedig „apricot“ (éprikat), — Shakes- peare nyelvén: apricoock (éprikak) alakot öltött.

Amíg ebben az esetben az európai nyelvek az arab névelőt össze- roncsolták, az arab nyelvből átfogadott számos más szavukban hozzá forrasztva sértetlenül őrizték meg. Így péld. az „al koba“ [a szoba] szóban amelyetől a spanyol „alcoba“ (alkobá — hálószoba), ettől a francs alcove (alköv — hálófülke), [változtatlan jelentéssel] tovább a német „Alkoven“ s a magyar: „alkói“, még szebben „alkófen“ meg „alkófní“ keletkeztek. Így vált a homályos eredetű hellén-latin „chemia“

*) Ilyesmodon hámlott ki sejtelmem szerint virgács-unk is a latin „virga“ [vessző] többes tárgyesetéből, a „virgas“-ból, merthogy hajdan nyilván ezt a latin alakját emlegették leggyakrabban, — amínthogy alighanem a használatoközben hozzá- tapadt magyar tulajdonítórággal nyúlt a német „Leiter“ [lábtó] is lajtorjá-vá. [Péld. ilyesféle szólások révén: Ugyan, kedves Szabó bácsi, nem adná délutánra kölcsön a lájterját? — Vagy: Vigyázzon, mest'ram: eldől a lájterja!].

***) Kajsz = nyár eleje. Ekkor érik a kopaszbarack amelyet az őszivel szemben hívunk kajszinak. Kajszinak, nempedig — amint sokan nyilván „kaj-szinú“-höz hajló zavaros sejtellemmel mondják — „kajszin“-nak; hisz a „kaj“-nak, ami egyáltalán nincs, nem lehet színe se.

[vegyítő tudomány] *) a 4. százév latin nyelvén *alchemia*-vá [fémköttyvasztás-sá], az „al ambik“ [a párolóedény] a francs nyelvén *alambic*-ká (álambik-ká), ez pedig nálunk „lombik“-ká, a betűs számvetésre értett „al gebr“ [a rendezkedés] *algebra*-vá. Így forrt össze az újdun nyelveken az „al kohl“ [a szesz**]) *alkohol*-lá, — az „el ekszir“ [valaminek a legjava] a közönség körében kivált Hjärne svéd orvos kétszáz év előtti „elixirum ad longam vitam“ [életnyújtó szesz] nevű készítménye révén elterjedt *elixir*-ré [éltető-vé], — az „al kermesz“ [a fereg] *alkermesz*-szé.*******)

Node megesett ilyféle pogányság az arabnál földrészünkön sokkal ismertebb nyelvből eredő vendégszóval is. Ígyen csapta péld. össze Nagy Mesterünk a francs „l'affut“ (láfü — ágyutalp) szavakat — mégpedig, nyilván hogy a veleértett tárgy takarosvoltát érez'esse, egyszersmind francs kicsinyítővel is megszerezve — *Lafette*-té, amit aztán mi — alighanem a „planéta“ [bolygó], a „staféta“ [gyorsposta] s társaik kap-tájára — menten „lafétá“-vá „magyarosít“-ottunk.

Amikor I. Ferenc francs királyt a pavia-i ütközet után Madridba vitték vendégül, tehát 1525-ben: fogságának ólmos szárnyon szállongó óráit egyéb szórakozáson kívül kártyázással igyekezett megrövidíteni. Itt ismerte meg a „tresillo“ (treszilyó) nevű spanyol nemzeti játékot amelynek a neve „hármajáték“-ot jelent merthogy hárman szokják játszani: ketten egy ellen. A főjátószt — aki egyedül játszik — spanyolul „hombre“-nak [ember-nek] hívják.

Amikor Ferenc király fogságából hazakerült, e játékot meghonosította Francsföldön is ahol főjátósójának a nevét eléjekerült francs névelő-

*) Hellén alakja: „hémeja“ ami voltaképp „öntögetés“-t jelentett. — Művelődésünk történetében a veleértett ismeretnek három főkorszakát szokás megkülönböztetni: 1. az ősidőtől a 9. százévig terjedő *hasznos* [e.: gyakorlati] *vegyítgelést* amely kivált Csinában és Egyiptomban virágzott [amott kivált puskapor, tinta, üveg, itt fém, üveg és festék készítésével érvényesült], később pedig Hellaszban meg Rómában tökéletesedett tovább, — 2. a 9.-től a 16. százévig a *fémköttyvasztást* [az alchémiát] amelyből 3. a 16. százév óta mai *elemzőtudományunk* fejlődött.

**) Voltaképp: ólmos szemöldökfestő por a legjavából, majd: valaminek a legjava, szelleme, végül: szesz.

Hogy mikép tett szert mai jelentésére, a szeszelés egyik legbuzgóbb honi üldözője, Stein Fülöp dr. [Gerlóczy Zsigmond dr. „Egészség“ című folyóiratának 1903. évi 1. füzetében „Az alkoholizmusról“ címmel közölt értekezésében] következőképp adja elő.

Egy arab tudós a bölcsek követ keresi. Hogy egészen munkájának élhessen, kertlakásába zárkodik ahova csak feleségének szabad belépnie. Ez hordja be eleségét is amelyben nem sok kárt tesz: alig fogyaszt belőle többet mint amennyire megéléséhez műlhatatlanul szüksége van. Hogypedig aggdó hitvesének kérdéseket ne csaljon ajkára, ételének s italának otthagyt maradékait egy nagy lombikba hányja ahol lassankint erjedésnek indulnak és furcsa izgató illatot árasztanak. Tudósunk nagy buzgósággal kutatja e jelenség okát, amíglén hosszu fáradozás után az erjedt zagyalékból sikerül olyan új termét lepárolgatnia amely új erőt önt testbe s lélekbe egyaránt.

Leleménye szertelen örömmel tölti el: úgy véli hogy a bölcsek követ találta meg. Szerét — amelyet „alkohol“-nak keresztel, avval a szent meggyőződéssel ismerteti meg hogy az emberiség boldogságát alapítja meg vele. És sok-sok százévnél kellett elteltie amíg akadtak emberek akik észrevették, mekkora csalódást ringatott lelkében.

***) Mai jelentésének kicsucsalodásáról már 48. cikkemben [„alkörmös“-ünk keletkezésének a magyarázatánál] szóltam.

****) Az angol csak a vele gyártott iparterméket hívja „alkermes“-nek; egyébkép „kermes“-ről beszél. — Ettől a szótól ered az olasz „carmesino“ [haragosvörös] is amelyet mi „karmazsin“ alakkal használunk.

jével együtt l'hombre (lónb^{ör}*) alakkal magára a játékra értették. E néven hódította aztán tovább a világnak azt a részét amelyet meghódított. Névelője pedig a német földgömbön annyira hozzáfórtt hogy egy vak lozért el nem hagynák előle.**) Sőt a német nyelvtudomány ujdon nemzeti írómodját is „Lomber“-nak rögzítette meg, holott ennyire francs eredetijéhez se tapadt hozzá névelője. A francs péld. „jeu d'hombre“-ról [tresillo-játékról] „quelques tours d'hombre“-ról [egy két forduló tresillo-ról] is beszél.

Ám a spanyol „el Dorado“ [az Aranyország] szinte világszerte szétbonthatatlan szövetségben él a maga névelőjével. A veleértett mesebeli tartományt másképp mint Eldorado-nak tudtom szerint mindössze El Dorado alakkal az angol és helylyel-közzel [mint Dorado-t] olyik értelmes német használja. Neve a peruinak meg az indiánónak ősi regéiből kelt szárnya. Azok a csodás történetek pedig amelyekkel egymást és földrészünk aranyra szomjózó közönségét bolondították, alighanem Kalifornia aranytermő vidékéről szóltak. Ám akik hittek nekik, hiában igyekeztek szomszúságukat csilapítani: semerre se tudtak ráakadni.

Hogy Cervantes Don Quijote-jának (Don Kihóte — Quijote urának) meg a spanyol népies regék Don Juan-jának (Don Huán — János urának) nevét világszerte „don“-ostul használjuk, bizonyára nem róható meg okosan, mégpedig nemcsak mert a „don“ otthon is elválaszthatatlan alkotórésze gazdjuk nevének hanem mert olyan tősgyökerez spanyol alakok nevei amelyekhez változatlan eredeti alakjokkal illenek leginkább. Annál furcsább kifejezésre lyukad ki használatuk kiterjesztése amikor melléknévvé kalapálva „donkisotti***) küzdelem“-ről vagy „donjuani hajlam“-ról****) esik szó.*****) Ez olyasféle szerkezet mintha „patópálúri pipázás“-ról avagy „göregáborbírúri bölcsesség“-ről beszélénk.*****)

Ismerek egy nyelvet amely a játszást a „jouer“ igével fejezi ki, mégpedig oly furcsán hogy amit az ember játszik, nem tárgyalo hanem tulajdonító esetbe rakja. Péld. sáhozni: „jouer aux échecs“, tekézni: „jouer au billard“, kártyázni: „jouer aux cartes“ — olyaskep mintha mi azt mondanók hogy: sáh-hal, tekével, kártyával játszani.

E furcsa szólások hazájában nagy kedveltségben részesül egy fosztogató játék amelyet tekézőn szokás játszani; hogypedig nagy tusakodással jár: „guerre“ (geer — háboru) néven emlegetik. Amikorhát ját-

*) Spanyol névelővel „el hombre“ volna az ábrázata.

***) Az angol is francs néven ismeri ezt a spanyol játékot, névelőjét azonban meg tudta különböztetni nevével s egyszerűen „ombre“-nak (ambör-nak) hívja.

****) Helyesen és magyarul: quijotés (kihótés).

*****) Helyesen és magyarul: lepketermészetről.

*****) Az európai nyelvek közt — ahogy tudom — az angol az egyedüli amely a „don“ elhagyásával alkotott melléknevet: a „quixotic“-ot.

*****) Amhogy kilenc-tíz év mulva nem így fogunk-e beszélni? — vajjon ki mer érte kezeskedni? Nyelvünk „nemzeti szelleme“ ép mostandan kotlik ilyes honi magaféleségeken. Tessék péld. egy kissé megfigyelni: régen a „Széchenyi-utca“ járta; aztán jött a „Kossuth Lajos-utca“; mamár a „Gróf Zichy Jenő-utca“-ig haladtunk. Nehány év mulva alkalmasint lesz „Király Mátyás az igazságos-utca“-nk, „Orgróf Longobardoni csász. és kir. kamarás-utca“-nk és „Méltóságos báró hodosi és pelsőci Biberpelz Jenő [cég: Gondos és Biberpelz]-utca“-nk is!

szani akarnak: „jouer à la guerre“-ről beszélnek ami annyit jelent mint: háborusdit játszani.

A németeurópai kafir is szok à la guerrieről csacsogni, mégpedig nemcsak amikor erről a játékról szól hanem — amint az 524. oldalon látni fogjuk — a „jeu du content“-t is így hívja. Ő azonban az „à la guerre“-rel úgy bánik mintha néveset volna. Tehát az „alkohol“ zamatját megszerzi a „vutki“-éval.

Ugyanazon a nyelven ahonnan a „guerre“ játék neve előkerült, a hellénes diszítést „grecque“ (grek — hellén) néven szokás emlegetni. A német földgömbön azonban a „művelt európai“ ezt is à la grecque-nek mondja amit azon a másik nyelven „elpuhult“-ra szokás érteni.

Pedig az az idegen nyelv amely e kifejezéseket megteremtette, se nem a muszka se nem a cigány se nem a jakut, hanem ugyanaz a francs nyelv amely a művelt európai férfiú „nemzetközi“ tudományának egyik fő-fő ékessége . . .

Az azur meg az oleander.

Egy nyájas májusi reggelen székesfővárosunk egyik külvárosi írtárába beleng egy éltes rőt hazafi. A belengést ne tessék költői szóvirágnak érteni. Ahogy a magától záródó ajtó küszöbén áthalad, a vele együtt besurránó tavaszi szellő végiglengeti mindenét: halántékán dugóhúzóját, törzsökén kaftánját, lábaszárán csizmája fülét.

— Khérek hószt filérér mokflostromt — szól oda a nyájas hajlongással eléje siető segédnek aki szűkebb hazájából, a kalászos Alföld egyik poros zugából mindössze néhány napja került el ujdun Babülon-unkba. Nem csoda hát ha nem igen ismerte ittenyésző külön nemzeti kifejezéseinket.

— Nem értem; mi tetszik? — kérdé tágra nyílt szemmel a jövevénytől.

— Mokflostromt khérek — úgymond a lengőhúzó vendég.

— Mondja meg kérem, mi légyen az, mert én bizony ily néven nem ismerem tapaszt.

A segéd a kért cikk ismertetéséből álmétkodva érti meg hogy vendégének ólmostapasra*) van szüksége.

— Hát aztán hol tanulta maga hogy ennek „makkflastrom“ a neve?

— Nu, hát „die Acheln“ flostrom az sak van modjorul mokflostrom — vágott oda a segéd nemzeti nyelvtudományának fogyatékoságán megütközve huncutszöke honostársunk.

Magyarázatából megérthetjük hogy tudományának a gyökere a kért tapaszt hellén nevéből verődött ki amelyet fajbéli rokonai a maguk szájaizéhez „diáhhln“-ná idomítottak és „die Eicheln“-nak értettek. Ám hogy kurucos szellemük nyilván sehogyse békülhetett meg e kifejezés németvoltával, megteremtették magyar fordítását, mégpedig szükségtelennek érzett névelője sutbavetésével.

*) Hellénül: „diahülón“ aminek mint a „dia“ s „hülón“ szavak kapcsolatának jelentése szószerint: „nedvvel“ [merthogy növények nedvével készül]. — Latinosan: diaculum. — Honinyelvünkön értelmesen akár „ólmostapasz“-nak akár „nedvszívó“-nak hívhatnók.

Merthát tévedne haki úgy vélné hogy esetkém hősének a koponyájában fogamzott meg a „mokfilostrom“. Székesfevárosi írtárosainknak — kivált a teréz- meg erzsébetvárosiaknak — régi jó ismerősük. Csak keletkezéséről nem tudnak, kiváltképpen nem sejtik hogy nyelvünk zsidó-hitű lengyel testvéreinkben lobogó „nemzeti szellemének“ mily „érdekes megnyilvánulása“.

A vele megnyilatkozóhoz hasonló érdekessegre — anélkül hogy honinyelvünkön megrögzítettük volna — akad példa egyik-másik vendégzavunk mai alakjának a fejlődésében is.

Így péld. „oleander“-ünk eredetije, az olasz oleandro alighanem olykép származott legrégebbi dédjétől, a hellén „rododendron“-tól amely mint a „rodon“ és „dendron“ kapcsolata voltaképp „rózsafá“-t jelent és hellénül oleander-re értődött, nempedig havasszépére mint ma [Linné szerint], hogy régesrégén [talán a babért jelentő „laurum“-hoz símulva] „lorandrum“-má latinósodott alakjából névelőnek nézett / betűje kiesett, a megmaradt „orandrum“ pedig [nyilván az olajfát jelentő latin „olea“-hoz fajulva] „oleandro“-vá olaszosodott.

A zur-unkat [égszín-ünket] pedig némely nyelvtudós szerint a francs teremtette meg hasonló módon a „lazur“ szóból amely mint a perzsa „lázuard“ latinós alakjának, a „lapis lazuli“-nak népies változata lazur-követ jelent.

Az „oleandro“ meg az „azur“ története nagyon emlékeztet annak az úriemberünknek az esetére is aki Bach korában egy beamternél jelentkezve, amikor nevét kérdezte, megmondta hogy Hertelendynek hívják.

— Was, Herr Telendy? Hier giebt's keine Herren, das merken Sie sich; — bődült rá európaias műveltségétől sugált udvariassággal a hatalmas férfiu. Majd a mellérendelt tollas emlőshöz fordulva hirtelen megszáradt hangon: „Schreiben Sie einfach Telendy!“

Hasonló bohóságot követett el néhány éve — nem ugyan tévedés-kép és nem ép névelő eltaszításával hanem pusztán elmésségnek — az a honi szófaragónk aki a nálunk akkortájt fölkapott angol „rout“ (raut — vendéglátás) magyar kifejezésének a német „Kraut“ [káposzta] szóra gondolva az áposztát ajánlotta. Ám nagyon ne tessék rajta mulatni: épenséggel nem lehetetlen hogy a bors-ot amiatt hívjuk bors-nak mert latin neve, a „cicer“ is a „cicero“ [borsó] végén lógó „o“ elcsípésével szüldött!

59. cikk. Összecsosszant szavak.

Az orvos — amint tudjuk — világszerte „R“ betűvel kezdi rendelését. Ámde — amint nem tudjuk — csupán a német nyelv uralmának határai közt. Ez az „R“ betű — amint tudjuk — „recept“-et jelent. „Receptum“ pedig latinul — amint nem tudjuk — annyi mint: „kötelezettség“. Ha tudnók hogy ezt jelenti, talán nem használnók a szintén latin *praeceptum* [parancs, rendelet] jelentésével. Nyilván nem tudják nagy tudós orvosaink sem, akik annyival ugyan többet tudnak nálunknál hogy az az „R“ betű amelyet rendelésük tetejébe kanyarítanak, nem „Recept“-et jelent, hanem az írtárosnak szóló utasításuk, a *recipe* [végy!] szó kezdőbetűje, arról azonban nyilván nincs sejtelmük hogy a germán *Rezept* szó amelylyel épúgy zuluszkodnak mint betegek, aligha születetett másképp mint a „recipe“ s a „praeceptum“ összehabaráásával. Nyilván emiatt nem hódította meg a világot s nem dobta kedvéért sutba sem a francs a maga „ordonnance“-át (ordonañsz-át) sem az angol a maga „prescription“-jét (pr^oszkripsn-jét). Nyilván emiatt halványodik el csillaga ősi hazájában is ahol mamár az értelmes ember „Verordnung“-ról beszél. Mi „rendelés“-nek és „rendelőlap“-nak hívhatnók.

A mérleg latin neve, a „bilanx“ — amely mint a „bis“ és a „lanx“ szavak egygyéforrt kapcsolata voltakép „két tál“-at [két serpenyőt] jelent — a francs nyelvben kettős alakkal szerepel. Mint *balance* (balañsz) mérőeszközre, mint *bilan* (bilañ) vagyoni állapotra [kereskedő követeléseinek és tartozásainak viszonyára] értődik. Nyilván e két szóból mesterkedte össze a német az ő bárminek inkább mint németnek mondható *Bilanz* szavát amelyet a francs „bilan“ jelentésével használ.

A francs *galoche* (gálos) szót a német — aki „Galosche“-nak írja s gumicipőre [f.: sárcipőre] érti — a latin „gallica“ [sc. solea — gall, h. é.: saru*)] szótól származtatja. A francs a hellén „kálopúsz“-t mondja ősenek s mint a „kálon“ [fa] s „púsz“ [láb] kapcsolatát nedvességtől védő fatalpú cipőre érti. Hogypedig a maga szavai jelentésének a megállapítására nyilván mindenki maga a legilletékesebb, a francs „galoche“-nak otthon megállapított jelentése pedig honi származtatásával magyarázható helyesen: nyilvánvaló hogy a Nagy Mesterünk megint holdsugarból

*) Mainapság a ferences barát visel ilyet.

szótt tudománnyal fitog, merthogy amit ő hív „Galosche“-nak, francsul *caoutchoucs* (kaucsu — mint a „souliers de caoutchouc“ rövidítése: gumicipő*). Nyilván ennek a szaga csavarja az ember orrát a „Galoschen“ osztrák változatában, a Kalutschchen szóban mertháthogy pusztá véletlenséggel változott legyen a *g* épen *k*-vá, az *o* épen *u*-vá s az *s* épen *cs*-vé: bajosan volna megérthető.

Ilyesféle szókotyvalék alighanem az osztrák *faschiert* [vagdalt] kifejezés is, amit egy kis találékonysággal könnyen kideríthetünk, ha meggondoljuk hogy *vagdalt* [hús] francsul *hachis* (ási), a *vagdalt* [ma: örölt] húst pedig a főzőművészet jobbára tölteléknek szokja szánni, végül hogy *töltelék* francsul: *farce* (fársz)**). Nagyon valószínű tehát hogy Nagy Mesterünk a *vagdalt* töltelékét régente hol „*haschiert*“-nak hol „*farsiert*“-nak hívta, s hogy e két szó összekeverésével szüldött a „*faschiert*“.

Persze büszkén zengi minde remekeket a szittyá szerecsen is a maga nemzeti szelleméhez idomítva: „recept“, — „bilánc“, — „kalucsni“ és „fasírozott“ alakkal; csupán az elsőt mondja aki nagyon előkelő, budapesti faubourg-os francossággal „*bilance*“-nak (biláncsz-nak).

E példák érdekes sorát egyébkép magunk is gazdagítottuk egy-két hasonlószerű alkotásunkkal.

A Grenier-től (Grönié-től) 1810-ben kitalált „*orgue expressif*“-et (org ekszpreszif-et) Häckel [1810-ben] *fűszharmoniká*-nak,***) Debain Döbeñ [1840-ben] *harmonium*-nak keresztelte.****) Bizonyára e két kifejezést elegyíti össze az az európai magyar aki *fűszharmonium*-nak mondja azt az ismert hangszert amely az újvilágból „*American organ*“ [amerikai orgona] néven terjedt el világszerte, holottha valamicskét engedne európaiasságából, akár „*bűgő zongorá*“-nak akár „*családi orgoná*“-nak hívhatná.

Legújabb ilyesféle alkotásunk: a deklasszifikálódás nemrég egyik napilapunk hasábjából szökött a szemembe. Szerzőjében e tekintélyes szókígyó kiköltéseközben alighanem kamaszkorának halványuló emlékei elevenedtek meg; nyilván belőlük szedte elő gerincének a latin *klasszifikálni* [osztályozni] kifejezést amelyet aztán összeházasított a francs *déclassé* (déklászé — kítaszított) szóval. Végül — amint termékének cikke szövedékébe történt illesztésével elárulta — belenyomta ennek a nálunk mindeddig soha sehol nem használt francs kifejezésnek a jelentését és kész volt a remekmű. Európaiasságtól duzzadó irodalm-és sajtóaink bizonyára majd tesznek róla hogy valamikép el ne kallódjék!

*) Az olasz azonban a maga „*galoscia*“-ját (gálössá-ját) szintén gumicipőre érti.

**) A latin „*fartus*“ [töltött] szótól.

***) Fűza = hólyag; fűzétér = fujtató.

****) Harmonia = illeszkedés [harmottejn = összeilleszteni; harmosz = ereszték]; egyhang [f.: „összhang“].

60. cikk. Csücskök, csutkák, maszatok.

Amikor az angolnak olyan idegen szóval akad dolga amelynek eredeti ábrázatát — akármert kelleténél hosszabb akármert túlosan cifra — alkalmatlannak érzi, baján gyakran szok olykép segíteni hogy — amint épen kedve ráviszi — az elejét vagy a végét lenyisszantja s vele helyettesíti az egész kifejezést.

Példájának időmultán követői is akadtak. Mainapság legbuzgóbb köztük a francs aki évről-évre szaporábban gyártja az efféle ujdonságot.

A német mindmostanáig tétlenül szemléli munkásságukat. Úgy látszik, még nem hatolt be módszerük titkába. Kész gyártmányaikba azonban néhány éve beleharapott. Nyilván nagyon inyérevalók voltak, merthogy azóta se vége se hossza velük művelt európaiaskodásának. Tőle persze mi is megkívántuk őket s amióta hozzánkkerültek, európaiasságunk húrja versentrezeg értük az övével...

Mind az angol mind a francs jobbára fejüket kanyarították le kiszemelt áldozatuknak, — nyilván hogy meg ne sántuljon.

Ilykép tépte ki az angol a maga „mobility“-jából — amelyet a latin „mobile vulgus“ [mozgó sokaság*] kifejezésből a „nobility“ [nemesség] képére alkotott meg nagygúnyosan — a mob (mab — csócselék,**) — a francs „brigantine“ (briga^ontin — kalózhajó) szóból a brig [gyorsvitorlás], — a „cabriolet“***) (kábiole — kordéj) kifejezésből a cab (keb — egylovas bérkocsi), — a francs a „baccara“****)

*) „Mozgó“: merthogy nincs földje amely magához láncolja.

***) Légelső írója akinek munkájában e kifejezés előfordul: Dryden aki a 17. százévi második felén élt.

****) Az olasz „capriola“ [bakugrás] szótól, nyilván a kordéj zökkenéseihez fűződő hasonlattal. A magunk nyelven tehát „zökögő“ volna az egyetérője.

*****) A baccara szó a vele értett játékkal együtt Olaszországból került Francs földre. „Baccare“ magyarul: bacchansnő modjára garázdálkodni. A „baccara“ tehát olyasféle veszekedős zamatú név mint a „tarok“. A műveletlen francs jobbára t betűt biggyeszt a végéhez merthogy összecseréli a gyártóhelyéről, Baccarat városka nevéből „baccarat“ néven ismert híres üveg nevével. A művelt európai mindig t-vel írja. Persze hogy ezt az alakját bővítte végig németül vagy latinul az a balogszellemű vendégszómagyarítónk is aki „bakkarat“-nak alkotta meg ujdon tulipános alakját. Pedighát francsul (bákará-nak) olvasva helytelen alakjával is olyan helyre magyar szóra lyukadt volna ki amelynek csak hangzóit kellett volna a magunk szájfájához mélyíteni, hogy rokonul nyikorgó „kamará“-nk testvérétől szegődve, becsületes magyar ábrázatot öltön, — haugyan e tudtom szerint

(bákára — kilences) játék nevéből a bac (bák), az angol „inexpressibles“-ből (inökszpreszib^lz — kimondhatatlanból) szavából pedig in e x-ét (ineksz-ét).

Mainapság kivált a hellén szavakkal összemesterkedett ujdjon kifejezésekre jár rá a rúd. A „photographie“, a „vélocipède“, a „topographie“ már régebben átestek a nyaktilón és Francsöldön egy-két tízéve hogy mint photo [1. képfogás, 2. képfogat], vélo (vélo — futókerék) és topo [helyrajz] forognak közszájon. Berlinben azonban alig egy-két éve vevődtek észre, — az „automobile“-ből nemrég elcsípett a to-val (óto-val) meg az „aéostat“-ból még később kihalított a éro-val (aéro-val) együtt. Nehány hónap mulva persze egy csomóban hozzánk is megérkeztek hát. Ujnyugateurópában tehát rikkanó- [dernier cri-]számba

mindmostanáig csupán úritársaságunktól művelt idegen játék nevét erőnek erejével parasztosan akarta írni. Ám itt meg évek óta nem „baccara“-nak, hanem Francsöldön tanult rövidítéssel „bac“-nak hívják. Csak a c-jét ejtik *kk*-nak, nyilván hogy valamiképp magyarosan ne csengjen. Kárba veszett erőlködés! — : a „bakk“ olyan egészséges magyar szó akár a „makk“ !)

*) Hogy a makk minő tulajdonságával vált nálunk az egészség őspéldájává, szómagyarázó munkáinkból hiában igyekszik az ember megtudni. Aki hát nyitjára akar akadni, magának kell rajta becses fejét törnie.

Hapedig fáradságát és idejét nem akarja haszlatlan vesztegetni fődolog persze hogy jó módszert válasszon munkájához. Nekem ilyes — józan ésszel bajosan megérthető — esetekre, amint már említettem, van ilyen módszerem. Hogypedig minden cigány a maga lovát dicséri, bizonyára nem ütközik meg rajta nyájas olvasóm, ha — persze ilyes esetekre — a legjobbnak hirdetem, kiválthogy amikor előrántom, tapasztalatom szerint jobbára helyesnek bizonyul.

„In dubiis cucurbita“ [Ahol nem tudsz eligazodni, keresd a tökfejet] — mondá a római. Hogy hol szoktam meglékelni, már módszerem ismertetésekor említettem.

Lássuk hát, miről fordította „pórnépünk eszmemenetének ezen sajátlagos megnyilvánulását az az európai kurucunk aki vele nyelvünket megajándékozta. Merthát arra talán nem kell nyájas olvasóm szíves figyelmét ráterelnem hogy hasonlatnak ez a mondás vajmi gyöngre. Hisz a makkban épúgy megerem a féreg mint bármiegyéb magban; ja halomra hordják, kiüt rajta a penész, sőt ha nem forgatják, meg is rothad. A héja ugyan elég kemény, ámde akárhány egyéb mag — péld. az ákácé — bizonyára alkalmasabb volna rá hogy az egészség megtestítőjévé avatódjék. Parasztészből hát ez a hasonlat nem serkedhetett ki.

Amit e mondással értünk, a német egyetlen szóval fejezi ki: a „kerngesund“-dal amit nyelvünk szellemének hóhérai ma bizonyára „magegészséges“-nek fordítának a nyakunkra. Ám azt a *kernbrav* [tetőtől talpig derék] kurucunkat aki e *kerndeutsch* [tősgyökerez német] kifejezést *kernmagyarisch* [törülmetszett magyar] nyelvre átforgatta, még nem hatotta át ennyire az európaiasság szelleme; ő „egészséges mint a mag“-nak cselekedte meg. Megérthetjük róla, hogy sem a német nyelvben nem volt *kernfest* [legény a talpán] sem a magyarban.

Ha tudott volna a jámbor németül, éreznie kellett volna hogy a „kernfest“ kifejezés [amelyet a német eleinte nyilván gyümölcsre értett] nem „fest wie ein Kern“-t hanem „bis in den Kern fest“-et jelent.

Hogy *kernfaul* [redves] alkotásával a fordítás *mestersége* [tehnika-ja] ellen hol vétett, bajos megállapítani, merthogy nem tudhatjuk vajjon a „Kern“-t értette-e „Samen“-ra vagy a „mag“-ot „magj“-ra.

Ha magyarul tudott volna az istenadta, nyilván nem oktalankodott volna fordításával, merthogy épenséggel nincs rá szükségünk. Amit a német a „kerngesund“-dal ért, a magunk nyelvén kifejezve emberről szólva; tetőtől talpig vagy ízig egészséges; egyébről: tővétől hegyéig. Am emberre értve még zamatosabb magyarsággal azt szokjuk mondani hogy: „kutyabaja“ vagy „majd szétsattan az egészségtől“.

Ám hogy aztán az „egészséges“ mint a mag oktalanságán — amennyire tőle telt — népünk igyekezett a maga istenadta értelmességével segíteni, nyilvánvaló.

tartoznak. Az „auto“-nak a pneu-je (pnö — gummitalpa) azonban valamikép Francs földön rekedt s így Német Európában ócska „pneumatique“-ot csavarunk az „auto“ kerekére . . .

Csevegő újságíróink nyelvének egyik legújabb virága, a Francs földről kerített rasta az amerikai spanyol „rastacuero“ francs változatának, a „rastaquère“ (rásztákueer) kifejezésnek a maradványa. Eredetije voltaképp „bőrvonzsoló“-t jelent és hazájában az ugarkafára fölkapott bőrkereskedőt szokás vele gúnyolni. Francs változatát pedig Párisban olyan nagylábon élő idegenre értik akiről nem lehet tudni, miből él.

Olyik szónak a lábát rántotta ki*) az angol s ezt használja az egész helyet, mint péld. a latin „omnibus“ [közkecski] végtagját, a bus (bös) szócskát amely voltaképp csak a benne szereplő többes tulajdonító ragnak a vége. A német pedig az olasz „violoncello“ [kiszögő] kicsinyítő képzőjét függetlenítette Tschello-vá, amivel persze egyszersmind a mi magyarkás „cselló“-nk mintáját alkotta meg.

Némelyik kifejezésnek a dereka veszett oda s az eleje meg a vége forrt össze uj szóvá.

A mi vendégszókincsünket „pedáns“-sá latinositott ábrázattal gazdagító olasz pedante [„nevelősködő“: 1. okvetetlenkedő, 2. rendcsőz] a hellén „pájdagógosz“ [gyermeknevelő] szótól eredő „pedagogante“ [nevelő] közepének a kihullásával kelt életre. Az ex officio a latin „ex officio“ [szó szerint: kötelességkép, azaz kérelem nélkül, tehát: kéretlenül; e.: „hivatalból“] kifejezés derekának az összeroppantásával Német földön zömökösödött meg.

Németország a hazája az „O Jesu Domine“ [O Jézus Urunk!] fohász O Jemine-vé, majd még tovább O je-vé csökkent alakjának is. Az utóbbinak irodalmivá avatásán épmost erőlködik kérészirodalmunk néhány napszámosa aki a maga külön sajtárnyelvét wieni s berlini ronggyal cicomáztatja, hogy teiki-téri zamatú európaiasságát a magáéhoz hasonló ízléssel büszkélkedő olvasójának kapóssá tegye.**)

Német tömzsítés a Salmiak is amely a latin „sal ammoniacum“ [ammonias szó] kifejezésből került össze.

A nálunk „poltron“ alakkal szereplő olasz poltrone [pulya] pedig

*) Nicht: „gebacken“, sondern: „herausgerissen“. Backen heisst richtig: „rátani“. Also auch nicht „rántás“ [Einbrenn] und „rántotta“ [Eierspeise] sondern „rátás“ und „rátotta“ [jenseits der Donau: „rénye“].

**) Nyilván hamarosan sorra fog kerülni osztrákos változata, az O jegerl is, — persze „O jegerli“-vé tulipánosított ábrázattal. Aztánpedig — hogy immár a német is kezdi használni — az angol „o my goodness!“ [édes jó Istenem!] népies rövidítése, az o my! (ó máj!) amely nemcsak európaiasságával ritkítaná párját, hanem szinte kimeríthetetlen kincsesbányája volna annak a szípkázó francsmodorú szellemi tűzijátéknak amelyet mainapság egyik-másik székesővárosi híradónk napi 10, 8, 4 vagy 2 fillérért egy határ világraszóló napihír és mélyenjáró elmélkedés tetejébe ráadásul pazarol olvasójára. Mily könnyfakasztó vidámságot arathatnának vele heteken át, ha nyájas olvasójuknak napról-napra újabb elmés változatát sustorgatnák a szemé közé s hogyan bukdácsolna laphű olvasójuk egyik meglepődésről a másikra amint az „ó máj“ után ravasz ügyességgel összerótt sorban vonulna eleje az: „ó zusa!“ — „ó vese!“ — „ó epe!“ sat. Aztán az „ó kéz!“ — „ó láb“, — „ó ő!“ — „ó meter!“ és így tovább.

Nosze volna dolga a mentőegyesület messzeszólojának! Csengetyűjét görcsös kagásba esett olvasóik családjának rögtönös segítségért esdeklő jelentkezésétől kapott végső kimerültségével egy-két nap múltán nyilván a „csengetyű-klinika“-ra kellene szállítani.

a latin „pollice truncus“ [csonka hüvelykű] szavak első tagjaiból tákolódott össze, amely kifejezésnek az a magyarázata hogy hajdan valamikor a hadiszolgálattól menekedni óhajtó gyáva legények kezük megcsonkításával igyekeztek céljukat elérni.

Ugyane módszerrel készült a „taximètre“ [nálunk: taxameter — díjmutató] meg az „automobile“ elülső részeiből összeforrt párisi taxiauto (takszióto — bérszáguldó).

Ezekhez az idegen példákhoz hasonló műveletet magunk is megcselekedtünk egyik-másik vendégszavunkon. Így péld. „csak a fejét“ szedtük el a hellén „katéhizmosz“ [kérdőkönyvecske, röv.: kérdőke], a bárbárlatin „praeparandista“ [tanítónővendéklány], a francs „passager“ [pászázse — tengeri utas] kifejezésből „magyarított“ „pasaszér“ [utas], a latin-magyar „vice-házmester“ [házimindenes] kifejezésnek, amikor belőlük a mi száraz káté, — fürge prepa, — tömzsi pasas és nyurga vice szavunkat lehasítottuk, zamatos bagó-nkat [„a dohányszásközben a pipa fenekén meglevesedett s égetlenül maradt zsíros dohány amelyet a pórnépbeliek rágicsálnak“] ellenben a végéből téptük ki az olasz „tabacco“ [dohány] szónak.

K o m i s z [durva] szavunkra a latin „communis“ [megszokott] közepének a kidobálásával tettünk szert, epügymint k o n f l i s -unkra amelyet az egylovas bérkocsira értett wieni „Komfortábl“ latinossá magyarított másának, a „komfortáblis“-nak végső tagjaiból szórkesztettünk össze. Nemrég a francs alkotta meg sikerült párját az „automobile-omnibus“ [közszáguldó] kifejezésből összevont a u t o b u s -ával (ótbüsz-ával) . . .

Ha az itt elsorolt csonkaseregen végigtekintünk s azután odavetjük azt a kérdést, vajjon minő szellem nyilvánul meg minde furcsaságok megalkotásával, habozás nélkül rámondhatjuk hogy: semind. A hentesmesterség nem művészet csak ügyesség — persze ez is csak amikor nem ügyetlenség.

Merthát ügyetlen hentesek is vannak, mégpedig nemcsak az avatatlan közönség hanem tudós uraimék sorában is.

Hogy a „mikrobiosz“-t hogyan csonkították m i k r o b a -vá: 17. cikkemben, hogy a „katarrhusz“ mikép csappant k a t a r r h -rá: 25. cikkemben láttuk. Pogányságuk magyarázatára könnyen ráelhetünk, ha meggondoljuk hogy céljuk e kifejezések ujdonnáteremtése volt. Ezt a műveletet pedig hellén és latin szavakon jobbra eredeti képzőjük elvetésével szokás elvégezni. Nyilván képzőnek nézték a „mikrobiosz“ végén lógó „iosz“-t meg a „katarrhusz“ latinos alakjában, a „catarrhus“-ban csücsülő „us“-t is, holott az elsőt a „mikrosz“ [kicsi] melléknévvel egybekapcsolt „biosz“ [élet], a másodikat a „kata“ [le] szócskához aggatott „rhusz“ [csurgás] testéből szaggatták ki, olykép mintha a mi „rövideltű“-nket „rövidé“-vé, — „lecsurgás“-unkat pedig „lecs“-csé csonkítanók. A „katarrh“-t ezenkívül olyan idétlen alakúvá torzították hogy leírva a „modern“-nal vetekedhet.

Hasonló kegyetlenséggel bántak el a szintén hellén „polüpúsz“-szal amely mint a „polü“ [sok] és „púsz“ [lábú] szavak kapcsolata voltakép „soklábú“-t jelent. Ennek meg a lábait ráncigálták ki [nyilván szintén latin képzőnek nézték őket]; csak a tövüket hagyták meg benne. Így

támadt életre a polyp amelynek tehát „sokl“ volna a magyar egyet-
 erője.*)

Hátbizony ilyen oktan kontárkodás avatatlan embernek se válnék nagy dicsőségére. Még furcsább ha tudós követ el efféle szócafatokat s az egész tudósvilág hajigálódzik velük. Mert: Quod licet bovi, non licet Iovi, — mondaná rájuk a római.

Ezt a mondást egyébkép művelt közönségünknek is a fejére idézhetjük. Ha az utca porában és kávézók füstjében nevelkedett sétáló-betyár a mutogatólány németeurópai francs nevét, a „Probiermamsell“-t probi-vá rövidített alakjával használja avagy ha a borbélylegény vasárnap délutánra a mozi-ba hívja meg szíve választottját, ám teljék vele gyönyörűségük!

Művelt ember ajkára azonban ilyen szemétről szedett tűzrevaló kifejezések semmikép nem illenek, merthogy ha nevelésével annyi épízlést se birt megszerezni hogy tőlük már érzékei idegenkedjenek, egészen bizonyos lehet róla hogy műveltségéről hiu ábrándokat ringat lelkében.

Ha az oktan sokaság amely — korunkban inkább mint valaha — kész bámulója s majma minden olyan idétlen furcsaságnak amely először kerül szeme elé, s legfőbb gyönyörűségét leli benne ha szavait össze-visszatorzítja, hogy e — szeliden szólva — gyermekes merész-kedésével kölcsönösen „szellemesség“-ét [!] csillogassa: vajjon épeszű művelt embernek kötelessége-e értelmességének és épízlésének kínzópadra feszítésével hozzáülednie?

Megesett nálunk ilyféle csonkítás régente is. A latin „elementum“ szóból kiszakított elem-ünk nyelvünknek igazi kincsévé vált. Az „ojjé“-hez hasonló nyirbálást is követtünk el, mégpedig a magunk nyelvén: az „Isten úgy segéljen“ kifejezéssel amely népünk ajkán „Istók uccse“ alakot öltött. Olyan ízetlenségek azonban mint a „probi“ meg a „mozi“ csak ott hódíthatnak teret ahol a közszellem éretlen gyerkőcök és csibészek megértetlen furcsaságaiért és példájukon induló szellemi nap-szamosok géppel kicsiholt eredetiségeiért bomlik.

Zeneművelet csonka kifejezésekkel.

Ha néhanapján megesis hogy a kapanyél elsül, vajjon mitől ne lehetne zenés estét hangszer nélkül rendezni?

Ne tessék mosolyogni. A német vendégszóiiparnak olasz kifejezések-ből összegyártott termékeivel könnyen megcselekedhetjük ezt a csodát: a danát [dallamot] emberi kar hadonássza, munkáját egy kisebbítő képző támogatja, a díszítő változatokat egy jelző füttyüli s az együtttest egy másik jelző kísérete pótolja egészszé.

A danát játszó kar: a „Bratsche“, honi kurucos alakjával: brácsa.**)

*) Komolyabb tudományos nevével, a „kefalopúsz“ [„fejlábú“, — magyarán „lábas-fejű“] kifejezéssel nem követték el ily pogányságot; ennek „kefalopod“ a tudományos alakja.

***) Ha zenekarunk vonósnegyes volna, persze a harmadik hangot játszaná. Ámhogy a legmagasabb vonós hangszer benne, vezetnie kell.

Merthát olasz őse, a „braccia“ (bráccsiá) — mint a „braccio“ többese — „karok“-at jelent. Mély hegedű pedig — amire a német földgömbön értődik — olaszul: „viola da braccio“ [karontartott hegedű].*)

A vonós kíséretnek alkalmas kicsinyítő képző: a „Tschello“ [-cske], nálunk: csellő amivel Német Európában a kisbögőt szokás érteni. — Hegedű olaszul: viola. Nagyhegedű: violone. Kishegedű: violino. A nagyhegedűnek ismét több mindenféle faja van amelyek közül azonban az avatatlan csak a nagy- meg a kisbögőt ismeri. Emezt az olasz a „violone“ kisebbitésével „violoncello“-nak [tehát: „nagyhegedűcské“-nek] hívja. Ennek a kicsinyítő képzőjét kaparta ki a német a veleértett hangszer európaias nevének.

A cifrázást a piccolo [picike]**) sívítja. Ez meg a „flauto piccolo“ kifejezésből tévedt át a kis fuvola németföldi nevének.

Az utolsó kiegészítő kíséretet a „piano“ [halkan] szóból kicsinyített piano [halkacskán] jelző adja. A vele Németországban és nálunk értett hüros szekrény olaszul: „pianoforte verticale“ [merő zongora].***)****)

*) Az elavult „viola da gamba“-val [a lábbaltartott hegedűvel] szemben amelyet a játszó — épúgy mint közeli rokonát, a violoncello-t — térde közé kapva a földre állított.

***) Cigányosan: pikula. — A „piccolo“ elavult veneziai alakja: „pizzolo“ (piccolo); tőle ered Királyhágóntúli véreink húszfilléres értett „piculá“-ja.

****) Francsul: „piano droit“ (piáno droà), angolul: „upright piano“ (aprájt pienóu) vagy „cottage-piano“ (katidzs-pienóu). Magyarul „szorongó“-nak hívnám, merthogy szűk helyen — falhoz szorítva — szok tanyázni.

*****) Német embertől, Silbermann zongoragyártótól ered a zongorának világszerte elterjedt neve, a „pianoforte“ is amelyhez 1726-ban a tompító [sordino] hatásának jelzésképp jutott. Addig francs neve, a „clavier“ (klávjé) uralkodott amely a billentyűsorról [a clavarium-ról] szállott rá.

61. cikk. Felemások.

Valamint megesk helyel-közze hogy nemzetközi kifejezések idegen szavak egybekapcsolásával kelnek életre, akad néha napján példa olyan nemzetközi kifejezésre is amelynek alkotórészei más-más nyelv szókincséből kerültek össze. Az ujdun nyelveket kivált a tudomány s a kereskedelem szemetelte tele ilyes termékekkel. Hogypedig efféle pogánykodásra a teremő szellem, a nyelvérzék meg az épizlés hiánya szok serkenteni, nem szorul magyarázatra miért készülnek az ilyes kifejezések jobbára az ódon remeknyelvek szókincséből összehalászott szavakkal.

Imhol péld. korunknak egyik mainapság leggyakrabban em'ezetett kifejezése, a francstól nemrég összemesterkedett a é r o p l a n e (aéroplán) amelynek alkotórészei a maga „planer“ (pláné — lebegni*) igéjéből e kifejezéshez kivasalt „plane“ a hellén „áér“ [lég] voltak. Az „aéroplane“ eszerint voltaképp „lebegő“-t jelent; a vele kifejezett jelentés némi modosításával mondom hát a magunk nyelvén is „kóválygó“-nak.**)

Rakásra azonban ilyféle kincset is csak a német gyártott; ámpersze — tudományos kifejezéseiről nem szólva — hazánkon kívül sehol sem akadt oly gyarmatra ahol buzgóságát munkájának elfogadásával megbecsülték.

Pedig imhol péld. a francs-hellén „Konversationslexikon“ amely azonkívül hogy gyönyörűen cseng, tüdőornáztatásra is sikerrel használható alkotás. Kár hogy jelentése kelleténél korlátoltabb.

Conversation (kónverszácsziófi) = társalgás. Lexikon = szótár.***) K o n v e r s a t i o n s l e x i k o n tehát voltaképp: társalgáshoz használható szótár. Akadnak ugyan emberek akik társaságba készülve, egy-két cikkét

*) Az „égyenletes“-t, „símá“-t s így „sík“-ot is jelentő latin „planus“-tól. Eredeti jelentésével a madárnak ama röpülésére értődik amikor mozdulatlanak látszó szétterjesztett szárnyal magasan tartózkodik. Mi ezt lebegésnek mondjuk.

**) Félig-meddig ide sorozható angol eredetű „wagon“-ja s a maga „lit“-je [ágy-a] összeillesztésével megteremtett w a g o n - l i t - j e (vágón-li — hálókocsi-ja) is. Egészen amiatt nem illik ide mert a „wagón“ [vasúti kocsira értve] valamennyire meghonosodott szava. [Teljesen meghonosodottnak „w“-je miatt nem mondható.] A magunk „hálókocsi“-ja — amely nyilván mint az angol „sleeping-car“ (szlípíng kár) fordítása került nyelvünkre [annyira független gondolkozás amennyi megteremtéséhez kellett volna, vajjon melyik honi európainktól telnék?], — bizonyára sikerültebb kifejezés.

***) Lekszisz [lat.: dictio]: beszédmod, kifejezés modja.

bevágják, hogy aztán a társalgást ujanszerzett tudományukra terelve, kiváló műveltségükkel tündököljenek. Neve azonban nyilván nem ezt igyekszik kifejezni hanem társalgáshoz szükséges ismeretek tárát. Ez azonban nálunk még kevésbé találó, merthogy e célra sokkal alkalmasabb forrásaink vannak: az országos meg a helyi botrányok tára s a „Fremdwörterbuch“-ok. Hátbizony annak a kifejezésére amit e csirizes zamatú szókígyóval értünk, se rá sem a németnél értelmesebb európai nyelvekben terpeszkedő latinos hellén „encyclopaedia“-ra nem szorulunk, merthogy a magunk szellemével megalkotott olyan értelmes, velős, szabatos kifejezésünk van rá amelynek párjára földünk egyetlen nyelvén sem akadunk: az „ismerettár“. Ámhowgy nem fordítás hanem a magunk szellemének szülöttje, kiváltképpedig hogy világosan érthető s jelentését szabatos egyszerűséggel kifejező szó: persze sutba dobtuk és „encylopédiá“-ról meg „lexikon“-ról gagyogunk, amit művelt embe-reink közül is legalább 90 %-uk megértetlenül használ . . .

A „chatouille“-ról már a 437. oldalon szóltam. Ehelyütt a latin „privatus“ [külön] németes csonkulatával összeszerkesztett *Privatschatouille*-ről említék meg annyit hogy a Rhein-on túl a külön pénztárt „cassette particuliere“-nek (kászeet partiküljeer-nek) mondják.

Külön-külön beszéltem már a „Coupé“-ról meg a „Koffer“-ról is. Ha a „Coupé-Koffer“-ról készülnék szólni, előbbi cikkemben kellett volna róla megemlékezni. Én azonban sokkal hatalmasabb alkotással: a *Patent-Coupé-Koffer*-rel óhajtom nyájas olvasómat megismertetni amely a latin „patens“ *) teuton alakjával egészült ily tekintélyes szósorrá. Először tavaly tavasszal ötlött szemembe egy nagy német lap hirdetései közt. Fogadni mertem volna hogy három hónap mulva székesfővárosi hírlapjaink hátán is rá fogok bukanni. Fogadásomat fényesen megnyertem volna: már három hét mulva ott gyönyörködhettem rajta. Hogy a római hogy hívtá volna ezt az új germán leleményt, nem tudom. A francs alighanem „valise brevetée“-nek, holmi ázsiai magyar pedig nyilván „szabadalmas utitáská“-nak hívná.

A *Revolver-Journalist* az angol „revolver“ (rivalyör — forgópisztoly) s a francs „journaliste“ (zsunáliszt — ujságíró) elmés kapcsolata. Amit Németeurópában értünk vele, másutt kiki a maga szavaival fejezi ki. Az angolnak csak a zsaroló sajtóra van ilyes szakkifejezése: a „black-mailing press“ (blekméjlins presz — zsaroló sajtó**), ámde ritkán használja, merthogy ritkán nyílik rá alkalm. Nincs külön kifejezése a francsnak sem aki hol a bárminő zsarolót jelentő „maître-chanteur“ (meet-saófitör — zsarolómester***) hol a Párisban általán úton-

*) *Litterae patentes* = nyílt levél [ünnepies hirdetmény: törvény, rendelet, kivált korlátlan uralkodóé]; szűkebben értve: szabadalom [francsul: *brevet d'invention*].

**) *Black* = fekete. *Mail* = harács; régente a kalóztótl az Angol- és Szkotország martjain lakó kiszgazdákra s bérlőkre vetett adó amelyet azért fizettek hogy ne bántsák őket.

***) *Chanter* [latinul: *cantare*] voltakép: énekelni; tágabban értve: megszólalni; kivált bűnöséről: vallani. — *Faire chanter* [voltakép: megénekeltetni]: zsarolni. *Maître-chanteur*: Wagner „*Die Meistersinger von Nürnberg*“ [A nürnbergi dalosmesterek vagy remekdalosok; f.: mesterdalnokok] című énekesjátékának francs címéből kiszakított kifejezés amely csupán jelentésének elmés elforgatásával értődik „zsarolómester“-nek.

állóra értett „apache“ (ápás) névvel tiszteli meg.*) Hátbizony ha ősi majomtermészetünk erőnek erejével idegen kifejezésre szomjazik, bizonyára épebb ízléssel hívhatnók mi is „apacs“-nak, hogypedig Páris példájára nálunk is mindenféle veszedelmes városi utonállónkra értett jelentését szűkebbre szorítsuk: „tollas apacs“-nak. A „zsaroló újságíró“-t nem merem ajánlani, merthogy túlon értelmes kifejezés. Hiányzik belőle az európaias bárgyuság. Avagy mondhatnók „íróbetyár“-nak vagy „író-zsivány“-nak. Amhogy ezt is bárki könnyen megértheti, homálykedvelő ujdon nemzeti szellemünk nyilván hamarosan „tollbetyár“-rá változtatná.

Kiváltképp rettentően illenek egymáshoz a *német* szavakkal össze-lőcsölt latin és román kifejezések. Egyikük-másikuk mamár annyira egygyéforrt hogy aki nem ismeri eredetét, álmában se gondolna rá hogy felemás ivadékot lát maga előtt. Vajjon hol akad péld. olyan hiúzszerű nyelvbúvó aki a *Schuster* szón történetének ismerete nélkül meg-érezze hogy a német „Schuh“ [cipő] s a latin „sutor“ [foltozó] összecsirizelésével mint „Schuhsutor“ került le a kaptárol hogy aztán mai alakjával nyelvünkbe is odafurakodjék és régi tisztos „vargá“-nkat enyészetbe taszítsa?

Hasonló német-latin szagot szimatolok az „ismeretlen eredetű“ délinémet *Prominze*-n. A tudós meg az írtáros latinul „*mentha piperita*“-nak, a művelt német „*Pfefferminze*“-nek, értelmes magyar ember „borsos mentá“-nak hívja. A művelt magyar „*promincli*“-nak. Hogy a „*pro*“ nem a célt kifejező latin „*pro*“ szócska, nyilvánvaló. Alig hiszem hogy másképp került oda minthogy valamelyik tudálékos délinémet késszeres „*Pipero-Minze*“ néven vesztegette borsos mentáját s ez a kifejezés zugarodott időmultán „*Prominze*“-vé.

Ilyesféle gyöngyei honi szerecseneink szókincsének: a német „*Stich*“ [szúrás] s a latin „*proba*“ [kísérlet] egygyékapcsolásával összeszerkesztett *Stichprobe* [e.: *stichpróba*; f.: *kémpróba*; magyarul: futóvizsgálat, tapogatózás] amelynek eredeti jelentését semmiféle német szomagyarázó munkából nem tudtam kisűtni, — a német „*Galgen*“ [bitó] s az angolosan értett latin „*humor*“ [jókedv] összeakasztásával szüldődött *Galgenhumor* [ürmös, nyavalyás vagy (az aranyossal szemben:) rezés jókedv], — a latin „*anno*“ [évben] s a német „*dazumal*“ [akkortájt] egymáshoz fűzésével összehozott *anno dazumal* [valamikor régesrégén] sat.

Kivált nagy pogánykodás folyik korunkban, mégpedig nemcsak Németföldön hanem világszerte a hellén „*auto*“ [maga] s „*anti*“ [ellen] szócskákkal amelyeket fűhöz-fához raggat boldog-boldogtalan s nyakrafőre süti-főzi vele a vadnál-vadabb nemzetközi szócsudákat. Csak az újabb keletűiek közül említék egy-két példát.

Az előbbinek a latin „*mobilis*“-hoz történt kapcsolásával szerkesz-

*) Az *apache* (öpecs): Északamerika művelt társadalmával örökös harcot vívó rezesbőrű néptörzs. Neve — amelyet rokonfajú szomszédjaitól kapott — „gonosz kutya“-t jelent. Mamár az egész törzs alig több egy-két ezer embernél akiket az Egyesült Államok körmánya csak a számukra megjelölt területen [Oklohoma s Texas közt a Red River partján], néhány más indiánó törzssel együtt tűr el. Párját ritkító vakmerőségükkel és ravaszágukkal így csak környékük rémei. Többszáz házasságban élnek és feleségeikkel végeztetnek minden munkát; maguk csupán vadászattal és rablással foglalkoznak. Kivált veszedelmesek amióta a tőlük elejtett vadállatok bőrért cserébe Remington-fegyvereket szereztek amelyekkel bámulnivaló ügyességgel bánnak.

tette össze a francs az ő *automobile*-jét (ótomobil — száguldo-ját) amely voltaképp „magától mozgatható“-t jelent. Épenséggel nem mondható tehát valami nagyon ristályos kifejezésnek; ám értelmetlennek sem. Az efféle tudomány azonban nem szok megállani hanem ha valamelyik terméke elterjed, egymásután gyártja kaptájára az új szavakat. Nem soká kellett hát várunk az *autobus*-re (ótobüsz — közszáguldo-ra) s az *autocanotra* (ótokáno — hajtócsónak-ra) amelyek közül egyik lehetlenebb a másiknál. Hisz a „bus“ meg a „canot“ elé fogott „auto“ semmi egyebet nem jelent mint „magá“-t. Tehát az elsőnek igazi jelentése voltaképp: „maga a közkocsi“, a másodiké: „maga a csónak“. Amha nem tévesztjük szemünk elől hogy e pogányságot nem Németföldön hanem Francsországban követték el, biztosak lehetünk róla hogy nem annyira rideg mint aminőnek első pillanatra látszik. Merthát a francs sokminden ellen véthet esenyősségével; véthet kivált más nyelv szelleme ellen is; de a *szellemtelen pogánykodás, az oktalan kaptázás* terén nem verseng se keleti tőzsomszédjával se szomszédja szellemének délkeleti örökösivel. Megtaláljuk itt is a magyarázatot amint megérezzük hogy az „auto“ e szavakban nem mint hellén névmás hanem mint az „automobile“ megcsonkult alakja szerepel. Az imént megrótt francs kifejezések tehát *helytelenek* ugyan, *ostobáknak* azonban nem mondhatók.

Az „automobile“-hoz hasonló kedveltségben részesül mainapság az *antialkoholist* [szesz-nemissza] szó. Alkotórészei közül az „anti“ [ellen] hellén, az „al kohol“ [a szesz] arab szó, az „ista“ pedig latin képző. Jelentése tehát símán kifejezve: „szeszellenző“ [ami magyarul értve nem „Weingeistschirm“-et hanem „Weingeistgegner“-t jelent].

Németföldön az *auto*-nál s az *anti*-nál még nagyobb a kelete a szintén hellén *hüper* szócskának amelyet mainapság latinosan *hyper*-nek szokás írni. Jelentése: „rajta“ vagy „rajta túl“. Mai nemzetközi kifejezéseinkben utóbbi jelentésével szerepel, tehát „túlzott“-ra, — „szertelen“-re értődik s az „über“-rel váltakozva uralkodik. Közszájon forgó kapcsolatai közül ma a német földgömbön legünnepeltebb: a *hypermodern*. Rongy világunkat, kivált pedig az ő megmérhetetlen nagyságuktól rettentően elmaradt hazájukat fitymáló sejtelmes lantosaink magukválasztotta nevének általánosításával a magunk nyelvén „holnapos“-nak mondhatnók.*) [Eddig az övékhez hasonló lelki állapotot „másnapos“-nak hívtuk.]

Hasonló — Németföldre szorítkozó — „nemzetközi“ kincs a *Hyperloyalität* [alázatosság], latinná furcsítva: *hüperlojalitás*.**)

*) A honi beduin holnapos szelleme persze a „hüpermodern“-t is kevesli. Egyik napilapunk nemrég az immár kilenc év óta sírjában porladó Wilde-ot a „leghüpermodernebb mester“ címmel tisztelte meg.

**) Dunamelléki beduinunk nemzetközi ízlésének persze egyedül nem elég európai ennek az arlecchino-s ábrázata sem amelynek első része *hellén*, másodiká *angolul* értett *francs* szó amelyet mi *németről* faragott *latin* kaptára sarkaltunk *magyarrá*. Amikor nemrég a győri püspökség tanítóképzőjének derék növendékei igazgatóságuknak egy feketesárga szellemű rendelete ellen összezúdultak: a magyar érzésük ellen elkövetett merészkedést egyikük „hyperloyalitási atrocitás“-nak †) bélyegezte. Hej, mennyire másképp cseng ez a telivér európai hangzagyvalék mintha „talpnyaló kegyetlenség“-et mondott volna!

†) Vergl.: kisajáttási eljárás, hitelezési csalás, háztartási könyvvezetés u. s. w.

A „Loyalitát“-ról már 54. cikkemben esett szó. A „Hyperloyalitát“ pedig hellénül: „tapejnotész“, angolul: „submissiveness“ (szöbmsiz/vnös).z).

Sok díszre verődött össze a német vendégszó-kincstárnak a latin *extra* szócska kapcsolataival is. Jelentése: „kívül“. Kapcsolata tehát helyesen csak olyasmire érhető ami a mögé rakott szóval értett fogalmon kívül esik, mint péld.: „extraordinaire“ (eksztraordineer — „rendesen kívüli“, tehát: szokatlan; f.: rendkívüli), — „extravagant“ (eksztravagáñ — „kívül csatangoló“, tehát: furcsa; f.: külkalandozó). *Különvalamit* azonban — mintahogy a német az ő *Extrazimmer* [különszoba], *Extrawurst* [különcipó*]), *extrafein* [legjava] kifejezésében érti — se latinul se francsul nem jelent. Az „Extrazimmer“-t értelmesen utcára vagy udvarra lehetne érteni, az „Extrawurst“-ot kolbászvásárláskor kapott ráadásra, az „extrafein“-t [finomon kívüli-t] pedig ép az ellenkezőjére mint amire a német érti, tehát: silányságra. Az „extra“ szóba Németföldön ojtott jelentést a francs a „super“ szócskával fejezi ki. Igaz ugyan hogy az „extrafin“ (eksztráfeñ) kifejezéssel mainapság találkozunk Francsöldön is olykor ahova német gyárosok és kereskedők cipelték, éperzékű művelt francsot azonban bizonyára nem veszteget meg újdonságával annyira hogy a maga becsületes „superfin“ (szüperfeñ) és „d'une qualité supérieure“ (dün kálité szüperiör) kifejezését sutbahányja miatta.

Hogy *német* szavakkal összefércelt idegen kifejezések közt a francs szerepel legnagyobb számmal, talán mondanom se kell.

Példánk akár egész kocsiderékkel telik művelt magyarjaink szó-díszéből. Ilyen remekkinsük: a *Geniestreich* [merész csíny], francsul: *tour de génie* (túr dő zséni), *Pairschub* [főrendek szaporítása]: *fournée de pairs* (furnédpeer), *Courmacher* [udvarló]: *conteur de fleurettes* (kóñtór dő flőreet), komolyabban értve: *galant* (gálañ), *Selbstportrait* [a festő arcképe, f.: önarckép]: *portrait du peintre* (portre dü peñtr), *Konduitenliste*,**) latinos magyarsággal: *kondüitliszta* [minősítő ív]: *notes secrètes sur le personnel* (not szökret szür lő perszonen), *Commercespiel* [szórakozójáték], a francs „*jeu de commerce*“ (zsódkomersz — fosztogatójáték) igazi jelentésének ellenkezőjére értett — tehát „*jeu de société*“ (zsódszosziété) helyett hasz-

* Cipó: ranftiges Weissbrötchen, wie es im Ungarland, besonders von Pustenbergwohnern gebacken wird. Auch in Volksliedern besungen, z. B.:

Fehér cipó, szalonna,
Füstölt hús és káposzta
A magyarnak étele,
Evvél lakik ő tele.

Művelt európai olvasómnak szánt magyarázat; szövedéke azért német hogy tudományos színe legyen; ezt a fogást magyar nyelvtudásainktól tanultam akik a magunk szavait ily módon szokják magyar olvasójuknak magyarázgatni.

**) A Német Birodalomban rég elavult kifejezés amely a porosz hadseregben a főlebbvalóknak tisztjeik viselkedéséről szóló időszakos jelentéseire értődött. 1848 óta azonban Poroszországban ugyane célra egy másik felemás kifejezéssel, a latin-német „*Qualifikationsberichte*“ [minősítő tudósítások] néven emlegetett intézmény honosított meg.

nált — félbenmaradt fordítása,*) Gänsemarsch [libasor]: marche à la file indienne (márs à là fil eöndijen**), Luftballon [röpülőhajó; f.: léghajó]: aéostat (aérostá — levegőben lógó), Hochparterre [kisemelet; f.: magas földszint***]: rez-de-chaussée surélevé (rédsósze szürélevé****), Hochfavorit***** [lepkapósabb], francsul: grand favori (graön fávori), ang. great favourite***** (gréit féjvrit), a Németföldön rég-elavult Schalugatter [rácsos zsalu]: treillis (treeji*****), továbbá a Salonbrenner [úri fényhintő; f.: szalonégő], Salonpeischl, e.: szalonpájsli [javatüdő], salonfāhig [úri társaságba illő],*****) Capricepolster, e.: kapricpárna [kispárna]: oreiller (oreejé), Partezettel,***** e.: partecedula [gyászjelentés]: billet de décès (bijdédésze), Himbeergazeuse,***** e.: málnagazeuse [pezsgő málnaszörp], Knallbonbons: pétard (pétár — durrancs) sat.

Nodevajjon hol az az unszimpatikus*****) [kellemetlen]

*) Commerce = kereskedelem. Tehát neve is üzleti szellemet fejez ki. — Jeu de commerce [rövidítve: „commerce“]: 1. francs kártyásjáték amelyben a bankos árlejtéssel adja el játszótársainak kártyájukat [Németországban „Commercespiel“, nálunk „licitálás“ néven ismerjük]; 2. minden olyan kártyásjáték amelyben bankos szerepel.

**) Indiánó-sor: ahogy az indiánó szok harcba vonulni.

***) Ha magas, nem földszint; f.: földszint, nem magas.

****) „Emelt földszint“, szemben a „rez-de-chaussée de plain-pied“-vel. A „parterre surélevé“-t francs ember nyilván virágos lonkára [virágos terrace-ra, e.: függő kert-re*)] értené.

*****) Székesfővárosi spurcménjeink nemzetközi európaiasságával haute favorite (előkelően ejtve: hót fevorit).

*****) Máskép: leader (lídör), mint melléknév: highly favoured (hájli féjvörd).

*****) Voltakép a keleti haremok ablakaira rakott rács, tehát egész más mint a mi veleértett mozgóléceink.

*****) Francs kifejezései mt.-k II. szótáramban.

*****) A hihetlenséggel határos ostobasággal, ügyetlenséggel és izléstelenséggel összehányt idéetlen kifejezés amelynek első része nyilván a francs „faire part“ (feer pár — tudósítani) kifejezésből szakadt ki. Ez azonban a francs bárminő családi eseményről szóló jelentésében használja [péld.: Monsieur et Madame X ont l'honneur de vous faire part de la naissance, du mariage de . . .] csaképen gyászt tudatában nem [amely mindig így kezdődik: Vous êtes prié d'assister aux Convoi, Service et enterrement de . . .]. Második része a hellén „szkedannejn“ [szétszörni] igétől eredő latin „scheda“ [papirlap] kicsinyített alakjának, a „schedula“ (szkedula, nálunk: cédula) német változata amely — épügg mint latin eredetije — papirosszeletet jelent, tehát kiskutyá temetésére szóló meghívóhoz bizonyára inkább illik mint emberéhez.

*****) Nagyot nézne az a francs italos akitől holmi németeurópai szerecsen „gazeuse aux framboises“-t kérne, merthogy „gazeuse“ mint főnév az alencön-i csipke virágait és leveleit hajtogató munkáslányt, mint melléknév pedig légneműt jelent. A szén-savasvizet ugyan francsul „eau gazeuse“-nak hívják, a vele készült pezsgő [szódás] gyümölcslevet azonban az angol „soda-water“ (szöüdü-uotör — szódás víz), röviden „soda“ szóval**) szokás kifejezni. Málna-levet pedig a francs vajmi ritkán iszik; szódás-vízzel jobbra vagy pezsgő citrom- vagy ribizke-levet szok fogyasztani.

*****) Francsul: antipathique (aofitpátik).

*) Ez is afféle „európai“ kifejezés. Őse alighanem a hellén „kremasztój képoj“ volt amelynek jelzője ugyan „függő“-t is jelent, ámhogy Szemirámisz kertjei — amelyekre értődött — nem „függő“-tek se semmitől, nyilván „lebegőre“ értett más jelentésével szerepelt. „Függő kert“-re elkövetett fordítása tehát — merthogy mint képes kifejezés semmikép nem állja meg a helyét [sőt hellén eredetije se nagyon sikerült] — merő pogányság amely semmivel se válik értelmesebbé, ha a francs, a német meg az angol is „jardin suspendu“-ról, — „hångende Gärten“-ről és „hånging garden“-ról beszél.

**) A szódaival nem tévesztheti össze, merthogy szóda francsul: „soudé“ (szúd).

+) = Halasi (gyöngy) médea

ember aki olyan unpopulár*) [idegenkedést keltő] szerepre vállalkozik hogy e közszájon forgó kifejezések helyett holmi unmodern**) [ósvdi, divatjukat mult] honiakért szálljon síkra? Sőt nem volna-e merészkedése épenséggel unlojális***) [helytelen] viselkedés hazánk ama dicső fiaival szemben akik velük — éjjelüket nappallá téve — nyelvünköt európai szintre emelni törekedtek?

Minde gyönyörőségek persze tevékenységre ingerelték a magunk tanulékony szellemét is amely egymásután gyártotta képükre a munkám más helyén már említett szalon-, aszfalt- és wagon-betyár-t, szalon-gulyás-t, souper-csárdás-t [hangos csárdást, röviden: „hangos“-t, máskép: „zöcskölő“-t] és társaikat.

A kultúremler meg a panamakalap.

Kezdődő nyelven mellék- vagy igenevet szokás jelzőnek használni. Művelt nyelven ily ósvdiságra mindritkábban akad példa.

Sőt a nyelvek nyelvében már a melléknév alkonya közelg. Nyilván nemsokára be fog fellegzeni annak a néhány megrögözött parlagi kifejezésnek is amely itt-ott még benne lézeng s a „guter Mann“-nak meg a „schöner Kaffee“-nak hamarosan diadallal fog hegyibe kerekedni a „Gütemann“ meg a „Schönheitskaffee“.

Korunk nyelveinek császárja — korunk császárjainak nyelve — amint már egyik előbbi cikkemben említettem, az éjszakinémet tinta-nyaló világ hivatalos nyelvét tiszteli ősenek.

Tőle örökölte magasan koválygó szellemét amelynek merev rendszerességét, kérlelhetetlen következetességét s a lehetetlenséggel határos értelmességét minden ujdön alkotása szemünkbe tükrözi.

A szellemét havifizetésért koptató hivatalos világban minden fogalomnak megvan a maga szigoruan megszabott kifejezése, minden gondolatnak a maga szoros láncra fűzött szófalkája. A gondolkozás tehát szépen egyenest halad szabott útján: nem tévedhet se jobbra se balra; csöndes békességgel vonszolja rávasalt bilincset.

A Sitzungsprotokoll-ok [tárgyaló jegyzőkönyvek] nyelvének e vonzó tulajdonsága persze elemi erővel csimpaszkodott európaiasságunk őrseinek viaszos lelkébe s a „tárgyalási jegyzőkönyv“ után libasorban totyogott át nyelvünkbe az „egészségi fürdő“ [üdítő fürdő] meg a „szépségtápasz“ [szépítő tapasz], — a „póttárgyalás“ [pótló tárgyalás] mögött a „pótkávé“ [kávépótlék], a „dugáru“ [csempészett áru; röviden: csempe***)], a „görrödöny“ [görgő] meg a „szünóra“ [szünet], — a „pörtárs“ [pöröstárs] után a „munkatárs“ [dolgozótárs] meg az „iskolatárs“ [tanulótárs]****) s a nyelvünkön szégyelnivaló mulyasággal elkövetett ezer meg ezer hasonló kegyetlenség amely minden értelmes és épizlésű magyar embernek arcába kergeti a vérét.

*) Francsul: impopulaire (eöñpopüleer).

**) Francsul: démodé (démódé).

***) Francsul: déloyal (délóáójál).

****) Ma ugyan kályhacserépre értjük, ez azonban nem nagy baj.

*****) Sőt szegény derék „pajtás“-unkat is „bajtárs“-sá hamisították hozzájuk.

Amhogy azok a Paprika Jancsik akik éretlen elméjük ez idétlen termékeit összeoktalanokdták, velük megnyilvánuló „szellem“-üket maguknál is mulyább követőikbe az „európaiasság“ titokzatos igéinek mormogásával sugalták át, üstökösként tündökölnek nyelvünk egén.

Honi terméből európaivá savanyított idétlenségeikhez szoros rokonság kapcsolja a felemás kifejezéseknek azt a csoportját amelynek most készülők sorát ejteni. Ám mielőtt általan szólok róluk: egy eleven példájukat ismertetem meg nyájas olvasómmal.

A német a csupaszon süttöt borjuszeletet — hogy a morzsába fűröszöttől, a „Wiener Schnitzel“-től [a rátott szelettől] megkülönböztesse — „Natarschnitzel“-nek hívja. Nem lehet ellene semmi kifogásunk: Az ő szellemének az alkotása; ahhoz pedig egészen odailik. Szedj össze két szót, csapd őket egymáshoz és kész az új szakkifejezés. Imhol a német szóalkotó szellem. A „Natarschnitzel“-t mégcsak felemásnak se mondhatjuk. A „Natur“ ugyan — a latin „natura“ származéka — a francs „tranche de veau nature“*) (trañis dö vó nátúr) kifejezésből került bele; az is igaz hogy németnek kissé furcsán fest az ábrázata; ámde meghonosodott kifejezés, sőt annyira pótolhatatlan hogy a német a feje tetejére állva is hiában igyekeznék jelentését a maga nyelvén kifejezni.

Annál felemásabb a „Natarschnitzel“ idétlen honi mása: a natúr-szelet. Első részét magában épenséggel nem használjuk sem e németes sem ősi latin alakjával; sőt német alakja nyelvünkön lehetetlen. Hisz örökös „a“-nkkal akkor is „natura“-vá latinítanók, ha nem latin szótól eredne.

Alig néhány tízéve még „natúr-szelet“-nek hívtuk. Furcsa jószág volt ez is; ám a „natúr-szelet“-hez hasonlítva szinte remek kifejezésnek mondhatjuk. A „natúr-szelet“ voltaképp semmi egyéb mint félbenmaradt fordítása amelynek tettese a „snicli“-vel fényesen megbirkózott, a „natúr“-ba azonban nyilván nem merte a fejszét belevágni. Imhol a mulyaság! Ha egy szikrányi értelmesség lakozik benne, istenadta épeszével „borjuszelet“-nek mondhatta volna; ámpersze ha valaki ilyesmire figyelmezteti, európaias értelmessége bizonyára ajkának aggódó csucsorításával tiltakozott volna ellene, merthogy „nagyon könnyen“ össze volna téveszthető a „bécsi szelet“-tel.**)

Hogy a „natúr-szelet“ meg a mihamar nyomába kelt natúr-burgonya [hámozott burgonya] időmultán remekpéldává érett, talán szükségtelen említenem. Éretlenkorában tudtommal mindössze egyetlen hasonló „alkotás“-unk kelt életre: a kultúr-mérnök. Remekmintája a bajor „Kulturingenieur“ volt.***) Megteremtése óta tízevek teltek el s ez időn át nem akadt oly merész férfiú aki nyelvünknek hasonlóveretű kincsel való gazdagítására vállalkozott. Ám — úgylátszik — mai-

*) „Nature“ a francs főzőművészetben = au jus, a maga levével, mártás nélkül.

**) Ha mainapság — vörös-fehér-zöld [kivált zöld] színű s borizú nemzeti alkotásaink korában — kerülne keresztelővíz alá, az az elszomorító hazafias „szellem“ amely a „bécsi szelet“ nevének a „tulipánszelet“-et bűgösködté össze, alighanem a „fokos“- vagy „kostök-szelet“ nével ajándékozna meg.

***) Neve nyilván a „Bodenkulturingenieur“ [talajművelő terves] kifejezés rövidült alakja. — Magát az intézményt hazánkön kívül csak Bajorországban, Baden-ban, Elsass-Löthringen-ban és néhány osztrák tartományban ismerik. A mi talajművelőnk állása azonban különbözik amazokétól, merthogy hatósági személy, egyebütt pedig a talajművelőnek nincs ily hatásköre.

napság a tudomány vetette rá szemét „nyelvünk ujdón szellemének ezen különleges megnyilvánulása“-ra s elsőnek „társadalmár“-jaink haladi agyvelejét bizgatja a félbenmaradt munka folytatására. Nemrég került ki kohójukból a kultúrember. Folytatása bizonyára csöstül következik. Hisz a szellem új; s íme: a tudomány szentesítette. Alkalmasint kapós lesz hát minden ami a kaptájára készül, megalkotójuk homlokát pedig tudósfény fogja övezni.

Ámhamajd valamelyik nagyfejű tudósunk rábukkan hogy a „Kultur-mensch“-nak egy kissé tovább Nyugaton „homme civilisé“ (om szivilizé) meg „civilised man“ (szivilájd meen) a neve [épúgy mint a „Kultur-mensch“ megszülődéséig]: a „kultúrember“ bizonyára visszavedlik régi alakjára „civilizált“ — honias köntössel: „polgáriasult“ — „ember“-ré. Amíg azonban ezt megérjük, natúrembereinknek bizonyára nem egy ujdón kultúrniclijét fogjuk végigemeszteni. Imhol egyikük tavaly az első már összevajudta: a „kultúraember“-t. Bizonyára hamarosan elének fogják hát tálalni a „natúra-szelet“-et is. Utánuk persze a „műveltségi ember“ meg a „természetességi szelet“ következik, — haugyan valami ázsiai „bárbár“ eléjük nem csördít hogy a derekukat összeroppantsa s helyükre rakja a „művelt társadalomban élő ember“-t akit ugyan rövidebben „művelődött ember“-nek is hívhatnánk, okvetlenül azonban épenséggel nincs szükségünk e rövidségre.

A „kultúrember“-nek és mindmáig — amint láttuk — gyér de válogatott társaságának náluknál sokkal régibb és népesebb rokonságát tisztelhetjük olyan szókapsolatokban amelyek első része vendégszókedvelő közönségünkötől teljes alakjával egyedül is használt, e kapszolatában azonban képzője nélkül, németes ábrázatával furcsálkodó melléknév. Idétlenségüket tetézi „nyelvünk különleges szellemének azon érdekes megnyilvánulása“: hogy második részükké szegődött főnevük pedig csonkítatlan alakkal ékeskedik bennük. Eredetijük persze egytül-egyig német termék.

Vendégszókinszünknek ilyfajta díszei: a szociáldemokrata [szabadrendű], a lokálpatriotizmusz [kocahazafiság*] az univerzálzseni**), a probírszalón [nézegető], a probírmam-

*) A mi „patriotizmus“-unk Németföldön, „patriota“-nk pedig itthon vedlett latinna. Emez persze a német „Patriot“-ból amely az először Saint-Simon-tól Vauban-ra mondott francs „patriote“ (patriot) ivadéka. [Latinul hazafi = civis bonus]. Amaz a szintén francs „patriotisme“-ből.

**) Németföldön termett lehetetlen fogalom. Első része a latin „universum“ [mindenség] szóval képzett francs „universel“ (üniverszel) Németföldön meglatinosított alakja s „egyetemes“-t azaz mindenre kiterjedőt jelent. Második része, a francs „génie“ (zséni), a latin „genius“ [védőszellem] ivadéka amelyet a francs a latin „talentum“ [tehetség] és „ingenium“ [értelmesség] összeszűrt jelentésével használ. Meghatározása: „talent naturel extraordinaire, capable de créer en son genre quelque chose d'originel et de grand“ [szertelen tehetség a maga szakában eredeti s nagy dolog teremtésére]. Jellemző ismerve hát hogy valaminő térre szorítkozik. Emiatt ostobaság az „Universalgenie“. Hogypedig ostobaság, nagy kár volna magyar kifejezésének a megalkotásán fáradni. Emiatt nem vesztegetem rá időmet. Annál szívesebben helyesbítettem „lobogó szellem“-re a magunk ügyetlenül összegondolt oktalan „lángesz“-ét amelyet amiatt mondok oktalanak mert a természetnek azt az adományát amelynek kifejezésére igyekszik, nem „ész“-nek hanem „szellem“-nek mondjuk; — ügyetlennek pedig, mert megérzékítve az ilyen szellemet nem lángnak hanem lobogónak képzeljük.

zell [mutogatólány] meg a radírgumi [törlőgumi]. Kiváltképp „érdekes megnyilvánulása“-n gyönyörködhetünk „nyelvünk nemzeti szellemének“ amikor efféle kifejezés első része a maga szárnyára kelve egyedül röpköd, mint péld. az imént említett „radírgumi“-ból kiszakadt radír avagy a filtrír [szűrőkészülék] amely nyilván a „Filtrierapparat“-nak, meg a vekszír [ördögös zár] amely bizonyára a „Vexirschloss“-nak szittyazamatú alakja. Am valamennyiüknél gyönyörűbb a a német „Sichersheitsnadel“ [biztos tű, e.: biztonsági tű] félbehagyott fordításának, a „zikkerhájctű“-nek zikkerhájc-cá csappant alakja amelyet honinyelvünkön olykor „biztosítótű“ vagy „dajkatű“, tudományos kifejezéssel pedig „csukottű“ néven szokás emlegetni. Én „tűző“-nek hívnám.

Minde kifejezések a magunk oktalanságát tükrözik szemünkbe. Mások eredetijében készen találtuk a bárbárságot.

Ilyen érdekes kifejezésünk péld. a sárgacukor honi európaias nevévé avatott kandisz-cukor [még gyönyörűbben: kandlicukor], a francs „sucre candi“ (szükör kaofidi) német alakjának, a „Kandiszucker“-nak a szakasztott mása.*)

Még szembeszökőbb ügyetlenséget követett el a német az olasz „conto corrente“ [folyószámadás] meg a voltaképp folyó árat, modosulva pedig folyó árat jegyzékét jelentő francs „prix courant“ (pri kuraofn) kifejezésekkel amelyeket jelzőjük hátulhagyásával hamisított főnévvé. Valamennyire azonban különböző módon bánt el velük, merthogy az előbbinek olasz jelzőjét félig-meddig meglátinosította, az utóbbinak a francs főnévét pedig átfordította a maga nyelvére. Így került ki karma közül az első mint *Kontokurrent*, a második mint *Preiskurant*. Emez nálunk mint „prájszkurant“ változatlanul díszleg, amazt azonban „contocurrens“-sé továbblatinított alakjával használjuk.

Am az érdekesség fokozódása példáim eddigi sorával még nem ért véget.

Amikor érzékű magyar ember színről beszél: vagy a nevéte mondja meg annak a színnek, tehát feketéről, vörösről, kékről, zöldről szól vagy — kiváltha olyan árnyéklátát emlegeti amelynek kifejezésére nincs kész melléknevünk — hasonlatot használva arany-, téglá-, tengerszínűről beszél. [A *művelt* magyar aransárgáról, téglavörösről meg tengerzöldről gagyog — nyilván hogy valamiképp aranyzöldre, téglafehérre s tengervöröstre ne értődjék.] Ilyesféle kifejezésünk a lilaszínű is, a német „lilafarbig“ fényesen sikerült fordítása. Fényesen sikerültnek amiatt mondom merthogy egy hajszálnyival sem ostobább német eredetijénél amely *magyarázó hasonlatának* a tárgyát oly néven idézi amelyet senki nem ért meg. Merthát ha a francs beszél „lilas“-ról (liláról), orgona színére érte. Németül azonban az orgonát nem hívják „Lilá“-nak. Magyarul se.

*) A francs „candi“ az arab „kand“ származéka amely „darab“-ot jelent. Candi tehát voltaképp: „darabos“. [Honi szótári tudományunk szerint „candis“ = „becukrozott gyümölcs“. Talán „cukros gyümölcs“, tisztelt szótáros uram? Amhogy magam nem tudok róla, vajjon e szótáron kívül van-e e nagyvilágon hely ahol a „candis“ szót ismerik, — hapedig van, igazán ilyesmire értődik-e, mint holmi német vendégszótudományon hízott magyar munkában talált kifejezést épenséggel nem veszem komolyan.]

Még oktanabb honi „kultúrkifejezés“-ünk a prezencmárka, a francs „jeton de présence“ (jötöndpréza^onsz — igazolójegy) kifogás-talan német fordításának, a „Präsenzmarke“-nak zulus továbbforgatása. Első része, a „prezenc“ ugyan a „natúr“-nál meg a „kultúr“-nál nem sokkal lehetetlenebb; ostobaságát azonban a „márka“ tetőzi, merthogy mi csak a német pénzegységet jelentő „Mark“-ot értjük vele; a „Marke“-t pedig „jegy“-nek mondjuk...

Ha angol embernek „a knife from Sheffield“-ről [Sheffield-ből való kés-ről] beszélünk, okvetés nélkül Sheffield-ben vásárolt vagy egyenest onnan hozott bicskára gondol. Nyilván megkülönböztetésképp hívja hát az ott készült kést „Sheffield knife“-nak ami tehát magyarul „sheffield-i kés“-t jelent, merthogy mi az eredetet az *i* képzővel szokjuk kifejezni. „Sheffielder Messer“-ről, nempedig „Sheffield-Messer“-ről beszél Nagy Mesterünk is. Megérthetjük róla hogy époly kevés sheffieldi bicskát fogyaszt mint magunk. Ha a sheffieldi kés nála, tehát nálunk is keresett cikk volna, — a vele érkező angol számadás révén bizonyára rég „Sheffield-Messer“, nálunk pedig „Sheffieldkés“ volna a neve.

Ezt arról következtetem hogy ami holmi angol kézből vagy angol kézen át került a német földgömbre, eredetének a helye érintetlenül szerepel nevében: úgy amint az angol kereskedővilágban megrögződött s időmúltán a közönséges angol nyelvbe is átszívárgott szokás szerint az angol számadásban olvasható. Merthát annyira nem terjed a nyelvtudománya sem a német sem a magyar kereskedőnek hogy e helyek nevét amelyet az angol voltaképp melléknév gyanánt használ,*) akár németül akár magyarul melléknévvel kellene kifejeznie értelmesen. Így zúdította nyelvünkre az ő európaias műveltségük és értelmességük egymásután a jamaicarum-ot, a havannaszivar-t és hasonlóveretű társaikat; ahogypedig e fényes példák elterjedtek, persze mihamar a kaptájukra kerültek a tulaezüst, a szmirnaszőnyeg, az angoramacska, a kongónéger, a seltersvíz és társaik is.

Node ugyebizony nagytudós szokásvédő uraim, e neveket használatuk a velük értett tárgynak nevévé avatta? Am ne vegyék rosz néven ha erre két szerény megjegyzést kockáztatok. Az első: hogyha valósággal neveknek éreznők őket, a velük értett holmi nevét nyilván elhagynók mögüjük. Második megjegyzésem néhány honi példa elsorolására szorítkozik. Vajjon amikor *értelemmel* beszélünk, használunk-e olyas kifejezést hogy *tokajbor, réthátdohány, szegedbicska, máramarogyémánt, kalotaszegvarrottas, torontálszőnyeg, balatonfogas, szepesszász* [sőt akár: *egyiptom- meg marocconéger*], *málnásvíz*?

A jamaicarum meg a havannaszivar édes testvére a „panamakalap“ is.

A panamakalap [angolul: Panama hat] röviden: panama [francsul: panama] olyan szalmakalap amely nem szalmából hanem a car-

*) Mégpedig kényszerüségétől cselekszi, merthogy nincs származást jelző képzője! A németnek azonban épúgy van mint nekünk. Tehát az angol nyelv *tökéletlenségét* majmoljuk Bölcs Mesterünkkel együtt aki a jelzőkép használt tulajdonneveket névnek érte használja.

ludovica palmata néven ismert pálma levelének kifejtett ereiből készül,*) mégpedig nem Panamában hanem a legjava ősi gyártóhelyén, Ecuadorban, amióta pedig világszerte fölkapták, rajtakívül Peruban és Columbiában.**) A „panama“ névhez alighanem úgy jutott hogy Guajaquilból — ahonnan szétküldik — a tengeren s a panamai szoroson tovább szállítva — amint a térképemen jelzett hajójáratokról következtetem — nyilván Colón-ból kerül mind Liverpoolba mind Hamburgba.

*) Egyébkép nem az egyedüli „szalmakalap“ amelyet nem szalmából fonnak. A nálunk „japáni“ néven árult holmi szintén pálmából, a Sziam fővárosa nevéből „bankok“-nak mondott „indiai“ pedig számi gyökérből készül. A firenzei [honi „nemzetközi“ nevének: „florentiner“] kalapot pedig szalmából gyártják ugyan, de nem gabonából hanem rizséből.

***) A panamakalap egytül-egyik házi ipar terméke amelynek készítéséhez semmiféle gépet nem használnak hanem tuskón vagy kövön fonják. Közönségesfajta készítése öt-hat napig, kiválóé olykor ugyanannyi hétig tart és sok vesződéssel jár. Fényes nappal épenséggel nem szabad rajta dolgozni, kivált hőségben nem, mert ilyenkor a szalma törékeny, megnedvesíteni pedig nem való mert mind fényét mind fehérségét elveszti. A kalapfonónak tehát kora hajnalonta kell munkájához fognia, hogy napkeltekor félbeszakítva alkonyatkor folytassa.

62. cikk. Kakukfiókok.

A kakukmadár — ahogy ismerjük — épenséggel nem mondható a szülői gondosság megtestesülésének. Hogy fiókjai kiköltésével és nevelésével ne kelljen bajlódnia, végigfürkészi a környékbeli madárkák fészkeit, közelükbe csücsül, tojásaikat megnézegeti, hamarosan tojik egyet a mintájukra, aztán meglesi mikor van a fészektől gazdája távol, odasurran és tenyésztő tevékenységének csőrébekapott gyümölcsét bennefelejtí.*)

Amikor aztán a mostoha mamának kiszemelt madárka hazatér, eleintén szemét mereszti az égbőlpottyant furcsaképi vendégtojásra, majd úgymond: Isten neki fakereszt! — és kötélnek áll...

Hogy a német nyelvalkotó szellem a karjai közé sodort idegen szavakat mikép fejelgeti meg és festegeti át másalakúvá, előbbi cikkeimben láttuk.

Teremtő szellemének egész nagysága azonban olyankor bontakozik ki amikor a maga német kifejezéseit idegen szavak képére pöttyögetve olyan seholnemlátott sohanemhallott alakkal hozogatja világra hogy bárki megesküdnék idegenvoltukra — csak ép mostoha mamájuk nem aki jobbára észre se veszi őket. S ez a tollas meg a tollatlan kakukmadár esete közt az egyedüli különbség...

Kakuk, kakuk! — Nesze, kis barázdabillegetőm, ez a szürkepöttyös neked szól!

Kakuk, kakuk! — Gyere, gyer, csöpp vörösbegyem, ezt a rozsdás-sárga-foltost neked szántam!

Kakuk, kakuk! — Hát ennél a szürkésbarna pöttyösnél mivel különb a tied, édes kis pipiském?

Elő hát szaporán azokkal a Hand-, Fremd- sat. Wörterbuch-okkal, hadd iktatom belétek édes csemetéimet!...

Ilyes német tojásból kikelt francs szónak nézem én a többi közt a német földgömbön füzőlemezre értett planchette-et (planchette-et) amelynek németes alakját, a „Blankscheit“-ot — voltaképp: „fényes

*) Kakukné asszonyságnak e ravaszkodását Francsöldön párjával szemben elkövetett hűtlenségnek tekintik. Így szállott át a kakuk elavult neve, a cocu (kokü) a megcsalt férjre.

hasáb" — a német tudósvilág olyasféle népies átvedlésének híreszteli mintaminő az „écureuil“-nek az „Eichhorn“ s a „valise“-nak a „Fell-eisen.“

Hát ez egészen elfogadható magyarázat volna ha a „planchette“ francsul is fűzőlemez jelentene. Ám hogy francsénál értődik ugyan sokmindenegyébre, a fűzőlemez igazi neve azonban: *busc* (büszk), én nem a „Blankscheit“ eredetét keresem a „planchette“-ben hanem megfordítva. S alig hiszem hogy tévedek amikor a „Blankscheit“ ősi alakját „Baleine-Scheit“-nak képzelem, merthogy mint a francs „baleine“ (báleen — 1. bálna, 2. bálnacsont) s a német „Scheit“ [hasáb] kapcsolata helyesen fejezhetette ki a „halcsont-lemez“ fogalmát. E felemás szó változatának nézem én mind a „Blankscheit“-ot amelyet sejtelmem szerint az egyszerű polgár értelmessége, — mind a „planchette“-et amelyet nyilván az előkelősködő Wortprotz szerencsen szelleme teremtett át a maga képére.

Nyilván hasonló modon szüldődött francs szónak a Németeurópában gördülő lécs- vagy vászon-akaszra értett rollette (roleet) amelyet a német közönség „Rolletten“, a honi szerencsevilág pedig „roletta“ alakkal koptat. Ilyen szót is ismernek a Rhein-on túl, ott azonban flamand [flandriai] vászonra értik; a görgőt*) [f.: görredőnyt] pedig jaalousie-nak (zsáluzi-nak), a fényfogót [vászonakaszt] store-nak (sztór-nak) hívják. A „rollette“ ősapjának — úgy sejtem — „Roll-Laden“ [gördülő lap] vagy „Roll-Latten“ [gördülő lécek] lehetett az ábrázata s bölcsője nyilván déli Németföldön ringott ahol a „Wagen“ többesét „Wägen“-nek, a „Kasten“-ét „Kästen“-nek, a „Gassen“-ét „Gässen“-nek, tehát a „Laden“-ét is „Läden“-nek, a „Latten“-ét „Lätten“-nek mondják. És ime mit látunk: a görgőt valósággal csak Osztrákországban s a Németbirodalom egyik-másik déli vidékén hívják „Rolletten“-nak. Németország északi részén „Rouleau“ (ruló — nálunk „roló“) a neve ami francsul értve hengert jelent.

Most pedig tessék a „Roll-Läden“ vagy a „Roll-Lätten“ szót francsosan írni s kész a „Rolletten.“ Magyarul [olaszossá latinítva]: „roletta.“

A „rolettá“-nak közeli — úgymondhatnám: testi-lelki — rokona a spaletta. Hangzásáról ítélve talyánnak kellene lennie. Ámde az olasznak van ugyan „spaletta“-ja, ő azonban „vállacska“-ra s egy határ hozzá hasonlított dologra [így épületen: díszítő szögellékre, e.: kiszökellő díszítésre, péld. ablakpárkányra] érti, a mi „spalettá“-nk jelentését pedig a *scuri* (szkúri)**) szóval szokja kifejezni. Az ő „spalettá“-ja tehát nyilván más „spaletta“ mint a magunké.

A miénk néhány éve még semmiféle Wörterbuch-ban nem fordult elő. Az Osztrákföldön megjelent legeslegjobb olasz-német szótárakban azonban már ottvan — a kakuktojás; olasz jelentésein kívül ott virít mögöttük az „ablakmélyedés“ meg az „ablaktábla“ is. Pedig így érve az osztrák olasz se használja.

A „spalettá“-nak ezt a tiszta olasz alakját egyébkép mi teremtettük meg. Sőt a „Spaletten“ is budapesti osztrák tájszólás. Odaát

*) Másképp — „szemhéj“-unk példájára — „ablakhéj“-nak mondhatnók.

***) Scuro [obsuro] = sötét.

„Spalettladen“-nak mondják — akik mondják. A wieni úritársaság eleje épséggel nem használja s akárhany művelt wieni soha hírét se hallotta.

Pedighát ha akár a magunk „spalettá“-ját akár kománk „Spalett-läden“-jét gondosan szemügyre vesszük, egy kis zörgetéssel könnyen kiugrathatjuk nemzetköziességük bokrából az osztrák nyulat.

Lássuk csak, mit ért a koma voltakép az ő „Spaettladen“-jével? Zr, zr . . . Ugyebizony, forgósarkokkal egymáshozkapcsolt deszkákat? Holmi hasogatott [hasábos] ablaktáblát. Zr, zr, zrr . . . Hasítani németül: spalten. [Hasáb: Spalte]. Tábla: [Fenster-]Laden. Tehát: hasított [hasá-bos] tábla = „Spallladen“, — osztrákosan: „Spalläden“, — talyánosan: „Spaletten“ [ungheriai remekolasz nyelven: „spaletta“]. Usdi nyuszi-koma, pif, paf, puf! . . .

A „Spaettladen“ eszerint holmi „Militärsoldaten“-féle kifejezés — a „Bergamottebirne“ fajtájából.

A „spaletta“-val „mint olyan“-nal tehát végeztünk. Hátravan még ami szinte határos a lehetetlenséggel: hogy a veleértett valamicsodának becsületes magyar nevet találjunk. Nos hány tetszik? Elég lesz kettő?

Francs neve: „volet“*) (vole, — mégpedig megkülönböztetésül a külsőtől: „intérieur“, belső.**). Tehát európaiasan „ablakszárny“-nak mondhatnók. Jerünk errébb egy házzal. Olaszul, amint láttuk: „scuri.“ Tehát máskép európaiasan: „sötétítő.“ Hm! Ehhez még visszatérhetünk. Tulipánosan: „görredőny“.

— Jancsi, csapj közéjük a lovaknak, aztán meg ne állj amíg ki nem dőlnek! . . .

— Lehetne talán „ablakfödő“, merthogy az ablakot elfödi. [— Gott über die Welt, welch' ein Scharfsinn!] [I.]

— Avagy mondhatnók „faköpönyeg“-nek merthogy úgy borul az ablakra mint magunkra a köpönyeg. [— Schaut's mal an den neuen Columbus mit seinen weiten Gatyehosen! Heda, Heyse, komm her, Campe, sachte, sachte! macht's schön Buckerln und Fiessi kissen!] . . . [II.]

— Csak kettőt ígértem? Sajnálom. Ha már benne vagyok, nem állok meg egykönnyen. Tessék hát mégegyet ráadásul elfogadni! Kivált-hogy magam ezt pártolom legjobban: a „vakablak“-ot . . . [Ráadás.]

Merthát amire a „vakablak“-ot ma értjük, épséggel nem ablak hanem ablak módjára díszített fülke, tehát *áblak*. Ama napnyugati bölcseinknek pedig akik bárbár gondolkozásomon neveltüktől megszakadni készülnek, szíves tájékoztatására megemlítem hogy pogányságom nem egész példátlan a nagyvilágon merthogy az ő „spalettá“-jukat az angol is „blind“ (blájd — „vak“) néven ismeri.*** [— Du verflixter Asiat! . . . Doch schliesslich, drüber kann man disputieren . . .]

Ama szavak közt amelyekkel munkám írása közben legnehezebben boldogultam, a legkeményebb vesződséget a *ricset* szerezte. Jóideig sehol nem tudtam olyan forrásra akadni amely eligazítson. Első tekin-

*) A „voler“ [röpülni] igétől, a két „aile“-jével [szárnyával] kifejezett hasonlat továbbfűzésékep.

***) Szükségtelen megkülönböztetés mert a külsőnek a helyes neve „contrevent“ (kófitörvaofi — szélfogó).

****) Igazhogy az áblakot épügy hívja, ámde „ablak“ nélkül; ez pedig nagy külön-bözőség.

tetre zsidónak néztem. Hisz ahol olykor megpillantottam — étlapon — mindig libacomb társaságában került a szemem elé. Népies zamatú héber nyelvérzékem azonban azt súgta hogy ha igazán zsidó volna, bizonyára „ricesz“ volna az ábrázata. E kérdésnél eleven keleti nyelvforrásaim is bedugultak noha van köztük aki e téren elsőrendű szaktekintély. Válaszuk mindannyiuknak egyező volt: a „ricset“ eredetét sűrű homály borítja.

Magam kezdtem hát okoskodni. Ha a „sólet“ francs lehet, vajjon mitől ne csörgedezhetne árja lé a „ricset“-ben is? — gondolám. Hapedig árja, csengése — úgy érzém — olasz eredetre vall.

Sejtelmemet erősen táplálta hogy a veleértett főzelék — székesfővárosunkban: bab, árpakása és borsó — kevertes étel, az ilyen ételnek pedig Olaszország a hazája. Onnan került hozzánk a „risotto“ (rizotto — [parmai] sajtosrizs), a „risi-bisi“ ([zöld]borsós rizs*) meg a „ministra di riso con piselli“ [zöldborsós rizsleves] is. Tallyánföldön öltött testet a „cipollata“ (csipollátá — hagymából és tökből készült népies étel), a „cioccollatta al caffè“ [kávés csokoládé] s a Rómában „porcheria ben fatta“ [jólkészült disznóság] néven árult különféle húsító ital is**.)

Nyelvérzékem helyes úton járt: sőt ahogy olasz szótáramat kinyitottam [e.: fölütöttem], párosával szökött szemembe a „ricset“ őséneke ajánlkozó kifejezés: a „ricetto“ (ricetto) meg a „ricetta“ (ricettà). Ám hogy az első vörösaszt, a második gyógyító rendelést [e.: receptet] jelent, a mi „ricett“-ünkhöz fűződő kapcsolatukra sehogyse tudtam rátévedni.

Kutatásommal tehát más nyomnak fordultam. Itt aztán két legyet találtam egy csapásra.

Megtudtam hogy Alsó-Osztrákország parasztsága is ismer a mi „ricett“-ünkhöz hasonló keveréket: a borsó, bab, lencse s árpakása összevegyítésével készült „Ridscha“-t [osztrák írónyelven: „Ritscher“-t]. Ugyane kotyvalék kedves eledele sopronmegyei sváb parasztunknak, a „bönciher“-nak [babtermelő-nek] is.

Az alsó-osztrákországi parasztság azonban nemcsak kedves ételére, hanem rajta kívül módosult jelentéssel mindenféle egyéb „keveredés“ megjelölésére használja. Ez a találmányom újabb szöggként ékelődött a fejembe:

Székesfővárosunk úritársaságát néhány éve diadallal hódította meg — anélkül hogy tudni lehetett volna honnan került elő — egy mokányul csengő uj szavunk: a r i c s a j amelyet nagy dínom-dánomra, zene-bonára s más ilyféle kavárodásra értünk.

Hogy mikor és hol csapta meg először a fülemet, nem emlékszem; ősi magyar zamatja nyilván azt a csalódást keltette bennem hogy régi ismerősöm.

*) Szótárban szintén hiában keresnők, azonban alkalmasint nemsokára beléjük kerül, mert Olaszországban mamár ismert kifejezés. Az irodalomban uralkodó olasz nyelven ugyan rizs = riso, borsó pedig = pisello, ámde ez az eledel trienti magaféleség, onnanvaló tehát neve is amely nyilván a veneziai tájszólás követésével került többes számba.

**) Holmi idegen [tehát nem német] szótáron nálunk is akadhatna ilyesmire: a „babkávés“-ra, ez azonban csak „papirosétel“ amivé valamelyik zulu tekintélyünk a „Bohnenkaffee“-t cselekedte át a szemeskávés nevének.

Igyhát csak akkor kezdtem eredetéért érdeklődni amikor rábukantam hogy az osztrák komának is van ilyesféle „Ridscha“-ja.

Székesfővárosunkban azt a határozott tudósítást kaptam róla hogy bölcsője Debrecenben ringott, ahonnan valamelyik kuruc hírlapírónk röpitette világgá.

Kérdésködésemet tehát Debrecenben folytattam. Onnan azonban avatott helyről az a tájékozást kaptam hogy ott is mindössze néhány év óta ismerik, származásáról azonban nem tudnak.

Minde hasztalan kutatásom után Szinnyi „Magyar Tájszótár“-ának [Budapest, 1897—1901] II. kötetében következő adatokra bukantam:*)

A *ricset* [a Csallóközben: „rücset“] többféle főzeléknemüből [péld. babból és árpakásából vagy lencséből és árpakásából] kotyvasztott eledel amelyet a nép kivált a Kemenesalján, Göcsej vidékén és a Csallóközben kedvel.

A *ricsa* borsóból és darából összefőzött levesféle étel amelynek kivált Rozsnyón és vidékén meg Abauj-megyében Jászó környékén nagy a kellete.

A *ricsaj* jelentése pedig 1. Tiszafüreden és vidékén: lárma, zaj, 2. a Nagykunságban és Eger vidékén: zajos korhelykedés.

Hamost kapcsolatot keresünk e három kifejezés *alakja* közt, nyilván helytelen útra tévednénk ha a „ricset“-nek a végét holmi román kisebbitő képző foszladékának néznők és ilymodon igyekeznénk a „ricsá“-tól származtatni. Hisz az előbbi tartalmasabb étel az utóbbinál; hogyan illenek hát hozzá a kisebbités? Kiváltpedig bajos volna megérteni, mi keresnivalója lehetne román képzőnek e sváb parasztételben.

Ámha a hibás olvasásról a „congrès“ magyarázatánál ismertetett elméletemhez fordulunk segítségért, könnyen rálelhetünk e kérdésünknek is a nyitjára. Képzeljük hogy valamelyik sopronmegyei birtokosunknál valamikor régen egy budapesti barátjának nagyon megízlett a ricsája s hazatérve, lánya kívánságára elkérte tőle készítésének az ismertetését [e.: recept-jét]. Egy-két hét múlva meg is kapta tőle. Birtokosunk nagyon siethetett az írásával mertbizony olyan kusza vonásokkal vetette papírosra hogy olyik szavát alig lehetett összebetűzni. A „ricsa“ péld. így főstött benne:

ricsa

Magyarunk ugyan hallotta barátjánál az étel nevét, ámhogy egy kissé rövid volt az emlékezőtehetsége, rég elfelejtette. Hiában nézdegéli, tagolgatja hát az írást: sehogy se tud rajta eligazodni. Pedig orrát is megnyergeli, aztán odahívja „nejét“, vejét; tanakodnak-találgatnak jobbra-balra, össze-vissza, végre egyesült erővel kísütik hogy: „ricset.“

Tévedésük — amint látjuk — onnan eredt hogy a betűjét *et*-nek olvasták.

*) Ha tudós vagyok, munkámat nyilván ezen kezdem s alighanem egyszersmind be is fejezem vele.

Az új eledel lassankint székesfővárosunk közönségének mindtágabbra terjedő köreiből kedvelté vált, mégpedig majdnem épszak zsidó családokban — világos jelül hogy az a magyarunk aki hibás olvasásával „ricset“-nek keresztelte, Ábrahám keblén alusza örök álmát. Így vált képzeletem szerint az osztrák-sváb Ridscha „ricset“-té s héber nemzeti eledellé amelynek létéről székesfővárosunk keresztény és keresztényen világa csak akkor szerzett tudomást amikor időmultával itt-ott vendéglőseink étlapján került a szeme elé.

Annyi bizonyos hogy eredeti alakjával sokkal inkább illett nyelvünkhöz, mint „ricset“-té európaiasítva.

Nem lehetetlenség ugyan, azonban még kevésbé mondható valószínűnek hogy a mi „ricsaj“-unk — noha érzésünk észrevétlenül a „rikoltás“ zamatjával fűszerezi — pusztán véletlenkép oly közel rokon az osztrák koma sokkal régiebb „Ridscha“-jával. Ámha tőle származik: annival értékesebb műirodalmárjaink korunkbeli silány szófércelményeinél hogy ismeretlen szerzőjének megkerítésére díjat kellene tűzni s ha előkerült, ünnepi küldöttséggel kellene szómagyarító tevékenységének a folytatására megkérni, merthogy az a romlatlan magyar szellem amely „ricsaj“-át a zsvaj, kacaj, moraj, robaj, röhej és dőrej duhaj társaságának méltó tagjává avatja, megérdemel méltatással tette serkentve bizonyára több igazi kincset is teremthetne hamis ékességekkel összecicomázott nyelvünk gyöngéledő szellemének márvánnyos oltárára.

Meddő kísérlet a Krampus eredetének kiderítésére.

Miklós napjának közeledtével az osztrák-magyar birodalom nemzeti szokása szerint a díszműves-, játékos- és cukrosboltok kirakatai megjelnek lángolóvörösnyelvű puttonos ördögökkel amelyek a szép sorjába rakva csapatosan fenyegetik virgácsukkal az előttük ácsorgó apró emberek bámész seregét. *Odaát* ezeket az ijesztő alakokat „Krampus“-nak hívják. Hogy mitől? — senki nem tudja. Így hívjuk hát persze mi is őket. Mi azonban tudjuk hogy mitől. — Merthogy odaát ez a nevük. Nekünk pedig ez untilg elég.

A „Krampus“ határozottan latinalakú szó. Sőt nincs olyan latin szótár amelyből hiányzik. „Crampus, crampi, masc. gen.“ Jelentése: izomgörcs. Tőle ered a német „Krampf“ is. Ami krampuszunknak azonban semmi köze az izomgörcshöz. A mi krampuszunk tehát aligha latin szó.

A mi krampuszunk egyáltalán nem szótári kifejezés. Származása ismeretlen. Eredetéről mindössze egyetlen német munkában sikerült annyit találnom hogy a [latin „grammulare“ igétől származtatott] tallyán „grappare“ szótól ered amely annyi mint németül: „hecheln“ [gerebenelni]. Hogy a latin „grammulare“ ezt jelenti, szent igaz; az olasz nyelvben azonban ilyesmit jelentő „grappare“ szó nincs. Ez a magyarázat tehát amely adósunk marad annak a magyarázatával hogy mi köze a krampusznak a gerebeneléshez, voltaképpen olyan magyarázat amely épenséggel nem magyarázat.

Ha a krampusz nivoltáról tájékozódni akarunk, olyan ősrégi népmondákra kell visszatérnünk amelyek annyira érdekesek hogy érdekességükkel csak zavarosságuk mérkőzhet. Vezető gondolatuk [e.: alapeszméjük]: a kereszténység győzelme a pogányságon.

Olaszországban a krampusz a vízkeresztre hajló estén [e.: vízkereszt előestéjén] szerepel és „la befana“ néven csak kellemes órákat szerez a gyermekvilágnak amelyet a kürtön át elhalmoz ajándékkal. Vízkereszt napjának görög nevétől, az „epifani“ [Krisztusz megjelenése] szótól vette kölcsön nevét is [amelynek tehát semmi köze a gerebeneeléshez].

Francsországban a krampusz karácsony estéjén látogatja végig az apróvilágot. Előtte hóborította kámszás köpönyegében a hosszú fehérszakálú Bonhomme Noël [Karácsony Bácsi] ballag aki a jólviselkedő szorgalmas gyermeket játékkal és nyalánksággal lepi meg. Ajándékát a kemencében helyezi el, ha belerakott cipőre akad. Ám ahol rakoncátlan gyerekek kerül az útjára, vesszót hagy neki emlékül amelyet Père Fouettard [Virgács Apó] cipel mögötte. Ennek a puttonyából rívó gyermekfejek kandikálnak ki; úgy látszik hát hogy a legrakoncátlanabb lurkókat magával viszi.

Németországban úrjövedele idején Krisztusz Urunk mendegél, néhol egész csoporttól kísérve: nyomában Szent Miklóssal, Szent Péterrel, angyalokkal s a németek krampuszával, Knecht Ruprecht-tel akinek megtört alakja a hajdan oly dicső Wodan-t személyesíti s gyakran összekeveredik Szent Miklóssal.

Osztrákországban a Miklósnapjára forduló estén rendezett ünnepi menetek élén püspöki díszben a mindentudó Nikola, Nikla vagy Niglo [Mikulás] gazda halad akinek mindent megsűg a kisujja;*) nyomába, fején papiroskoronával a nyájas Mikulás néne kél s a lányokat szorgalomra inti. Hosszu kíséretük egyik tagja a jó gyermekeknek ajándékot, másika a rosszaknak nyírfavesszőt osztogat.**) Kiváltkép rémes köztük „Grambas“ [Krampus], a nagyszarvú, lógó pirosnyelvű szörnyeteg, ahogy nagy bundába burkolódva láncát csörgeli s az aprónépet virgácsával megfenyegeti, — meg a „Klaubauf,“ aki a rossz gyereket puttonába szedi. Néhol e két utóbbi alak egybeolvadt s a putton Grambas hátára vándorolt.

A „Nikola“ [s az elrontásától eredő „Nicolò,“ „Nikla“ és „Niglo“]

*) Ám olykor [talán amikor a kisujja megfagy] más forrásból tájékozódik. Abraham a Sta Clara legalább úgy regél róla hogy: „Fragt der Nicola: Wie sich die Kinder das Jahr hindurch erhalten haben? Ob sie gern beten? Denen Eltern und Praeceptoribus gehorsam sein? Ob zum Exempel der Hänserl und der Paul nicht zu faul? Ob der Fränzerl und Ignatzerl kein schlimmes Fratzerl? Ob der Michel und der Six vielleicht gelernt nix? Ob die Kätherl gern bei dem Räderl? Ob die Sabindl gern bei der Spindl? Ob die Lieserl und Thereserl nicht etwa zwei junge Eserl? Dies alles fragt der Nicola.“

**) Szent Miklós püspöknek elevenkorában volt egy földhözragadt szomszédja; szegény nemesember volt az istenadta akit nyomorusága abba a kísértésbe ejtett hogy három szép lányát eladja s becsületük árán éldegéljen tovább. Miklós e hír hallatára szomszédja ablakán éj idején arannyal telt erszényt dobott be amelyet a legidősebb lánynak hozományul szánt. Férjhezmenetele után pedig épígy cselekedett hűgaival, megmentve mindannyiukat a rájuk váró szegénytől. [Emiatt védőszentje az eladó lányoknak.] Alighanem e történethez fűződik a nevenapján dívó éjjeli ajándékozgatás szokása.

szó olasz eredetre vall. Épenséggel nem lehetetlen hát hogy a „krampusz“ valaminő olasz kifejezés eltorzulása. Vajjon eredeti alakja nem a „gramare“ [elszomorítani] s a „bastone“ [bot] vagy „bastonare“ [elpáholni] szavak kapcsolata volt-e?

Vagy tán a „Nikolaus“ németországi változatai [Klaus, Klages, Busseklages] valamelyikének elferdítése? Lehet végtére tiszta német eredetű is, péld. mint a „Gram“ és „Busse“ szavak kapcsolata: a [másoknak okozott] „bánatért lakoltató“ vagy mint a „Kram“ és „Fuss“ egybefűzése: „rongyoslábú.“ A „Grambas“ vajjon nem rokon-e a mi „Garabonciás Diák“-unkkal? Ki tudna rá megfelelni?

Alakja — amint láttuk — a pogánykor emlékét eleveníti meg s ördögre emlékeztet. A mi dédjaink az ördögöt „urdung“-nak hívták. Hátvajjon mi mitől ne hívhatnók a magunk „krampusz“-át ezen a néven? Kongása ijesztőbb. Jelentését értjük. Jó magyar szó. S ősi erekyénk.

Sőt ha nem volna, akkor is könnyüszerral találhatnánk a „krampusz“-nak különb nevet. Péld. a „Puttonos“-t.

63. cikk. Magyarkák.

Nem azokról beszélek akiket a rege szerint hajdan orr nélkül és csonka füllel küldtek haza augsburgi kalandos kirándulásukról. Akikről dalom szól, nem oly régen s jobbra gyarapodott terjedelemmel kerültek vissza ősi honukba.

Gyarapodásuk olyasféle volt mint nemességünk általános fölkelése idején ama labanc-kézre jutott kurucainké akik fogságukból megpatkolva érkeztek vissza táborukba avagy azoké a kuruc-fogságra került labancoké akiket meg zsendelyes koponyával látott viszont a maguk serege.

Korunk szellemújító „társadalmár“-jai efféle elméskedések olvastára „vérszopó tigris“-eket emlegetve förmedeznek. Ne tessék őket nagyon komolyan venni. Hejbizony szép volt az a régi jó idő: mennyi gyermekes vidámság és bohó ötlet tarkította őseink életét legválságosabb helyzetük közepette!

A megpatkolt és megzsendelyezett vitézek persze holttesteknek érkeztek vissza seregükhöz. Az ötlet azonban fejedelmi volt; volt hát rajta mi nevetni a táborban, — persze a másikkban! . . .

Megtalpalt kurucot kaptunk mi Németföldről is vissza: világjáróvá nőtt „kocsi“-nkat. Hisz amikor „kutschieren“-ná igésítve közénk vissza-érkezett: magyar lelke rég elszállott belőle. Ám mint holmi „nemzetközi“-vé vedlett kifejezést hamarosan új életre dörzsöltük s a magunk külön európai salavárijába bujtatva rivalgó örömmel öleltük hőn dobogó keblünkre. Hisz így, idegenné válva, közelebb férközött szívünkhöz! Szinte magam előtt látom hogyan fogja egy-két tíz év multán a *művelt* magyar ázsiai atyjafiának magyarázgatni hogy „hajtani“ paraszt szok ökröt meg malacot; az úr ellenben: „kucsíroz“; ezt a kifejezést követeli meg a szabatosság is, merthogy hajtani akármit lehet; kucsírozni azonban csak kocsit [amit akkormár alkalmasint „kucsni“-nak fogunk hívni].

Nemegyhamar találna honi kifejezést az európai magyar a német földgömbön kívül csupán Dánországból ismert torninger helyére se;*) pedig hát ez is magyar szótól: „tarisznyá“-nktől származik.**) Pedighát

*) Francsöldön [a zabos zsákot jelentő németalföldi „Habersack“-tól eredő] „havresac“ (hávr-szák), Britországból „knapsack“ (nepszek — púponhordott zsák) a neve.

**) Népünk a tarisznyának két fajtáját ismeri: az oldalast és a hátast. Neve bizonyára ez utóbbival kelt át Németföldre.

amit bakakorában hordott, [merthogy bakáéknál viselt fajtája szőrös borjubőrből készül:] „borju“-nak hívta; amit pedig kirándulásra rak a hátára: „eleségtartó“-nak mondhatná.

Wieni kománktól valóságos kurucot is kaptunk vissza nyelvünkbe, nem ugyan megpatkolva hanem — hogy antul rettentőbb legyen — törökkel összeszóvetkezve. Nem ok nélkül száll hát a komának inába a bátorsága ha Krutzitürk-öt hall emlegetni.)* Sőt — idején használva s hozzáillő taglejtéssel kísérve — olyik nyúlszívű magyarunk is megrettenthető vele, akár labanc akár kuruc ökelme, — kiváltha rosz fát tett a tűzre.

Alig hiszem hogy tévedek amikor szintén visszahonosodott osztrák szavaink közé sorozom duztig-unkat amelyet olyik tájejtésünk dosztig alakkal használ. Utóbbi alakját ugyan sokan tót szónak híresztelik, — nyilván merthogy a tót is használja. Ha azonban igazán az volna, nyilván meg is lehetne tótosan magyarázni. Hát ezt meg is kísérlük a „doszt“ szóval amely eleget jelent, ez a magyarázat azonban amiatt nem nagyon meggyőző mert a mi „dosztig“-unk többet jelent az elégnél. Ahogy én a dolgot látom, nem mi tanultuk a tóttól hanem fordítva: kiválthogy a magunk nyelvéből kikerülő magyarázata találóbb. Ami „duzzadtig“ szavunktól származtatja az osztrák is aki „dostig“**) alakkal használja s elhízottra [aufgedunsen-ra] érti. Teljes alakja nyilván: „duzzadatig“ lehetett, épúgy mint „csordultig“-unké „csordulatig“. Mi ugyan határra értjük, kománk pedig tulajdonságra; ennek az eltérésnek azonban nyilván az a magyarázata hogy az ő nyelvében az *ig* melléknévképző. Így érti aztán melléknévnek a mi határozónkat is.

Hogy németeurópai szerecseneink mekkora mohósággal szüröcsölnek össze minden olyan oktalanságot, amely Lajtántúlról kerül a szemük-tájára, alig világíthatnám meg oktatóbb példával mint a szólórák történetével. Tessék valamelyiküket megkérdezni, vajjon mit ért vele s amit vele ért, mérthogy nem mondja meg magyarul? Válaszának nyilván szánakozó mosolygással hasad neki, amelynek avval a kérdéssel lép a sarkába: hogy ugyan kinek mi kifogása lehet *mármegint* e kifejezés ellen? — vajjon ha mindenütt jó az *egész művelt világon*, miért zárkozzunk el használatától *épencsak* mi?

Szarvas Gábornak — amint a „Magyar Nyelvőr“ 22. kötetében regéli — szöveget vert a fejébe, vajjon mitől hívja az osztrák vendéglős egyik-másik válogatott terméből készült ételét mint péld. a rákot, a csirágot „Solo“-nak holott nem *egyetlen* hanem *több* darabot rak vendége elé: amabból ötöt-hatot, ebből tiz-tizenöt szalat.

Ahogy egyszer Dunántúl vendégeskedett, az ebéd végén házigazdája teli tál gyönyörű rákkal kedveskedett, szíves kínálásaközben nagy nyomatékkal emlegetve, hogy valódi „Szala-rák“. Nagyon kapós jószág ez Wienben is ahova sokat szállítanak, kivált elsőrendű vendéglősöknek.

*) E kifejezés Rákóczi s Károlyi kurucainak az 1704. és 1705. évben művelt wieni garázdálkodásai után támadt „Kurutzen und Türken sollen dich holen“ [Vigyen el a kuruc meg a török! — Honi szözlásunk szerint: Vigyen el a tatár!] mondásból szakadt ki. [A török 1683-ban vésdődött wieni kománk emlékezetébe.]

**) Alsó-Osztrákországban: „dosti“. Péld.: Den trifft amol da Schlog, ear is z'dosti! [Ezt a dudát alighanem a guta fogja agyonsímogatni!]

Ebből értette meg Szarvas Gábor, mitől „Solo-krebs“ a magyar „Szala-rák“. Hapedig a szép rák „Solo-Krebs“, vajjon nem nyilvánvaló-e hogy a jófajta spárga meg „Solo-Spargel“?

Mi pedig megérthetjük belőle mekkora pogányság kellett hozzá hogy a „szóló-rák“ meg „szóló-spárga“ nálunk „nemzetközi“ kifejezéssé váljék. A pogányság ott kezdődik hogy nem mi tanítottuk meg a wieni komát a magunk rákjának a nevére, hanem tőle tanultuk el a „Szala-rák“-ot, holott magyarán „szalai rák“-nak kellett volna hívniunk. A pogányság folytatása — amint láttuk — odaát esett meg. A csattanója azonban ideszól merthogy a mi művelt európai világunk *a maga nyelvéről* rontott kifejezést nemcsak *megértetlenül* hanem [a „solo“-t több darabra értve] *ostobán* használja, — amit ért vele, *okos ember* módjára *nem tudja kifejezni* s kicsinylő mosolygással fogad bármely megjegyzést amely árnyékot vethet az ő előkelő *nemzetközi* kifejezésére amelyet birodalmunkon kívül — szerencsénkre — sehol a világon nem ismernek.

A vendéglős meg nem evett mézet hogy „válogatott“ vagy „java-rák“-ot [francsul: „*écrevisses de choix*“] avagy „válogatott csirág“-ot [francsul: „*asperges de choix*“] kínáljon neki: hisz másodrendűnek nézné, ha mégegyszer akkorát rakna eléje s erősködését „nevetséges“-nek, étkezőjét pedig „bájlzi“-nak nyilvánítaná, ahova „európai“ embernek nem való a lábát betennie...

Nodehát ugyebizony székesfővárosunkban gyártott kalapunkat is szívesebben vásároljuk londoni béléssel, pozsonyi kefének párisi jelzéssel, mecenzéfi bicskánkat sheffieldi vésettél, szekszárdi borunkat bordeauxi palackban kétszeres vámmal, többszörös áron? Csoda-e hát ha honi holmink idegen *nevének* is szívesen megadjuk az árát — értelmességünkkel?...

64. cikk. Kappannövendékek.

A kappan a baromfitársadalomban — amint tudjuk — a figyelmes nagybácsi szerepét játssza. Ámha pálinkáskenyérrel megvendégelik, fölcsap helyettes anyának s úgy kotkodácsol hogy csupa gyönyörűség.

S ahogy a baromfiudvarban körülte csipogó idegen csiberajt maga köré gyűjtve szeretetével elhalmozza, vajh kinek a szeme marad szárazon a magátlan jólelkűség e lélekemelő megnyilvánulásának láttára? Nem legrikítóbb ellentéte-e vajjon e nemeskeblű teremtés a maga csemetéjét idegenek közé taszító lelketlen kakukmadárnak? ...

Az a tollatlan kakukmadár amely a maga szavából idegen kifejezést teremtget halomra, ahogy láttuk: a német.

Mennyivel fenköltebb gondolkozásra vallanak azok a példátlan példák amelyekkel az „európaiasság“ szeszskalácsától elbódított magyar szellem képzelete lepi meg a nagy világot német költeményével, zeneművével, szógyártmányával!

Imhol péld. nemzeti dicsőségünk egyik legujabb hirdetője: a jucker. Igazi világljáró [a német földgömbön]. Világrakeltekor csak lóra értődött.

A juckerlő — amint kértemre hazánk egyik kiváló lóértője meghatározta — „tetszetős küllemmel bíró, élénk vérmérsékletű, könnyebb testalkatú, jó és gyors mozgású, jól párosított, jól behajtott, 168 cm.-en alóli hámos ló“. Magyarra fordítva: „olyan könnyed termetű, tetszős, tüzesvérű, füрге, jólidomított páros hámosló amely nem magasabb 168 századméretnél“. Röviden: „gyorsjáráshoz idomított [e.: behajtott; kurucosan: bejukkolt] hámosló [e.: kocsiló]“. Még rövidebben: „könnyű szekerelő“; magyarul: „füрге hámosló“.

A „jucker“ kifejezés tehát a veleértett lónak nemannyira fajtát mint inkább idomítását jellemzi amelyre a $14\frac{1}{2}$ — $15\frac{1}{2}$ markos legalkalmasabb, kivált amelyikben sok arab és angol vér csörgedez;*) rajtuk kívül a legszebb siker ménesből származó magyar lóval érhető el. Idomításának célja hogy szép, erős, könnyű s gyors járáshoz szokják. Ez pedig folytonos ügyes gyeplő- és ostorhasználattal érhető el. Az ostor használatának legalkalmasabb modja: a hegyével való csipkedés és legyezés. Kivált ez utóbbi, a „jukkolás“ [szó szerint: csiklandozás] ösztökéli a

*) Nálunk az arab vér elég gyakori; az angol azonban ritka.

lovat olyan járásra aminőhöz szoktatni akarják. Nyilván emiatt hívjuk idomításának befejeztével „juckerló“-nak.

A juckerló legjava angol mén és arab kanca, csekélyebb értékű fajtája pedig angol mén és magyar kanca ivadékából idomítható. Nálunk leggyakrabban emlegetett remekmintája az Osztrákországban, Triest tájékán, a többszázéves lippiza-i (lipicai) csász. udv. ménesben tenyészített, spanyol-nápolyi eredetű fajból kerül ki amelyet — Kovácsy Bélának és Monostori Károlynak „A ló és tenyésztése“ [Budapest, 1905.] című munkája [342. és 343. c.] szerint — kivált 156—167 szm.-es termete, magasan illeszkedő, kellemesen hajló nyaka s tetszősen biztos mozgása jellemez. Mint országszerte ismert pompás összeállítását pedig e szerzők Debrecen városának ötfogatát említik meg. Nagy csodálkozással olvastam e példát merthogy Debrecen remekfogatát a város hortobágyi méneséből szokás összeválogatni, itt azonban annyimindenféle a keveredés, összefogása pedig — merthogy a városfő [polgármester] ízléséhez igazodik — annyira változó hogy mintának épenséggel nem alkalmas; juckerfogatának kivált nem merthogy épenséggel nem kerül bele juckerló.*)

Az olyan könnyű rövid négykerekű nyitott szögletes ládaalakú hajtókocsit amelynek elülső két ülése közül a hajtónak szánt helyen magas vánkos hever, nyilván amiatt hívjuk juckerkocsi-nak mert fürge lovat szokás eléjefogni.**)

Épúgy mint a fürge lovat: tüzes vér és idomítással szerzett határozottság jellemzi az olyan hajadont is akit juckerlány valamint az olyan menyecskét akit juckerasszony néven emlegetünk. Nyilván e tulajdonságuknál fogva tiszteljük hát meg őket fürge lovaink nevével. Magyarul gondolkozva nyilván „fius lány“-ról meg „fius asszony“-ról beszélénk.***)

A „jucker“ szó hazánkon — hazáján — kívül Wienben legkapósabb ahol lóról szólva széltén használják, kocsira s lányra érve helylyelközzel, asszonyra soha.

Hogy nem mi tanultuk a komától hanem ő tőlünk, legnyomósabban avval bizonyítható hogy a német is magyar szónak híreszteli. Péld. Klenz „Wörterbuch“-ja [Leipzig, 1904, — 111. o.]: „Jucker [magyar], kleines Wagenpferd.“ Magyarának mondja Meyer „Konversationslexikon“-

*) Az úri hámoslónak a juckertől megkülönböztetett faja a hintósló [e.: nehéz kocsiló] amelyet a honi nemzetközi szaktudomány a carrossier (károszije) névvel kényeztet. Francországban csak a lókupec hívja e néven. Köznyelven „carrossier“ = kocsigyártó, hintósló pedig: „cheval de haute taille“ [nagytermetű ló]. Node a honi szerescsennak a „carrossier“ ámiatt „nélkülözhetetlen“ mert ő nem akárminő hanem kiváló hintóslóra érti. Hogypedig ezt „díszhintósló“-nak — rövidebben „díszhintósló“-nak — lehetne mondani, vajjon honnan süthetné ki a jámbor? — Hogy a fürge hámoslovat — amely birodalmunkon kívül ritkaságszámba megy — hogy hívja Francsöldön a lókupec, nem tudom; a közönség a „pony“ [törpelő] nevet kente rá.

**) A francs kocsifajták közül leginkább a „phaéton“ (faétón) hasonlít hozzá amelyet a francs közönség „tape-cul“ (tápkul) néven ismer. [Jelentésének magyarázata egy a „bascule“-éval.]

***) Gondolkozásunk egészen vad ázsiaiinak se volna mondható, merthogy a határozott, férfias hajlatú nőt a francs is „virago“ (virágo) néven emlegeti, ez a latin szó pedig — amelyet Rómában bátor ifjú nőre, hősnőre, amazonra értettek — a „férfi“-t jelentő „vir“-tól ered.

ának utolsó kiadása is. Hogy kedves kománk ízlését mivel hódította meg, könnyen megérthető. Hiszha Chiavacci meg Pötzl összeállnak, se szörkeszthettek volna helyére különb wieni zamatú szót:

Das ist halt Weanerisch! Hollodaro! A Witz, a Kern,
So reden d' Leut' in Wearn.

*Vor so aner Ausdrucksweis' hat man Respekt,
So klingl der echte unverfälschte Wearna Dialekt.*

Ha nálunk meg nem szüldök, tíz vagy húsz év mulva alighanem a wieni koma teremti meg. Így kényelmesebben jutott hozzá. Sőt érte se kellett jönie: bőven nyílt rá alkalma otthon hogy honi tulipános gavarjainktól megtanulja. Sikerünkre büszkék lehetünk. Eddig mi tanultuk el a komától az ő wieni szavait. Most ő kezdi a miénket tanulni. Az övéi osztrákok voltak. A miénk is az.

Szép hazánkban jónehány tíz év óta használjuk. Ámhogy ismertetését mindeddig nem volt honnan átfordítani, mindössze egy közkezen forgó ismerettárunkban olvashatunk róla egyetmást, péld. hogy „egy magyar félvérfa.” Az „egy” nyilván arravaló hogy valamikép ménesre ne értsük. Hogy „magyar”: nem igaz. Hogy „félvér”: nem elég. Hogy „fa”: ez sincs így. Ismeretterjesztő tudósunkból tehát magából is hiányzott az az ismeret amelynek terjesztésével tudományra szomjazó olvasójának elméjében világosságot akart gyujtani. Hogy honi vendég-szótári tudományunk szerint a „calabrias” olasz szó, egy kártyajátékot jelent [tehát nem többet] és hogy kalábriai játék, már említettem.

Van azonban eltérő vélemény is. Szerinte a kalabriász [ujdon nemzeti szellemünkhöz inkább illő alakkal: klabriász] — amely mintegy húsz éve székesfővárosunkban szüldött — a középkori lengyel „jász”-játékok egyik fajtájából, a „kláber jász”-ból alakult át lassankint mai nemzeti játékunkká.

Ósi nevének alkotórészei: a héber „kol” [mindenki], a német „Ober” [filkó] s a lengyel „jasz” [hatalmas]. Jelentése tehát [kártyára érve]: „minden filkó hatalmas” [merthogy üt].*)

Nálunk zsidó polgártársaink honosították meg; ők kerítették a filkó helyére az alsót is; ma azonban — amint egy szaktudósunk megjegyzi — titkaiba sikerült másfajú hazánkfiainak is benyomulni.

Igyen terjedt át a kláberjász latinná magyarított neve, a „kalabriász” — később még magyarabbá „kaláber”-nek németesítve — új nemzeti játékunkra amelyet a felsőssel szemben eleinte „zsidós,” majd később „alsós” kaláber-nek hívtunk, mostpedig — hogy a „kaláber” lassan kikopott belőle — néhány év óta „alsós” néven ismerünk. Sőt hamarosan meghódítottuk vele wieni kománkat is aki „Vannakspiel” néven ismeri. „Vannak” [terézvárosi kávézóink fülkéiben uralkodó népies táj-szólás szerint: „venőhen”] az írástudók magyarázata szerint annyí mint „vagyának,” hozzáértendő: „négyen,” azaz: egyenlő alakok [péld. négy alsó, az egész játék legremekebb csoportulata].

Honi elmék alkotásairól lévén szó, a ló, az asszony meg a kártya

*) Ám akik nevét összegondolták, nemcsak kártyára értették. Sőt a játékra nem illik szabatosan, merthogy csak az ütőszín filkója hatalmas. [Node ez aztán korlátlan úr.]

után persze — „last not least“ mondanám, ha szerencsen volnék — a gyomor következik.

A Generalsaft kifejezést egy kiváló magyar írónk halhatatlankodta össze. Üdvözítőfénye bizonyára szegényebb volna néhány sugárral, ha „öröklé“-nek locscsantja világgá.

Törül — az európaiasság beléndekének tövérül — metszett honi remeklés a passzírozott Roquefort is. Épúgy honi lelemény mint a veleértett étel amelyet hazánk határán kívül — Wienben épúgy mint Párisban — csak az ismer aki tőlünk tanulta. Sőt ha valaki emitt „Roquefort passé“-t [idejét mult Roquefort-t] rendelne, nyilván senki sem értene meg. Ha azt akarná hogy kívánságát teljesítsék: „Roquefort au beurre“-t [vajas Roquefort-t] kellene kérnie s a tetejébe megmagyaráznia, mit kíván. Merthát a bárbár francs ennél sokkal bonyolódottabb keverést is maga végez el étkezésközben.*) Épúgy mint más lágy sajttal, megcselekszi hát olykor a Roquefort-ral is hogy vajjal gyúrja össze. Ámhogly ízlését általan nem szakácsa szabja meg hanem ez igazodik az övéhez: kiki a maga kedve szerint.

Csak az európai magyar olyan veszettül előkelő hogy azt hiszi, leesnék az újjáról az aranygyűrű ha az ő úri asztalán maga főzne merthogy ő nem szakácsnak hanem úrnak született.**)

Nem illenek persze finnyás ízléséhez a „vajas sajt“ se, kiválthogy akárminő másféle sajttal össze lehetne téveszteni megaztan mindenki okvetés nélkül „passzírozatlan“-ra értene; hisz rajta kívül ugyebizony bármiegyéb sajtot is készíthetnének így vajjal, mégpedig „passzírozás“ nélkül?

Sült osztrák szellemű törülmetszett budapesti németiség sugárzik ránk a Händelfanger [csibész] kifejezésből is. Hazánkon kívül művelt ember épenséggel nem ismeri. Műveletlen pedig talán olyik nemzetközi lebujuvirág aki budapesti gonosztevőtársától tanulta. Holdvilágos szómagyarázó tudományunk szerint voltakép „veszekedést kereső“-t jelent és csak idővel értődött félre. Ennek a „helyesbítő“ magyarázatnak azonban nagy hibája hogy „Händelfanger“ szót Szent István koronájának területén kívül egyáltalán sehol sem ismernek sem így sem amúgy sem bárhogly másképp értve. Ágai [a „Magyar Nyelvőr“ XV. köt. 173. o.] következő ügyes ötlettel kísérli meg magyarázatát: A Duna partján csavargó fiatalság néhány fűrgelábú tagja — úgymond — „véletlenül“ fölborította az izsáki asszony baromfias kasát aztánpedig jószándékot mutatva, a szertefutó csirkék összefogdosásához fogott; ám asszonyunk szomorodott szívvel tapasztalta hogy mindmesszebbre zavarják csirkéit amig aztán a partra torkolló utcákba terelve kitekerik a nyakukat és hazaviszik őket. [Wienben ez nem eshetett volna meg, merthogy ott csak koppasztott baromfit árulnak.]

*) Sőt maga szeli zét [e.: transzirozza. f.: vágja föl] szárnyását is; ha összeaprózva raknák elé, nyilván olyasmit érezne mintha nekünk gyümölcsöt tálnának darabokra vagdalva, aminthogy a maga keverése s a kész kotyalék közt is olyas különbséget érezhet mint aminőt magunk is érzünk a magunkszedte mosolygó cseresznye s az élénk halomra rakott gyümölcs fogyasztása közt.

**) Hogypedig francstól még nem látott „passzírozott Roquefort“-t enni, nem enged az uraságából. Pedig lám: kerített [f.: körített azaz: körre tett] liptójját maga gyúrja össze. Nyilván valami francs vendégtől leste el aki először adta rá a fejét.

65. cikk. Ferdojcsolt mondások.

Amikor Hannibal a cannae-i ütközet után Róma ellen vonult, hogy a Casilinumot ostromló római hadsereget helyéről elcsalja, Róma lakossága — amint tudjuk — „Hannibal *ante* portas“ [Hannibal a kapuk előtt] szavakkal rémítgette egymást. Rosszul tudjuk. Ezt csak a német fogta rá, merthogy az ő szájaizéhez inkább illik „vor den Toren“, mint „bei den Toren“. Nem állhatta hát meg, hogy ennek az ijesztgetésnek minden róla szóló római munkában *) és a német műveltség hazáján és gyarmatán kívül világszerte egyaránt „Hannibal ad portas“ [Hannibal a kapuknál] alakkal emlegetett szövedékét meg ne hamisítsa, noha idegen mondást eredeti zamatjának a megóvása miatt szokás eredeti nyelven idézni.

A német nyelvben szinte nyüzsög a haszontalan „noch“, — „schon“, — „nur“, — „auch“ sat. Nyüzsög hát persze az „európai“ magyarén is a „még“, — „már“, — „csak“, — „is“ és „se“.

Ám a németnek *már* az *sem* elég hogy a maga nyelvét össze-vissza-tüzdeli velük. *Még* az idegen nyelveket *is* boldogítja fordításukkal. Persze *csakis* teuton ajakról elesett alakjukkal — német szalonnával megtüzdelve — idézgeti őket az „európai“ magyar *is*.

„*Alios ego iam vidi ventos*“ [Értem én *már* meg különb vihart] szavakkal ismétli hát persze a német Kultur Mensch és rendületlen híve, a magyar kultúrember Ciceronak „*In Pisonem*“ [9.] című munkájából „*Alios ego vidi ventos*“ mondását.

Node ezeket a mondásokat csak egyféleképp hamisította meg a német. Nem úgy a „*Varus, [Varus] gib [mir] meine Legionen wieder*“ változatainak Augustus császár ajkára adott bárbár fordításait amelyeket áhítatos szittyá bámulójával együtt majd „*Vare redde legiones meas*“ [Varus, add vissza *az én* legióimat], majd „*Vare, redde mihi legiones meas*“ [Varus, add *nekem* vissza *az én* legióimat], majd „*Vare, Vare, redde mihi legiones meas*“ [Varus, *Varus*, add *nekem* vissza *az én* legióimat] szavakkal idéz, holott e hitelesen csupán

*) Péld. Cicero: „*Philippica*“ I., 5., 11. — és „*De finibus*“ IV., 9., 22., — Titus Livius: XXIII., 16.

Suetonius-tól*) említett bús fohász a teutoburgi ütközet hírére „Quintili Vare, legiones redde“ szavakkal röppent el Augustus ajkáról.

Német hamisítás Molière „George Dandin“-je „Vous l'avez voulu, George Dandin“ (Vu lávé vulü, Zsorzs Daõñdeõñ) mondásának „*Tu l'as voulu, George Dandin*“ [Magad akartad így, G. D.] alakúvá művel átgyúrása is amelyet persze a telivér európai épígy idéz, amint-hogy Shakespeare „King Lear“-jének [Lear király-ának] „last not least“ (lászt nõt líszt — végsõ bár, ám nem utolsó) mondása szintén németesen megfoltozva mint „last *but* not least“ (lászt bõt nat líszt; — „but“ = doch) díszeleg kinek a tollán kinek a nyelvén.**). Sõt nem kerülhette el sorsát Heine sem akinek „Mein Liebchen, was willst du mehr“-jét a tõsgyökeres német agyvelõ szintén „Mein Liebchen, was willst du *noch* mehr“-ré zamatosította.

*) De vita Caesarum“, II. „Divus Augustus“, 23. [A Caesarok élete, II., Az isteni Augustus, 23.]

**) A „Last but not least“ ugyan Shakespeare *előtt* közkeletű szólás volt Britföldön; ámhogy a német Shakespeare-ig tudott volna róla, alig hihető. Shakespeare óta pedig az ő szavaival szokás idézni mind Britföldön mind Németeurópán kívül egyebütt. — Vajjon ott, a maga helyén, nem érthette-e Shakespeare úgy hogy: bár legifjabb [utó]jára szüldött], ám nem legkisebb?

66. cikk. Osztrák magukféleségek.

Egy tehetős németbirodalmi családba Rudyard Kipling (Rödjárd Kipling) meg Pierre Loti*) (Pijeer Loti) románcos útitörténetei olyan leküzdhetetlen vágyat ojtottak a bennük ecsetelt idegen világ csodáinak a megtekintésére hogy összeszedte a sátorfáját és — atya, fiú s leány — nyolc-tíz hónapi kóborlásra nekiindult Hindusztnának. Útjukközben néhány budapesti ismerősük édesgetésére elkukkantak székesfővárosunkba is ahol néhány napig időztek, nagyokat ámuldozva rajta, nemzeti jelleme mennyire hasonlított Wienéhez. Az idő nyár vége felé járván, estéjüket jobbára szabadban töltötték, fürdőzésükről hazaérkezett idevaló ismerőseik társaságában.

Amikor egy este — a nap fáradoalmaitól megviselten — a Margitsziget egyik vendéglőjében letelepedtek, a család feje nagy érdeklődéssel tudakozódott az ételeslegénytől, mi jót kaphatna övével éhségük csillapítására s feszült figyelemmel hallgatta ürge válaszát, ahogy haragosó hangon az étlap elszavalásához fogott.

Németünk ugyan eleintén a szemét dörzsölgette, vajjon mongolul vagy finnül darál-e neki a jámbor; ámhogy helyel-közzel ismerősen csengő szó is csapta meg a fülét, lankadatlan érdeklődéssel kísérte az előadást. Érdeklődése azonban hamarosan rémületté merevedett amikor ételes „Jungfernbraten“-t meg „pachene Händerln“-t ajánlgatott neki vacsorára, hajadon lányának pedig hideg borzongatta végig tagjait s ereiben meghült a vér.

Um Gottes Willen — rebege vacogó foggal [e.: fogvacogva] — hát ebben a kis paradicsomban emberevők tanyáznak akik lakomájukon szűzek húsával és kisdedek rátott kezecskéjével és lábacsckájával táplálkoznak? [A „Händerln“-t a lánykának ijedtségétől fölajzott képzelet töldotta meg a „Fiesserln“-nel.]

Az ételes persze szentül azt hitte hogy németül szaval annak a szőkeszakálú úrnak. Pedig csak osztrákul hadárt az istenadta. Németül nem „Jungfernbraten“-ról hanem „Lendenbraten“-ról vagy „Netzbraten“-

*) Louis-Marie-Julien Viaud francs tengerésztsizt írónéve amellyel gyerekkorában szégyenlős természete miatt pajtásai tisztelték meg. [Loti egy rejtve virágzó hindusztnáni növény neve, írónkra tehát úgy értődött mintahogy mindennapi nyelven az ibolyát szokjuk emlegetni.]

ról*) és nem „pachene Händerln“-ről hanem „Backhuhn“-ról beszélt volna . . .

Hasonló tévedést ringat lelkében az a művelt európai aki beszédjének hol előkelőségén hol zamatoságán osztoztatós [totalisateur-özö]**) meg ősbudavári leventéinknek wieni bérkocsisok, mosónők és más efféle kiválóságok ajkáról ellesett „nemzetközi“ szódiszével igyekszik lendíteni, persze mitse tudja róla hogy e mérhetetlen kince az osztrákmagyar határon túl egy fabatkát sem ér: nemcsak tősgyökeres osztrák része hanem Osztráfköföldre vetődött idegen szavaknak ottani tájszóláshoz forogott cafatjai sem.

Wieni kománk jellemének egyik általán ismert vonása hogy bomlik minden furcsaságért. Nagy örömet leli hát bizáruul csengő szavakon is. Kiváltha *x* fordul elő bennük. Hogypedig minél gyakrabban csiklandozhassa vele egymás fülét, nem egy német, kivált azonban latin és román szóba maga csempészte oda.***) Egy részük persze a mi vendégszókincünk garmadáiban is ott ékeskedik. Sőt fényes példáján neki-buzdulva, magunk is alkottunk egy-két hasonló kifejezést amely persze nálunk mint „nyelvünk nemzeti szellemének érdekes megnyilvánulása“ szerepel.

Kománknak ilyesféle hozzánk is átcipelt alkotásai péld. a latin *iocus* (jókus — tréfa) szóból alkotott *Jux* [csíny, németül — a diákságtól az „Unglück“-ből rövidített kifejezéssel: Ulk], a francs „façon“ (fászón — modor) szóból gyúrt *Faxen*****) [nálunk: fakszni, teketória — németül: Umstände], a hangfestő német „Kicks“*****) [tekézőjátékban (a lökö*****)) lesiklás a golyóról]: csetlés, csett, más-kép: ketty; — énekben: hangbicsaklás, hangsiklás*****)] szóból kimángorolt *Gixer*, a szintén német „Hechse“*****) [csánk*****)], az *Adelung* [Hand wörterbuch der deutschen Sprache, Wien 1839. — 127. o.] szerint a „Hacke“ [sarok] szótól származó [nyilván osztrák] „Häckse“ [térdfajlás] kifejezésből szétlapult *Haxen* [nálunk: hákszni, olyik színes

*) Magyarán: hájaspecsenye [merthogy kocának a maga recéshájába göngyölt színhúsából készül], zulus magyarsággal [merthogy ezt a recéshajat a német „Netz“-nek hívja, az európai magyar azonban a „Netz“-nek csak hálóra értett jelentéséről tud: hálósült, még kafferesebben: hálósült [magyarul értve = sült háló]. — „Netzbraten“; merthogy Németföldön országzerte így szokás készíteni. „Jungfernbraten“-ról Németországban csak a vadász beszél aki szarvas, őz vagy nyúl színhúsára [vesepecsenyéjére] érti.

**) Akinek az ideje nagyon becses és emiatt az „osztotató“ végigmondására nem ér rá, megszokott „totyi“-ja helyett „tató“-ról, — elmésebben: „tatá“-ról beszélhet. Ha a francs közönség a zálogházat — nyilván merthogy odahordott holmijáról azt szokta regélni hogy „je l'ai porté chez ma tante“ [nagyénémmhez vittem] — „ma tante“-nak [nagyénéjének] hívja, vajjon a honi gyöpkoptató mitől ne hívhatná az osztotatót tatájának?

***) Olykor azonban az osztrák tájszólás meglepő egyszerűségével tündököl. Így péld. az „O i e a“ négy betűbe foglalva fejezi ki mindazt amihez a német irodalmi nyelvnek ugyanannyi szóra van szüksége. [„Oh! Ich früher ebenfalls.“]

****) Faire des façons (feer dé fászón) = Faxen machen [teketóriázni].

*****) Az angol „kick“ (rugás) szótól.

*****) Golyótól. [A francs „la queue“ (lá kö) magyarított alakja.]

*****) Hibás [e. : „falsch“] ének: hangcsuszamlás.

*****) Kiejtése nem „heksze“ [Héxe németül: „boszorkány“] hanem: hehsze.

*****) A ló hátsó térdeinek hajlásában végigtutó [„ugró“] in.

úri lánykántól a maga lábacskájára is használt „európaias“ kifejezés] sat.**) **)

Nem szólok e cikkemben olyan idegen szavakról amelyeket az osztrák koma eredeti alakjukkal és nem helytelen jelentéssel, de oly módon használ amint rajta s rajtunk kívül sehol e világon senki más, mint péld. a leveleink címében használt latin *Loco* [Helyben — német-birodalmi nyelven: Hier], a szintén latin „*servus humillimus*“ [legalázatosabb szolgája] kifejezésből bizalmas köszöntésül kiszakított *Servus* [„rabszolga“ — Németföldön: Grüss' Gott!] amellyel nálunk néhány éve immár a színes *ledi* is európaiaskodik, persze Vergilius meg Horatius olvasása után se tudva róla hogy fehérnép létere „*serva*“-t [rabszolgát] kellene mondania, a „százalék“-ot latinul kifejező *Perzent* [„százankint“ — németül: „Prozent“ — „százért“], a magagyártotta *Virilist* [nálunk: virilista; magyarul röviden „nagyadós“-nak mondhatnók] amelyet a személyes szavazatra jogosított legtöbb adót fizetők nevéül a latin „*virilis*“ szóból mesterkedett össze.***)

Ehelyütt csupán olyan *osztrákképű* szavakról fog szó esni amelyek közül az osztrák tájszólással jobbára egyező *délinémet* — kivált a vele legközelebbrokon *bajor* — *tájszólás* is csak néhányat ismer, más nyelv a magunkén kívül ennyit sem.

Ilyen osztrákká vedlett kifejezés péld. a latin „*sugere*“ [szopni] szótól eredő *sutzln* [nálunk: *cuclizni* — magyarul: *szopni* — németül:

*) A német írónyelvben is szereplő ilyfajta *x*-es szó munkám írtaközben mindössze egy ötlött a szemembe: a [részt jelentő „*kusz*“ megkettőzésével alkotott] cseh „*kukusz*“ [bányarész] *Kux*-szá rövidített alakja [nálunk: *kuksza*]. Ámhowy eredetije cseh volt, nyilván Osztráksországból került oda.

**) A magunk hasonlószerű termékei közül bizonyára a legrégebbek közé tartozik a *nix dájcs* [hallgass, német!] amely épúgy az imént elsorolt wieni szavak kaptájára készült bizárság, mint a *reixrát* [birodalmi gyűlés]. Egymástól azonban jelentősen különböznek: amíg régebben *kelt „nix dájcs“-unkat* mindenki magyarosan írja, nemrég „magyarrá“ fent „*reixrát*“-unkat az egyedül üdvözítő német példára esküdőző ujdón „nemzeti“ írómodunk zászlósaí felemás helyesírással vetik papírra [merthát az ő furcsa „*reixrát*“-jukat magyar helyesolvasás szerint „*rejkstrát*“-nak nempedig „*rájksrát*“-nak kellene kiejtenünk]. — Sült wieni ízlés teremtette meg a német „*Ansichtskarte*“ [képeslap] kifejezésből kihalított a *nix*-unkat is, bármi nagyra van vele olyik fonákérzékű ujdón magyarunk, mennyire „érdekes megnyilvánulása“ nyelvünk nemzeti szellemének. Értékét persze tetemesen növeli hogy német eredetije jobbára egyébre értődik mint amit valósággal kifejez. Merthát eleintén — amíg csupán útról küldött tájképet jelentett — szabatos kifejezés volt; ma azonban — amióta élet-, torz-, arc- és mindenféle egyéb képet is szokás vele érteni — vajmi tökéletlen. A mi „*képeslap*“-unk bizonyára sokkal különb kifejezés. Ámperse hogy hibátlan, hiányzik belőle az európaiasság zamata. Aztánmeg nem lehet belőle az „*Absichtskarte*“-t kivásalni amivel a némēt olyan „*Ansichtskarte*“-t szok érteni amelynek nem a tárgya hanem a célja a földolog, — ugyebizony édes szerecsen atyámfiai? Merthát a mi szegény ázsiai nyelvünkéből mindennek *épponnan* kell kikerülni ahonnan a németből. Nohát onnan is kikerül. Hívd „*lépeslap*“-nak és *többet* érthetsz vele mint remekmintájával.

Da hast' die bejammerten Perlen,
Hast alles, Mensch, wie dein Begeh'r,
Hast eppes die klügsten Augen, —
Mein Diebchen, was willst du mehr? . . .

***) A német birodalomban hajdan „*virilis*“-nek a birodalmi gyűlésen élvezett személyes szavazójogot mondták a „*curialis*“-szal szemben amely együttesre értődött. [Emilyen illette meg péld. a *testületeket*].

saugen] és Sutzl [cucli — csócsa — Saugbeutel], — a szintén latin „ribes“ [ribizke] s „rumor“ [zaj] szótól származó Ribisln [ribizli — ribizke; Székelyföldön: veres szőlő — Johannisbeeren] és Rummel [rumli — zaj, csődület — Getöse, Zusammenlauf], — a Crispinus keresztnevű osztrák kedveskedő kicsinyítőjékép szülődjött Krispindl [ösztvér ember — postaskönyveink és hasonló irodalmi szintű irodalmi vállalataink fordítóművészeitől meghonosított alakkal: Krispindli].

Kiváltképp francs szavak özönlöttek nyelvünkbe jelentős számmal osztrák köntösben mint péld. a „bouche“ (bus — száj) kicsinyítésével a „Goscherl“ édestestvéreinek összeügyeskedett Busserl*) [puszi — csók — Kuss], — a latin „mollis“ [puha] francs változatának, a „mou“-nak „mollet“-vé (mole-vé)**) kisebbített alakjától eredő molett [dunci — mollig], — a francs „champagne“ (saõnpány — pezsgő) szóból latinná párolt Schampus [sampusz — Schaumwein], — a sejtelmem szerint a „marionette“ (márioneet — eleinte: Máriát ábrázoló szoborcska, majd: 1. mozgóbáb, 2. orsó) szótól származó Mariandl***) [mariandli — pörgetyű, pergőkocka — Drehwürfel], — a „coffre“ (kofr — láda) szótól a német „Kupfer“ [réz] szóhoz közeledő parasztos Kupfa [köznépünk nyelvén: kuffer — útiláda — Koffer], — a német szómagyarázók szerint egy ugyanily nevű apró mézeskalácsfajról elnevezett, a magam érzése szerint azonban a francs „chiffon“ (sifón — rongy) szóból kicsinyített Schiffl [siilli — „egy ütötaplót sem ér“ — „keinen Pfifferling werf“], — a francsul kényesztésre érve tárgyasan [f.: áthatóan] használt „cajoler“ (kázsoló) igétől az Osztrákországban és nálunk hízélgésre érve tárgyaltan [f.: átnemható] jelentéssel átforgatott gaschulieren [gaszulirozni — schmeicheln], — a „manger“ (maõnzé — enni) igéből átragótt mantschen [majszolni — csámcsogni — schmatzen], — a „voûter“ (vúté — voltaképp: ívelni; ujjjaival össze-görbítetni) szóból eltorzított wudzn [vuclizni — összegyûrni — zerknittern], — a francs „acquis“ (áki — megszerzett) vagy „acquit“ (áki — nyugtató; f.: nyugta) szóból rontott Agi [agí — bátorítás — Winkl.****)]

Jelentős számmal szerepelnek nyelvünkben osztrák gunyába bujtattott olasz szavak is, mint péld. a „saletta“ [kisterem] szó ismételt kicsi-

*) A kicsinyítés nyilván az ajak összehúzódását igyekszik kifejezni. „Gib mir ein Busserl“ tehát érdesen fordítva voltaképp: Nyujts nekem összehúzott száját. — Szájacs-káról a francs is beszél, péld. a „faire la petite bouche“ [ajkát összecuscorítani] kifejezésben, õ azonban nem csókra hanem káccér kényeskedésre érti. Ezt az ajkcsucsorítást legkönnyebben a „petits pruneaux de Tours“ (põthi prunó dõ Túr — apró tours-i [tulipánosan: túri] aszalt-szilva) kiejtésének a gyakorlásával tanulhatni meg, — ámpersze francs modra kell kiejtegetni.

**) Larousse szerint: „doux au toucher et comme élastique“ [sima s rugalmas tapintatú].

***) Francsul: toton (totóñ), mert amikor hat oldala közül a T betűs esik földre, a játzó az „egész“-et [latinul: totum] azaz valamennyi betétét összesöpri.

****) Nekibátorítási [osztrákosan: „agít adni“] azonban francsul: encourager (aõñkurázsé); nekibátorítás: encouragement (aõñkurázsmaõñ) vagy „invite“ (eõñvit). Hogy az osztrák „Agi“ az „acquis“ vagy az „acquit“ eltorzítása-e, amiatt bajos eldönteni mert jelentése könnyen kapcsolatba hozható akármelyikükével. Az „acquis“-nak „társadalmi összekötöttes“-re s vele szerzett „befolyás“-ra értett jelentéséhez fűződhetne. [Sõt „il a bien de l'acquis“ = érdeklõdését fölkelte.] Az én sejtelmem azonban inkább az „acquit“ felé hajlik amelyet a kereskedõvilág általán nyugtatóra érve használ; véleményem szerint

nyítésével megalkotott Saletti*) [szaletli — kerti mulató, mulatóka — Gartenhäuschen], — a „salvietta“ [szájtörölő] szóból áthajtogatott Salfede [szalvétá — Mundtuch]**), — a „cervelate“ (cservelaté — velőskolbász) szóból elferdített Salfaladi [szafaládé — Knackwurst], — a „broccoli“ [kelbimbó] szóból átnemesített Brockeri [prokkedli — Kohlsprossen], — a „gnocco“ [többsben: „gnocchi,“ galuska] szóból gyúrt Nockerl***) [nokkedli — Mehlkloss], — a „latta“ [léc] szóból faragott Lattn [latni — Latte], — a „malta“ [vakolat] szóból habart Malter [Mörtel], — a „spampanata“ [hencegés] kifejezésből gyártott Spampanadln [spampanádli — Prahlerei], a napoli „scarnuzzo“ (szkárnucco — szütyő) szóból sodort Stanizl [stanicli — Tüte], — a piemonti „blictri“ [semmi] szóból meghonosított Blitri [fakova — Tand].

Nyilván az olasz „gustoso“ [étvágygerjesztő] tökéletesített alakja az előkelően csengő gustiös [németül: gustös] is amely nálunk hol mint „gusztióz“ hol mint „gusztiózus“ ékeskedik. Tehát olasz szó létére majd francs majd latin ábrázattal. Csak az a furcsa, hogy ilyféle szót sem a francs, sem a római nem ismert. Emez az „appetibilis“-szel fejezte ki jelentését, amaz az „appétissant“ (ápétiszaon) szóval.

A nálunk csupán katonatisztek körében, Osztrákföldön azonban a polgárság közt is üdvözetkép használt Tschau (csau) szót osztrák katonatisztek hozták Olaszország felső részén viselt hadjáratukról — cserébe Lombardiáért és Veneziáért. Az olasz mint a „schiaivo“ (szkijávo — szolga) veneziái változatát „ciao“ (cs'áo) alakkal „alászolgája“ jelentéssel használja. Amióta azonban az osztrák tisztek fölkapták, annyira meggyűlölte hogy csupán a diákság meg a nép használja, merthogy megszokta; úri embertől azonban épenséggel nem hallható.

Az angol „spy“ (szpáj — kém) Osztrákeurópában mint Spitzl [spicli — Spion] szerepel, — a „drudge“ (dradz — teherhordó állat, túlerhelt munkás) mint Drudscherl [truccsedli — szegény kis jószág] a „snuffle“ (sznafl — szaglászni) mint schnofeln [snóflizni — näseln], — sőt szimatom angol ivadéknak, a „fashionable“ (fesnobl — választósan divatos) megcsonkításának érzi a fesch [fess — drall] szót is amelynek

tehát osztrák kereskedők körében tett szert nálunk is ismert jelentésére, talán olyasféle gondolatfűzéssel hogy a biztatóan viselkedő [az „agít adó“] nő mintegy „nyugtatja“ érte epekedő leventéje figyelmét. Am az se lehetetlen hogy az „agí“ tekézők ajkáról került a sétáló, teázó, utazó s egyéb betyárok szótárába. A bójárasztonon két golyóval játszott „háborusdi“ [guerre (geer) — a német földgömbön: à la guerre (à la geer) avval kezdődik hogy a kezdő játékos ellenfele meglöki botjával azt a golyót amelyre amaz a másik golyóval játszani fog. Lökésével persze minél nehezebb helyzetet igyekszik ellenének teremteni; ámhogy e lökés előtt — amelyet a tekéző „acquis“ néven emleget — nincs játék, ez szerzi meg az alkalmat a játék megkezdésére.

*) Ilyes ismételt kicsinyítést mi is követtünk el idegen szóval, péld. amikor a német „Band“ osztrákos alakjával, a „Bandl“-lal „pántliká“-nkat összemesterkedtük.

***) Téved hát aki „szalvétá“-nkat a francs „serviette“-ből kivaszt honi alkotásnak híresztelve „nyelvünk ősi szellemének érdekes megnyilvánulása“-t emlegeti, merthogy — amint látjuk — olyan olaszból osztrákká vedlett szó meglatinosítása amelynek egy porcikájában se található egy szemernyi magyar szellem se. Németföldre a „salvietta“ a 16. százéyben került — a veleértett kendővel együtt.

***) Párisban: „niokys“ (nioki).

igazi osztrák jelentését honinyelvünkön hol a „vidám“ hol a „vállalkozó,“ a „helyre,“ a „tűzrőlpattant,“ nálunk kidomborodott jelentésért pedig a mi „helyes, csinos, takaros, deli“ szavunk valamelyikével fejezhetjük ki.

A Buckerl [pukkedli — nő üdvözlő meghajlása — Knicks] a németalföldi „bukking“ [meghajlás] — a Lackl [lakli — kamasz — Lümmel] a svéd „lacka“ [ügyefogyott], — a kraxeln [krákszlizni — klettern] ige az islandi (ájlandi) „kracka“ [mászni] ivadéka.

A cseh nyelvből származik: a „Masancke“ [Meissen] szóval képzett: Maschanzker Aepfel [Masancky-alma*] — „meisseni“ vagy „borsdorfi“ alma — Borsdorfer Aepfel**), — a „kalupa“ [rongyos viskó] szóból áttákoltt Kalupn [kalupni — vityilló — Hütte], a „fucsiti“ [elrontani, elhamarkodni] szóból készített pfuschen [fussolni — hudeIn].

Sok szép kifejezést cipelték át ázsiai koldusnyelvünkbe európaiaságunk vigécei wieni tanuló útjaikról osztrák kománknak nemzeti szókinéséből is. Hogy minő téren mélyedtek legjobban tanulásukba, európai atyánkfiaiban megfogant gyümölcsseiről ítélnék meg legkönnyebben . . .

Imhol péld. egy színes dzsentlpár amint azon vitatkozik vajjon elfogadja-e néhány napig Budapesten vígadó birtokosszomszédjának aznap ebédre Kovácshoz szóló meghívását. A férj általán kedveli a változatosságot, egyébközt étkezésben is és örömet kötélnék állna. Az asszony kissé kotlóstermészetű, kivált ebédelni nem szeret idegen helyen és szívesen kibujnék.

A beszélgetés reggeli öltözködésük közben folyik. A mén tegnap hazaküldött új kvandli-ját nézegeti [Quandl — öltözet — Gewand] s közben szidja a vargáját hogy vadonatúj cipőjéről lekívánkozik a stekli-je [Stöckl — sark — Absatz]. A ledi tiszta partedli-t [Barterl — nyálaskendő***) — Geiferlätzchen] keres a bébi számára, aztán végignyomkodja a vimmedli-jeit — a bébi-éit [Wimmerl — patanás — Hitzblatter], megbodorítja [ahogy ő mondja: „megégeti“] a vukli-ját — a magáét [Wukl — tincs — Locke] s igyekszik urát otthoni ebédjük ismertetésével szándékától eltéríteni.

— Lámpedig épen a lábspájzod, núdlpfancedli****) [Nudlpfanzl

*) Nálunk nyilván azért íródik *y*-nal hogy fajának nemesvoltát szemléltessük vele.

**) Borsdorf világszerte híres almatermelő hely Meissenben.

***) Ez a kifejezés persze mélyen sérti az európai szerecsen finnyás ízlését. Pedighát a nagy művelt nyelvek egytől-egyig ilykép hívják. A francs „bavette“-nak, az angol „slaving cloth“-nak mondja. Sőt „Geiferlätzchen“ a neve Németföldön is. Nálunk a „partedli“-n kívül vagy oktalan fordítása, a „szakálka“ vagy pedig a szilaj paripa állának összeszorítására használt láncot vagy szíjat jelentő „állazó“ járja. Csak Székelyföldön hívják elég helytelenül „nyálazó“-nak [helytelenül, mert nem nyálaz], tűrhetőbben „állruhácská“-nak.

****) A középső *l* betűt nyelvünknek német írónyelvtudományunkkal párosult ősi szelleme kerítette honi alakjába: 1. merthogy csak így érthetjük „metélt-nővényecké“-nek, 2. mert keveseltük hogy eredetijében csak négy mássalhangzó következik egymás után. Otthon mint a „Nudel“ [metélt] és a „Pfanzel“ [németül: Pfannkuchen — rátotta] kapcsolata „rátottás metélt“-nek értődik.

— szőlősmetélt — gedünstete Nudel] van ma a spájzcetli-nken [Speisetzettel — étlap — Speisekarte], a svábasszonyunk meg az imént hozott gyönyörű cellert [Zeller — szeleri*) — Sellerie] meg egy kosár mosolygó héniglit [Hönigl — mézes, e.: mézédés szőlő — honigsüss]; pecsenyét még nem tudom, milyet kapok, de utamba ejtem Szenest és hozok tőle friss angol senft-et [Senft — mustár — Senf], úgyis el kell délelőtt mennem a cupringer-hez [Zubringer — helyszerző — Verdinger]...

= Hát ez mind nagyon szép, édes lelkem, azonban olyan smankerlkóh-ot [Schmankerlkoch — morzsásbucka — Koch németül: Auf-
lauf]**) amilyet Kovácsnál adnak, nem kapsz sehol a világon, — úgy-
mond a férj aki a „núdlpfancedli“-val szemben nem talált hamarosan
nyomósabb érvet.

Ám végtére „ce que femme veut, Dieu le veut“ [az asszony akarata
Isten parancsa] — úgymond a francs. Mén-ünk nagyon jól tudja hogy
ha Isten parancsa ellen vétkeznek, az ő kis hercpinkedli-je [Herz-
pinkerl — egyetlen szerelme — Herzblättchen] egy álló hétig krantih
[grantig***) — zsémbes — mürrisch] volna utána. Amikor hát a csoko-

*) „Seleri“-nek hívja a piemonti olasz is akitől nevét Európa népei tanulták.

**) A „Schmankerl“ — tudományos nevén „Schmänkelein“ — voltaképp pépnek vagy
íznek a lábashoz pörköldött kérge tehát: kaparék. „Schmankerlkoch“ pedig ennek az
összeaprózott morzsájával készült bucka. Mainapság azonban kaparék helyett jobbra
ostyamorzsat szokás belerakni. Ez pedig époly kevéssé igazi „Schmankerl“ mint a
tejszínhabba aprított amelyet a magunk nyelvén [habostul] „habosmorzsá“-nak hív-
hatnánk.

Mesébe illő gyámoltalanságunknak egyik ékesenszóló tanúsága hogy mindmostanáig
nem akadt érzékű magyar ember aki az otthon is idétlenségével tündöklő osztrák
„Koch“-nak a mi nyelvünkön épenséggel otrombán kongó alakja, a „kóh“ vagy „kók“
helyére becsületes magyar kifejezést teremtsen, kiválthogy eredetije is annyira esetlen és
jelentését annyira együgyűen fejezi ki hogy szinte megáll az embernek az esze, hogyan
lehet egyáltalán szónak használni. A szömagyarázó tudomány „főzött“-nek mondja a
jelentését. Szerkezete tehát szakasztott olyan mintha honinyelvünkön „főz“-nek avagy
a pecsenyét németül „Brat“-nak, magyarul „sül“-nek mondanók. Ám hogy nyelvünk
mai szellemének továbbfejlődésével a „kók“-ot nem fogjuk-e valamikor „főz“-nek hívni,
vajjon van-e aki érte kezkeskedni merne? A Királyhágón túl „tálbafőtt“ a neve. Hely-
telennek éppen nem mondható. Tudományosan „borított“-nak hívhatnók. Ámde ilyes
mult igenéhez csak végső szükségben fordul az ember, kiválthogy olykor gyakran
szerez alkalmatlanságot a kapcsolása: gondolkozni kell előre vagy hátra való-e? Mainapság
ép emiatt veszedelmes is: szinte bizonyosnak mondható hogy mindig oda kerülne
ahova nem való. Ám itt van egy egész sereg jó magyar szavunk amely természetes
egyszerűséggel fejezheti ki jelentését; úgy válogathatunk köztük mint a tót a vad-
körtében: a halom, domb, rakás, kupac, bucka, süveg. Legszívesebben „boglyá“-nak
keresztelném. Ez a név azonban csak úgy illenék rá ha terméje metéltalakú volna.
A „kupac“-ot jelentése ajánlja. Kár hogy nem különb a csengése. Igazi „kupac-kukac“:
jaj be csúf“. Ígyhát harmadik jelöltemet, a „bucká“-t ajánlom nyájas olvasóm szíves
figyelmére. A „gesztenyés bucka“ meg a „rizses bucka“ magyar fülnék talán vala-
mennyire kellemesebben cseng mint a „gesztenyekóh“ meg a „rizskóh“. Sőt a „kiflikóh“
színmagyar neve is könnyen megteremthető vele, mintahogy egy-két oldallal odább
látni fogjuk.

A Királyhágón innen ma használt „magyar“ kifejezéseiről egyáltalán nem eshet
komoly szó. A „duzma“ otromba vargamunka, a „fölfujt“ pedig a „fölfúvódott“-at
jelentő francs „soufflé“ oktan fordítása. [A buckát senki se fújja föl, se a háztetőre
se máshová, hanem maga dagad meg].

***) Grant [osztrák tájszólás szerint] = kedvetlenség.

ládjához kapott kuglóf [Guglhupf*) — bábakenyér**) — Napfkuchen] utolsó falatját lenyelte, szépen előszedte a levélpapirosát meg a faulencer-ját [Faulenzer — sorvezető — Linienblatt] és megírta a mentekező levelet. Így esett meg hogy délben nem smankerlkóhot hanem nüdplancedlit szedett a villájára.

Node élteparja nem késett jóviseletének a jutalmazásával. Mint a világ egyik leghíresebb bortermő országának lelkes lánya olyan két palack gumpoldskircheni-t rakott az ura elé vigasztalónak hogy tisztességes spicce volt [Spitz***) — spicce van: kótyagos — Schwipps] amire az asztaltól fölkelve kapuciner-je [Kapuziner****) — tejeskávé*****)] szürcsöléséhez fogott...

Az az előkelő műveltség amely ilyfajta kifejezések használatával színes mén-jeink és lédi-jeink beszélgetésén megnyilvánul, jórészt átszűrődött az ő fontos gondolatvilágukba mohó türelmetlenséggel föl-kérdzkező alsóbb társadalmi osztályokba is, megdönthetetlen bizonyosságául, mely fönnen lobog nálunk az európai művelődhetnékség csapongó lángja nagy és kis emberben egyaránt.

Tessék például végighallgatni vice uramat aki bizony nem Szenestől szerzi a konyhájára való holmit hanem a sarki krájléráj-ból [Greisslerei — szatócsbolt — Fragner] amelynek immár nyolc éve hogy rendes kunschaft-ja [Kundschaft — vevő — Kunde] s bizony nem sokat törí rajta a fejét, a „dzscentri“-be vagy Delihez menjen-e ebédelni, hanem boldog ha felesége kétszer-háromszor évente — sátorosünnepen — kiflikóh-ot [Kipfelkoch*****) — csücskösbucka*****) —

*) Gugl voltakép: az osztrák parasztasszonynak fejére csavart kendője; a bábakenyér nevébe hozzá hasonló alakja révén került. [Sejtelmem szerint a kúpot jelentő német „Kegel“-lél rokon „Kogel“ változata. Ez utóbbit osztrák havasvidéken hegyromra értik.] — Hupf, németül Hopf: élesztőtészta. [Hupfen, németül hüpfen (fölugrani): megpuffadni].

**) Vajjon nem a francs „baba“ (bábá) szótól amely szintén hasonló tésztaból mazsolával készült süteményt jelent, azonban sokkal apróbbat amelyet rummal, madeirai borral vagy cseresznyeszesszel szokás átítani. [A „baba“ voltakép lengyel eledel amelyet Francsországban alighanem XV. Lajos ipja, I. Szaniszló lengyel király honosított meg].

***) Tudományos magyarázata szerint a részegség „hegyé“-nek érve jelenti képesen a kezdetét. Hát ez bizony gyöngé kis magyarázat. Azt hiszem, bárbárság-kereső módszerrel különbre lyukadunk ki. Imhol: „Spitz“ francsul: „pointe de vin“, bor csípése, — nyilván úgy érve hogy akin megésik, a bor nem kapta le a lábáról csak megésipte — mint a tököt a dér. Az osztrák azonban a „pointe“-et valaminek a „hegyé“-re tehát nem itt szereplő jelentésével érve fordította át s ehhez a jelentéséhez fűzte zavaros magyarázatát. — Vajjon nem e pogány osztrák fordítás suta szelleme vihog-e ránk a mi „becsípés“-ünkéből is amelyet ép magyar elmével semmikép nem lehet megérteni?

****) Kapuziner, merthogy színe a kámzsásbarát csuhájáéra emlékeztet. Közeli rokonát, a domokosbarát fehér házicsuhájáról nevezkedő „Dominikaner“-t azonban a honi szercecsen „világos kapuciner“-nek hívja, — minthabizony a kámzsás fogadalmas csuháját kiki úgy árnyékolhatná tetszése szerint mint a tejeskávét!

*****) Amit németföldi európaiassággal ma hívunk így, nem tejeskávé hanem kávéstej. *****) Osztrákföldön a török háborúk idején kezdtek csücsköst készíteni. E korra emlékeztet félhold-alakja is. Neve a német „Gipfel“ [csücs] változata amelynek jelentéséhez alakja révén kapcsolódik.

*****) Csücske európaiasan = cipflije. — Olyan napnyugati bölcsnek aki „csücskösbucká“-mon amiatt ütöközik meg hogy az ember a „csücskö“-t a buckára érti nempedig a buckát a csücsköre, szíves figyelmére ajánlom hogy értelmes emberen ilyesmi aligha esik meg, — époly kevésé mintahogy a szarvaspecsenyének se keresi a szarvát.

Hörnchen-Auflauf*)] főz ebédre, különben pedig megelegszik vele ha valaminő jóféle csuszpáj-zt [Zuspeise — főzelék — Gemüse] kap egy tenyéryni auflág-gal [Auflag — velejáró**) — Beilage] vagy egy tál pájsli-t [Beuschl — pacal; nálunk: borjutüdő***) — Geschlinge,] utánna hol egy píslí [Büschel — csomó — Bündel] hónapos retekkel hol egy doboz kvárgli-vel [Quargel — lágy sajt — Quark] és jófajta váci cipónak a sercli-jét [Scherzl — pilléje — Ranft] szegheti hozzá, merthát ő bizony nem vürčni [Wurzen****) — népiesen: fejestehén, urasan és csibészesen: balek — ném.: Gimpel, berliniesen: Potsdamer], hogy a vendéglős az ő pénzén építgessen négyemeletes palotákat. Ha épen költekező kedve kerekedik, kimegy a vurstlpráter-be [amelyről tüzetesen egy-két oldallal hátrább lesz szó] s ráül a ringi-spíl-re [Ringenspiel****) — forgóhinta; e.: körhinta — Karussel], aztán letelepszik valamelyik környékbeli kiskocsmába, rendel egy-két spricer-t [G'spritzer****) — főccs — Schorle-Morle****) ****), hozzá bevér néhány zalcstangli-t [Salzstangel — sósrúd — a német ilyen készítményt nem ismer], olykor szerencsét kísért a kucséber-nél [Kutscheber — gottschee-i bolygó csemegés; — Németföldön ismeretlen alak], hameg hölgytársaságba keveredik, bizony az se olyan hájkli h [heikelig — válogatós, érzékeny, kényes — häkelig] hogy Gerbaud-hoz kívánkozzék: vesz nekik ültében a kóborárustól néhány mó n- vagy nu szpájgli-t [Mohn-, Nussbeigl — mákos-, dióspatkó

*) Hörnchen „magyarul“: szarvacs, enyhítve: szarvas.

**) Európaias magyarsággal: föltétel. [Pedighát jobbára sültétel!] Németeurópai fogalom amelyet a művelt Nyugaton csak a köznép ismer, — Francországban a „plat de légume garni“ kifejezésben „garni“ néven. Az olasz „contorno“-nak hívja.

***) Wienben is sokan értik helytelenül májjal elegyített borjutüdőre. A mi „bájsli“-nkat azonban ételnek mindenki metélt borjutüdőre s vele összekevert borjuszívré érti; modósult jelentéssel pedig a mokányi szólásokat kedvelő vídám és szellemes európai mén [sőt olyik szabadoskodó szellemű ledi is] a maga tüdejét szokja vele megtisztelni.

****) Nyilván a német „Wurzel“ változata amely sejtelmem szerint a francs „tirer une carotte à quelqu'un“ [valakiből répát húzni; valakitől valamijét elcsalni] kifejezés oktanl utánzásakép juthatott jelentéséhez. Merthát az iméntemlített francs kifejezésben szereplő hasonlatot nem nehéz megérteni: porhanyó földben a répa, — hiszékeny emberben felebarátjának a hazugsága nagyon szépen megfogán. Ám hogy magát a balekot minő képes hasonlattal nézhetjük akár répának akár egyébfajta gyökérnek, tudtommal mind- eddig nem akadt aki kiderítse.

****) Alighanem a régi „Ring[el]rennen“ [máskép: „Ringelstechen“ vagy „Ringelreiten“, francsul „course de bague“] néven ismert lovasmulatság ivadéka ahol a játszó k cölöpre aggatott gyűrűket [Ringel, bagues] lóhátról igyekeztek körülük nyargalászva lándzsájuk hegyére tűzni. [Hasonló játék volt a „Kopfrennen“ ahol bábunak a feje körül vágtattak s lovaglászuközben igyekeztek összekaszabolni.] Francsöldön a forgóhinta [a „manège de chevaux de bois“] közepén ma is jobbára ott lóg egy csomó gyűrű amelyet a körülük keringő közönség vaspálcikával igyekszik onnan elkapni. — A „Ringenspiel“ tehát voltaképp nem „forgóhintát“ hanem „gyűrűsjáték“-ot jelent.

*****) Spritzer osztráknál érte = záporosó.

*****) Németországban a francs „tousjours l'amour“ (tuzsúr lámur — „mindig a szerelem“) szavaktól szokás származtatni — [hogy miképp kell érteni, nem tudom] — holott egy „keverék“-et jelentő szláv szó ivadéka.

*****) „Tréfa“-nk azonban magyar kifejezés. Komócsy teremtette meg aki olyképp magyarázta hogy meglett ember egy félfőccsöt nem vehet komolyan merthogy inkább tréfa mint ital.

— Mohn-, Nusspilén], amikor pedig megelégette a mulatságot, összezedi a kraflit-ját [Kraffelwerk — cók-mók — Kram] és fölkap egy zökögőre, persze csakha a multság meg nem ártott, merthogy különben Szent Ulrik-hoz kellene könnyüléséért fohászodnia. [Sankt Ulrich anrufen *)] . . .

Osztrákföldön ringott a bölcsője a mi p ó v l i - n k n a k is [Pofel — selejtes áru — Ausschuss] amelynek osztrák eredetije mint a „pofeln“ [buzogni] ige származéka általán halomragyúlt holmit, kereskedőnyelven pedig állott, selejtes árut jelent, — épúgy mint h e c s e p e c s - ü n k é [Hetschepetsch — csipkebogyó — Hagebutte] amelyet honi nyelvtudósaink nyilván helytelenül híresztelnek királyhágóntúli szász eredetűnek.**)

Kedves kománktól szerzett szókinszünk közt nincsen persze hija a felemás kifejezésnek sem. Ilyfajta bizsunk péld. a frakseszli [Frackschössl — kabátcsücske — Rockschoß], a privadíner [Privatdiener — tisztiszolga — Offiziersbursch***] meg a wurstlpráter [Wurstlprater, röviden: wurstli]. Persze egyik „nélkülözhetlen“-ebb a másiknál.

A „Wurstlprater“ a német „Hanswurst“ kisebbitett csonkulatának meg a spanyol „prado“ németes alakjának a kapcsolata.

Prado [latinul: pratum, francsul: pré] voltakép mezőt jelent, spanyol városokban azonban ezenkívül nyilvános sétáló fasorra értődik [nyilván-hogy hajdan város végén elterülő mezőből hasították ki]. Ilyen sétáló-helye volt Wienben a császári családnak 1570 óta a k. k. Prater amelyet csak II. József császár nyitott meg a nagyközönségnek 1776-ban.

Hanswurst [nálunk: Paprika Jancsi] — aki nyilván épúgy kedves eledeléről kapta nevét mint idegen pájtásai: a francs Jean Potage, az angol Jackpudding meg a németalföldi Pickelhering — 1573 óta a német népies színpadnak egyik állandó személye volt amely ugyan a 18. százév végén kiveszett onnan, alakja azonban Kasperle, Seppel, Thaddädl, Larifari s más ily népies néven sokáig szerepelgetett tovább. [A „Kasperle“-t nálunk „kapedli“-vá magyarított alakkal szokás emlegetni].

*) Nyilván afféle hangutánzó szent akinél bizony dicsőült eleink közül különbet ágyuzhatunk [kanonizálhatunk] össze. Ubul apánk péld. bizonyára derekasan megállaná a helyét. — Ulrikról európai atyánkfianak legnagyobb része annyit se hallott hogy szent. Azt se tudja hát hogy fohászodni szokás hozzá. Csak a nevét ismeri. Hogypedig semmi egyebet nem tud róla, — nevét mondatba se fűzheti hanem egyszerűen azt mondja hogy: „Ulrik“ és bambán vihog hozzá. Hasonlószerű társai [e.: szórtársai?] pedig megelégedett mosolygással ismerik el vele megnyilatkozó európai zamatú szellemességét.

**) Illetékes szász forrásból szerzett tájékozódásom szerint a királyhágóntúli szász falusi nép a csipkebogyót „Gäkârsch“-nak hívja; csak a városi lakosság ismeri „Hätschem-pätsch“ néven; ez pedig tőlünk tanulta a nevét. — Érdekes jelenség hogy noha az írónyelven szereplő alakja törülmetszett német szó, a német tájszólások — a Böhmerwaldban dívó „Heckebecken“ egyetlen kivételével — mindenütt szlávok alakkal használnák. Így péld. Bajorországban s Osztrákország egy részén „Hetschepetsch“-nek, másán „Hödschabötsch“-nek, szepesi százaink „Hetschepetsche“-nek mondják.

***) Francsul: ordonnance (ordonaofisz).

Nekünk nincs se „Prater“-unk se „Hanswurst“-unk. A mi Prater-unk a Városliget, Hanswurst-unknak pedig Paprika Jancsi a becsületes neve. Városligetünknek azt a vidékét azonban ahol Paprika Jancsink sáporog: „Wurstlprater“-nak hívjuk. Nyelvünk ugyan majd megszakad egymásba-
 kapaszkodott hat mássalhangzójától, de annak hívjuk, merthogy európaiasságunk tanúsíthatására ép ilyes kemény diók ropogtatásával kínálkozik a legkedvezőbb alkalom. „Nobelprater“-unk sincs amelytől meg kelljen különböztetnünk. Ami a wieni embernek a „Nobelprater“: nálunk Stefánia-útnak hívódik. Evvel pedig nem téveszthetjük össze. Sőt Városligetünknek az a része amelyet „vurstlpráter“ néven emlegetünk, épenséggel nem práter, merthogy nem sétálni, hanem lézengni, ácsorogni s ülni szokás benne. Ám vajjon mit szólna hozzá Európa ha „Jancsiliget“-nek hívódná? Bizonyára tüstént megszakadna az a búcsujárás amelyet székesfővárosunknak ez és hozzá hasonló száz más eredetnél eredetibb magafélesége vonz közénk. Mily törülmetszett európaiasság nyilvánult meg péld. — hogy tovább ne menjek: — avval a fényes ötletünkkel, hogy székesfővárosunknak azt az utcáját amelyen — szívéből indulva — egy-két tízéve még *éjszaki pályaudvar* néven ismert vasuti állomásunkat legközelebb érhetjük, „Práter-utca“-nak kereszteltük, holott se maga nem práter [egy szál fa sincs benne, sétálni se szokás rajta] se práterhoz nem visz. Bölcs keresztelőszülei nyilván úgy vélekedtek hogy a wieni Praterstrasse-t is amiatt hívják „Praterstrasse“-nek mert rajta juthatni el leghamarabb a *Nordbahnhof*-hoz. Hogy Prater is van a végén, — úgy látszik, nem vették észre...

Nyelvünknek főképp nagy díszére válnak a wien-járó kurucainktól nyakunkra hordott „ősi wieni“ kifejezések amelyeknek kivált tősgyökeres „eredetiség“-e rejt magában szóval alig kifejezhető értéket.

Ilyen Osztrákföldről szerzett gyöngye péld. honi vendégszókincsünknek a *Gfrett* [vesződség — Plage], — nyilván a német „fressen“-től eredő angol „to fret“ ige származéka amely faláson kívül tárgyasan értve nyúzást, koptatást, tárgyaltalanul pedig vesződést jelent.

Alighanem idegen szó torzulata a voltaképp művészi hatásra vadászó bármiféle szemetet jelentő *Gschinas* is amelyet mi „snasz“-szá magyarosítva melléknévképp olyan *feszítő* alakra szokunk érteni aki nagy garral adja az urat, amikor azonban arra kerülne a sor, hogy tettel igazolja viselkedését, menten kibujik a szög a zsákból.

A nálunk „strici“-vé magyarosodott *Strizzi* [mondjuk: cimboraj] az olasz „strizzare“ (sztrizzare — kifacsarni) igéből csavarodott át wieni magaféleségnek, merthogy a vele értett dicső férfiú olyasképp bánik jámbor áldozatával mint más a citrommal.)*

Ám az őswieni szellemnek nálunk legkedveltebb remekalkotása a *Gigerl* [nemzeti német írómodunk szerint: *Giegerl*; kurucos köntösben: gigerli]. Megteremtője a wieni tájszólás egyik korunkbeli főművelője, *Eduard Pöttl* volt aki most 23 éve a „Neues Wiener Tagblatt“ tárcáiban lehelte bele lelket, rajzban pedig *Schliessmann* ónja keltette életre. Akkortájt rövid combverő, fölgyúrt nadrág, magas gallér és

*) Strizzalimoni: citromfacsaró szerszám.

rövidke fütőkös voltak az ismervei. Rímbe szedve következő jóízű wieni verseike örökíti meg ábrázatát leghívebben:

Im Knopfloch a Roserl,
A recht a weit's Hoserl,
Im Aug' a Monokerl,
A ganz a kurz Rockerl,
A Knuterl im Handerl,
Statt Frau sagt er Fau,
Wenn er grüsst sagt er Tschau,
D' Arm hält er wie Flügerl,
Seg'n S', dös is a Gigerl.

A „Gigerl“ szó — amint megteremtője mondja — a „Gagerl“ ellenkezőjének szüldött.*) [A német a komoly divatmajmot *Geck*-nek,**) a vidámat *Fatzke*-nak***) hívja.]****)

*) A félkegyelműt jelentő „öswieni“ Gagerl eredetét sűrű homály borítja, nyilván merthogy mindenki vad-wieni szónak nézi, úgy pedig semmikép sem akad magyarázata. Pedighát ha egy kissé széttekintünk a nagyvilágban, könnyűszerrel rábukkanunk őseré — Francsöldön. Lám, a francs „gâteux“ (gátó — hülye) első tagjának megkettőzésével megteremtett párisi „gaga“ (gágá) jelentése szakasztott mása a „Gagerl“-ének. Csak az örökös „erl“ képzőt kell a végébe nyomni s kész a wieni „eredetiség“.

A „Gigerl“ mint alkotás bizonyára sikerültebbnek volna mondható ha megteremtője a hellén „gigász“ [óriás] szó kicsinyítésének gondolta volna össze mintahogy később enyelegve magyarázgatták. Hasonló gondolatot fejezne ki mint a mult százév negyvenes éveiben fölkapott „fiatal óriás“-unk amely akkortájt ifju buzgondi-félére értődött.

**) Eredeti jelentése: bolond; így aztán: a divat bolondja.

***) Mint a latin „facetiae“ [bohóskodás] származéka s a francs „farceur“ rokona voltakép: víg cimbora.

****) Nálunk persze a „gígerli“ — amióta nyakunkra hozták — „nélkülözhetlen“. Akadtak akik a „fenegyerek“-kel akarták a helyéről eltúrni. Amhogy kifejezésük nagy híjjával volt a „gígerli“-ből szétáradó „európaiasság“-nak, hasztalan erőlködtek.

Szinte érthetetlen hogyan lehetünk meg nélküle majdnem ezer esztendőig és mikép élhet a világnak Osztrákmagyareurópán túleső része mainapság is nélküle.

Hátbizony ahol a közszellem nem idegen hulladékokon tengődik, gyönyörűen megvoltak nélküle mindedig és meglesznek mindezután.

Imhol péld. a francsnak csuszatszámra akadt rá kifejezése a maga fejtől. Csak a legismertebbeket említtem közülük.

Régesrégen a francs divathós a *damoiseau* (dámóázó — nemesifju), majd a *faquin* (fákeőfi — gézengúz), *élégant* (élégaofi — előkelő), *frisé* (frizé — bodri) névvel fitogott.

III. Henrik idején [kivált az ő kegyeltjeire értve] *mignon* (mínyón — takaros),

IV. Henrik és XIII. Lajos alatt [szagosítójáról] *muguet* (müge — gyöngyvirág) néven szerepelt.

XIV. Lajos korában *raffiné* (ráfíné — kitanult) meg *petit-maitre* (pöthi meetr — urfi, f.: uracs) volt a neve. Petits-maitres-nek eleinte Condé kir. hercegének Mazarin bíboros ellen maga köré gyűjtött híveit hívták merthogy az állam uraivá [maitre-jeivé] törekedtek válni. Csak később szállt át olyan népségre amelyre Jean-Baptiste Rousseau (Rúszó) — a költő — szerint a „balgaságba ojtott nyegleség“ [fatuité sur sottise greffée] volt a legjellemezőbb tulajdonsága. Nevüket a divat mintegy kétszáz évig — a 17. és 18. százéven végig — megőrizte, sőt a szépnem körében is akadtak szellemi rokonaik akik a *petite-maitresse* (pöthit meetreesz — úrihölgyecske) névvel büszkélkedtek.

Fülöpnek, Orleans kir. hercegének kormányzása idején a *roué*-nak (rué — kerékbe-tört-nek) állt a világ. Róla már a 93. oldalon megemlékeztem.

Örökét, amíg XV. Lajos ült királyi székén, a *musqué* (müszké — pézsmás),

XVI. Lajos korában pedig a *mirliflore* (mirliflór) foglalta el. Emennek a nevét kétfélekép szokás magyarázni. Litré szerint a „mirifique“ [csodás] ófrancs alakjának, a „mirlifique“-

nek a latin „flos“ [virág] törzsökéhez fajult változata, tehát voltaképp „csodás virág“-ot jelent. Michel szerint a „mille-fleurs“ (milflór, e.: mijjlór — „ezervirág“) változata s a piperkőcre akkortájt dívó tarka csokráról háramlott át.

Az első francs köztársaság idején 1793-ban a királypárti divathós *muscadin* (műszkadeõn — pézsmaszagú), a kormánypárti pedig *torzöltözetéről incroyable* (õnkrõaõ-jábi — hihetetlen) néven szerepelt. Emennek azonban 1796 tájt — amikor az õltözködés terén újra lábrakapott a fényűzés — hamarosan hegyibe nõtt a *merveilleux* (merveejõ — csodálnivaló).

I. Napoleon császársága korában a *petit-sucré* (põthi-szükré — kis cukros) meg a *beau* (bó — gyönyörű) járta.

XVIII. Lajos és X. Károly uralkodása idején a piperkőc-világ eleintén a kedvelt feszítõhelyérõl, a Bould de Gand-ról ráragadt *gandin* (gaõndeõn), aztán Goethe Werther-jérõl a *werther*, majd késõbb a [voltaképp: csekélyértékű váltópénzt jelentõ, mihasznának értett] *freluquet* (frõlûke) nevet viselte amelyek mellé Waterloo óta egymásután férkõzött oda a brit szigetrõl átkerült *lion* (liõn — oroszlán, f.: arslán), a mult százév negyvenes éveiben pedig a *dandy* s a *fashionable* akiknek majd angol eredetijükrõl mondok el egyet-mást.

III. Napoleon császár rá koronázása óta újra francs kifejezések toltak előre. Sorukat a „cocodette“ (kokodeet — divatbáb) udvarlójának érte megszülõdött *cocodès* (kokodesz — nõhõdítõ) s a *petit crevé* (põthi krõvé — dõgõcske) nyitotta meg amelyeknek 1870 óta egy határ kérészélttü kifejezésen kívül egymásután keltek nyomába: a *gommeux* (gomó — nyavalyás), a *petit-gras* (põthi grá — kis szátyár), a *vibron* (vibriõn — rezgõnyûzse) meg a *pschutteux* (psütõ). Az utolsónak a nevében rejlõ furcsaképü „pschutt“ (psütü) voltaképp indulatszõ amely a beszélgetés megszakításával a figyelmet másfelé igyekszik terelni; 1883 óta pedig — épúgy mint magának a „chic“-nek fokozott alakja, a „copurchic“ **) — a *chic* netovábbjára értõdik.

A brit piperkőc õsi nevei közül legismertebb a „cocks comb“ kifejezésbõl egy szõvá olvadt *coxcomb* (kakszkóum) amely írott emlékbën legelõszõr 1573-ban fordul elõ. Jelentés voltaképp: kakastaréj. Divathõsre a hivatásos bolondnak kakas taréjához hasonló szabású s színû akkori csõrgõsapkája révén értõdött. 1672 tájt az angol piperkőcõt *fan*-nak (fap-nak) hívták ami épenséggel „bolond“-ot jelent. Késõbb a Francsõldrõl átkerült *petit-maitre*, aztán a *finikin* (finikin — kényeskedõ), majdmeg a *spark* (szpárk — udvarolgtató) névvel fitogott. Az I. Napoleon korában nevévé vált *beau* (bó) — amint láttuk — Francsõldõn termett. [Amerikában ma udvarlóra értõdik.] 1819-ben az *exquisit* (ekszkvizit — elõkelõ) lépett a nyomába.

Aztán a *lion* (liõn — oroszlán) meg a *dandy* (dendi) következett.

Az elõbbinek a jelentését nálunk jobbára avval a mesével szokás magyarázni hogy keletkezése idején a divathós sörényt viselt — [mai ivadékát sörényérõl bizonyára inkább hívhatnók keselyünek] — holott e kifejezésnek az a története hogy a tower-ban mai fõbejárata helyén hajdan királyi oroszlantanya volt amelynek meglátogatását régente egyetlen Londonba került idegen se mulasztotta el. [A tower fõbejáróját ma is „lion's gate“-nek, oroszláncapunak hívják.] Így értõdött aztán a „lion“ eleintén olyan híres személyre akit az angol fõúri társaság szívesen fogadott, majd jelentésének módosulásával és tágulásával divathõsre.

A „dandy“ kifejezés eredetének a megállapítására egész határ magyarázat keletkezett; ámhogy mindannyiuk pusztá találgatás és érdekesség se fűzõdik hozzájuk, kár volna

*) Magyarázatára sehõl se tudtam ráakadni. Íghát segítség nélkül igyekeztem rajta eligazodni, mégpedig — úgy hiszem — sikerrel. Ahogy a szemem ügyére vettem, elsõ sort ábrázatának a bizárvolta ragadta meg figyelmemet, merthogy rajta kívül soha nem láttam olyan francs szõt amelyben s, c meg h következnek egymás után. Kivált s-e semmikép nem tartozhat össze ch-jával; nyilvánvaló tehát hogy olyan kapcsolat amelynek az eleje s-szel végzõdik, vége pedig ch-val kezdõdik. Ámha így van a dolog: kész a rejtelem megfejtése: „Chut“ (süt) magyarul: csitt! Az elékerült „ps“ pedig nyilván a figyelem keltését célzó „pst“ vagy „psitt“ [hallga!] szõcska csunkulata. A „pschutt“ eredeti jelentése hajszálnyira igazolja megfejtésemet.

**) Monteil-tõl „La bande des copurchics“ című romándjával forgalombahozott kifejezést amelyet e munkájában olyképp magyaráz meg hogy a francs diákság „ps“-nêvén Rubens-tõl kitalált nemezkalapját emlegeti amelyre olyan kényes mint a szemefényére, az eléjefogott „co“ pedig a latin „cum“ [vele] kötõszõcskának kapcsolatokban használt alakja. „Copurchic“ eszerint „kényes chic“-félét jelent.

Mintahogy én észrevettem, eddigi példáimról talán olyik figyelmes olvasómnak is szemébe ötlött hogy amíg a népies zamatú délinémet és osztrák kifejezéseket — hol inkább hol kevésbé — jobbra el szokjuk forgatni, a wieniek javarészét — nyilván hogy gyakran fordulunk meg forrásuknál — alakjuk gondos megőrzésével szedjük ajkunkra.

Avagy tán mert oly rettentően illenek honinyelvünk szelleméhez mint péld. a Pflanz? — amelyet mi szintén holmi wieni magaféleségnek nézünk, holott nemcsak Német- hanem Helvétöldön is ismert, mégpedig emitt a néptől is széltén használt kifejezés. Feszítésre értett jelentésének a gyökere a középkorba nyúlik vissza amikor a „pflanzige hájról” szólva „díszül megnövesztésre s ápolásra”, majd általánosítva cícomázkodásra értődött. Hogy pedig a cícomázkodás célja, tehát megszakított következménye a feszítés, mai jelentésének kifejlődése további magyarázat nélkül megérthető.

ismertetésükkel nyájas olvasóm türelmét fárasztanom. A vele értett fajaké őse George Bryan Brummel (Dzsaórdzs Brájon Braml), a londoni úritársaságtól gúnyosan „beau Brummel” [szép Brummel] névvel kényesztett szellemes divatbolond volt aki 1778—1840 kőborolt bolygónkon, tehát hatvankét éves korában költözött őseihez. A számvetés nyilván nem volt nagy erőssége, mert 30000 £-nyi örökségének négy éven utolsó penny-jéig a nyakára hágtott.

Mainapság a divathős Britföldön a *swell* (szuel) meg a *masher* (mesőr), Amerikában ezenkívül a *dude* (djúd) névvel fitog. Az első mint a „to swell” [duzzadni] ige főnévített származéka voltaképp „feszítő“-t, a második mint a „to mash” [tombolni, össze-vissza udvarolni] igével képzett főnév „udvarolgotó“-t jelent. A „dude” eredetéről forrásaim mélyen hallgatnak.

Németországban — amint már említettem — a piperkőcöt a *Geck* vagy a *Fatzke* névvel szokás megtisztelni. Tudományosan pedig *Zierbengel*-nek [piperés kamasznak] hívják. [Bengel voltaképp nemzetségnév volt: II. Rudolf császár mogorva erdőkerülőjéé aki ura s császára parancsára a wieni Prateren örködött. E tisztjének gyakorlásaközben elkövetett gorombaságait örökölte meg a német nyelv nevének fogalommá-avatásával.] Am ezek pusztá nevek. A német piperkőcnek nincs külön fajképe. Az ő remekmintája a wieni Gigerl aki ilyképp mint egytetemes német alak szerepel a világ szinpadján.

Nálunk — a boldogok álmát alvó „arszlán“-ról nem szólva — az irodalomban olvashatunk ugyan *divathős*-ről, *divat bolondj*-ról, *ficsúr*-ról, *) *piperkőc*-ről, *fenegyerek*-ről; — amióta azonban a „gigerli“-nek megvirradt, beszédközben más alig-alig juthat tőle szóhoz.

Uj magyar kifejezést meg vajjon szellemi életünk mai nagytekintélyű kolomposai honnan *lophatnának*?

Pedighát a magunk észével innen-amonnan találhatnánk termét nem egyhez hanem akár egész csuszathoz. Okvetetlenül ostobának se kellene lenniük.

— Parasztos tetszik? Imhol a *csicsó*. Mai jelentése ugyan nem vág hajszálynira, megszokva azonban bizonyára hamarosan gondolatunkhoz illeszkednék.

— Nem elég könnyed? Hát tessék *csicsóká*-nak vagy *csicsá*-nak mondani. — Hogy a „csicsóka” hallatára *mindenki* a topinambur-ra fog gondolni? Értelmes ember, ha megszokja, bizonyára nem. Sőt bügő sem. Ez hát csak afféle elméleti veszedelem.

— Jellemző legyen? Tessék *rudasmatyi*-nak hívni, hisz karján, ajkán rudat lógat. Avagy *amerikai*-nak, merthogy [hol tengerentúli hol honi] amerikai divat szerint öltözik. Ruhájáról akár *fogas*-nak mondhatnók. Járásáról *illegő*-nek, mozgulatairól *fitogó*-nak. Az élemedettjét egész megjelenéséről *marabu*-nak.

— Utánzat kell mindenkép? Ott a *gyönyörű*. Avagy horvát testvérünknel nézünk körül? Hát bizony mai eseten „gigerli“-nknél a *mi nyelvünk*höz százszor inkább illik az ő „kititi” [cícomázni] igéjétől származó *kicos*-a.

*) Szómagyarázó tudományunk szerint tősgyökeres magyar szó. Ám hogy magyaros magyarázatát bajos megérteni, úgy vélem, helyesebb úton járók amikor az oláh „fecior” (fecsor — legény) szónak a mi „úr“-unkhoz fajult ivadékanak nézem.

A halántékon 6-os alakúra előrefésült hajat wieni kománk Sechser-nek [hatos-nak] hívja. Wienben e hajviseletet kivált az ott állomásozó „Deutschmeister“-ezred legénysége kedveli. Az ő hajdíszüket — és csupán az övéket — pedig a „wearn Hamuhr“ — gonosz célzással 1866-ra — Sechsun d sechziger [hatvanhatos] néven emlegeti. Nekünk nincs egy szál „Deutschmeister“-ünk se; nincs hát min gúnyolódunk. Ám ahányszor ily hajviseletről szólunk, mindannyiszor gúnyolódunk. Szerencsénkre azonban gúnyunkból nem szoknak „becsületbeli ügyek“ támadni, először merthogy maró gúnyunkat a meggúnyolt époly kevéssé érti mint a gúnyoló, másodsor merthogy ha értenék, nyilván nagyon mulya arcot vágnának, merthogy épenséggel nem talál.

Seufzerallée [sóhajok útja] néven Wienben a Schwarzenberg-féle díszkert egyik oldalsó sétálóját és róla elnevezve táncolóteremnek olyan félreeső folyosóját szokás emlegetni ahová kivált szerelmes párok szeretnek a bál zajától elvonulni. Dehogy hívná hát az európai kuruc a maga vigadójának hasonló helyiségét akár „sóhajtozónak“-nak akár „epedező“-nek amikor ilyen fényes kész „nemzetközi“ kifejezéssel díszítheti a maga paraszti honinyelvét!

Ám minde mesés kincsünk tetejébe koronának az osztrák tolvajvilág bizsuiából összeszemegetett remekkifejezések illeszkednek. Innen csöppent nyelvünkre sok egyéb közt a kizaklizni [aussackeln — megkopasztani, f.: kifosztani], a bróccicer [Brodsitzer — rakosgató*]), — továbbá a héber eredetű bájlzi [Baisl — kurtakorcsma — héberül bájsz = ház], mázli [Mašl — szerencse — tüzetesebben mostkövetkező logóciókban lesz róla szó], sófl [schofel — első jelentése: alantas; aztán: gyarló, silány, kopott], sá p [Schab — hallgatás díja — eredeti jelentésével a legaljasabb közbenjáró szolgálat díjára értődik].

A ferbli.

Ha holmi divatosszellemű vendégszótudós aki beszédjének tarkaságát a szépműveltség netovábbjának jelenségei közé sorozza, vendégszóinközből azt a szaknyelvet igyekeznek összekotorni amely leginkább illik az ő előkelő ízléséhez, kártyásainkénál alig található egy-hamar különbet.

Remekpéldájáról, a tarok-éról már 38. cikkemben szóltam.

58. cikkemben egy másik érdekes esetről emlékeztem meg: hogy a spanyol „tresillo“-t hazáján kívül világszerte francs nevéen ismerik. Németeurópában azonban e téren külön érdekességek is akadnak.

Franciaországban az ötvenkétlapos kártyával játszott „trente et un“ (trañt é eñ — harmincegyes) játéknak azt a változatát amely mindössze annyival tér el tőle hogy harminckét lapos kártyával szokás játszani: „jeu du content“ (zsó dü kóñtañ) — a megelégedett játéka**) néven ismerik. E játékot Németeurópában hol „Feuer“ [tűz] hol „Nobelein-

*) Mint afféle tevékeny segítőjátékos, megkülönböztetésül a nézővendégtől, a kibictől aki csak kérésre tanácsaival támogatja kiszemelt áldozatát. [A csalókártyás olyan játékot hív „bróccicer“-nek aki nem talál üres helyet s emiatt rak más kártyájára.]

**) Merthogy aki nem akar tovább cserélni: „eleg“-et mond.

unddreissig“ [előkelő harmincegy], francsul pedig „à la guerre“ (à la geer — háborusdi) néven emlegetik, csaképen igazi francs nevéől nem tud senki.

Sőt Németföldön az is megesett hogy honi játékot kereszteltek idegen névre. Persze francsra, — hogy antul előkelőbben csengjen. Ilyen német magaféleség a préférence (préfèra^onisz) ami voltaképp előbbséget [f.: előnyt-t] jelent: egyik színét a másikkal szemben s így értve Francsöldön is használódik, mint játéknév azonban a német földgömbön kívül époly ismeretlen mint a veleértett játék.

Aki pedig folyton ily példákat lát maga előtt, annak bizony nem igen ötlük a szemébe hogy „nemzeti“ csöndes-ünknek*) ferbli a hivatalos neve s hogy *blind* [látatlanul, vaktára], *besser* [beljebb], *rebesser* [még beljebb], *förpász* [jerünk!], *cupász* [megyek], *kunct* [vannak], *cukassza* [régi tőke] sat. szerepel benne, — kiválthogy a csöndesjátészó kuruc marmár annyira hozzájuk szokott hogy szinte olyan magyarnak érzi őket mint parasztnépünk a francs „mariage“-ból lett máriás-t meg a muszka vagy cseh nasi-vasi-t [jelentése: mieink-tieitek; németül: „meine Tante, deine Tante“].

Ámahogy nyájas olvasóm e cikkem helyéről nyilván sejtí, nem egészen bizonyos hogy az Ural mögül hoztuk őket magunkkal.***) Sőt ahogy eredetéért érdeklődve, útraigazító forrásaimra egymásután rábukkantam, mindinkább megerősödött az a meggyőződéssem hogy a mi „nemzeti csöndes“-ünk olyan sült osztrák játék mint a pinty.

Emiatt nem esik róla szó német ismerettárakban. Hogypedig az osztráknak mindeddig nincs „Konversationslexikon“-ja, tehát „nemzeti“ ismereteink tárosai nem akadtak készen eljűktálalt fordítanivalóra, magyar ismeretterjesztő munkában persze hiában keresünk eredetéről bármi adatot. Pedighát a tárgy érdekes, — hisz a világ legszellemesebb s egyszersmind legveszedelmesebb fosztogatójátékáról van szó amely nemzetünk ezer meg ezer tehetős családját juttatta koldusbotra. Ha nem volna neve, „kisbörzé“-nek hívnám.

Ám vegyük sorra ama kifejezéseit amelyek jelentését rejtelem övezi.

Kezdjük a nevével. Färbeln: „eine Art, Karte zu spielen, bey welcher nur zusammenstehende Farben gelten und kein Trunpf gemacht wird“ [kártyásjáték amelyben csak egymáshozilló színeknek van értéke s nincs ütő] — mondja Schmeller [Bayerisches Wörterbuch, Stuttgart

*) Vajjon a „csöndes“ nem a Németeurópában hasonló jelentéssel értett „whist“-nek a ferblire mókásan alkalmazott fordítása? [A „whist“ igazi jelentésének magyarázata mt. a 314. o.]

**) Magát a kártyát azonban ott közelebb érhették volna mint földrészünk akár-melyik népe mérlihogý ősi hazája vagy Csna vagy Nipon volt ahol régente elefánt-csontból vagy fából készítették; földrészünkre alighanem az arab hozta. Hogy itt hol és mikép fejlődtek ki mai fajtái, nem tudhatni; mindössze annyi látszik valosínűnek hogy az ötvenkétlapos meg a harminckétlapos „francs“ kártya [a „jeu de whist“ vagy „jeu complet“ meg a „jeu de piquet“] hazája Olaszország, a nálunk [nyilván Helvét-ország szabadságharcának ráfestett hőseiről] „svájci“ vagy [bizonyára mert ezt a fajtáját pusztítjuk legszorgalmasabban] „magyar“ néven szereplő harminckétlaposé pedig Német-ország volt.

***) A „viritós“ [nyilt] ferbli meg a „sánta“ azonban alighanem a magunk leleménye.

und Tübingen, 1887. — I. Teil, 559. o.]. Meghatározásából megérthetjük hogy a mi „nemzeti“ csöndesünkről van szó.

Jerünk tovább. „Der Visis, der Visl [bey einem Kartenspiele Färbeln genannt], das was ›invisis chartis‹ zum Voraus vom Ersten zum Spiele gesetzt wird. Invisis (infises), im voraus, ohnehin“ [amit az első játszó ›invisis chartis‹ rak a játékba; invisis: előre, mindenképen. — Ugyane munkának ugyane k. 636. o.] A vízi tehát a javából való „lucus a non lucendo“-fajta kifejezés és olyan tétre értődik amelyet az osztó köztelen jobbsó szomszédja látatlanul rak. Játosztársai pedig kártyájuk megtekintése után döntenek el, részt vesznek-e a játékban vagy nem.

Ha a játszótársak maguk se tudják, mennyi a „vízi“, ha tehát ismeretlen mennyiségű tét megadására nyilvánítanak hajlandóságot: az osztó jobbján ülő játékosnak [hol markában csörgetett hol játszótársainak nyilatkozása után megállapított] tétjét májzli, tudományosabb komolysággal mausz néven szokás emlegetni amit az európai vendégszótudós egyetemes nyelvtudománya „egérké“-nek meg „egér“-nek „ért“. Egy ilyen vendég-„mausz“-t már 47. cikkemben kiöntöttem a lyukából [a „maustot“ magyarázatával]. Most a másodikra borítom rá a vizes lepedőt. Nyilván az ő ereiben is héber vér kering: jelentése annyira hozzáillik a héber „mazol“ [szerencse] szóéhoz amelyről már 54. cikkemben megemlékeztem — hogy bizonyára „szerencsét hozó“ tétnek értette aki először használta.*)

Nyilván a héber nyelvből került „nemzeti“ csöndesünk szakkifejezései közé a girigaré is. [Kis girigaré: makk hetes, zöld nyolcas, tők kilences és vörös tizes. Nagy: makk alsó, zöld felső, tők király és vörös disznó.] Csengése révén ugyan az olasz „ghirigoro“ [cikornya] változatának vélhetnők, sőt jelentésük közt is könnyen meg volna a kapcsolat található, nézetem szerint azonban alighanem a héber „gára“ [kisebbiteni, magához vonni] igének ikerszövé bokrosodott ivadéka; olyas cifrázó változat mint a mi „girbe-gurbá“-nk.

*) Nagyon gyanusnak érzem nemzetközi egérkéinknek azt a harmadik fajtáját is amely az európai kurucnak „m a u z i k á m“ alakkal futkos szét az ajkáról. A német ugyan azt tanítja róla hogy: „Maus: Schmeichelname für ein Kind“ [gyermek kényesztő neve], meghogy „Mäuschen“: lány vagy asszony becéző neve, sőt mi több: hasonlóan érte francs szomszédja is szok „mon petit rat“-ról [kis patkányocskámról] beszélni, ám e magyarázat s e példa se hallgattatja el azt a sejtelmemet hogy a „Mäuschen“ a németalföldi „meisje“ [lány] szó kisebbitett teuton ivadéka.

67. cikk. Förtelmesek.

Aki nem röstelné a velejáró fáradságot, munkámban — kivált ép előbbi cikkemben — szétszórtan található példáik közül bizonyára többet szedhetne össze mint amennyit e cikkemben hajtok nyájas olvasóm elé.

Épízlésű emberben undort keltenek valahányszor fülét megcsapják. Szemünk elé mindmostanáig vajmi ritkán kerültek merthogy valamelyes műveltségű embernek természetes szépérzéke tiltotta hogy tollára vegye őket. Akinek pedig magának nem volt meg a hozzávaló érzéke, bátorító példa híján ózdkodott tőlük.

Am ujdondi „irodalmár“-jainkban — kivált napilapjaink olyik szelemes csevegést gyártó napszámosában — e szépérzék napról-napra mindinkább elhalványul. Ahogy olvasójukat erőnek erejével ujdon modorral igyekeznek magukhoz bilincselni, parancsszóra pedig ez nem mindig telik maguktól: egyikük-másikuk közt valóságos előzködő versengés indult meg lebujokban, vásárcsarnokokban, bérkocsisállomásokon, a Jancsiligetben meg cselédszobában összehalászott olyan kifejezések „irodalmi“-vá avatásáért amelyek ugyan épenséggel nem ujak, sőt távolról jobbára mindenki ismeri valamennyiüket; fülbosszantókból szembosszantókká avatásuk azonban tagadhatatlanul eredeti tevékenység. Akik velük e merészkedést elkövetik, persze mint afféle „veristák“ cselekszik meg akik az életet, amint maguk mondják, híven akarják festeni. Am mért-hogy nem találkozik az ember cikkükben gyakrabban olyan hűséggel amely józaneszű s épízlésű művelt ember gondolkozását tükrözi szemünkbe? Hisz akad hál'Istennek szép hazánkban ilyen is bőven. Az ő gondolatvilágukat azonban effajta „irodalmár“-jaink ma dívongó valódi-askodása egészen elsikkasztja a föld színéről. Pedig olvásójuk okulhatna tőle. Avagytán „haladás“-unknak e lelkes harcosai épenséggel nem ismernek az életben más eleven gondolkozást és más eleven ízlést mint amellyel jámbor olvasójuk türelmét gyötrik? Ámha így van a dolog, persze nem az ő hibájuk ha nem írnak máskép mintahogy tudnak, kiváltpedig nem az hogy ízlésromboló munkájuknak kelete van. Így csak sajnálatunkat érdemlő teremtések — munkácskáikon örömeiket leelő olvasóikkal együtt.

Nyelvükbe összekapargált ódonságaik jelentős része ott él egyébkép úritársaságunk ama hanyatlószellemű tagjainak a nyelvén is akik a

közelmult dohodó legével magukbaszított szokadalmaikhoz*) szívósan ragaszkodnak.

Szinte egytül-egyig nyelvünkhöz semmikép nem illő német kifejezések eléltelenítései: afféle festett tuskéjú süldisznók. Ami egyéb akad köztük, jobbára mai oktondi szoidomtalanító szellemünk műve. A régiek leginkább mássalhangzók torlódásával sértik nyelvünk szellemét; olyikuk hangzóinak nyelvünk szellemétől eltérő csoportosulásával bántja érzeinket mint péld. a nyilván egyiptomi eredetű öklendező hellén oázisz gyöpsziget], a latin „cluere“ [tisztítani] igétől származó hasonlózatotú cloaca [magyarosan írva: kloáka — csatorna], a francs „réussir“ (rëüsszír) ige honi alakjának összeotrombáskodott reüsszálni [boldogulni] sat.

A németek közül következők kéredzkednek tollam hegyére: a „Bleiweiss“-ból**) faragott esetlen plajbász [író***] f.: írón], a sróf [Schraube — csavar], stróf [Strafe — büntetés], stráf [Streif — sáv, csík, szalag], ráj [Reif — abroncs, karika]****), tringelt [Trinkgeld — borralóló], k o s z t [Kost — étkezés], spájz [Speisekammer — élesztár], lájbspájz [Leibspeise — kedves étel], cuspájz vagy csuszpájz [Zuspeise — főzelék], spicflás [Spitzfleisch — fartó], gríz-smárn [Griesschmarrn — daramorzsza], dunctopszt és dunct [Dunstobst — párolt gyümölcs, e.: befőtt****)], eszcáj [Esszeug — evőeszköz], speceráj [Spezerei*****) — fűszer], puceráj [Putzerei — tisztító], zengeráj [Sängerei — daloskávézó], kuncsajt [Kundschaft — vevő], spászfogl [Spassvogel — kópé], hózntráger Hosenträger — nadrágtartó], cvikipuszi [Zwickibussi — csókos csipke], subick [Schuwichse — cipómázi], plaus [Plausch — csevegés, szapulás], pausálé [Pauschal*****) — 1. szabott díj, költség, ár, 2. díjszabat; f.: átalány], sühtern [schüchtern — szégyenlős], fercvikt [verzwickt — ügyes-bajos], dinctelt [gedünstet — párolt], resztelt

*) Szokadalom = coutume. [Szokás = usage, habitude.]

**) Voltakép: fehér ólom [festék]; latinul: „cerussa“ [tőle: a „ceruza“].

***) Tudományosan „írószár“-nak mondhatnók, köznapi beszédben azonban elég volna az „író“. Péld.: „Nosza add ide egy pillanatra az írótat“. Bizonyára senki nem értene „Schriftsteller“-nek.

****) Nem merő lehetetlenség a veleértett röpitő játék jó magyar nevének a megalkotása sem. Milyen bájos péld. francs neve: a „jeu des graces“ (zsó dé grász — gráciák játéka)! Vajjon ha „tündérjáték“-nak hívnók, neve nem köszörülhetné helyre kedvességével azt a nagy csorbát amelyet „európaiaasság“-unkon ejtenénk vele?

*) Az „európai“ magyarnak ez persze nem elég édes; hiányzik belőle a cukor. Hátvajjon a maga „dunctopszt“-jában vagy „befőtt“-jében hol találja meg? Sőt francs „compote“-jához (kőipót-jához) is oda kell képzelnie; hisz mint a latin „compositus“ ivadéka voltaképp „összetett“-et [cukorral összetett-et] jelent.

*****) Az olasz „spezieria“ szótól amelynek ösét, a latin „species“ [faj] szót már a római „áru“-ra [kivált készített áruira péld. borra, lisztre] is értette.

*****) Am gúnyosan német daloslebuja értve jellemző voltánál fogva vendégszónak megtűrhető.

*****) Az „in Bausch und Bogen“ [egyremásra] kifejezésekből kiszakított „Bausch“-sal képzett „latin“ szó amely mamár művelt némettől nem hallható. — Hasonlóveretű remeklatin kifejezés az angolszász „bydel“-től eredő német „Büttel“ [poroszló] szóból a középkorban összemesterkedett pedellus [hatósági, kivált egyetemi szolga; nálunk csak emez] amely az olasz nyelvben [főképp iskolaszolgára értve] „bidello“, a francsban pedig [sekrestyés jelentésével] „bedeau“ (bődő) alakkal szerepel.

[gerőstet — pirított] s a főző- meg varróművészet száz meg száz hasonlózamatú remekkifejezése . . .

Ha valaki avval a kérdéssel toppana elé, vajjon ha nyelvünket a magam ízlése szerint gyökeresen újjíateremthetném, minő hangjait hánynám ki belőle, habozás nélkül azt felelném neki, hogy: csak a c-t. Válaszom megokolására ugyan tekintélyes európai példákra is hivatkozhatnám: a hellénre aki egyáltalán nem tudott róla, a rómaina aki alighanem époly kevéssé ismerte mint a hellén, merthogy ma Nagy Mesterünkötől — tehát „világszerte“ — így ejtett „c“ betűjét nyilván mindig k-nak olvasta; hivatkozhatnám szinte valamennyi román nyelvre amely jobbára más hanggá csavarta át: az olasz meg az oláh cs-vé, a francs sz-szé, a spanyol t-vé. Ám hogy nyelvünk „nemzeti“ szellemének mai ápolói ép a c hang hazájából szerzik a táplálékát, ott pedig — jobbára z-tel írva — lépten-nyomon megsercen, példáim bizonyára hatás nélkül csendülnének meg. Magamnak pedig nincs rájuk szükségem.

A magunk szavaiban bizony a c nem sokat alkalmatlankodik. Sőt ahogy néhányukat végignézegetem, úgy érzem hogy ősi ázsiai szavunkban épenséggel nem fordul elő.

Nyelvünkön kivált szó végén cirpeg pocsekül. Ámpersze ahány idegen szóba a német odakerítette, nálunk is ott lóg. A maga homályosmultú tökéletlen qu ar z-án [kováján] ugyan készen volt rajt, az olasz „strapazzo“ (sztrápacco — fáradtság) német alakját, a „Strapaze“-t meg magunk csapantottuk strapác-cá [népiesen azonban „strapa“-nak, honi reklamátsággal pedig „strapatio“-nak mondjuk], épúgy mint az arab eredetű olasz „materasso“ [derékalj] „Matratze“-vá átdolgozott alakját madrác-cá; — a Németeurópában enyvesképre [Abziehbild-re] értett matric-ban*) azonban a „matrix“**) x-ének helyére lépett — amint-hogy német csonkítás juttatta szóvégére a c hangot a latin „mixtus“ [kevert] szótól eredő spanyol „mestizo“ (mesztitő — keverék, kivált: európai s indiánó szülők ivadéka) németes rövidítésében, a mesztic-ben, valamint a latin „duodecim“ [tizenkettő] szóval összemesterkedett „Duodezfürst“ kifejezésből európai szerecseneinktől ujonnan kitépett duodec szóban is, — amelyet ha akár németül, akár latinul olvasni tudnának, nyilván „duodéc“-nek írnának, hapedig gondolkozni szoknának, bizonyára ahogy hanem „fejedelmecské“-ről beszélínének, kiválthogy nálunk nincsenek efféle alakok, ezt a „nemzetközi“ kifejezésüket pedig Németeurópán kívül senki meg nem érti.***)

Magunk kerítettük a végére a c hangot zikker háj-c-unknak is, amellyel már a kultúreberről és panamakalapjáról szóló lógóscikkemben végeztem.

*) Francsul: métachromatypie [voltakép: készítése, ám használata révén maga a kép is], angolul: metachromatype [színváltozás].

**) Ujkori latin kifejezés amely mint a „mater“ [anya] szó származéka egyebütt „patrix“ [atya] nyomásával készült [homoru] öntőmintára értődik.

***) Nem szorult rá a — mostanság vajmi ritka — tizenkétrétű könyvalak se hogy így hívjuk, kiválthogy szintén nem nemzetközi neve. A francs „in-douze“-nak (eöfi dúz-nak) az angol „duodecimo“-nak mondja. A magunk nyelven pedig bátran hívhatjuk „tizenkettédret“-nek.

Persze még vígabban serceg a *c*, ahol párosával fityeg a szó végén mint péld. skicc-ünkben [Skizze — vázlat] amelynél bizony a mi fülünkben különben csengne akár olasz eredetije, a „schizzo“ (szkicco — voltakép: „fecskendés“; vázlatra nyilván hamaros odavetéskép értődik), akár fröcs alakja, az „esquisse“ (eszkiész), — ha a magunk kifogástalan „vázlat“-a valamennyiüket szükségtelenné nem tenné.

A „skicc“ eszerint éppen nem „nélkülözhetlen“. Nyilván förtelmes ábrázatáért annyira kapós hát, — akár a német „Schlitz“ nemzetiszínű kiadása: a slicc amelyet a magunk nyelvén szintén kifejezhetünk ha „hasíték“-ról beszélünk. Sokkalta keményebb dió náluknál a megrögzött eldugulással sinlödő európai koponyának az a u f z a c c [Aufsatz]. Pedig hát magyar egyetérőjének a megteremtéséhez igazán nem kell több egy gyűszűnyi értelmességnél. Ha a „verre“-t „pohár“-nak, a „verre à pied“-t pedig „talpas pohár“-nak hívjuk, vajjon képzelhető-e természetesebb dolog minthogy a nálunk „tál“ néven ismert „plat“ talpas változatát, a „compotier“-t „talpastál“-nak hívjuk? — Ámpersze a „surtout“-t (szürtu-t), merthogy a német szintén „Aufsatz“-nak hívja, nem kell mindenképen „talpastál“-nak hívunk: hiszha eszünket egy kissé megéröltetjük, külön nevet találhatunk számára, péld. a „virágostál“-at. Sőt nem kell a „talpastál“-at sem okvetés nélkül németmodra egyetlen kifejezéssé merevítünk; hisz — ahol helyén van — „csemegés-“, „süteményes-“, „gyümölcsös-“ sat. tálról is beszélhetünk.

Nyelvünknek épenséggel nem válnak díszére olyan idegen szavak sem amelyek kettős *cs* hanggal végződnek mint péld. a német „Tratsch“-nak s a veleértett tevékenység leglelkesebb művelőjének, a „Klatschschwester“-nek szépnél szebben csengő honi másai: a traccs [terefere] meg a klaccssveszter [kávézónénike].

Nodehogy a német műveltséget lihegve habzsoló európai magyar válogatás nélkül fogad a nyelvébe tücsköt-bogarat, ha európaiasságának érdemeiktől roskadozó úttörői hányják eléje, mohóságától megbénult érzékeiről nemcsak az értelmesség s az épízlés intő szava sikklik tovább, hanem a lehető s lehetetlen közt is alig tud különböztetni.

Csupán ahol épenséggel tűrhetetlennek érzett hangkapcsolatokkal gyűlik meg a baja, igyekszik rajtuk annyira amennyire könnyíteni.

Szánnivaló vergődésének egyik leggyakoribb példája, amikor egyébkép jobbára változatlanul vagy csekély módosítással használt német avagy németessé rontott kifejezés végén kuporgó mássalhangzók torlódását *i* betű odabiggyesztésével enyhíteti. Am mainapság — mintahogy a „nikkl“, a „modern“, a „sól“ és társaik példáján tapasztaljuk — ennek is mindkevésbé érzi szükségét. Avval meg épenséggel nem törődik hogy fűhöz-fához odacsapkodott *i*-je majd hely- vagy időbeli származást fejez ki [mint péld. a „kecskeméti“ s az „erdei“ vagy a „tavalyi“ s az „ünnepi“ szóban], majd rendeltsége [mint a „harci riadó“-ban meg az „őszi kabát“-ban], majd vonatkozást [mint a „lelki fájdalom“, a „falusi szokás“ vagy a „fejedelmi hatalom“ kifejezésben], — tehát nem illik akárhova.

Ilyesfajta enyhített lehetlenségek azoknak a német szavaknak a honi másai is amelyek eredetije *en*-nel végződik mint péld. a slampni [Schlampen — csámpás nő], a pofézni [Bofesen vagy

Pavesen*) — rátott zömleszelet], a smukkasztni [Schmuckkasten — zsojartató], a hólfaltni [Hohlfalten — laposránc], a kalucsni [amelyről már 58. cikkemben megemlékeztem] sat.

Hasonló művelletl vált nyelvünk díszévé egy határ *el* és *l* képzővel ékeskedő német meg osztrák szó amelyek közül kiváltkép szépen sikerült: a spicli [Spitzl — 1. kém, árulkodó, 2. szipka], a stáckripli [Staatskrüppel — hitvány legény], a trampli [Trampel — mamlasz], a kszindli [Gesindel — csöcselék], a kriszkindli [Christkindel — karácsonyfia], a szokli vagy zokli [Sockel — talpazat] és szokkerli vagy zokkerli [Sockel — rövidharisnya], a strimfli [Strümpfl — harisnya], a strumfpándli [Strumpfbandl — harisnyakötő], a kravátli [Krawatl — nyakravaló], a krumpli [Grundbiern**) — burgonya], a krumplinudli [Grundbiern-Nudel — burgonyametélt], az anhenkszli [Anhängsel — 1. fityegő, 2. lógós], a kacntisli [Katzentisch***) — gyerekasztal, fiókasztal], a suctihli [Schutztüchl — hátkímélő], a kuncstikli [Kunststückel — ügyesség], a stikli [amelyet alighanem a „Meisterstück“ osztrákos kicsinyített alakjának a végéből szakítottunk ki; amit azonban mi értünk vele — csínyt, — a német inkább „Streich“-nak szokja mondani], a mundstikli [Mundstückel — szópóka], a papp[u]ndekli [Pappendeckel — papiroslemez], a smirgli [Schmirgel — csiszolópor], a krecli [Grözl, voltaképp: torzsa, majd: — házcsoport], a krévinkli [Krähwinkel****) — Kutyabagos, mostanság: Mucsá] sat.

Ha nyelvünk szelleme szükségét érezte hogy az *en* és *el* taggal végződő szavak idegenes ábrázatát valamennyire a maga szájaizéhez idomítsa, annál kevésbé békülhetett meg olyan osztrák kifejezések eredeti alakjával amelyek végén — a német *chen* vagy *lein* kicsinyítőt helyettesítő *erl* képző boszantotta a fülét.

Ezek se kerültek hát el sorsukat, sőt amazoknál gyökeresebb válto-

*) A francs „pavois“ (pávoá) otromba ivadéka. A „pavois“ hajdan ódonalakú kerek pajzsot jelentett és alakja révén értődött később borjuvelével töltött zömleszeletre, majd rajtakívül rátottra is.

**) A művelt német nyelvből rég kiszorult kifejezés amelyet ma már csak az osztrák paraszt használ. Németföldön „Kartoffeln“-ról vagy „Erdäpfel“-ről szokás beszélni.

***) Grimm [Deutsches Wörterbuch, V. B., Leipzig 1873., 302. o.] szerint: sarokbaállított asztal, ahová az ételből csak a maradéka szok jutni — akár a macskának. [Amikor Kärnthen-ben valaki már lerakta a kanalát s ujra előszedi, hogy továbbegyék, emiatt szokás neki mondani hogy „ear muoss der Katze an Kraizar geben“, — krajcárt kell adnia a cicának, merthogy megrövidítette.] Ám e tudományos magyarázatnál itthon különbet hallottam. Amelyik cicának jó dolga van, kiváltkép tejjel kényesztik. Tejesétel a leggyakoribb a gyerekasztalon is amely tehát olyképp jutott a „Katzentisch“ névhez hogy jobbára cica-étel szokott rákerülni; így értődött aztán fiatalás asztalára, majd általán nagy asztallal szemben külön asztalra.

A „gyerekasztal“ persze az európai magyarnak „nevetséges“ kifejezés merthogy vénhedő csontjaival maga is szívesen telepszik hozzá; ő pedig *taláncsak* nem gyerek?... Hátvajjon „kacntisli“-hez ülve macskának érzi magát? Hogymeg a maga nyelvén „kisasztal“-nak is mondhatná, még kevésbé jut eszébe. Vajjon honnan fordítaná? Arról persze hogy a francis is „petite table“-ról (pöthit tábl-ról) beszél, mégügy se tud. Ám a magunk gondolatvilágához — úgy érzem — leginkább a „fiókasztal“ illenek. Ezt ugyan szeressen atyámfiai nyilván „Schubtisch“-re [honi német tudománnyal: „Schublat-tisch“-re] értenék ezt azonban épezzékü magyar ember „fiókosasztal“-nak szokja hívni.

****) Kotzebue-tól „Deutsche Kleinstädter“ című bohózatával forgalomba hozott kifejezés. Németországban mainapság inkább „Schöppenstädt“-et szokás helyette emlegetni.

záson kellett átesniük ahogy nemzeti *i*-nk mögőjükbiggyesztésén kívül *r*-jüket *d*-vé enyhítettük.

Ilykép váltak nemzetközi szókinsünk ékességeivé a truccsedli [Drutscherl — szegény kis jószág], a csappedli [Tschapperl — kis oktondi], a snekkedli [Schneckerl*] — hajbodrok], a pukkedli [Buckerl — meghajlás], a nüdplfiancedli [Nudelpfanzerl — szőlősmetélt], a pusszedli [Busserl — mandoláshab], a cukkedli [Zuckerl — cukorka], a stampedli [Stamperl**] — pohárka], a flincedli [Flinzerl — pikkely], a számedli [Säumerl — apró szegély], a hokkedli [Hockerl — nálunk: mosogatószék] sat.

Amikor a helvét hívja a nadrágot, a fontot, a kiskolbászt „Höseli“-nek, „Pfündli“-nek meg „Würstli“-nek, nyelvének a szelleme nyilatkozik meg vele.

A mi esetlen virstli-nk és társai azonban gyámoltalanságunk szégyelnivaló tanuságai.

En bizony akármikor szívesen hallgatom akár a wieni bérkocsisnak akár a luzerni majorosnak jóízű gagyogását. Amha egyik-másik kifejezésük vagy képére teremtett honi utánzata magyar ember beszédjéből csapja meg a fülemet, úgy érzem mintha valami ronda bogár röpült volna neki . . .

Az e cikkemben említett német kifejezésekkel egészen hasonló elbánásban részesült nálunk — nyilván a német *el* képzőhöz hasonló csengése miatt — a latin „bis“ [kétszer] szótól eredő francs „bi“ [kettős] szócskával megfejelt hellén „kükkosz“ [kerék] Francsöldön termett kapcsolata, a „kétkerékű“-t jelentő „bicycle“ amelyet az európai magyar bicikli-nek ír és hol ugyanígy hol francosan „biszikli“-nek (!) hol angolosan „bájszikli“-nek (!) ejt, honinyelvén pedig olykor a hazájában elavult német „Stahlross“-ról fordított „vasparipá“-val, jobbára azonban a szintén német „Zweirad“-nak korunkban párját ritkító független szellemmel és művészi érzékkel megcselekedett fordításával, a „kerékpár“-ral fejez ki.***)

Hellász népe — úgy tudom — nem ismerte e fürge jószágot. Rómáé sem. A mi „bicikli“-nkbe tehát nyilván nem a római nyomta oda a *c* betűt a hellén *k* helyére. Hisz olyan hellén szót amilyen nem volt, nem idomíthatott a maga nyelvéhez.

A vasparipa voltaképp a második szótáramban ismertetett „draisienne“-nek (dreezien-nak) 1855-ben egy francs lakatos fiától, Ernest Michaux-tól taposóval tökéletesített ivadéka. Világszerte Amerikából terjedt el, ahol eleintén „bone-shaker“ (bóun-séik⁶⁷ — csontrázó) néven ismerték. Nevét

*) Nyilván a kacskaringót jelentő „Schnörkel“-nek a „Schnecke“ [csiga] szóhoz fajult kicsinyítése.

**) Stampfe: alacsony vastagtalpú pohár amelylyel az asztalra lehet toppantani [aufstampfen].

***) Ismeretlen fordítójának azért adózom ekkora elismeréssel mert „kettőkerék“-nek is megcselekedhetne volna. Háthíszten épenséggel nem lehetne semmi kifogásunk sem ellene sem a „vasparipa“ ellen, sőt akár remekkifejezéseknek mondhatnók őket ha az az ici-pici kis hibájuk nem volna hogy akármelyikük menten nyolcast kap, amint rápattanunk. Merthát szerencsés magyarsággal szokás ugyan „vasparipázás“-ról meg „kerékpározás“-ról is gagyogni, érzékű magyar ember azonban százsor inkább beszél helyettük „biciklizés“-ről, bármi undoknak érzi a magunk nyelvén.

tehát szabatosan vagy kitalálója nyelvén tehát francosan „bisziki“-nek vagy elterjesztői példájára tehát angolosan „bájsziki“-nak kellene ejtenünk.

Amhogy a mi nyelvünkhöz sem így sem úgy nem illik, magyarosnak csúfolt alakja, a „bicikli“ pedig egészséges nyelvérzékünknek és épízlésünknek valóságos pofoncsapása, nyilvánvaló hogy gyökeres átgúrárs nélkül nem lehet nyelvünkben helye. Ha egy szikrányi ősi nyelvérzékünk volna, régóta „bicó“-nak hívnák.

Tudományos névnek ez persze túlon népies volna. Node komoly nevét is könnyen összekalapálhatjuk, amint magunk kapjuk marokra a kalapácsot. Bátran mondhatjuk péld. akár „gyalogfogat“-nak akár „futókerék“-nek. Persze a „biciklizés“-t emiatt még nem kell erőnek erejével „gyalogfogatozás“-nak avagy „futókerkezés“-nek mondani; igének untig elég a „kerkezés“. Lám, egyszerűen „radeln“-t mond a német is, a mi Nagymesterünk, a Példák Példája! Szemünk fényeként őrzött európaiasságunkon sem esik hát csorba, ha „kerkezés“-ről beszélünk.

Nem nagyon bízom ugyan hozzá hogy mainapság az én parasztosan összegondolt „futókerék“-em akkora megtisztelésben részesüljön hogy *művelt* magyar az ajkára vegye, merthogy korunk haladi szelleme [a német földgömbön] csak olyasmit szok „futó“-nak hívni ami mozdulatlan. Péld. a padló-, meg a lépcsővédőt amit „futószőnyeg“ meg a hímes sávot amit „asztalfutó“ néven emleget. Ha „állókerék“-nek kereszteltem, vele megnyilvánuló európaias szintű „vicc“-em [elmésségem] bizonyára villám sebességével hódítaná halomra sötét értelmiségünk szívét-lelkét.

Szép gyűjtemény szedhető össze európai szerencseneinkre a német nyelvből összeharácsolt ige-kincséből is. Cikkem befejezéséül a következő csillogó gyémántokat fűzöm közülem lánca: anbájszolni [anbeissen — beleharapni], lájstolni* [leisten — birni], handhábolni [handhaben — bánni (vmivel), forgatni; e.: kezelni], kitipflizni [austüpfeln — „kipötytyögetni“, megpécézni], cúnémolni [zunehmen — gyarapodni], fersrájolni [verschreien — elriasztani], gönnolni [gönnen — nem sajnálni tőle], sakkolni [schmecken — jólesni], cúsancolni [zuschancen — neki juttatni], svermolni [schwärmen — rajongani], rájcolni [csalogatni; e.: izgatni], aufcízolni [aufziehen — ugratni], foppolni [foppen — ingerelni, bosszantani], froclizni [fröteln — kötekedni, szutyongatni], fracscolni [tratschen — fecsegni], simpfeln [schimpfen — szidni], összecauznizni [zerzausen — szétkuszálni], fersméholni [verschmähen — kicsinyelni], krenkolni [kränken — bántani], fersmercolni [verschmerzen — elszenyvedni], fortvurstlizni [fortwursteln — *elkecmeregni*], caplizni [zappeln — fickándozni; vergödni], összecuukkolni [zusammenzucken — megrezzenni].

Vajjon minde dudvát száz meg száz hasonlóképű rokonával együtt hány tíz- vagy épen százévig fogjuk még üvegházunkban ápolgatni? Igaz ugyan hogy nálunk az agáve is csak 40—60 éves korában kezd virítani. En azonban ammondó vagyok hogy dudvából sose lesz agáve!...

*) Kiváltképp gyönyörűen füst: a gezelsaftot lájstolni [mulattatni, elkisérni, segédkezni] kifejezésben.

68. cikk. Vendégszavaink írómodja.

Ha a szavak csak röpködnének, *csupán hangoknak* ismernők őket. Ha csupán papiroson élének, *csak betűkkel* volnának megérezkíthetők.

Olyik — agarai mellől közénk szakadt — parlagi szellemű atyánkfia vendégszavainkat egytül-egyig olyan alakkal íratná aminővé hallatukra kondásuk szarkalábai rögzítenék őket. Dohos pergameneken kotló könyvmolyok meg azért kardoskodnak hogy úgy írkaljuk őket amint hazájukban szokás. Amazok csodabogarakkal telepítenék tele nyelvünket, ezek meg nyilván tudóstársaságnak nézik nagyközönségünket. Tollforgatóink közt persze akad híve mindegyiküknek.

Egyikük a *hangutánzó* [fonétikus], másikuk a *történeti* [etimologikus] írómodért lelkesedik. Ámhowy mindegyikük megféledezik a szavak kétfős rendeltségéről, nyilvánvaló hogy egyiküknek se lehet igaza, hanem egyes-egyedül olyan írómod fogadható el helyesnek amely a szavak mindegyik rendeltségével számot vetve, *az eleven életnek ép érzékkel megismert és józan gondolkozással megítélt viszonyai szerint* hol egyikhez hol másikhoz alkalmazkodik.

Kérdésünknek persze az volna a legtermészetesebb eldöntése hogy írjunk úgy amint beszélünk és beszéljünk úgy amint írunk. Ez azonban honinyelvünkön is lehetetlenség.*) Még kevésbé valósítható meg idegen szavakkal, merthát a nagyközönségnek ahhoz hogy hangutánzó modon írja őket, eredeti olvasásukhoz, — ahhoz pedig hogy eredeti modjuk szerint, eredeti írásukhoz kellene értenie. Márpedig legnagyobb része egyikhez époly kevésbé tud mint a másikhoz.

Nagyközönségünk tehát csak olyan megoldást fogadhatna teljes megeledeggel amely szerint tudás nélkül művelhetne olyasmit amihez tudás kell.

Ha kérdésünket pusztán elméleti okokkal akarnók eldönteni, habozás nélkül szabályul állapíthatnók meg hogy ami szó otthon latin vagy

*) A legtöbb embernek ugyan szent meggyőződése hogy így cselekszik, ámcsakmert annyira megszokta az eltéréseket, hogy nem veszi őket észre. Híszha kiejtésünk szerint írának: *ezért* helyett *ezér-t*, *anyja* helyett *annyá-t*, *látja* helyett *lattyá-t*, *városba* helyett *vározsba-t*, *azonban* helyett *azomban-t*, *asztán* helyett *asztán-t*, *golya* helyett *gójá-t* kellene írunk; ha pedig beszédünk igazodnék írásunkhoz, fordítva *ezér* helyett *ezért-et* sat.-t mondanunk.

gót betűkkel íródik vagy íródott, mindig eredeti, — ami egyéb [péld. héber, hellén, ciril, niponi] írójellel, mindig hangutánzó módon volna írandó. Ám amily egyszerű e szabály papiroson, oly nehéz volna következetes alkalmazása az életben. Hisz olyan ember is aki deákiskolát végzett, hány vendégszavunkkal ejthető zavarba merthogy nem tudja róla vajjon hellén-e vagy latin-e, tehát szabályunk szerint így vagy amúgy kellene írnia?

Helyesírásunk új szabályzata szerint magyarosan írandók: 1. a nép vagy az irodalom nyelvében országszerte használtak [péld.: doktor, kánikula, — akadémia, konzul], 2. nem latin vagy hellén betűkkel író népektől szerzett valamint szláv és oláh vendégszavaink [péld.: cár, szultán, — zsivíó, cine mintye], — ellenben eredeti alakjukkal írandók: 1. amelyek idegen fogalmat fejeznek ki [péld. cinquecento, renaissance, high life], 2. a szakkifejezések [péld.: praetor, adagio], 3. az idézetek [péld.: audiatur et altera pars].

Ez elveken, ha tőlem függne, mindössze annyit változtatnék hogy hazájukban más mint latin vagy gót írójellel ábrázolt vendégszavainkat egytül-egyig magyarosan íratnám, tehát ígyen [nem pedig németlatinosan] a helléneket meg a görögöket is.

Ámha ez elveknek az életben tapasztalható érvényesülését nézem, legelőször az ötlük szemembe hogy akiknek hívatásuk volna hogy helyes alkalmazásuk modját megmutassák és érvényesülésükön örködjének, ölberakott kézzel nézik, mikép tolongnak helyükre olyan avatatlan tekintélyek akik bohócos komolykodással fitogtadják tanulatlanságga párosult oktalanságukat, az imént említett elvek megvalósításán pedig olykép fáradoznak hogy — kiki a maga „tudományos“ hitvallása szerint — egyikük a magyaros írásnak alig akart tért engedni, másikkük tücsköt-bogarat végigmagyarosít. Amaz gúnyos mosollyal fogad minden olyan új alakot amely először kerül a szeme elé, ez halomra gyártja a csodabogarat olyan idegen szavakból amelyek épenséggel nem illenek nyelvünkhöz, honivá sutított ábrázatukkal pedig nemcsak izlésünket sértik hanem nevetőizmainkat csiklandozzák.

Csak az aranyos középúton alig lézeng valaki. Ígyzátán az imént- említett szabályokkal megnyilvánuló rendszerhez amelyet papiroson szemünk ügyére véve *vegyes*-nek [mixtum-nak] mondhatunk, az életben sokkal inkább odaillik ha *zűr-zavaros*-nak [káotikus-znak] hívjuk.

Egyediségünk ilyes féktelen garázdálkodása egyébkép — amint már munkám elején említettem — ősi nemzeti vonásunk. Büszkén hivalkodhatunk vele; hisz „a szabadságért lángoló rajongásunk érdekes megnyilvánulása“. Geleji Katona István már a 17. százév elején megemlékszik róla hogy: „Tsak nem me'nyi magyar vagyon, mega'nyi módon ír“.

Ámha e zagyaságból egységes rendszer nem rögzíthető össze, annál több suttyong benne keresztül-kasul kocsonyás állapotban. Ahogy őket szigonyhegyre tűzve vizsgálgom, következő érdekes példáik kerülnek a szemem elé:

1. a [magyarnak híresztelt] idegen, jobbára német, gyakran: latin hangíró rendszer [systema phoneticum forense, eminenter: germanicum, saepe: latinum],

2. a kaptarendszer [systema crepidarium],
3. a felemás rendszer [systema mixtum],
4. az össze-visszatévedező rendszer [systema erraticum vulgare sive irregulare].

Vezetődanája valamennyiüknek a „hangutánzás“. Ennek voltaképp az volna a rendje hogy a magunk írómodjával úgy aszaljuk őket betűvé amint hazájukban elevenen megcsendülnek. Ámha ujdón „hangutánzó“ alkotásainkon tekintünk végig, úgy érezzük hogy olyan idegen hangoikat utánoznak aminőket nagytekintélyű megalkotóik soha éltükben nem hallottak, merthogy eredetijüket jobbára csak papirosról ismerik, elolvasásukhoz azonban nem értettek; amelyiküket pedig kiejteni hallottak, olyan honi vendégszótudósok ajkáról szedték össze akik szintén csak papirosról bötűzték őket végig.

Igy sikerült napjainkban megérnünk azt az ízig európai állapotot hogy aki eddig valamennyire konyított is vendégzavainkhoz, mai nyelvtudományunkkal holta napjáig sem igazodhat el rajtuk . . .

Az *idegen hangtró rendszer* legszembeötlőbb jelenségeire olyasféle „magyaros“ írómodban bukkanunk amikor vendégszó eredeti írómodját a magunk nyelvén nem használt betű vagy betűkapcsolat belelakásával változtatjuk meg, péld. amikor a héber „sófl“ [szegényes] szót németesen schofel-nak, — a hellén „iszhiász“-t [ülőidegzsábát] latin modra ischias-nak, — a latin „chemia“-t [vegyítőtudományt] khémia-nak, — vagy amikor a francs „volontaire“-t (volónteer — önkéntes-t) volontaer-nak, — az angol „shilling“-et (silíng-et) eredetijénél is cifrábban schilling-nek, olykor még európaiasabban Schilling-nek, sőt Oliver Goldsmith (Alivör Góuldszmit) angol költő nemzetségnevét tulajdonnév létére Goldschmith-nek, — a „püdding“-ot (pudíng-ot) [nyilván amiatt is mert nem fér az eszünkbe hogy angol szót úgy lehessen írni ahogy olvassuk] francs modra poudding-nak, az orosz „szamovár“-t [teáskatlant] árjásan samovarnak írjuk.

Efféle „európaiasság“-ok helyesbítését persze sok ember furcsának érzi merthogy idegen mártásba áztatott alakjukat megszokta. Akinek azonban az indiánó eredetű „eszkimó“ *) ma „Esquimaux“ alakkal kerülne a szemé elé, ugyebizony megcsodálná? Lámpedig Széchenyi a múlt százév első felén „Hitel“-ének tájékoztatójában még így használta. [„S e szüntelen vágyás következésében leend lassan-lassan a vad Esquimaux emberré.“]

A „hangutánzott“ vendégszótól s a magunkétól egyaránt idegen szellem nyilvánul meg egy határ francs vendégzavunk végső mássalhangzójának németes megkettőzésével is aminek okát már 52. cikkemben kiderítettem.

Ámha az idegen nyelveken szereplő változataival szelindekre értett angol „dog“ (dag — kutya) szót a német, merthogy változatlanul semmikép nem illik a nyelvébe, a maga „e“ képzőjével megszerézve — nyilván részinthogy hangzójának rövidségét jelezze, részinthogy Venezia meg Genova hercegének a címével össze ne essék — az elékerült g megkettőzésével „Dogge“-nak iktatta nyelvébe, okosan csele-

*) Az indiánó voltaképp Labrador martjának lakóira értette s mai tágabb jelentésére földrészünkön tett szert. Eszkimó magyarul = „nyersen eszik“. Akiket vele értünk, maguk „innuit“-nak nevezkednek.

kedett. Hogy azonban mi, akiknek nyelvébe eredeti alakjával olyan helyre magyar szónak odaílt volna hogy „fog“-unk meg „jog“-unk se cseng nálánál különbül, német alakjának megcsonkításával *dog-g-gá* furcsítva szedtük át nyelvünkbe, olyan oktan pogányság aminőre a német földgömbön kívül bizonyára hiában keresnénk példát.

Hasonló bűgöséget művelünk a francs szavak végén talált *t* német megkettőzésének változatlan elfogadásával. Ha a német írónyelv a „cabaret“ (kábáre) szót eredeti alakjával „Cabaret“-nak vagy felemás modra „Kabaret“-nak írná, germán érzékű nagyközönsége bizonyára *Kábáret*-nak olvasná [mintahogy péld. a wieni bérkocsis az „Hôtel Continental“ nevét *Kontinéntál*-nak ejti]. A mi nyelvünk szelleme azonban — amint 52. cikkemben szintén rámutattam — épenséggel nem rejt méhében ily veszedelmet.

Német példára írjuk kettős *g*-vel az angol „wagon“ szót is amelyet ugyan ősi hazájában hajdan valamikor szintén így írtak, ha azonban *mi* és *ma* írjuk így, nemcsak amiatt ostobaság mert egyetlen *g*-vel íródik mind Britföldön mind Francsországban — ahonnan, mintahogy 46. cikkemben láttuk, világszerte elterjedt — hanem mert kettős *g*-vel soha senki nem ejtette ki sehol e nagyvilágon.*) A német se. Magunk se. Szerecsenes cifrázkodás nélkül tehát *waggon* helyett „vagon“-nak írhatnók, — kiválthogy egész szépen odaillenek „vagyon“-unkhoz.

Nóde mainapság akad már példa az angol nyelv szellemének a diadalára is. Kivált amióta olyik *angol* szövetárusunk és szabóművészünk ráadja a fejét hogy *honinyelvét* Berlitz uramtól vagy valamelyik versengőtársától megtanulja. Nyelvük évről-évre izmosodó angol szellemének első alkotó munkáját épmost leshetjük meg kellő közepén ha megfigyeljük, mikép morzsolják át a német „Kamgarn“ [gyaru] szót**) brit ajkukhoz és tollukhoz illő alakúvá. Tavaly még *camgarn*-nak hívták. Az idén már *camgar*-ra angolosult. Jövő évi alakjának az árnyékát idén megszülődött tulipános változata: a *cangár* veti előre amelyet csillogó tulajdonságai ujdun szóalkotásaink egyik legremekebb díszévé avatnak: *ár*-ral végződik, csengése ízig magyaros, nemzeti nyelvérzékünkkel pedig harapófogóra érhetjük! Hát lehet ennél egyetlen szótól többet követelni? . . .

A birkáknak azt a nemrégén kiveszett uj fajtát viszont amely nemrég *interjuh* néven lejelésztett sajtónk hasábjain, nyilván az angol „interview“ (intörvíjú — szimatoló látogatás) németes hangírómodja honosította meg hazánkban. A német ugyan mindig eredeti alakjával használta, ámhogy olvasómodjának ismertetéséül *u* hangjának hosszuvoltát a német szótári tudomány rákövetkező *h*-val fejezi ki, sajtónk e jelzést kapta fel honi „hangutánzó“ alakjának, noha mi az *u* betűt ékezettel szokjuk megnyújtani, a *h*-t pedig épenséggel nem használjuk nyújtófának.

Ennyi érdekes példa láttára vajjon csodálkozhatunk-e rajta hogy nemzeti „hangutánzó“ modon írt szavainkban egymást érik olyas betü-

*) Az angol se, merthogy a kettőzés célja nyilván csak az eléeső *a*-nak írt *e* hang megrövidítése volt. Egyetlen *g*-vel a „wagon“-t az általános szabályok szerint „uégn“-nek kellett volna olvasni.

**) Jelentésének magyarázatát a 149. oldalon ismertettem.

kapcsolatok aminőre magyar szóban soha nem akadunk, sőt akárhány olyanra amely a magunk olvasószabályai szerint merő cifraszág.

Igy péld. az a hang amelyet latin meg német szavakban — tehát idegen nyelveken „világszerter” — *ae*-vel szokás írni, nálunk jobbra *e* betűvel íródik, a német és latin *ae*-t pedig a magunk olvasószabályai szerint két külön hangnak kell kiejtenünk. Ahol hát eredeti helyes-olvasásuk szerint is külön csengnek, nekünk semmi szükségünk holmi szétválasztó pontokra. A bolygókö [e.: lebkő] ujdjon hellén nevében, az *aerolit*[o sz]-ban*) époly kevésbé mint az [idegen nyelveken csupán zeneszerzőre értett] olasz *maestro* [mester]**) szóban ahova — épügy-mint más idegen szavak *ae*-jébe — csak a német szellem gyámolító gondoskodása szokja odarakni.***) Mesterkedésének legderüebb oldala hogy e megkettőspöttyözött szavakat a német nagyközönség — épügy mint a honi vendégszótudós — jobbra mégis „erolit“-nek meg „mesztró“-nak olvassa.

Még mulyább pogánykodást művelünk amikor a hellén eredetű latin *laicus*****) [avatatlan] *i* betűjét ékesítjük meg e tudálékos jelzéssel holott nálunk eszébe se juthat senkinek hogy akár hellén őseit akár nálunk használt latin alakját akár német ivadékat, a „Laie“-t másképp olvassa nélküle mintahogy vele szokja. Sőt a francs is csupán a maga „laïque“-jára rakja oda hogy valamiképp „leek“-nek ne olvassa; a latin „laicus“-t azonban — amelyre nyilván a „laïque“-ról csúsztatták át honi vendégszótudósaink — egyetlen pöttyel használja.

Nem tudom biztosan, vajjon az indiánó rak-e kettős pöttyöt *Haiti* szigetének a nevére vagy nem; ha rak, csupán értelmetlenséget, ámha nem rak, ostobaságot követ el az olyan honi szerezmentudós aki ezt az *indiánó* nevet amiatt kettőspöttyözi meg mert *ha francsul olvasná, megeshetnék rajta* hogy „Héti“-nek olvasná.*****)*****)

Hasonló oktalan cifrázkodás a hellén *y* betű meghagyása angolos meg francsos alakkal közénk vetődött keleti tulajdonnevekben. Amikor az angol meg a francs rak *y*-t a hindu *Jáma* a [az enyészet istene], a niponi *Jokuháma* [város neve] avagy a csínai *Já ng-ce Ki á ng*

*) A hellén „eksz úranú litosz“-ról [égből pottyant köről] beszélte.

**) A „maestro“ — épügy mint a német „Meister“ és öccse, a magyar „mester“ — a latin „magister“ ivadéka s voltaképp olyasvalakit jelent aki valamely téren, kivált kézműves-„mesterség“-ben kiváló tökéletességet ért el.

***) A szétválasztó pontokat Etienne Dolet francs könyvnyomó használta először 1540-ben s honinyelvén az *e, i s u* hangokat szokás velük az előttüklevő hangzótól elkülöníteni. Hellén nevük, a *tréma* voltaképp „lyuk“-at és — a latin „punctum“-éhoz hasonló októl — „pont“-öt jelent.

****) Lász = nép. Láikosz = népbeli, Latinos alakja, a „laicus“ hajdan pappal szemben világra értődött; hogypedig az emberiségből régente kivált a papság vált ki műveltségével, időmultán így értődött tanulatlanra, amit ma hol pusztá enyhítésképp hol szűkebb térére [valaminő szakra] korlátozva mondunk „avatatlan“-nak.

*****) Egyik székesfővárosi híradónk a kettőspontot — nyilván elcsodálkozva rajta mi keresnivalója lehet az *i* betűn — az *a*-ra rakta át, tehát épolyan olvasást jelzett aminőt vele a francs megelőz.

*****) Persze helyükön vannak azonban e kettőspontok eredeti alakjukkal használt szavakban mintaminők péld. a *faience* (fájaonisz — nyersporcolán), a *coion* (kujóni — pimasz) sat.

[folyó neve] elejére, amiatt kénytelen vele mertha első hangjukat *j*-vel írni, angolul *dzs*-nek, francsul *zs*-nek kellene olvasnia.*)

Oktalan cifrázás az is amikor a perzsa „sál” [nagykendő] szót angolosan *shawl*-nak, vagy a francs „drogue”-ból (drog-ból) latinná magyartított *drogua-t* [késszer-t] és származékát, a *droguista-t* [késszeres-t] meg az „intrigue” (eöntrig — fondorkodás) honi alakját, az *intrigua-t* és az *intriguál-ást* pedig „drog”, „drogista”, „intriga” s „intrigálás” helyett nagytudálékosan *u*-val írjuk holott ezt az *u-t* a francs ki sem ejti s csak azért rakja a *g* mögé hogy *zs*-nek ne csengjen. Sőt ahol a *g* után — mint péld. az „intrigant” (eöntrigaön — cselszövő) szóban — mély hang következik, oda sem írja.

A kaptarendszer jelensége, amikor valamely szó írómodja hasonlóan csengő más kifejezéséhez idomul mintahogy nálunk a francs „suzerain” (szüzeön — hűbéres főúr) a szintén francs „souverain” (szuivreön — független) mintájára *souzerain*-nak (szüzeön-nak), vagy amint a francs „gène” (zseen — röstelkedés) nyilván a „crème” (krem — tejszín) példájára *gène*-nek (zsen-nak), az olasz „caricatura” [torzkép] pedig alighanem a francs „carreau” (káró — négyszög) meg a német „karriert” [kockás] képére [két *r*-rel] *carricatura*-nak íródik.

A kaptarendszer keretébe holmi fiókrendszerkép illeszkedik a *tudálékoskodó módszer* [methodus doctiusculus]. Ennek hódol péld. az olyan európai magyar aki a francs „parfum” (párföön — szagosít) szót — nyilván merthogy az *ö* hangot francs szóban jobbára *eu*-val szokás írni — *parfeum*-nak írja, vagy aki a francs „glacé” (glászé — dermedt) írómodját. — merthogy a „garçon” (gárszön — legény) s a „façon” (fászön — modor, készü) szókbán is horgot lát az *sz*-üket ábrázoló *c*-nek az alján — *glacé*-vá helyesbíti,**) avagy az angol „pony” (pöni — törpelő) szót amelynek eredeti írómodját a francs — nyilvánhogynem érezte elég angolosnak — „poney”-vá, a német pedig és vele mi is még tovább haladva *pönnéy*-vá fejlesztette, evvel a hekszti „nemzetközi” alakjával veti papirostra, vagypedig amikor szintén Nagymesterünk példájára az angol „coke” (kók — pirított szén) szót — nyilván a „toaszt” (tóaszt — köszöntő) utánzásakép *coaks*-szá csodásítja. Hogy a francs „absinthe” (***) (äbszeön — ürmösszesz) szót „Abyssinia” honi ábrázatának: *Abessyniá*-nak a képére szokás-e nálunk jobbára *absynthe*-nak írni vagy megfordítva, nem tudom. Az is meglehet hogy mind egyikük a hellén „szüntézisz” [összesítés] latinus alakjától, a „synthesis”-től vagy más hasonló európai kifejezéstől örökölte honi *y*-ját. Hasonló nemzeti munkát végzett a francs „bel esprit” (bel eszpri — rátartós szellem) kifejezésen az az aranytollú írónk aki nemrég *belle esprit*-vé

*) Változatlanul frándók azonban persze olyan tulajdonnevek amelyeknek eredeti alakjukban fordul elő az *y*, mint péld. a francs *Yvetot* (Ivto — kerület neve), az angol *York* (Jaók — grófság neve), az amerikai *Yellowstone* (Jelóusztoun — „nemzeti párk”-nak nyilvánított romános vidék neve).

**) Sőt az Ur 1909. esztendejének tavaszán egyik legelőkelőbb szövetárusunk — aki sötét hölgyeinknek a lehető legközönségesebb angol kifejezésekkel hosszú lére eresztett néven kínálgatja kelméit, hogy nevüket vevőközönségének 98%-a se meg ne értse, se elolvasni se kiejteni ne tudja — immár a „double face for costumes” [egész öltözetnek való kétoldalas szövet] *angol* szövedékébe is odakerítette.

***) Eredetéről a 170. oldalon volt szó.

dolgozta át, — mégpedig [merthogy nincs olyan vendégszavunk amelyből nőnemű alakját megtanulhatta volna] nyilván Kerker „The belle of New York“ [New York szépe] című énekesbohózata címének a példájára.

A *felemás rendszer* jelenségeire olyan szavakon bukkanunk amelyeknek egyik része történeti, másika hangutánzó modon íródik. Hívei alighanem az életrealitást [e.: „gyakorlatiasság“-ot] érzik alapelvének. Pedighát amit ennek éreznek, vagy tudatlanság vagy hanyagság: amaz, amikor a hangutánzó művészt munkájában cserbenhagyja a tudománya, ez, amikor munkájára nem fordít kellő gondot. *Műveléséhez* nem sok tudományra van hát szükség.

Annál több kell kész termékei *használatához*. Ahhoz hogy valamely szót idegen alakjával le tudjuk írni, elég ha eredeti képét emlékeztünkbe vessük; hogy hangutánzással aszaljuk betűvé, elég ha kiejtését ismerjük. Felemás modon írt vendégszavaink *mindegyik részéről külön* kell megjegyeznünk hogy „nyelvünk nemzeti szelleme“ hol haladt el mellette tétlenül, hol bujt bele német, hol bujt latin, hol tót, hol francs, hol — ázsiai mezben?

Megteremtője, a német, nyilván könnyedisége [e.: gyakorlatiassága] miatt kedvelte meg, holott egyik legjellemzőbb tulajdonsága — amint épmost láttuk — a nehézség [e.: gyakorlatiatlanság]. Nyilván evel ejti meg nemzeti szellemünket annyira hogy hívei napról-napra szaporodnak. Hogy hazáján kívül más művelt országban ekkora sikert aratott, sehol nem olvastam róla. Azt hiszem, nem is fogok.

Ennek a rendszernek az elterjedése óta íródik nálunk nemzeti modra a latin „*loco*“ (lóko — osztrákul: helyben) *loco*-nak, a francs „*Rhone*“ (Rón — folyam neve) *Rone*-nak, a németfrancs „*blamage*“* (blámázs — szégyen) *blamage*-nak, a francs „*ridicule*“ (ridikül — tarsóly) *ridicule*-nek, a „*justaucorps*“ (zsüszttókór — testheztapadó fűző**) *justakor*-nak, a német „*Reichsrat*“ (rájhiszrát — birodalmi gyűlés) *reikszrát*-nak meg [*jux*-osan] *reixrát*-nak, Salzburg város neve pedig Szalzburgnak meg *Salcburg*-nak.

Kívált gyakran mosolyog ránk e módszer mainapság angol szókapcsolatoknak irodalm- és sajtárjainktól összerótt ábrázatáról. Az ő elegyes szellemükre ismerünk amikor a „*gold-cup*“ (góuld-kap — aranyserleg) meg a „*gold vase*“ (góuld véjz — aranyváza) *Gold-Kup*-pás *Gold-Váz*-e-vá [így, kezdőbetűkkel!], a „*yacht-club*“ [jat-klub — hajókázó társulat] *yacht-club*-bá, „*North Wales*“ (Nort Uéjz — hercegség neve) *North Wales*-szé, „*Prince of Wales*“ (Prinsz öv Uéjz — hadihajó neve) *Prinz of Wales*-szá összemesterkedett alakkal kerül a szemünk elé.

Ennek a tudományosságnak a tetőzése aztán, amikor tulajdonneves kapcsolatban előforduló személynév íródik hangutánzó modon, többi része pedig érintetlenül marad, mintahogy a „*Cunard Line*“ (Kunárd Lajn — Cunard-járat) kifejezésnek *Kunárd-line*-vá felemásított alakján tapasztalhatjuk, — vagy amikor földrajzi név olyan francs ki-

* Ha volna ilyen francs szó, nyilván „*blamage*“-nak íródnék.

** A 17. százévbén: testhezszabott kabát [mind nőé mind férfié].

fejezésben marad meg idegen alakjával amelynek egyik részét németté magyarosítottuk, mintahogy péld. a „crêpe de Chine“ (krep d^o Sin — csínai krep) szósornak kreppe de Chine-né ujdöntött alakján látható.

Hogy vendégszavaink írómodja mai átalakulásának állapotában gyakran ingadozik, természetes dolog. Kivált könnyen megérthető, amikor olyik kifejezés egyszerre többféle idegen alakkal toppan elénk ami leggyakrabban keleti szavakkal szok megadni. Így péld. a földrészünkre nemrég átkerült niponi „dzsú-dzsicu“ [cselvető birok] amelynek niponi szó létére eleintén — amíg a német is hol így hol amúgy írta — majd angolos *dshioo-dshitsoo*, majd francsos *dchiou-dchitsou*, később németes *Dschiu-Dschitsu* alakjával találkoztunk, amíglen honi alakjával a dzsiu-dzsicu honi csucsalodott ki.

Hasonló összevisszaságot tapasztalhatunk mainapság divatárusaink kirakatában a kasmíri kecske szőréből készült kasmír európaias írómodjának ujdön változatain. Eddig megvoltunk évvel az egyszerű alakjával. Ámhowy kereskedőink nem mulasztanak el oly alkalmat ahol európaiaságukkal egymáson túltehetnek, kirakataik valóságos virágoskertjévé váltak az angol *cachemere* (kesmír), a francs *cachemire* (kasmír) meg a német *Kaschmir* össze-visszacsoportosított változatainak. Aztán mondja még valaki howy Budapest nem nagyváros!

E rendszer vizsgálásához egyébkép legdúsabb terméül a divatárusaink kirakataiban, árjegyzékeiben s hirdetéseiben szereplő francs kifejezések kínálkoznak.

Egyszerű példával kezdem. A „jupon“ (zsüpón — alsószoknya) magyaros hangutánzó írómodja „zsüpon“ volna. Itt a felemás írómodnak [a „joupon“-ról és társairól nem szólva], mindössze két számbavehető változata lehet: a *jüpon* és *zsupon*. Tessék kirakatainkon végigtekinteni: ott virítanak mindaketten.

Tetemesen emelkedik a csoportosítható írómodok száma a változatok számvetésének törvényei szerint a „blouse“ [buzujka] szónál amelynek a hangutánzó „blúz“-hoz közeledő hat európaias [ékezetlen] felemás változata szedhető össze: a blus, blous, blouz, bluse, bluze s a blouze. Az ázsiai zamatúakkal [az ékezetekkel] még több.*)

A „crème“ [tejszínű] szónak tizenegy ily zavaros írómodja keríthető sorba: a *crême*, *krême*; *krème*, *crème*, *kréme*; *crêm*, *krêm*; *crèm*, *krèm*; *crém* és *krém*; howy valaha akár irodalmunkban akár kereskedőink nyelvén igazi francs alakjával találkoztam, nem emlékszem; ánhogy hangutánzó módon helyesen — valamennyi változatánál egyszerűbben — „krem“-nek írva sehol nem láttam, egész határozottsággal mondhatom.

*) Ugyanannyi változat szörkeszthető össze a kérdésünkhöz szintén oktató például kínálkozó francs „cognac“ [ószesz] szóval amelyet hangutánzó „konyak“ alakján kívül fűszereink *kognak*, *kognac*, *konyac*, *cognak*, *conyak* és *conyac* alakkal használnak. Csodálkozhatunk-e aztán, ha alantas körökben [nyilván az „Ignác“ névhez való hasonlóságával is támogatott] *kognác* néven emlegetik? A „cacao“-ig még mind-egyed nem ért el írásujtónk tevékenysége; ám bizonyára nemsokára gyönyörködhetünk *cakak* ó-jukon meg *kakak* ó-jukon is.

A „costume“ [jelmez] szónak eredeti s magyarosan „kosztüm“-nak írt alakján kívül az imént említett törvények szerint tizennégy zűrzavaros változata szedhető egybe amelyek közül legkapósabbak: a *costum*, *kosztum*, *costüm*, *kostüm*, *cosztüm*, *kostume*, *kostüme*, *cosztume* s a *kosztüme*.*)

Hogy hány ilyesféle változata gereblyézhető össze a nálunk „*gouvré*“-vá vedlett, osztrák-magyar szaktekintélyektől pedig — amint 46. cikkemben láttuk — „*couvré*“-vá helyesbített *gaufré* (*gófré* — mintázott; hullámos) szó felemás alakjából, teljes bizonyossággal csak holmi tudóstársaságnak valamelyik koszorúzott tagja állapíthatná meg. Nem merek hát felelősséget vállalni, vajjon nem tévedtem-e amikor tizennyolcnak számítottam őket. Hogy az életben épúgy írják 1., *g*-vel mint *c*-vel és *k*-val, 2., *ou*-val épúgy mint *u*-val és *o*-val, 3., *é*-vel [az *éé*-s írómodról nem szólva] úgy mint *ée*-vel, kirakatainkban láthatjuk.

A „peluche“ [szálásbársony] szónak pedig eredeti s magyarosan „plüs“-nek írt alakján kívül ugyane törvények szerint épenséggel harminc ilyes változata van aszerint vajjon: 1., elejét *e*-vel vagy nélküle [*pel*-nek vagy *pl*-nek], 2., közepét *u*-val vagy *ü*-vel, 3., végét: a) *ch*-val, *s*-sel vagy *ss*-sel, b) *e*-vel vagy nélküle írjuk. E gazdag változatok közül [a „*pleusch*“-t, a „*pluesch*“-t és társaikat hallgatással mellőzve] legkedveltebbek: a *pluche* meg a *plüche*, a *pluch* és a *plüch*, végül a *peluch*, a *pelüch* meg a *pelüche*.

Node mostmár ép elég volt a számtudományból.

Kisérjük el — ha van — feleségünket, ha nincs, ... no persze! ... csitt! ...: nagynénénket valamelyik európai szintű divatárusunkhoz, mondjuk Mme Pimbésche Károly-körúti Saale de Confektion-jába s tegyük őket [feleségünket vagy nagynénénket és mellére omló kétágú bankos-szakála előtt végzett száraz kézmosással elénkiesető „Mme“-unkat] boldoggá egy tejszínű szálásbársony öltözettel amely fönt csali eperszínű buzujkát, alant pedig ugyanily színt játszó göndörfodros alsósoknyát rejt méhében. Mme Pimbésche erről a *crème peluche-costume*-ről, *fraise-changeante blouse*-ről és *volant-gaufré-s jupon*-ról szóló jegyzékét számításom szerint épen $[6 \times 30 \times 14 \times 8 \times 8 \times 6 \times 2 \times 18 \times 2 =]$ 69,672.960 azaz hatvankilencmijó hatszázhetvenkétezerkilencszázhatvan felemás változattal, hapedig a helyes történeti s hangutánzó írásokat is számítjuk $[69,672.960 \times 512 =]$: 35.672,555.520 azaz: harmincötezerhatszázhetvenkétmijó ötszázötvenötezerötszázhusz különféle modon szerkesztheti össze s e modokat egytül-egyig igazolhatja vendégszóíró tudományunk mai elveivel ... Aztán panaszkodjék valaki hogy hazánkban nem nyílik az embernek tere egyediségének az érvényesítésére! Hát tessék nekem az európaiasság sugaraitól megaryozott eredetiség ilyes tobzódására bárhol e nagyvilágon mégegy példát mutatni! ...

Felemás írómodunk egyik modnélkül érdekes jelenségét tárja elének egynémely nagytekintélyű kurucunk amikor olyan idegen betűket és

* Ugyanennyi változata kerül össze a [hellén *fúzosz* (természet) szótól származó] magyarosan „fizika“-nak írt latin „*physica*“ [természettudomány] szónak, amint 1. *ph* vagy *f*, 2. *y* vagy *i*, 3. *s* vagy *z*, 4 *c* vagy *k* betűvel írjuk.

betűkapcsolatokat amelyeknek a magunk szavaiban nincs helyük [péld. az *ae-t*, *ch-t*, *qu-t*, *x-et*, *y-t*], erőnek erejével minden eredeti alakjával használt vendégszavunkból is ki akar tuszkolni, olyannyira hogy e betűjelek épencsak nemzeti hangutánzó módon írt vendégszavainkban maradnának ivadékainkra.

Kivált sokmindenféle furcsálkodás esik meg mostanság a *ch* átnemzetiesítésével elkövetett erőlködésükközben.

Az a krákogó hang amelyet vele jelezni szokunk, úgy sejtem, kisázsiai népektől került át a hellén s innen tovább a latin, majd jobbára általa egyik-másik európai nyelvbe.*)

Hogy Hellász népe mikép ejtette, bajos volna megállapítani. Akár *k*-nak akár *h*-nak aligha, merthogy a *k* hang kappával, a *h* pedig hásító jellel**) íródott, ezek betűbefoglalására tehát nem volt szüksége. Az utóbbi ugyan csak szó elején használódott, ámhogy szó elején a római *ch*-val egyetérő χ -vel is találkozunk, nyilván másképp csengett mint a hásító jellel írt *h*.***)

Azt se tudom, a római mikép ejtette ki *ch*-ját. Hogy épúgy amint ma tanítják róla, épenséggel nem szentírás.

Azt azonban tudom hogy a krákogó *h* hangot a mai román nyelvek közül sem az olasz sem a francs sem a spanyol nem ismeri, — a *ch*-t pedig mainapság olaszul [péld. a „*chicchi bichiacchi*“ (kikki bikiákkí — terefare) kifejezésben] *k*-nak, francsul mássalhangzó előtt [mint a „*technique*“ (technik — tervesegyetem) szóban] szintén *k*-nak, hangzó előtt pedig [péld. a „*charmant*“ (sárma^on — bájos) szóban] *s*-nek, spanyolul [mint a „*chicharo* (csicsáró — borsó) szóban] *cs*-nek szokás olvasni. Nem ismeri az angol sem aki a *ch*-t a maga szavaiban [péld. a „*church*“-ben (csőr^cs — templom)] *cs*-nek, idegenekben [mint a „*character*“-ben (kerⁱkt^or — jellem)] *k*-nak mondja.

Sőt a német sem ejti krákogva hanem szó közepén vagy végén hol *hh*-nak, péld. a „*Sache*“ (Szahhe — dolog) meg a „*Fach*“ (Fahh — szak), — hol *hj*-hoz hasonló hanggal mint a „*Strich*“ (Strihj — vonal), a „*sicher*“ (szihj^er — biztos) meg a „*Heimchen*“ (Hájmhi^en — tücsök), olykor az előttelevő hanggal *tyhj*-hez vagy *ttyhj*-hez hasonló hanggá olvasztva, péld. a „*Mädchen*“ (Metyhi^en — lány), a „*Brötchen*“ (Brótyhi^en — zsömlészetel) meg a „*Schnittchen*“ (Snittyhi^en — szeletke) szóban. Szó élén *kh*-nak ejti ugyan, ámde itt sem a szemfi népek krákogásával amelyhez hasonlót európai nyelven [a gallizien-i zsidón kívül] csak a helvétnémet tájszólásban ismerék, hanem szakasztott avval a hanggal

*) Keleti embertől e hangot életemben kétszer hallottam: egy kisázsiai töröktől meg egy kisázsiai örménytől; mindegyikük egész másképp mondta mintahogy nálunk szokás: a torka mélyéből nyeldeklőjét megrezgető krákogással hozta világra; olyasféle erőlködéssel mint amikor az ember hosszú poros útról megérkezve torkát köszörüli. A magunk betűjeleivel leginkább *hr*-nak írva közelíthetnők meg. Hasonló krákogó hangot egyébkép telivér gallizien-i zsidók német beszédjében is gyakran hallhatunk [kivált hevült lelki állapotukban]. Könnyen meglehet hát hogy voltakép szemfi [semita = Szem fia] hang; hogy poros vidéken [talán Poros Arábiában?] szüldött, több mint valószínű.

**) „*Aspiratió*“-val, „*tudományos*“ magyar nyelven szólva [nyilván merthogy kiejtés^okor „*hehez*“-ni szokunk]: „*hehez*“-tel.

***) Ma a görög a χ -t általában *hh*-nak, vékony hangzó előtt pedig [épúgy mint a német] *hj*-nak olvassa.

mintahogy *k*-ját szokja ejteni. Tehát voltaképp ő is *k*-nak olvassa: úgy ahogy tudja, a maga módja szerint.*)

A *ch* tehát olyan betűpár amelynek *c*-je ugyan egyik-másik árja nyelvben mainapság mássalhangzó *s* mély hangzó előtt *k*-nak cseng, *h* előtt azonban sehol, a *kh* pedig olyan hangkapcsolat amely korunk ujdón nyelvei közül elevenen egyesegyedül a német nyelvben fordul elő, itt is csak szó élén ahol *k*-nak vagy *ch*-nak íródik.

Mindevvel az untató dologgal pedig csupán azért hozakodtam elő, hogy megkérdezhessem azoktól az európailelkű hangujtítóinktól akik mostanság a *kh* hangeleggyel és betűkapcsolattal igyekeznek nyelvünket megeurópaiasítani, hogy vajjon minő hangot utánoznak vele?

Hapedig nincs mit utánozniuk, minek teremtették meg? Talán azt akarják vele éreztetni, mennyire dögvóráson vagyunk? — Hisz magyar ember a *kh* hangot csak köhögése közben szokja „kiejteni“.

Úgy látszik, erőnek-erejével meg akarnak bennünket *kehesíteni*. Nem látják hogyan tüsszköl tőle minden érzékű magyar ember, — mert-hogy az efféle tulipán nem kell se testének se lelkének . . .

— Nem kell a német tulipán, jó magyarom? Nesze, adok helyette francsot! Ez aztán csakán jó lesz magyarnak!

Nem kell hozzá egyéb mint egy kis praktika meg egy kis fifika, — s imhol: kész a *teknika*!

Eredetiye ugyan ép fordítottja annak a példának amelyet keresünk, node jó nekünk a visszája is. Kiforgatásával kész a „történeti érdekesség“, fonáksága pedig megadja a „nemzeti zamat“-ot.

Merthát a „teknika“ ujkeletű történeti multjának abban rejlik az érdekessége hogy mintájában, a hellén-latin „technica“-tól származó francs „technique“-ben a *ch* betű változatlanul maradt meg annak ellenére hogy a francs a vele jelzett hangot épenséggel nem tudja kiejteni s itt is *k*-nak olvassa. [Hangutánzó modon tehát „tequenique“-et kellene írnia.]

Vendégszónyomorgató világmagyarítóink eszerint a történeti íromodnak a fonákát tulipánkodták össze a mi hangutánzó „tekniká“-nk példájául ahol hangutánzó ujtásuk az első *k* betűvel nyilvánul meg, amelyet ujtásuk előtt épúgy *h*-nak olvasott minden magyar ember mint ujtásuk óta.

A történeti érdekességet tehát következő jelenségek domborítják ki. A francs a *h* hangot nem tudván kiejteni, *k*-t mond helyette. Mi tudjuk, sőt soha nem ejtjük másképp. Tehát csak amiatt írjuk *k*-val — noha másképp ejtjük — mert francsul így szokás kiejteni. És ezt nálunk magyar nemzeti hangutánzó íromodnak hívják. Hát nem kétségbeejtően érdekes ez?

Node megmondom én azt is hogy — amikor erőnek erejével magyarosan akarjuk e szót írni — mitől nem gondol rá nálunk senki hogy „tehnika“-nak írja? Hát ennek egyes-egyedül az az oka hogy nagytudós szómagyarítóink német agyvelejében a *h* betű mint pusztá hangnyújtó

*) A magunk kuruc németnyelvtudományja szerint ugyan a „Karl“, „Kern“, „Kirsche“, „Kübel“ szót a művelt német *Karl*-nak, *Kern*-nek, *Kirse*-nek, *Kübl*-nek olvassa, ilyen művelt németet azonban lámpással se találhatni hazánkön kívül. Németországban *Khárl*-nak, *Kheern*-nek, *Khírse*-nek *Khübl*-nek szokás őket kiejteni.

székel, ők hát a „tehnika“-t „ténika“-nak, a „mehanikus“-t pedig „méanikus“-nak olvasnák. Pedighát a magunk „ihlet“-jét nem „ílet“-nek olvassuk. Ez a németes szellem riasztotta hát tovább a francs példához azt a németagyú kurucunkat aki nyilván nem tudott róla hogy akárhány szavunkban olyan határozott *h* hangunk van aminőt sem a francs sem a német nem ismer. Javaroztüket nyilván soha életében nem is hallotta. A „dühös“-ről és a „dohos“-ról még csak tud [kiváltha házas ember], a „kehes“, „csahol“, „csihol“, „ihaj-csuhaj!“ szavakat azonban nyilván niponinak nézné ha valaha eléjekerülnének.

Amha a „technika“ *ch*-ja helyére a *h* betű illik legjobban, nem következés hogy minden *ch* helyére *h*-t kelljen raknunk. Máshova jobban illik ha *k*-val helyettesítjük. Nyilván valaminő szabály is volna erre alkotható, persze honi nyelvünk szelleme szerint. Am e szabályt csinálja meg akinek mestersége. Én — hál' Istennek — nem értek hozzá. Mindössze annyit sejtek a dologhoz hogy szó elejére meg végére alighanem a *k*, belsejébe pedig a *h* való.

Nincs hát rá semmi szükségünk hogy péld. a hellén „káosz“ [zű-zavar] s a „szépirodalmár“-jaink magasan kóválygó szelleméhez semmikép nem illő parasztos „lélek“-ünk helyére vasárnapi nevének nemrég nyelvünkbe hürkölt tüsszentős „pszühé“ szavakat nyelvünk szellemébe ütköző holdbeli kiejtés lehetetlenízlésű megrögzítésével kháosz-nak meg pszühéké-nek írkaljuk hanem az elsőt némi épérzéssel „káosz“-nak, a másodikat „pszühé“-nek írhatjuk. Leghelyesebben azonban sehogy.

Ámpersze a *ch*-t akár *k*-val akár *h*-val csupán ott való helyettesíteni ahol átváltása egyáltalán helyén van. Hogy hol nincs helyén, legbiztosabban arról tudhatjuk meg hogy tulipános vendégszótudósaink épott nemzetiszellemeskednek vele. Így péld. kivált tulajdonnevekben. Ilyen ujkeletű csudabogarunk sok egyéb közt az Albrekt név amelyet valamelyik lobogó szellemünk nyilván nemzeti eredetiségétől szinte szétcsattanó „halbrex“-ünk mintájára teremtett meg a német „Albrecht“-nek eddigi „Albert“-ünk eltúrására szánt alakjává. Ilyfajta nemzeti magaféleségünk a Karité is. Eredetije az eleinte csupán Francs-, időmultán Németföldön is nyilvános betegtanyára [f.: közkórház-ra] értett francs „charité“ (sárité) amelyet Németföldön is mindenki „Schariteh“-nek szok ejteni. [Hatalán megalkotója latin szónak nézte, épenséggel vaskos tévedésbe esett merthogy szeretetnek értett ősi latin alakja „caritas“, könyörületességet jelentő középkori latin változata pedig „charitas“ volt.]

Pápuának való nemzeti írómod egyik-másik híradónk M ü n k h e n -je, kiváltpedig „M ü n k h e n e r Z e i t u n g“-ja is amelyhez rettentően illik amikor a „Concha“ (Koncsá — Kagyló) nevű spanyol ágyuscsónak nevét — nyilván merthogy 1. tulajdonnév, 2. *ch*-ját pedig *cs*-nek kell olvasni — K o n h a -vá magyarosított ábrázattal tálalja jámbor olvasója elé . . .

Sok viszontagság után, egy határ „elmélet“-en és átváltó alakon [péld. a „jacht“-on meg a „jakt“-on] végigvergődve vendégszótudósaink nagyszabású „tudományos“ vitáiból végre a 330. oldalon már ismertett angol „yacht“ (jat — kirándulóhajó) nemzeti alakja is kibontakozott. Ha sok tudósnk közt csak egyetlen-egy tudott volna angolul olvasni s magyarul érezni, nyilván — változatlan angol kiejtésével — „jat“-nak

rögződött volna át nyelvünkbe. Így j a t t-ra lyukadt ki a nagy tudomány. A kettős *t*-re azért van szükségünk, hogy nemzeti szellemünk sugallatára „ját“-nak ne olvassuk.

A perzsa „sáh“ [király] szót régen német példára *schach*-nak, majd „félmagyarosan“ *sach*-nak írtuk.

Mai tulipános nyelvboldogítóink, amióta a *ch*-nak hadat üzentek, s a *h*-nak írják, merthogy szerintük ez a „hangutánzó“ írómodja.

A „sáh“ — amint tudjuk — perzsa szó. Hogypedig a perzsa nyelv körülbelül olyan közeli rokona a németnek mint a kokospálma a tölgyfának, a német a „sáh“ szót, ha megfeszül se tudja a maga betűivel úgy leírni hogy „sáh“-nak olvassa.)* Úgy írja hát ahogy tudja s amint „Bach“-ja meg „Krach“-ja közé odaillik. Királyosjátékra értett jelentésével „sakk“ a honi „hangutánzó“ írómodja. Királyra értve pedig néhány év óta s a *h*-nak „hangutánozzuk“ [vagy: „utánozzuk hang“?], persze ékezet nélkül merthogy a német is így írja.

Annak a híradónknak a hasábjairól amely az „Albrekt“-et, a „München“-t meg a „Konhá“-t összemagyarkodta, jónéhány vödröt szedhetnének tele olyan — „hangutánzás“ címén halomraköltött — csodabogárral amelyek „nemzeti szellem“-ét néhány „nemzetietlen“-nek érzett betű magyarrá fordítása tükrözi szemünkbe. Ezt a fordítást pedig bármely nyelvről jobbára *német*, olykor *latin* olvasásuk szerint cselekszi meg. Legállhatatosabban az „s“-t szokja átforgatni: szó élén és végén *sz*-re, közepén *z*-re, aztán a mássalhangzó vagy vastag hangzó elé eső „c“-t *k*-ra, a „ck“-t *kk*-ra s az „ei“-t *áj*-ra dolgozza át s a szó többi részén az „a“-kat meg az „o“-kat végigékezi; egyébbel nem törődik. Ám hogy olyik dolgozótársa egyéb betűket is át szok forgatni, sőt gyakran helyes kiejtést is nososít meg, olvasójának a gombjain kell kiszámítani vajjon melyik szónak melyik betűje íródott történeti, melyik hangutánzó modra, enígy pedig melyik németes, melyik latinös olvasás szerint?

Sőt a körme közé kaparított tulajdonneveket is irgalmatlanul végigfelemásítja.

Remeklései közül kiváltkép sikerült a francs „cercle“ (szerk¹ — kör, beszélgetés), „lambrequin“ (la^onbr^oke^on — nálunk: ablakterítő**), „marseillaise“ (márszeejez — francs forradalmi dal) szavaknak *cerkle*-vé, *lambrekvin*-ná s *marszellaiz*-szá művelt „átmagyarítás“-a.

Rettenően illik nyelvünkhöz egy sereg vendégszavunk eredeti kiejtésük szerint egyszerűen csengő páros mássalhangzójának átmagyarjancsiskodása is, mint ahogy a *kk*. latin „terraccia“-tól***) származó francs „terrasse“ (teerász: székelyül: lonka; magyarul olykor „part“-nak is mondhatnók amit faluhelyen kihányt ásott földre is szokás érteni) ujdjon alakján, a *terrász*-on tapasztalhatjuk. Leggyakrabban azonban angol szavakkal szok megesezni. Így vált a „pony“ (póuni — törpeló) németeurópai változatának, a „ponney“-riak nemzeti alakjává a *ponni*, a „lawn tennis“ (la^on tenisz — hálós labda) kifejezésévé a *lan-tennisz*, a „hockey“-*évé* (haki — botos labda) amely helyes angol kiejtésével

*) Ha „Schah“-nak írná, *sá*-nak olvasná. Ha „Schaah“-nak, *sáá*-t olvasna. „Schahch“-nak írva pedig *sáhh*-nak ejtené.

**) Igazi jelentésének ismertetése mt. I. szótáramban.

***) Terra = föld. Tehát: földhányás.

olyan jól csengne nyelvünkön hogy szinte magunkénak érezhetnők, eleintén h o k k á j-já, aztán h o k k e j-já, végül h o k k é j-já, az angoltól soha másképp mint „Mrs“-szé rövidített alakjával nem írt és soha másképp mint „miszisz“-nek ki nem ejtett „Mistress“-év a Misztressz.

Az össze-visszatévedező rendszer-ben természeténél fogva nem lévén általános jelenség, ehelyütt nem foglalkozom példáival. II. szótáramban garmadával akad ahány s amilyen tetszik.

A zsáner, a pekk és társaik.

Ahogy e lógócikkem tartalmát nyájas olvasóm elé készülök tární, előbb szíves türelmét kérem ama merészkedésemhez hogy címével szinte hadat üzenek nyelvünk ujdón szellemének: először hogy a „zsáner“ meg a „pekk“ elé névelőt rakok, holott evvel az ódsisággal korunk [a német földgömbön] immár világszerte szakított; másodsor hogy az érthetőség rovására elhallgatom, miféle társakról fogok cikkemben szólni, kínos töprengésre kárhovatva nyájas olvasómat vajjon „iskola-“ vagy „munka-“ vagy „pör-“ avagy „elvtárs“-akat fogok-e eléje hajtani, holott az „arctárs“ kifejezéssel minden kétségét szétoszlathattam volna; végül harmadsor hogy — nem hederítve székesfővárosunk cégestábláinak kivétel nélkül tündöklő példájára — „társai“ helyett „társaik“-at írok.

Ám hogy az én pogány ázsiai koponyám az európaiasság illatos gőzeitől sehogy se bír korunk mai szelleméhez lágyulni, Isten látja lelkemet, nem tehetem hogy — parasztos természetem megtagadásával — mokány lelkemen mindezt az erőszakot elkövessém.

A nyelvem meg kényességével akaszkodik. Semmikép nem tud hozzátörödni hogy süldisznók szánkózzanak rajta, olyanok sem amelyek tuskéjét egyik-másik színvető [e.: színvak] atyámfia holmi fekete, fehér és vörös festék nemzetiszínűnek híresztelt barnás-szürke keverékével mázolgatja át, nyilván olykép okoskodva hogy könnyebben viseljük el a szúrását ha moslékszínűvé nemzetiesedett.

Szánnivaló áldozataikat olyan papagályokhoz is hasonlíthatnám amelyek meghiitt ismerőseikkel jól megférnek, idegenekre azonban rikácsolva fenekednek, kiváltpedig csőrrel-lábbal kapálódnak ellene hogy magyar gatyát húzzanak rájuk. Akárha német golyocsból készültet.

Nyelvünk e fejlesztőinek legfőlkapottabb büszkesége — ahogy látom — a francs „genre“ árvalányhajas ivadékának összeremekelt zsáner. Eredetijét hazájában „zsáner“-nak olvassák. Megszokott írójeleinkkel magyarosan le se tudjuk írni. Csengését legjobban úgy közelítenők meg ha „zsán“-nak írnök.

Igyen írjuk-e hát? . . .

A „genre“ amúgy írva telivér francs szó. Annyira telivér hogy öt betűvel írt hangjai közül a német egyetlen-egyét se tud helyesen kiejteni. Úgy olvassa hát a hogy bírja: „Schaner“-nak (sáner-nak). A „Schaner“ tehát olyan „hangutánzó“ modon írt szó volna amelynek nincs egyetlen hangja amely eredetijével egyezik. Nyilván emiatt nem akadtt egész Németországban olyan vakmerő ember aki a német nyelvszellemnek e

rég megfogant magzatát világra merete segíteni. A német nyelvben tehát nincs ilyen szó. Csak ily kiejtés van.

Nálunk azonban a „Schaner“ hatalmas pártfogókra talált akik úgy vélik hogy mind a francs mind a magyar nyelv szellemét megengesz-
telik vele ha — egyetlen betűje helyesbítésével — „zsáner“-nak írják.

A „Schaner“ legalább német szó lehetne. A „zsáner“ azonban époly
kevésbé német mint a mily kevésbé francs. Mind a német mind a francs
nyelv szellemével annyira ellenkezik hogy bajos volna megmondani,
melyikükével inkább. A mi nyelvünkétől pedig még sokkalta idegenebb
mint bármelyikükétől; idegenebb akár röptében akár papirosához tapadva.

A mi ujdonsült „zsáner“-unknál a wieni bérkocsis „Schan“-ja is
helyesebb. [„So a Schick und so a Schan find't ma nur in Wean allan.“]

Hogyan írjuk hát a „genre“-t magyarul?

Az én nagyon szerény, de bármi megalkuvástól ridegen elzárkozó
nézetem szerint sehogy! Aki nem tudja francsul leírni, ne írja le. Ki se
ejtse, ha helyesen nem tudja. Aki nem tud arabusul, ne karatyoljon
arabusul. [Kivált arabok közt ne, mert nagyon meg találják bámulni!]

Épeszű magyar embernek nincs rá szüksége. Hisz [a „nem“-et
jelentő latin „genus“-éből fejlődött] francs jelentései közül a nálunk
ismerteket hajszálnyi eltérés nélkül kifejezhetjük a magunk becsületes
épkézláb „faj“-ával és „modor“-ával, a „hasonló genre“-ú“-t „egy-
nemű“-nkkel, sőt zamatosabban, változatosabban és jellemzőbben hól
„egyöntetű“-nkkel hol „egyveretű“-nkkel, „egysütetű“-nkkel, „hasonló-
szőrű“-nkkel, a németeurópaias „éz az én genre“-om — francsul „c'est
mon type“*) — kifejezést „kedvemrevaló“-nkkel, egyetlen honi kapcsola-
tát, a felemás „genre-kép“-et pedig [amelyet francs eredetijéhez híven
olyan képre értünk amely se nem történeti se nem tájkép]: „élet-
kép“-ünkkel fejezhetjük ki.

Mirevaló hát az esetlen „zsáner“-ral művelt okvetetlenkedés? Vajjon
hová teszi az olyan ember a jobbik eszét meg az épízlését aki ily
idétlen betügubancokkal akarja nyelvünket „gazdagítani“?

Kiválthogy ily merész példának nálunk seregestül szok nyomába
szakadni a hasonlósütetű ujdonság.

Nyugalmazott katonatisztjeink és tekintélyüktől megejtett segéd-
hivatali tisztviselők ugyan szerződésről, elszegődésről, kötelezettségről
[engagement-ról] meg szabályzatról [règlement-ról] szólva régen is
gagyogtak a n g a z s m á n-ról meg a n g a z s m á-ról és r e g l e m á n-ról
meg r e g l e m á-ról, olyikuk — akinek agyában hellénes szellem feszelt
— a n g a z s m a-ról meg r e g l e m a-ról. Nemzetközi szókincsünk
leglehetősebb francs csodáit azonban korunk kurucuainak európaias
szelleme savanyította németté.

Az ő remekművük péld. a francs „entente“ (aõntaõnt — megegyezés,
egyetértés, kivált kormányoké) — sprich: Ahntahnt — honi torzmása,
az ántánt amibe ugyan a wieni koma odaképzelt volna valami két-
csőrű kacsát, az angol meg holmi sziámi nagynénit [aunt-aunt-ot],
magyar ember azonban épen semmit. Ámhogy a vele kifejezett fogalmat
légies minősége, magát pedig a „tam-tam“-ra emlékeztető csínaias

*) Mon genre: gondolkozásom, cselekvésem módjával megnyilvánuló ízlésem.

csengése fő-fő európai kifejezéssé avatja, egyik-másik napilapunk, amikor nagy hévvel magyarázgatja sarkonálló s bakonülő olvasójának hogy az „ántánt“ ezt teszi meg az „ántánt“ azt veszi, olykor egészen szeme elől veszi hogy az „ántánt“-on kívül államok és bennük emberek is vannak földünkön.

Az „ántánt“-nak legközelebbi — szinte „testi-lelki“-nek mondható — rokona az „ensemble“ (a^onsza^oñb^l — együttes) — sprich: „Ahnsahnb^l“ — honivá teutonított ivadéka: az ánszánb^l. A köztük tapasztalható különbözőség kivált uralmuk terén nyilvánul meg: amíg amaz az államok kormányzatában szok szerepelni, ennek kivált a művészet körében nagy a kelete.

Közeli rokonuk továbbá az „enquête“-ből (a^oñkeet — sprich: Ahnkäht-ből) régi anketünk helyesbítő megújdonításának összemesterkedett ánkét-ünk. Francs eredetije mint a latin „inquisita“ ivadéka 1. büntető vizsgálatot, 2. [kivált országgyűlés vagy közigazgatási hatóság rendelkezésére] közügybe vágó kérdés megvizsgálását jelenti. Amit mi értünk vele, az utóbbinak csak egyik faja amely Francsországban „enquête de commodo et incommodo“ [a kérdés hasznos és káros oldalainak megvizsgálása] néven honosodott meg 1791-ben és nyilvános munka alkotása előtt a kérdés áttanulására s véleményadásra hívódott bizottság vizsgálatára értődik.

A nyelvünk szellemében és egészséges ízlésünkben dúló vadaknak [f.: dúvadaknak] ugyane falkájához tartoznak továbbá a „pendant“ (pa^oñda^oñ — mása, párja) — sprich: Pahndahn — meg a „changeant“ (sa^oñsza^oñ — „változó“, h. é.: színű; magyarán: színváltó) — sprich: Schahnschahn — magyarosnak csúfolt másai: a pándán meg a sán sán, még csinaibb magyar szellemmel csámcsogva: csán csán. Amha a francs „empire“ (a^oñpir — császárság-korabeli ízlés) helyett frunk ámpír-t, tagadhatatlanul jellemzőbb alakot használunk eredetijénél, merthogy időtlen ábrázata jobban odailik a XVI. Lajos korabeli modernak ókori hadijelek és vallásosregebeli [e.: hitregebeli] csodák előránakigálásával összeügyetlenkedett rideg elfajulásához.

Ilyfajta vadmagyar ujdonságunk még: a „renaissance“ (röneesza^oñsz — megújodás) — sprich: Renähssahns —, a „mésalliance“ (mészalia^oñsz — balházasság) — sprich: Mesalliahns — meg a „par excellence“ (pár ekxzela^oñsz — kiváltkép) — sprich: par Exellahns — kifejezésekből átremekelt mezalliansz, renesszánsz és par ekxzellánsz, a szerencsenül egyenlően csengő „point“ (poe^oñ — ütés) és „pointe“ (poe^oñt — él) — sprich: Poahn — nemzeti alakjává avatott poén, — a „timbre“ (te^oñbr — csöngés) hű utánzatának mondott timber, — a „carrière“ (kárieer — pálya, haladás) — sprich: Karriähr —, az „affaire“ (áfeer — ügy, nálunk: becsületbeli ügy) — sprich: Affähr — s a „première“ (prömijeer — sornyító) — sprich: Premiähr — magyaros változatának híresztelt karriér, affér meg premiér.

Annak az egetverő tudománynak és tisztult szépérzéknek amely minde kincsünket tobzódó buzgalommal vajudja halomra, kiváltkép érdekes megnyilvánulását tapasztalhatjuk amikor valamely vendégszavunknak törülmetszett magyarrá immár átdolgozott alakja még egyszer munkába véve még tősgyökeresmagyarabbá kalapálódik át. Ennek az

esetnek remekpéldáját egyik székesfővárosi napilapunk teremtette meg néhány éve egy Isztambulból kapott hírében amelylyel közölte hogy az ottlakó nagykövetek valamely ünnepi alkalommal összegyűltek, köztük dozsén-juk, C. báró. Híradónk tehát amely a „doyen“ (do^{ad}je^on — legidősb) — sprich: Doajahn — szót*) minde híréig a maga hangíró módja szerint dojen-ná magyarosított ábrázattal használta, átdolgozott alakját mégegyszer francsnak nézte s magyarosításának megismétlésével halhatatlankodta össze kétszersült „dozsén“-jét.

A német „Zeche“ szónak amely voltaképp társulatot — egyébképp iparosokét — és társaságot — kivált lakomázót — jelent, nyelvünk régi kincsei közt: iparostestületről szólva céh, a „Zeche bezalen“ [lakomázást megfizetni] szólásban beletapadt jelentéssel lakomázás költségére értve c e k k alakkal szerepel.

Az utóbbit nemrég nagy öröm érte: öcsikéje szüldött, szakasztott olyan moslékszínű apróság mint maga. P e k k -nek hívják a szentemet. Hejde szép lesz majd ezentúl, ha a magyar legény, amikor pajtása kártyán elnyerte a pénzmagját, nagy k e k k en [nagyhetykén] avval a kéressel fog hozzá fordulni hogy:

Láttad, pajtás, pekkemet,
Fizesd hát ki cekkemet!

Merthát tetszik tudni, a pekk is afféle főfő „nélkülözhetetlen“! Vajjon hol az a magyar egyetérője amellyel mélységes tartalmát bárcsak megközelítően kifejezhetnők?

A magyar ember azelőtt, ha „pechbe esett“, azt mondta hogy: „csávába kerültem“; ha „egyik pechból a másikba esett“, arról panaszkodott hogy: „egyik boszuság a másik után ért“ vagy „több a baj mint a vaj“; ha „a pech üldözte“, hogy: „a balszerencse üldöz“; ha pechje meghiusította valami tervét, hogy „megjártam“ vagy „póruljártam“; — a „Pechvogel“-t pedig „szerencsétlen flótás“-nak hívta.**)

Ámpersze az európai magyar minde parasztos szólásokban hiába keresi azt a megértetlen nyugatias zamatot amellyel ínyét a „pech“ csiklandozza. Sőt nyilván megütköznék rajta, mennyire hiányos a szép-műveltsége meg az épízlése a francsnak aki „malchance“-ról [rosz szerencséről] vagy „déveine“-ről [balszerencséről]***) avagy „guignon“-ról [sandaságról]****) meg az angolnak aki „bad luck“-ról [rosz szerencséről] vagy „hard rub“-ról [kemény érdességről] gagyog.

*) A doyen őse a latin „decanus“ [tizedes, tíz ember elüljárója] volt; így értődött valamínő hivatal legregibb tisztviselőjére, majd mint a „doyen d'âge“ [korbeli legidősebb] magáramaradt része valamely társaság legidősebb tagjára [Nestor-ára], kivált egy helyen lakó külföldi követek közül a legvénebbre.

***) Még magyarosabban, a „flótás“-nál nyelvünkhöz inkább illő oláh eredetű szóval szerencsétlen „furyláh“-ról szólhatnánk, kiváltképp e kifejezésnek a flótához sincs több köze mint a fúruyához. Merthát e tőrülmetszett nemzeti szólásunkban nyilván a német „flöten gehen“ [fuvolázni menni] kifejezésnek tönkremenésre értett jelentése rejtőzik; ez pedig a héber „pelejtáh“ [menekvés] eltorzításával alkotott zsidósnemet „pleite gehen“ [megbukni] kifejezés népies változata. [Semmi köze hát a Schiller „Kabale und Liebe“-je 5. fől. 3. jel.-ében említett „unglückseliges Flötenspiel“-hez.]

****) Veine [lat.: vena] =ér, képesen: szerencse. De: fosztó képző.

*****) Guigner = sandítani. A „sandasors“ akár magyar kifejezésnek is jó volna.

Nohát mondok én imént elsorolt parasztos kifejezéseinkre ajkukat biggyesztgető ingyengőceinknek olyan úrizamatú magyar kifejezést hogy nincs az a csász. és kir. kamarásunk aki meg ne nyalhatná rá a szurkos száját.

Olyikuk bizonyára hallotta is hírét a rúdhányásnak, amely egyik legkedveltebb edzőjátéka volt őseinek akik dárdájuk nyeléhez hasonló rudak egymásra dobálásával művelték. Akinek rossz napja volt, azt mondták róla hogy: „rájár a rúd“. Olyan értelmes magyar ember akinek az agyveleje még nem szurkosodott meg egészen az európaias-ságtól, ma is használja e kifejezést. *De nem oman azed!*

Olyan szerecsenlelkű magyarnak pedig aki az ő édes-kedves „pech“-jének a megvédésére avval hozakodik elő hogy ezt a szólást csupán csihésre [e.: „céltáblára“] szokás érteni, nempedig olyasvalakire akivel a sors bánik mostohán, szíves figyelmére ajánlom hogy mielőtt efféle kifogással előáll, kérdezzen meg egy-két olyan művelt magyar embert akinek a műveltsége nem szorítkozik „európaiasság“-ára. Sőt ha igaza volna: magunknak kellene e kifejezés jelentését megtágitanunk, hogy „pech“-ről meg „pekk“-ről ne csacsogjunk, mégpedig annál inkább mert a „Pechvogel“ [pekkfógel? — „modern színházkabaret“-jeink szerint: „pechfiu“] magyar nevét is könnyen kicsíholhatjuk belőle. Ha a „pech“ áldozatáról azt mondjuk hogy „rájár a rúd“, nem sok bölcsesség kell hozzá hogy a „Pechvogel“-t meg „rudas“-nak hívjuk.

Nodepersze minde magyaros szólásokban hol az a ha tudnám megmondanám mi amit a honi szerecsen az ő aranyos „pech“-jében *sejteni vél?*

Két történetke amelyről jóideig nem lehessen tudni, hova fognak kilyukadni.

I.

Szentandrásy Gida báró tetőtől talpig korunk gyermeke volt, korunk minden derékségével és hibájával. Nem maradt el tőle semmi téren; a vakbélgyulladás tüskés mezején sem. Ahogypedig az elművelésekor*); rávicsorgó halálos veszedelmen [e.: életveszélyen] szerencsésen átevezve gyógyítóbarátjának beszélgetésük közben elpanaszkodta hogy egy félév óta — kivált hűtött pezsgőtől — gyakran veszik elő heves gyomorgöröcsök, orvosa aggodalmas arccal figyelmeztette rá, hogy gyomorrák rágódik benne s egy esztendőre sírba fogja dönteni.

Gida báró valamelyik régi francs színműből emlékezett egy benne szereplő úri emberre aki az övéhez hasonló helyzetben összeszámította a vagyonát, aztán megszámlálta élte hátralevő napjait és úgy rendezte a dolgát hogy utolsó sou-ja épen halála napján fogyjon el. Ezt az ötletet gyúrta át a maga szája ízéhez Gida báró — aki betegsége

* Operálni = műveletet végezni [betegén], megművelni [beteget], elművelni [bajt]. — Operateur = művelő orvos. [Belgyógyász = gyógyító orvos. Belgyógyászat = gyógyító tudomány.] — Operatio = orvosi művelet. — „Itt az operatív beavatkozás nélkülözhetetlen“: itt művelet nélkül nem lehet boldogulni, nincs segítség.

végigvergődésére épenséggel nem érzett magában hajlandóságot — amikor elhatározta hogy végzetével ötven százalékra egyezséget köt olykép hogy vagyónának egy félén a nyakára hág, aztán pedig elpusztítja magát. Még kamaszkorából emlékezett egy jókedvű nagybátyjának egy szokatlan történetére amelynek a hőse biztosság okáért a vesztekezésnek [e.: öngyilkosságnak*)] olyan csoportosított fajtát gondolta össze hogy egy folyó fölé nyúló fűzfaágra hurkot kötött, aztán lenyelt egy csomó patkánymérget, forgópisztolyt szorított öklébe és nyakába szedte a hurkot. Abban a pillanatban pedig amikor ág és víz közé lebbent, pisztolyát halántékának szegezte s elsütötte. Golyója azonban célját tévesztve kötelét roncsolta szét s hősiünk a nehézkedés örök törvényét követve vízbe cuppant. Nyilván bele is veszett volna, ha fegyverének dőreje a történet színhelyének közelében dolgozó mezei munkásokat össze nem csődíti s ezek ki nem halásszák. A patkányméreg se fogott rajta, mert annyi vizet nyelt az istenadta, hogy amikor partra húzták, menten belecsapott a tengeri veszedelem s egy perc alatt olyan üressé vált a gyomra, mintha három nap óta versent koplalt volna. Ez a bizár történet persze csak valami élénk képzelettel megáldott koponyának a bolondos terméke volt. A belefoglalt gondolat azonban annyira megtetszett Gida bárónak, hogy megdicsőülését evvel a módszerrel készült végigművelni. Ám Gida báró — úgy látszik — nem kellett az ördögnek, mert a mese valóra vált, avval az egyetlen modosulással hogy a kötél nem szakadt szét, hanem amint bárónk ráakaszkodott — tehát amikor lövésre került volna a sor — letörte a fűzfa ágát amely nemes terhével együtt a vízbe pottyant. A hullám elnyelte forgópisztolyát is amely csövével belefúródott a folyó iszapos medrébe, ahol a környék halközönsége hetekig járt csudájára. Hogypedig vesztekező kísérletet ismételni — nem tudom ugyan mi miatt, de — nem igen szokás, Gida báró másnap keserűséggel bár, de elevenen panaszkolta el gyászos történetét egyik látogatójának. Képzeltető megrökönyödése, amikor ennek vigasztaló szavaiból megtudta hogy gyógyítóbarátja gyomorrákosnak nézi minden második betegét s e bogarával annyi ember-

*) Az „öngyilkosság” a Desfontaines (Défónteen) abbétól 1752-ben megteremtett francs „suicide”-nek — nyilván a német „Selbstmord” révén — összeeurópaikodott — „ön”-östársaimál semmivel se kevésbé eseten — fordítása. Ámperse vesztekezők Desfontaines kifejezése előtt is voltak és hivatalos szakkifejezés híján egyszerűen azt mondták róluk hogy „megölte magát” vagy „gyilkosságot követett el a maga személyén”. [Mennyivel szebben cseng mai „európaias” szólásunk hogy: „megöngyilkolta magát”!] — Hellászban a vesztekezést Zénó tanítása szerint derék cselekedetnek tekintették amikor valaki annyira meghasonlott magával hogy lehetetlennek érezte továbbélését a társadalomban, sőt akadtak bölcselők akik mint a földi lét megvetésének tanúságát dicsőséggel híresztelték. Rómában mint állami intézmény is szerepelt: alkalmatlan embernek rövidesen meghagyták hogy pusztítsa el magát. A középkorban az egyház a vesztekezőt megátkozta, merthogy cselekedetét Istenurunk jogába való illetéktelen avatkozásnak minősítette. Emiatt nemcsak hogy meg nem szentelték holttestét, hanem a lábát kocsihoz kötve végighurcolták a városon, azután a ragadozó madárvilág táplálékául lábánál fogva bitóra akasztották. Francsföldön XIV. Lajos a vesztekezést büntetendő cselekménynek nyilvánította s elrendelte hogy tettesét pörbe kell fogni. Hogypedig a vádlottnak a tárgyaláson meg kellett jelenni, rothadásának elodázása végeti sóba áztatva nyomták a vádlottak padjára. Védőt is rendeltek számára aki a másvilágra költözött ügyfelét jobbára avval mentette hogy örültsége készítette bűnének elkövetésére. Az örültséget tehát — amint látjuk — nem korunk leleménye avatta mentőökká.

nek szerez keserűséget hogy rég abbahagyatták volna vele orvosi működését ha egyébkép kiváló szakember nem volna. Gida báró erre a leleplezésre kezdett csak felocsudni hogy neki voltakép kutyabaja.

Úriembernek ily súlyos helyzetben csak egy menedéke van: a házasság. Gida báró pedig tetőtől talpig úriember volt. Tehát megházasodott. Mégpedig „szerelmi“ házasságot kötött. Merthát az ő társadalmi állásához képest vajjon lehet-e egyáltalán szó „érdek“-házasságról, ha négyezerholdas köznemes lányát kíséri oltárhoz?

Ámhowy vállalkozását ez az egyetlen körülmény minősítette „szerelmi“ házasságnak, mentőlépésével minden eddigi szerencsétlenségét tetézte. Valóságos elemi csapást zúdított vele a nyakába. Joggal elmondhatta hát magáról, hogy: *pech*-emnek se vége se hossza!...

II.

Apja vasúti igazgató volt. [A Calvin-téren ahol a villamos vasút sínjeit igazgatta kampós vasrúdjával.] Anyja vasúti igazgatóné.

A keresztségen — vagy min — a Dávid nevet kapta amelyet később Dániellá magyarosított. Hogy nemzetségneve mi volt amikor a napvilágot megpillantotta, nem tudom. Ma Zugligeti Daninak szok megnevezkedni [f.: bemutatkozni].

Mint a „Magyar kereskedő ifjak kölcsönös frakk és cylinder kölcsönző vállalata m. sz.“-nek százhusz k.-nyi havi javadalommal díjazott hátramosztója hat hónapon át gyűjtötte a pénzt egy pálmakalapra. Június hó elsején — amikor pénze együttvolt — lobogó vágygyal, dobogó szívvel rontott be a „Panamakirály“ gazdag kalaptárába ahol negyven koronáért olyan remek karimás szakajtót nyomtak a fejébe hogy amikor a Dob-utcán végiglejtett vele, minden járó-kelőnek megakadt rajta a szeme. Másnap — vasárnap lévén — megrögzött szokása szerint székesfővárosunk budai részének zöldelő ormai közé rándult. Itt azonban olyan felhőszakadás zúdult a nyakába aminőt székesfővárosunknak pörge kalapjáról és piros szegfűjéről városszerte ismert — őseihez nemrég megtért — legállhatatosabb nyaralója sem ért meg életében. Amire Dani barátunk tető alá ért, panamája úgy lógott le a füleire mint egy palacsinta. Bús megadással rendelt a körülte settenkedő ételestől egy „szép marhahúst paradicsommártással“. Ha költő volnék, megkockáztatnám azt a hasonlatot hogy a konyhából megtérő ételesnek a karja úgy főstött a rajta szorongó fehér tányérokka mint a cseresnyefa ága májusban. Kár hogy ennek az ágnak a törzsöke — épen Dani barátunk asztalánál — megbotlék, tányérjai szertehullának, a paradicsomos csésze pedig Dani barátunk szomszédos széken révedező zsenge panamakalapjának a kellő közepébe süvíte. Úgy röpiült belé akár madár a fészkébe. Mindössze annyival másképp hogy fenekével meredt az égnek. Amikor Dani barátunk másnap esetét pajtásainak elmesélte, helyzetét festő sóhajtozását avval az oktató megjegyzéssel toldotta meg hogy: Hiába, akit a *pech* üldöz, ne hordjon pálmakalapot!...

Amint történetkéimről látható, a „pech“ épügy értődik életbevágó mint csekély jelentőségű balszerencsére, merthogy a kellemetlen eseményeket és esetkéket nem jelentőségük hanem a bennük szereplő viszonyok kellemetlen találkozása [malencontre-ja] minősíti „pech“-hé.

Nincs hát igazuk azoknak a tudálékoskodó európai atyánkfiaiak akik elméjük élességét gondolataik árnyékosvoltával igyekezve igazolni, olyasféle költött magyarázattal hozakodnak elő hogy a mi „balszerencsé“-nk jelentése gyászosabb a „pech“-énél.

Hol az, hol nem. Ám ahol valósággal az, aki németről szokja gondolatait fordítgatni: a „pech“-et „baj“-nak *fordíthatja*.

69. cikk. Vendégszavaink kiejtése.

Ha az eleven meg az írott szó viszonyát hasonlattal akarnám megvilágítani, az utóbbit az előbbi hangfogatának [hangfogó lemezének] mondanám amelynek betüvé dermedtett hangjait szemünkkel szokjuk végigszánkázni hogy torkunkból harsogjuk őket sorra. [Persze csak amikor nem nyeljük őket magunkba.]

Hasonlatomnak azonban nagy bibéje volna hogy amikor [akár külföldi akár honi hangfogatról] idegen hangokat pergetünk életre — kiváltha nem ismerjük eredetijüket — gyakran egész máskép csöngnek mint megmerevedésük előtt. Ámde az volna furcsa ha az a sok rozsdás tű amely őket előpiszkálja meg azok a horpadt rozoga bádognyűrtök és feneketlen repedt fazekak amik hangszórónak*) kerülnek köréjük, a maguk tökéletlen hangjának hozzárecsegése nélkül beyreuth-i szabatosággal zengenék őket végig.

Imhol a magyarázata, hogyan kapcsolódik vendégszavaink kiejtése jobbára szoros viszontassággal írómodjukhoz, meghogy ami helytelenség emitt megrögződik, mitől bukkan elő jobbára amott is és viszont.

Kiejtésükben tehát épúgy megtaláljuk az előbbi cikkemben ismertetett rendszerek kerülékét [e.: körvonalait] mint amott . . .

Az idegen szavak helytelen kiejtésének legjobb iskolái nálunk a közelmúltban — iskoláink voltak ahol bármely idegen kifejezést mind-egyik tanító a maga egyedi sejtelve s ízlése szerint elegyített német-latin olvasómod szerint vert tudományához híven bízó tanítványa fejébe. Nekem még egy-két kilenc esztendeje székesfővárosunk egyik legjobb-hírű deákiskolájában Kinkmár összeesküvéséről tartottak előadást. [Nem Hincmar reims-i érseket értették vele hanem *Cinq-Mars*-t**), XIII. Lajos aranyos emberét.]

Mamár tanulókönyveinkben — amint örömmel látom — a beléjük került idegen kifejezések, kiváltpedig idegen nevek mögött zárójel közt jobbára ottalálható helyes kiejtésük jelzése. Csupán angol neveket ismertetik úgy, hogyan nem kell őket olvasni . . .

*) E.: „hangtölcsér“ [Schalltricher], nyilván hogy hangot szokás vele tölcésézni, mégpedig *kifelé!*

**) Helyes kiejtését II. szótáramban ismertetem.

A vendégszó saját hazájából előszedett kaptára húzott európaias kiejtéseink példái közül legérdekesebbek azok a honi magukféleségeink amelyeket a mi feneketlen tudományunk római eredetijüknél rómaibbá, francsukénál francsabbá, angoljukénál angolabbá idomítva keltett életre.

„Nemzetközi nyelvszellemünk ezen érdekes megnyilvánulását”-nak az oka esetenként különböző. Olykor a kivételnek a főszabályhoz való sorolása, mintamikor a latin *tio* képzőt amely általán — péld. az „*exaltatio*” [lelkesezés] meg az „*indignatio*” [megütközés] szóban — *cio*-nak [nálunk: *ció*-nak] ejtődik, ott is *c*-vel sercegetjük ahol a római — úgy amint írta — *tio*-nak olvasta — péld. a *digestio* (digesztio — emésztés), *suggestio* (szuggesztio — sugallat) kifejezésben — nyilvánhogya épizlése tiltotta két sziszegő hang egymásrahalmazását.

Francs kifejezések ilyes tudálékos kiejtésének nagyközönségünknel legsűrűbben tapasztalható esete hogy a szóvégi *e* betű előtt levő mássalhangzót elnyeli merthogy vagy nem tud róla hogy *e* van mögötte vagy nem tudja, mire való.*) Így ejtődik nálunk a *cretonne*** (kröton — norman vászon) *kre*tó ñ-nak, a *redingote* (rödeöngot — látogató kabát) *re*dengó-nak, a *table d'hôte* (tábl dót — társasétkezés) tábl d ó-nak, a *poularde* (pulárd — hízlalt jérce) pulár-nak [hisz batar-nak mondjuk a „bátard“-t is], sőt a *chaise longue* (seez löfingő — heverőszék; heverésző) végéről alantás körökben a *g*-t is elikkasztják amikor sezlón-nak ejtik.***) ****)

A *Sacré Coeur* (Szákré Kőő — Szent Szív) *é* betűjét azonban előkelő színes uraságok is el szokják nyelni ahogy [a „fiakkrrrh” mintájára] Szakkrrrh Kőő-rnek harsogják végig.****)

Ámha valaki avval a kérdéssel toppanna elém, vajjon efféle kiejtéseink közül melyiknek nyujtanám az elsőség pálmáját, habozás nélkül a francs *fil d'Écosse* (fil Dékosz — szkot cérna) kifejezésnek nagy tudós vászon- és harisnyakirályainktól meghonosított *fi Dékos*-s kiejtését hirdetném győztesnek, amelynél tősgyökeresebb francs kiejtést a legcspangóbb gall agyvelő is hiában igyekeznék összegondolni. Ha francs

*) Az avatatlan idegen egyébkép az *e* betű némaságát is helytelenül érti ha úgy véli hogy mindig egészen elvész, mert igaz ugyan hogy gyakran semmi nyoma nem marad a kiejtésben, amint a „*soierie*” (soáí — selyemnemű) meg az „*oncle*” (ónkl — nagybátya) szavakon tapasztaljuk, számos más esetben azonban — bár alig észrevehetően — a művelt francs mindig ki szokja ejteni, mintahogy péld. a „*monde*” (móndó — világ) *s* a „*tante*” (taofitő — nagynéni) kifejezésekben megfigyelhetjük. Hisz a néma ember is tud hangot adni, csak az értelmesen tagolt beszédhez nem ért.

***) Első gyártója, Creton nevéből.

****) Ha ott ahol *e* kiejtés dívik, Rostand „*L'aiglon*” (Leglón — A sasiók) című verses színművének a címét ismernék, azt mondanám, ennek a kaptájára sezlóznak. Ám ahol a „sezlón” járja, ott a „*L'aiglon*” ismeretlen fogalom.

*****) Pedighát a szóvégi *ng* nem ütközik nyelvünk szellemébe; hisz a magunk „ing“-ében és „sallang“-jában is előfordul, sőt nemegy idegen szó végére magunk biggyeszítjük oda, péld. a latin „*ros marinus*” [tengeri harmat, — merthogy a tenger partja volt ősi hazája] kifejezésből egy szóvá olvadt „*rozmaring*“-unkba.

*****) A tévedés olykor menthető. Aki péld. a nyelvünkön nemrég meghonosodott francsos belga helynevek közül *Anvers*-ét „*Aoñvers*” helyett *Aoñveer*-nek avagy a Francsöldön közkeletű spanyol *Gil Blas* nevet „*Zsil Bláz*” helyett *Zsil Blá*-nak olvassa, nem nagy bűnt követ el vele, mert helyes kiejtésük eltér az általános szabályoktól sőt az utóbbi olykor francs is emígyen ejti ki.

ember meghallaná, bizonyára nagyon csodálkoznék ugyan rajta hogy vajjon mi köze a harisnyához, merthogy betűvel „fils d'écho“-nak rögzítené meg amit nem cernára hanem „visszaszóló [f.: viszhang] fiá“-ra értene, — nodehát ép ebben rejlik „nyelvünk nemzeti szellemének ezen érdekes megnyilvánulása“.

Persze ahol a mássalhangzót igazán le kellene nyelnünk, akárhányszor ott lábatlankodik kiejtésünkben, mint péld. a *pot pourri*-n (popúri — egyveleg-en) tapasztalhatjuk amelyet — hogy egyszersmind magyarosabban csengjen — örök példánk követésével *pot purri*-nak pattogtatunk végig. A *Théâtre Français* (Téát Frañsze — Francs Színház) kiejtését azonban sokan nyilván hivatalos nevének a „Comédie Française“-nek (Komédi Frañszeez — Francs Színháték-nak) a mintájára Nagy Mesterünk példája nélkül maguk helyesbítik *Te á ter Fr á n s z é z z á* ...

Ha nálunk valaki jó honi hízlalt marhapecsenyére éhezik: amint tudjuk, Wienbe vagy olyan elsőrendű budapesti szállóba kell érte fáradnia amely Wienből szerzi a marhahúsát. Akinek meg a legjavából való hízlalt magyar ürüre fáj a foga, épenséggel Párisba zarándokolhat érte. A mi marha- meg ürüpecsenyénk pedig disznózsírban úszik. Disznózsírba öljük főzelékeink üde zamatját is. Emiatt nyüzösög Karlsbad árnyékos sétálóin a magyar „hazafi“.

Szellemünket meg balkánvidéki faggyuból gyártott európaiassággal tápláljuk és ragyogó szemmel gyönyörködünk egymás tokáján meg pocakján. Hogypedig mindeddig se cseh testvéreink közt sem egyebütt nem akadt olyan idegen aki holmi nekünkvaló szellemi Karls- vagy Marienbad-ot alapítson, hájasodásunk évrül-évre hatalmasodik; mamár a szemünk is alig látszik ki magunkraszedett európaiasságunktól és hova-tovább mindközelebb jutunk ahhoz a mesebeli állapothoz ahol szélesebbé válva mint amily hosszúak vagyunk, járás helyett hemperegni fogunk.

Illik hát hozzánk rettentően, ha egy halom francs vendégszavunkkal is zsírba fűrosztva kínálódzunk. Javarészüik ugyan osztrák modra készült, akad azonban köztük nemzeti vívmány is.

Amazok közé tartozik péld. a latin „ab“[-tól] és „ante“ [előtt] szócskák „avant“-ná [előtt-tél] olvadt kapcsolatával képzett *avancer* (ávañszé — haladni) igéből honivá hájasított *avanzírozni*, a latin „re“ [vissza] s „vindicare“ [megbosszulni] szavakból „revanche“-sá [megtorlás-sá, viszonzás-sá] összegyúrt főnévtől származó *revancher* (rövañsé — megtorolni, viszonzni) magyaros ivadékvá duzzasztott *revanzírozni*, a szintén latin „laxare“ [meglazítani] igétől eredő *lâcher* (lásé — elszalasztani, hanyagul játszani) nemzeti változatává hízlalt *lászírozni* amelyek a Lajtán túl alighanem az „engager“ (aöñgaszé — megkötni), nálunk: angaszírozni [szerződtetni, táncrakérni] meg a „changer“ (sañszé — megváltoztatni), nálunk: sanzírozni [eltüntetni] mintájára zszéződtek meg. A hellén-latin „gyrus“ [keringés] szótól származó olasz *giro* (dzsíro — kezesség, e.: jótállás) azonban az egész német földgömbön zsíroznak zöng.

A francs *Alger* (Álzsé, ritkábban: Álzseer) város nevét pedig magunk gömbölyítettük *Al z s í r*-rá. [Az *i* nyilván Algier-nak írt és Algír-nak olva-

sott német alakjából került bele, kicsucsalodásához pedig alighanem a „halzsír“ hasonló csöngése is hozzájárult.]

Ha a vendégszótudomány gombás mezején dívnek a fejtörés, bizonyára az angol szavak közül kerülne hozzá a legtöbb terme ámhogy e téren mindenki kész tekintély, fejtörés épenséggel nem szok előfordulni. A legtöbb babér azonban — szó se fér hozzá — fejtörés nélkül is az angol szavakkal aratható. Hisz nem az a kérdés, hogy mikép használja őket valaki hanem hogy egyáltalán használja őket. Merthát ahhoz hogy használatuk modja szóbakerüljön, valamennyire érteni kellene hozzájuk; ott pedig aholvelük fitognak, bizony vajmi ritkán akad rá példa.

Tudományos viták azonban gyakran támadnak róluk s az ember elámul rajta, mennyire mélyen járó elméletek kavarognak ilyenkor össze a levegőben — a levegőből.

Victor Hugo szerint az angol szavak kiejtésének a leghelyesebb modja hogy egyáltalán ne ejtsük ki őket, merthogy nem idegen ember ajkára valók. Elrettentő például a *Southampton* névvel hozakodik elő amelyet bizony úgy amint kell: S z t m p t n-nek nem egykönnyen csapja össze*) aki nem angol.

Az avatatlan nagyközönség körében pedig az angol olvasással járó nehézségekről egész mondarajok keringnek. Leggyakrabban azt az ijesztő példát emlegetik hogy *Boz* nevét *D i c k e n s*-nek kell olvasni.***)

Aki az angol nyelvhez bármilyen keveset könyít, tudja róla hogy nincs benne olyan szó amelyre első megpillantásakor egész bizonyosan rámondhatnak vajjon betűkapcsolatai a kiejtésükről szóló szabályok közül melyik szerint olvasandók és vajjon nem ép kivétel-e az eset?****) Ily bizonyosságot képzelni is bajos oly nyelvben ahol majdnem minden hangzó három-négyfélekep olvasható szabályosan.*****)

*) Az „összecsapás“ nem Hugo kifejezése. Magamnak ötlött a szemembe hogy amikor az ember a „Southampton“-t nyelvére szedi, úgy bánik vele mintha nyitott legyezőt csapna össze. [Hasonlatom szerint a mássalhangzók a legyezők lemezei, a hangzók pedig közeik.]

) Ez persze csak elmésség; amire azonban például szokás idézni, nem egészen példátlan eset, merthogy olyik latin kifejezés rövidítését az angol *mindig* a maga nyelvére átfordítva olvassa. Így az „id est“ [azaz] szavakat i. e.-nek, a „videlicet“-et [amint tudjuk; f.: tudniillik] *v i z*-nek, az „et caetera“-t [és a többi-t] *e t c*-nak írja, az elsőt azonban „that is to say“-nek (d**et iz tū széj-nék), a másodikat „namely“-nek (néjmi-nék), a harmadikat pedig „and so on“-nak (end szóu uan-nak) olvassa.

***) Dickens (Dikiz) írónévének az a története hogy Mózes nevű fufa öccse a maga nevét [Moses-t] „Móuziz“ helyett „Bóuziz“-nak ejtette ki. Emiatt aztán családja is így hívta. Az ő nevét csonkította bátyja, Charles (Csárlz — Károly) a maga álnevévé amelyet általában *Baz*-nak szokás olvasni. Van azonban aki *Bóuz*-nak ejti.

****) Emiatt aztán akinek nincs nyelvérzéke, e szabályok jelentős részét is kivételnek nézi. Pedighát amint valakinek vérvé váltak, olyan természeteseknek tetszenek akár a magunkéi. Ámhogy egészen az angol nyelv szelleméhez tapadnak, ennek ismerete nélkül hiában igyekeznék őket valaki megérteni.

*****) Kezdő angol tanítványoknak kivált a következő furfangos példát szokás okulásukra emlegetni amelyet pusztán emlékezetem szerint idézek; meglehet hát hogy itt-ott eltértek eredetijétől.

Egy angol nyelvtanítótól nagy érdeklődéssel kérdi kezdő tanítványa, hogyan fogjon hozzá a furcsaképi *plough* [eke] szó kiejtéséhez.

— Ezt, fiacskám, egész egyszerűen *p l a u*-nak szokás olvasni.

Tessék mármost megítélni, miféle tekintély e téren az olyan vendég-szótudós aki nem hogy az angol nyelv szelleméhez konyítana, de olvasni se tanult soha angolul és ötven-hatvan jobbára helytelenül összemagolt szóra szorítókozó angol tudományával bármely életoppanó angol szónak kész ismerőseként esik neki.

Ez az ötven-hatvan kifejezés pedig jobbára úgy került össze remek-példának hogy néhány angol nyelvtudósként viselkedő európai szerecsenünk hol német helyesolvasás szerint betűzve őket végig, hol más angol szavak — jobbára helytelenül választott — kaptájára húzta őket. Olyan kiejtéssel azonban amely akár az eredeti angolt helyesen követné akár a magunk nyelvszelleméhez bárcsak szikrányira illenék, nagyközönségünk körében bizony csak elvétve találkozzunk, sőt e téren mainapság is alig tapasztalható haladás, merthogy az uralkodó rendszer ma is a tudálékosság és fejtelenség.

Sokat lehetne róla beszélni, vajjon okosan cselekszik-e az angol hogy ősi helyesírásához állhatatosan ragaszkodik. Ámhogyné kérdés munkám keretétől nagyon távol esik, nem szólok róla. Csak annyit említek meg hogy helyesírásán nemzeti szelleme uralkodik meg hogy hű tükre szavai történeti fejlődésének. Ez magyarázza meg hogy bármi bonyolódott, de rendszeres. Époly rendszeres mint szorosan hozzá-simuló helyesolvasása.

Amit azonban mi művelünk hozzánkvetődött szavaival, abban nincs se szellem se rendszer, csak tudatlanság, ügyetlenség meg ízléstelenség amely össze-visszaolvas tücsköt-bogarat anélkül hogy pogányságunkat honinyelvünk szellemének bárcsak árnyékával menthetnők. *)

Ezt ugyan a minden megszokott roszhoz görcsösen ragaszkodó

— Ígyhát a *through* [át] szócskának bizonyára „trau“ a helyes kiejtése — úgymond mély meggyőződéssel a buzgó tanítvány.

— Dehogyan az, gyermekem; ezt *trú*-nak szokja az angol olvasni.

— Hátvajjon a *cough* [köhögés] szót most melyik szerint olvassam hogy hibát ne ejtsek? — érdeklődik tovább a csemete.

— Ezt bizony egyik szerint se, kisfiam, mert ezt *ka f*-nak ejti ki az angol.

— No így aztán igazán nem tudom, vajjon a *borough* [a parlamentben képviselt város] szót „barau“-nak vagy „barú“-nak, avagy „bara f“-nak olvassam-e?

— Ne törd rajta a fejecskédet, gyermekem, mert nyilván sose találhád ki magadtól hogy ennek meg *baró u a* helyes kiejtése.

— Úgyhát a *Marlborough* nemzetség nevét bizonyára „Márlbaróu“-nak szokás olvasni?

— Tévedsz, fiaskám; ennek *Márlbörö* a helyes kiejtése.

Amint e példán látható, ugyanannak a négy betűnek a kapcsolatát az angol más-más szóban hol *au*-nak, hol *ú*-nak, *af*-nak, *ou*-nak, hol *ö*-nek olvassa.

*) Nagyritkán van ugyan rá eset, jobb azonban nem beszélni róla. Péld amikor egyik székesővárosi napilapunk művészrovata — nyilván az angol *knockabouts* (naköbautsz — hadonászó bohócok) kifejezés átzamatosításával — egyik mulatónk *knakabakajainak* utólerhetetlen előadását halmozza el dicséretével. Hátíhsz egyedül a „bakok“ valahogyan ráillenék ily vízfkókra, olyan „magyar Diogenész“-t azonban aki a „knaka“-ban magyaros szellemet találna, Istennuccse hiában igyekszem képezetem elé varázsolni. — Hasonló kétségbeesítő nemzeti szellemet tükröz szemünkbe a *hook-backed* (huk-bekt — púposhátú) néven ismert [törülközőnek való] dudoros len- vagy pamutszövetnek vászon-áruisainktól *hukabakaká* nemzetiesített neve amely helyett bizonyára több ízléssel beszélhetnénk „gödörös“-ről vagy — valamennyire angol nevére is emlékeztető kifejezést használva — „hepehupás“-ról.

maradiság lelkes apostolai váltig állítják, adósaink maradnak azonban a magyarázatával hogy vajjon hol rejlik benne nemhogy „magyar nemzeti“ hanem egyáltalán bárminő „nyelvszellem“, ha a *club* [zárt társas-kör] szót németesen klub-nak, a *lunch*-ot [villás reggeli-t] német szótárosoktól tanított*) vidéki angol kiejtéssel (löns helyett) löncs-nak, a *rumpsteak*-ot [óriás szelet-et] pedig londoni modra (rampsztéik helyett) ramsteak-nak olvassuk, holott mind a londoni mind a vidéki angol egész egyöntetűen ejti őket (az előbbi klub-, lans-, rampsztéik-nak, az utóbbi pedig klöb-, löns-, römpsztéik-nak).

Ha a nemrég hozzánk került *flirt* [enyelgés] szót ki tudjuk helyesen ejteni flört-nak, vajjon miért ragaszkodunk a *turf* (törf — gyöp) szónak tanulatlan négerhez illő betűszerinti kiejtéséhez? Ha a *reporter*-t (ripörtör — hírgyűjtő-t) riporter-nak hívjuk, miért idegenkedünk tőle hogy a *record*-ot (rikord — megörökítés-t) rikord-nak ejtsük ki? — kivált-hogy így hangzóinak egyhangja is jobban illik nyelvünk szelleméhez. Hisz nem „buziness“-nek hanem kifogástalanul *business*-nek olvassuk a *business* (biznisz — üzlet) szót is. [Sőt faluhelyen a francs „réchaude“-ot (részód, e.: rösó — melegítő-t) is „risó“-nak szokás hívni.]

Az angol történeti írómod bonyolódott volna magyarázza meg azt is hogy Shakespeare nevének írása külföldön százéveken át valósággal divatok szerint változott,**) sőt magában Angolországban is ádáz háborúk folytak érte amíglen a kérdés annyira tisztázódott hogy korunkban mind-össze kétféle írómod kerülhet komolyan szóba: a stratford-i *Shakespeare* s a londoni *Shakespeare*. Az angol mindegyiket „Séikszpír“-nek ejti. Nálunk — merthogy Nagy Mesterünk így tanítja — Sepszír a „helyes“ olvasómod.

A Shakespeare nevének írásán és kiejtésén tapasztalható változatos-ságot nálunk nagyon megközelíti a *beefsteak*-nek mind írásán mind a zamatos magyar büftök-től a jövőszázévbéli csöpögővérű angol *bifsztik*-ig terjedő kiejtéssein tanyázó árnyéklatoké, merthogy a német mindentudás sugallatát kötös szemmel követő magyar embernek hiában esküszik meg honi nyelvén kívül egy kukkot nem tudó angol tanítója akár a lelki üdvösségére hogy minden művelt brit „bifsztéik“-nek ejti: nem hisz neki, hisz a német földgömbön *bifszteik*-nek mondja***) minden „művelt európai“.

*) Merthát a német szótáros urak nagyon jól tudják hogy a *ch*-t az általános szabályok szerint *cs*-nek kell olvasni, annyira azonban nem terjed a tudományuk hogy a *lunch*-ban — épúgy mint a *punch*-ban meg a *lynch*-ban — kivételkép *s*-nek ejtődik. — Más kérdés persze hogy vendégszókép — „kincs“-ünkre s „tincs“-ünkre gondolva — nyelvünk szellemének sugallatára ne ejtsük-e *cs*-vel. Erre pedig helyeslően kell felelnünk merthogy a magunk nyelvéhez így illik jobban.

**) Nálunk e divat most kezd lábra kapni s — amint látom — érdekesség dolgában alig tűr versengőtársat. Hát mutasson nekem péld. valaki a régiek közt olyan eredeti alakot mint egyik kurucos szelleméről ismert napilapunk nemrég világrahozott *Sexpir-jét!*

***) Ugyanaz a tudálekos szellem amely nálunk a „beefsteak“ kiejtésének — talán a *Beaconsfield* (otthon: Beknzfild, nálunk: Bikszfild) név kaptájára, a következetesség örök főrvényeire támaszkodva — a „bifsztik“-et avatta legeurópaiasabb változatává, olykor a francs nyelvtudomány süldő tudósának a kiejtésén is tapasztalható: péld. amikor megtudva hogy a *carreau* szó — amelyet a német véletlenül helyesen olvas „káró“-nak s ennél fogva mindeddig mi is hibátlan kiejtéssel használjuk — két *r*-rel íródik, ujon-

Székesfővárosunk egyik nyári színházában vagy húsz éve sok vidámságot aratott egy „Charlie néne” címmel adott angol bohózat. Ám annyi derűs könnyet bizonyára hazájában se fakasztott mint amennyit az a brit kacagott volna össze aki szerencsén vendégszótudósainknak a *Charlie* [Karcsi] név zamatos angol kiejtésével akkortájt művelt erőlködésének tanuja lehetett volna. Egyikük Csaórlí-nak mondta, a másik a Csoarlí-ra esküdözött, a harmadik a Csoaorlí-t ismerte el az egyedüli tősgyökeres brit kiejtésnek. A legnagyobb tudós persze az volt akinek nagy munkájától legjobban rángott az ajka s legjobban összeráncolódt az orra. Nyilván valamennyiük az „all right” mondás kiejtésének — a maga egyedi elmélete szerint különböző — kaptájára tudószkodott. Hogy amott az *a*-ra következő *r* az *l*-et megelőzi, itt pedig az *a* két *l* betű előtt van s az *r* a következő szóban fordul elő, az az efféle tudománynak persze egészen mindegy. Az a közénk vetődött brit pedig kivált amiatt vidult volna szerencseneink európaias angol tudományán mert az ő hazájában a „Charlie” nevet „Csárli”-nak szokás ejteni ahol az *á* hang olyan ristályos tisztasággal csöng hogy a magunk „Károly”-ában se különbbel.

Helytelen mintát választott a kiejtéséhez néhány éve székesfővárosunknak az a dédelgetett vérbeli művésze is aki egy akkortájt fölkapott vigjátékba szőtt kedves kis angol altató dalban valami Eulália nevű sötét delinő bájait olyan hévvel dicsőítette hogy énekének ígéző hősével bizonyára nemegy mulatós hallgatója lejtett álmában tortástáncot [cake-walk-ot]. Pedighát színes dalának az eredetijében egy árva szó se volt se Lulláról se bájairól, hanem *lullaby*-ról szólt a nóta amit Britföldön *lalóbi*-nak olvasva altató dalra [e.: bölcsődalra] értenek. Derék művésznünk azonban nyilván ilykép okoskodott: Ha „Good bye” (e.: Good by) = Gud báj, akkor Lullaby bizonyára Lullabáj. Pallász-Aténé ugyebizony Zeüs-nek a koponyájából pattant elő csillogó fegyverzetével? A mi kedves művésznünk pedig az ő habos selyemsuhogóval páváskodó bájos Miss Lulláját a nyelvéről bökte világra . . .

Erdekes volna tudnunk, vajjon azok a szeszelő atyánkfiai akik a *cherry-brandy*-t (cseri-brendi — cseresnyéspálinkát) *serri-brendi*-nek hívják, *sherry*-ből [jerez-i óborból] készült papramorgónak vélik-e vagy pedig csupán nyelvük erős nemzeti szellemét követik nevének ennyire gyökeres megmagyarosításával?

Az én kíváncsiságomat azonban méginkább csiklandozza az a kérdés vajjon az ijesztően idegenképű *worcestershire*-i (usztör-sir-i) levet színes úrinépünk amiatt hívja-e *worcstershire*-nek mert csípős ízéről oldott cheshire-i [e.: chester] sajtot sejt benne, vagytán mert azt hiszi hogy angol létére talyánosan kell a nevét kiejteni? Annyi bizonyos hogy a

szerzett műveltségével elteltén három *r*-rel ropogatja, — avagy amikor az *hétel* [szálló] meg a *diner*) [ebéd] szón „Perfekter Franzose in der Westentasche” című forrásmunkájában hanyatröpülő varjut látva *ó*-ját *é*-jét úgy megnyújtja mintha egész sereg varju lebegne fölötte, — mitse tudva persze róla hogy e varjak holt varjak, arról meg még kevésbé hogy az „ótel”-t francsul „autel”-nak szokás írni, ez azonban Francsföldön oltárra értődik.

*) A latin „meridianus” [déli; meridies = medius dies, a nap közepe] szóból kiszakított kk. latin „dianus” ivadéka, — ha ugyan nem a 374. oldalon közölt magyarázata helyes.

mi közönségünk — amely szemhunyorítás nélkül birkózik meg a paprikás csirkével — kedvelésével nagy áldozatot hoz európaiasságának: ez a savanyu lé annyira kikezdi a nyelve hegyét hogy csípős ízének az elmulasztására néhány falat kenyér sem elég neki: egész angol grófságot [shire-t] nyel le rá csillapítónak. Hátvajjon az ilyen kínosnevű holmit olyan értelmes ember aki nem tud angolul, nem nevezhetné bátran „angol lé“-nek vagy „csípős lé“-nek vagy „angol ízestő“-nek [relish-nek]?

Az efféle másnyelvű kiejtés egyébkép épen nem ritka jelenség a vendégszótudomány tarkavirágos mezején.

Kiváltképp nagyot lendít beszélőmodorunk előkelőségén, ha bármiféle nyelvből összekapart szavakat francs kiejtéssel vagdosunk egymás fejéhez. [Persze még előkelőbb volna ha angolosan ejthetnők ki őket, ehhez azonban tudnunk kellene mi hogyan füst angolul írva; ezt pedig még nem tanultuk meg a némettől, merthogy ennyire az ő előkelősége se haladt.]

A hellén szavak francs kiejtése — úgy látszik — napjainkban kezd nekilendülni. Mindmostanáig annyira gyér volt rá a példa hogy az *orheszter*-en meg az *energia*-n kívül régivel hamarosan elő se tudok hozakodni. Az első [hellénül: orhésztra*)] Francsföldön „orchestre“ alakkal szerepel és *ch*-ját minden művelt francs *k*-nak ejti; *orseszter*-nek csak a tanulatlanja meg a németeurópai néger szokja olvasni. A másodiknak a francs változatát, az „*énergie*“-t meg *enerzsi*-nek szokás ugyan ejteni, róla hellénné visszalatinosított honi alakját azonban hazánkon kívül csak a holdban olvassák *enerzsiá*-nak. Ujkeletű példáink is csak most indulnak meg. Közéjük tartozik az *árejopágosz***] amelynek ujdun csonkulatát eddig német egyszerűséggel „*areopág*“-nak mondtuk, mainapság azonban — nyilván a francs „*page*“ (pázs — apród) példájára — *areopáz*-nak kezdjük olvasni, meg a nyilván francs romándokból kihálászott „*nostalgie*“ (nosztálzsi — hazavágyás, f.: honvágy) kifejezésnek véletlenül eredeti hellén alakjára kilyukadt visszalatinosítása: a *nosztalgia****] amit színes úrinépünk szertelen előkelősége *nosztalzsia*-vá furcsított.

Ám minden eddigi példámnál sokkal érdekesebb bizonyosága vendégszótudományunk európaias szellemének a perzsa *nargile*****] [vizespipa] honi kiejtése. Francsföldön „*narguilé*“-nek írják és „*nárgilé*“-nek olvassák. Honi *narzsíle*-nkben tehát legalább ötven százalékkal több, *narzsí*-unkban pedig épenséggel legalább mégegyszer annyi a francs nyelv-szellem mint otthoni francs kiejtésében.

A francs szellem hasonló tetézését műveljük a német földgömbön

*) Voltakép: táncolótér. [Orhesztáj = táncolni.] Később: a szintér eleje ahol a karok voltak; aztán: a zenekar helye; végre: maga a zenekar.

**] Árés: a háboru istene. Págosz = halom. Tehát: Árés halma [amely az Ákropolisz-szal farkasszemét néz]. Hogy pedig Aténé bírái hajdan ide gyültek össze tanácskozársra, neve átszállt Hellásznak Szólóntól ujjaszervezett ősi főbíróására amelyet kiválóságáért korunkban is mintakép szokás emlegetni.

***] Nosztosz = hazatérés. Algosz = fájdalom.

****] Nargil = kokoszdió. Régen ennek a héjából készült a víztartója.

Kara-Kul [Feketető] buhárai város onnanvaló báránybőrre*) értett tatár nevének a kiejtésével. Francsul helyesen karakoul-nak szokás írni s „karakul“-nak ejteni. Nálunk a karakül járja. Sőt aki nem tudja hova legyen a sok tudományától, épen séggel „caracul“-nak írja.

Kiváltkép sok hibát ejt úritársaságunk olyik előkelősködő tagja latin vagy latinossá furcsított kifejezések francsos kiejtésével, péld. amikor a *generosus*-t [nagylelkű-t] zsenerózus-nak, a *jovialis*-t [vidám-at] zsoviális-nak, a *genialis*-t [lobogószellemű-t] zseniális-nak, a *protegalás*-t [pártolás-t] protezsálás-nak, az *ignorálás*-t [semmibe-
 vevés-t] inyorálás-nak, kiváltpedig a *disztinvált*-at [előkelő-t] disz-
 tee ngált-nak, az *elegáns*-t [választós-t] elega a ns-nak avagy a *centi-
 meter*-t [századméter-et] sza a nti méter-nek mondja.**)

Ámperkez szertelen előkelőségük menten szétfoszlik amint Nagy Mesterük fényes példája ötlük a szemükbe. Ilyenkor viszont a francs szót olvassák latinosan. Pél. a Francsföldön égnek meredő *Mont-Blanc* (Món Blaon — „Fehérhegy“) törülmetszett francs nevét *Mont Blank*-nak.***)

Örök példánk követésével olvasunk francsosan [persze amolyan németeurópai kiejtéssel] egy halom angol szót is: péld. a *settle-
 ment*-et (szetlmönt — 1. letelepedés, 2. megállapodás) szettlmán-nak [katonásan — a „reglemá“ példájára — „szetlemá“-nak], a *budget*-et (budzsöt — költségvetés) büdzsé-nek vagy büdzset-nek, a *check*-et (csek — fizetőlap) s e k k-nek, a *Jenny* (Dzeni — Janka) nevet *Zseni-
 nek*, a *jury*-t (dzsuri — esküdtbírótság) zsüri-nek, a *jockey*-t (dzsaki —
 lovas) zsokké-nak, a *fox-terrier*-t (faksz-terjör — borzúzó) foksz-
 terrijé-nek, a *single*-t (szingl — egyetlen) sz engl-nek.

Ámviszont amióta angol nyelvtudományunk bokrosodni kezd, a francs szavakat olvasgatjuk angolosan. Mainapság ugyan még a kezdet kezdetén vagyunk: a *sporcmén*-jeink és *sporcedi*-jeink szókinscében ékeskedő *raquette*****) (rákeet — labdaverő*****) meg az egyik hírdónktól nemrég nagy garral közénk lódított *surplus* (szürplü — fölös-

*) A karakul-i báránybőr — amely a mi földrészünkre Oroszországon át kerül — csupa 3–5 napos állat bundája. [Idősebbének a szőre elveszti mind hullámos göndör-
 ségét mind fényének tartósságát.] Mainapság e bárányfajt szép sikerrel tenyésztik Német-
 országban valamint Kecskemét városa bugaci gazdaságában is. A bőrét amott „Persianer“
 néven árulják. [Karakül-nek pedig a közönséges apró tatár báránybört hívják.] Nálunk
 régebben „asztrahán“-nak mondták. Ma az asztraháni [mesterséggel göndörített] bárány-
 bört hívjuk így [meg „perziáner“-nek].

**) A meter-rendszert igaz ugyan hogy a francs tervezte össze s a „centimètre“
 (szaonimetr) francs szónak szüldött, mi azonban nem francsos alakjával hanem néme-
 tesen [centiméter-nek] olvasva magyarosan írjuk, ehhez az írómodhoz pedig a francs
 kiejtés úgy illik mint tehén fejéhez a szalmakalap.

***) Node a „Mont Blank“ voltaképp talán nem annyira latin kiejtése mint inkább
 olaszos neve, ezt pedig amiótt használjuk helyesen mert a vele értett hegylánc 1860-ig
 Olaszországhoz tartozott, — ugyebizony, európaiátkörü önyelvtudományvédnök uraim?
 Ám evvel a „tudományos meggyőződés“-tekkel az Apenninok vidékén bizonyára nagy
 csodálkozást aratnátok merthogy ott a Mont-Blanc-t „Monte Bianco“ néven ismerik.
 [Latin neve pedig: „Mons Albus.“]

****) A kk. latin „racha“ [tenyér] szótól. [Régente a tennisjátók labdaverője — épügy-
 mint a paume-ozóké — a maguk úri tenyere volt.]

*****) E.: „labdaütő“, holott ütni magyar ember egyszer szok, mégpedig jobbjára
 eleven jóságot; ha többször üt, verés-ről beszél.

leg, kivált termelésé) re k e t t - e s m e g s z ő r p l ő s z - o s k i e j t é s e *) — ahogy látom — egyedüli példakép szerénykednek, node a kísérletező kezdet sikerének alkalmasint mihamar hatalmas lendület fog a sarkába kelni.

Don Quijote-nak (*Don Kihóte*-nak), Cervantes nemes és elmés leven-tétének hamisítatlan spanyolós alakjával írt nevét meg úgy olvassuk mintha francsosan „*Don Quichotte*“-nak írnök. Merthisz ha eredeti alakját olvasnók francsosan, nem *Don Kisott*-nak hanem „*Don Kizsot*“-nak kellene ejtenünk. Perszehogy ki „francsul“ ki „angolul“ *Z s é m*-nek olvassa nálunk **) *Jayme*-nak (*Hájme*-nak), Bourbon hercegének a nevét is. Hapedig valaki olyan bolondot merne mondani hogy mind főnséges viselője mind francs és angol barátjai egyaránt „*Hájme*“-nak szokják kiejteni, bizonyára viharos kacagást aratna vele, merthogy ekkora „bárbárság“-ot akár egy Bourbon hercegről akár pajtásairól mással mint *Blaskónéval* bajos volna elhitetni.

Amha *Don Quijote* nevét francsosan ejtjük, képzelhető-e természetesebb dolog, minthogy bájos *Dulcinea*-jáét (*Dulszinea*-jáét) meg — nyilván a „*dolce far niente*“ mintájára — tallyánosan *Dulcsinea*-nak olvassuk. Hogy pedig szegény *Dulcsinea*, ha olykor sorsán elandalog, Tallyánföldön nagyon idegennek ne érezze az állapotot, áthoztuk neki ősi hazájából *Andalucia*-t (Andaluszia-t) amelyet „*Santa Lucia*“ példájára *Andalúcsia*-vá olaszosítottunk.

Node mind a szép *Dulcinea*nak mind a kies *Andalucia*-nak derekasan megadatjuk az árát a tekintetes olasz kir. szókinccstárral: egész szigetet tartunk értük zálognak a régelporladt római birodalom számára: a természetes szépségeivel és művészi emlékeivel ékeskedő *Sicilia*-t amelyet hiában hív az olasz sok-sok százév óta „*Szicsília*“-nak: mi mint holmi ősi római tartományt körműnkszakadtáig *Szicília* néven emlegetjük.

Vajjon van-e aki e példák láttára csodálkozik rajta hogy az amerikai „acélkirály“, *Carnegie* nevét szép hazánkban ki [annyira amennyire] angolosan *Kárnedzsi*-nak, ki félangolosan — [a kiejtés másik fele persze német] — *Kárnedzsi*-nak, ki véltangolosan *Kernedzsi*-nek olvassa, csakép szkotosan, ahogy kell: „*Kárnegi*“-nak senki?

Node annál egységesebben nyilatkozik meg vendégszótudományunk egyetemes nemzetközi szelleme az amerikai „olaj-“ [és bírság-] „király“, *Rockefeller* (*Raköfelör*) nevének a kiejtésével, amely nálunk minden művelt európainak az ajkáról *Rockefeller*-nek szok tovaröppenni. Vajjon hogy értheinők máskép „*Kabátbőrü*“-nek? Sőt nemzeti írómodunk kolomposai immár írogatni is „*Rockefeller*“-nek kezdegetik.

Ós z t e r b á j persze a nemzeti kiejtés *Oysterbay* (*Aiszörbáj* — szó szerint: „osztrigás öböl“) amerikai tengeri fürdő nevének is, hogy „*húsvéti báj*“-nak legyen érthető.

*) Am a sötét *ledi* meg a sötét *mén* a re k e t t - e s m e g s z ő r p l ő s z - o s k i e j t é s é t érzi angolnak hanem azt hiszi hogy angol szót ejt ki vele. Pedighát a britnek van ugyan ilyes szava: a „*racket*“, ezt azonban „*rekit*“-nek szokja olvasni. A „*rekit*“ eszerint a „*raquette*“ angolos kiejtése, mégpedig nyilván a mi „*rekedt*“-ünkhöz hajló zamattal. Imhol, van hát eset nyelvünk igazi nemzeti szellemének megnyilvánulására: — amikor angolosan akarunk beszélni.

**) Merthát a németeurópai egyetemes olvasómod szerint [a „*zsén*“ meg a „*mén*“ kaptájára] francs kiejtése hajszálynra egyezik az angollal. [Francsföldi tájszólás szerint „*Zseem*“-nek, britföldi szerint „*Dzséjm*“-nek kellene olvasni.]

Dreyfus-nek, a néhány éve ártatlanul meghurcolt francs katonatisztnak a nevét amely esztendőkön át tartotta az egész világ zsidóságát izgalomban. Nagy Mesterünk példájára ejtjük Drájfúsz-nak. Példája nélkül egyébkép nyilván épígy ejtenők. Hiszcsak így érthetjük „Háromlábú“-nak. Pedighát a „Dreyfus“ névnek amely a héber „tráffe“ [nálunk: „tréfi“ — tiltott] szó meglatinosított alakja*) s helyesen „Trefü“-nek olvasandó, époly kevés a köze a három lábhoz mint gazdájának.

Hasonló magyaros zamattal ejtődik nálunk *Henry Farman* (Hაფრი Fარმანი), az ünnepelt francs légiáró neve Fárman-nak amit aztán sajtónk egy része — hogy egész világosan „Szekeres“-nek érthessük — nemzeti írómodunk szerint nyomva is „Fahrman“-nak rögzít meg, — aminthogy Francsország ősi koronázó városának, *Reims*-nek (Reimsz-nak**) s írjuk — nyilván a „Rhein“ példájára — „Rheims“-nak.

Hapedig valaki kételkedik rajta, vajjon igazán a magunk külön nemzeti szelleme nyilvánul-e meg mindez eredetiségünkkel, bátran kérhetünk tőle számon egyetlen példát, hogy hol látott művelt embernek szánt német hírlapban vagy egyéb nyomtatványban akár „Fahrman“-t akár „Rheims“-t? . . .

A német nyelv szelleme — amint 52. cikkemben láttuk — a szónak azt a tagját amelyre a hang súlyát veti, hol hangzójának megnyújtásával erősíti meg terhe viselésére hol a hangzóját követő mássalhangzó megerősítőjével juttatja fámásztékhoz.

Emiatt szerepelnek nálunk is a hellén *filozofosz* [„bölcsestet kedvelő“, tehát: bölcsező], *asztrologosz* [„csillagolvasó“: csillagértő], *homogenész* [egynemű] valamint a hellén „oktagonosz“-ból nyilván a latin „octo“ [nyolc] szóhoz fajult római *octogonosz* (októgonosz — nyolcszög) ujdón csonkulatai meg a hellén terméből készült ujdón *mikroszkop* [„aprót mutató“: nagyító] száz meg száz hasonlószerű hellén ivadékkal együtt filozóf, asztrológ, homogén, oktogón, mikroszkóp sat. alakkal, holott a mi hangunk súlya épígy első tagjukon hever mint a magunk szavaiban s a mi nyelvünk szelleme époly kevés kivánja meg végső tagjuk megnyújtását mint a magunk pof, társalog, idegen, rokon, oszlop szavunkban.

Ha a hellén „méter“ [anya] meg a „polisz“ [város] összekapcsolásával megteremtett hellén *métropolisz* ujdón csonkulata, a „métropol“ [főváros] holmi életrevelt hellén fülét németeurópai modra metropol-nak ejtve csapná meg, bizonyára „mértékáros“-ra értené [merthogy metron = mérték,***) pólész pedig = árus].

Sült német kiejtéssel bujkál vendégszavaink közt a hellén „anónümosz“ [névtelen] kifejezésnek nyilván holmi longobárd vagy vandál nyelvtudóstól *anonymus*-szá latinosított, az ujdón nyelvektől pedig

*) Egyéb változatai Francsöldön: a „Treifous“ (Trefu) meg a „Tréfousse“ (Tréfusz).

***) Pedighát „elemi iskola“ néven ismert tudományos intézeteinkben tanított honi olvasószabályaink szerint „Räimsch“-nek kellene olvasnunk. E szabályokon azonban nyelvünk magasán koválygó európai szelleme rég túlemelkedett.

****) A belőle készült francs *mètre*-t (metr — méret-et) viszont méte-re-nek mondjuk, holott helyesen [„meter“-nek] olvasva semmivel se volna idegenebb honinyelvünkől akár „meder“-üknél akár „szeder“-üknél.

anonym-má csonkított alakja is amelyek közül Nagy Mesterünk példájára az elsőt *anonimusz*-nak ejtve fő-, a másodikat *anoním*-nak melléknévkép használjuk. A római „*anonymos*“-nak írta s „*anonimosz*“-nak olvasta.

Az „*anonymus*“-nak szinte szakasztott mása a hellén „*krúzantemon*“ [*krúzosz* = arany; *antemon* = virág; tehát: aranyvirág] római változatának, a „*chrysanthemon*“-nak (*krizantemon*-nak) *chrysanthemum*-má latinositott változata amelyet egészen az „*anonimusz*“ szellemével olvastunk *krizantémum*-nak amíg nemrég egyik európai szellemű híradónk hasábján ujdón alakja: a *chrysanthém* elő nem bukkant. Persze másnap már egész sajtónk így használta. Aki pedig holmi európai virágos boltban „*aranyvirág*“-ot kérne, nyilván a Királyszínház-ba küldenék érte.

Bizonyára mihamar sorra fog kerülni a *rododendron* [havasszépe] is amely egyideig mint *rododéndrum*, aztán mint *rododéndr* fogja nyelvünket ékíteni, haugyan valamelyik holnapos nyelvcsiszolónk hétmérföldes csizmát nem ölt hogy egyenest az utóbbit teremse meg, megelőzve vele földünk valamennyi művelt népét, — a többivel együtt Nagy Mesterünket is! . . .

A régi jó időben a latin szavak helytelen kiejtéséről világszerte dengyel testvérünk volt a leghíresebb. Ma is a fejére olvassák olykor hogy:

Nõs Põlõni nõn cûramûs quãlitãtem sÿllãbãrum.

[Mí leengyëlek nem tõrõdünk szõtaagõknãk ã hõsszãvãl.]

A mienkre épûgy ráidézhetnék hogy: Nõs Gërmãni sat.

Eleink bizony — õregurainkon ma is tapasztalhatjuk — a latin szavak kiejtésével sokkal különb érzéket tanusítottak nálunknál.

Korunkban már iskoláinkban kezdik a németeurópai latin kiejtést belénk veregetni, elsõsort nyilván mert ezt vélik helyesnek, demegtalan mert nyelvünk szellemét inkább sérti az igazinál, tehát európaiasságunknak ágyaznak meg vele; nomegtán avval az atyai szándékkal hogy amikor az életbe lépünk, sötét elõkelõsegeink meg ne röhögjenek helyes kiejtésünk miatt.

Emiatt gratulál az európai magyar ahelyett hogy „gratulál“-na, holott a latin „gratulor“ (gratulor — köszöntlek) *á*-ja époly hosszú akár a magunk „száguldoz“ vagy „hátuláll“ szavában. Emiatt *orãtor* nálunk az „orator“ (órãtor — beszélõ), pedighát elsõ *o*-ját a római épûgy megnyujtotta mintahogy a „procurator“ (prókurãtor — vagyonekezelõ) kifejezésbõl német segítség nélkül kivասalt „prókãtor“-unkban magunk is hosszan ejtjük.

A próbã-t [vizsgãlatot] meg vele képzett próbãl-ásunkat [kísérlet-ünket] viszont eredeti *o*-juk megnyujtásával ejtjük ki, sõt megszokã-suk hatalma úgy érezteti velünk hogy latinos kiejtésük ellenkeznek nyelvünk szellemével. Pedighát csak a „szobã“-ra meg a „dobãlãs“-ra kell gondolnunk hogy tévedésünk menten szetoszoljék.

Megrõgzõtt biztossãggal olvassuk hosszan a latin „*modus vivendi*“ [megélãs modja] s a francs „à la *mode*“ (ã là mod — divatos) kifejezésben a „*modus*“ meg a „*mode*“ *o*-ját is. Sõt a magunk nyelvén is

mód-ról beszélünk. Holmi honi vendégszótudós persze ezt az eltérést — ha tudná hogy eltérés — nyelvszellemünk érdekes megnyilvánulásának minősítené. Annak a magyarázatával azonban nyilván adósunk maradna hogy vajjon mitől nem nyilvánul meg ez az érdekes eredetiségünk a „lom“ vagy a „dob“ o-jának a megnyújtásával? — kiváltképpedig hogy minek raktunk hosszú á helyére is rövid o-t a francs „bâton“ (bátón) szóból összekuporodott „bot“-unkba? *)

Német példára ejtődik nálunk a francs *chef* (sef — fő), *crème* (krem — tejszín), *loge* (lozs — páholy), *garderobe* (gárdöröb — ruhásszekrény; nálunk: ruhatár) *parasol* (párászol — férfinek való árnyékvető), *en vogue* (aõn vog — fölkapott), *frivole* (frivol — esenyős, nálunk: léha) sat. is séf, krém, lózs, gardrób-, parazól-, án vóg-nak; pedig lám, a mi pof, szem, rozs, nagydob, pazarol, nyafog szavunkban semmi szükségét nem érezzük hogy egyetlen vagy utolsó hangzóját megnyujtsuk.

Kiváltképp érdekes megnyilvánulását tapasztalhatjuk a német szóforगत szellemnek olyan francs kifejezéseken amelyek kiejtését tagjai hosszúságának összecserélésével európaaisította a maga szája ízéhez, amint péld. a *console* (kõnszol — tükrös asztal) meg a *compote* (kõnpot — párolt gyümölcs) szónak konzól-lá meg kompót-tá történt átbillenésén látható.

Azokat a latin főneveket amelyek ragozásaközben törzsökük eltért névesetüktõl, a román nyelvek tárgyesetükbõl kihámozott alakokkal szedték át szókincsünkbe, mégpedig olyképp hogy tárgyesetüket**) megfosztották a ragjától. Így vált ki péld. a latin „natio-nem“ (nációnem), „praesident-em“ (preeszidentem — „elülülõ“; Rómában: praeses), „color-em“ (kolórem) szóból a francs *nation* (nászijõn — nemzet), *président* (prézi-daõn — fő), *couleur* (kulõr — szín).

Igy került a hang súlya latin törzsük utolsó tagjáról a végükre. Ott hagyta rajtuk — nyelve szellemének megtagadásával — a német is mint-ahogy péld. „Nation“-ján és „Praesident“-jén tapasztalhatjuk.

Az õ tekintélye révén férközött aztán nyelvünkbe egy csapat latin-képpü kifejezés is a hang románas vetésétõl megnyúlt végsõ taggal, például [gõzõs, benzines és villamos] motór-ok serege, amelyek csillaga nemrég tünt le vendégszótudományunk egérõl. Velük együtt sírba szállt a kvárt-majór-ok [„õrnagyi négyes“-ek] vitéz szövetsége. Így aztán az õrnagyoknak ebbõla fajtájából mindõssze irmagnak maradt meg napjainkra a négy angol lord-majór kvárt-ja, amelynek nagy elhagyottságában

*) Өseink a „modus“-t aligha ejtették németesen megnyujtott o-val. Erre vall Tóth Bélának „A Magyar Anekdotakincs“ címü gyüjteményében [III. köt. 375. oldalán] Balázs Teofil benedekes tanítóról olvasható adomája is amely a mult százév elejéről maradt ránk. Balázs tisztelendõ uram, amikor egy Bodó nevü tanítványát szundikáláson érte, hirtelen ezt az õtlábút pattogtatta rá: „Aspice Bodó, quota sit hora modo!“ [Nosza nézd meg Bodó, vajjon hány az óra?] Bodó barátunk úgy látszik, legény volt a talpán, mert feleletül habozás nélkül olvasta le órájáról azt a sikerült hatlábút hogy: „Tertius ad quartam quadrans, reverende magister“. [Három és háromnegyed, tisztelendõ tanító úr!]

**) Nyilvánmert ezet használták legsűrűbben. Mainapság is gyakran tapasztalhatjuk olyan műveletlen emberen — nálunk kivált magyarul tanuló svábon — aki tökéletlenül beszél idegen nyelven, hogy a tárgyesetet használja néveset helyett.

rendíthetetlen humor-unkon és cselekvéspótló beszédeink tenór-ján kívül alig akad vigasztalója*) . . .

Eltűnedezésükkel pedig nemegy értelmes úriemberünk esik gondolkodóba, hogyhát ha nem ilyen, vajjon minő hát a helyes kiejtésük? Ám hogy akiknek nálunk hivatásuk volna hogy művelt közönségünket ilyenkor tájékoztassák, rengeteg tudományukból egy királyságért nem vesztegetnének néhány morzsát a körülük éhező avatatlanok csordájára, hozzáértő vezetés híján kiki a maga homályos sejtelmeivel igyekszik a kérdésen eligazodni s egyik hibából a másikba esik. Így péld. már akárhány épérezékű úriember ízlését bántja, minek olvassuk mi a spanyol *matador* szót**) francs és német modra hosszú ó-val holott e kiejtése nem egyeztethető sem a spanyol sem a magyar nyelv szellemével. Ám hogy hazánkban nem könnyű spanyol nyelvtudóst fogni, úriközönségünk — úgy ahogy tudja — latinosan *matador*-nak kezdi ejteni, holott ha tudná hogy hazájában „mâtador“-nak olvassák, helyes kiejtésének követésével használná egyszersmind honinyelvünk szelleméhez leginkább illő módon; hisz eredeti olvasómodja annyira hozzáillik a miénkhez hogy a hang súlya is magyarosan első tagjára esik; mindössze két *a* hangját kellene megmélyítenünk és semmivel se volna idegenebb akár „komondor“-unknál akár „bakator“-unknál.

A német kaptagazdaságban aztán a hang súlyának szó végére vetése annyira megszokottá vált hogy egy határ csonkítatlanul átfogadott vendégszóra sőt számos idegen tulajdonnévre is átragadt. Emiatt cseng a német földgömbön *Darwin* (Dáruin) angol tudós neve *Darvín*-nak, a helvét *Zeppelin* (*Ceplin*) nemzetség délinémet ágáé pedig *Cepelín*-nek, kiválthogy a német az elsőt alighanem a „Darwinus“, a másodikat a „Zeppelinus“ csonkulatának érzi. Pedighát a helvét nevekben szereplő „lín“ a német „lein“ röviden ejtett helvétes alakja. Böcklin baseli festőművész, amikor egy hölgytisztelője verset intézett hozzá s nevét hosszú í-vel foglalta bele, következő versikével tiltakozott megnyújtása ellen:

Wart', Frida Schanz, jetzt komm' ich mit dem Stöcklin
Und hau' dir durch das Dichterunterröcklin,
Zum Teufel mit Böcklin, ich heisse Böcklin!

Mind ezek az eredetiségek megjelölhetők a magunk nemzetközi kiejtésében is. Itt azonban mint „nyelvünk nemzeti szellemének érdekes megnyilvánulásai“ szerepelnek.

A legjavát pedig e megnyilvánulásoknak olyankor bámulhatjuk amikor Nagy Mesterünk nyomdokait tüskén-bokron keresztül követve, vendégszavaink kiejtésébe hangvetése *változásának* a következményeit is átcipeljük, holott a mi hangunk súlya mindig első tagjukon hever, tehát sohasem ugrál.

A hellén „atlétész“ [versentbirkozó] szótól eredő német „*Athlet*“ [vasgyúró — mainapság ezenkívül: edzett úriember] é hangja péld. az „*Athletik*“ [testedzés] szóban amiatt rövidül *e*-vé mert a szó súlya

*) Minde szavak jelentésének ismertetése mt. I.—III. szótáramban.

**) Igazi jelentéseit magyarázatukkal együtt I. szótáramban ismertetem.

hátrábbcsúszott. A mi hangunk súlya azonban atletiká-nknak épúgy az első tagján nyugszik mint atlétá-nknak. Egyenlő hosszú az első *é*-je hellén ősöknek, az „átlétiké“-nek meg az „átlétész“-nek is.

Nemzeti szellemünk hasonló megnyilvánulásával ejtjük a hellén eredetű latin *clerus* (kleerusz — papság) szót klérus-nak, a hellén „diáta“ [életmod, kivált: orvostól rendelt] *dieta*-vá latinosított alakját pedig diétá-nak, a tőlük eredő pogánylatin *clericalis* (kleerikálisz — pappárti) meg a latinnak képzelt *diététikus* [óvatosan táplálkozó] kifejezést azonban klerikális-nak meg diétetikus-nak, s ugyane szellem vonul végig beszédünkön amikor a telegráf-on [messzeírón vagy hírszalajton*]) telegrafál-unk meg a telefón-on [messzeszólón vagy hangszalajton**]) telefonál-unk.***)

Ugyane jelenséget tapasztalhatjuk egy sereg latin szavunk, péld. az *odium* (odium — gyűlölség) meg az *odiosus* (odiózus — áldatlan), a *minister* (miniszter — kormányzó) s a *ministerium* (miniszterium — kormányzék), a „ratio“ (ráció — ok) meg a *rationalis* (rációnálisz — okos) germános magyar kiejtését megrögzítő ódiom és odiózus, miniszter meg minisztérium, ráció és raciónális-alakján. Meg francsokon, mint péld. a *routine* (rutin — 1. ügyesség, 2. ballangás, e.: slendrián****) s a német *rutiniert* [ügyes] kifejezések rutin-nak és rutinírt-nak ejtett változásán.

A Németföldön és vidékén megnyujtott végű szavaknak egy másik jelentős csoportjává korunkban az eredeti alakjukkal használt *et* képzős francs szavak sorakoznak. Merthát amióta a német vendégszótudomány kiderítette hogy francs szó végén egyetlen *t* betűt nem szokás kiejteni, az *et* képzős francs szavak jobbra kettős alakkal gazdagítják a német nyelvet: változatlanul és megtalpaltan. Akinek hiányos a nemzetközi tudománya: a *bouquet*-t (búke — csokrot) Bukett-nak, a *buffet*-t (büfe — tálasszékényt) Büfett-nek, aki azonban ért hozzá: *Bouquet*-nak és *Buffet*-nek írja s emezeket Buket-nak (buké-nak) meg Büffet-nek (büffé-nek) olvassa.

Ez a kiejtés érzésem szerint a német nyelv igazi szellemének a műve, — nemugyan mintha valami nagyon germános volna, hanem hogy eredetjük semmikép nem illenek hozzá. Merthát ami francs szó *et*-tel végződik, egytül-egyig hímnemű; eredeti kiejtésével tehát nagyon kirína az *é* végű német szavak közül amelyek meg mindegyeszálig nőneműek [péld. a Biene, Nelke, Borte, Enge].

A mi szavainknak azonban nincs nemük. A német példa követését

* F.: távirdá-n, nyilván hogy „táv“-ot szokunk vele „írdáz“-ni, mégpedig „sürgöny“-nyel: olyan „öny“-nyel ami „sürög“.

** F.: „távbeszélő“-n [Fernsprecher-en], merthogy: Ferne = „táv“, Sprecher pedig = „beszélő“.

***) Nagyrítán azonban akad kivétel. Péld. a hellén *harmonia* [egyhang] *o*-ját — habár a német „Harmonie“-ban röviden cseng — épúgy megnyujtjuk mint a *harmónikus* [egyhangos] kifejezésben. Itt azonban nyilván a „harmónika“ [huziga] hatott nyelvünk nemzeti szellemére amelynek miatt is szertelenül érdekes megnyilvánulása mert a „harmonia“ szót mind a hellén mind a római rövid *o*-val ejtette.

****) A latin „rupta“ [sc. via — tört. h. é.: út] kifejezéstől eredő „route“ (rut — út) kicsinyíteit alakja, tehát voltaképp „utacska“: olyan ügyesség amelyet nem tanulásal hanem gyakorlattal szereztünk.

tehát csak úgy mondhatnók okosnak ha e szavak eredeti kiejtése más októl ellenkezne nyelvünk szellemével, avagyha németes kiejtésük inkább illenék hozzá.

Hogy mai németeszellemű kurucvilágunkban nemcsak egyik hanem mindkét eset bizonyíthatásához számszámra akadna legény a gátra, talán mondanom se kell.

Hallgassuk hát meg egy ilyen vendégszótudósunk érvelgetését.

Elsősorban imhol egy sereg másnyelvű vendégszavunk péld. a latin „okuláré^{*)}” meg a nemzetközi „csokoládé” amelynek szózáró *e*-jét szintén nemzeti szellemünk nyújtotta *é*-vé. [Persze merthogy tanulatlan őseink jobbra tárgyesetüket használták és megnyúlt *é*-jüket névesetükbe is átkenték. A francs „récépissé” (részépiszé — vétlap) magyaros alakjával, a „recepice”-vel ugyebizony nem tisztik előhozakodni?]

Hogy az *e* betű szó végén „homlokegyenest” ellenkezik nyelvünk szellemével, megállapítható abból hogy nincs egyetlenegy magyar szavunk amely *e*-vel végződik. [Itt válaszul egy „gerlé”-t meg egy „fecske”-t röpíthetnénk derék tudósunk rezes orrára.]

A szóvégi *é* ősmagyarvoltát pedig „megdönthetetlenül” igazolja pór-népünk „málé”-jának és „csalamádé”-jának hosszú s fényes sorozata. [Tisztelt tudós uram, nem bölcsebb dolog volna-e vajjon, ha példa helyett takarmánynak használná őket?]

Amikor a német maga kettőz meg francs szó végén talált mássalhangzót, azért teszi hogy kettősnek olvassa. Ahol azonban ily kettőzés készen fordul elő francs szóban, jobbra csupán az előtte levő hangzó megnyújtására került oda. Hogypedig e nyújtástól a végső szótag épügy megerősödik mint a kettőzéstől, nyilvánvaló hogy amikor a német e kettős mássalhangzót becsületesen elpattogatja, nem nyelvének a szellemét hanem csupán megszokott kaptáját követi.

A tudatlanság tehát — amint látom — az egyetlen oka hogy a német földgömbön a *comtesse* (kőnteesz — grófné), *demoiselle* (dömoázeel — úrilány), *étiquette* (étiheet — 1. címke, 2. illemesség) szavakat kontessz-nak, dömoázell-nek és etikett-nek szokás olvasni.

Nyilván ez a nagyon egyszerű magyarázata annak is, mitől ejtődik a német földgömbön egy határ francs szó súlytalan eleje is hasonló módon, péld. a *dossier*^{***)} (dószijé — iratcsomó), *chaussure* (sószerű — lábbeii), *chauffeur* (sófőr — száguldós) sat. döszijé-nak, sószerű-nak, sófőr-nak sat.-nek, kiváltpedig az igazi francs kiejtésével „csészé”-nkhez szinte testvérül oda illő *essai* (észe — tanulmány) esszéj-nek.

Hisz a kettőzetlen mássalhangzót megelőző hosszú hang ugyanily sorsban részesül, mintahogy a *causeur* (közőr — társalgó), *poseur* (pózőr — nagyképű), *fauteuil* (főtőj — karosszék), *chaudeau* (sódó — tejesmártás) és egy halom más szónak közőr-ré, pozőr-ré, főtőlly-lyé, sódó-vá sat.-vé európaiasult kiejtésén tapasztalhatjuk. Ezt a germán

*) Latinul helyesen [többsben]: *ocularia*.

***) Merthogy a „málé” török szó s voltakép tengeri jelent. Kukoricaliszból készült lepényre csak jelentésének kiterjesztésével értődik. — A „csalamádé” pedig a „csadaj-málé” — azaz csadajos [bokros] málétermés [tágan érteve: sűrűn vetett kapálatlan zöld-takarmány, jobbra tengeri vagy zabosbükköny sat.] — elforgatása.

****) A „dos” (dó — hát) szótól, mert hátán hordja a címét.

olvasómodot persze honi színes úriközönségünk époly párisiasan könyvednek érzi mint a hellén és latin terméből gyártott *automobile*-nak (ótomobil-nak) az eleje helyett a végére tehénkedő kiejtésével átbillentett o t o m o b í l - t, aminthogy a Faubourg St.-Léopold sötét úritársaságának bizonyára nem egy tagja szentül hiszi hogy a *beauté* (bóte — szépség) szót a Faubourg St.-Germainben épúgy bothé-nak ejtik mintahogy dunaparti sétálóján az ő ajkáról szok elrebbeni...

Amily otthonos a magunk nyelvében a hosszú *a* hang, annyira idegen tőle a rövid [az *a*] amely épenséggel nem fordul benne elő. Rettentően illik hát hozzá, amikor a francs *as**) (ász — egyszem), *passépartout* (pász-partu — álkulcs), *papier mâché* (pápijé másé — gyúrt papiros) és *fâché* (fásé — haragos) kiejtését á s s z - s z á p á s s z p á r t ú - v á , p a p í r m á s é - v á m e g f á s é - v á , a z a n g o l *partner* (párt^{nör} — társ), *park***) (párk — angolkert***), *start* (sztárt — nekiiramodás), *yard* (járd — l. angol rőf, 2. lépés [91'4 szm.]****) kiejtését pedig pártner-rá, párk-ká, sztárt-tá, járd-á nemzetköziesítve vagdosunk egymás fejéhez.

A francs *bizarre* (bizár — furcsa) helyesen kiejtve olyan helyre magyar szó lehetne hogy a „madár“, a „bogár“ meg a „csapodár“ se volna nálánál különb. Node mit szólnának hozzá a német nyelvszövegtől megállapított „nemzetközi“ kiejtésre esküdöző „európai“ tekintélyeink? Nyilván kicsinylő mosolygással rónák meg ázsiai „tehénpásztor“-hoz illő kiejtésünket, leereszkedő föntességgel osztogatva becses oktatásukat hogy művelt európai modra *bizarr*-nek kell recsegetni, aminthogy a francs szájon előkelő nyugodtsággal gumiskereken kigördülő *fiacre*-nak (fjákr-nak) is fjákkkrrh a telivér európai kiejtése, wieni „gigerli“-ktől ellesett olyan „snájdig“ idegességgel hogy ha ülne benne valaki, bizonyára megropogna tőle a bordája.*****)

A német viszont nem ismeri a mi *a* hangunkat. Francs szavakban szereplő szakasztott mását pedig *a*-nak ejti. Így válik aztán nálunk is a *faïence* (fájaⁿsz — nyersporcolán) fa já n s z - s z á s a *genre* (zsaⁿr — modor) z s á n e r - r á .

Az e cikkem elején s az immost ismertetett elvek összekapcsolódásával helyesbült a német földgömbön a *Jean* (Zsaⁿ — János*****)) név kiejtése is Z s á n - n á , nőnemű alakjáé, a *Jeanne*-é (Zsán — Janká-é) pedig Z s á n n - n á .

Az *a* egyébkép épenséggel nem az egyetlen francs hang amelynek nincs mása a német nyelvben. Ilyen idegen furcsaságok péld. a német-

*) Voltakép latin szó [némelyek szerint az „egy“-et jelentő hellén „hejsz“ ivadéka] amely Rómában súly-, pénz-, sat. egységre értődött.

**) Amíg nyelvünk szelleme el nem germánosodott, ilyes hangcsoportban a rövid *a*-t is megnyújtottuk amint péld. a latin „Parca“ (Párká — a sors istennője) meg „Marcus“ (Márkus) nevek „párká“-vá s „Márk“-ká magyarosított alakján látható.

***) Pückler-Muskau herceg szerint: szellemített [f.: eszményített] természet.

****) Eredeti jelentése: vessző [németül: Gerte], aztán: mérőbot, sat.

*****) Hogy az európai magyar mennyire nemzetközinek érzi ezt a német szellemet, alig hivatkozhatnám hamarosan érdekesebb példára, minthogy a *baron* (bárón) szó *a*-ját francs beszélgetése közben is rövidnek ejti ki, holott helyesen olvasva époly hosszú mint a magunk „báró“-jáé.

*****) Nálunk mint előkelő légkörben játszó szindarabjainkban és csevegésekben szereplő fajték: számoló.

nek a *ty*-vé lágyult „t“ amelyet tanítása szerint *tj*-nek, a *j*-vé lágyult „l“ meg „ll“ amelyet — úgy mondja — *lj*-nek és *llj*-nek, a *zs*-nek ejtett „g“ meg „j“ amelyet szerinte enyhén szóló *s*-nek kell olvasni.

A mi ázsiai nyelvünkben ezek az ördögös hangok egytül-egyig megtalálhatók. Sőt a *j*-vé lágyult „l“ meg „ll“ ottvan a német nyelvben is, a német azonban — merthogy írva „l“-t lát — semmikép se hiszi el róla hogy kiejtése végkép *j*-vé olvad.

Emiatt ejtjük aztán a *taille* (táj — csipő) meg a *médailon* (médájón — emléktartó) szavakat mi is *táliá*-nak meg *medalió*n-nak. Pedighát a mi nyelvünkhöz akár a „táj“ akár a „médájón“ bizonyára sokkal inkább illik akár a „táliá“-nál akár a „medalió“-nál. Sőt amaz vidékre értve késsen is megvan benne. Ez meg alig cseng idegenebbül mint „megálljon!“-unk.

Évvvel szemben ugyan a honi vendégszótudós — ha tudna róla — azt mondhatná hogy: igenám, mi azonban e szavakat nem köztelenül a francstól hanem a némettől szereztük, a „tália“ meg a „medalió“ tehát voltaképp a német „Tallie“ meg „medallion“ magyarrá latinosított alakja!

Ennek az észrevételnek azonban csak a történeti része állja meg a sarat. A hozzáfűzött következtetés semmikép. Amaz is csupán a „táliá“-val szemben. Kívülről szóba kerülhetne még az olasz *medaglia* (medallyia — pénz emlék*); e.: emlékpénz) honi ivadéká, a medália, amely nyilván mint a német „Medallie“ latinná honosított mása gurult át nyelvünkbe. A „medalió“ azonban nem latinosa alak. Époly kevéssé az mint akár a *fauteuil* (fótó — karosszék) szóból átkeményített fotel [ahol „spurt“-olnak: „futel“] akár a *billard* (bíjár — tekéző) szóból szétlapított biliárd akár a *quadrille* (kádrij — négyes) szóból megmerevített kadrill amelyeknél a mi „pöröly“ meg „híján“ és „kardszija“ szavunkhoz bizonyára eredeti kiejtésük illenék oda jobban.**)

Hanemhát: nem oda Buda! Vajjon ki merészelné Nagy Mesterünket helyesbíteni? Tessék szépen „táliá“-t és „biliárd“-ot olvasni! Sőt mostanság immár írni is, — mintahogy német lére eresztett ujdjon nemzeti „tudomány“-unk követeli!

Hellyel-közzel ugyan megesik hogy Nagy Mesterünknel okosabbak akarunk lenni s fényes példájának fittyet hányva, a magunk külön tudományára támaszkodunk. Ilyen független alkotásunk péld. a „Schenilie“ [bolyhos zsinór; röviden: „bolyhó“] szónak *zs* betűs latin *zeniliá*-nkka megcselekedett átdolgozása. Vele megnyilvánult tudományunk nyilván azon a nyomon indult hogy: ha a „schenial“ meg a „schenant“ latinná visszafrancosított magyar alakja „zseniális“ meg „zsenáns“, nyilvánvaló hogy a „Schenilie“-nek meg csupán „zsenilia“ lehet a magyarrá latino-

*) Emléül adott pénzmenyiséggel amiatt nem téveszthető össze mert *csereülő*-szkőzt nem szokás *emlékül* adni.

**) Ahányszor én „fotel“-t vagy hozzá hasonló kiejtést hallok, a Bajorföldön divó „Ateh, beehren Sie uns wieder“ szok fülemben megcsendülni amelyet az odavaló kereskedőnép egész segédhadjának [segédnépének; f., merthogy „személyezni“ szokás velük: „személyzet“-ének] karától kísérve harsog távozó vevője fülebe, s eltűnődöm rajta, mekkora mulasztást követtek el nyelvünk európaiasságán örködő nyelvszellem-idezőink, hogy az *adieu*-nek nálunk divó bárbaros kiejtését mindedig nem helyesbítették a t é-vá.

síftott törülmetszett francs ábrázata. Tudományunk azonban „nyelvünk nemzeti szellemének érdekes megnyilvánulása“-ra lyukadt ki, merthogy a „Schenilie“ eredetijét, a voltaképp hernyót jelentő s barkás zsinórra csak hozzá hasonlító alakja révén értett *chenille*-t francsul is s-sel, tehát sönj-nek szokás olvasni.

Hasonló ízü, ám „zseniliá“-nk európaiasságának is eléjevágó nemzeti eredetiséget honosítottak meg a maguk külön szaknyelvében magy. kir. énekesszínházunk zenekarának tüdejükkal működő művészei akik kedvetlenségüket — ha nincs „fúvó hangulat“-uk — „Ippin henkt net páj Ampazsu“ szavakkal szokják tolmácsolni. Merthát az ő Ampázsujukba szintén nemzeti szellemük szerezte oda a zs hangot; hisz eredetijét, az *embouchure* (aŋbusúr — fúvóluk) szót hazájában s-sel szokás kiejteni.

Ám ezek szertekelt [szórványos] esetek. Sokkalta mélyebbreszálló pillantást vethetünk nyelvünk európaias szellemének rejtelmes szakadékaiba, ha a latin vendégszavaink elején és végén előforduló s betű honi kiejtésének jelenségeit vesszük szemünk ügyére.

Rajtunk kívül földünk minden művelt népe sz-nek ejti. Mi majd szintígy majd s-nek szokjuk olvasni.

Hahát tudós férfitü volnék és hazámnak takarmányra s babérra éhezö lelkes és hű fia, immost dicsöítő dalra gyujtanék, széles keblünket mekkora nemzeti büszkeséggel töltheti el „nyelvünk ösi szellemének ezen érdekes megnyilvánulása“. Az okát persze „kifürkészhetetlen“ rejtelennek, magát a jelenséget pedig „a rómaiás és a magyaros kiejtés csapongó váltakozása“-nak mondanám.

Ám hogy nem vagyok sem egyik se másik, európaiasságunk vályogos bátyái alatt áskálódó istentelen kedvtelésemtől sarkalva lant helyett lámpást ragadok amelynek a világánál aztán a rómaiás kiejtés menten *német*, a magyaros pedig *tótos* színt ölt.

Merthát az én csiszolatlan ázsiai lelkem — bármennyire erőltetem — semmiképp se birja megérteni, vajjon hogyhogy és mivel magyarosabb a virtus [vitézkedés] a cirkusznál [lovasporondnál] — avagyhogy vajjon melyik kurucosabb: a stilus [modor] vagy a himnusz [dicsöítő dal]? — a taktus [lüket] vagy a kaktusz [tüskés bunkó, gombóc sat.]? — a zérus [semmi] vagy a rébusz [fejtörö] — a május vagy a — bajusz? Ismerék ugyan magyar szavakat is amelyek us-sal végződnek: az Annus-t, Gizus-t, Bélus-t, Imrus-t, kutyus-t, cicus-t sat.-t; az ő us-uk azonban — ahogy tudom — szlávós becézö alak. Ám amikor „taktus“-ról meg „zérus“-ról beszélünk, nem becézük sem a „Takt“-öt sem a „zéro“-t.

A német az us-t mindig németesen olvassa. Latin vendégszavainak a végéből azonban jobbára elhagyogatja. Azok a derék fogadalmások pedig akiktől őseink tanultak latinul, alighanem minden us-t tótosan olvastak.

Imhol nyelvünk nemzeti szellemének az us kiejtéséről szóló főszabálya: *amire volt német példánk, németesen olvastuk; amire nem volt, tótosan.*

Lám ahol az s betű latin vendégszavaink élén feszít, olyan gyönyörűen elsziszegjük hogy Cicero cigánykereket hányna jókedvétől ha meghallhatná. Ampersze csak amíg p vagy t nem következik utána, merthogy ilyenkor a délinémet kiejtés szabályait kérjük kölcsön hogy a *spiritus*-t

[borszesz-t] spiritusz-nak, a *status*-t [állapot-ot] státusz-nak olvasva, egyzát a betűt ugyanabban a szóban hol így hol amúgy ejthessük.*) Még érdekesebb megnyilvánulása nyelvünk szokellő szellemének, amikor összetartozó szavaknak végükön lógó s-ét ejti különféle módon, mintahogy a kategorikus imperatívusz [parancsoló határozottság] kifejezésen tapasztalhatjuk. Ilyfajta rejtelmes magaféleség persze az európai vendégszótudóst fokozott lelkesedésre ragadja, kiválthogy okát épenséggel kifürkészhetetlennek érzi. Pedighát azon a nyomon amelyen szokelléseink magyarázatát eddig megtaláltuk, behathatunk eme rejtelmébe is. Sőt egy csapásra megismerhetjük annak a még érdekesebb jelenségnek a nyitját hogy mitől mondjuk a kerengést *cirkulusz vicíó zusz*-nak, nempedig *cirkulus vicíó zusz*-nak vagy *cirkulusz vicíó zusz*-nak [aszerint vajjon amott a „kategorikus“-t amiatt olvassuk-e tótosan mert elül van vagy mert melléknév].

Ennek az érdekes esetnek a megfejtése avval kezdődik hogy amott a jelző elül jár, itt pedig hátul kullog. Hogypedig a német nyelvben a jelzőnek mindig elül a helye [a „Landsmann meinige“-hez hasonló szerkezetet az írónyelv mindeddig nem fogadta el], a „kategorischer Imperativ“ nagyon szépen össze volt szerkeszthető, a „Zirkel vitíóser“ azonban sehogysen akart kvadrálni. [Ha kvadrált volna: a kör négy-szögítésének szikes mezején a nyelvtudománynak egygyel több diadaláról regélhetnénk.] A „circulus vitiosus“ tehát németül is „circulus vitiosus“ maradt. Kiejtésére eszerint megvolt a német példa. A „categoricus“-éra azonban hiányzott. Magunkra hagyva aztán Szvatopluk szelleméhez fordultunk segítségért. Merthát a latin melléknévek végén fityegő s betűt, amikor nem változatlanul használt többszós kifejezésben kerül a nyelvünk hegyére, mindig tótosan szokjuk olvasni, — nyilván hogy a német a latin melléknévek képzőjét mindig elhagyja. Nemcsak az *us*-t hanem az *is*-t is. Emiatt *conciliabilis* nekünk a *conciliabilis* [engedékeny]. S így szüldnek „nyelvünk nemzeti szellemének ezen érdekes megnyilvánulása“-i. Merthát a „conciliabilis“ evvel „magyarított“ szóvá vált, úgy tessék ránézni! Teringettét, ha nem jártam volna valaha latiniskolát, színte meg mernék rá esküdni hogy Arpád apánk hozta magával valahonnan az Ural háta mögül!

Örök példánk lobogó szövétének a fényénél olvassuk *sp*-vel kezdődő ujdun vendégszavainkat is hol így hol amúgy: az olasz *storno*-t [megszüntetés-t] *stornó*-nak, a *stiletto* [tőrösbot] németes változatát *stilet*-nek, az angol *speech*-et [mondalmat] *szpícs*-nek, fajbeli rokonát, a *sport*-ot pedig *sport*-nak sat.

Jobbára a német olvasás szabályai szerint ejtjük ki a világ bármelyik nyelvéből élénkkerült kifejezésben az *sch*-t is, holott a németen kívül nincs földünk hátán nyelv amelyben *s*-nek volna olvasandó. Így válik

*) Hogypedig e szabály csak szó elejére szól, bárki megértheti, mekkorát vét nyelvünk nemzeti szelleme ellen az olyan ázsiai magyar aki a *minister*-t „miniszter“ helyett *minister*-nek olvassa, holott az *st*-t szó közepén a délinémet is *szf*-nek ejti. Olyan kifejezésben azonban amelyet a német nem használ, persze a tótos olvasás a szabály. Így péld. a *historia* [történet] *st*-vel ejtendő, nempedig máskép. A *hisztórikus* [megtörtént, a történettel igazolható; e.: történeti] ellenben *szf*-vel merthogy „historisch“ alakkal Németföldön is használják, itt pedig így szokás olvasni.

nálunk a latinosan írt hellén *schema* (szkémá — terv) meg *schisma* (szkizmá — szakadás) sémá-vá meg sizmá-vá, az olasz *scherzo* (szkerco — enyelgés) sercó-vá,*) *Scheveningen* (Szekeveningen) német-alföldi tengeri fürdő neve *Seveningen*-né sat.

Minden más nyelvben ismeretlen német magaféleség a *h* betűnek az a szerepe is hogy az elékerült hangzót megnyújtja. Épencsak Német-európára szorítókozó nemzetközi kiejtéssel olvassuk hát *Ohnet* (One) francs romándíró nevét Óné-nak, az angol *John* (Dzsán — János) keresztnevet pedig Dzsón-nak sat.

Az *i*-t azonban nemcsak a német szokja rákövetkező *e* betűvel megnyújtani. Ámhowy rajta kívül a francs is megcselekszi, kettejük tekintélye se elég hozzá hogy az *ie*-t angol szavakban is *i*-nek olvassuk. Mindeddig ugyan nem nyílt rá gyakran alkalmunk, merthogy jobbára csak női keresztnevek végén kerül a nyelvünkre, péld. a *Bessie* (Beszi — Böske), *Leslie* (Leszli), *Annie* (Eni — Annus) névben, ámhogy az angoloskodás napról-napra sűrűbben szedi áldozatait, példáink nyilván hamarosan meg fognak szaporodni. Mostanság kivált az Annie névvel csúfoltatja magát szívesen akárhány olyan színes *ledi*-nk aki époly kevésbé tud angolul mint környezete, kivéve éppen „Annie“-jukat amelyet persze ősi német becsületességgel Enni-nek ejtenek.

Ámha szó végén a francs is *i*-nek ejti az *ie*-t, nem következés hogy szó belsejében is így olvassa. Törülmetszett német módszert követ hát aki az olasz „*pedestallo*“-tól**) származó *piédestal*-ját (piédesztál — talpázat-ját) pídesztál-nak, a *relief*-et (rölief — domborumú) relifnek, a *Maréchal Niel*-t***) (Mársál Niel — Niel tábornagy) Mársáll Níl-nak olvassa.

Node adósai nem maradunk a francsnak avval a sok *e* hanggal amit ilykép szavaiból elnyelünk. Busás kamatokkal visszakapja őket ahol meg ő szokja őket elnyelni.

Mindnyájan ismerjük annak a máramarosi házalónak az esetét aki egyik székesfővárosi divatárusunk kirakata előtt álldogálva, a fölötte ékeskedő ökölnyi aranyos betűk sorbaszedésével áhitattal olvasta végig hogy: „Jakvesz Jájtelesz Marhrandesz Módesz Lingesz Pelúhresz Dentelesz de Brukszeles“.

— Von edj finom ember oz o Jakvesz Jájtelesz és edj gewaltig khereskedű — gondolá magában a jámbor — hojd szűrűzte ongyi predikhát hojd nem is edj szoszra kimondani lehet!

Ám csak bolondos adoma.

Az azonban nem mese hogy a zsebbevaló jegyzőkönyvnek francs címiratát, a *notes* (not — jegyzetek) szót *nótesz*-nak olvasva avattuk nevévé, meghogy az 58. cikkemben már ismertetett *alpes* (álp — havasok) kifejezést a *l p e s* alakkal iktattuk nyelvünk kincsei közé. Pedighát helyesen olvasva az első csöppet se csöngne kevésbé magyarosan

*) Ha a *schizzo* (szkicco — vázlat) szót a német nem „Skizze“-nek hanem „Schizze“-nek írná, ennek is bizonyára *sicc* volna a „magyaros“ alakja.

7 **) *Piede* = láb. *Stallo* = nyugvóhely. Tehát voltakép: amin a láb pihen.

***) III. Napoleon híres tábornokának a neve aki 1855-ben Sevasztopol-t meghódította s a magenta-i meg solferino-i győzelmekben is jelentős részt vett.

mint „bot“-unk, a második mint „talp“-unk. Így meg egyikük sutább a másiknál.

Ugyanezt mondhatjuk egy sereg más francs szóról amelyet tudatlansággal párosult ügyetlenséggel végigbötüztve őrzünk unokáink számára, mint péld. a *boulevard*-t (bulvár — útívet) *bulevárd*-nak, a *canevas*-t (kánvá-t) *kanevász*-nak meg *kanevász*-nak, a *paletot*-t (pálto — fölöltő-t) *paletó*-nak holott helyes kiejtésükön alig kellene változtatnunk hogy bulvár, kanva meg paltó alakkal helyre magyar szavakká válva gazdagítsák nyelvünket.

Ugyanehhez a fajtához tartozó idétlensége nyelvünk szerencsés szellemének a napjainkban „magyaros“ írómodjával is megrögzített *Gvinea* és *gvinea*. Az előbbinek Afrika nyugati partvidékére értett spanyol eredetije *Guinea*-nak íródik és helyes kiejtése: *Ginea*. Az utóbbinak amely régi pénzértéket [21 shillinget] jelent, *guinea* az angol alakja s *gini*-nek szokás olvasni. Hozzájuk hasonló szerencsés kiejtést művel aki a *toast* (tóaszt — köszöntő) szót *toaszt*-nak olvassa holott a magunk érzékéhez egyszerűsítve *tóaszt* a helyes alakja.

Node vajjon ki csodálkozhat ilyen pogányságokon ha meggondolja hogy *Defoe* (Difóu) Dániel kalandos romándjából: „*Robinson Crusoe*“-ból (Rabinzn Krúszóu-ból) már gyerekkorunkban megtanuljuk hogy mindent úgy szedjük az ajkunkra amint tudatlanságunk sugallja. Vajjon melyik fordító írónknak jut eszébe hogy csodásnál csodásabb idegen nevekkal és kifejezésekkel teletűzdelt munkájában helyes kiejtésüket is ismertette, zsenge olvasójának viaszos lelkét a *Defoe*-kkal, *Kruzoé*-kkal meg *kánóé*-kkal*) beléptapód szerencsés szellemtől megkímélje, hogy amikor megismerde *Monroe* (Mónróu) elvét**) emlegeti, szükségét érezze hogy mielőtt ismeretlen idegen nevet szed a nyelvére, ismerkedjék meg kiejtésével.

Nem válik az efféle pogányság se magyarosabbá se izlésesebbé avval se ha a szóvégi *e*-t *é*-vé nyújtjuk mintahogy péld. régen a 24. cikkemben már ismertett „csokolati“ német ivadékának, a *Schokolade*-nak *csokoládé*-vá, avagy a francs „limonade“ (***) (limonád — citromosvíz)

*) *Canoe*: indiánó eredetű spanyol szó amelyet a spanyol kánú-nak, az amerikai angol pedig kónú-nak ejt. A Balaton vidékén a veleérteft csónakhoz hasonló módon [tölgy derekából] vajt úszóváltat „bodonhajó“-nak hívják. [Bodon: kis kútnak vastag fa derekából vajt víztartója.] Bátran ráérthetnök „hajó“ nélkül is.

**) James Monroe az Amerikai Egyesült Államok ötödik elnöke volt. Sokat emlegett elvét, a „*Monroe doctrine*“-t — amelyet röviden az „*Amerika az amerikaié*“ mondással szokás kifejezni — az Am. Egy. Áll. 1823. évi dec. 2-ára egybehívott nagygyűlésen nyilatkozattotta ki következő két kijelentésbe foglaltan:

1. Európai hatalom nem avatkozhat amerikai állam ügyébe. [Viszont amerikai sem európaiéba.]

2. Hazája ellenséges viselkedésnek minősítené ha európai hatalom akár hódítással akár szerződéssel amerikai területet akarna szerezni.

E kijelentéseket hazája csak később toldotta meg avval a harmadikkal amelyet mostanság szintén az övéihez szokás sorozni:

3. Az Am. Egy. Áll. védőuralmat gyakorolnak Közép- és Délamerika államain.

Monroe elveinek célja tiltakozás volt a Szent Szövetség ama szándéka ellen hogy a spanyol királyt független köztársaságokká vált ősi gyarmatainak visszaszerzéséhez segítse.

**) Az arab „*lejmun*“-tól származó „*limon*“ (limón — leves citromfaj) származéka.

német változatának, a *Limonade*-nak és egy sereg más ilykép meg-németesített francs kifejezésnek *limonádé*-vá s hozzá hasonló gyönyörűségekkel művelt át-„magyarítás“-án tapasztalhatjuk; hiszha gyermekkorunk óta nem zengnének fülünkben, hahát érzékünket megszokásuk el nem tompította volna, épenséggel lehetetlennek kellene őket éreznünk. Vajjon a mi nyelvünkön ki képzelhetne olyan közkeletű kifejezéseket amelyek *ádá*-val végződnek péld.: csokoládá, limonádá, pomádá sat.? Nohát ezek pedig százszor inkább megtűrhető alakok volnának mély hangzókra derült égből kisikló mennykőként következő *é* betűs mai „nemzeti“ csudáinknál amelyek pedig *e*-jük elhagyásával — tehát eredeti francs kiejtésük szerint — jobbára egész szépen odasimulnának nyelvünk-höz ahol olyikuk kész rokonként csatlakozhatna „család“-unkhoz.

Ámhogy az efféle pogányságot mainapság — mihelyt ócska — remekmintának szokás nézni, nyelvünk ujjíteremtői egymásután gyártják „nyelvünk nemzeti szellemének“ hozzájuk hasonló „eredeti megnyilvánulásai“-t. Nemsoká késett hát az est homályában a francs „promenade“ (promnád — sétáló) meg „pommade“ (pomád — hajkenő) s társaik teutonos alakjából, a *Promenade*-ból meg *Pommade*-ból vadmagyarrá gyúrt gyönyörűnél gyönyörűbb promenádé meg pomádé kísértő szelleme amely előbbi cikkemben ismertetett *ántánt*-unkon végigsüvítvé, megteremtette első ujdon rokonukat, az *ántánté*-t amelyet bizonyára mihamar libasorban fognak követni az *ánszámblé*, az *ámpiré* s egész díszes atyafiságuk...

A felemás kiejtésnek Németföldön termett példái közül hazánk-szerte kiváló kedveltségben részesülnek: a hellén *Eügenész* [„jólszületett“, módosult jelentéssel: nemeslelkű — *Jenő*] név francsul *Eugène*-nek írt és *Özsen*-nek olvasott ujdon csonkulatának latin-francs-német olvasó-módja, az *Euzsén* [az *eu* latin,*] a *zs* francs, az *é* német; kárhogy az *n*-t nem lehet különféleképp olvasni; ha lehetne, alighanem valaminő negyedik nyelven ejtenők ki], továbbá a francs *équipage* (ékipázs — fogat) amelyet nyilván a latin „equitatio“ [katonai lovagló] kifejezéshez kanyarítva olvasunk *ekvipázs*-nak, a francs *acquisiteur* (ákizitőr — üzletszerző), amelynek kiejtése alighanem latin őséével, az „acquisiteur“-ével összeházasítva módosult akvizitőr-ré, a francs *conducteur* (kőndüktőr — kalauz), amelyet bizonyára szintén latin ősének, a bérlő-t jelentő latin „conductor“-nak a kiejtésével összekeverve mondunk *konduktőr*-nak, a latin „gratiosus“ [bájos] és francs ivadéka, a „gracieux“ (grászió) átváltó alakjának összemesterkedett német *graziós*, amelyet hangrughangra eltanulva zengünk *grációz*-nak, a spanyol *Don Juan*** (Don Huán — János úr) név, amelyet francsos *Dón Zsüaon* kiejtésének részbeli utánzásával gagyogunk *Don Zsuán*-nak, az olasz „concerto“ (koncerto — zeneművelet) francs változata, a *concert* (kőnszeer), amely Németeurópában *t*-jének kiejtésével németesült *könszerté*.

Itthontermett ilyféle kiejtéseink közül a legfőlkapottabbak közé tar-

*) Se németnek se németesnek amiatt nem mondható mert a német mind a maga *eu*-ját mind a hellén *eu*-t *aj*-nak olvassa.

**) Molière „Don Juan ou le Festin de pierre“ [Don Juan vagy a kőszobor lakomája] című vígjátékával világszerte forgalomba került fajkép.

toznak: az olasz *Guido* (Guido vagy Gvido*) meg a francs ivadéka, a „Guidon“ (Gidón) nyilván Guidón-nak képzelt európaias kiejtésének összeszűrésével szüldött Guidó, a francs *pension* (pa^onszióⁿ — 1. pihenő-pénz, 2. vendégtanya sat.) szónak meg ősének, a latin „pensio“ (penzio — fizetés) kifejezésnek keresztezésével nemzetközi változatukká tenyésztett paⁿzió, a francs *prétension* (préta^onszióⁿ — követelődzés) meg a [latin „praetendere“, előrenyujtani igéből] Németföldön gyártott „Praetension“ [művelt német nyelven: „Praetention“] szavakból összecsendült pre^tañzió sat. . .

Az idegen nyelvek közül hazánkban a németen kívül mindezekig a francs a legelterjedtebb. Ámha művelőinek tudományát vizsgálgatnók, álmélkodva kellene róla meggyőződünk hogy alig akad köztük aki helyesen tud olvasni. Amikor úriközönségünk nagy többsége a *quadrille* [négyes] szót kádrj helyett kádrill-nak, viszont *Trouville* tengeri fürdő nevét Truvil helyett Truvilly-nak ejti, csupán *eddig* francs tudományunk magaféle hagyományát szentesíti vele. Amikor azonban ujonnan a szeme elé kerülő szót a maga tudományával kellene végigolvasnia, a maga tudatlanságának a szemellátható bizonyosságai kerülnek napfényre. Hogy ilyenkor milyen össze-visszaejtegetést művelnek olyan szines *ledi*-k és *mén*-ek akiknek francs tanítására egész vagyont hajigáltak ki szüleik az ablakon, oktató példáját tapasztalhatjuk *Isajé* belg hegedűművész nevének a kiejtésén. A legkedveltebb változatai az Izáje meg az Izé. Akitől emígy hallottam emlegetni, eleinte mindig azt hittem róla hogy gyöngé az emlékezőtehetsége; elkezdtem hát biztatni, aztán magam is nekiálltam a találgatásnak amíg végre megértettem hogy már kibökte. Pedighát a francs helyesolvasás szabályai szerint csupán egyetlen helyes kiejtése képzelhető: ahogy viselője, nálunk pedig a legkevesebb „európai“ ejti: *Izai*. Így olvasva pedig — árjás *á*-ját nem tekintve, alig idegenebb honi nyelvünk szellemétől Bizay-nak, nemzetünk boldogult bárójának a nevéél. Sok francs nyelvtudósunk tudományának a sekélyesvolta csillámlik keresztül *Cointreau* francs hörgyártó nevének a kiejtésével is amelyet honi francs tudományunk Koe^ontró helyett jobbára Ko a n t r ó-nak [teutonos zamatal: Koántró-nak] szok olvasni.

*) Székesővárosunk egyik remekszínházában néhány év óta nagy sikerrel adnak egy Olaszföldön játszó belg szindarabot amelynek egyik főszereplőjét Guido-nak hívják. Ha valami hozzánk vetődött talyán meghallaná e névnek azt a kiejtését amelyet rajta művészeink elkövetnek, nyilván menten megrepedne a dobhártyája. Nem tudom, Lerchenfelden vagy hol másutt szívták magukba azt a „nemzetközi“ szellemüket amellyel európai hallgatóságuk fülét hasogatják. Pedighát törülmetszett olasz kiejtését legkönnyebben úgy találják el, ha magyarosan böknék ki.

Hisz szó közepén a *gv* nemcsak vendégiszavainkban [péld. a „szangvinikus“ (vérmes) meg a „disztingvált“ (előkelő) kifejezésben] hanem a magunkéiban is [mint a „magvas“ meg „rögvest“ szóban] szinte lehelletkép rebben el ajkunkról s kiejtésünk annyira egyezik az olással hogy ugyan éles füle legyen aki köztük eltérést akar megfigyelni, — amíg a német „Zugwind“ [légsugár] meg „Tragweite“ [hordat; e.: horderő] szóban a *g* keményen, a *v* pedig szinte kettősnek hangzik. Szó élén ugyan törülmetszett magyar szóban nem étegethetjük, idegen eredetűben azonban, péld. az olasz eredetű „Gvadányi“ [Guadagni] meg „gvárdián“ [voltakép: „ör“; kolostorfő] époly szóban könnyeden siklik végig a nyelvünkön mint szó közepén. Művészeink azonban az ő fülhasogató G'f'í d ó-jukhoz — úgy látszik — az osztrák „G'fries“ [pofa] és „G'frett“ [vesződség] szókat vették mintául.

Saint-Saëns francs zeneszerző nevének a kiejtéséről pedig néhány éve valóságos tudományos viták folytak európai szerecsenek közt, amíglen nagyfejű tekintélyeik — persze német „buch“-okból — el nem döntötték hogy egyedül helyes kiejtése: Sze ñ - Sza ensz.

Ennek a kiejtésnek az alapját a német „buch“-ok [„bukh“-ok?] nagytudás szerzői nyilván következő egyenlettel vetették meg:

$$aë : a-e = aëns : x$$

$$x = \frac{a-e \times aëns}{aë}$$

$$x = a-ens.$$

Ám hogy a kiejtés nem számvető tudomány, a valóság sehogyszem igazolja ezt az eredményt, nyilván merthogy Nagy Mesterünk az *e* betűt környezetéből kiszakította s mint holmi magában lógó betűvel bánt vele, holott az *ens* szótagnak szerves alkotórésze amelyet pöttyei nem a mögötte következő *ns*-től hanem az előttelevő *a*-tól választanak el, ezekkel összekapaszkodva pedig nem *e^onsz*-nek hanem *a^onsz*-nek éjtődik. Nyilván emiatt olvassák *Saint-Saëns* nevét otthon *Sze^oñ-Sz^oa^oñsz*-nak, sebesen pedig — hasonló módon mint *Caen* városa nevét *Ka^oñ*-nak — *Sze^oñ-Sza^oñsz*-nak. Tudomány se kell hozzá, elég a francs helyesolvasás szabályainak az ismerete.

Ha *Iuvenalis* szellemének a másvilágon kedve szottyanna hogy földi mesterségét folytassa s hozzám fordulna tárgyért, az idegen szavak kiejtésével művelt európaiaskodásunknál hamarosan alig kínálhatnék neki alkalmasabbat. Hapedig a javából való példát keresnék hozzá, okvetés nélkül a francs *grand hôtel*-re esnék a választásom. Tízévek óta szerecseneskedünk vele palotában és gunyhóban. Nem szeretek túlozni. Inkább jóval innen maradok hát az igazságon s azt mondom hogy vele európaiaskodó szerecsenek közül minden tízezredik tudja helyesen kiejteni. Egyikük grándhotel-nek, másikuk grándotel-nek, ez gránhotel-nek, amaz gránotel-nek, a kényesebbje graañdotel-nek, a legeslegeselőkelőbbjük pedig graañotel-nek mondja. Pedighát francsul csak egyféleképp szok éjtődni: grañotel-nek. Közönséges olvasószabály követeli így. Nálunk azonban ez a szabály tudományszámba megy merthogy senki se tudja. Node szeretném a világnak azt a kincsét látni amelyért az európai szerecsen „nagyszálló“-ról beszélne!

Pedighát mainapság — amióta francs tudományunk osztrák és német frojlátnok gagyogásán kívül egyéb forrást is ismer — kiejtésünk lassankint tűrhetőbbé kezd válni.*)

*) Ami megrovás munkámban megcsik, persze soha nem szól olyanokról akik valamely idegen nyelvet *igazán* megtanultak. Merthát ilyenek is szép számmal akadnak. Péld. egész főúri társaságunk amelynek tagjai bizonyára fölségesen mulatnak amikor helyel-közzel alkalmuk nyílik hogy középosztályunk olyik szerecsen előkelőségének e munkámban ismertett és hozzá hasonlító európaiaskodásaival megismerkedjék. Az ő tudományuk azonban nem szívárog ki a maguk köréből merthogy hiányzik hozzá az alkalom. Középosztályunk körében jobbára kárbavész az idegen nyelvekhez velünk-szüllődött kiváló tehetségünk is [amely bizonyára fajunk erősen kevert voltával magyarázható], ha művelésétől mind a fáradságot mind a költséget sajnáljuk avagyha akár egyikre akár a másikra nem telik. A fitogóknak legkevésbé.

Helyesbülésének érdekes példáját figyelhetjük meg a *plein* (plen — teljes) szó kiejtésén. Legrégebben hozzánkvetődött kapcsolata, a *pleine parade* (pleen párád — teljes dísz) kifejezést tökéletes németséggel plén párád-nak mondtuk. A később közénkcipelt *plein pouvoir* (plen puvoár — korlátlan meghatalmazás; f.: teljhatalom) kiejtésével már közelebb jártunk helyes francs csengéséhez amikor plen puvoár-nak olvastuk. A nemrég fölkapott *plein air* [nyíltfény] kifejezést pedig olyan kifogástalan francsossággal ejtjük plen eer-nek hogy nincs az a francs nyelvtudós aki helyesbítenivalót találhatna rajta.

Ám persze a legtöbb ember mindegyiket úgy ejti amint kezdettől fogva megszokta: a „pleine parade“-ot meg „plein pouvoir“-t tehát épolv helytelenül mint eddig.

Magyaroskodó angolok. Labdázó jelenet Kődös Albionból.

Ha Mr. Neversmiles-től (Nevörsmájlyz-tól) megkérdeznők, vajjon mikép támadt most húsz éve az a bizár ötlete hogy párás szülőföldjéről, Ipswich-ből (Ipszidsz-ből) közénkszakadjon, bajosan tudná okát mondani.

Bizony húsz év telt el immár egymásután hogy ősi szigetét mint pelyhedző állú ifju elhagyta. Mamár annyira hozzátapadt hazánk rögéhez hogy hat esztendő óta — amelyközben székesfővárosunk környékének egyik legvirágzóbb gyárát megteremtette — ki se moccant a határából. Már-már felejtteni kezdte anyanyelvét is amelynek gyakorlására éveken át jobbára csak a hálósabda szakkifejezései használatával nyílt alkalm.

Egy szép napon azonban — hogy hogyanem — hirtelen vágy támadt benne hogy előbbi hazájába egy kissé visszakukkanjon. Szedte hát az esőhárítóját, a nagykendőjét meg a messzelátóját és átkocogott pernyés szülőföldjére.

Mint afféle háboros labdázó már harmadnapra megtalálta a magáhozvaló játszótársaságot.

Egy verőfényes nyári délelőttön — dolgukra siető társaitól magára hagyva — a nap és a játék hevétől eltikkadtan terpeszkedett végig a játszótér szélén kifeszített niponi sátor árnyékában rikító hindu karoszéken. Gondolatai rövid kalandozás után hazaröppentek s ujhoni játszótársait összehasonlította régi hazájában talált társasága tagjaival. Örömmel állapította meg hogy nem sokkal gyöngébbek földijeinél; csak azon tündökött el kiváltkép hogy az ipswich-i angol tájszólás mennyire eltér a rákoskeresztúrtól . . .

A város harangja délre kongott; a játszótér kerítése mögött mind-sűrűbb rajokban haladtak végig a közeli gyár munkásai . . .

Imhol megresszen a kerítés ajtaja s nyílásán át fiatal pár toppan eléje. Egyenest a játszótérre lépnek. Ruhát se kell váltaniuk: játékra készen érkeznek. Nyilván a szomszédból kerültek elő valahonnan.

Mr. Neversmiles érdeklődve leste mérkőzésüket. Beszélgetésükből mihamar megértette hogy voltaképp csak a végéhez készülnek kezdeni merthogy tegnap délután felhőszakadás avatkozott a játékukba. [Holmi polgári zivatarnak nyilván oda se néztek volna.]

— It's your turn now, Miss Violet [Magán a sor, kedves Violet (Vájó!t)] — szólalt meg az ifju.

= Ját¹k!¹) — mond a leány. [Pll!²)]

— Kéjsz!³) — [Srrr!⁴)] — Kíví! Még⁵d jet!⁵)

[Pí!⁶) Pll⁶) Pll . . . Pl . . Pif!⁷)]

— Hőrdi gat⁸!⁸)

= Hőrdi gat⁸!

— You are very sly, Miss Violet [Ej be ravasz maga, kedves Violet].

= O!⁹)

— It's very fine weather to-day, do you not think so, sweetheart? [Az idő ma nagyon szép, ugy-e kedvesem?]

= And two months and a half till our wedding; am I ight? [Esküvönktől pedig még harmadfél hónap választ el, nemde?]

— Yes. [Annyi.]

= An eternity for me! [Nekem örökkévalóság!]

— Ye-es. [Aaz ám.]

.
= So go on, if you please. [Kezdje hát, kérem.]

— Ját¹k!

= Kéjsz!

[Pí! Pll Pll Pll]

= O!

. Pll Pll

— Attention! [Vigyázzon!]

. Pll Pll Pll

— Very well, Miss Violet! [Nagyon jól van, kedves Violet!]

. Ttt¹⁰) tt tt tttttt

— Eln jat.¹¹)

= Eln jit.¹²)

— I feel awfully hungry, Miss Violet; let us hurry if you don't mind. [Rettentően éhes vagyok, kedves Violet; siethetnénk egy kissé, ha nincs ellenére.]

= You are right, my dear. [Igaz van, kedvesem.] . . . Ját¹k!
Pll!

— Kéjsz!

. Pll Pll

= Kíví! Fördölőú éjs sarzöt mögél!¹²) . . . You are the winner, Miss Violet, as usual . . . Boys, the balls! [Maga nyert, kedves Violet, szokása szerint . . . Gyerekek, elő a labdákkal!]

¹) Játék! [Play!] — ²) Kínálás [Serve]. — ³) Kész! [Ready!] — ⁴) Rídeg [„angolos” ütés [Dry stroke]. — ⁵) Kíví! Még egyet! [Outside! One more!] — ⁶) Visszaverés [Stroke]. — ⁷) Lecsapás [Smash]. — ⁸) Ordögadta! [Deuce! *]. A kiejtését angolaink nyilván Wienben tanulták ahol „Herdegatta” alakkal ismerik. — ⁹) Kiejtése: Aaoó! — ¹⁰) Miss Violet a visszaverést — nyilván a dicséretre — elvétí s a labda a földre esik. [Ott eleintén továbbszökdel, majd odábbgurul.] — ¹¹) Előny ott! [Advantage out!] — ¹²) Előny itt! [Advantage in!] — ¹²) Kíví! Forduló és sorozat magáé! [Outside! Game and set for you!]

Éhes vőlegényünk nagy sietségében úgy be találta maga mögött csapni a kerítés ajtaját hogy Mr. Neversmiles, álmából fölocsudva, ijedten járatta végig tekintetét a játszótéren. Ahogy azonban szemeit megdörzsölgetve meggyőződött róla hogy nem az egész világ hanem csak a kerítés ajtaja fordult ki a sarkából, hirtelen megtöppenne, bengál fióktigriséhez hasonlító ásitozással kísért kényelmes nyújtózkodás után összeszedte a sátorfáját, hazaballagott és megebédelt szép csöndesen.

70. cikk. Idegen tulajdonnevek.

Ha a szavak használatának modját a Szabadság és Egyenlőség magasztos elve szerint akarnók megállapítani, arra a mesébevaló állapotról lyukadnánk ki hogy kiki a maga fölséges úri kedvtelése szerint bännék velük.

A nyelv azonban nem szabadságtorna hanem az a rendeltsége hogy egymás megértésére eszközül használjuk. Hahát igazán hasznát akarjuk venni, szabadságra törő lelkesedésünket magunkba kell fojtanunk.

Kiváltkép nem lehet helye úri kedvtelésünk féltelenkedésének tulajdonnevek használatával, merthogy viselőjének a szabadságát csorbítanók vele. Ezt pedig bizonyára több jog illeti meg hozzá mint bárki más.

Hogy az ókori bárbar tulajdonneveket mitől használjuk jobbára hol hellén hol latin ábrázatukkal, már 49. cikkemben pedzettem.

Ámhogy a hellén meg a római a maga szája ízéhez ficamította őket, nem elég ok rá hogy mi is olyan néven emlegessük viselőiket amely nevet *nem* viseltek.

Kivált furcsa dolog hogy — persze örök példánk követésével — a művelt hellén nép tulajdonneveit latinná gyúrt alakokkal használjuk, holott ránkmaradt emlékeiből jól ismerjük valóságos ábrázatukat, római alakjuk pedig nyelvünk nemzeti szellemétől époly idegen mint eredetijük. Vajjon mennyivel *magyarosabb* péld. „Peloponnesus“ mint „Peloponézosz“ avagy Aeschylus (Eszhilusz, a német földgömbön: Esilusz) mint „Ájszhülosz“ avagy „Sokrates“ (Szokratesz) mint „Szókratész“?*)

Még furcsább színt ölt ez a nagy rómaiaskodásunk, hogy a római tulajdonnevek számottevő részét — persze megint Nagy Mesterünk példájára — majd ilyen majd amolyan más idegen alakúra forgatjuk. Péld. Horatius-ét a francs Horace (Horász) képére csehessé németesített Horaz-nak Horác-cá tulipánosított másává.

Merthát a mi európaiasságunknak semmi se szent ami természetes és egészséges. Csak amiről a bárbarság szelleme kancsít ránk, ott fog el a szent áhitat. Lám azoknak a középkori latin tudósneveknek amelyeket gazdájuk — kora pogány szokásának hódolva — a maga becsületes nevéből csúfított latinná, egy betűjüket se görbítjük el, hanem

*) Sőt „Szókratész“ oly szépen zeng nyelvünkön hogy „csókrakész“-ünk se különben!

hangrul-hangra kegyelettel rebegjük őket gazdájuk után végig: az olasz Giulio Pomdonio Leto-ét Pomponius Letus-nak, a francs Jacques de Cujas-ét (Zsák d^o Küzsász-ét) Cujacius-nak, a spanyol Antonio de Torquemada-ét Turrecremata-nak, a németalföldi Hugo van Groot-ét Grotius-nak, az angol Francis Bacon lord-ét (Frenszisz Béikn-ét) Baco-nak, a német Erhard Schnepff-ét Schnepfius-nak sat.)*

Hogy Christoforo Colombo-t Columbus-nak hívjuk, a maga pogányságával adott rá példát. Ámhowy Csína uralkodó vallásának a megalapítója, Kongfuce [a „tiszteletet érdemlő agg“] hogy jutott ahhoz a szerencséhez hogy Confucius néven emlegessük, holott nyilvánvaló hogy se Rómának se a latin nyelvnek hírért se hallotta, nehéz volna ép elmével megmagyarázni. Megérteni még nehezebb.

Az is furcsa dolog hogy amikor sok százezer vadidegen földrajzi név közül néhány ezret eredeti alakjával magoltatnak velünk össze, harmincnak-egyvennek németen át továbbművelt magyar fordítását verdesik a fejünkbe, — persze nyelvünk megannyi pótolhatatlan kincsének hiesztelve őket; minthabizony nyelvünk olyan szegény volna hogy minden beleforgatott idegen termét örökidőig hétfejű sárkány modjára kellene megőriznünk!

Pedighát ha védetlen korunkban Gualeguaychu meg Newark upon Trent nevét igazi alakjukkal szorítják belénk, bizonyára épúgy megcselekedhetnék Tierra del Fuego-éval, Cape of good Hope-éval (Kéip öv gud Hópp-éval) és magyarrá forgatott kisszámú társaikkéval is. Sőt ha az előbbiét Tűziöld helyett „Fuego föld“-nek, az utóbbiét Zöld Reménység foka helyett „Good Hope fok“-nak tanítanák, lehetetlenséget se követelnének vele hogy helyes alakjukhoz hozzászokjunk.

Akinek pedig emezek ellen az a kifogása hogy felemás kifejezések, szeme elől téveszti hogy a „Tierra“ meg a „Cape“ voltaképp nem alkotórésze a tulajdonnévnek hanem csupán mivoltukról tájékoztató tartozéka. Semmikép se szedhetők hát egy kalap alá sem ujanalkotott Dunaesingen-ünkkel és társaival se régikeletű ilyes nemzeti alkotásainkkal, péld. Godefroy de Bouillon (Godfroá Dbújón) francs herceg nevének Bouillon Gottfried-dá s Marie Antoniette (Mári Antónia) francs királynének Mária Antoinette-tá elkövetett részbeli megmagyarosításával amelyet ha végig akarnánk művelni, „Gottfried von Fleischbrühe“-re meg „Mária Antiká“-ra lyukadnánk ki vele.

Kiváltképp oktalan megnyilvánulása az efféle fonák kedvtelésnek amikor olyik nagybélű kurucunk az ő felejtethetlen kedves cseh Karlsbad-ját meg Marienbad-ját „Károly“- meg „Máriaferedő“ névvel becézgeti, nyilván olyaskép vélekedve hogy pénzének odacipelésével elkövetett bűnét egészen lemossa vele a lelkéről...

A minap egyik székesfővárosi napilapunkban nagy érdeklődéssel

*) Node ezek az urak legalább latinul írtak. Van hát oly szalmaszál amelbe pogányságuk megvédésére belekapaszkodhatunk. Azok a nagy tudós uraságok azonban akik igazi német nevük helyett latinosan írt hellén fordítását használták, mint péld. Wilhelm Holzmann X y l a n d e r t [Faember-t], Philipp Schwarzerd M e l a n c h t h o n t [Fekete-föld-et], Johann Hausschein O e c o l a m p a d i u s t [Házilámpás-t] sat., — ilyes enyhítő okra se hivatkozhatnak.

olvasgattam egy tárcacikket amely érdekes emlékeket közölt I. Napoleon életének az alkonyáról. Ahogypedig hőisével utolsó földi szállására, Longwood-ba érkezett, azt a bölcs megjegyzést vetette oda hogy: „Hosszúfának mondhatnók magyarul”. Szedtem az újságot, szépen összehajtottam és félreraktam. Amily érdeklődéssel olvastam a cikket e megjegyzésig, oly kevésbé voltam kíváncsi a folytatására. Hogyan okuljak én olyan embernek az előadásán aki ennyire nem rájja meg amit néhány tízezer embernek szán szellemi táplálékul? ... Mostpedig — ahogy az esetre visszagondolok — eltűnődöm rajta vajjon tárcairónk mit akarhatott voltaképp e megjegyzésével? Komolyan értette-e vajjon avagy csupán angol „tudomány“-ával akart fitogni?

Ha komolyan értette, nagy mulasztást követett el vele hogy nem tárta elénk okait, vajjon mi címen küld bennünket St. Helenára keresztelő szülőnek? Merthát józan polgári ésszel nehéz megértenünk hogy egyáltalán mi közünk nekünk St. Helenához? Talán a magunk jószága? Avagy talán a mi vérünk volt Napoleon? Én bizony azt sem tudom, taposta-e valaha földjét magyar ember.

Ha tárcairónk komolyan akart ilyes javaslatot tenni, ismernie kellett volna a tárgyát. Ezt azonban nyilván nem ismerte. Sőt bizonyára modja se volt rá hogy megismerje.

Nóde akár komolyan értette akár nem, angol tudományával óriás kudarcot vallott. Merthát a „long“ átfordítását ugyan fényes sikerrel cselekedte meg, — az angol nyelv egyik legközönségesebb szaváét, a „wood“-ét azonban annál siratósabbban. Merthát nyilvánvaló hogy csak eleven fát érthetett „fá“-jával. Tehát „Hosszufá“-jával holmi jegenyét. Az eleven fát azonban angolul nem „wood“-nak hanem „tree“-nek hívják. „Wood“ levágott fa terméjére értődik. Szokás ugyan vele olykor erdőt is érteni. Péld.:

Macbeth shall never vanquis'd be, until
Great Birman wood to high Dunsinane hill
Shall come against him.

[Shakespeare: Macbeth, IV., 1.] Szász Károly fordítása szerint:

Macbeth legyőzve nem lesz, míg csak a
Birnámi erdő nem mozdul maga
S nem mássza meg a Dunsinán-hegyet.

Ámhoggy mi nem hívjuk az erdőt fának, nyilvánvaló hogy cikkünk írója nem látta a fától az erdőt.

Nodehát — úgy vélem — nemcsak az írónak hanem bírálójának is elengedhetetlen kötelessége hogy amikor valamihez hozzászól, igyekezzék tárgyával megismerkedni. Elkezdttem hát Longwood nevének az eredetét kutatni.

Végigtúrtam néhány történeti munkát és St. Helenának egy terjedelmes leírását. Megtudtam belőlük hogy hajdan tűzhányó volt rajta s hogy ez ma is megérzik az ábrázatán. Igyhát növényvilága épen nem mondható valami nagyon bujának. Napoleon idején ugyan gyér akác-

erdő terült el rajta, azóta azonban ez is elpusztult. A longwood-i majorság nevééről azonban semmiféle tájékoztatást nem találtam. Hapedig találgatással igyekszem a kérdést eldönteni, kivált két lehetőségre gondolok. Talán ez az akácerdő keskeny volt s ilykép róla nevezkedett. Sejtlemem azonban azt súgja hogy valamelyik régi birtokosának a nemzetségeve száradt rajta. Ám akár így akár amúgy akár még máskép tett szert a nevére: a „Hosszufa“ mindenképen telivér „európai“ ötlet volt . . .

Node volt legalább benne nemzeti érzés és alkotóvágy, — bármi gyermekes volt a megnyilatkozása. Abban az összevisszaságban azonban amely a földrajzi nevek használatával földünk szerte uralkodik, ilyesmit se igen találhatunk. Nagyon itt hát az ideje hogy a tudósvilág rendet teremtsen e téren. Kivált az idegen földrészek mindenféle spanyol, portugál meg olasz kalandozók ötleteit megörökítő helyneveinek használatára. Merthát nagyon bizár dolog hogy törvényes nevük mellőzésével cifra szavakat meg mondásokat használjunk helyettük, holott álnevük szerzőihez kéretlen látogatásukon kívül semmi a világon nem fúzi őket.

Sőt a magunk földrészén is bőven akad helyesbíteni való. Imhol péld. az a furcsa állapot hogy Cernagora fejedelemségnek — törvényes nevére fittyet hányva — a legtöbb európai nyelvvel együtt Monte-negro-ra fordított olasz nevével európaiaskodunk, holott ha fordított alakkal akarjuk használni, csak a magunk nyelvére művelt fordítása igazolható. Így pedig „Feketehegy“-nek kellene mondanunk.

Vannak tulajdonnevek amelyek helyes használatának megállapítása első pillanatra egy vagy más októl némi nehézségbe ütközik. Ámha cikkem elején ismertetett elvemet nem tévesztjük szemünk elől, jobbára könnyeden átgázolhatunk rajtuk.

Olykor akadnak persze igazán súlyos esetek is. Sőt megesisik hogy elvünket szögre kell akasztanunk, ha következetességünkkel oktalanná nem akarunk válni.

Ilyeskép kell péld. cselekednünk véleményem szerint Michel Angelo (Mikel-Ándzselo) nevével. Maga firenzei tájnyelven Michel-agnolo-nak nevezkedett. Ám hogy nevének világszerte elterjedt alakját hazája honosította meg éshogy hazájától meghonosított alakja terjedt el világszerte: ilyen nyomós okkal szemben engednünk kell a negyvennyolcból.

Amikor földrajzi név idegen alakjai közül kell választanunk, mindössze olyankor van szükségünk némi fejtörésre amikor többnyelvű hely nevével akad dolgunk.

Osztrákországban e kérdésre nagyon könnyű a felelet, merthogy állami kormányzatának mindmostanáig egyedül a német a hivatalos nyelve. Így hát helynevei törvényes alakjának is a németet kell megállapítanunk. Csehország fővárosának a nevét tehát nem [ősi csehmodra] Práha se nem [latinos zavarossággal] Prága, — Gallizien fővárosáét nem [ősi lengyel névén] Lwow sem [elavult magyaros névén] Ilyvó, hanem törvényes német nevükön Prag és Lemberg alakkal kell használnunk.

Ahhoz a szerephez amely Osztrákföldön az állam életében a német nyelvet megilleti, valamennyire hasonlított a francs nyelvnek Belgrószágban

tapasztalható uralma. Merthát igaz ugyan hogy Belgországi lakosságának nagy többsége flamand, ámde a vallonok nyelve, a francs egyedül uralodik mind a törvényalkotás terén mind a hadseregnél, az irodalomban, a sajtóban s a művelt közönség társaséletében.

A belg földrajzi nevek közül nálunk leggyakrabban Bruxelles-ről s Ostende-ről szok szó esni. Az elsőnek flamandul Brükszel, francsul Brüszeel, a másodiknak — amely német eredetű s „keleti vég“-et jelent — amúgy Osztende, emígy Osztand a helyes kiejtése. Ám hogy nekünk untig elég egy olvasómodot megtanulnunk, francs kiejtésüket pártolom. Emiatt szavazok a némettől használt flamand „Antwerpen“-nel szemben is a francs Anvers-re (Añversz-re).*)

Olyan helyet a hol két nyelv egészen egyenlő joggal osztozik az uralmon, mindössze egyet ismerek földünk kerekességén: Helvétországot ahol ugyan a lakosság nagy többsége német, a francs nyelvet azonban a némettel egész egyenlő jog illeti meg minden téren.**)

Ehhez a helyzethez pedig cikkem elején ismertetett elvem olyképp alkalmazkodik hogy a Szövetség német vidékeihez tartozó helyek nevét német, a francs részein elterülőket pedig francs alakjukkal kell használnunk.***) Nekünk tehát Genève (Zsöneev) nem Genf,****) Friburg (Fribur) nem Freiburg.*****)

Nyelvünk mai „nemzeti“ szelleme ugyan — amint látom — most ismertetett elvemmel merően ellenkező [e.: homlokegyenest ellentétes] nézetet vall [péld. egyik tekintélyes napilapunk Genève-et „Genf“-nek, Basel-t pedig „Bâle“-nak írja], — ám hogy nem ismerem okait, olyan tekintélyek előtt pedig akiket nem értek meg, nem szokom meghajolni, egyelőre a magam véleményéhez ragaszkodom . . .

Immost megoldott eseteinknél még könnyebben bánunk el avval a kérdéssel hogy vajjon minő modon ejtünk ki olyan személyneveket amelyek hazájukban is idegenek?

*) Egész más színt ölt a kérdés amikor belg helynév német alakjáról van szó. Ennek semmiféle címen nincs mit keresnie a mi nyelvünkben. Okos emberrel hát olyasmiről vitába se szükség bocsátkozni hogy Liège (Lieez — flamandul: Luik), sajtónk nemzeti írómodja szerint: Liège nálunk nem lehet Lüttich, Louvain (Luveñ — flamandul: Leuven) pedig nem lehet Löwen, bármi kedvesen cseng „európaias“ alakjuk sokunknak a fülébe.

**) Érdekes képet tár péld. az idegen elé Helvétország legfőbb bíróságának, a Lausanne-ban székelő „tribunal fédéral“ [a szövetség ítélőszéke] tárgyalása ahol az ügyvédek mondókáinak végighallgatása után a hetes tanács mindegyik tagja nyilvánosan ismerteti véleményét szavazás előtt. E hozzászólásokban pedig a legválasztosabb francs beszéd össze-vissza váltakozik a helvét német tájszólással. Amikor péld. a német-ajkú bíró nézete nem egyezik az előtesszóló francsával, törülmetszett helvét nyelven zengi el hogy: Nebenbei ischt zu bemerke, dass jichr mit der Ansicht des letschtgenannten Herre nischt einverstande binn.

***) Azt a kérdést vajjon magát a Szövetséget „Sweiz“-nak vagy „Suisse“-nek hívjuk-e? — amint nyájas olvasóm látja — úgy döntöttem el hogy nemrég összetulipánkodott „Svájc“-unk helyére ősi nevéből kicsiholt „Helvethon“-unkat „Helvét-ország“-gá helyesbítettem. Nekünk csak magyar „hon“-unk van. A helvété tehát a mi nyelvünkön nem lehet „hon“.

****) — Ügybizony, nálunk a „genfi tó“-nak is „genève-i tó“ avagy ha jobban tetszik: „leman-i tó“ a helyes neve.

*****) Kiválthogy a Német birodalomban vagy tíz Freiburg van, Fribourg pedig — ahogy tudom — sehol másutt.

Itt az én szerény véleményem szerint épenséggel nincs helye egyetlen modtól való eltérésnek. Ez az egyetlen mod pedig viselőjük kiejtése. Ámperse tudnunk kell hozzá a modját.

Péld. Émile Eiffel, az Elsass-ból származó nagyhírű francs terves nevét ősei bizonnyára Ajfl-nak ejtették; ámhogy maga Efel-nek olvassa, nyilvánvaló hogy ezt kell helyes kiejtésének megállapítanunk.

A Kölnben születött Jacques Offenbach s a hazánkából idegenbe szakadt Mlle Reichenberg nevét édes szülők is Offnbáhh-nak meg Rájh^{je}enberg-nek ejtették, az ő nevüknek azonban Ofeñbák meg Resañbeer a helyes kiejtése, ahogy a maguk szárnyára kelve maguk olvasták.

Beethoven családja Németalföldről szakadt át Bonnba s nevét az ősi hazájában dívó szabályok szerint Bithófn-nak kellene olvasnunk; maga azonban német volt és nevét Beethófn-nak ejtette.

Rothschild bankos család nemzetségeve sült német; angol tagjaiét azonban nem németesen Rótsild-nak hanem angolosan Rat-sájl-nak kell helyesen ejtenünk.

Guyon gróf, függetlenítő harcunk egyik halhatatlan hőse, angol volt, nevét azonban nem a hazájában dívó olvasómod szerint Gajñ-nak, sem honi ismerettárainkban szereplő „angol” modra Gájen-nak, sem pedig — mintahogy ma halljuk — magyarjancsisan Gujjon-nak, hanem francosan Gijón-nak ejtette.

Missouri fővárosának, Saint-Louis-nak a neve meg francs eredetű, francsul pedig Szeñ Lul-nak kellene olvasnunk; ámhogy Missouri-nak ma az angol a hivatalos nyelve s Saint-Louis nevét lakosai is Szñt Lúsz-nak ejtik, egyedül ez mondható helyes kiejtésének.

Ámperse ilyféle helyesbítések könnyen válhatnak elrontássá, ha a viszonyok ismerete nélkül esnek meg. Így péld. helytelen nyomon jár aki Chopin nevét általán elterjedt francsos kiejtésének megróvásával Sopeñ helyett „lengyelesen” Khopin-nak mondja, mégpedig nemcsak mert ez a lengyeles kiejtése sült német [lengyelül Hopin-nak kellene olvasnunk], hanem mert Chopin életrajza a francs kiejtés helyességét igazolja. Merthát igaz ugyan hogy Chopin Lengyelországban született, atyja azonban — akitől nevét örökölte*) — francs jövevény volt és csak anyja ereiben folyt lengyel vér. Hogypedig életét huszonegyéves korától mindhaláláig Párisban töltötte, bajosan képzelhető hogy francs nevét Francsöldön lengyeles kiejtéssel használta.

— Ámvajjon hogyan ejtsük a londoni Criterion színház hellén nevét helyesen: Kritérion-nak-e vagypedig johnbull-osan Krájttrjñ-nak? — kérddhetné tőlem holmi fogas „dilemma”-gyártónk.

= A „Criterion” angol színháznak a neve; nyilvánvaló hát hogy angol kiejtése a döntő, — felelném neki hab nélkül.

Egy hang a sok közül [a legokosabb]:

— Jól van jól, dehát hogy ejtse angolul aki nem tudja?

= Hát kérem, a „Criterion” nem Shakespeare hogy mindenképen és jól kelljen adni; aki hát előhozakodik velem, vagy adja jól vagy —

*) Láttam ugyan „Chopinski”-nek is írva, ő azonban nem így használta. — „Chopin” egyébkép francsul értve lopást jelent; csengése tehát épenséggel nem költői; nagy zeneköltőnkre azonban bizonnyára nem jellemző.

ahogy tudja. Ámha nem tudja jól, ne erősködjék hogy úgy van jól ahogy tudja s ahogy nem tudja, rosszul van . . .

Munkámnak a vendégtulajdonnevekről szóló cikke — amely imhol befejezéséhez közeledik — nem volna teljes ha nem szólnék benne úri társaságunk fiatal hölgytagjainak magukválasztotta kutyaneveiről. Hisz női keresztnévnek használva szintén vendégszavakként szerepelnek.

Kutyánévvel — amint a „Fliegende Blätter“ régiségbúvói kiderítettek — már a római is megtisztelte egyik-másik istennőjét péld.: Junó-t, Dianá-t, Minervá-t.

Honi istennőink maguk választják ki a kutyák névtárából azt a nevet amelyen gavarjaikat esesztik. A legkedveltebbeket úribáljaink szépségeit elsoroló tudósítóink vigadás idején illatos csokorba kötve szokják elénktárni.

Megint igaza van hát Akíba bölcs fiának*): Nincsen uj a nap alatt! . . .

Wien: Bécs = Budapest: Ofenpesth.

Vannak tulajdonnevek amelyeket nem *tudunk*, vannak amelyeket nem *akarunk* helyesen használni.

Eddig kivált amazokkal foglalkoztam. Ahogy most emezekre áttérek, abba a — minden művelt társadalomban elismert — jogi szabályba vetem meg a lábamat hogy akit — akár egyes személyt akár emberek összeségét, intézetet, helységet sat.-t — valamely tulajdonnév *törvényesen* megillet, megkövetelheti mindenkitől hogy úgy hívja.

Hahát ez a név idegen szó, akkor *szükséges* idegen szó.

Ám hogy a nemzetközi jognak nincs oly kényszerítő eszköze amely a jogot külföldön is érvényesíthetővé teszi [idegen tulajdonnév elsikasztásának és jogtalan megrongálásának a megtorlásáról semmiféle nem gondoskodik nemzetközi egyezmény]: a tulajdonnév törvényes használatának hazája határain túl nincs egyéb biztosítéka mint a jogi érzés fejlettségétől sugalt méltányosság s a belőle fakadó előzékenység.

Kérdésünk nem oly jelentős hogy komoly nemzetközi surlódásokat támasszon. Sőt kisebbszerű marakodások is ritkán esnek meg miatta. Nálunk jobbra hatóságaink szoknak rajta német vagy osztrák társaikkal összetűzni olyan megkeresések miatt amelyekben a megkeresett hatóság székhelye nem törvényes hanem idegenes alakkal szerepel. Nagyközönységünk pedig olyankor foglalkozik vele amikor a sajtó is beleszól vitájukba. Persze hevesebben mint bárhol másutt, merthogy földünk hátán alig van nemzet amelynek annyira résen kell lennie hogy függetlenségét otthon megóvja, külföldön pedig — amennyire tőle telik — kidomborítsa.

Hisz akit hazánk szép határán túl más külföldi emberrel is hoz össze a sorsa mint köztelen szomszédjainkkal, némettel, osztrákkal, olasszal, szomoru szívvel kell lépten-nyomon tapasztalnia, mily keveset tudnak rólunk a nagyvilágban, — aholpedig egyáltalán hallották hírünket, mily

*) A héber „ben“ magyarul „fiá“-t jelent. Péld.: Bendávid = Dávid fia; Benjámin = jobbkézrül [azaz: kedves] fia. Tehát Benakíba = Akíba fia.

meggyőződéssel soroznak bennünket Európában Osztrákország német nemzetiségei, Tengerentúl meg Szvatopluk ivadékai közé.

Nemzeti egyediségünk elismerésének pedig bizonyára figyelmetkeltő jele volna ha földrajzi neveinket külföldön nem — amint eddig — idegen, hanem — ahogy óhajtjuk — eredeti magyar alakjukkal ismernék.

Jámbor óhajtásunk megvalósítására azonban — amint már említettem — nincs kényszerítő eszközünk.

Küzdelmünkben ennél fogva csak abban az esetben számíthatunk sikerre ha a nemzetközi érintkezésben helyénvaló kölcsönös előzékenységre hivatkozva, a külföldet kívánságunk jogos voltáról meggyőzzük s ahol akaratlanul vétnek ellene, udvarias magyarázattal, — ahol készakarva, határozott visszautasítással tiltakozunk.

Ámhowy óhajtásunk teljesítéséhez a külföld hajlatát megszerezzük, elsősort magunknak kell vele szemben ugyanily előzékenységet tanúsítanunk. Ha ezt — kivált amikor kívánják tőlünk — megtagadjuk, magunk alól rántjuk ki a gyékényt.

Merthát ha mi megköveteljük a külföldtől hogy földrajzi neveinket törvényes alakjukkal használja, a külföld viszont elvárhatja tőlünk hogy mi meg az övéit használjuk ugyanígy.

Nálunk azonban a méltányosságnak e ristályos tisztaságával tündöklő elvét avval az érzelmes felhóval szokás elhomályosítani hogy a hazánkban dívó földrajzi neveket megszokásuk annyira hozzáfarrasztotta nyelvünkhöz hogy nemzeti szókincsünket rabolnók meg elejtésükkel.

Aki azonban így vélekedik, nyilván megfelelkezik róla hogyhisz mi ugyanily áldozatot követelünk a külföldtől amikor a mi földrajzi neveink meghonosítását kívánjuk tőle.

Ámha velünk szemben kezdene valaki ily gyöngéd húrokat pöngetni. bezzeg vernők széles mellünket, hogy ímhol legszentebb jogainkat lábbal tiporva, micsoda égbekiáltó sérelmet akarnak rajtunk már megint elkövetni!

Nopedig ha mi jogainkra hivatkozunk amikor a külföldtől érzelmeinek az elfojtását követeljük, bizonyára hiában erőlködünk érzelmeinkkel, amikor épenolyan jagon követel tőlünk mint mi tőle.

Bajoson képzelhető el, hogy a külföld a mi dudánk szavára hol jogait hol érzelmeit rakja a lábunkhoz. Hapedig nem számíthatunk rá, kérdésünk teljes megoldásához alig hiányzik egyéb mint annak a rideg kiszámítása hogy vajjon mit kapunk és mit adunk cserébe, ha maszlagos szólások harsogása nélkül méltányos tisztességgel akarjuk kérdésünket elintézni.

Ahogy én a dolgot látom, nekünk sokkal nagyobb érdekünk hogy a külföldi nyelvekből eltűnjenek földrajzi helyeinknek bennük zümmögő német, németes és németről továbbferdített idegen elnevezései, mint amennyit a külföldnek érne ha földrajzi neveit eredeti alakjukkal használnók. Hahát gyerekes okvetetlenkedésünkkel magunk hiúsítjuk meg annak az egyébkép méltányos kívánságunknak a teljesülését amelynek megvalósításáért magunk indítottunk küzdelmet: mi bizonyára sokkal nagyobb kárát valljuk mint bárki más.

Aztánmeg azt se hagyhatjuk e kérdés megoldásánál figyelmen kívül hogy mi sokkal jobban értünk az idegen neveknek mind leírásához

nind kiejtéséhez mint mások a mienkéhez. Hisz a legműveltebb külföldi se tud róla, mi fán teremnek a mi — jobbára semmiféle más európai nyelvben elő nem forduló — szokatlan betűsoportosításaink. Mi bizonyára sokkal könnyebben megtanulhatjuk akár Breslau akár Leipzig akár Genova akár Anvers helyes leírását és kiejtését mint bármelyik külföldi Pozsonyét, Győrét, Pécsét, Csáktornyáét, Szécsényét, Nagyatpolcsányét. Ahogy egyébkép közkeletű vendégszavaink helyes használatának modját a 22. cikkemben ajánlott módon általan megismertethetnők nagyközönségünkkel, megtehetnők kivált a közkeletű idegen tulajdonnevekével is.

Hapedig azt a veszedelmet méregetjük amelyet nyelvkincsünkre zúdítanánk előzékenységünkkel, épenséggel nagyon kedvezően füst az űzlet. Hisz akár melyik idegen nyelvnek sokszorta több tulajdonnevet kellene „kincs“-ei közül kivetnie mintamennyit mi vesztenénk a magunkéival.

Alighanem sokat mondok, ha azt mondom hogy mintegy húsz-harminc szavunk sorsáról van szó olyanokéről amelyek tartalmából semmi de semmi se a miénk. Hiszha nyelvünk rég elnyűtt ilyes ékességeit nem ráncigáljuk elő [mint aminők péld.: Gácsország, Havasalföld, Nándorfehérvár, Jászvásár sat.], korunkra átszállt efféle földrajzi neveink közt nem akad több húsznál-harmincnál amelyiknek igazán magyaros az ábrázata. Merthát ami ilyes kincsünk rajtuk kívül van, jobbára törvényes idegen neveknek hol a német hol a latin nyelv szelleméhez simított, hol semmiféle nyelvéhez nem hajló eltorzítása vagy megavult alakja.

Tösgyökeres magyar szó — ahogy látom — épenséggel egy fia sem akad köztük.

Magyaros köntösbe öltöztetett idegen tulajdonneveink közül pedig bizonyára Boroszló [Breslau], Lipsce [Leipzig], Nápoly [Nápoli] Velence [Venezia] a legértékesebbek. Márpedig Nápolyon kívül egyetlen-egyet se vesztenénk el közülük, mert Boroszlónk, Lipscénk, Velencénk magunknak is van,*) mégpedig Lipscénk nem egy, hanem hat. Hapedig Nápoly nevét akarjuk az enyészettől megmenteni, ajándekozzuk oda valamelyik jóra való községünknek.**)

*) Hogy pedig a magunk Velencén kívül Veneziát is így hívjuk, akárhányszor megkülönböztető magyarzatokat tesz szükségessé, kiválthogy mindegyikük délnek esik és mindegyikük lucskos hely.

**) Sőt ha híven követjük [eredetijének olaszos kiejtését [tehát Nápoli-nak, nem pedig „európaiasan“ Nápoli-nak olvassuk], olyan jó magyarképi nevet kapunk vele hogy „Bátori“-nk se füst nálánál különben.

Olyan helynevek sorsát pedig amelyek nálunk használt alakjukkal a „Nápoly“ kapcsolatának fetszenek, péld. Konstantinápolyét, Drinápolyét, csak avatatlan fűzheti a „Nápoli vagy Nápoly?“ kérdéshez.

Nápoli neve a görög „Neapolisz“ [Ujváros] szótól ered.

Konstantinápoly-é a görög „Konstantinopolisz“ [Konstantinus városa] szótól. Helytelen-e vajjon mármost „Konstantinápoly“ is, eredeti görögös alakját használjuk-e hát helyette? — Konstantinápoly tudtommal ma az Oszmán Birodalom fővárosa s hivatalosan „Isztambul“-nak hívják. Görög neve pedig — amelyet mint a római birodalom fővárosa kapott Constantinus császártól — már a 15. százévből korát múlta. Helyesen tehát „Isztambul“-nak kellene hívnunk, kiválthogy törvényes neve változatlanul is magyarosabb elavult nevének magyaros elforgatásánál. Sőt „európai“ példát is

Nyelvtudósainknak párját ritkító higgadságáról országszerte híres, tudományos készültséget felett szépízléssel tetéző vitatkozásaiban persze — amelyeket épemiatt hazánk minden művelt fia-lánya feszült érdeklődéssel kísér — nemzeti szókinszünk ősi ereklyéi közt ott szerepelnek a középkori alemann, fríz, longobárd, vizigót, vandál sat. tudománynak germán és idegen tulajdonnevek végiglatinositásával elkövetett fakó emlékei is, a kaptájukra magunktól összeidétlenkedet hasonló remekkel tetézve. Péld. a régelavult Anglia [ünnepiesen: Nagy-Brit és Ájrország; köznapiasan: Britország; e.: Angolország], Norvégia [Norge vagy Norvégország], Hollandia*) [Németalföld], Portugália**) [Portugál], Ausztria [Osztrákország], Styria [Stájerország], Bosznia [Bosnyákország] sat.***)****) Meg a Drezda [Dresden — kk. latinsággal: Dresda], Bréma [Bremen — Brema], Norimberga [Nürnberg — Norimberga], aztán a magunkgyártotta Göttinga [Göttingen — Göttinga], Tübinga [Tübingen — Tuingia] sat. Pedighát akár római akár germán akár magyar romlatlan szemmel nézve annyira lehetetlen csi-

találunk rá: mind a francs mind az angol sűrűn használja görögös nevén kívül „Stamboul“-lá európaiasított alakját.

Drinápoly-unk édes szüléje pedig a Hadrianus római császár nevével képzett görög „Hadriánopolisz“-nak nyelvünk szellemével ellenkező horvát megcsonkítása, a „Drinopolje“ volt. Innen olyan kurucos hát az ábrázata! Márpedig ha az amerikai „Indianapolis“ és „Mineapolis“ neveket ki tudjuk ejteni anélkül hogy „Indianapoly“-lyá s „Minápoly“-lyá magyarosítanók őket, bizonyára megbirkózhathnánk igazi görög nevével, aminthogy állhatatos buzgalommal talán azt az óriási nehézséget is legyőzhetnek amelyre a „Napoli“ név kiejtése ütközik. Lám: a szintén olasz „Tripoli“ szót olyan gyönyörűen kibököjük, hogy csupa gyönyörűség. Pedig Tripoli — bár szoros kereskedelmi kapcsok fűzik Olaszországhoz s emiatt az olasznak fáj is [azonban alighanem hiában fáj] rá a foga — nem olasz hanem török város amelynek az igazi neve Tarabuliszj-Garb.

Am aki a „Napoli“ nevet semmiképp se bírja helyesen [Nápoli-nak] kiejteni: ejtse ahogy tudja vagy ahogy könnyebben esik neki. Arra vajjon kit tanítottak hogy „Beöthy“ nevet „Böjti“-nek olvassa s van-e mégis aki nem így ejti?

*) „Landia“: „land“-ok [„ország“-ok] hazája!

**) Latinul: Lusitania.

***) Olyan ép magyar lélek meg vajjon melyik mai magyar nyelvtudósunkban lakozik hogy megérezze, mennyire esetlenül füst a mi nyelvünkön az örökös „ia“ képző, mégpedig nemcsak tulajdonnévben hanem bármely szóban!

Kivált hangzós képzőinkkel meg ragjainkkal megtoldva. Untig elég hát a cifraságból ahol változatlanul használt törvényes országnévben akad vele bajunk. Péld. ha Kolumbia lakóját „kolumbiai“-nak hívjuk. Vajjon nagy gyönyörűséget lehetünk-e rajta ha holmi meghonosodni készülő kolumbiai lakosnak a „megkolumbiaiasodás“-áról beszélünk, hapedig ottszülöttet fogad inasának, azt mondjuk róla hogy van egy „kolumbiaija“. Ámperste ilyesmit honnan venne észre az „európai“ tudós? Hisz árja nyelvben ilyesmi nem szok megenni. Vajjon melyik árja tudóstársától kérhetne hát hozzá éperzékét kölcsön?

****) Amikor munkám e részét megírtam, szinte szükségtelennek éreztem annak a megemlítését hogy az országnév nem sorolható ama tulajdonnevek közé amelyeket eredeti alakjukkal kell használnunk. Hisz gyakran otthon se tekintik őket szigoruan tulajdonnévnek és többféle alakkal használják. Péld. Németországot mint „Deutsches Reich“-ot és „Deutschland“-ot. Hogy mekkorát tévedtem, csak akkor vettem észre amikor egyik kiváló nyelvészeti szakiratunkban nemrég álmélkodva olvastam a következő sorokat: „Nemcsak a magyar nyelvérzéknek hanem a történelmi érzéknek is hiányára vall, hogy némelyek így kezdenek írni magyarul: Köln a Rhein partján épült. A Vesuvio Napoli mellett van.“ Azon álmélkodtam el, hogy idegen tulajdonneveknek mi köze

nálmányok egytől-egyig hogy bajos eldönteni, vajjon emígy vagy amúgy végigméretegetve kínosabb-e az ábrázatuk. Valamennyiük közül pedig honi „Göttingá“-nk meg „Tübingá“-nk a legveszettebb, kiválthogy hangzói egyhangjának megzavarásával összemesterkedett latinós ábrázatok sokkal inkább sérti nyelvérzékünket eredeti alakjuknál. *)

Ámpersze hogy a német helynevek közül a legjelentősebbeket latinná csúfított ábrázattal használjuk, nagyot vétünk vele a következetesség

a magyar nyelvérzékhez és viszont? — meghogy mikép véthet a történeti érzék ellen, aki ma a tulajdonneveket *mai alakjukkal* használja? Attól azonban amit ezután olvas-tam épenséggel elképedtem. „Nemsokára ilyeneket fogunk olvasni: A *Donau Passaunál* hagyja el a *Deutsches Reich*-ot s lép *Oesterreich* területére.“ Ezen meg azért képedtem el, mert ha avatatlan veti el vitatkozás hevében ennyire a súlykot, ez menthető; hogy azonban szaktudós nyomasson ki ilyesmit, ez több a soknál. Hát ha valaki *idegen* földrajzi nevet *törvényes* alakjával használ, vajjon a *мага* folyójának a neve is *idegen* néven kell hívnia, vagy talán egyetlen folyó különböző részeit külön-külön névvel emlegesse? „Passau“ ellen meg mi a kifogás? Talán ezt is megajándékozta már valamelyik vizigót szellemű atyánkfia holmi *tótos latin* névvel, hogy „magyarosabban“ főssön? A „Deutsches Reich“ és „Oesterreich“ meg melyik példának a párja? „Köln“-nek, „Rhein“-nak, „Vesuvio“-nak vagy „Napoli“-nak-e? — Ennek a cikknek a szerzője nyelvünknek egyik legérdemesebb harcosa. Nem jól teszi, ha ily szintű „tudományos“ cikkcse-kkel rontja a tekintélyét.

*) — Igyhát persze Silesia helyett is — merthogy elavult név — „Schlesien“-t kellene mondanunk? — kérdezhetné tőlem holmi fogas nyelvtudós.

— Kérdésében a feleletem, nagy tudós uram, merthogy nincs rá magyar kifejezésünk; illő hát hogy törvényes nevét használjuk.

— Eszerint ezentúl „Breslau-ba, Schlesien-be“ mennénk a gyapjувására?

— Ugyebizony „ez már valóban nevetséges“, tisztelt szokványos nyelvönc uram? Époly kacagató mint amikor nyári üdülésünk közben [otthon felejtve tulipánunkat] lesiklunk a „berchtesgadeni“ sóbányába, majd kissé odább végiglejtünk a „meiringeni“ szakadékon, vagy amikor a „meiningeni“ színészek együttesen gyönyörködünk és „meiseneni“ tányérról kenjük kenyérünkre a „tescheni“ vaját... Nodemeg nem hallotta-e híret Szászrégen-nek? Hát Magyarigen-nek, Tetétlen-nek, Debrecen-nek? Vajjon nyelvünk nemzeti szelleme hogy törheti meg ezeket az alakokat? Mérhogy nem „magyarítottuk“ ezeket Szászregá-ra, Magyarigá-ra, Tetétlá-ra, Debrecá-ra? ... Ejnye, ejnye, ne rángassa úgy a bajuszát, kedves jó uram, hisz nem vétett senkinek! ... De nini, arcán hirtelen a visszatért bizalom nyugalmas derüje ömlik végig... No bökje ki bátran! Ismerem a nagy ágyuját! Ugyebizony „Kjöbenhavn“-ra gondol? Vele akar földre teperni... Nólám hogy kitaláltam. Hát tisztelettel kérem, ha a *kj* hangot ki tudjuk ejteni ahol nem kell, péld. a híres svéd sarki utazó, Nordenskjöld nevében (amelyet otthon Nürdnzsköld-nek szokás olvasni), és ha a „Bremerhaven“-ben meg „Cuxhaven“-ben a „haven“-en is vígan végigevezünk, vajjon mitől ne hívhatnók Dánország fővárosát régel-avult latinós nevének sutbavetésével becsületes névén [persze a magunk betűjelével „Köb-haven“-nak írva] Köbenhavn-nek amit otthon Köbhau-nak szokás olvasni. Merthát alighanem a „j“ betűt valami népies germán rége szerezte oda a *K* mögé, hogy törvényes alakjának a kiejtése antul nehezebbnek lássék... Am jerünk Breslau-nál meg Köbenhavernál errébe egy házzal. Mondok én sokkal bolondabb dolgot: Amikor a schlesien-i kereskedő „über Pozsony“ utazik a „debrecener Viehmarkt“-ra. Lámpedig mamár így utazik... Mostpedig ne vegye rossz néven, kedves főtudós uram, ha én hozakodom elő a nagy ágyummal! Ne röstelje a fáradságot, olvassa el e munkám 58. cikkében a mi „alköfen“-unk történetét, aztán vallja meg őszintén, vajjon mi furcsább: ha *igazi* német tulajdonnevet a *мага törvényes* alakjával használunk avagyha *nemzetközi tárgy-névnek* olyan *némétté torzított* alakjával európaiaskodunk amelyet Németföldön kívül sehol a világon nem ismernek? — kiválthogy mindegyik esettel nyelvünk szellemét követünk el erőszakot. Hisz ha Göttingen-nek „Göttinga“ volna a törvényes neve: legegyszerűbben „Göttingen“-né magyarosíthatnók; hapedig az „alköfen“-t igyekeznénk magyarrá faragni: ősi arab alakjára, az „alkobá“-ra [még tovább dolgozva pedig nyilván „alszobá“-ra] lyukadnánk ki.

örök törvénye ellen ha olyan helyneveket meg amelyek *nem németek*, nem németessé nyomorított alakkal őriznénk nyelvünk ereklyéi közt, mintahogy péld. mindmostanáig Torino, Firenze, Milano, Padova olasz városoknak nyelvünk szellemétől eredetijüknél sokkal idegenebb németes nevével: Turin-nal, Florenz-cel, Mailand-dal, Padua-val cselekedtük, amíg végre nyelvtudósainknak jobb ügyhöz sem illő ádáz marakodása után értelmiségünk értelmes része lassankint ráadta a fejét hogy e rengeteg nemzeti kincsünk pusztulásán megvigasztalódjék.*) Genova-nak a római birodalom rombadőlte óta elavult latin nevéhez, Genua-hoz azonban örök példánk intó szavára mainapság is görcsösen ragaszkodunk, a tízévek óta Franciaországhoz tartozó Menton-t (Ma^ontón-t) pedig jobbára olaszosan Mentone-nak, Nice-t (Nisz-t) mindhalálig Nizza-nak mondjuk.**)

Ámpersze nyelvünknek hasonlóveretű „nemzeti” ereklyéin hétfejű sárkányként gunyasztó kincstárnokainkon efféle okok nem fognak. Hiában nyessük le torkunknak meresztett ijesztő körmüket is merthogy ilyenkor szegény népünkhöz érzett egetnyaló szeretetüket okadják a szemünkbe amely mindannyiszor elemi erővel szok belőlük kitörni valahányszor érdekük vagy tekintélyük megvédésére nem akad egyéb eszközük.

Parasztágunk számára tartogattathatják hát velünk — úgy mondják — Breslau helyén „Boroszló“-t, Leipzig helyett „Lipcsé“-t, Padova helyett „Paduá“-t, Genova helyett „Genua“-t. Nopedigha a magyar paraszt ki tudja ejteni a „prézli“-t, bizonyára tudja „Bréslau“-t is; ha tudja a „kapcá“-t és a „halpszájdli“-t, tudja „Lájpzig“-ot is; ha „miskulánciá“-ról beszél, „Venéciá“-val is elbánik; ha nem esik nehezére a „dió“, a „milió“, a „dikció“, a „csízió“ meg a „ribillió“, megszokhatja a „Vezúvió“-t is, sőt „Torinó“-val könnyebben birkózik meg mint „Turin“-nal mert jobban hasonlít a „borító“-hoz, „Pádova“-val meg a „Dzsénova“-val könnyebben mint „Pádua“-val meg „Génuá“-val mert inkább illik a „bárhová“-hoz meg a „tétová“-hoz, „Firenze“-vel könnyebben mint „Flórenc“-cel mert a „medencé“-re emlékezteti, mai „magyaros“ alakjukhoz hasonlító csudákat pedig hiában kajtatna szó-készletében. Sőt [toscanai tájszólás szerint] Nidza-nak olvasott „Nizza“-nk-nál is bizonyára könnyebben megbékülhetne „Nice“-szel, amelyet [a „hisz“ és „visz“ példájára] akár „Nisz“-nek írhatna amikor komájával ottöltött kellemes napjaikról ellevelezget.

Node vessünk most egy futó pillantást ama hírlapjaink hasábjaira amelyek oly páratlan buzgalommal örködnek elavult tótoslatin tulajdon-neveinken. Gyönyörködünk rajta, mikép talicskásszák közénk zamatos magyar tárgyneveink helyére Osztrák- meg Németföldről a wieni meg berlini „nemzetközi“ rongyot. Aztán olvassuk el péld. „Bécs“-ből meg „Boroszló“-ból érkezett távirataikat.

*) Merthát az európai agyvelőben olyasmi persze nem szok színre vetődni hogy nemcsak mi nem vagyunk németek hanem Torino meg Firenze se volt az sose, Milano meg Padova meg mindössze rövid időn nyögte az osztrák jármot s idestova száz esztendeje hogy lerázta.

**) Pedighát nyelvünk „nemzeti“ szelleme szerint Nice-t a hellén „niké“ [győzelem] szótól eredő „Nicaea“ néven kellene hívnunk, ahogy fénic megalapítói [nyilván a ligurok megverésének emlékére] keresztelték.

Az egyik a „Baltic-vásár“ megnyitásáról tudósít. A „Baltic“ afféle magyar „börzei szakkifejezés“. Aki meg akarja érteni, tudnia kell hogy „Baltic provinces“ néven angolul a balti tenger mellékén elterülő orosz tartományokat [Estlandot, Livlandot és Kurlandot] szokás híni. Hogypedig a „balti tenger“ micsoda, a nemzeti szellemünkkel nevelkedett magyar embernek ismerettárból kell megtanulnia merthogy nemzeti földrajzunk szerint „Keleti Tenger“ a neve. Azon persze hogy miért „Keleti“, holott tőlünk annyira éjszoknak esik hogy alig eshetnék éjszakabba, senki se töri a fejét. Merthát amikor ezt a nemzeti „tudományos“ nevet belénk verték, vajjon ki magyarázta meg, hogy nemzeti tudományunk szerint amiatt hívjuk így mert Németország északi részétől esik keletre, a mi nemzeti gondolkozásunk szerint pedig Németország a világ közepe.*) [Magunknak meg bizony kisebb gondunk is nagyobb volt minthogy megkérdezzük. Örültünk ha a többi csépelet szalmával együtt ezt is beszorítottuk a fejünkbe.]

Node jerünk odább egy hírrel. A következő közlemény egy hamburgi kávévásárról szól. Megtudhatjuk belőle, mily áron kél mainapság a „Santos good Average“ (Szántosz gúd Averáge). Lám: minő kínos gonddal megóvják az idegen tulajdonnév eredeti alakját ha áru nevében fordul elő — gondolja nyilván olyik olvasóm aki nem jártas az angol nyelv rejtelmei közt, merthogy álmában se gondolna rá hogy a kezdőbetűt „nyelvünk nemzeti szelleme“ kerítette az „Average“-ba ami voltaképp — úgy tudom — melléknév és „közepes“-t jelent. Santos good Average tehát: jó közepes santos-i.

A londoni cukorüzletről szóló tudósításból pedig megérthetjük, hogy milyen volt ott a kelete a „Tates in Cubes“ (Tátesz in Kúbesz) néven ismert árunak. Nagyot téved azonban aki úgy véli hogy Tates — merthogy kezdőbetűvel íródott — talán Cuba szigetének valaminő cukortermelő helysége, mert nemcsak az ő T-jét hanem a Cubes-nek a C-jét is nyelvünk nemzeti szelleme szerint szokás kezdőbetűvel írni; Britföldön pedig „tate“ (tét) csomóra [f.: csomag-ra], „cube“ (kjúb) meg kockára értődik; — „tates in cubes“ tehát: csomózott kockacukor [f.: csomagolt kockacukor].

„Rafined in Cases“ (Rafined in Kázesz) persze a chicago-i kőolaj egyik kedvelt fajának a honi szakkifejezése is ami tengerentúl — úgy hiszem — „tartóban“ árult „tisztított“ árura értődik.

Hát megmondom én, miben rejlik az a „nemzeti szellem“ amely amott az idegen tulajdonnevek törvényes idegen alakjától, itt pedig a tárgynevek értelmes honi kifejezésétől irtózik: hiányzik hozzá a német példa, tehát magunknak kellene őket összeszedgetnünk.

Hogypedig e fárasztó munkától menekedjünk, közszellemünknek valamelyik ügyes kormányosa kieszelte annak a módját is miképp bujjunk ki a külfölddel szemben viszontasságunktól ránkrótt kötelezettségünkéből, hogy a kecskét is jóltartsuk, káposztánk is megmaradjon.

Modjának megszülődésekor nyilván Monroe elve lebegett a szeme előtt. Szerinte a külföldnek semmi köze hozzá, miképp bánunk el hely-

*) Francsul is „Mer Baltique“ a neve. A németalföldin meg a németen kívül nem tudok nyelvet amely nem balti-nak hívja.

neveivel *itthon*, viszont mi se törődünk vele, mit művelnek a mieinkkel *odakint*; csupán amikor egymáshoz fordulunk, ilyenkor azonban annál kutyább kötelességünk hogy egymás törvényes helyneveit használjuk. Hogytehát a magunk rohadt káposztáját oda ne kelljen az idegen kecskének adnunk, papirosból készült káposztát rendel a magunk kecské számára s ettől kell az istenadtának meghíznia. Ezért bizony kár volt szegényt annyit mekegetetnünk.

Node anyi bizonyos hogy elve tősgyökeres magyar gondolkozásra vall. Arra a közszellemünkön uralkodó „gentlemanlike“ gondolkozásra amelyet 39. cikkemben a „gentlemanly“-vel szemközt emlegettem ahol az angol *büszkeségről* meg a magyar *érzékenységről* szoltam.

Kivált két októl mondom e gondolkozást tősgyökeres magyarnak. Elsősorrt hogy rettentően hiányzik belőle az életrealitás [e.: rémmod nélküli a gyakorlatiasságot]. Ma a külföldi közönség földrajzi neveinknek — bár iskolájában tanulta őket — *egyetlen* alakjuk közül is vajmi keveset ismer. Vajjon ezentúl *kettőt* tanuljon meg?

Nálunk ugyan ilyesféle állapot, ha jól tudom, már megvalósult, merthogy az idegen földrajzi neveket valaminő bölcs határozatra „magyaros“ alakjukkal tanítják iskoláinkban, térképeinken pedig törvényes alakjukkal szerepeltetik.*)

Külföldön tehát földrajzi neveinket ezentúl épúgy tanítanak s épúgy ismernék és használnák mint eddig. Merthát józan ésszel bajos elképzelni hogy hazánkon kívül akadjon még egy hely ahol a tanulófiatal-ságot idegen tulajdonnevek mellettes [párhuzamos] alakjaival gyötörjék rendszeresen! Bogarunkról eszerint csak olyan külföldi szerezne tudomást akit esetről-esetre kellemetlenkedéssel tanítanak rá. Ámvajjon elérnök-e célunkat mással mint e néhány ezer megbosszantott emberrel szemben? Kiváltpedig sok hívet szerezniék-e vele magunknak?

A második ok amelyetől ezt az elvet tősgyökeres magyarnak mondom, még mélyebben rejtőzik. Nemzetünk viszonytagságos történetének gyászos lapjai a megmondhatóí, mennyire hozzátörődünk már hogy valóság helyett mindig látszatot csillogassanak a szemünkbe. Immost olyik atyánkfia arra tanítgat hogy *magunk utasítsuk vissza azt a valóságot amelyet tekintélyünk megkövetel és magunk mutassuk meg a módját, minő mesterkedéssel áltassanak bennünket!* — Ej mit bánjuk mi, mikép vélekedtek rólunk igazán; amikor tudunk róla, tegyetek úgy mintha tisztelnétek a tekintélyünket; jól tudjuk ugyan hogy ez csak ámitás; ámdé ne sajnáljátok tőlünk ezt a csekélyke szívességet; mi majd álomra hunyjuk szemünket és úgy teszünk mintha álunk való volna.

Hát ez a bölcsesség engem nagyon emlékeztet Ciceronak arra a nagyon különféle modon megbírált bölcs mondására, hogy: nem bánom én, ha akár agyonütnek — ahol nem vagyok ott.

Hát én az efféle keletizamatú magyar gondolkozást ugyan törül-metszett magyarnak mondom, közvéleményünk szószólójának azonban nem fogadom el. Az igazi magyar gondolkozás — ahogy a legtöbb

*) Mintha nem volna elég az a pogánykodás amit *egyetlen* alakjukkal művelünk! Igyhát ezentúl *két* alakjukat fogjuk ismerni. Pedig bizonyára akadna egy és más aminek az efféle „tudomány“-nál több hasznát vehetnök az életben.

magyar ember gondolkozik [ámpersze nem a lehangosabbja] s amelylyel büszkén léphet bárkinek az ítélőszéke elé — józan, egyszerű és nyílt. Evvel a magyar gondolkozással pedig az a másikkal semmiképp sem egyezik . . .

Nóde nini most veszem észre hogy cikkem lassankint végéhez közeledik, címül választott tárgyamról pedig szó sem esett benne.

Érzem, hogy sok „hazafi“ szemében a hazaárulással határos bűnbe esem, amikor imént ismertetett helyzetünkből a tanulságot leszűrve, osztrák kománknak fogom pártját és határozottan kijelentem hogy ha mi megkivánjuk tőle hogy székesfővárosunkat ne „Pest“-nek vagy „Pesth“-nek meg „Ofenpest“-nek vagy „Ofen-pesth“-nek hanem törvényes nevén „Budapest“-nek hívja, ő viszont époly joggal követelheti tőlünk hogy mi meg az ő székesfővárosát ne „Bécs“-nek, hanem törvényes nevén „Wien“-nek hívjuk, bármi keserves műveletet kell vele nyelvünkön elkövetnünk ahogy belőle kitépjük — [„hely“-et jelentő] *szláv* nevét.*)

Ha a királyi város megköveteli a császári várostól, hogy adja meg a királyi városnak ami a királyi városé: a császári város viszont teljes joggal várhatja el a királyi várostól hogy ne tagadja meg a császári várostól ami a császári városé.

Törüljük hát ki szótárunkból e gyászos emlékű nevet, noha volt idő amikor „nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára“. Régen volt ez, ha igaz volt is. A mi bús hadunkat ugyan nem nyögi.

Bizony-bizony nem fogja nyögni ezután se ha ahelyetthogy *jövönket* igyekeznénk tartós alkotásokkal megalapítani, ily kérész-éltű régi dicsőségeinken rágódunk! . . .

Ha mi Wient „Bécs“-nek hívjuk, valamennyire *akaratlanul* kifejezzük vele hogy *magunkhoz tartozónak* érezzük. Amikor az osztrák koma emlegeti Budapestet németes nevének valamelyik változatával, azt *akarja* jelezni hogy *magához tartozónak* tekinti.

Am vessünk számot józan ésszel, mi ennek a jelentősége s mi a következménye mai helyzetünkben? Vajjon idegen emberben azt a hatást kelti-e hogy Wien tartozik mihozzánk avagy hogy Budapest tartozik Osztrákországhoz?

A feleletet nyugodtan bízom bármely elfogulatlan olvasómra.

Hátvajjon azért ragaszkodjunk oly csökönyösen álmagyar nevéhez hogy kifejezzük, mily *otthon* érezzük magunkat ebben a *Reichshaupt- und Residenzstadt*-ban?

*) Aminő szinten ilyes kérdést nálunk szokás tárgyalni, könnyen megeshet hogy amit itt oldalokon át összeokoskodtam, avval a nagy ágyuval akarja majd valaki elsöpörni hogy a Német Birodalom fővárosának, Berlin-nek a neve is szláv eredetű, s ime: maga a német is ezt használja. Ezt a nagy ágyut azonban — mielőtt szét-pukkanna — hamarosan beszögezem avval a szerény megjegyzéssel, hogy ez ugyan tökéletesen igaz, „Berlin“ azonban *törvényes* neve a Német Birodalom fővárosának.

71. cikk. Az utolsó állomáson.

Aggódva nyúlok tollamhoz.

Nem magamért aggódom. Csak az a tudat búsít hogy avval a csekély jelentőségűnek látszó s valósággal se jelentős kijelentéssel amelyre most készülök, akármelyik „tekintély“-ünk könnyűszerrel fölbillentheti mindazokat az okaimat amelyekre az idegen tulajdonnevekről vallott nézeteimet építettem, ha *maga* ül bele a másik serpenyőbe.

Ámhowy aggódom, épenséggel nem habozok. Alios ego vídi ventos.

Amit eddig mondtam, amiatt mondtam úgy amint mondtam, mert érzésem sugallta így. Mert tessék elhinni, ilyen is van; nem csak kapta [„következetesség“].

Noshát szintén az érzésem sugallja hogy a tulajdonnevek változatlan használatát megállapító elvtől eltérésnek is van helye. Hamarosan nem jut eszembe több kettőnél. Sőt — úgy érzem — máskor se fog. Rómára meg Párisra gondolok. Világosabban szólva: R ó m a s P á r i s magyar ékezetének akarok megkegyélmezni.*) Ennyi hamisítást elvisel a lelkem, — ámpersze csak amíg illetékes helyről nem tiltakoznak ellene.

Mostpedig: szabad a vásár. Jöhetnek az „ahá“-k meg a „nolám“-ok!...

Eszem ágában sincs hogy most itt rendre végigsoroljam, vajjon annak ellenére hogy „Rómá“-t és „Páris“-t szívesen írom ékesen, mit nem írok és miért nem írom a *kaptájukra*.

Csak példakép említem meg hogy bár Milano épúgy Olaszországban van mint Róma s „o“ betűjén épúgy elérne az ékezet mint Rómáén, mégis sajnálom tőle ezt a csekélységet merthogy Rómának, az „örökváros“-nak a neve, ezeresztendő jó ismerősünk, Milano-é pedig alig egy-két éve vackolódott meg a nyelvünkön. Dolgunk se sok akad vele. Végül amiatt is különböző az eset, mert „Roma“-nak az „o“-ját otthon is nyujtva ejtik ki „Milano“-ét azonban rajtunk kívül nyilván csak a német nyujtaná meg ha nem „Mailand“-nak hívná Milano-t...

*) Végző betűjének „zs“-vé átművelt alakját azonban semmikép se pártolom, kivált-hogy érzésem szerint csak a „ban“ a „ba“ s a „ból“ ragoktól lágyult meg. [Honi helynevünkön, péld. Gyöngyös-ön, Szarvas-on, Nagymaros-on, Siklós-on, Csorvás-on ilyesmi nem eshetett meg mert az „on“ vagy „ön“, a „ra“ vagy „re“ s a „ról“ vagy „ről“ raggal használjuk őket. Imhol azonban példának „város“-unk amelynek „s“-ét szintén „zs“-nek olvassuk a „ban“ meg a „ból“ előtt, még se írjuk „vározs“-nak.

Néhány év óta egyik-másik napilapunk szinte tobzódik az idegen tulajdonosok végig-„magyarosítás“-ával. Tőlük kerül ki a Helvétország francs részében elterülő Lausanne város neve — amelyet Afrika leg-sötétebb zugában is „Lozán“-nak szokás ejteni — szürdölmányos Lausanne-é-vá, az ősi német koronázó város-é, Aachen-é — amelyet soha nem hallottam magyar embertől másképp ejteni mint „Ahn“-nak*) — gyalogszék. „Á-k-h-e-n“-ná nemzetiesült alakkal.**)

Keresem a német példát: „Debretzhahn“-t meg „Djör“-t meg „Nad-japoltshahnj“-t. Hiában keresem. *Ilyesmire már a németnél sincs példa.*

Hátbizony furcsa dolog az amikor valaki azon mesterkedik, hogy olyasmit amit tud, mikép csinálhatna meg úgy mintha nem értene hozzá . . .

Aki olykor meg szok fordulni külföldön, alighanem tapasztalta hogy ott bizony nem sok ember tud a mi nyelvünkön olvasni. Nem nagyon konyítanak eszerint tulajdonneveink olvasásához sem.

Aki hát azt akarja hogy helyesen olvassák a nevét, külön kell rá mindenkit megtanítania.

Nyilván ezt a fáradságot röstelli egyik-másik atyánkfia aki külföldön a tartózkodása helyén dívó helyesírás szabályaihoz szokja a nevét idomítani. Ha péld. Csörgőnek hívják, Németországban „Tschörgöh“-vé Francsöldön „Tcheurgueux“-vé vedlik. Csak azt nem tudom, hogyan boldogulna módszerével Britországnak ahol a „Chirgh“-ön túl meg-fenekelne a művelete, merthogy második „ő“-jét nincs az a babérral koszorúzott angol nyelvűdős aki angolul le tudja írni.

Szeretném egyszer valamelyik ilyen kaméleon-nevű honostársunktól megkérdezni, vajjon minek nézi az ő álarcba bujtatott nevét? Magyar-nak-e? Vajjon?! Ha meg nem annak, ugyan mi a szösznek? Talán németnek, francsnak, angolnak? Hát idegen név az ő neve? Hapedig az, hogyan jut hozzá? Talán németté, francscsal, angollá vedlik, amint hazája határának hátat fordít?

Nem tudom, honnan került elő ez a furcsa szokás amely mostanság kezd nálunk lábrakapni. Nyilván nagyon életrevalónak vélhette aki meghonosította. Ha maga találta ki, bizonyára telivér magyar ember volt. Az eszejárásának az élehetetlen voltáról következtetem.

*) Igaz hogy csak városi embertől hallottam. Ámde bizonyára sűrűn emlegetik „pór“-jaink is ahogy vidám pipaszónál történeti vagy úti emlékeiket megújítják; hisz — amint tudjuk — beszélgetésük legkedvesebb tárgyai közé tartoznak a német-római császárok viselt dolgai s kőszvényekkel gyógyítóbarátjuk tanácsára Aachen kenes fürdő-jében töltött napjaik. Hapedig beszélgetésüket meglesnők, nyilván azt tapasztalnék hogy az ő fufangos eszükjárása ennek a huncut német szónak az ábrázatját mindenütt „Ákhen“-ra forgatta át. Tolnában épúgy mint Abaujban, Biharban úgy mint Trencsén-ben. Bizony nem is illenek tőlük hogy másképp mondják, hisz nekik csinálták így meg a pesti újságíró ténsurak . . .

— Ne röhögjék mán, Miska bá! Merhogy mi a mi együgyü paraszt csacso-gásunkval ikább „Ákom“-nak mondanánk, ammä csak nem fogja azokat a tanútt urakat mekkomfundánni!

**) Ígyváltán szerintük Crouy Árpád gróf — ha volna — ezentúl Angolországba utaztakor Bulon y szür Mér-ben szállna hajóra, *Odescalchi* Bulcs herceg Dzsir-zsenti-ben szaggatná tavasznyiltán a narancsot, *Wenckheim* Etele gróf pedig Víz-bá de n-ben gyönyörködnek a Kurkapelle [fürdőzenekar] remek játékán.

Ha meg nem találta ki, alig leshette el mástól, mint olyan keleti vagy balkáni uraságoktól akik nyugaton *kénytelenek* nevüket valaminő európai nyelv szabályai szerint írni, mert a maguk ákom-bákomát hazájukon kívül az ördög se tudná elolvasni. Hapedig így kell a nevüket használniuk, nyilvánvaló hogy tartózkodó helyükhöz alkalmazkodnak az írásával.

Ezt a szokást tehát tanulhatták oroszról, töröktől, bolgártól, görögtől, perzsától, tatártól. Angoltól, spanyoltól, francstól, némettől bizonyára nem; svédtről, norvégtről, dántről, olasztól sem.

Perszehogy aki ilyen balkáni zamatú szokással toppan be Nyugaton: első pillantástól kezdve balkáninak nézik. Hapedig európaiasságának a fitogatása végett megismerteti szokásának az indítékait: épenséggel soha le nem moshatja magáról a balkániasság bélyegét.

Nem mondom hogy olyik német, olasz, francs meg nem cselekedné hasonló helyzetben — [ha magunkféle piciny nemzet tagjakép kerülne külföldre] — hogy látogatójegyén olyasféle megjegyzést biggyeszsen zárójelbe neve alá hogy: „prononcez, s. v. p.:“ [tessék-nek ejteni]. Olyan angolt vagy spanyolt azonban bizonyára nem hord földünk a hátán aki ilyesmit megtenne. Pedighát emiatt bizonyára senki se nézné balkáninak. Az egyszerű, természetes, értelmes életrealóságot csak nálunk szokás kárhozatni.

Becsületes ember megbecsüli a nevét is. Nem váltogatja mint Rothschild a fehéreműjét. Nem is hamisítja meg: nem öltet vele más ábrázatot mint aminővel itthon használja. *)

*) Másképp kell ítélnünk, amikor a *szükség* parancsolja a hamisítást. Ilyenkor bizony magam is megeselekszem.

Nem az én hibám, ha postán hagyott [„poste restante“] leveleimet Németországban csak akkor keresik *T* betűs rekeszben, ha „Doldy“-nak mondom a nevemet. Francs-földön pedig csak úgy ha „Foldy“ néven kérem őket. [A francs az írott *T* betűt csupán *ç* alakkal ismeri; a nálunk megszokott *T*-vel írt levelet tehát a francs póstás az *F* betűsök közé rakja.] Am ezen is könnyen segíthetni: az ember leírva nyújtja át a nevét a ketrecbe [persze Francs-földön francs *ç*-vel].

Ötödik rész. Szótárak.

72. cikk. Helytelen jelentéssel használt szavak tára.

I. és II. szótáramban használt rövidítéseim magyarázata: [a] = arab, [b] = angol, [cs] = cseh, [f] = francs, [g] = hellén [ógörög], [h] = hollandi vagy flamand, [j] = niponi, [l] = latin, [m] = magyar, [n] = német, [o] = olasz, [p] = lengyel, [r] = orosz, [s] = spanyol, [sz] = szanszkrit, [t] = török, [w] = wieni, [zs] = héber.

Abonálni. Abonner: időszakos szolgáltatást *más számára* megrendelni. — **Rendelni** (a maga számára): s'abbonner [magyarul hát „abonálkozni“ volna] [f].

Abonens. Abonnant (ábona^{oñ}): aki *más számára* időszakos szolgáltatást *rendel*. — **Rendelő** [aki ilyet a *maga számára megrendelt*]: abonné. (áboné) [f].

Absolute: minden bizonnyal [l]. — **Semmikép** [e.: „absolute nem“]: nullo modo [l], nullement [f].

Accord- (ák^{aó}) — **munka:** rendelt munka. — **Darabszámra fizetett** [nálunk: akord]¹⁾ **munka:** travail à forfait, à la tâche, à la pièce (tráváj á forfe, á lá tás, á lá pijesz) [f].

Adaptálni [adaptare]: alkalmassá átalakítani. — **Adoptálni** [adoptare]: örökbefogadni [l].

Adieu (ádijó — Isten Vele[d,tek]) kifejezéssel a francs csak hosszú időre [örökre, évekre vagy legalább hónapokra] búcsuzik. Rövid időre szóló elváláskor azt mondja: Au revoir (ó r^{óvoár} — viszontlátásra), à bientôt (á bije^{oñt} — mielőbbre), à demain (á d^ome^{oñ} — holnapra) [f].

Agí²⁾ szó nincs a francs nyelvben. **Acquis** (áki): megszerzett. **Acquit** (áki): nyugtató. — **Nekibátorítás:** encouragement (a^{oñ}kurázsm^{oñ}), invite (e^{oñ}vit). **Nekibátorítani:** encourager (a^{oñ}kurázse) [f].

Ahndung: megtorlás. — **Sejtelem:** Ahnung³⁾ [n].

¹⁾ Accord = megállapodás. — ²⁾ T. t. az 512. o. — ³⁾ Az „Ahndung“-ot olyik német is használja „Ahnung“-ra érteve, de csak tudatlan.

- À jour** (à zsúr): tájékozott. — **À jour** (à zsúr) [határozó]: karimásan [foglalt kő¹⁾], likacsosan [hímzett vászon, szegett kendő]. — **Karimás** [foglalt], **likacsos** [hímzés, szegés]: ajouré (ázsuré²⁾) [f].
- Akrobata** [„magasan járó“] 1. lebegő táncos [g], 2. porondművész [nemzetközi jelentéssel]. — **Vasgyűrő** [erőművész]: 1. atlétész [g], 2. athléta [az ujdon nyelveken].
- A la grecque** (à là grek — „görögös“): elpuhult. — **Hellénes törtvonulú szegődísz**: grecque (grek) [f].
- À la guerre** (à là geer): háborusdi. — A német földgömbön ily néven emlegetett játékok közül azonban a tekézőt francsul: guerre (geer — háboru³⁾), a kártyást: jeu du content (zső dü kónta^{oñ} — a megelégedett játéka) néven ismerik⁴⁾ [f].
- Album**⁵⁾: emlékkönyv [l]. — **Képfogatos könyv**: album de photographies (álbom dö fotográfi) [l].
- Alfabet**⁶⁾: hellén betürend. — **Magyar betürend**: ábécé.
- Alger** (Álszé, ritk.: Alzseer⁷⁾): Algérie francs gyarmat fővárosa. — **Maga a tartomány**: Algérie (Álszéri) [f].
- Angazsálni**, mt.: engager-nál.
- Anglia**: régelavult latin szó. Amit vele értünk, helyesen: Nagybrit- és és Ájrország. Angolország az elsőnek egyik alkotórésze [l].
- Anzágolni**. Ansagen: jelenteni. — **Füllenteni**: aufschneiden [n].
- Antedatálni**: közhasználatra alkalmatlan zavaros kifejezés.⁸⁾ Magyarán „korábbbrólkeltezés“-ről beszélhetnénk.
- Apart**. À part: külön-külön. — **Magaféle, szokatlan** [e.: „különleges“]: extraordinaire (eksztráordineer — „rendkívüli“), original (orizsinál — „eredeti“) [f].
- Apparatus**: készenlét [l]. **Apparat** (ápára): pompa [f]. — **Készülék**: instrumentum [l], appareil (ápárej) [f].
- Appartement** (ápártma^{oñ}): tágas úri lakás. — **Kisebb lakás**: logement (lozsmá^{oñ}). **Egyetlen szoba**: chambre (sa^{oñ}br), pièce (piesz), cabinet (kábine) [f].
- Aportálni**. Apporter (áporté): elhozni. — **Visszahozni** [kutyáról]: rapporter (ráporté)⁹⁾ [f].
- Appellata**: pannoniai latin gyártnmány ami latinul értve talán „főlebbezett ügyek“-et jelenthetne. — **Főlebbezés**: appellatio [l].
- Apprehendálni**:¹⁰⁾ neheztelni, de nem [általán] bármiért, hanem csupán képzelt sértésért [l].
- Aréna** [vk.: porond]: 1. küzdőtér, 2. nyílt kerek színtér¹¹⁾ [l]. — **Nyári színház**: nyugati nyelveken a maguk neve, németül: Sommertheater [f].
- Artista**. Artiste (ártiszt): szépművész. — **Mulató-vagy porond-művész**: artiste de café-concert, de cirque (ártiszt dö káfé-kónszeer, dö szirk) [f].

1) A fenekes foglalással szemben. — 2) Másképp [de csak hímzésre vagy szegésre értve]: fenêtré (főneétré). Jours = likacsok. — 3) T. t. az 513. o. — 4) T. t. az 524. o. — 5) T. t. a 238. o. — 6) Alfa = a. Betta = b. — 7) Al Dzezair = a szigetek [arab nyelven]. 8) Zavarosvoltának az oka t. t. a 178. o. — 9) Az uszító szó azonban: „apporte“ (áport — hozd el!) — 10) Apprehendere = megfogni [l]. Appréhender au corps (ápáraoñ-déro kör) = elfogni [f]. Nyilván e francs kifejezéstől ered az „apprehensio“ szónak mindenütt sértő célzatot kereső [mindenbe belekapaszkodó] hajlandóságra értett németes jelentése. — 11) T. t. a 341. o.

Aspic (ászpic): kocsonyás hús [a hús és kocsonyás leve együtt]. — **Derme** [csak a leve]: **gelée** (zsölé) [f].
Attrape (átráp): kelepce. — **Ördögös készülék** [e.: „vexir“-tárgy]:
 objet [p. e.: boíte] à surprise [obzse (péld. boát) à sürpríz — meg-
 lepetést rejtő tárgy (péld.: doboz)] [f].
Au gratin (ó gráte^{õñ}) mt.: gratin-nál.
Auto-da-fé [portugal], **Autos-da-fé** [s] jelentése nem: máglyán lelt halál,
 hanem: **hitnyomozó szék**.¹⁾

Baccarat (Bákará): francs városka híres üveggyárral; itt gyártott üveg-
 tárgy. — **Kilences** [francs kártyajáték]: baccara (bákará) [f].

Backfisch: rátott hal [n]. — **Süldölány**: backfish (bekfis) [b].

Bagage (bágász): málna, podgyász. — **Csöcselék**: canaille²⁾ (kánáj),
 tas de gueux (tádgõ — „koldushad“) [f], **Pack**³⁾ [n].

Ballottage⁴⁾ (bálotáz): pótló választás [amikor az elsõn senkinek se
 volt általános többsége]. — **Szavazás** [társaskörben is, tagulfogadásról
 is]: scrutin (szkrüte^{õñ}) [f].

Bandita: földbirtoknak a közönségtõl elzárt területe [ahol másnak tilos
 a vadászat, halászat, madarászat, legeltetés sat.] — **Rabló**: bandito [o].

Bankrott. „Banca rotta“ [o] és „banque route“ (baník rut) [f] csupán
 büntetõtörvénybe ütközõ [csaló vagy vétkes] bukást jelent.⁵⁾ —
Ártatlan bukás: fallimento [o], faillite (fájit) [f].

Barbarismus: 1. idegen szokások, kivált szólások megértetlen majmo-
 lása, 2. kegyetlenség. — **Müveletlenség**: ruditas [l].

Baronnesse (bároneesz) szó nincs⁶⁾ a francs nyelvben. — **Báróné**:
 baronne (báron). — **Bárónõ**: Mademoiselle (Mádmoaézel), mint bár-
 mely más úrilány [f].

Bátard (bátár): fattyu. — **Üvegashintó**: basterne (básztern)⁷⁾ [f]

Beefsteak (bifsztéik), jobbára [többesben]: **Beefsteaks** (bifsztéiksz)⁸⁾:
 rágós nyers hús az ökör hátuljából, amelybõl Britországbán a „stewed
 steak“ (sztjúd sztéik — „párolt szelet“) és a „beefsteak pudding“,
 (bifsztéik pudins) készül. Azt a pecsenyét amelyet Németországban és
 nálunk hívnak „beefsteak“-nek [a marhavesésnek „sirloin“ (szõlaajn),⁹⁾

1) A latin „actus fidei“ [„a hûség cselekedete“] kifejezéstõl. A spanyol kínzó valla-
 tások idején bevégeztükkor a hitehagyottal [e.: „hitzsakadár“-ral vagy „eretnek“-kell
 megejtett ünnepies szertartás. A világi hatóságnak átadott szerencsétlen áldozat elégetése
 e bíróság határozatának csak a végrehajtása volt. — 2) A latin „canis“ [kuty] szótól
 származó olasz „canaglia“ francs változata. — 3) Vk.: hadsereg mögött szállított holmi,
 majd: népség, aztán: általán csöcselék. A „bagage“ nyilván ennek a fordítása. —
 4) Ballotte (bálot — ma: boule): szavazó golyó. — 5) Jelentésük története mt.: a 246. o. —
 A bukotra csak a német földgömbön értõdik. — 6) **Baroness** (beernes): 1. angol
 báróné, 2. független pearlány [b]. — 7) T. t. a 459. o. — 8) „Okõrhûsszelet“. Nyilván
 amiatt került többesbe mert több apró szeletre osztva készítik. A francs is hol „bifteck“-
 nek hol „biftecks“-nek hívja. — 9) Hajdan csak „loin“-nak hívták. Mai nevét a rege
 szerint II. Károly királytól kapta akinek oly jól esett hogy leventévé [Sir Loin-nál]
 avatta. Az ünnepi cselekedetet az angol Gambriusról szóló „Ballad of the New Sir
 John Barleycorn“ következõ csengõ rímekbe szedve örökítette meg:

Our second Charles, of fame facete,
 On loin of beef did dine;
 He held his sword, pleas'd, o'er the meat
 „Arise thou, fam'd Sir-loin.“

nálunk hol „bélszín“ hol „vesepecsenye“ néven ismert részét, amely azonban Britföldön — ahol az ökröt jobban táplálják és fiatalabb korában ölik le — sokkal puhább mint nálunk] otthon „fillet-steak“-nek (fil^{ot}-sztéik-nek) hívják¹⁾ [b].

Bel-étage (bel-étázs — „szép emelet“): ilyen francs kifejezés nincs.²⁾ — **Első emelet**: premier étage (prömijérétázs), röviden: premier (prömijé) [f].

Bíjó [e.: billió] csak a német földgömbön értődik míjósor [e.: millió-szor] míjóra, **Trijó** [e.: trillió] pedig míjósor bíjóra. Másutt bíjó [máskép: míjár, e.: milliárd] = ezermíj, tríj pedig = ezer bíj, kadríj = ezer tríj [f].

Biscuit (biszküi): kétszersült, angolos szárazsütemény [e.: teasütemény].³⁾ — **Piskóta**: biscotin (biszkote^{ön})⁴⁾ [f].

Blamálni. Blámer (blámé): megróni. — **Magát blamálni**, **Blamage**: ilyes francs szavak nincsenek. — **Szégyenbe, kellemetlenségbe sodorni**: compromettre (kõñprometr), rendre ridicule (raõñdr ridikül); asszonyt: afficher (áfisé). — **Póru járni**: se compromettre (szõ k.), se rendre ridicule (szõ r. r.). — **Bakot löni**: faire une bévue, un pas de clerc (feer ün bevü, õñ pãdkleer).⁵⁾ — **Szégyen, kellemetlenség**: honte (õñt) [f].

Blanquet (baõñke): fehérhal. — **Üresen aláírt lap**: blanc-seing (blaõñ-szeny), carte blanche (kãrt blaõñs). — **Aláíratlan nyomott üreslap** [németül: Blankett, nálunk: blanketta, péld. üres váltólap]: blanc (blaõñ) [f].

Blondine (blõñdin): kis szõke [takaros vagy csintalan lányka]. — **Szõke** [meglett nõrõl]: blonde (blõñd) [f].

Bonne supérieure (bon szüperiõr): német gyãrtmány.⁶⁾ — **Oktatólány**: gouvernante (guvernaõñt) [f].

Botanizálni [növényvilágot könyvbõl tanulni] csak Németeurópában szokás erdõn és réten. — **Növényt gyűjteni** [herborizálni] azonban másutt is szabadban szoknak [h-l].

Bouloir (buloár): habarcskeverõ rúd. — **Teafõzõ**: bouilloire (bújoár) [f].

Bouquet, „buke“-nak ejtve⁷⁾: birka meg kecske száján jelenkező rüh. — **Virágcsokor** ugyan szintén: bouquet⁸⁾, így értve azonban csak „buke“-nak szokás olvasni [f].

1) Érdekes dolog, hogy nálunk is dívó készítőmodját a brit szigeten „à la française“-nak [francosnak], Francsöldön viszont „à l'anglaise“-nak [angolosnak] mondják. Pecenyejüknek mindõssze a terméje különbõzik egymástól, merthogy amott — amint láttuk — fãrtõbõl [sirloin-bõl], itt színhúsból [filet de boeuf-bõl] készül. En a „beefsteak“-et egyik-biszkits-en vendégünkben nem tudom milyen húsra értett kifejezéssel „javaszelet“-nek, a „filet“-t [file-t] pedig „színszelet“-nek hívnám. — 2) T. t. a 441. o. — 3) Az angol nyelvben — ugyanígy írva de biszküt-nek olvasva — épígy, tehát mindig csak kemény süteményre értõdik [a hajósok kétszersültjén kezdve a „fancy-biscuits“-en (fenszi biszkitsz-en) végig a legkiválóbb „tea-biscuits“-ig (ti-biszkitsz-ig)]. — 4) Biscotte (biszkot): pirított kenyérszelet. — 5) Vajjon a német „Blamage“ nem az ugyanezt jelentõ angol „to make a blunder“ (tu méik õ blandõr) kifejezésbõl került-e ki francsnak? — 6) T. t. a 441. o. — 7) A francs „bouche“ (bus — száj) származéka. — 8) A német „Busch“-tól eredõ „bosquet“ (boszke -- berek) változata amely eleinte facsoportra [bouquet de bois-ra], majd virágos mezõre értõdött és csak idõmultával tett szert nálunk is ismert jelentésére. [A mi „bokrétá“-nk szintén „bokor“-unktól származik s alighanem épen a „bukéta“ képeére szüldõtt.]

- Boxer**: öklöző [ember]. — **Öklözővas**: knuckle duster (nakl dasztör)¹⁾ [b].
- Bowle** (bóul): keverőtál. — **Gyümölcsösbor**, hideg: cup (kap), meleg: negus (nígösz) [b].
- Branche** (brañs): kereskedő- vagy ipar-ág. — **Szak** [más téren]: ressort (reször) [f].
- Brácsa**.²⁾ Braccia (brácsia): kar. — **Mélyhegedü**: viola da braccio [o].
- Brigadier** (brigadíjé): lovaskáplár. — **Dandárfő**: chef de brigade (sef dö brigád) [f].
- Brummer**: bika [n]. — **Angol négykerekű zárt kocsi** [aminő a mi téli bérkocsink], kétülékes: brougham (brúm), négyülékes: double-brougham (dab¹-brúm) [b].
- Brünett**. Brunette (brüneet): barna lányka. — **Barna** [meglett nőről]: brune (brün), [fiucskáról]: brunet (brüne), [meglett emberről]: brun br^eñ. — **Szőghajú**: châtain (sáte^ñ) [f].
- Bulletino**: rövid [kivált: pápai] rendelet [o]. — **Bulletin** (bülte^ñ): kis hivatalos jelentés [1. katonaságé csatájáról kormányának, 2. beteg előkelőség állapotáról környezetéé a közönség számára]³⁾ [f].
- Cab** (keb): bármilyen [akár két- akár négykerekű] egylovas londoni bérkocsi. — **Elülőlyló londoni talyiga** [Lothair szerint: „the gondola of London“ — londoni gondola]: Hansom-cab (Henzm-keb), röv.: Hansom⁴⁾ [b].
- Cabaret** (kábare): kocsmá.⁵⁾ — **Művészbazilang** [amilyen nálunk mind-össze kettő van]: cabaret artistique (k. ártisztik). — **Tarka hangverseny** [ném.: Kabarett]: concert de cabaret (kónszeerdkábare). **Tarka színház** [ném. szintén: Kabarett]: cabaret chantant (k. sañtañ) [f].
- Caché**, mt.: kasírozott-nál.
- Cadet** (káde): hajdan olyan nemes ember aki a katonasághoz közelegénynek szegődött s altiszti fokig haladhatott.⁶⁾ — **Hadapród** [nálunk: kadét]: élève d'une école militaire (élev dün ékol militeer — katonaiskola növendéke) [f].
- Cafetier** (káftijé): Francsöldön ritkán használt kifejezés. — **Kávés**: limonadier (limonádijé) [f].
- Cake** (kék): torta s egyéb puha sütemény.⁷⁾ — **Szárzsütemény**: biscuit (biszkít) [b].
- Calamitas**⁸⁾ [l], **Calamité** (kálamité) [f]: sok embert érő csapás, péld. árvíz, jégverés, rosz termés, háboru. — **Baleset**: accidens [l], accident (ákszidañ) [f].

¹⁾ Francsul: coup de poing américain (kudpoeññ ámerikeññ). — ²⁾ T. t. a 478. o. — ³⁾ T. t. a 326. o. — ⁴⁾ Nálunk nyilván amiatt hívják „cab“-nek mert Londonban jobbra általan „cab“-ről szokás beszélni s ott megforduló atyánkfiai a „Hansom“ különös nevének vélik. Neve kitalálójáról, Hansom építőművészről ragadt rá aki leleményére 1834-ben szerzett szabadalmat. Célja — amint tudjuk — hogy minél kevesebb hely elfoglalásával megkönnyítse a London utcáin kavargó óriási forgalom lebonyolítását; emiatt van csak két kereke s emiatt ül a kocsis a vendég fejébűjba mögött. — ⁵⁾ T. t. a 351—354. o. — ⁶⁾ Olykor — amint péld. Rostand „Cyrano de Bergerac“-jában látjuk — egész századdá verődtek össze. [„Les cadets de Gascogne“ — a gascogne-i nemeslegények.] — ⁷⁾ T. t. a 376. o. — ⁸⁾ A „calamus“ [nádszál, gabonaszár] szótól; vk. olyan égháboru amely a gabona szarát letöri.

- Camée** (kámé): képeskő [nemeskő belevéselt domborkás (bas-relief) képpel]. — **Camaïeu** (kámájó): sávós képeskő [fölső sávján át más-színű alsó sávjába vésett domborkás képpel] [f]. — **Nemeskőbe vésett homorukép: intaglio** (intályio) [o]. — **Vésett kő** [általán, tehát mindahárom együtt]: **gemma** [h].
- Camilla**: heverőágy [s]. — **Székfü**: kamomilla¹⁾ [g-l].
- Capuchon** (kápüsön): kámsza. — **Püposkő** [metszetlenül csiszolt nemeskő; nálunk: kápcion]: **cabochon** (kábosön) [f].
- Carbonnade** (kárbonád): rácson [szóserint: szenen] sült pecsenye. — **Sertésborda** [e.: karmenádli]: **côtelette de porc** (kotleet dö por^k) [f].
- Cardon** (kárdön)²⁾: az articsókához közeloakon bogáncsfaj³⁾ [latinul: cynara cardunculus]. — **Cardon** vagy **Carde** (kárd): e növény leveleinek ehető húsos nyelei s középső erei, a francs konyhának egyik kiválóan kedvelt cikke. — **Cardy** (kárdi): a cardon-nak másképp „spanyol cardon“ néven ismert faja.⁴⁾
- Carré** (káré), mt.: karrírt-nál.
- Carrière** (kárieer)⁵⁾: életpálya. — **Haladni** [németesen: „carrière-t csinálni“]: **faire son chemin** (feer szön smeön). — **Vágtatva** [németesen: „carrière-ben“] **lovagolni**: **aller à fond de train, à bride abattue** (álérá fön dö treön, á brid ábátü) [f].
- Carte-correspondence** (kárt koreszpöndaönsz): levelezőlap. — **Postai levelezőlap** [nálunk: „korespondenc-kártya“] azonban: **carte postale** (kárt postál) [f].
- Causeuse** (kózöz — „csevegő“): ívalakú párnázott kis háttas összeülő [f.: pamlag] két személy számára. — **Sugdöső** [szintén két személynek szánt] S alakú összeülő: vis-à-vis (vizávi), ha tűzdelt: **confident** (könfidaön) [f]. — **Körbülő**: **centre-lanch** (szentr léjns)⁶⁾ [b].
- Cello** (csello): „cske“ [kisebbítő képző]. — **Kisbögő**: violoncello (violoncsello) [o].
- Celluloid** [cellula (lat.) = „sejtecske“ + ejdosz (hell.) = „alak“]: 1. tartós fonálnem; 2. belőle készült szövet. — **Cellulose** [„sejtanyag“]: az elefántcsonthoz hasonló rugalmas terme, aminöböl péld. fésüt, bíjárgolyót, padlóterítőt gyártanak [h-l].
- Centimeter**: századméret. — **Mérörúd, mérőszalag** francsul se helyesen „centimètre“ [f].
- Chambre séparée** (saönbr széparé): osztrák szókapcsolat. — **Különszoba** [vendéglóban, kávézóban]: **cabinet particulier** (kábine pártiküjé) [f].
- Champignon** (saönpinyön): gomba [bárminő]. — **Csiperkegomba** [latinul: **agaricus campestris**]: **champignon de couche** (saönpinyöndkus — „melegágyi gomba“) [f].
- Chansonnette** (saönzoneet): dalocska. — **Énekeslány** [mulatóbeli]: **chanteuse** [saöntöz] [f].
- Chargé** (sarzsé), mt.: sarzsi-nál.

¹⁾ A hellén „kamájmélon“ [„földi alma“] szótól amelynek jelentését Plinius a székfü almaillatával magyarázza. — ²⁾ A „chardon“ (sárdön — bogáncs) választósabban csengő változata. — ³⁾ Tehát nem faja az articsókának, mintahogy a német s a nyomdokán haladó homi ismerettári tudomány tanítja. — ⁴⁾ A cardon legkeresettebb fajai: a [tűskés] „cardon de Tours“ (k. dö Túr) s a [tűskétlen] „cardon d’Espagne“ (k. Deszpány). — ⁵⁾ Eredeti jelentése: „versengőpálya“. — ⁶⁾ Mindannyiuk t. t. a 39. o.

Charlotte (sárlot), mt.: „Schalotte“-nál.

Chassé-croisé (sászé kroázé): keresztező lejtés. — **Hivatalcsere** [ném.: „chassé-croisé“]: échange de places (ésaõñzs dõ plász) [f].

Chateaubriand (Sátóbriaõñ) kiváló francs író neve. — **Közbensült** [két más marhaszelet közt rácson sütött vastag vajás marhaszelet (beefsteak) ropogós burgonyaszelettel és kontyvirágos [estragon-os — béarne-i — mártással]: [filet à la] Châteaubriant [vk.: „filet à la Châbrillant“¹⁾ [à la sauce Béarnaise].

Chatouille (sátúj): tengeri ingola. — **Doboz**: cassette (kászeet) [f].

Chaudeau (sódó): híg tejes mártás [híg crème]. — **Boros mártás-t** [„bõrsodó“-t]: a francs nem ismer. — **Borleves**: soupe au vin (szupó veõñ). Francsföldön parasztétel. — **Meleg bor** [vadászital]: vin chaud (veõñ só) [f].

Chenille (sõñfj), mt.: zsenilia-nál.

Chiffon (sifõñ): rongy. — **Pamutvászon**: toile de coton (toál dõkotõñ). — **Fehérnemüs szekrény**: chiffonnier (sifonyijé) [f].

Chignon (sinyõñ): [valódi] konty. — **Vendéghajtekercs**: faux-chignon (fó-sinyõñ) [f].

Citronnade (szitronád): citromosvíz [f.] — **Cukros citromhéj**: citronata (csitronátà) [o], citronnat (szitronà) [f].

Civiliste (sziviliszt): aki polgári jogot tanul. — **Polgárember** [nálunk: civilista]: bourgeois (burzsoà). — **Udvartartás költsége** [nálunk: civillista]: liste civile (liszt szivil) [f].

Claque (klák): rugóskalap. Francsföldön így értve ritkán használt kifejezés. Ott [kitalálója nevéen] „gibus“-nek (zsibüsz-nek) szokás híni [f].

Clique (klik): jellemtelen cselszõvõk szövetsége érdekük előremozdítása végett. — **Tisztességes társulás**: coterie (kotrí)²⁾ [f].

Closet (klóuzit — vk.: zárt hely): belsõ dolgozószoba. — **Könnyülõ**: water-closet (uõatõr-klóuzit) [b].

Coaks: a békák himnuszának visszatérõ ríme. — **Pörköltszén** [e.: pirszén]: coke (kóuk) [b].

Cognac: Charente-ban [Cognac vidékén] gyártott ószesz. — **Ószesz** [általán]: trois-six (troà-szi)³⁾ [f].

Commerce-játék. **Jeu de commerce** (zsõdkomersz): minden olyan játék amelyben bankos szerepel, tehát: koppasztó játék.⁴⁾ — **Szórakozó játék**: jeu de société (zsõdszosziété) [f].

Commissio: versengés [l]. — **Bizottság**: consilium [l], commission (komiziõñ) [f]. — **Megbízás**: mandatam [l], commission [f]. — **Boltjárás**: coõmptio [l], emplettes (aõñpleet) [f], shopping (saping) [b].⁵⁾

Compliment (kõñplimaõñ)⁶⁾: bók [szóval]. — **Üdvözlõ meghajlás**: révérence (rèvéraõñsz).

Componista. Ilyes szó nincs sem a latin se semmiféle román nyelvben. — **Zeneszerzõ**: compositore [o], compositeur (kõñpozitõr) [f].

¹⁾ Kitalálójának, egy francs „fõzõmûvész“-nek a neve. — ²⁾ Jelentésének magyarázata mt. a 248. o. — ³⁾ T. t. a 272. o. — ⁴⁾ T. t. a 484. o. — ⁵⁾ Francs jelentésével is csak úgy érthetõ hát boltjárásra ha valaki vagy csupán más megbízásával vásárol vagy rendel, vagy pedigha munkával biz meg kereskedõt vagy iparost. Helytelen használata t. t. a 451. o. — ⁶⁾ Jelentésének magyarázata mt. a 243. o.

- Comptoir** (kóntoár)¹⁾: fizető asztal, [nagy üzletben:] fizető szoba. — **Írószoba**: bureau (büró) [f].
- Comptoiriste** (kóntoáriszt): ilyen francs szó nincs. — **Kereskedő másolója** [ném.: kontorist, nálunk: komptoárista]: commis aux écritures (komi ózékritúr) [f].
- Comtesse** (kónteesz): grófné. — **Gróflány**: Mademoiselle (Mádmóázeel), mint bármely más úrilány [f].
- Conditeur** (kóndítór): ilyen francs szó csak a német földgömbön tengődik. **Conditor**: alapító.²⁾ — **Édességárus**: confettiere³⁾ [o], confiseur (kóñfizór) [f]. **Süteményes**: pâtissier (pátiszjé) [f].
- Conduite-lista**. Ilyes francs szókapcsolatot csak Németeurópában ismerünk.⁴⁾ — **Minősítő ív**: notes [secrètes] sur le personnel (not [szó]kret) szür lő piersznel — az alárendeltekről szóló [titkos] jegyzetek) [f].
- Comfortable** (kóñfortáb¹⁾) [f], **Comfortable** (kamförtöb¹⁾) [a]: kényelmes. — **Kétülékes bérkocsi**: coupé (kupé) [f], cab (keb) [a].
- Congrès** (kóñgre): nagygyűlés. — **Hímzőreze**: étamine (étámin) [f].⁵⁾
- Connexio** [l], **Connexion** [f]: kapcsolat. — **Viszony, befolyás** [e.: összekötetés]: potentia apud potentes [l], relations [influentes] (rölá-szióñ [zeññlúañt]) [f].
- Coperta**: párnahéj. — **Levélboríték**: busta [o].
- Convent**-nak [szabadkőművesek nagygyűlésének] csak a német tudomány területén hívják a francs nemzeti gyűlés-t. Hazájában és egyebütt „convention nationale“ (kóñvañszzióñ nászionál) néven ismerik [f].
- Coterie**, mt.: clique-nél.
- Coulance** (kulañsz): ilyen francs szó nincs. — **Előzékenység**: facilité (fászilité) [f].
- Couper** (kupé): levágni. — **Átlyukasztani** [nálunk: „kupírozni“ (utas-jegyét)]: contrôler le billet (kóñtrórlélbije) [f].
- Coupé** (kupé): 1. ülésenkint nem kapható I.-osztályú vasúti fülke [kocsi végén], 2. kétülékes csukott kocsi.⁶⁾ — **Vasúti szakasz**: compartiment (kóñpártimañ) [f].
- Coupé-coffre**, mt.: kupékoffer-nál.
- Couvert** (kuveer) francs nyelven sokmindenfélét jelent. — **Levélboríték**-ot azonban nem, mert ezt Francsföldön „enveloppe“-nak (aññvlop-nak) hívják.⁷⁾ — **Szabottárú étkezést** [„teríték“-et] sem, mert ennek a neve meg: repas [dėjeuner, dîner] à prix fixe (röpá [děžsóné, diné] à pri fiks) [f].
- Couvertirozni**. Ilyes szó nincs sem a francs sem az olasz nyelvben. — **Borítékba rakni**: envelopper (aññvlopé) [f], imbustare [o].

1) A latin „computare“ [összeszámolni] igétől eredő „compter“ (kónté — számolni) származéka. — 2) Péld.: Romulus és Remus. — 3) A „Conditor“ nyilván a rég elavult olasz „conditore“ germán mása. Olasz eredetije pedig alighanem a „candire“ [cukorral párolni] igével összetévesztett latin „condire“ [alapítani] ivadéka volt. Ami nálunk a „cukrász“ iparához tartozik, Francsföldön két külön ágra szakad: 1. a confiseur csak cukorral párolt gyümölcsöt és cukorkát [kivált „dragée“-t azaz: mandulást és hörpöst], 2. a pâtissier tortát, pastétomot, kávé, csokoládót, fagylatot, hörpöt és üdítő italt árul. — 4) T. t. a 484. o. — 5) T. t. a 459. o. — 6) T. t. a 361—363. o. — 7) Csomónak [f.: csomagnak] a göngyölkére [f.: göngyére] azonban szokás érteni.

Couvrir (kuvrír): elfödni. — **Mintázni** [fodrozni — nálunk: kuvrirozni, kovrirozni, guvrirozni s govrirozni]: gaufre (gófré)¹⁾ [f].
Crayon (kréjón — „krétácska“): írószár bele. — **Gépes írószár** [csupasz bélé]: porte-mine (port^o-min). — **Írónyél** [írótok — fával borított bélé]: porte-crayon (port^o-kréjón) [f].
Creton (krétón): töpörtyű. — **Fehér vászon**: cretonne (kréton) [f].
Criquet (krike): sáska [f]. — **Kriket-játék**: cricket [krikét] [a].
Croquette (krokeet): rátott göröngy [étel] [f].²⁾ — **Kerti golyósjáték**: croquet (krakit) [b], croquet (kroke) [f].³⁾
Cultusminister: Ministre du culte (miniszt dü kült): egyházi tisztviselő. — **Közoktatásügyi kormányzó** [nálunk: „kultuszminiszter“]⁴⁾: ministre de l'instruction publique (miniszt dö leñsztrüksziön püblik⁵⁾ [f].

Délicatesse (délikáteesz): gyöngédség. — **Csemege**: délicatesses (délikáteesz). — **Eleségárus** azonban: marchand de comestibles (mársa^oñd-komesztíb) [f].

Demi-monde (dömi^omóñd — talmitársaság): az úri [„jó“] társaságból kicsöppent nőknek [courtisane-oknak] hozzájuk szegődő úri játékosokból s náluknál magasabbróptú kalandorokból toborzott társasága amely **élőmodjával** és szokásaival az előkelő társaság utánzására törekszik. [Dumas Fils].⁶⁾ — **Ily társaság tagja** [férfi]: demi-mondain (dömi-móñde^oñ), [nő]: demi-mondaine (dömi-móñdeen). — **Nöeske**: cocote (kokot — gyermeknyelven: „tyúkocska“). — **Leder nő** [annak az ősi csapatnak [„vieille garde“-nak] a tagja amely — Meilhac szerint — „se rend toujours et ne meurt jamais“ [mindig meghódol és soha el nem pusztul]: marchande de sourires (mársa^oñdszurír) [f].

Desserte (deszert): étkezés után elhordott ételmaradék. **Désert**. (déseer): sivatag. — **Csemege**: dessert (deszeer).⁷⁾

Détailliste (détájiszt): olyan művész vagy író aki részek festésébe merül. — **Kiskereskedő**: détaillant (détája^oñ) [f].

Devisa. Divisa [o], **Devise** (dövíz) [f]: 1. küzdőjel, 2. küzdőmondás, 3. a kettő együtt.⁸⁾ — **Külföldön fizetendő váltó**: cambiali estere [o], effets sur l'étranger (efe szür lét^oñzse) [f], foreign bill (farin bil) [b].

Dilemma⁹⁾: 1. szarvas okoskodás [tehát: választás két lehetetlenség közt], 2. ált.: kínos választás két **súlyos** lehetőség közt [g]. **Alternative** (ált^oñatív): választás két **elkerülhetetlen** lehetőség közt [f]. **Általán kettős választás**-ra azonban egyikük sem érhető. — **Választás**: hájrézisz [g], choix [f].

Directe: egyenest, közbenjárás nélkül [l]. — **Nyíltan, magyarán**

¹⁾ Eredetének magyarázata mt. a 373. o. — ²⁾ T. t. a 150. o. — ³⁾ T. t. a 320. o. —

⁴⁾ Miért nem „közművelődési kormányzó“ [„kultur-miniszter“]? — ⁵⁾ Az egyházi ügyek kormányzata [la direction des cultes] Francországban nem az ő hatáskörébe tartozik, hanem hol egyik hol másik kormányzó [jobbára az igazságügyi] tennivalói közé kapcsolják. — ⁶⁾ T. t. a 344. o. — ⁷⁾ Vk.: asztalbontás. Mindegyik a „desservir“ [asztalról leszedni] ige származéka, az első, merthogy asztalbontás előtt kerül sorra. Csak a szerelem terén más a rend: „L'amour est un dîner qui commence par le dessert“ [A szerelem olyan lakoma amely csemegével kezdődik] — mondja egy szellemes francs. —

⁸⁾ T. t. a 447. o. — ⁹⁾ Tudományos jelentésének magyarázata mt. a 337. o.

- [mintahogy „bárbár“ eleink is mondták]: aperte [l], franchement (fraŋsõmaõñ), nettement (netõmaõñ) [f].¹⁾
- Diván** [pèrzsza szó]²⁾: olyan rugóspad amelynek se háta se karja [a háta helyére párnákat szokás rakni]. — **Kanapé**: hátas és karos keskeny rugóspad [g-f]³⁾ — **Szofo**: olyan kerevet amelynek a háta végignyúlik két oldalán is [a]. — **Chaise-longue** (seez lóñgõ): heverõszék [f].
- Docens** [melléknév]: „tanító“. — **Oktató tudós** [f.: egyetemi magántanár — ném.: Dozent, Privatdozent]: magister legens [l], agrégé à l'université (ágrèzsé à lüniverszité) [f].
- Dóm**: kupolás templom.⁴⁾ [f]. — **Székesegyház**: cathédrale [kátédral] [g-f].
- Double** (dúb¹ — „dupla“): kettõs. — **Bélelt**: doublé (dublé). A bélelt arany, ezüst tehát nem „double“, hanem „doublé d'or“ és „doublé d'argent“ [f].
- Dragant**: a [hellén „tragosz“ (bak) és „akanta“ (tõvis) szavakkal alkotott] francs „dragant“ (ádrágaõñ — tehát: „baktõvis“ — tudományos madáryelven: „bakszaru lepkeszeg“) németes változata. Helytelenül hívjuk hát így német példára cukrossüteményeinknek azokat az ehetetlen díszítéseit amelyeket tortásaink az „astragalus“ [magy.: bóka] különféle fajainak ragadós nedvével szoknak megdermeszteni s tarkára festeni. — **Ehetetlen díszítés**: ornements, fioritures, arabesques etc. de tartes (ornõmaõñ, fioritúr, arabeszkõ dõ tárt) [f].
- Drap** (drá): posztó. A posztót, amint tudjuk, sokmindenféle színûre szokás festeni. „Drapszínű“ tehát sokféle színt jelenthet. — **Nyersposztó-színű** [rõviden: nyersszínű]: beige (beezs) [f].
- Draperie** (dráprí) bármínõ redõzet [redõs szõvetdész]. — **Ákasz koronája** [szõvetdísze rudastól]: lambrequin (laõñbrõkeõñ) [f].
- Duellum**: háboru [l]⁵⁾ — **Tusa** [f.: párbaj]⁶⁾: certamen [l], duel (düel) [f].
- Dzsu-dzsicu**: boszorkányság. — **Cselvetõ bírok** [nálunk: dzsiu-dzsicu]: dzsú-dzsicu⁷⁾ [j].
- Elsanzsirozni**: „elváltoztatni“. [Changer (saõñzsé) = változtatni]. — **Eltüntetni**: escamoter (eszkámoté) [f].
- Eltussolni**: németes bárbár kifejezés.⁸⁾ — **Elsímítani** [gazságot]: étouffer (étufé — „elfojtani“) [f].
- Emballage** (aõñbálázs): csomózás [f.: csomagolás]. — **Göngyölék** [f.: göngy]: enveloppe (aõñvõlop) [f].
- Endémia** [„népben“ (levõ)]: helyi járvány [mint aminõ péld.: a golyva, a váltóláz]. — **Epidémia** [„népen végig“ (menõ)]: dúló járvány [e. talán (a „dúvad“-nak az „aszkor“-ral való összeboronálásával): „dúkór“ — mint péld.: a vörõshimlõ, a szamárhurut, az eurõpaiasság]. — **Pandémia** [„az egész népességen“ azaz: nagy területen végigsöprõ]: irtó járvány [péld.: a dögvész, a sárgaláz] [g].

¹⁾ „Directe kikértem magamnak“: nyíltan megmondtam hogy nem kérek belõle, [nagyobb nyomatékkal]: kereken kijelentettem, hogy tiltakozom ellene. — „Nem direkt [auszgezágt]házi bál volt“: hevenyészett házimulatság volt. Fogjuk mi még „üdirekt bál“-nak is hívni! — ²⁾ T. t. a 218. o. — ³⁾ T. t. a 308. o. — ⁴⁾ T. t. a 375. o. — ⁵⁾ T. t. a 325. o. — ⁶⁾ Hajdan: csata elõtt, közben vagy után vívott páros tusa, péld. Dávidé s Góliáté, Eteoklészé s Poliünikészé, a három Horatiúsé s Curiatiusé. — ⁷⁾ T. t. a 221. o. — ⁸⁾ T. t. a 400. o.

- En deux** (a^{oñ} dő): ketté.¹⁾ — **Kettecskén**: à deux (à dő) [f]
- Engager** (a^{oñ}gázsé — vk. „elzalogosítani“): szerződteni. — **Tánra kérni** [a német földgömbön: engagieren és angazsálni]: inviter à danser. [Je suis engagée: szerződtem. — Tánra foglalkoztam: j'ai des invitations] [f].
- Engrossiste** (a^{oñ}grósziszt): ilyen francs szó nincs. — **Nagykereskedő**: marchand en gros (mársa^{oñ}ta^{oñ}gro) [f].
- Entrée** (a^{oñ}tré): belépés. — **Báli köpenyeg**: sortie de bal (szorí dő bál) [f].
- Epidémia**, mt.: az endémia szónál.
- Epigon**: ivadék.²⁾ — **Kores nemzedék**: agenész gennéma. — **Kores utód**: agenész apogonosz [g].
- Epoha**: időpont.³⁾ — **Korszak**: periodosz [„körül-út“] [g].
- Espalier** (eszpályíjé): fasor. — **Katonai sorfal** [nálunk: spalír]: haie (hee) [f].
- Europaeismus**: nyugateurópai társadalomban élő értelmes művelt ember gondolkozó- s cselekvő-modja. — **Megértetlen idegen gondolatok összehabzsolása, idegen szokások, szólások dőre majmólása**: barbarismus [l].
- Excessivus**. Ilyes latin szó nincs. — **Szertelen**: immoderatus [l], excessif (ekszeszif) [f].
- Expédiens**. Expédient (ekszpédia^{oñ} — „kiláboló“): kibúvó. — **Segítő- [eszköz**: moyen (mo^{oñ}je^{oñ}) [f].
- Exprés** (ekszpre): szántsándékkal. — **Express** (ekszpreesz): sürgős [f].
- Existencia**: létel. — **Megélés**: subsistentia [l].
- Extrakabinett**: német szókapcsolat. — **Külön helyiség** [gyűjteményé sat.]: cabinet privé (kábine privé) [f].
- Égisz**: Zeüsz fürgeteget kavaró s villámot szóró regebeli ércpajzsa.⁴⁾ Igyhát: vki égiszével = pártolásával, védelmével. — **Cégér**: szémejon [g].
- Élite-bál**: németes szókapcsolat. Francsföldön ismeretlen fogalom és kifejezés.⁵⁾
- Étui** (étüi): tok. — **Zsójatartó** [ékszerdoboz]: écrin (ékre^{oñ}) [f].
- Fâché** (fásé — haragos) ugyan a francs is szok lenni; ámha **feszült viszonyba** kerül valakivel, nem mondja hogy „fâché“-ban hanem hogy „délicatesse“-ben (délikateesz-ben) van vele. — **Fasírozott** [haragos] húst is csak a német földgömbön szokás enni.⁶⁾ — **Darált**: haché (ásé) [f]. (Lásd: hachis — hachée szónál.)
- Farmer** (fámör) Britországbán: haszonbérő; Amerikában: független gazda [b].
- Favori** (fávori — „kedvelt“): angolos [bankos-]szakál. — **Cotelette** (kotleet): bordához hasonlító alakú favori⁷⁾ [f].

¹⁾ T. t. a 442. o. — ²⁾ T. t. a 346. o. — ³⁾ T. t. a 371. o. — ⁴⁾ Ájksz = kecske. Ájgisz: kecskebőrű védőpajzs. — ⁵⁾ T. t. a 440. o. — ⁶⁾ T. t. a 455. és 473. o. — ⁷⁾ Francsföldön [amint nálunk uraságaink inasai viselik] előre, nálunk hátra kanyarodik. A miénk — úgy tudom — lengyel eredetű viselet. Külföldön róla ismerik meg a magyart legbiztosabban.

- Fiacre** (fijákr): négyülékes csukott bérkocsi.¹⁾ — **Bérkocsi általán:** voiture de place (voátúr d^o plász) [f].
- Fiscalis** [fiskális]: közbíró vagy kincstári ügyész.²⁾ — **Ügyvéd:** advocatus [l].
- Fixer** (fiksze): megrögzíteni. — **Szemügyre venni** [nálunk: „fikszi-rozni“]: regarder fixement (rögardé fiksz^omaoñ) [f].
- Flock:** nyáj. — **Cölöp** [kerti golyósjátékban]: fock (fak)³⁾ [b].
- Flor:** a pölyhös selymet jelentő francs „fleuret“ (flöre) elferdítése. — **Gyászszalag** [férfi kalapján és karján]: crêpe (kreep).⁴⁾ — **Gyászfátyol** [nő kalapján]: voile de deuil (voál d^o dőj) [f].
- Fondants** (fónda^oñ): omlós cukorka. — **Hörpös cukorka:** dragées (drázsé), népiesen: bonbons à liqueur (bóñbóñzálikör) [f].
- Fontaine** (fóñteen — „forrás“): vízimű-számba menő nagy szökőkút. — **Szökőkút** [általán]: jet d'eau (zse dó) [f].
- Fournier** (furnijé): sütőkemencés. — **Fournir** (furnír): szállítani. **Bois fourni** (boá furni): tömött fa. — **Keményfaburkolat** [nálunk: furnír]: plaque (plák). — **Keményfával borítani** [nálunk: furnírozni]: plaquer (pláké). — **Keményfával borított** [nálunk: furníros] **bútor**: meubles plaqués (möbl pláké)⁵⁾ [f].
- Foyer** (fo^oájé — „tűzhely“): a színházi közönség közös társalgóterme [a mi nagy színházainkban: ahol a süteményes tanyáz]. — **Gyülekező** [„előcsarnok“]: vestibule (vesztibül — a vele egyet jelentő latin „vestibulum“ francsos alakja) [f].
- Frac** (frák): követkabát.⁶⁾ — **Fecskefarkú kabát:** habit (ábi) [f].
- Frequens:** gyakori. — **Népes, látogatott:** frekventált [l].
- Friseur** (frizör): régelavult francs kifejezés.⁷⁾ — **Hajbodorító:** coiffeur (koáfür).
- Frisura.** Ilyes szó nincs sem a francs sem az olasz nyelvben. — **Hajviselet:** coiffure (koáfür) [f], pettinatura [o].
- Frivole** (frivol): léha [férfi; beszéd]; mulató [asszony]. — **Sikamlós:** équivoque (ékivok). **Erkölestelen:** immorale (immorál) [f].
- Frou-frou** (fru-fru): selyemsuhogás. — **Huncutka:** frisettes (frizeet) [f].
- Frizírozni.** Friser (frizé): haját göndöríteni.⁸⁾ — **Haját rendbehozni:** coiffer (koáfé).

Gages (gázs; nálunk: gázsí): cseléd bére. — **Tisztviselő fizetése:** appointements (ápoeñtma^oñ), traitement (tretma^oñ). — **Tanítóé, orvosé, ügyvédé:** honoraires (onoreer). — **Művészé:** prix (pri). — **Színészé:** engagement (a^oñgázsm^oñ). — **Katonatiszté:** solde (szold), paie (péj). — **Közlegényé:** prêt (pree) [f].

Galanterie-(gála^oñtrí)-**árura** a leggalantabb francs se szok költeni, mert

1) Története mt. a 263., jelentésének magyarázata a 362. o. — 2) Jelentésének története mt. a 261. o. — 3) A latin „focus“ rövidítése. Aki csinálta, nyilván a lencse két gyújtópontjára gondolt. Nálunk persze „Pflöck“-nak [cöveknek] értődik. — 4) A latin „crispus“ [bodor] szótól. — 5) Ha azonban a borítás rakottmunka: meubles en marqueterie (möblza^oñ marketri). — 6) T. t. a 85. o. Spanyolul meg németül ugyan „habit“-nak értődik, mi azonban nem öltözünk se spanyol se német divat szerint. — 7) Régen feledésbe merült olasz változata, a „frisore“ is. — 8) Cheveux frisés (svó frizé) azonban nem csak bodorított hanem természetes göndör hajra is értődik.

- díszműves árut** [e.: „díszmű-áru“-t]: *objets d'art* (obzse dár), *objets de luxe* (obzsedlüksz), *vagy articles de fantaisie* (ártikl d^o fa^ontézi) néven ismer [f].-
- Galanterie-kereskedések** is csak német és magyar földön teremnek. Francsországban a **díszárusboltot** [e.: „díszműárúkereskedés“-t] hol „bazar“-nak hívják, hol a bennük kapható árukról nevezik meg [f].
- Galoche** (gálos): nedvességtől megvédő fatalpú alacsony cipő¹⁾. —
- Gumicipő** [e.: „kalucsni“ vagy „sárcipő“]: *caoutchoucs* (kautsu) [f].
- Gamache**²⁾ (gámás): az egész lábat lábszárat, sőt a comb egy részét is elborító, vékony bőrből, posztóból vagy viaszos vászonból készült lábbeli, aminővel a 16. százévben a harisnyát a sártól megvédték. Ma azonban senki nem hord ilyet. — **Bokavédő** (amely a lábfejet is elfakarja): *guêtres* (geetr). **Lábszárvédő** (amely a lábfejet szabadon hagyja): *moulières* (moltyjeer) [f]. **Lovasnak való lábszárvédő**: *leggings* (legingz) [b]. **Szalagokból csavart lábszárvédő**: *puttees* (patíz) [b]. **Gamaschen** meg **kamásli** néven csak a német nyelv uralmának: a területén hívják őket.
- Gardedame** (gárd^odám): német gyártmány. Francsul a nő kísérijét *chaperon*-nak (sáprón-nak) hívják.³⁾
- Gardirozni** [örizni] pedig Francsföldön tehenet, libát és egyéb ily hasznos házi állatot szokás. Nőről szólva francsul *chaperonne-ozásról* (sápronozásról) beszélnek. [f].
- Garderobe** (gárd^orob): ruhásszekrény vagy úrilakásnak csupán ruhásszekrényekkel bútorozott helyisége. — **Nyilvános ruhatár**: *vestiaire* (vesztieer)⁴⁾. — **Ruhakészlet** csak a színészé [tehát: jelmeztára]: *garderobe*; másé: *vêtements* (veetma^oñ) [f].
- Garderobier** (gárd^orobié), elavult kifejezés: ruhatárra ügyelő tisztviselő. — **Ruhatáros**: *représé[e]* au *vestiaire* (prépózé ó veszty¹eer) [f].
- Garnierung**. *Garniture*: peccsenyének ehetetlen díszítése [péld. *petre-zselyem*]. — **Keríték**: *bordure* (bordúr) [f].
- Gauner**⁵⁾: keresetkép szakértelemmel elkövetett bárminemű vagyoni büntettekben élő gazember. — **Gonosztevő** [általán, tehát aki e téren nem egyetlen keresetkép vagy nem szaktudással dolgozik]: *Schurke*. **Csaló**: *Betrüger* [n].
- Gazeuse** (gázóz): 1. csipkehajtogató lány, 2. légnemű [f].⁶⁾ — **Pezsgőgyümöleslé** francsul: *soda-water* (szoud^o uoat^or) [b].
- Génie** (zséni): lobogó szellem. — **Lobogószellemű ember**: *homme de génie* (om d^o zséni), még gyakrabban: *homme supérieur* (om szüpériór) [f].
- Geniestreich**: felemás szó [f-n]. — **Vakmerő esiny**: *tour de génie* (túr d^o zséni) [f].

¹⁾ T. t. az 530. o. — ²⁾ A spanyol „*guadamacil*“ szóból amely hajdan Guadames [tripoliszi] városban, később Spanyolországban gyártott sajtolt kecskebőrre értődött. — ³⁾ T. t. a 440. o. — ⁴⁾ Francs színházban és zeneművelőterem közelében van ugyan „*garderobe*“ is a közönség számára, hollétéért azonban nem szokás főnhangon érdeklődni. — Úriháznál hajdan a ruhatárban volt a hasonló rendeltségű helyiség. A francs orvosnak nyilván emiatt első kérdése a betegéhez, *s'il va régulièrement à la garderobe?* [rendesen jár-e a „*garderobe*“-ba?]. — ⁵⁾ Eredetének ismertetése mt. a 431. o. — ⁶⁾ T. t. a 485. o.

Genre. „Az én genre-om“: németes szólás. **Mon genre:** szokásom. —

Kedvemrevaló: mon type (mófi tip) [f].

Gezérés helyes jelentése nem óbégatás, hanem: Isten büntetése¹⁾ [zs].

Giardinetto (dzsiárdinetto: kertecske. — **Vegyes csemege:** giardinetto di frutta [o].

Glaçure (glászúr) csupán: cserépmáz. — **Máz, zománc** [nálunk: glazúr]: vernis (verni), émail (émáj) [f].

Gold-krém: badarság. Aranyból nem készül kenő. — **Hűtő kenő:** cold-cream (kóuld krím — „hideg krem“) [b].

Gourmand: (gurmaofi): falánk. — **Ízértő, ingyengőc:** fin gourmand (feofi g.), gourmet (gurme)²⁾ [f].

Gouvernante (gouvernafi): nevelőnő. Akinek azonban oklevele van vagy aki zenére, idegen nyelvre is oktat: institutrice (eönsztitütütris) [f].

Gratin (grateofi): pirított [„au gratin“ készült³⁾] étel kérge. — **Rács:** grill (gri). — **Zsömle-morzos:** pain émietté (peöfinémiété) [f].

Grillage (grijázs): varács. — **Pörköltmandolás sütemény:** nougat (nugá)⁴⁾ [f].

Guerrilla (gerrilyá — vk.: „kis háboru“): csatázgatás [f.: csatározás]. Helyesen érthető tehát „szabadcsapat“-ra s így a „guerrilla-harc“ szabadcsapat hadakozására. — **Szabadharcos** azonban nem „guerrilla“ hanem: **guerrillero** (gerrilyeró) [s].

Hachée (hásé): egy kukacfaj. — **Húsos vajas tészta:** hachis (hási) [f].

Hachée-fâchée (hásé-fásé). A francs nyelvben nincs sem ily szépen susogó szókapcsolat se „hachée“ se „fâchée“ főnév. Hachée = összevagdalt. Fâchée: haragos. — **Húsos vajastészta:** hachis (hási) [f].

Hands off! (hendz af! — „el a kézzel!“): **Ne bánd[s]!** Parancsoló tiltakozás támadás, beavatkozás ellen.⁵⁾ — **Föl a kézzel:** Hands up!

(hendz ap!) Támadó szólás ellenszegülés megelőzése végett [kivált rablóé, rendőré sat.]⁶⁾ [b].

Harmonika. Harmoniké [h. é.: tenné]: zenélőművészet [g]. — **Huziga:** Zieharmonika [n], accordéon [f], accordion [b].

Haut-gout (hó-gú, tudálékosan: ó-gú, wieni elmésséggel: húgó): ételnek étvágycsiklandozó, kivált fűszeres tulajdonsága. — **Állottizú** [magyarán: dögízú, vadhúsról]: avancé (ávaofnszé), hasardé (házárdé), faisandé (fözaofndé)⁷⁾ [f].

1) T. t. a 430. o. — 2) Gourmet — régen: groumet — a homályos eredetű angol „groom“ (grúm) kisebbitett alakja, vk. borárusinást jelentett. A „groom“-nak Britföldön állghanem „fiu“, majd „inas“ volt az ősi jelentése; így értődött később mind hazájában mind Francsöldön lovasgyerekre. — 3) T. t. a 95. o. — 4) A népies latin „nucatum“ [diós] szótól származó déli-francs kifejezés [spanyolul: nogoda] amely időmultával terjedt át mézzel vagy cukorral pörkölt mandolára. — 5) Jelentése gyakran egyezik a francs „laisser faire“ (lészé feer — szabad vásár) kifejezésével. Amikor péld. az angol parlament a berlini államgyűlés előtt, a múlt százév hetvenes éveiben Bolgárország függetlenségének a kérdésével foglalkozott, Gladstone Bolgárország számára „hands off“-ot kért. Azt akarta vele kifejezni hogy: ne álljuk útját Bolgárország függetlenülésének, hagyjuk szabadjára. — 6) Britföldön ezenkívül kézemeléssel történő szavazásra is szokás érteni. — Hóni szerescsen tudományuk nyilván amiatt használja helyette a „hands off“-ot, mert hands „auf“-ra érti, holott „auf“ angolul „up“, — „off“ pedig nem „auf“ hanem „weg“. — 7) A francsnak nincs rá főneve. Mi egyszerűen az „iz“ szóval is kifejezhetjük; péld.: „van-e íze az őznek?“

Havelock (hevlak)¹⁾: fehér mosó sapkahuzat hátul a nyakra lógó lebernyeggel amely a sapkán kívül a koponyát s a nyakszirtet is megóvjá a nap hevétől. — **Szárnyaskabát** [malaclopó]: Inverness cape (Inyörnesz kéjp)²⁾ [b].

Hochparterre: felemás szó [n + f]. — **Kisemelet**: rez-de-chaussée surélévé (rédsósze szürélvé — emelt földszint) [f].

Hokkedli. Hockerl: számoly. — **Mosogatószék** [Székelyföldön: kicsiszek] osztrákul: Stockerl.

Hôte favori (hót fávori): szeretett házigazdánk. — **A fogadóközönség reménsége**: grand favori (graon fávori) [f].

Hôtel garni (otel gárni)³⁾: hazájában rég elavult francs kifejezés. — **Bútoros szálló**: maison meublée (mezön möblé) [f].

Ignorálni. Ignorare [I], ignorer (inyoré) [f]: vmit nem tudni. — **Semmibevenni**: faire semblant de ne pas connaître, de ne pas voir (feer szaonblaon dönpa koneetr, dönpa voár) [f].

Influenza: hatás.⁴⁾ — **Lázás nátha**: grippe [o].

Instantia: buzgó sürgetés [I]. — **Hatóság**: instanza (insztancá) [o].

Inszinuálni. Insinuaré = „bekebelezni“ azaz: vmely tárgyat egy másikba tolni; módosult jelentéssel: szándékunkat vagy nézetünket olyan ügyesen másba csempészni, hogy célzatunkat ne vegye észre hanem a beléjojtott szándékot vagy nézetet a magáénak érezze. [Nyilatkozatról szólva: „szájába adni“].⁵⁾ — **Gyanusítani**: suspicari [I].

Jalousie (zsáluzi; nálunk: zsalu)⁶⁾: mozgóléces 1. faablak [amelyet hazánkban falun a téli ablak helyére akasztanak], 2. gördülő lécsor [aminőt nálunk városban az ablakköz fölső burkolatába szokás illeszteni]. — **Mozgathatatlan léces** 1. faablak [nálunk faluhelyen téli ablak pótlására], 2. gördülő lécsor [városban kívül sorakozik külső ablakaink elé]: persienné (perszien) [f]⁷⁾

Jingoismus [jingoism]: brit rajongó hazafiság [a].⁸⁾ — **Rajongó hazafiság általán**: chauvinisme (sóvinizm) [f].⁹⁾

Joujou (zsuzsu): gyermekjáték. — **Lógó** [csecsebecse] — breloque (brölok) [f].

¹⁾ Henry Havelock [1795—1857] brit táborfőről. — ²⁾ Inverness: szkot grófság: —

³⁾ Chambre garni = bútoros szoba. Tehát hôtel garni: olyan ház amelyben bútoros szobák kiadók. — ⁴⁾ T. t. a 299. o. — ⁵⁾ Az átojtott szándékunkat vagy nézetünk épinséggel nem kell megrohátónak lenni, sőt akarhat valaki nagyon helyes és üdvös szándékot vagy nézetet másba átcsempészni, amikor csupán amiatt folyamodik e modhoz, mert meggyőződése szerint másképp nem érhetné el célját. — Mi akik az „inszinuáció“-t „gyanusítás“-ra értjük — holott a gyanusítás az „inszinuáció“-nak csupán olykor jelenkező következménye — imént ismertetett igazi jelentését leggyakrabban a „szuggerálni“ [sugalmazni] szóval szokjuk kifejezni; az „imputálni“ [vkinek tulajdonítani], amikor — bár az „inszinuálás“ honi jelentésénél [gyanusító árnyéklat híján] valamivel enyhébben — nem esenyös hanem célzatos ráfogásra értődik, az „inszinuálás“-nak szintén csak következményét jelenti. — ⁶⁾ Eredeti jelentése: „féltékenység“, merthogy eleintén harem ablakára alkalmazott rácsra értődött. Bizonyára a „salugáter“-unkban „gáter“-ra nyujtott német „Gatter“ [rács] is így került bele. Ma ugyan a német nyelvben nincs ily szókapcsolat; hogy azonban régebben volt; arról következtetem, hogy „zsalu“-nk első hangja egyezik francs eredetijével, a „salugáter“-ét tehát nyilván a német nyelv szelleme dolgozta át s-sé. — ⁷⁾ Mt. még egy és más róluk ugyane szótárban: a rolette, rouleau, II. szótárban pedig: a salugáter szónál. — ⁸⁾ T. t. a 92. és 264. o. — ⁹⁾ T. t. a 266. o.

Jour fixe (zsúr fiksz): elavult kifejezés. — **Fogadónap**: jour de réception (zsúrdrészepszión), jour (zsúr) [f].

K betűvel kezdődő vendégzavaink jelentős része eredeti írómodjuk szerint C-vel írva található meg.

Kalucsni, mt.: galoche-nál.

Kamásli, mt.: gamache-nál.

Kanapé, mt.: diván-nál.

Kaputos ember. Caput = fej [l]. Kaputos tehát minden ember akit —le nem fejeztek. — **Úri sorbéli** [kámzsás esőköpenyeget, capote-ot (kápote-ot) viselő] **ember**: „kapotos ember“ [f].

Karamáni terítő [akasz]: horgolásra emlékeztető munkával szőtt keleti terítő. Ami akasznak való likacsos terítőt a mi fez-es szemfi-aink árulnak ilyen [vagy „caramagni“-vá olaszosított] néven, nem Karamánban, hanem Kisázsia más tartományaiban készül s igazi neve — merthogy lányok munkája — „küzkilim“. [Küz = lány; kilim = rövidszálú terítő] [t].

Karmenádli, mt.: carbonnade-nál.

Karnis. Cornice (kornícse): oszlop párkánykoronája [o]. Ugyanezt jelenti a tőle származó francs „corniche“ (kornis) és német „Karnies“ [igazi német kifejezéssel: „Simsleiste“] is. — **Akaszrúd**: asta delle tende [o]; bâton à rideau (bátófnáridó¹) [f]. — **Akaszkeret**: telaio per le tende [o]; bâti à rideau (báti á ridó) [f].

Karrírt²) Carré (káré): négyzögletes. — **Mezős, sáhos** [e.: „kockás“]: quadrillé (kádrijé) [f].

Kasírozni. Cacher (kasé): elrejtteni.³) — **Ráfeszíteni** [vékony papirost (péld. képfogatot) vastagra]: étendre (éta^ondr) [f].

Kasírozott. Caché (kásé): elrejtett. — **Utánzott** [színpadi kellék — németül: kaschiert]: truqué (trüké) [f].

Kataklüzma: világszerte ismert orvosi eszköz. — **Világfölfordulás**: kataklüzmosz [vk. csak: vízőzön; modosult jelentéssel: földrengés is] [g].⁴)

Kisztíhánd. Az ember kezeféjén tenyésző nyüzsgetenyészeteket a kutya szokja a nyelvvel végigsöpörni. Nyilván tőle tanulta az ember hogy ilykép tanusítsa hűségét. Ennyi a szokásról „mint ilyen“-ről. A kifejezés „mint olyan“ pedig afféle telivér osztrák szólás amely nem való értelmes és művelt ember szájába. Az ember vagy megcselekszi; így szükségtelen locsogás. Vagy nem; ekkor hazugság. Osztrák-Magyarországon kívül az egész művelt világon úr és paraszt egyaránt „jó napot“, „jó reggelt“ és hasonló jót kíván egymásnak üdvözléskép, aminthogy köszönetét is emberhez nem pedig kutyához méltó módon szokja nyilvánítani [w].

Knoten [a francs „noeud“ (nő) fordítása — „csomó“]: akármilyen kötnivaló [nem kész] nyakravaló, tehát nem csak evezős [„matróz], hanem csokor [szalag] és széles [„plastron“-nak (mellborító) alkalmas „écharpe“ is] [n].

Koffer. Coffre (kofr): bárminő láda, csakép úti nem.⁵) — **Utazóláda**: malle (mál). — **„Kézi koffer“**: valise (válíz) [f].

¹) Nem pedig — amint nálunk mondják —: „triangle“ ami az akasztól jobbra eltakart vasrudat jelenti. — ²) T. t. a 191. o. — ³) T. t. a 455. o. — ⁴) A „kataklüzmosz“ ősi hellén, a „kataklüzma“ ujan gyártott görög szó. — ⁵) T. t. a 373. o.

Konstantinápoly¹⁾: Byzantium fővárosának rég korát mult neve [g]. 1453 óta Isztambul illik a helyére [f].

Kontraszignálni [contrasignare]: mástól már aláírt okiratot hitelességének kiegészítése végett aláírni, tehát aláírásával máséhoz járulni.²⁾
— **Aláírni**: szignálni [signare] [f].

Krakovianka: krakow-i hölgyecske. — **Krakoviak** (krákoviák): Krakow (Krakuv) városáról nevezkedő lengyel nemzeti tánc³⁾ amelynek dallal kísért lejtése-közben ugyan a táncolók ajkán gyakran megcsendül a „krakovianka“ szó, a táncnak azonban nem ez a neve [p].

Kujón, **Coion** (kujón): gyáva pimasz. — **Huncut**: fripon (fripón) [f].
Kujonírozni. **Coionner** (kujoné): 1. vkivel úgy bánni amint mamlisszal szokás, 2. vkit megcsalni [így értve pedig nem a csaló a „coion“ hanem áldozata]. — **Boszantani**, **gyötörni** [a német földgömbön: kujonieren, kujonírozni s kunérozni]: contrarier (kóntrárié), tourmenter (turmañté) [f].

Kupékoffer: ujkéletű német szókapcsolat.⁴⁾ — **Utításka** tehát nyilván: „valise de compartiment“ volna, ha a valise jelentése⁵⁾ bármilyen toldást fölösse nem tenne [f].

Kvittelni, **Kvittírozni**. **Quitter** (kité): elhagyni. — **Tartozást leróni** [nálunk: „kvittelni“]: acquitter (ákité). — **Szolgálatot elhagyni** [nálunk: „kvittírozni“]: quitter le service (kitélszervis) [f].

Lambrequin (lañbräkeñ)⁶⁾: ablak, ajtó vagy ágymennyezet akaszának a koronája [egész felső díszítése: rudastól, szövetestől]. — **Ablakterítő** [ablak alá akasztott szőnyeg, pokróc, hímzés] Francsöldön ritkán látható; alkalmas hely is csak nemrég épült házban kínálkozik számára mert korábbi épületben [amint Németalföldön mindenütt] az ablak a padlónál kezdődik, ahol pedig van ablakalja, nagyon alacsony. Am ahol kivételkép akad ily lakásdísz [amelynek nyilván a német „Stickerei am Fensterbrett“ (hímzés a könyöklőn) volt az őse], ott se „lambrequin“-nek hanem „garniture de tapisserie“ (garnitúr dő tápiszri) vagy rövidebben „chemise“ (smíz) néven ismerik. [Ne tessék rajta elszörnyűködni: a „chemise“ szó Ploetz nyelvtanító könyvében olvasható jelentésén kívül „terítő“-t is jelent] [f].

Lampion (lañpión — „lámpácska“): ünnepi világításhoz használt mécses. — **Papiros lámpa** [minősége szerint]: lanterne vénitienne, chinoise (lañtern véniszien, sinoáz) sat.; csak a köznépi nyelven: lampion [f].

Lasso (lásszo): póráz.⁷⁾ — **Pányva**: lazo (látó), [a cowboy nyelven] larria, riata [s].

¹⁾ T. t. az 590. o. — ²⁾ Aki „ellenjegyzés“-nek fordította nyelvünkre, se tudta szegény, mit fordít! — ³⁾ A francstól tökéletesbített faja [Krakow francsos nevéből, „Cracovie“-ről]: „cracovienne“ (krákovien). — ⁴⁾ Sem a „coupé“ sem a „coffre“ nem azt jelenti amire a német érti. Kupé francsul: compartiment, Koffer pedig: valise. — ⁵⁾ T. t. a 481. o. — ⁶⁾ A középkorban a vért alján [az ókori harcosok öltözetét utánozva] végigfutó színes szalagot, majd különféle lobogó sisakdísz jelentett s alighanem a „lambeau“ (lañbó — cafat) szó valamelyik régi változatának az ivadéka. Nálunk dívó németes jelentésének nyilván abban rejlik a magyarázata hogy a német a „lambris“ (lañbri) szó származékának érezte s így értette az ablak alatti faburkolat takarójára. — ⁷⁾ Laccio (lácchio): hurok [o].

- Last not least** (Lászt nőt líszt): Végső bár, ám nem utolsó [Shakespeare].¹⁾ — **Végül**: at last (et lászt) [b].
- Lavoir** (lávoár): ruhamosóhely folyóvíz partján; mosóintézet. — **Mosdótál**: cuvette (küveet) [f].
- Leander**: Hero szerelmesének, a világhírű úszódalának a neve [g]. — **Borostyánrózsa**: oleander²⁾ [Linné] [g-o].
- Lehnung**: honi német szótárakban tengődő szó amelyet a német nyilván „támaszkodás“-felére értene. — **Zsold**: Löhnung [„díjazás“] [n].
- „Le style c'est l'homme“ (Lő sztil e lom meem — „A stílus az ember“) mondásának világszerte elterjedt francs elferdítése amelyet ép ellenkezőjére szokás magyarázni mintahogy szerzője értette. Buffon mondásának az a veleje hogy az író munkájából csak írómodja igazán a magáé: *tartalma* az emberiség örökévé válik [f].
- L'homme**: spanyol kártyásjátéknak voltaképp egyik főjátóját jelentő francs neve.³⁾ — **Hármasjáték**: tresillo (treszilyó) [s].
- Liberia**: afrikai szerezcsen köztársaság neve [l]. — **Inasruha**: livrée (livré) [f].
- Lieutenant** (liötnaon — „helyettes“ [a századosé]): főhadnagy. — **Hadnagy** [nálunk lájdinánd]: sous-lieutenant (szuliötnaon) [f].
- Lilaszínű**. Honinyelvünkön nincs „lilá“-nk, színe se lehet hát.⁴⁾
- Logis**: lakatlan vagy idegen lakás. — **A magam lakása**, ha tágas: appartement (ápárt^omaon), ha szűkebb: logement (lozsm^oon) [f].
- Lokálpatriotismus**: német szókapcsolat. — **Kocahazafiság**: patriotisme de clocher (pátriotizm^odklosé) [f], parochialism (peró^oki^olizm) [b].
- Lord Asquith** (L^ord Eszku^t). Nagybritorság mostani főkormányzóját [miniszterelnökét] honi sajtónk avatta főúrrá [lord-dá]. Otthon csak a Mr cím illeti meg. Igaz ugyan hogy „first lord of the Treasury“ [főkinestárnok], ez a „lord“-ság azonban pusztá cím amely nem jár peer-i méltósággal [b].
- Lorgnette** (lornyeet): színnéző, röviden: néző [f.: színházi látcső; gyönyörűen: dalszínházi kukucs]. — **Nyeles szemüveg**: lorgnon (lornyón)⁵⁾ [f].

¹⁾ T. t. a 338. o. — ²⁾ T. t. a 471. o. — ³⁾ T. t. a 469. o. — ⁴⁾ T. t. a 489. o.

⁵⁾ A látás élesítésére használt eszközöknek nálunk gyakran összetévesztett francs nevei Eitzen i. m. [13. o.] található csoportosítása szerint [azonban többrendbeli tévedésének helyesbítésével] a következők:

I. mindakét szemre valók:

1. face-à-main (fász-á-meon): hosszúnyelű szemüveg;
2. binocle (binokl — lat.: „bini oculi“ = mindakét szem): a) *csíptető*; b) *rövidnyelű szemüveg*; c) [nálunk nagyon ritkán használt] kétgú nyeles színházi szemüveg: *nézővilla*;
3. lorgnon (lornyon — „lorgner“ = sandítani): 1. *csíptető* [magyarul „lornyó“-nak mondhatnók], 2. *rövidnyelű szemüveg* [ezenkívül: félszemnek való egyetlen lencse; másképp: monocle];
4. pince-nez (peonész-né): „*orrcsíptető*“;
5. lunettes (lünet — „lunette“ [holdacska] = lencse): *pápaszem*;
6. lunette d'approche (lünet dápros): a tárgyakat közelebbhozó messzenéző, tehát: *közelhozó*.

- Lorgnon** (lornyón), mt.: lorgnette-nél. 321
Lusztér. Lustre (lúsztr): csilló. — **Fényes selyem-, gyapju- vagy kevert szövetnem** [nálunk lúsztr]: lustrine (lúsztrin)¹⁾ [f].
Luxoriosus [l], **Luxurieux** (lükszüríjő) [f]: buja. — **Fényűző:** luxuosus [l], luxueux (lükszűő)²⁾ [f].
- Machiniste** (másiniszt): színházi gépesmester. — **Robogós** [nálunk: masiniszta]: mécanicien (mekániszijeőñ) [f].
Mademoiselle (Mádmoaézel — „kisasszonyom“): úrilánynak értve csupán megszólításkép vagy az említett személyt tüzetesen meghatározó szó előtt használható,³⁾ péld.: Mlle ma fille (M. mã fíj), lányom; Mlle Clo-Clo, Klotild úrilány. — **Úrilány** minden más esetben: Demoiselle (Dömoáézel — a latin „dominicella“ [„kis úriasszony“] szótól). Helytelen beszéd hát: „A gyerekek a mademoiselle-el sétálni mentek“ ahelyett hogy: a demoiselle-lel mentek sétálni. — „Demoiselle“, nem pedig „mademoiselle“ — amint a 287. oldalon láttuk — a szitakötő népies neve is [f].
- Maitre de plaisir** (meetdplezír): németeurópai szókapcsolat.⁴⁾ — **Mulatságrendező:** amuseur (áműző — „mulattató“) [f].
Maitresse (meetreesz — úrnő, parancsoló): vkinek a kedvese. — **Eltartott nő:** femme entretenue (fám aon̄törtönű). — **Eltartott kedvese:** son amie (szóñnámí), sa bonne amie (szá bon ámí), sa petite femme (szá pöthít fám) [f].
- Major** (mázsór): a számvitelen s az ujoncozáson örökődő törzstiszt. — **Őrnagy** [gyalogságnál:] chef de bataillon (sef dő bátájón), [lovasságnál:] chef d'escadron (sef deszkádrón) [f].
- Malheur-jére** (málór-jére) csak a német meg a magyar szok játékban panaszkodni. A francs is mondja ugyan hogy: „Je joue de malheur“ (Zsö zsú dmálór), balszerencséjét azonban „guignon“-nak (ginyóñ-nak) vagy „déveine“ (déveen-nek) hívja.⁵⁾
- Manoeuvre** (mánövr): hadmozdulat [péld.: kanyarodás]. — **Hadgyakorlat:** exercices militaires (egzerszisz militeer) [f].
- Manchette** (mañseet): vendégkézelő. — **Inghezvarrt kézelő:** poignet (poáonye) [f].

7. lorgnette (lornyeet): szokott nagyságú színnéző [ezenkívül: félszemre való lunette d'approche több lencsével];

8. jumelle [s] (zsümeel — „ikrek“) vagy double-lorgnette (dúbi lornyeet): nagy színnéző; futásnéző;

9. télescope (télészkop): messzenéző;

II. félszemre valók:

1. monocle (monokl): *félüveg* [t. t. a 99. o.];

2. longue-vue (lóng-vú): a „jumelles“-nél távolabbra használható messzenéző.

¹⁾ Mindegyikük a latin „lustrare“ [tisztítani] szótól ered és dísz tárgyon, bútoron, szöveten mesterséggel szerzett fényétől jutott jelentéséhez. — ²⁾ Németül mindegyikük: „üppig“. — ³⁾ Magában csupán a francs király bátyja legidősebb leányát megillető cím. — ⁴⁾ T. t. a 441. o. — ⁵⁾ T. t. az 549. o.

Mansard (maońszár): örvös galamb. — Púpos háztető, födélalja, padlásalakás, padlásablak: mansarde (maońszárd)¹⁾ [f].
Mariandl [w]. Marionette (márieonet): orsó. — Pergő kocka: toton (totóñ)²⁾ [f].
Markírozni. Marquer (márké): megjelölni. — **Határozott** [németesen: „markírozott“] arcvonások: traits prononcés (tre pronóńszé)³⁾. — **Súlyt vetni** [szóra]: souligner (szulinyé). — **Álakoskodni**: feindre (feońdr). — **Jelezni** [vadat, kutyáról szólva]: être en arrêt (eetr aońnare) [f].
Maródi. Maraúd⁴⁾ (máró): csavargó. — **Kimerült**: áras, fatigué (là, fátigé) [f].
Marqueur (márkór): valaminő jelzéssel [péld. árukével] foglalkozó ember. — **Tekeesős**: [garçon] pointeur (poeońtór) [f].
Marsruta: németes szózatolat⁵⁾. — **Menetternv**: itinéraire (itinéerer). — **Útszabás** [nálunk: „kötött marsruta“]: itinéraire obligé (i. oblízse) [f].
Matador (mátador⁶⁾ — „ölo“⁷⁾: bikaölo szolga⁸⁾ ⁹⁾. — **A bikabószítész főszemélye** [aki a bikát leszúrja]: primera espada (primer espádá)¹⁰⁾ [s].
Match (meccs — vk.: vkinek v. vminek a párja): két versengő fél [személy vagy csapat] mérkőzése. — **Többé**: competing (kómpítíng) [b].
Matinée-nak (mátiné-nak) helyesen nevezhető a délutáni előadás Párisban, merthogy délután hat óra tájt vagy még később szokás ebédelni; a „matin“ [reggel] tehát vk. „ebédelött“-öt jelent, a délutáni előadás pedig jobbra egy vagy két óra tájt kezdődik. Nálunk azonban, ahol a nagyközönség jobbra déltájt ebédel, a „reggel“ pedig „délelött“-öt jelent, a „matinée“ két, három és négy órakor kezdődő délutáni előadásra érve, rettentően bárbár-ízű kifejezés.¹¹⁾ [f].

¹⁾ E kifejezést az avatlatlan közönség jobbra Jules Hardouin-Mansard-nak (Zsül Hárduoń-Maońszár-nak — 1646—1708), a versailles-i kir. palota építóművészenek a nevével származtatja, holott François Mansard-nak (Fraońszoa M.-nak — 1598—1666), a Carnavalet-kastély alkotójának a nevéhez fűződik, noha hozzá is helytelenül, mert Pierre Lescot (Pieer Leszko — 1510—1571) egy századdal korábban ilyen tetóvel fődte a Louvre régi szárnyát. François Mansard neve tehát csak dívatba hozataláért ragadt rá. — ²⁾ T. t. az 512. o. — ³⁾ „Traits marqués“ kifejezés ugyan a francs nyelvben is van, azonban különös ismervvel jelzett, péld.: himlőhelyes, tetovált arca értődik. — ⁴⁾ A „maraúd“-ból a harmincéves háboru idején került ki a „maraude“ (máród — fosztogatás) meg a „maraudeur“ (máródór — fosztogató) ami akkortájt olyan elzüllött katonára értődött aki seregétől elmaradt hogy a nyomában támadt zavart fosztogatásra használja. Francsföldön ma is így értődik. Hogypedig e „martialóc“ jobbra betegség vagy kimerültség színlésével szakadt el seregétől, Németföldön a „marode“ igazi beteg katonára értődik. — ⁵⁾ T. t. a 442. o. — ⁶⁾ Latinul: mactator. — ⁷⁾ Ölni spanyolul: mactar. — ⁸⁾ Ha a primera espada nem találta ugyan szíven a bikát, ez azonban összeruskad, a szolgák besietnek és vadászkeszsel adják meg neki a megváltó döfést [e.: kegyelemdőfést]. Az ilyen szolgát hívják Spanyolföldön „matador“-nak. [A bika bószítésében azonban semmi része nincs.] — ⁹⁾ Modosult jelentéssel: 1. a tresillo [l'homme] játékban főütő [mi is beszélünk „bikaölo“ kártyáról]; innén [nempedig első jelentéséből]: 2. kolompos, főember [székesfővárosunk községi életében: „törzsió“]. — ¹⁰⁾ Spanyolországban ugyan a nép „matador“-nak is hívja; ámha valaki szembe szólítaná így, bizonyára époly kevéssé számíthatna rá hogy valaha életében fogadja köszöntését mintha valaki nálunk valamelyik Kossuth-utcai vagy eskü-úti „fogkirály“-unkat „foghúzó úr“-nak címezné. — ¹¹⁾ Elmésségre azonban Francsföldön is nyílik alkalom a „matinée“-val. Péld. amikor családi tanácskozás folyik, mikorra hívják meg a ház serdülo leányának az ismerőseit s az egyik szülo megszólal:

— J'ai une idée! Prochainement nous allons donner une *soirée* qui aura lieu l'*après-midi*. [Ötletem van: adjunk a napokban *esti* mulatságot — *délután!*]

— On appelle ça une *matinée*. [Ilyesminek azonban *reggeli* multság a neve], — veti oda az érdekelt leányzó.

Matric. Matrix: homoru öntőminta [l]¹⁾. — **Enyveskép:** métachromatypie [f], metachromatype [b].

Memento mori: Ne feledkezzél meg róla hogy meg fogsz halni! — **Gondolj a halálra:** Memento mortis! [l].

Ménage (ménázs): háztartás. — **Katona napi élelme** [nálunk: menázi]: l'ordinaire (lordineer) [f].

Menu (mönü): étrend. — **Étlap:** carte du jour (kárt dü zsúr) [f].

Merci (mierszi — köszönöm): köszönöm, nem kérek belőle.²⁾ — **Köszönöm:** grand merci (graon m.), merci beaucoup (m. bóku) merci bien (m. bijeon) [f].

Meteor. Meteórosz: légtünet. — **Bolygókö:** meteórolit [g].

Mignon-sütemény: „kedves“ sütemény.³⁾ — **Tortácska:** tartelette (tártlelet) [f].

Miss, mt.: Mr-nél.

Mister, mt.: Mr-nél.

Mistress, mt.: Mr-nél.

Mobilis [l], **Mobile** (mobil) [f]: megmozdítható, ingatag. — **Mozgékony:** agilis [l], agile (ázsil) [f].

Modern. Moderno: ujdón. — **Divatos:** alla moda⁴⁾ [o].

Molett. Mollet (mole): síma s lágy szövet, párna, kenyér. — **Dunci** [telt, formás]: dodue (dodü) [f].

Morganaticus házasság: balkézre kötött házasság.⁵⁾ — **Bagolyhit:** Kebshe [n], concubinage (kónkübinázs) [f].

Mr [csupán így, rövidítve „Mister“ (Miszlör) helyett]: úr. **Mrs** [csak e rövidített alakkal „Mistress“ (Miszisz) helyett]: úriasszony. — **Miss** (misz): úrilány. Egyedül bármelyikük csupán *megszólltásra* használható cím, mégpedig **Mr:** „uram“-nak érve, **Mrs** csupán inastól úrnőjéhez intézve, **Miss** nagyon ritkán. Egyébkép az első meg a másodikat csupán nemzetségnév, a harmadikat jobbra személynév [keresztnév] előtt szokás használni.⁶⁾ ⁷⁾ — **Üriember:** gentleman (dzsentlmön). **Üriasszony:** lady (léjdi). — **Ürilány:** young lady (jang léjdi) [b].

Mrs, mt. az előbbi szónál.

Mysterium: titkos tudomány [g-l]. — **Szent színjáték:** ministerium⁸⁾ [l].

Négligé (néglizsé): elhanyagolt⁹⁾. — **Pongyola:** robe de chambre (rob dō saonbr — szobai ruha), robe d'intérieur (rob deonteriör — otthoni ruha), déshabillé (dézábíjé — öltözetlen, h. é.: állapot) [f].

Neurasztenia [neuron = ideg; a = nem; sztenosz = erő — tehát: „nem erős idegűség“ azaz: ideggyöngülés]: az idegeknek megeröltetésükkel

¹⁾ T. t. az 528. o. — ²⁾ T. t. a 348. o. — ³⁾ T. t. a 377. o. — ⁴⁾ A két fogalom közt jelenkező különbözőség magyarázata mt. a 343. o. — ⁵⁾ Francsul: mésalliance (mézáljaonisz — balházasság). T. t. a 346. o. — ⁶⁾ Nemzetségnév előtt „Miss“ a család legidősb hajadonát jelenti, mintahogy a következő találómesén látjuk: Welcome be all Fortune's daughters except the eldest. [Miss Fortune — misfortune]. — ⁷⁾ Lehetetlen szólás hát péld. hogy: Gyerekeimet ma este a miss fölügyeletére hagyom [nyilván a kályha tetején hogy a „miss“-nek „föl“ kell rájuk ügyelni] — ahelyett hogy: Miss Bigbony vagy Miss Joe ügyeletére hagyom őket. — ⁸⁾ T. t. a 164. o. — ⁹⁾ Üriasszony öltözete sohasem „elhanyagolt“.

- szerezett múltó gyöngesége¹⁾. — **Neuralgia** [neuron = ideg; algosz = fájdalom]: idegfájás.²⁾
- Nimbus**: üdvözítőfény³⁾ [l]. — **Varázs**: prestige (presztízs) [f].
- Nipon** [„Napkelet országa“] nem — amint régi térképeken látható — „Japán“ legnagyobb szigetének hanem az egész „japán“ birodalomnak a hivatalos neve. — „Japán“ legnagyobb szigete: Honsiu [„főország“] [j].
- Nippes** (nip): női pipere. — **Apró díszek**: bibelots (biblo) [f].
- Nóbl passzió**. **Passion noble** (pásziófi nobl): nemes hábor.⁴⁾ — **Úri kedvtelés** [ném.: noble Passion, tehát nálunk: nóbl passzió]: passion du grand monde (pásziófi du gra^on móñd) [f].
- Nota bene** [„jegyezd jól meg!“]: 1. megjegyzendő, 2. megjegyzés⁵⁾ [l].
- Notesz**. **Notes** (not): jegyzetek. — **Jegyzőkönyvecske**: carnet (kárne),⁶⁾ calepin (kálpe^ofi)⁷⁾ [f].
- Numero**: számú.⁸⁾ — **Szám**: numerus [l].

- Odaliszk**, helyesen: **Odalik**: 1. haremszoba, 2. haremlakó.⁹⁾ — **A szultán felesége**: kadin. — **A szultán kegyeltje**: ikbál [t].
- Operista**: énekesjátékíró [o]. — **Énekesszínész**: cantante d'opera [o], chanteur, cantatrice d'opéra (sa^oñtór, ka^oñtátrisz dopérá)¹⁰⁾ [f].
- Ordinatio**: papszentelés. — **Orvosi rendelés** [a német földgömbön: Ordination és ordináció]: consultatio [l].

- Paletot** (pálto): bokaverő. — **Térdigérő tavaszi vagy őszi kabát**: pardessus (párdszü) [f].
- Pandémia**, mt.: endémia-nál.
- Pansio**: megnyitás [l]. — **Pihenőpénz**: mt. pensio-nál.
- Paradokszon** [para = mellett; dokszon = vélemény; tehát: „különvélemény“]: a közgondolkozással ellenkező váratlan, föltűnő [olykor: csodás, badar] állítás;¹¹⁾ — mint a beszélőművészetben használt fogás:

¹⁾ Avatlatlanok szólása szerint, tehát szabatosan meg nem állapítható jelentéssel: nervositas [idegesség]. Ez a kifejezés azonban — amelyet a tudományos nyelv nem ismer s általán „az idegek érzékenységé“-re érthetünk — nemcsak szerzett hanem örökölt ideggyöngülésre is érthető. — ²⁾ Tehát röviden: nervositas: „ingerlékenység“; — neuraszténia: „ideggyöngülés“; — neuralgia: „idegfájás“. — ³⁾ T. t. a 101. o. — ⁴⁾ Noble — amint a 340. oldalon láttuk — „nemes származású“-t és „nemeslelkű“-t jelent. **Passion noble** — amint La Rochefcaulduc mondja —: „quelque passion qui élève vos sentiments, qui vous rend plus généreux, plus compatissant, plus humain“ [olyan hábor amely érzelmeink föllendítésével nagylelkűbbé, könyörületesebbé, emberségesebbé tesz.] Ez a meghatározás bizony sehogy sem illik olyan kedvtelésekre aminőket a német földgömbön szokás e néven emlegetni. — ⁵⁾ Iratot csak a bárbar magyar szok bizonyítékképp „NB. alatt“ csatolni ahelyett hogy valaminő „jelle“ tenné. — ⁶⁾ A negyedrért hajtott papirost jelentő latin „quaternium“-tól. — ⁷⁾ Calepino olasz tudós nevéből. — ⁸⁾ T. t. a 467. o. — ⁹⁾ T. t. a 218. és 219. o. — ¹⁰⁾ Röviden: „N. N. de l'opéra de X“. — ¹¹⁾ Paradokszonok voltak péld. Galilei-nek (Gáliléji-nek) világraszóló csillagászati tanításai, amelyek miatt fogsággal kellett lakolnia, valamint Galvani-nak az állatok testében rejtőző villamosságot ismertető előadásai amelyekért kora „békétáncoltató“-nak gúnyolta. Paradokszonkép hatottak annakidején a hullószilánkokról [aerolit-okról] szóló tudósítások is. Lavoisier (Lávoázijé) a párisi tudóstársaság nagy ülésén ünnepi komolysággal jelentette ki rólok hogy: „Il ne peut pas tomber des pierres du ciel, par la bonne raison qu'il n'y a pas de pierres dans le ciel.“ [Lehetetlenség, hogy kő hulljon az égből, merthogy az égben nincs kő.] Ugyane társaságban esett meg hogy egyik

- a hallgatóság érdeklődésének fölcsigázását célzó látszi [f.: látszólagos] ellenmondás.¹⁾ — Ellenmondás [igazi]: antilogia [g], contradictio [l].
- Par adresse (pár adreesz): ügyességgel.²⁾ — Bárki János úr leveleivel: aux bons soins de M. Machin (ó bóñ szoëññ dm^oszijó Mase^oññ) [f].
- Parasol (párászol): férfi naphárítója.³⁾ — Nőé: ombrelle (óñbrel) [f].
- Paravent (párava^oñ): vendégfal, szélfogó [németesen: spanyolfal].⁴⁾ — Hőfogó [„kályhaellenző“]: écran (ékra^oñ) [f].⁵⁾
- Par force: erőszakkal [f]. — Falkásvadászat [e.: „parforce-vadászat“]: chasse à courre (sász á kur)⁶⁾ [f], [race-] hunting [(réjsz-) hanting] [a]. — Falkásvadász: chasseur à courre (sáször á kur) [f], hunter (hant^o) [a].
- Par renommée (pár rönomé): made in Germany. — Hiréről: de réputation (d^o réputásióñ) [f].
- Parte-cédula: a francs „billet de faire part“ (bíjedfeer pár — tudósító lap) kifejezésből kiszakított „part“ s a kk. latin „schedula“ (szkedula — papirosszelet) szó németes változatának egybekapcsolásával összeszőrkesztett felemás „Partezettal“ zulus magyar mása [f-n].⁷⁾ — Gyászjelentés: annonce de décès (ánóñsz d^o désze) [f].
- Parterre (párteer): virágoságy.⁸⁾ — Földszint:⁹⁾ rez-de-chaussée (rédsószé) [f].
- Parti (párti): „jó“ házasság. — Partie (párti): többek részesevésével rendezett játék, kirándulás sat.¹⁰⁾ — Árucsoport [e.: partieáru]: quantité, bon nombre de marchandises (ka^oñtité, bóñ nóñb^or d^o mársa^oñdíz). — Csoportos árulás [mérsékelt áron, üzlet megszüntetése vagy kellet hiánya miatt]: solde (szold)¹¹⁾ [f].
- Pas-de-Calais (Pádkále): Francsország egyik éjszaki kerülete [département-ja]. — Calais-i tengerszoros: Pas de Calais [f].
- Passager (pászászé): tengeri utas. — Szárzaföldi utas [nálunk: pasaszér, röv.: pasas]: voyageur (vo^oájász^or) [f].
- Passe-Partout (pász-pártu — „mindenhova illő“): tolvajkulcs.¹²⁾ — Igazolvány [szabad járás-kelésre jogosító jegy]: laissez-passer (leszépászé) [f].
- Passionatus. Pannoniai romános latin kifejezés.¹³⁾ — Háboros: concitatus [izgatott], cupidus [epedó], vehemens [heves], ardens [tüzes] [l]; passionné (pászioné) [f].

tagja, Bouillaud (Bújó) dr avval gyanúsította Edison beszélőgépiének [fonograf-jának] az ismertetőjét, hogy maga beszél a hasából. Mostpedig egy hosszú — nagyon hosszú — vonalat húzok. Nyájas olvasóim jelentős része bizonyára paradoксzonnak érzi azt a véleményemet is amelyet e munkámmal igyekszem bebizonyítani: hogy az idegen szavak mértéktelen használata nem a műveltségnek hanem ép ellenkezően a műveletlenségnek a következménye s jelensége.

1) Ilyen péld. Voltaire-nak az a mondása hogy: „Le superflu, chose très nécessaire.“ [A fölösleg nagyon szükséges dolog.] — 2) T. t. a 443. o. — 3) T. t. a 386. o. — 4) T. t. a 386. o. — 5) Rendeltségükön kívül alakjuk is különböző: az elsőnek lábai vannak, a második pedig talpon áll. — 6) Courre [vadász-kifejezés] = futvást. — 7) T. t. a 485. o. — 8) T. t. a 381. o. — 9) Berlinben „Parterre-Etage“-nak is hívják! — 10) Mindkét kifejezés t. t. a 357. o. — 11) Nyilván az angol „sold“ (szóuld — „eladatik“, tehát: eladó) szótól. — 12) A „passe-partout“ Németeurópában nyilván az ütlelet jelentő „passeport“ (pászpór) kifejezésből faujt át s a „billet“ (bíje) szóval összemesterkedett német kapcsolatából, a „Passepartout-Billet“-ből szakadt ki. Erre vall másik változata, a „Partoutbillet“ is. — 13) T. t. a 455. o.

- Patience** (pászia^onsz): türelem.¹⁾ — **Kirakósi kártyajáték**: réussite (részit — „eredmény”) [f]. — **Cigányperec**: croquignolet (krokinyole) [f], cantuccio (kántuccio) [o], ratafia (retőffő)²⁾ [b].
- Patiens**: szenvedő [l]. — **Orvos betege**: aegrotus [l, malade (málád)³⁾ [f.]
- Patron** (pátrón): minta [régén: töltéstáska]. — **Töltés**: cartouche (kártus)⁴⁾ [f].
- Pensio** (penzio) [l], **Pension** (pa^onszióñ) [f]: fizetés. — **Pihenőpénz**: pension de retraite (pa^onszióñ dőrtreet) [f]. — **Teljes ellátás**: pension⁵⁾ [f].
- Perfect**: tökéletes. — **Tökéletesen**: plane [l], parfaitement [o], parfaitement (párfetma^oñ) [f], perfectly (pőrfiktlⁱ) [b].
- Perron** (peerón): épület előtti kis lonkára [terrasse-ra] érő nyílt lépcső. — **Rakodótér**: [pályaudvaron is]: quai (ke)⁶⁾ [f].
- Pianino**: halkacsán.⁷⁾ — **Szorongó**: pianoforte verticale [o], piano droit (piáno droá) [f], upright piano (aprájt pienóu) [b].
- Plaidoyer** (plédo^oájé): szóbeli ügyvédelem [a működés] általán. — **Kir. ügyész vádlóbeszédje**: réquisitoire du ministre public (rėkizitoár dū miniszter pūblik) [f]. — **Védőbeszéd**: défense (dėfa^onsz) [f].
- Planchette** (pla^oñseet): francsul értve sok mindenfélét jelent, fűzőlemezt azonban nem.⁸⁾ — **Fűzőlemez**: busc (büszk) [f].
- Plissé** (pliszé — „hajtogatott”): redőzet [egész ruháé]. — **Redő** [rác]: pli (pli) [f].
- Plumeau** (plūmó): tollasporoló. — **Dunyha** [130 × 120 szm.-es pőlyhős lábtakaró]: duvet (dűve), éredon (éd^ordőñ)⁹⁾ [f], — piumino [o].
- Point** (poe^oñ): a [női kézimunkára értve]:¹¹⁾ 1. öltés [péld. point d'ourlet (p. durle): szegöltés], 2. hímzés [péld. point de la Chine (p. dla Sin): kacskaringós hímzés atláson], 3. varrott csipke [péld. points de Bruxelles (p. dBrūszeel); b. [kockajátékban]¹²⁾: szem; c. [kártyajátékban]¹²⁾: egység [f]. — **Point** (pajnt)¹¹⁾: 1. öltés, 2. hímzés, 3. needle-point (nđl-pajnt — „tűhegyes”): varrott csipke; needle-point-lace (nđl-pajnt-lėjsz): szalagos csipke [b]. **Pöinte** (poe^oñt)¹³⁾: él, csattanó [f].
- Pointirozni**. **Pointer** (poe^oñté): kielezni. — **A bankos ellen játszani** [fosztogató játékban]: pointer (póñté) [f].¹⁴⁾ — **Pointeur**: tekecsősz [a német földgömbön: „marqueur”. — **Rakó** [aki nyúzójátékban a „banquier” (ba^oñkié — bankos) ellen játszik: ponteur (póñtő) [f].
- Poliklinika**: orvostanya [betegeiket lakásukon látogató fiatal orvosok telepe.]¹⁵⁾ [g—n]. — **Rendelőintézet**: Verordnungsanstalt [n].¹⁶⁾

1) T. t. a 92. s 160. o. — 2) Nyilván mint afféle hörpkorcsolya. — 3) T. t. a 373. o. — 4) Az olasz „cartoccio” (kártoccsio — szütyőcske, e.: stanicli) szótól. — 5) T. t. a 175. és 577. o. — 6) Ce bon général X est entré en pension: Bárkovics táborfő teljes ellátásra ment. — Nyugalomra tért: il a pris sa retraite. Nyugalomban van és pihenőpénzt kap. [f.: nyugdíjat élvez: Il est retraité et pensionné. — 7) T. t. a 328. o. — Eleinte alighanem csak parti rakodóra értődött és csupán használata terjesztette ki jelentését egyébfélére, olykép mint péld. a latin „adripare” [partraszállni] igétől származó „arriver” (árivé) kifejezést minden megérkezésre. — 8) T. t. a 479. o. — 9) T. t. i. a 402. o. — 10) Pőlyhős ágyterítő: dessus de lit (dőszüdlí), couvre-lit (kűvőrlí). — Lapos lábtakaró: couvre-pied (kűvőrpíé) [f]. — 11) Point: [tű] „hegye”. — 12) Point: „pötty”. — 13) Pöinte: a „hegye”. — 14) Tőle származik a játszóvendég [a tevékeny kőbic] számára kitalált vendégszék¹⁾ francs neve: a „ponteuse” (póñtőz) is. — 15) T. t. a 177. o. — 16) Ambulance (aóñbula^onsz): mozgókatonaí vagy általán hevenyített beteganya [f].

1) A tetején könyöklővel s benne játszópénznek szánt rekeszes dobozzal készült szék amelyen hátának fordulva [lovagló helyzetben] szokás ülni.

- Pompadour** (Pónpádúr): nem bárminő, hanem csak XIV. Lajos korabeli kézi tarsoly. — **Kézi tarsoly** [akármilyen]: réticule (rétikül) [f].
- Port** (paórt): Douro-melléki óbor amelyet Oporto-ból szállítanak szét. [Neve is e portugál kikötőváros rövidítése]. — **Porter** (paórtör): erős sör. [A neve voltaképp „teherhordó“-t jelent; csak olyképp ragadt a vele értett sörre hogy leginkább teherhordó munkások szokják fogyasztani] [b].
- Porte-chaise** (portő-seez): székhordozó¹⁾. — **Gyaloghintó** [hordozható szék — e.: „hordszék“]: chaise à porteur (seez à portör) [f].
- Porte-épée** (port-épé): kardszj. — **Kardbojt**: dragonne (drágon) [f].
- Portier** (portyijé): kolostor kapuját nyitogató barát. — **Kapus**: concierge (kónszierzs) [f].
- Posztdatálni**: zavaros kifejezés.²⁾ Amit vele értünk, magyarul a „sőbbrekeltezés“-sel fejezhetjük ki [l].
- Poszt**. Poste (poszt): sok mindenfélét jelent, őrséget azonban semmiképp. — **Őrség** [a gyalogságnál]: sentinelle (szañtineel), [a lovasságnál]: vedette (vödeet) [f].
- Pot pourri** (po púri): ismert danákból [énekes játékok, népies dalok, táncdarabok töredékeiből] szerkesztett egyveleg. — **Énekesjáték-egyveleg** [egyetlen énekesjáték legkedveltebb részeinek egybefűzése]: fantaisie sur les airs d'un opéra (fañtézi szür lézeer deñnopéra), bouquet de mélodies (búkedmélodí) [f].
- Praedicatum** [„előremondás“]: ige; jövődőlés. — **Nemesember névjelzője** [röv.: jelzője, e.: előneve]: attributum [„járulék“] [l].
- Praematurus** [„előreérett“]: koránérett. — **Jelesen érett**: eximio modo maturus [l].
- Praline** (prálin): cukorral pirított mandola³⁾. — **Praliné**: 1. hasonló módon készült egyéb cukorka, 2. pirított [s jobbára megőrölt] mandolával kevert cukorka [egyebek közt csokoládós is]. — **Csokolád-cukorka** [nálunk német példára: „praliné“]: bonbons de chocolat (bónbón sokolá) [f].
- Premier** (prömijé): első, kiváltképp: emelet. — **Sornyító** [színműé]: première (prömijeer) [h. é. représentation (röprézañtászióñ — előadás)] [f].
- Presskollé**: made in Austria.⁴⁾ — **Kényszerűség**: contrainte kóñtreñtö) [f].
- Prestige** (presztizs): varázs [mesterséges eszközökkel keltett csalódás].⁵⁾ — **Tekintély**: autorité (ótorité) [f].
- Privatchatouille**: teuton csudabogár.⁶⁾ — **Különpénztár**: cassette particulière (kászeet pártiküijeer) [f].
- Privatier** (privátyijé): made in Germany. — **Magándi** [magánzó]: rentier (rañtyijé) [f].
- Próba**. Proba (proba): vizsgálás⁷⁾ — **Kísérlet** [ném.: Probe]: experimentum (ekszperímentum), tentamen.⁸⁾ — **Próbálni**. Probare: megvizsgálni; helyeselni — **Megkísérelni**: experiri, tentare [l].

¹⁾ A német nyilván amiatt érti gyaloghintóra mert ugyanígy szerkesztett „Tragsessel“-je ezt jelenti. — ²⁾ Hogy mitől az? — t. t. a 178. o. — ³⁾ Francs nevét Du Plessis-Praslin-ról kapta, aki azonban inasának a dicsőségében sütkérezik, mert ő találta ki e készítményt. — ⁴⁾ T. t. a 442. o. — ⁵⁾ T. t. a 102. o. — ⁶⁾ T. t. a 437. és 481. o. — ⁷⁾ T. t. a 130. o. — ⁸⁾ Ol.: saggio; francs.: essai; ang.: trial.

Procurator [„gondviselő“]: vagyonkezelő.¹⁾ — **Ügyvédő** [nálunk: „prókátor“]: advocatus [(segítségül) „odahívott“] [l].
Pruderie (prüdrí): szégyenlősség.²⁾ — **Álszemérem**: fausse honte (főszóft) [f].
Pudding (puđing): mártottas.³⁾ — **Száraz mazsoláslepény**: plumpudding-conserve (plampuđing-kanszörv)⁴⁾ [b].
Pulpitus: magyar szótárakban tenyésző szó.⁵⁾ — **Írópole**: mensa scriptoria. — **Pulpitum**: dobogó.

Quacker (kuekör): kuruzsló. — **Fox hittanításának a híve**: quaker (kuékör — „reszkető“⁶⁾) [b].
Quittelni, Quittírozni mt.: kvittelni, kvittírozni alakkal.

Rabbit (rebít): házinyúl. — **Piritott sajtoszelet**: rarebit (reerbit). Mt.: a maga helyén [b].

Rafinéria. Raffinerie: [cukor-, kőolaj- sat.] finomító. — **Ravaszság**: raffinement (ráfinömaöñ) [f].

Rája [„nyáj“]: olyan török alattvaló aki nem muszlim [t]. — **Rádzsa** [a latin „rex“ (király) szóval rokon szó]: hindusztáni herceg [sz].

Rapière (rápieer): hegyes kard; markolatát kosáralakú fonadék védi. — **Épée** (épe): kétélű, olykor háromszögletes pengéjű vívótőr harangalakú markolatvédővel. — **Fleuret** (flöre): szűrőfegyver négyszögletes pengével; markolatának belső [pengéje felé eső] végén egymással szemközt két gyűrűvel amely a kard testétől szétválasztott 8-asra emlékeztet. Csupán gyakorlásra szokás használni a vívótőrrel való bánás megtanulásához [f].

Rarebit (reerbit — „ritka falat“⁷⁾): csemege. — **Piritott sajtoszelet** [meleg vason olvasztott vagy sörbe áztatott [jobbára cheshire-i] sajttal borított meleg piritott kenyérszelet] „szkot modra“ [tehát: „szkot piritós“]: Scotch rarebit (szkacs r.), — „francs modra“ [tehát: francs piritós]: Welsh rarebit (Uels r.) [b].

Raseur (rázór): 1. szövetyíró, 2. unalmas ember.⁸⁾ — **Borbély**: coiffeur (koáför) [f].

Reális. Réel (réel): valódi. — **Becsületes** [üzlet terén]: loyal (loáö-jál) [f].

Réchaud (résó): független készülék [medence, lábas] étel, tányér sat. melegítésére [meleg vízzel, parázsszal, szeszszel]. „Réchaud“ péld. egyebek közt a mi „gyorsfőző“-nk is. — **Étel- és tányérmelegítő** tűzhelyen [konyhában] vagy kályhán [ebédlőben]: réchauffoir (résó-fóár) [f].

Recensio: megszámlálás [l]. — **Recension** (röszoñszíöñ): nyomott munka hiteles szövedékének a megállapítása kéziratáéval [f]. — **Szindarab**,

1) Ol. saggiare; francs.: essayer; ang.: to try. — 2) T. t. a 448. o. — 3) T. t. a 329. o. — 4) T. t. a 376. o. — 5) T. t. a 445. o. — 6) Talán imádságaközben végzett heves mozdulatairól, talán Fox-nak bíráihoz intézett mondásáról: „Reszkessetek az Úr szavától!“ — 7) A német szótárak szerint: „rarebit oder rabbit“. Az utóbbi mt.: a maga helyén. — 8) „Personnage dont les discours font autant de plaisir que l'action d'un rasoir promené longuement sur les joues“. [Akinek a beszélgetése annyi élvezetet szerez mint az arcunkon sokáig végighúzált borotva.]

- könyv bírálata ujságban**: compte-rendu (kónt-ra-ndü) [f], criticism (krit'sizim) [b].
- Réclame** (réclám): kereskedő vállalatnak ujság szövedékébe [tehát nem: hirdetési közé] iktatott dicsérete; általánosítva: áru keletének előremozdítását célzó bármely *szokatlan* eszköz.¹⁾ — **Hírlapi hirdetés**: publicit  (p bliszit ) [f].
- Reconnaissance-Visit** (sprich: „Rekon ssanghs-Visitt” — „hálálkodó látogatás”): teuton szókapcsolat.²⁾ — **Meghívást udvariasság tanus t s k p követő látogatás**: visite de digestion (vizit d  dziseszt i n — „emésztő látogatás”) [f].
- R dacteur** (r d kt r): dolgozot rs [a szerkeszt e]. — **Szerkeszt **: rédacteur en chef (r d kt r a n sef) [f].
- Reflekt lni**. R flectere [visszahajl tani]: visszaford tani [l]. Riflettere: [vmire] vonatkozni [o]. Réfléchir [f], to reflect [b]:  tgondolni, elm lkedni. — ** gyet vetni** [vmire]: referri [l], fare assegnamento [o], avoir égard   qc. ( vo r  g r) [f], to consider (tu kanszid r) [b]. — **Sz mot tartani** [vmire]: vindicare [l], aspirare [o], tenir compte de qc. (t n r k nt) [f], to require (tu rik  j r) [b].
- Regale**: b g  orgona. — **Pole** [nálunk — keresked inkt l behurcolt németes kifejezéssel: reg l(e): reale³⁾ [o]. — **K nyvespole**: repositorium [l], scaffale [o], rayons (rej n) [f], shelves (selvz) [b].
- Régie** (r zsi): az állam p nz gy nek az igazgat sa. — **V llalkoz  k lts ge**: frais généraux (fre zs n r ) [f].
- Register**: t rgyak jegyz ke. — **Lista**: ak r szem lyek  ak r t rgyak  [n] ⁴⁾.
- Remis** (rémi — „elod zott”): eld ntetlen [j t k]. — **Remise** (r m z): kocsisz n [f].
- Renommer** (rönomé): magasztalni. — **Dicsekedni** [nálunk: „renom rozni”]: blaguer (bl g ), se vanter (szva- nt ) [f].
- Restauratio**: tataroz s [l]. — ** lkezd **: taberna [l], restaurant (reszt ra- n) [szer nyebb:] taverne (t vern) [f].
- Rest** [n], **Reste** (reszt) [f]: marad k. — **Maradok** [kártyás-mestersz ]: resto [l,o].
- Retour**-(r t r-)jegy: visszat r sre jogos t  jegy.⁵⁾ — **Oda-visszaszóló**: billet d'aller et retour (b je d l r rt r), billet de double course (b jedd b  kursz) [f].
- Retour-recepissz**: n met gy rtm ny. — **V tk zl **: avis de réception ( vidr szepszi n) [f].
- Reverenda** [„tisztelnival ”]: ujh t  [protestáns] lelkész palástja [l]. — **R maiht t **: sottana [„alsószoknya”] [o], soutane (szut n), a növendék-pap : soutanelle (szut neel) [f].

1) T. t. a 351. o. — 2) T. t. a 441. — 3) Az olasz kereskedő a kelendő [könnyen „realizálható” —  rt kes thet ] árut „mercanzia reale”-nak mondja; róla nevezte el „reale”-nak azt a polc t ahova keze gy hez rakja. — 4) A „Register” szó a „földhányás”-ra értett latin „regestum”-t l származó — tehát „ sszeh ny -f l t jelent  — középkori latin „registrum” németes alakja. A középkori latin „lista” viszont a [„l c”-et, „p pirosszalag”-ot jelent ] német „Leiste” sz  latinos t sa. — Nyilván e két kifejezés párosításával jutottunk mi a mi furcsak p  „lajstrom”-unkhoz amelynek ábrázata szemünkbe tükrözi mind a „Leiste” mind a „registrum” von s it. Tehát amolyan „f szharmonium”-f le sz . — 5) T. t. a 443. o.

Revier [n]. Rivière (rivier): folyó. [Tőle a német „Revier“ jelentése a „part“ — „vidék“ — „kerület“ fogalmakon végig]. — **Vadászóterület**: [terrain réservé pour la] chasse ([teereõñ rézervé pur lá] sász) [f].

Ripsz: germán gyártmány.¹⁾ — **Bordás pamutzövet**: rep. **Bordás gyapjuszövet**: russel-cord (raszlk^ord) [b].

Rolette (roleet): flamand vászon. — **Fényfogó**-t is lehet belőle készíteni. Ezt azonban francsul nem „rolette“-nak, hanem „store“-nak (sztór-nak hívják²⁾) [f].

Román. A művelt római a latium-i köznép nyelvét a magáéval, a „lingua latina“-val [a „latiumi nyelv“-vel] szemben „lingua romana rustica“ [falusi — vk.: „mezei“ — római nyelv] néven hívta. Ez a népies nyelv időmultával végighódította egész Itáliát, majd továbbterjedve befészkelődött a meghódított tartományokba, ahol aztán összekeveredett lakóik ősi nyelvével. Az ilykép keletkezett vegyületeket akkortájt közönségesen „linguae romanae“ néven emlegették. Belőlük fejlődött időmultával az olasz, spanyol, portugál, provencei, francs és oláh nyelv amelyeket együtt ma is „román“ [francsul: „romain“ (romeõñ), németül: romanisch] néven ismerünk.³⁾ — **Oláh**: roumain (rumeõñ) [f], rumänisch [n].⁴⁾

Rondeau (róndó): francs költői s zenei műfaj. — **Kerektér**: rond-point (róñ-poeõñ — „kerek folt“) [f]. — **Körbülő**:⁵⁾ centre-lanch (szentör-léjns)⁶⁾ [b].

Rosette (rozeet): díszítő rózsa. — **Épületen** azonban: rosace (rozász)⁷⁾ [f].

Rouleau (ruló): tekercs. — **Fényfogó** [vászon]: store (sztór). — **Kitámasztható vászonsátor**: marquise (márkíz) [f].⁸⁾

Routinirt: ilyesféle francs szó nincs. — **Tapasztalt, jártas**: expérimenté (ekszpérímaõnté) [f].

Rumsteak (ramsztéik). Ha volna ilyen angol szó, nyilván „rumos szélet“-et jelentene. — **Óriásszelet**: rumpsteak (ramsztéik) [b].

¹⁾ Borda: rib. Bordák: ribs (ribz). **Bordás szövet**, selyem, bársony: ribbed cloth, silk, velvet (ribd klat, szilk, velvét). — ²⁾ Szó esik még hasonló tárgyakról: a „jalousie“, a „rouleau“ s [II. szótárban] a „salugáter“ szónál. — ³⁾ Ez a „román“ szónak nyelvre érve a tágabb jelentése. Szűkebben érve csupán a Graubünden, Tirol és Friaul olyik vidékén dívó változatokat jelenti. — ⁴⁾ A „román“ szó jelentése eszerint sokkal tágabb az „oláh“-énál. Kár hát használatával fogalmaink világosságát megzavarnunk. A magunk „oláh“-jával szemben az a panasz hogy a gyűlölködés bántó célnatot tapasztott bele. Hát én azt hiszem, ezt a gyűlölködést se magasabba nem lobbantja sem alább nem lohasztja, akár így akár úgy hívjuk „románajkú testvéreink“-et. Egy-két tíz éve zsidainknak volt hasonló kifogásuk mai nevük ellen. Ma époly szürke szó akár a „német“ vagy a „tót“ vagy az „örmény“. Az oláh egyébkép maga se nevezkedik mindig „roman“-nak („román“-nak). A rumán („rumõn“) époly közkeletű kifejezése. Nyilván tőle ered mind francs mind német neve, a „roumain“ (rumeõñ) és „Rumäne“ valamint a mi bozontos „rumuny“-unk is amelynek csak a bocskorát kellene leoldanunk meg egy kicsit meg kellene fésűlnünk: „rumán“-ná kivakaródza egész helyre legénynek fõstene! Ha jobban megbecsülné magát a gazdája, talán már meg is tettük volna. — ⁵⁾ Németföldi francs nyelven: „pouf“ (puf). [Az igazi „pouf“-ot mi „puf“-nak hívhatnók, mégpedig a magunk eszével épügy érve mintahogy eredetije értődik amelynek közeli rokona. A „bouffer“ ige hajdan az arc haragos fölfúását jelentette; a „pouf“ tehát ettől jelent „duzzadt“-félét amit mi is „pufók“-nak mondunk helyyel-közzel. — ⁶⁾ T. t. a 39. o. — ⁷⁾ T. t. a 153. o. — ⁸⁾ Hasonló tárgyakról a jalousie, a rolette s (a II. szótárban) a salugáter szónál esik még szó.

- Sacco:** 1. zsák, 2. vezeklő csuha.¹⁾ — **Zeke:** giacchetta (dzsiákettá), giubetto (dzsiubetto) [o].
- Salon-bonbons:** német szókapcsolat²⁾. — **Omlós cukorka:** fondants (fónđa^on) [f].
- Sansculotte** (sza^onkülöt): nem „nadrágtalan“-t hanem „bugyogós“-t [hosszunadrágost] jelent, merthogy az első francs forradalomban ily néven szereplő éhenkórászok nem — a módosabb társadalmi köröktől viselt — térdigérő nadrágban hanem bugyogóban [pantalons-ban] jártak [f].
- Sarzi.** Chargé (sárszé): megbízott. — **Tisztet viselő** [ném.: Chargierter]: homme gradé (om grádé) [f].
- Sál.** Shawl (sa^ol) [a], châle (sál) [f]: négyzetalakú női nagykendő. — **Mellburkoló:** muffler (mafl^{ör}) [a], cache-nez (kás-né³⁾) [f].
- Schalotte**⁴⁾: mogyoróhagyma [n]. — **Almáskorong** [morzsába hengergetett almapép] charlotte (sárlot⁵⁾) [f].
- Sekt** [a német nyelv uralmának határain kívül ismeretlen kifejezés]: pezsgő [n]. — **Száraz szőlőszemekből gyártott [savanyu] pezsgő:** champagne sec (sa^onpany szek) [f].
- Sequens:** következő⁶⁾ [i]. — **Hármas, négyes sat. sor** [kártyásjátékban]: séquence (széka^onysz) [f].
- Sir** (ször)! : Uram! [a]. — **Sire** (Szir)! : Felség! [f].
- Skating-ring** (szkéit^{ing} ring) vagy **Skating-rink** (sz.-rink): görgő társaság vagy pálya. — **Görgőkorcsolya:** roller-skate (róul^{ör}-szkéit) [a].
- Sleeper** (szlip^{ör} — „alvó“, „nyugvó“): vasúti fatalp. — **Slipper** (szlip^{ör} — „papucs“) vasúti fékezősaru [a].⁷⁾
- Smoking** (szm^oking): dohányzás.⁸⁾ — **Estike:** dinner-jacket (din^{ör}-dzsekít) [a].
- Smokk.** Schmock: Freytag: „Die Journalisten“ című romándjának jellemtelen újságíró-t ábrázoló alakja [n]. — **Varga:** snob (sznab⁹⁾) [a].
- Solo** [egyedül] olyan kártyás játszik akinek nincs segítőtársa [o]. — Aki nem vesz segítőkátyát: „sans prendre“ (sza^on pra^onđr — vétel nélkül) kíséri a szerencséjét [f].
- Solo-csirág, Solo-rák**¹⁰⁾: egyetlen szál csirág, egyetlen darab rák lehetne. — **Válogatott csirág:** asperges de choix (ászperzs dö soá). — **Válogatott rák:** écrevisses de choix (ékr^ovisz dö soá) [f].
- Souper, éjjeli lakoma:** 1. házimulatságon, 2. könnyüvérű hölgyekkel.¹¹⁾ — **Vacsorálni** Francs földön nem szokás. A vacsorának nincs hátrendes étkezésre értett neve sem [i].
- Souterrain** (szúteere^on): boltozott földalatti építkezés.¹²⁾ — **Pincehelyiség** [épületnek földbenyuló alsó része] azonban nem; Francs földön ennek sous-sol (szú-szol a neve [f].

1) T. t. a 85. és 438. o. — 2) T. t. a 440. o. — 3) Vk.: „orrejtd“, — merthogy hajdan az emberek nagy hidegben állukat is beleburkolták. — 4) Aszkalon város nevé-ről. Alighanem a keresztvisetek hozták onnan földrészünkre. — 5) Nyilván ennek az átfajulása az „Aepfel im *Schlafröck*“ s így szüldött utána az „alma pongyolában“. — 6) T. t. a 754. o. — 7) Az angol tervestudomány nyelvén: „tie“ (táj — kapcsoló) vagy „cross-tie“ (krasz-táj — harántkapcsoló). — 8) T. t. a 85. o. — 9) T. t. a 330. o. — 10) T. t. az 502. o. — 11) Így szereztek számos egyéb nevékhöz a „soupeuse“ (szupöz — vacsoráló) nevet. Francs földön csak a színésznép szok rendszeren „souper“-zni merthogy nem játszhat teljegyomorra. — 12) Francs ember e kifejezés hallatára akarátlanul összeesküvésre vagy hamispénz-verésre gondol.

Spahi: algérie-beli francs lovaskatona. — **Perzsa vagy török lovas:** szipáhi [perzsa szó].

Spaletta: ablakpárkány¹⁾ [o]. — **Vakablak:** scuri [o], volet (vole) [f].

Spalír, mt.: espalier alakkal a maga helyén.

Spencer (szpenször): annyira rövid férfi-paltó, hogy az alsókabát ki-kandikál alóla; rövidre szabott nőkabát.²⁾ — **Pitykés rövid fiukabát:** Eton-jacket (ltn dzsekit).³⁾

Spritzer: záporosó. — **Főcs:** G'spritzer [w].

Spurius: fattyu. — **Szimat:** praesentio [l].

Sweeter (szuiftör): édesgető. — **Izzadságszívó:** sweater (szuetör) [a].

Szaldírozni: megfizetni. [Saldare = fizetni. Conto saldato = megfizetett számadás]. — **Nyugtatni:** quitare. [Nyugtatott számadás (e.: „szaldírozott számla“): conto quitato [o].³⁾

Szemeszter. Semestris (szémesztrisz — sex = hat, mensis = hónap): félévi.

Negyedévi: trimestris. — **Negyedév** tehát a „szemeszter“ kaptájára „trimeszter“ volna. Így értve használja a francs is a maga „trimestre“ (trimesztr) szavát. Amhogy a német nem érti a „szemesz-ter“-t, vígan használjuk persze vele együtt három-négyhavi időszakról szólva is.

Szeráj: 1. a török szultán isztambuli palotája, 2. moszlim herceg palotája. — **Moszlim nők lakosztálya:** harem [t].

Szituált. Situé (szitüé): valahol elterülő [e.: fekvő]. — **Jómodú** [nálunk: „jól szituált“]: à son aise (à szöñnee) [f].

Szkeleton: aszat [mumi]⁴⁾ — **Csontváz** [nálunk: szkelett]: osztá [csontok] [g]. — **Norvég szánkó** [a német földgömbön: „szkeleton“]: kjelke (helke) [norvég szó].⁵⁾ **Gyerekszánkó:** selleton (szeltón) [f].

Szolid. Solidus⁶⁾ [l], solide (szolid)³⁾ [f]: erős, tartós. — **Tisztes:** honestus [l], comme il faut (kom il fő) [f]. — **Becsületes** [üzletben]: probus [l], loyal (loaójal) [f]. — **Rendes:** ordinatus [l], rangé (raófízsé) [f].

¹⁾ T. t. a 493. o. — ²⁾ II. Spencer earl-t, a nagy könyvedvel, Althorp lord, a híres államférfi atyját [1758–1834] kancellójánál egy boros téli napon elnyomta a buzgóság. Amikor szemét fölvetette, boszankodva vette észre, hogy kabájának az alján egy rápattant szikra jókora lyukat pörzsölt. Earl-ünknek az a bohó ötlete támadt, hogy kabátját köröskörül levágassa s így megcsontkíva viselje tovább. Úgy is tön. Néhány hét múlva London piperköci egymásután öltöttek magukra e tökéletlen ruhadarabot és „kitalálója“ tiszteletére „spencer“-nek kereszteltek. Spencert nagy meglepéssel töltötte el diadala: sikerült bizonyítania hogy nincs olyan bolond divat amelynek nem akadnak követői. [Mintegy tizenöt éve ez a divat újra kezdett kísérteni, ámde mihamar sutba került. — ³⁾ **Eton:** a Theme partján Windsor-ral szemben emelkedő város. Főiskolájának, a [VI. Henrik-től 1440-ben alapított] híres „Eton college“-nak [ltn-kalidzs-nak] növendékei ósidőtől fogva egyenlő intézeti ruhát viselnek, amelyet hazájukban „Eton-suit“ (ltn-szút — Eton-öltözet) néven ismernek. [Fekete nadrág, pitykés csonka kabát és kürtökálap.] — Magát a kabátot inasgyerekek is viselik világszerte. Nyilván így szerzte Francsöldön a „veste de groom“ (veszt dö grúm — inaskabát) nevet. — ⁴⁾ T. t. a 378. o. — ⁵⁾ T. t. a 216. és 411. o. — ⁶⁾ Svédül: kálke (helke). — ⁷⁾ **Solum-talaj:** tehát mintegy: „talajban gyökerező“. — ⁸⁾ Egy Wienbe telepedett francs ifiál ember hónapos szobát keresett. Egy helyen a háziasszony aki túrhetően beszélt francsul, azt a kérdést intézte hozzá: „J'espère, monsieur, que vous êtes solide?“ [Remélem uram, „szolid“ emberrel van dolgom.] A lakójelölt csodálkozva nyugtatta meg az asszonyt: „Madame, je ne suis jamais malade.“ [Nyugodt lehet, asszonyom: kutyabajom.] S hozzágondolta: Voilà une personne qui a bien peur de voir des enterrements dans sa maison. [Be nagyon aggódhat ez az asszonyiség hogy a lakásáról találnak valakit eltemetni.]

Szultánnő: a szultán anyja, nővére, lánya.¹⁾ — **A szultán felesége:** kadin [t].

Szuperálni. Superare: nehézséggel megküzdeni, ellentárs fölé kerekedni. — **Sikerülni** [szukcédálni]: succedere [l].

Taktus. Tactus: érintés, ütés [l]. — **Lüket** [e.: taktus, f.: ütem]²⁾: numerus [l], misura [o], measure (mőzúr) [f].

Tantième (tañtyijem): jutalék [péld. kereskedőtársé a közös jövedelemből]. — **Szerző jutaléka** [szellemi munkájának nyers jövedelméből]: droits d'auteur (droá dótór) [f].

Tantus: annyi [l]. — **Számolópénz:** tantos (tántosz)³⁾ [s].

Tapéta: szőnyeg.⁴⁾ — **Falazó papiros:** papier peint (pápije peñ — főstött papiros) [f].⁵⁾

Tapeur (tápór): garázda ember. — **Tapir** [állat]: tapir. — **Püfölő** [talp alá zongorázó műszikus]: pianiste (piániszt)⁶⁾ ⁷⁾ [f].

Tempo: idő. — **Kedvtelés** [időtöltés]: passatempo, tempone [o].

Tenor — „tenór“-nak olvasva⁸⁾ **magas férfihang** [o]. — **Tartalma, veleje** [„alaphang“-ja] vminek: tenor — tökéletesen úgy ejtve mintha magyar szónak olvasnók⁹⁾ [l].

Tetralogia. Wagner ugyan „Ring der Nibelungen“ című énekesjáték-sorozatát **trilogiának** [hármás műnek] mondja. Ámhowy munkája voltakép négy részre szakad, nem vét az értelmesség ellen aki tetralogia-nak [négyesműnek] hívja [g].

Textus [„szövött“]: szövedék [„szöveg“] — **Összefüggés:** contextus [„egybeszőtt“, — modulusul jelentéssel Pariz Pápai szerint: „fundamentumos beszéd“]. Aki tehát valamibe megzavarodik, meggabalyodik: a „contextus“-ból — nempedig a „textus“-ból esik ki [l].

Tália: a színművészet műzsája [g]. — **Termet, törzsök** [a válltól a derékig], **derék** [a törzsöktől a csipőig; — **ruhának** a törzsököt fődő¹⁰⁾ része]: taille (táj) [f].

1) T. t. a 219. o. — 2) Nyilván merthogy lüketet kísérni németül: „Takt schlagen“, — a szótárban pedig a „schlagen“ jelentései közül az: „ütni“ van legeltül. — 3) T. t. a 445. o. — 4) A „tapéta“ őse, a hellén „tapész“ szóval [birtokos esete: „tapétoosz“] már Homéros „Odüsszeja“-jában [IV., 124.] találkozzunk ahol egyiptomi területre értődik. Későbbi hellén írónknál „tapisz“ alakkal szerepel. Francs változata: a „tapis“ (tápi) szintén szőnyeget jelent. — 5) A két kifejezés összetévesztésének az okát könnyen megérthetjük, ha tudjuk hogy szőnyeggel az ókortól kezdve falat is szokás díszíteni. [Hellén és római palotákban pedig nemcsak falra hanem mozgatható falnak is használtak szőnyeget és nagy termeket szükség esetén apró szobákra osztottak vele.] Ilyesfajta díszítő szőnyeg a gobelin (gobleñ) is. A német „Tapezierer“ régente csak szoba falát szőnyeggel borító mesteremberre értődött, aminthogy voltakép „szőnyeges“ a jelentése a mi „kárpitos“-unknak is. [„Kárpit“-unk őse, az angol „carpet“ (kárpit) ma is „szőnyeg“-et jelent.] — 6) Zongorázóművésszel nem téveszthető össze, mert ezt francsul „artista“-nek (ártiszt-nak) hívják. — 7) „Tapoter du piano“ = zongorán kalapálni [„tapoter“ magában = megvergetni]; sőt a zongorán kattogó művészt a francs is megtisztelti nem ugyan a „tapeur“ de a „tapoteur“ névvel. Talp alá zongorázó emberre azonban soha nem szokja érteni. — 8) Az olasz „tenore“ (tenóre) csonkulata. Tenore vk. „dallam“-ot jelent és „magas férfihang“-ra amiatt értődik mert énekeskarban jobbára a legmagasabb hang éneklé a dallamot. — 9) Bárbáros kiejtésétől úgy szokhatnánk el legkönnyebben ha a vele összeczagvált olasz „tenore“-t teljes alakjával használnók. — 10) Olykor csak odaváló. Péld.: „La robe empire a la taille sous les bras“. [A császárság-korabeli ruhának a hónaljban van a dereka.]

- Toilette** (toáleet)¹⁾ 1. öltöző helyiség, 2. mosdó helyiség, 3. piperés asztal, 4. mosdóasztal, 5. úrinő ünnepies dísze. — **Esti ruha**: robe de soir (rob dő szoár). — **Törülköző**: serviette de toilette (szervieet dő t.)²⁾ [f].
- Toboggan** (tóubõgn): fölkunkorodó orrú talpatlan, lapos canadai deszkaszánkó.³⁾ — **Edző kedvtelésre használt kis szánkó**: sleigh (szláj) [b].
- Tornado**: éjszakamerikai szélforgatag.⁴⁾ — **Forgóvihar** [általán]: torbellino, (torbellyínó) [s].
- Torpedo** [zsibbasztó], ujlatin szó: 1. villamos rája [tengeri hal], 2. robantó vízilövedék. — **Robbantó naszád**: torpilleur (torpíjőr) [f], torpediniera [o], torpedo-boat (táó'pídóu-bóút) [b].
- Torrero** (toreerő): toronyőr. — **Bikabőszítő**: torero (épúgy olvasva) [s].
- Touche** (tus): francsul sokmindenfélére értődik.⁵⁾ — **Csinai festék-re** azonban nem; ennek: encre de Chine (aõnkör dő Sin) a neve. — **Harsoná-t** se jelent; ez francsul: fanfare (faõnfár. — **Zuhogó-t** sem; ez meg: douche (dus — mit weichem t!) [f].
- Tournure** (turnúr): termet. — **Gömbölyítő párna**: cul de Paris (küd Pári), strapontin (sztrápõntõn) [f].
- Tout égal** (spr.: tut egahl — ganz gleich): német alkotás. — **Mindegy** [szakasztott úgy mint honinyelvünkön]: tout un (tutõõn — mind egy) [f].
- Tout même chose**: a francs nyelvhez bárcsak konyító ember szájából el nem képzelhető német csudabogár. — **Mindegy**: tout comme (tu kom) [f].
- Trabalis**: szálas.⁶⁾ — **Tagbaszakadt**: robustus [l].
- Trabucco** (trábukko): olasz hosszúságmérő [o]. — **Vastag rövid szival** [nálunk egy szivalfaj neve]: trabuco (trábúko — eredeti jelentése: rövid puská) [s].
- Traineur** (treenőr): vonszoló [f].⁷⁾ **Idomító**: traîner (tréjnör)⁸⁾ [b] entraîneur (aõntreenőr)⁹⁾ [f].
- Trakta**. Tracta [„nyujtott“]: rétes. — **Megvendégelés**: hospitium. **Lakoma**: epulae [l].
- Trancsirozni**. Trancher (traõnsé): elvágni. — **Szétszelni** [pecsenyét]: découper (dékupé) [f].
- Tricot** (triko): kötött szövet. — **Színházi tricot-ruha**: maillot (májo) [f].
- Trottoir** (trotóár): gyalogjáró. — **Kocsikövezet**: pavé (pávé) [f].
- Trumeau** (trümó): 1. ablakok közé eső fal [magyarul „falszár“-nak mondhatnók], 2. ily falat díszítő faburkolat, 3. ily falba vagy kandalló fölé épített tükör. — **Tükröasztal**: glace (glász) [f].

¹⁾ T. t. a 335. o. — ²⁾ Dunamelléki szerezsen tájszólás szerint „essuie-main“ [mosogató rongy]. — ³⁾ T. t. a 410. o. — ⁴⁾ T. t. a 338. o. — ⁵⁾ T. t. a 399. o. — ⁶⁾ Trabs, trabis, feminini generis = gerenda. Tehát: „olyan hosszú mint egy gerenda“. — Hasonló zamató módosulást sejték „kamász“-unk jelentésének a kicsucsalodásán is. Csöngéséről ítélve alig származhat máshonnan mint a hellén „kamaksz“-tól amelynek eredetije [épúgy-mint a francs „échalas“] „szőlőkaró“-t, személyről szólva pedig „égi latorjá“-t, „égi meszelő“-t jelent, mi azonban magyar ivadékat nem termetre hanem korra értjük. — ⁷⁾ Traîner = vonszolni. — ⁸⁾ To train = gyakoroltatni. — ⁹⁾ Entraîner szintén.

Universalgenie: német ostobaság.¹⁾

Usance (üza^onsz) kereskedőnyelven: harmincnapos lejárat [kivált váltóé],
általán pedig harmincnapos határidő.²⁾ — **Kereskedőszokás** [f.: szok-
vány]: usage (üzázs) [f], usage (jüzéjdzs) [b], usanza mercantile [o].

Valeur (válór) általán ugyan „érték“-et jelent, a festőművészet terén
azonban szín érvényesülésére értődik [f].

Variété-(variété-)színház. **Théâtre de Variété**: egyik-másik francs szín-
ház neve. — **Mulató**: café-concert (káfé-kófnszeer), café-chantant (káfé
sa^onta^on) [f].

Vasistasz (vázisztász): ajtóba vagy ablakba illesztett tolóablak. —
Kukucskaló [csukott kocsi fenekén]: vitre du fond (vit^or du fón),
lucarne (lükárn) [f].

Vexír, nyilván a német „Vexierapparat“ és „Vexierschloss“ idétlen
honi megcsönkítése. — **Ördögös készülék**: objet [péld.: boîte] á
surprise (obzse, boát á szürpríz) [f].

Vignette (vinyeet): képes címke. — **Címke** [akármilyen]: étiquette (éti-
keet) [f].

Volontaire (volónteer): önkéntes [katona]. — **Ingyenes segéd**: sur-
numéraire (szürnüméerer — kellöntúli [„számfölötti“]) [f].

A Z betű magyar neve nem „Cet“ hanem „Zé“. — **Cet**: tengeri emlős
neve. „Ától cetig“ tehát: badarság. Magyar ember azt mondja hogy:
„elejétől végéig“.

Zsenília. **Chenille** (sönij): bolyhó [bársonyzsínór]. — **Bolyhós**: tissu
de chenille (tiszü dö sníj) [f].

1) T. t. a 488. o. — 2) Kereskedőszokásra értett jelentéssel vagy Britföldről került
a német földgömbre vagy megfordítva; Britföldről azonban — merthogy helytelen —
rég kirakták a szűrét.

73. cikk. Helytelen alakkal használt szavak tára.

E szótáramban használt külön rövidítéseim magyarázata: h. a.: helyes alakja, — h. i.: helyes írómodja, — h. k.: helyes kiejtése.

Abderita [rátóti] h. a.: abdériai [g].

Abigel. Abigáj] [„apja gyönyörűsége“] héber név.¹⁾ Nyilván amiatt olvasódik a Balkán mellékén francs vagy angol modra: „Abigel“-nek. Ez annál érdekesebb jelenség mert Francs földön „Abigail“-nak szokás írni s Abigáj]-nak olvasni, Britorszáiban pedig „Abigail“-nak írják s Ebigejl]-nek ejtik [zs].

Acclimatisatio [meghonosítás] h. a.: acclimatatio [g-l].

Accouratesse (ákurátesz — pontosság) h. a.: accuratezza (ákkuráteccá) [o].²⁾

À conto. Olasz főnév, francs névelő. — **Törlesztés:** a conto (à konto [o], à compte (à kóft) [f].

Acquis, Acquit, mt.: agí-nál.

Acquisiteur [üzletszerző] h. k.: nem akvizitőr, hanem akizitőr [f]. — **Acquisitor-é:** ákvizítor [l].

Ad absurdum Rómában senkit se „vezet“-tek. — „Absurdum“ szó szerint: „vaktól eredő“. — Einen „ad absurdum“ führen [okoskodásának a lehetetlenségét bizonyítani]: alicuius argumenta confutare [f]. Ezt a bizonyítást pedig a német földgömbön kívül latin kifejezéssel „demonstratio ab absurdo“ néven szokás emlegetni [l].

Adagio [kényelmesen] h. k.: nem ádázió, hanem ádádsio [o].

Admirális [rajnagy]: az arab eredetű francs „amiral“ (ámírá) kifejezésnek³⁾ nyilván a latin „admirari“ [csodálni] igéhez csavart német változatából, az „Admiral“-ból magyarrá latinított csodabogár [f].

Agence Havas, a kormányzati ujdonságok gyűjtésével foglalkozó párisi sürgőség megalapítója, M. Havas nem volt magyar ember. Így hát vállalata nevét se Ázsa^oñsz Havas-nak hanem Ázsa^oñsz Ávász-nak szokás kiejteni [f].

Agentura [sürgőség] h. a.: agence (ázsa^oñsz) [f].

Agí: made in Austria. Helyes alakja s helyes jelentése mt. I. szótárban [w].

¹⁾ Hazájabeli viselői közt leghíresebb volt Nabal özvegye akit Dávid király vett feleségül. — ²⁾ Francsul pontosság: exactitude (egzáktitúd). — ³⁾ T. t. a 427. o.

- Agio** [járulék]¹⁾ h. a.: aggio (ádzsio) [o].
- Aix les Bains** [francs fürdő neve] h. k.: Ekszlébe^{oñ} [f].
- À la guerre**, mt.: I. szótáramban.
- À la mode** [divatos] h. k.: nem á lá mód, hanem á lá mod [f].
- À jour, Ajour és Ajouré**, mt.: I. szótáramban [f].
- Aleopátia** [szembeszálló gyógyítás]²⁾ h. a.: allopátia [g].
- Algeiras** [spanyol kikötőváros nevének] h. k.: Alhetírás [s].
- Algír-nak** [Algérie (Álzsérí) francs gyarmat fővárosa nevének]³⁾ h. a.: Alger, h. k.: Alzsé olykor: Alzseer, nempedig: Alzsír [f].
- Alios ego iam vidi ventos** [Értem én már meg különb vihart] h. a.: „Alios ego vidi ventos“⁴⁾ [l].
- Alkoven**, az arab „al koba“ kifejezéstől⁵⁾ eredő francs „alcove“ (álkov — hálófülke) németes változatának nyelvünkön egyedül helyes alakja: hálófülke [a-s-f-n-m].
- Alló mars.** — Jerünk: allons (álón). — *Indulj*: allez (álé)! — Előre, ím-*dulj*!: En avant, — *marche* (A^{oñ}náva^{oñ}, márs)! [f].
- Almanach** [naptár] h. a.: almaná⁶⁾ magyarosan almana [a].
- Alpaca** [l. a huanako⁷⁾ peru-i faja, 2. ennek gyapjából készült szövet, 3. ujezüst] h. a.: alpaca (álpáká) [s].
- Alpesek** [havasok]⁸⁾ h. a.: alpok [f].
- Altona** [német város nevének] h. k. nem Altóna, hanem Altona [n].
- Amortisation** [törlesztés] h. a.: amortissement (ámortiszma^{oñ}) [f].
- Ansziennitás** [szolgálat ideje] h. a.: ancienneté (a^{oñ}szi^{oñ}enté) [f].
- Andalucia** [spanyol tartomány neve]⁹⁾ h. k.: sem Ándálúciá sem Ándálúziá hanem: „Ándálúziá“ [s].
- Andaluciai** h. a.: andaluz¹⁰⁾ [s].
- Anekdota** [„kiadatlanok“] helyes alakja mai köznapi jelentésével értve „anekdoton“ volna¹¹⁾ [g].
- Angora** [kisázsiai tartomány nevének] h. k.: Angora. Ez pedig a magunk nyelvén semmivel sem idegenebb mint németes kiejtése, az Angóra. Ugyebizony a zongorát se hívjuk „zongorá“-nak?
- Angora-macska, kecske, házinyúl** h. a.: angorai macska, kecske, házinyúl.
- Anonymus** [névtelen]¹²⁾ h. a.: anónümosz [g], anonymos (ánónümosz) [l].
- Anvers** [belg város nevének] h. k.: A^{oñ}versz [f].
- Apart**, mt.: I. szótáramban.
- Appretúra** [elkészítés; posztó fénye] h. a.: apprêt: (ápree) [f].
- Aranjuez** [spanyol város nevének] h. k. nem „Áránzsuec“, hanem Áránhuéz¹³⁾ [s].

¹⁾ T. t. a 303. o. — ²⁾ T. t. a 178. o. — ³⁾ T. t. az 556. o. — ⁴⁾ T. t. az 507. o. — ⁵⁾ T. t. a 467. o. — ⁶⁾ Eredeti arab alakja: „al máná“ [az időmérő]. Francsul ugyan „almanach“-nak íródik, kiejteni azonban álmáná-nak szokás. — ⁷⁾ A lámához hasonló, nálánál kisebb állat. — ⁸⁾ T. t. a 465. o. — ⁹⁾ Ősi alakja „Vandalusia“ volt s a vandálok emlékét örökíti meg, bár rövid ideig tartózkodtak ott mielőtt Afrikába vonultak. — ¹⁰⁾ Spanyolul: „andaluz“, francsul „andalou“ (a^{oñ}dálu). — ¹¹⁾ Igazi jelentésének ismeretelése mt. a 375. o. — ¹²⁾ T. t. az 564. o. — ¹³⁾ Igaz ugyan hogy Schiller „Don Carlos“-a révén — „Die schönen Tage von Aranjuez sind nun zu Ende“ — sopánkodunk az odavaló időjárás változó voltáról, emiatt azonban nem kell vele okvetetlenül francssal kevert német kiejtés szerint európaiaskodnunk.

- Artillerista** [ágyus] h. a.: *artilleur* (ártíjő^r) [f].
As [egyszem, disznó] h. k.: nem *ász*, hanem *ász* [f].
Asceta [sanyargó] h. a.: *aszkéta* [g].
Asnières [nyaralófalú Páris szomszédságában, a párisi nagy evezős-versengések színtere] h. k.: *Anieer* [f].
Atelier [dolgozó] h. k.: nem *átelié*, hanem *átlyjé* [f].
Átletika [testedzés] h. a.: *atlétika* [g].
Atout [nem pedig: à tout — ütőszín, ütő] h. k.: nem „*adutt*” hanem „*átu*” [f].
Auber [francs zeneszerző nevének] h. k.: *Óbeer* [f].
Avanzírozni [avancer (áva^onszé), emelkedni] olyan állásra is lehet amely nem zsíros; a francs alakjától kevésbé eltérő avanszolni általános használatra tehát alkalmasabb [f].
Aviticismus: pannoniai fülesiklandó. — **Ösiesség**: *antiquitas* [l].

- Baccarat** [kilencesjáték]¹⁾ h. i.: *baccara* (bákará) [f].
Baisse [árhanyatlás] h. k.: nem *béssz*, hanem: *beesz* [f].
Bajazzo [bohóc]²⁾ h. a.: *pagliaccio* (pályáccsio) [o], *pojáca* [m].
Balett [táncosjáték]³⁾ h. a.: *balletto* [o], *ballet* (bále) [f].
Baroc, Barock, Barokk[kanyaru modor]⁴⁾ h. a.: *baroque* (bárok) [f], *barok* [m].
Beefsteak [javaszelet] h. k.: se *bifsztek*, se *bifsztik*, se *büftök*, hanem: *bíf-stéik* [b].
Bel-ami [Az asszonyok bálványa,⁵⁾ Maupassant ismert romándjának hőse] h. k.: *Bel-ami* [f]. — **Bellamy** [amerikai románcíró] nevének h. k.: *Bel^omi* [b].
Belletrista: német gyártmány. — **Szépíró**: *homme de belles lettres* (om d^o beel let^r) [f].
Belletrisztika: az előbbinek Németföldön összemesterkedett továbbképzése. — **Szépirodalom**: *belles lettres* (beel let^r) [f].
Benediktiner [fécamp-i hörp nevének] h. a.: *bénédictine* (bénédiktin) [f].
Bengáli vagy **Bengáliai tűz** h. a.: *bengál tűz*.
Berlioz [francs zeneszerző nevének] h. k.: *Berlióz* [f].
Berlitz-School [Berlitz-iskola] h. k.: nem *Börlic*, — hanem *Berlic-Szkúl*.
 A szemléltető nyelvtanítás meghonosítója Amerikába vándorolt német volt [n].
Beyruth [szir város] nevének az európai nyelvektől [nyilván Bayreuth

1) T. t. I. szótáramban. — 2) T. t. a 416. o. — 3) T. t. a 153. és 422. o. — 4) T. t. a 348. és 421. o. — 5) A „*mon cher*” s a „*ma chère*” [kedvesem] kifejezés csak a 17. százévbén került a francs nyelvbe, mégpedig az olasz „*caro mio*” s „*cara mia*” szólás átgűrűsával. A „*chère*”-t [drágá-t] azonban a túlzó kifejezéseket kedvelő francs szellem hamarosan „*précieuse*”-re [értékes-re] fokozta amely mindaddig széltén használt kifejezés volt amíg Molière „*Précieuses Ridicules*” (Prészióz Ridikül — A kényeskedők) című vígjátékának maró gúnya el nem pusztította. Molière ugyan kijelentette darabjához írt tájékoztatójában hogy nem az igazi „*précieuse*”-ökről hanem utánzóikról szól, úgy látszik azonban, nem hitték el neki. Amíg a francs a „*mon cher*” s a „*ma chère*” kifejezést nem ismerte, a „*beau*” s a „*belle*” [szép] szóval fejezte ki jelentését. Ennek a kapcsolata Maupassant „*Bel-ami*”-jának a neve is amely tehát époly kevésbé jelent „szép barát”-ot mint *beau-père* [ipja], *belle-mère* [napa], *beau-frère* [veje], *belle-fille* [menye] sat. szép embert meg szép asszonyt.

- bajor városéhoz cifrított] alakja helyett a maguk nyelvén bizonyára helyesebben írhatnánk Bejrut-ot [t].
- Biarrits** vagy **Biarritz** [baszk nyelven: „két szikla“] nem cseh, hanem francs tengeri fürdő neve, tehát h. k. [akár így akár amúgy írjuk: nem Biarric, hanem **Biárisz** [f].
- Bigott** [szenteskedő] h. a.: **bigot** (**bigó**). Magyarosan pedig „bigó“-nak mondhatnók [f] ¹⁾
- Bilance** [vagyoní állapot] h. a.: **bilan** [bila^oñ] [f].²⁾
- Bisquit** [száraz sütemény] h. a.: **biscuit** (biszküi) [f].
- Bivouac** [szabad tábor] mai h. k.: **bivouak**. A német földgömbön divó bivak-os kiejtés rég elavult [f].
- Bizar** [furcsa] h. a.: **bizarre** (bizar). Magyarosan pedig h. i. is: **bízár** [f].
- Bodega** [borozó] h. k.: nem **bodega**, hanem **bodéga** [s].
- Bodeni tó**. Sehol semmiféle „Boden“ a tájékán. Hogy lehetne hát „Bodeni tó“? **Bodensee**³⁾ magyarul „Boden tó“ [n].
- Bohème** [kóborlélek] h. k.: nem **bohém**, hanem **boem** [f].
- Boieldieu** [francs zeneszerző nevének] h. k.: nem **Boálgyó**, hanem **Bo^o-jeldijó** [f].
- Bonhómia**. Honi csodabogár. — **Kedvesség**: **benignitas** [f], **bonhomie** (bonomí) [f].
- Boroszló**: sárosmegyei helység neve. — **Preussich-Schlesien** fővárosáé pedig: **Breslau** **Brészlau** [n].
- Bouillon Gottfried** [az első kereszties háboru vezetője nevének] h. a.: **Godefroy de Bouillon** (Godfroá Dbújón) [f].
- Bouquetière** [virágáruslány] h. k.: nem **buketyieer**, hanem **buktyieer** [f].
- Böcklin** [baseli festőművész nevének]⁴⁾ h. k.: nem **Böklín**, hanem **Böklin** [n].
- Börsianer**: románoskodó német furcsaság. — **Börzés**: **borsista** [o], **boursier** (burszije) [f].
- Bracelet** [karkötő] h. k. se **brászlétt** se **brászlé**, hanem: **brászle** [f].
- Bravo!** [derék!] csak férfinak szólhat. **Nőnek**: **brava!** **Több személynek**: **bravi** vagy **brave!** H. k. pedig: nem **bravó sat.**, hanem **brávo**, **bráva**, **brávi** s **bráve** [o].
- Bravour** (brávúr — vitéség). Ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes német irómod. **Francsosan** **bravoure**, **németesen** **Brawuhr** volna [f].
- Briganti**: útonálló. — **Útonálló**: **brigante** [o].
- Brocat**, **Brocate** [hímzett selyem] h. a.: **broccato** [„hímzett“] [o], **brocard** (brokár) [f].
- Brogli** [francs hercegsalád⁵⁾ nevének] h. k.: **Brojj** [f].

1) T. t. a 281. és 420. o. — 2) T. t. a 472. o. — 3) Hahn szerint [Grimm : Deutsches Wörterbuch, — Leipzig, 1860., II. k.] régen „podamicus“-nak hívták: „der See, in welchem, aus welchem der Rhein sich giesst, gleichsam des Rheins Guss oder Boden“ [az a tó amelybe s amelyből a Rhein ömlik, mintegy ömledéke vagy talaja a Rheinnak]. Ilyen sületlenséget csak a német földtekén olvashat az ember tudományos munkában. Hát hamár találgatni kell, nem sokkal szembeötölőbb-e, mennyire hasonlít ugyane cikkben említett latinos alakjának, a „lacus potamicus“-nak második tagja a hellén „potamosz“ [folyó] szóhoz? „Folyós tó“-nak érteve pedig annyira találó hogy bajosan keríthetnénk nálánál jellemzőbbet. Mindössze t-je tér el d-jétől. Ez azonban egy okkal több, hogy e magyarázatot helyesnek véljük. — 4) T. t. az 567. o. — 5) A piemonti Broglio (Brollio) nemzetség francs ága amely a 17. százévből telepedett meg új hazájában s itt szerezte hercegi címét.

- Bronce** (brónsz) h. a.: bronze (brónz) [f].
Brosúra, Brosúra [füzet]. Lehetetlennél lehetetlenebb honi gyártmányok. H. a.: brochure (brosúr) [f].
Bruxelles [Belgorság fővárosa nevének] h. k.: nem Brüsszl, hanem Brüsszel [f].
Budget [költségvetés]¹⁾ h. k.: budzsöt [b].
Buenos-Ayres [Argentína fővárosa nevének²⁾] h. k.: Buenosz-Ájresz [s].
Buffet [tálas szekrény] h. k.: nem büffé, hanem búfe [f].
Burleszk az olasz „burlesco” [bohókás] szó csonkulata, nincs hát rá szükség, hogy angolos kiejtésével erőlködve bőleszk-nek olvassuk [o].
Burnusz [kámzász lebernyeg] h. a.: bornosz [a].
Bülöw [porosz nemzetségnév] h. k.: nem Bülov, hanem Bülő [n].
Byzánc [római birodalom és fővárosa nevének] h. a.: Byzantium (Bizáncium) [l].

- Cabaret** [kocsma; nálunk: művészbarlang]³⁾ h. k.: kábáre [f].
Cachucha [spanyol nemzeti tánc] h. k.: nem [a „kancsuka” (szíjaskorbács) példájára] kacsuka, hanem kácsúcsá [s].
Cadentia [a költészetben: rím, a zenében: zárlat] h. a.: cadenza (kádenca) [o].
Cadix [spanyol város neve] h. a.: Cadiz (Kádi) [s].
Caen [francs város neve] h. k.: Kaon [f].
Cafétier [kávés] h. a.: cafetier (káftyijé) [f].
Caces: (kéiksz — torta, puhasütemény; nálunk: szárazsütemény [gyűjtő többes]⁴⁾ — **Egy darab**: cake (kéik) [a].
Calembourg [szójáték]⁵⁾ h. a.: calembour (kalaonbúr) [f].
Camea [képeskő]⁶⁾ h. a.: camaeus (kámeeusz) [l].
Canoe [bodon] h. k.: nem kánoe, hanem kánú [s].
Caprice-párna [„akaratoskodó párna”] a felemás osztrák Caprice-Polster mása. — **Kispárna**: oreiller (oreijé) [f], Ohrkissen [n].
Carbonari: szénégetők.⁷⁾ — **Szénégető**: carbonaro [o].
Carmen [Mária]⁸⁾ h. k.: nem Karmen, hanem Kármen [s].
Carmencita [Margitka] h. k.: nem Kármencsita, hanem Kármentítá [s].
Carricatura. [torzkép] h. a.: caricatura [o]. A latin „carrus” [terheskocsi] s a tőle eredő „carricare” [megterhelni] kettős r-rel íródott ugyan, emennek az olasz ivadéka, az olasz „caricare” [francsul: charger] azonban — amely a jellemző vonások „megterhelése”, túlzásaként értődik torzképre — egyetlenegyvel szűkölködik.
Cassanova [olasz kalandozó] nevének h. k.: nem Kasszanóva, hanem Kázanóva [o].
Casino, m̄t: kaszinónál.
Castagnette [káttogó]⁹⁾ h. a.: castagnuelas (kásztányuelás) [s].¹⁰⁾
Cavallerista [lovaskatona] h. a.: cavalier (kávájé) [f].
Celler h. a.: seleri (szeleri) piemonti olasz szó. A német is „Sellerie”-nek hívja. A „Zeller” meg a „celler” tehát osztrák-magyar nemzeti alakja.

1) T. t. a 329. és 562. o. — 2) Jelentése: „jó levegő”. — 3) T. t. a 352. és 536. o.
 — 4) T. t. a 376. o. — 5) T. t. a 265. o. — 6) T. t. a 446. o. — 7) T. t. a 465. o. —
 8) T. t. a 358. o. — 9) T. t. a 403. o. — 10) T. t. a 403. o.

- Chablon** (sáblón):¹⁾ a német „Schablone“ [minta; képesen: kapta] honi francsos alakja. — **Minta**: *échantillon* (ésaontfjón), *patron* (pátrón).
Kapta [képesen]: *routine* (rutin) [f].
Chaîne de dames (seen dő dām — hölgylánc) h. a.: *chaîne des dames* (seen dé dām) [f].
Chamonix²⁾ [a Mont-Blanc tövében elterülő francs helység nevének] h. k.: Sámóni [f].
Champagner [pezsgő] h. a.: vagy *champagne* (saõnpány) [f] vagy *cham-pagne-i* [m].
Champs-Élysées [párisi fásított városrész nevének] h. k.: Saõnzélizé [f].
Chance [eshetőség] h. k.: nem sánsz, hanem saõfis [f].
 „**Chassez-croisez** — hangzott föl a rendező szava energikusan“ — úgy-mond egyik kiváló tárcaírónk. Épígy (sászé-kroázé-nak) csöngött volna Francsöldön is. Papiroson azonban nyilván „*chassé-croisé*“-nak fös-tött volna [f].
Chatouille (sátully — doboz)³⁾ h. a.: Schachtel [n].
Chaudeau [tejes mártás]⁴⁾ h. k.: nem sodó, hanem sódó [f].
Chaussure [száguldós] h. k.: nem soffór, hanem sófór [f].
Chaussure [lábbeli] h. k.: nem sosszúr, hanem sószúr [f].
Check [fizetőlap]⁵⁾ h. k.: nem sekk, hanem csekk [b].
Chef [fő] h. k.: nem séf, hanem sef. — **Chef-d'oeuvre**-é [remekmű-é] nem sédövr, hanem sedövr [f].
Chester-sajt⁶⁾ h. a.: *cheshire-i* (csesir-i) sajt [b].
Cheviot [az Angol- és Szkotország határán elterülő Cheviot hegység-ben tenyésző birka gyapjából készült szövet] h. k.: nem seviot, hanem csevijöt [b].
Chile [délamerikai köztársaság nevének] h. k.: Csile [s].
Chinchilla [perui gyapjas egér] h. k.: csincsilyá [s].
Chopin [lengyel zeneszerző francs nevének⁷⁾] h. k.: nem Khopín, hanem Sopeõn [f].
Chopin-Walzer. Chopin egyetlen „Walzer“-t se költött, annál meg-sokkal műveltebb volt a lelke minthogy a maga nevére keresztelje szerzeményeit. Avagytán Chopin valse-airól gagyog a németeurópai szerecsen amikor „Chopin keringői“ vagy „Chopin-féle keringők“ helyett „Chopin-Walzerek“-et emleget?
- Christiania** [Norge fővárosa nevének] h. í.: Kristiania [norvég név].
Chrysanthemum [aranyvirág]⁸⁾ h. a.: krüzantemon [g], *chrysanthemon* (hrizántemon) [l].
Cichoria [katáng] h. a.: *cichorium* [l].
Cinq-Mars [XIII. Lajos kényesztett hívének] nevét hazájában általán

¹⁾ Német mintája ugyan a lövedéköntők mintázóágyára értett francs „*échantillon*“ ivadéka, a mi francs szellemünk azonban épenséggel nem csapott rá vissza, hanem megelégedett honi francsos kiejtésének francsos megrögzítésével. — ²⁾ A latin „*Campus munitus*“ [megerősített tábor] kifejezés összecsapódása. — ³⁾ T. t. a 437. o. — ⁴⁾ T. t. a 38. és 569. o. — ⁵⁾ *To check* = elismerni. A múlt százév elején London sűrű ködében a rablók napról-napra gyakrabban és merészebben garázdálkodtak. Ez az állapot vitte rá London kereskedővilágát hogy készpénz helyett utalványokat hordjon magával s ilykép a rablók támadásai céltalanná váljanak. [Az ő kezükben a fizetőlap értéktelen papiros volt.] — ⁶⁾ T. t. a 464. o. — ⁷⁾ T. t. a 587. o. — ⁸⁾ T. t. az 565. o.

- Sze^on-Mársz-nak olvassák, Larousse szerint azonban Sze^on-Már a helyes kiejtése [f].
- Clarinette, klarinét** [sívó] h. a.: clarinetto [o], clairon (klerón) [f].
- Clericalis** [pappárti] h. k.: nem klerikális, hanem klérikalízis [g—l].
- Clou** [csattanó¹⁾] h. k.: nem klú hanem klu [f].
- Club** [társulat] h. k.: nem klub hanem klub [b].
- Cochinechina** [Annam tartományának] becsületes neve Kocsincsing.
- Cocotte** [nőcske] h. a.: cocote (kokot) [f].
- Colorit** [művészi színezés] h. a.: colorito [o], colori [kolori] [f]. A mi nyelvünkhöz bizony akármelyikük inkább illik ma divó német eltorzításuknál.
- Comfort** [kényelem] h. k.: kónfór [f] vagy kamfört [a].
- Comfortable** [kényelmes, közösgyves jelentéssel: egylovas] h. a.: comfortable (kónfortábl) [f] vagy comfortable (kamförtöbl) [a].
- Complimentum**: Made in Pannonia.²⁾ — **Bók**: complimento [o], compliment (kónplima^on) [f].
- Conducteur** [kalauz] h. k.: nem konduktor,³⁾ se konduktőr, hanem kóndüktőr [f].
- Confucius** [a csínai hitalapító] becsületes neve: Konfuce [a „tiszteletet érdemlő agg“] [csínai név].
- Conservativismus** [óvatagság] h. a.: conservatismus [l].
- Console** [tükros asztal] h. k.: nem konzól hanem kónszol [f].
- Conto-currens** [folyószámadás]: olasz főnév, latin jelző. H. a.: conto corrente [o].
- Coram et publice, palam publico etc.** h. a.: coram publico [a nyilvánosság előtt] és: palam et publice [nyilvánosan és bárki szemelátára] [l].
- Cosmétiqueur** (kozmetikőr) hellén terméből idétlenül képzett ujdon francs kifejezés⁴⁾ amelynek épen nincs hazájában kelete. — **Szépítőmester**: professeur de beauté (professzördbóté). — **Szépítőszeres**: pharmacien chimiste (fármászije^on simiszt) [f].
- Costume** [1. jelmez, 2. női öltözet] h. k.: nem kosztüm, hanem kosztüm [f].
- Cottage** [tanya] angol szó, tehát nem [francosan] kotázs-nak, hanem katéjdzs-nak olvasandó [b].
- Crème** [1. tejszín, 2. tejesmártás] h. k.: nem krém, hanem krem [f].
- Culinaris** [latin nyelvről: barátos]⁴⁾ h. a.: culinaris [l].

Davos [helvét telelő] nevének h. k.: Dafósz [n], Dávosz [f].

Davoust [francs hadvezér nevének] h. k.: Dávú [f].

Dákó [golyótoló] h. a.: taco [táko] [s].

Debatter, Débateur: mindegyikük a magunk nemzeti alkotása, az első

¹⁾ Vk.: szög; amin az ember figyelme megakad, így aztán: vonzó erő, péld. kiállítás, művészeti előadás. [Idegen ember okosan cselekszik, ha francs beszédben nem használja, merthogy értelmetlen dolog is jelent s így könnyen megeshet hogy az ellenkezőjét fejezi ki vele mint amit akar. Péld.: „le clou du théâtre“ nem színház csillagára hanem szeméjére értődik. — ²⁾ T. t. a 243. o. — ³⁾ Conducteur = bérő [l]. — ⁴⁾ T. t. a 52. o. — ⁵⁾ Nyilván a német „kulinarisch“ból latinnak visszacsinált alak.

- alighanem az „ebadtá”-hoz csavarodó szellemmel. — Vitatkozó szónok: debater (d'béitör) [a], Parlamentsredner [n].
- Demokritosz [vidám hellén bölcselő neve] h. a.: Démokritosz [g].
- Dezinficiálni [tisztázni]: latin ige, francs fosztóképző. H. a.: désinfecter (dézeönfekté) [f].
- Diana [római istenlány neve] h. k.: nem Die Anná [„az Anna”] hanem: Diáná [l].
- Disszentéria [hasvérzés, f.: vérhas] h. a.: düzenteria [g].
- Don [úr] címet csak spanyol uraság szok viselni. Portugálban a „dom” járja¹⁾ [s].
- Don Juan [János úr] h. k.: nem Don Zsuán, hanem: Don Huán [s].
- Don Quijote [Cervantes romáindhőse nevének] h. k.: nem Don Kisott, hanem: Don Kihóte [s].
- Dortrecht [németalföldi város nevének] h. a.: Dordrecht [h].
- Dossier [iratsomó] h. k.: nem dosszié, hanem „dószijé” [f].
- Dr. Ha a „doctor” rövidítését jelző pontra egyáltalán szükségünk volna, nem az r mögé hanem eléje kellene raknunk²⁾ [l].
- Draisienne [az összetervelőjéről, Karl von Drais, Freiherr von Sauerbronn-ról nevezkedő futógép [1817],³⁾ valamint a szintén izomerővel hajtott és nyilván e közös tulajdonságuk kapcsán vele egy névvel büszkélkedő vasúti futógép nevének] h. k. se nem drezín se dresz-szín, hanem francsosan drézien; még helyesebben pedig drájsziennek kellene lennie [f].
- Dreyfus [az elmúlt százév végén hazaárulás miatt pörbefogott szerencsétlen francs katonatiszt nevének⁴⁾] h. k.: nem Drájfúsz [Háromlábú], hanem Drefü [f].
- Drezda [Szászország fővárosa nevének] h. a.: Dresden [Drézd] [n].
- Dresszura [idomítás] h. a.: dressage (dreszázs) [f].
- Dr. iuris utriusque [jog- és egyébtudó] helyett kevesebb cifrálkodással és több értelmességgel bátran használhatnók a Britföldön közkeletű „dr legum” kifejezést, még helyesebben pedig a jelentését époly híven kifejező „törvénytudó”-t [l].
- Droguista [késszeres]⁵⁾ h. a.: droguiste (drogiszt) [f], drogista [„m”].
- Duett [kettős] h. a.: duetto [o].
- Dulcinea [Don Quijote imádottja nevének] h. k.: nem Dulcsinea, hanem Dulszinea [s].
- Dumas [francs romádiró nemzetségnevének] h. k.: nem Dümá, hanem Dümá. — Dumas fils-é [Dumas fiáé]: Dümá fizs [f].
- Duránci néven ismert jófajta barackunk nevét bizonyára sokan magyarázzák olykép, hogy Duráncon terem a legjava. Pedighát ilyesnevű hely se hazánkban nincs sem egyebütt. A „duránci” az olasz „pescaduracina” (peszká durácsína — magvához tapadó barack) kifejezés jelzőjének eltorzult alakja [o].

1) Egyébkép mindegyikük a latin „dominus” ivadéka. — 2) Az okát már megmondtam a 80. o. — 3) Mai futókerekünkötől kivált avval különbözik, hogy nem volt taposója [pedálja], hanem lábbal kellett hajtani olykép hogy gazdája váltakozva hol az egyik hol a másik lábával a földre toppantott. — 4) T. t. az 564. o. — 5) T. t. a 309. és 538. o.

- Echegaray** [spanyol államférfi, tudós és író nevének] h. k. nem Esegaráj sem Esegéráj sem Esegaréj sem Esegéréj hanem **Ecsegaráj** [s].
- Égal** [egyenlő] h. k.: nem egál, hanem égál [f].
- Egmont** [ősi németalföldi nemzetség nevének] h. a.: Egmond¹⁾ [h].
- Eidam** [németalföldi város nevének] h. a.: Edam. A róla nevezkedő sajt tehát: edami sajt [h].
- Eiffel** [francs vállalkozó terves nevének] h. k.: nem Ájfil hanem **Efel** [f].
- Ékcéma** [bőrbaj] h. a.: ekzéma [g].
- Équipage** [szerelés, nálunk: fogat] h. k.: nem ekvipázs, hanem ékipázs [f].
- Embarras de richesse** [zavarbaejtő bőség] h. k.: a^on**b**ará driseesz [f].
- Energia** [lélekerő] h. k.: nem enerzsia, hanem energia [g].
- En face** [szembekapott, mondjuk: arckép] h. a.: **portrait de face** (portrefász) [f].
- Enfin seul** [végre egyedül] h. k.: nem aaⁿfeefi szől, hanem a^onfe^on szől [f].
- Enghien** herceg [Condé herceg fia nevének] h. k.: nem Aaⁿzsieeⁿ, sem Aaⁿgieeⁿ, hanem A^onge^on [f].
- En gros** [nagy mennyiséggel] h. k.: nem ángró, sem aaⁿgró, hanem a^on gro [f].
- Engrossista** [nagyárus] h. a.: marchand en gros (mársa^on^ta^on^gro) [f].
- En profil** [oldaltpapott, péld. arckép] h. a.: **portrait de profil** (portred-profil) [f].
- Entuziazmusz** [lelkesedés, ihlet]²⁾ h. k.: nem „aaⁿtuziazmusz“, hanem „entuziazmusz“ [g]; csak francsul: enthousiasme (a^on^tuziázm).
- En vogue** [főlkapott] h. k.: „nem „aaⁿ vóg“ sem „aaⁿ vogg“, [sprich: „ahn wogg“, hanem „a^on vog“ [f].
- Épaulette** [vállrojt] h. k.: nem epolett, hanem épóleet [f].
- Éposz** [hőskötemény] h. k.: eposz [„beszéd“] [g].
- Erika** [hanga]³⁾ h. k.: nem „eerika“, hanem „erika“ [l].
- Essai** [„kísérlet“, értékezés] h. k.: nem „esszéj“, hanem: „észe“ [f].
- Étape** [állomás] h. k.: nem „etapp“, hanem étáp [f].
- Et compagnie, et compagnon** [és társai, és társa] h. k.: nemet kóⁿpányí, et kóⁿpányóⁿ, hanem: é kóⁿpányí, é kóⁿpányóⁿ⁴⁾ [f].
- Eugène** [Jenő] h. k.: Őzsen, nempedig Euzsén⁵⁾ [h-f].
- Exporteur** [kiszállító] h. a.: exportateur (ekszportatátó^r) [f].
- Exposé** [előterjesztés] h. k.: nem ekzpozé, hanem ekzpozé [f].
- Extensivitas** [terjedelmesség] h. a.: extensitas [l].
- Façon** [készü] h. k.: nem fazón, hanem fászón [f].
- Farman** [Henri, a röpülőszatór föltalálója nevének] h. k.: nem Fárman, hanem [Ha^on^ri] Fármaⁿ [f].
- Fayence** (fája^onsz — nyers porcolán mai h. i.: faïence [f].
- Fiacre** [Francsországban: négyülékes, nálunk osztrák példára: kétlovas bérkocsi] h. k.: nem fiákker se fiákrh, hanem fíjár^r [f].

¹⁾ Alighanem úgy jutott mai alakjához hogy Francsöldön „Egmón“-nak ejtődött, majd e kiejtéshez símulva „Egmont“ alakot öltött. Hogypedig a család történetével foglalkozó forrásmunkák javarésze francs, a többi idegennyelvben is ez az alakja honosodott meg. Nyilván így került aztán Goethe tollára is. — ²⁾ **Eredeti jelentése**: istentől megszállottság, rajongás. [Entúsz: akiben isten van]. — ³⁾ A hellén „erejké“ latinított alakja. — ⁴⁾ Francs szövedékben nem szokás latinkötőszót használni. — ⁵⁾ T. t. az 576. o.

- Figaro** [Beaumarchais „sevillai borbély“-a s róla nevezkedő lenge nőkabát] h. k.: nem Figaró se Figaró, hanem Figaro [f].
- Fiszharmonium** [orgonáló¹⁾] h. a.: fiszharmonika vagy harmonium [g-l].
- Fix** [állandó] h. a.: fixe (fiksz); tehát fogadó nap: jour fixe (zsúr fiksz); volt [amíg el nem avult]; szabott ár: prix fixe (pri fiksz) sat. [f].
- Florenz** [olasz város nevének] h. a.: Firenze] [o].
- Foxterrier**²⁾ [rókaszorító, borzúzó; e. rókaeb³⁾] h. k.: nem fokszterrié, hanem fakszterijör [a].
- Frappáns** [megkapó, meglepő] h. a.: frappant (frápa⁴⁾) [f].
- Fridatto** [vékony lepény], a „frittata“ (frittátá, olasz szónak Osztrákországban elferdített alakja [o].
- Friedrichsruhe** [a Bismark-család poroszországi birtoka] helyesen: Friedrichsruh [n].
- Frou-frou** [selyemsuhogás, nálunk: huncutka] h. k.: nem fru-frú, hanem frufu [f].
- Galilei** [olasz tudós nevének] h. k.: Gáliléji [o].
- Garçon** [legény; ételes-, bors-, kávélegény] h. k.: nem gárzón, hanem gárszón [f].
- Geiser, Geysir** [szökőforrás]⁵⁾ h. a.: geysir (gejszir) [islandi nyelven].
- Generosus** [nagylelkű] h. k.: nem zsenerózus, hanem generózusz [l].
Francs alakja pedig: généreux (zsénérő) [f].
- Geniális** [lobogó szellemű] h. k.: nem zseniális, hanem geniális [l].
- Gentleman** [úriember] h. k.: nem dzsentlmén, hanem dzsentlm⁶⁾ [b].
- Gentlemanlike** (dzsentlm⁶⁾nlájk — úriemberhez illő⁶⁾) h. a.: gentlemanly (dzsentlm⁶⁾nl) [b].
- Genua** [olasz város római nevének] h. a.: Genova (Dzsénová) [o].
- Giardinetto** [kertecske; nálunk: csemege] h. k.: nem zsárdinettó, hanem dzsárdinetto [o].
- Gig** [b], **Guigue** [f] [1. a hajóskapitány csónakja; 2. vadastalyiga] h. k.: dzsig: [b], gig [f]. — **Jigg** [b], **Gigue** [f] [szökdécselő tánc neve] h. k.: dzsig [b], zsig [f].
- Gil Blas** [1. Le Sage romándjának hőse, 2. párisi fecsegő napilap címe] h. k.: nem Zsil Blá, se Zsil Blász, hanem: Zsil Bláz [s-f].
- Giráns** [forgató] h. a.: girante (dzsiránte) [o].
- Giro** [vk.: keringés; váltóforgatás] h. k.: nem zsíró, hanem: dzsíro [o].
- Gordiusi esomó**⁷⁾ h. a.: gordiumi csomó [l-m].
- Gouvernementális, Guvernementális** [kormányzati]⁸⁾ h. a.: gouvernemental (guvern⁶⁾ma⁶⁾ntal [f]. Latinul: gubernatorius (gubernatóriusz) [l].
- Graham** [híres szkot család nevének] h. k.: nem Grehem, hanem Gr⁶⁾em [l].
- Grand** [spanyol főnemes] h. a.: grande (gránde) [s.]
- Grande ronde** [nagy kör] h. k.: nem graafi roñ, hanem: gra⁶⁾nd róñd [f].

1) T. t. a 473. o. — 2) Az angol „fox“ [róka] s a francs „terrier“ [lyuk] kapcsolata; tehát: olyan kutya amely a rókát lyukából kivájja. Az európai szerencsen a tacskót hívja „borzeb“-nek [borzfejű kutyának]. — 3) Épelmével értve: rókafejű kutya. — 4) Megkapó latinul: mirus. — 5) Islandi (ájlendi) nyelven gejsza = zajjal buzogni. — 6) T. t. a 323 o. — 7) T. t. a 463 o. — 8) T. t. a 452. o.

- Grand hôte** [nagyszálló¹⁾] h. k.: gra^ontotel [f].
- Gratulálni** [köszönteni] h. k.: gráfulálni [l].
- Grupp** [csoport] h. a.: groupe (grup), magyarosan írva tehát: grup [f].
- Guberálni.**²⁾ Tétjét fődözni: couvrir sa mise (kuvrír szá míz) [f].
- Guerilla** [csatázgatás³⁾] h. a.: guerrilla (gerrilyá) [s].
- Guido** [o], **Guidon** [f] [férfinév] h. k.: Gidó vagy Gvidó [o], [Gidón] [f].
- Guinea** [Afrika nyugati partvidéke nevének] h. k.: nem Gujneá se Gvineá, hanem Gineá [s].
- Guinea** [21 shillingre értett angol pénzérték] h. k.: se gujneá se gvineá se gineá, hanem: gini [b].
- Guizot** [francs államférfi s történetíró nevének] h. k.: Gízó [f].
- Gummi gutti** [a gyógyító tudományban s a festőművészetben szereplő „garcinia cambogia“ nedve] h. a.: gummi guttae [gyantacsöppek] [l].
- Gusztióz** [étvágygerjesztő⁴⁾] osztrák gyártmány. Ha volna latin eredetije, nyilván gustiosus-nak föstene [l].
- Gutenberg** [a könyvnyomás tökéletesbítője nevének] h. k.: nem Guttenberg, hanem Gútnberg [n].
- Gutapercha** [gumi-morzsa⁵⁾] h. a.: gutapercha (gutápercsá) [s].
- Guyon** gróf [szabadságunkért vívott harcunk egyik halhatatlan hőse nevének⁶⁾] h. k.: Gijón [f].
- Hannibal ante portas** [Hannibal a kapu előtt⁷⁾] h. a.: Hannibal ad portas [Hannibal a kapunál] [l].
- Harlekin** [bohóc] h. a.: arlechino (árlekkíno) [o], arlequin (árlőke^on) [f].
- Hausse** [árszökkenés] h. k.: nem hossz, hanem: hósz [f].
- Haute favorite** [futtatáson a legtöbb téttel kitüntetett ló] h. a.: grand favori (gra^on fávori) [f], great favourit (gréit fev^orit), highly favoured (hájlí féjiv^ord) [b].
- Havannaszivar** h. a.: havannai szival.
- Herodot** [hellén történetíró nevének] h. i.: Hérodotosz [g].
- Herosztratesz** [aki Artemisz efezosi templomára lángot borított], valóssággal Hérosztratosznak nevezkedett [g].
- Hochparterre** [kisemelet⁸⁾] h. a.: rez-de-chaussée surélévé (rédsószé szürélvé) [f].
- Holland sajt** h. a.: hollandi, még helyesebben: németalföldi sajt.
- Homogén** [egynemű] h. a.: homogen [g].
- Horác** [római költő nevének] h. a.: Horatius [Horáciusz] [l].
- Horizont** [szemhatár] h. a.: horizon [g].
- Horse-guards** [angol lovastestőrezred neve] h. k.: nem Haórsz gárdz [rekedt őrség], hanem: Harsz Gárdz [b].
- Humbug** [szélhámosság] h. k.: nem humbúg, hanem hőmbög, magyarosan: hőmbög [amerikai angol szó].
- Humor** [vidámság] h. k.: nem humór, hanem humor [l].
- Humoreszk, Humoresque**: hazájában, Németföldön rekedt nemzetközi kifejezés. — **Vidám elbeszélés**: conte humoristique (kónt ümorisztik) [f], humorous sketch (júmör^osz szkeccs) [b].

¹⁾ T. t. az 578. o. — ²⁾ T. t. a 373. o. — ³⁾ T. t. I. szótáramban. — ⁴⁾ T. t. az 513. o. — ⁵⁾ T. t. a 218. o. — ⁶⁾ T. t. az 587. o. — ⁷⁾ T. t. az 507. o. — ⁸⁾ T. t. a 485. o.

- Hügienikus.** Pannoniai hellén-latin remekmű. *Első kapta*: hügi vagy mi: egészséges vagy micsoda; neuraszténia = ideggyöngöseség; tehát: egészség = hügiénia.¹⁾ *Második kapta*: energia = erély; energikus = erélyes; tehát: egészséges = hügiénikus.²⁾
- Hüperlojalitás**: német vegyítőkonyhán kotyvasztott hellén-francs-brit-latin zagyvalék magyaros latin öröklébe áztatott mása. — **Talpnyalás**: tapejnotész [g], soumission (szumiszióñ) [f], submissiveness (szöb-miszivnös) [b].
- Hüpermodern** [holnapos]: az „über“-ek hazájában készült, hazájának szellemi gyarmatain világszerte közkeletű holnaputános hellén-olasz szóhabarcs [g-o].
- Huyst** [belg tengeri fürdő nevének] h. k.: Hajszt [h].
- Identicus**: a latin „idem“ [egyaz] szóval képzett francs „identique“ (idaöntik) honi átlatinítása. — **Ugyanaz**: idem (ídem) [l].
- Ignorálni** [nem ismerni, nem tudni] h. k.: nem inyorálni, hanem: ignorálni. Latin alakja: ignorare (ignoráre) [l]; francs alakja: ignorer (inyoré) [f].
- Illojális**: Illoyal [tisztességtelen] h. a.: déloyal (déló^ájál) [f].
- Importeur** (eönportör — beszállító) h. a.: importateur (eönportátör) [f].
- Impressario** [vállalkozó, nálunk csak: művész-vezető] h. a.: impresario (impreszário) [o].
- Inaktivitás** [tétlenség] h. a.: inattività (inättivitá) [o], inaction (inák-szióñ) [f]. Latinul tétlenség: segnitia, ignavia [l].
- Intensivitas** [tartalmasság, mélység] h. a.: intensitas (intenzitás) [l].
- Interview** [faggató látogatás] h. a.: nem interjuh sem interjú sem interjúv, hanem: intörvjú [b].
- Intim** [bentes, meghitt, bizalmas] h. a.: intimus (intimusz) [l], intime (eönitim), tehát honinyelvünkön: intim [f].
- Intrigua, Intriguálni** [fondorlat; fondorkodni] h. a. francsul: intrigue (eöntrig), intriguer (eöntrigé); tehát magyarul: intriga, intriguálni [f].
- Invite** [kártyásjátékban: csalogatás] h. a.: invite (eönvit) [f], invite (in-vájt) [b].
- Irreveláns** [súlytalan]³⁾ h. a.: irrelevans [irreleváns]⁴⁾ [l].
- Ischias** [ülőidegzsába] h. k.: nem isziász, hanem [honinyelvünkön egy-szersmind helyes írómodja]: iszkiász [g].
- Island** [sziget nevének] h. k.: nem Iszland, hanem Ajlönd [b].

Jamaikarum h. a.: jamaikai rum.

Jardinette [csemege] h. a.: giardinetto (dzsiárdinetto) [o].

Jayne [Jakab bourboni herceg, spanyol trónkövetelő személynevének]⁵⁾ h. k.: nem Dzséjm se Zseem, hanem: Hájme [s].

Jean [János] h. k.: nem Zsán, hanem: Zsaön. — **Jeanne** [Janka] h. k.: nem Zsánn, hanem: Zsán [f].

¹⁾ Hellénül: hügieja. — ²⁾ Hellénül: hügiejnosz. — A római mindössze egy „hügi“-t ismert: Hygi[e]iát, az egészség istennőjét. — ³⁾ Revelare: kideríteni, kinyilatkoztatni. — ⁴⁾ Relevare: kiemelni. — ⁵⁾ T. t. az 563. o. — Francsul Jakob: Jacques (Zsák), angolul: James: (Dzséjnz).

- Jerez¹⁾ [híres spanyol bortermelő város nevének] h. k.: Heret [s].
- Jockey [lovás] h. k.: nem [francs modra] zsoké, hanem — amint hazájában olvassák: — dzsaki [b].
- John [János] h. a.: nem Zsön, hanem: Dzsán [b].
- Jom kipur [a zsidóság engesztelő ünnepe] h. k. [tehát honinyelvünkön egyszersmind helyes írómodja]: jom kiper [zs].
- Jotta [hellén betű]²⁾ h. a.: ióta [g]. „Egy jottát sem engedek“ magyarul: egy tapodtat sem engedek [g].
- Jou-jou [gyermekjáték, nálunk: lógó³⁾] h. k.: nem zszusú, hanem: zszusu [f].
- Jour fixe (zsurú fixsz — fogadónap): elavult kifejezés. Mai egyetértője: jour de réception (zsurúdrézszepszión) [f], mon jour, ton jour (món zsurú, tón zsurú) [f], röviden: jour [f].
- Journalistika, Zsurnalisztika [ujságírodalom] h. a.: journalisme (zsurnalizm) [f].
- Juror [esküdt] h. k.: nem zsüror, hanem: dzsúrór [b]. Francsul esküdt: juré (zsüré) [f].
- Jury [1. bírálóbizottság, 2. esküdtbiróság] h. k.: nem zsüri, hanem: dzsüri [b].
- K. [pénzegységünk jelének]⁴⁾ h. a. rövidítve: nem K. [Krone] [n], hanem: k. [korona] [m].
- Kalbsteak [kalbsztek]: telivér szerescsen felemás csudabogár. Ízig angol szerescsenes alakja „calfsteak“ (káfsztéik) volna. Amhogy a borjuszeletet nem eleven hanem megölt borjuból [nem „érzéki“, hanem érzéktelen „oktalanságlény“] húsából szokás kihasítani, ezt pedig angolul nem „calf“-nak [borjunak] hanem „veal“-nek⁵⁾ [borjuhúsnak] hívják, nyilvánvaló hogy igazi angol neve nem „kalbsteak“ hanem „vealsteak“ (vílsztéik) volna. Amhogy az angol a maga fejével szok gondolkozni, nem hívja sem így sem amúgy, hanem „loin of veal“-nak (lajn öv víl-nak)⁶⁾.
- Kamilla [széfkü] h. a.: kamomilla [g—l].
- Kancsuka [szíjas korbács] h. a.: kancsu⁷⁾ [r].
- Kannstadt [würtembergi város nevének] h. a.: Kannstatt⁸⁾ [n].
- Kaput [vége, befellegzett neki]⁹⁾ h. a.: capot (kápo) [f].
- Karait [erősen pusztulásnak indult kalózkodó indiánó törzs] h. a.: karib [s].
- Karakül [1. buhárαι város, 2. róla nevezkedő fényes göndör báránybör nevének]¹⁰⁾ h. a.: karakul [tatár szó]

1) Elavult írómod szerint: Xerez [s]. — 2) T. t. a 283. o. — 3) Helyes francs kifejezése mt.: 1. szótáramban. — 4) T. t. a 294. o. — 5) Öse nyilván az ófrancs „veal“ [borju — ma: veau] volt. Tőle ered a francs vélin (véleön) is ami voltaképp borjubörből készült sima vékony hártját [pergament] jelent; maínapság azonban jobbára kiváló papírosból gyártott utánzatára értődik. — 6) Loin [vesepecsenyel]: az ökör „sirloin“-jáéhoz hasonlóan elhelyezkedő rész. A „sirloin“-ról a „beefsteak“-nél volt szó [b]. — 7) A török „kamcsi“ [bőrös ostor] „kancsug“-gá lengyelesített alakjának orosz változata. Nálunk divó alakja alighanem olyképp támadt hogy eleink a lengyel „kandzsuga“ [nyeregszű] szóval tévesztették össze. — 8) Maradi hivatalos nyelven: Cannstadt. — 9) T. t. a 420. o. — 10) T. t. a 562. o.

- Karthauzi** [fogadalmas rend nevének¹⁾] h. a.: chartreux (sártrő), magyarul: chartreux-i (sártrő-i) [f].
- Kaszinó** [társalgónak mondott, valósággal azonban jobbára kártyázó kör]²⁾ h. a.: casino (kázino) [o], casino (kázino) [f]; tehát magyarosan: kazinó.
- Kasztról** [serpenyő] h. a.: casserole (kászrol) [f].
- Katarus** [hurut]³⁾ h. a.: katarrúsz [h].
- Keletindia** h. a.: Keleti Hindusztn.
- Kimóna** [nőlebernyeg] h. a.: kimono. Ugyebizony a nő „domino“-ját se hívjuk „domina“-nak? [j].
- Kinézer**: [német eredetije; a „Chineser“ is bárbár modra képzett szó] h. a.: csínai [m].
- Kleveland** [1. ohio-i (ohájóu-i) város, 2. amerikai államfő nevének] h. a.: Cleveland (Klívlend) [b].
- Knallbonbons** [durrancs] a nagy nyugati nyelveken: pétard (pétár) [f], cracker (krekör) [b].
- Kodak** [képfogótárca, Eastman (Ísztmön) leleménye]⁴⁾ h. k.: kóudök [b].
- Kókusz** [1. pálmafa, 2. gyümölcse] h. a.: cocos (kokosz) [portugál szó].
- Kombattáns** [küzdőtárs]: francsról latinostott csudabogár. H. a.: commilito [l], combattant (kónbátan) [f].
- Kompót** [párolt gyümölcs] h. a.: compote (kónpot) [f].
- Kongo-tea** h. a.: kang-fú [csínai szó],⁵⁾ congou (kangú) [b].
- Kongónéger** h. a.: kongói néger.
- Kontrakarrírozni** [másnak számítását, tervét keresztezni] h. a.: occurrere [l], contrecarrer (kóntörkáré) [f].
- Konzekvens** [következetes] h. a.: consequens (konszekvensz) [l].
- Koppenhága** [Dánország fővárosa nevének⁶⁾] h. a.: Köbenhavn (Köbnhaun — jelentése: kereskedő öböl) [dán szó].
- Kordina** [színpad akasza] h. a.: cortina (körtiná) [l, o].
- Kosciusko** [lengyel nemzeti hős nevének] h. k.: Koscusjusko [p].
- Kraszewski** [lengyel romádiró nevének] h. k.: Krásevszki [p].
- Kuláns** [előzékeny] h. a.: officiosus (oficiózusz) [l], coulant (kulaon) [f].
- Kuzé** [a bójáros visszaszökő, faroló lökése, országszerte dívó együgyű szakkifejezésünkkel: „húzás“]: nyilván a francs „coup sec“ (ku szek — „száraz lökés“) újfrancs alakja. Francsföldön bricole-ról (brikol-ról) szokás beszélni [f].
- Lady** [úriasszony] h. k.: nem ledi,⁷⁾ hanem: léjdi [b].
- Läeken** [belga város nevének] h. k.: Lákn [h].
- Laise** (leez), laisse (leesz) [„piquet“-játékban az ütések nagyobbik része] h. a.: Lese (lézè) [n]; francs egyetértője: levée (lövè) [f].
- Lambéria** [falburkolat] h. a.: lambris (laonbri) [f].

¹⁾ Grenoble mellett épült „La Chartreuse“ (Là Sártröz) nevű első kolostoráról ragadt rá. Semmi köze hát se kártyához se házhoz. [A német a maga „Karthäuser“-jából rég kidobta a *h* betűt.] Magyar lélekkel nyilván „sártröz“-vé dolgoztuk volna át. Latinra forgatott alakja „Cartusii“. — ²⁾ T. t. a 241. o. — ³⁾ Cassino (kázino) = minta. — ⁴⁾ T. t. a 225. és 477. o. — ⁵⁾ Eredetéről szó esik a 208. o. — ⁶⁾ T. t. a 220. o. — ⁷⁾ Laddie (ledi) = suhan.

Lappália [semmisség, haszontalanság]: a német „Lappen“ [cafát] szóval képzett nyerslatin „Lappalie“ honi remeklatin alakja [n].
„La présence est toujours exceptée“ [A jelenlét mindig kivétel]: európai zamatú ostobaság a javából. — Az ittlevők nem tartoznak közéjük: „Les personnes présentes sont toujours exceptés“ (Lé pjszon présaőñ szőñ tuzsúr zekszepté) [f].

La Rochefoucauld [francs bölcsirő nevének] h. k.: Lárosfukó [f].

Lasciate ogni speranza voi ch'entrate [Aki ide be akar lépni, vessen ki magából minden reménséget!¹⁾] h. k.: Lásiáte onnyi szperancá voj kentráte [o].

Lavalliers [művészcsokor — lenge csokornak kötött széles nyakravaló neve] h. a.: La Vallière vagy Lavallière²⁾ (Lávájjeer) [f].

Lazzaroni [napoli koldus] h. a.: lazzarone (laccaróne) [o].

Lefebvre [francs hadvezér nevének] h. k.: Lőfeevr [f].

Leibjournal [kedves lap]: német-francs kotyvalék. — H. a.: journal favori (zsrnál fávori) [f], Leibblatt [n].

L'hombre [hármajáték]³⁾ h. a.: tressilo (treszilyó) [s], hombre (őñbr) [f], ombre (ambőr) [b].

Liège [belg város nevének] h. k.: Lieezs [f].

Liferáns [szállító] h. a.: Lieferer [n], fournisseur (furniszőr) [f].

Lipese [szász város nevének] h. a.: Leipzig (Lájpcig) [n].

Loeo [Éhelyt]. Rég volt az amikor a római volt az ur Pannoniában. Akkor helyén lehetett. Mi azonban nem vagyunk se rómaiak se római rabszolgák.⁴⁾

Lokalpatriotismus [kobakhazafiság,⁵⁾ kocahazafiság] h. a.: particularisme (pártikularizm⁶⁾, patriotisme de clocher (patriotizm⁶⁾dklosé) [f]; parochialism (perőki⁶⁾olizm), parish-patriotism (perispétri⁶⁾otizm) [b].

Lord-mayor [London, Edinburg, Dublin és Cardiff városfője címének] h. k.: nem lord májór, hanem la⁶⁾ord meer [b].

Loretto⁶⁾ [1. anconai búcsujáró hely nevének, 2. onnan Mária, Jézus anyja jelző nevének] h. a.: Loreto (Loréto) [o].

Lueger [Károly dr., Wien városfője nemzetségnevének] h. k.: nem nem Luegger, hanem Luég⁶⁾ör [n].

Luftballon [röpülőgömb]: felemás kifejezés. H. a.: aérostat (aerosztá — levegőben lógó) [f].

Lukszor egyiptomi falu avval nem vált francsá, hogy a place de la Concorde-on égnek meredező oszlopot onnan cipelték Párisba. Nem okvetetlenül szükség hát hogy francsosan Lükszor-nak ejtsük a nevét, kiválthogy magyarosan szokás ejteni Francsföldön is [ahol Louqsor-nak írják].

Lullaby [altató dal] h. k.: nem lullabáj, hanem: lal⁶⁾öbi [b].

¹⁾ Dante: „Inferno“ [A pokol, III., 9.] — ²⁾ Talán az ily néven ismert híres francs könyvedvelőről. — ³⁾ I. t. a 469. o. s I. szótáramban. — ⁴⁾ Hazánkon kívül csak Osztrákföldön dívó kifejezés. A nagy európai nyelveken: en ville (aon vil) [f], città (csittá) [o], hier [n], city (szíti) [b]. — ⁵⁾ A „kobaktanács“ [tőke]jük tanácsa — elferdítve: kupaktanács] példájára. — ⁶⁾ Kivált tűrhetetlen ez a ferdítés, mert csengésével erősen emlékeztet az elavult francs „lorette“ (loreet — hölgyecske) szóra amelyet 1840-ben Nestor Roqueplan vasalt ki főfészük, a rue Notre-Dame de Lorette, nevéből.

- Lusztter.** Lustre [csilló]¹⁾ h. k.: lüsztr [f].
- Lützwow** [német nemzetség nevének] h. k.: nem Lücov, hanem: Lüció [n].
- Luxembourg** [nagyfejedelemség fővárosa,²⁾ valamint a vele szomszédos belg tartomány, úgyszintén XIV. Lajos híres tábornagya (maréchal-ja) nevének] h. k.: nem Lukszburg, hanem: Lükszañbúr [f].
- Madrac, Madrác, Matrac, Matrác** [derékalj]: a német „Matratze“ „magyar“-nak csúfolt idétlennél-idétlenebb változatai. Ha a magunk becsületes „derékalj“-a nem volna, bizonyára csekély fáradsággal egészen szánk ízéhez idomíthattuk volna akár olasz eredetijét, a „materasso“-t akár arab őseit, a 216. o. ismertetett „matrá“-t.
- Maecenas** [az előkelő római levente, Horatius bőkezű pártfogója nevének] h. k.: nem Mecénasz³⁾ hanem: Mecénász [l].
- Maeterlinck** [belg színműíró nevének] h. k.: nem Meeterlink, hanem: Máterlink [h].
- Mäestro** [mester] h. k.: nem mesztro, hanem: maesztro [o].
- Mágendávid** [zsidócsillag]⁴⁾ h. a.: Mogéndóvid [Dávid címere] [zs].
- Magenta** [III. Napoleon véres győzelméről híres olasz város nevének] h. k.: nem Mágentá, hanem: Mádzsentá [o].
- Malkontens** [elégedetlen] h. a.: non contentus [l], malcontent (málkóñtañ) [f].
- Mária Magdolna**⁵⁾ h. a.: magdalai Mária.
- Marineur** [hajóskatona] h. a. marin (märeññ), marinier (márinijé) [f].
- Marsall Niel** [I. III. Napoleon tábornagya (maréchal-ja), 2. róla nevezkedő rózsafaj] h. k.: nem Mársáll Níl, hanem: Märésäl Niel [f].
- Masánoki alma**⁶⁾ h. a.: borsdorfi alma [cseh név].
- Massage** [dögönyözés] h. k.: nem mässzázs, hanem: mászázs [f]. —
- Masseur** [dögönyöző] h. k.; nem mäsször, hanem: máször [f].
- Matador**: [1. bikaölő, 2. nagyütő, 3. kolompos]⁷⁾ h. k.: nem mätádör, se nem mätádor, hanem mätádor [s].
- Matjeshering** [süldőhering]⁸⁾ h. a.: maatjesharing (mátyeszharings) [h].
- Matric, Matrica** [öntőminta, nálunk: enyveskép is]⁹⁾ h. a.: matrix [ujlatin szó].
- Maxixe** [brazil tánc¹⁰⁾ neve] h. k.: nem mácsics, hanem másis [brazil-földi portugál szó].
- Meilhac** [francs színműíró nevének] h. k.: Meják [f].
- Mein Liebchen, was willst du noch mehr?** [Heine] h. a.: Mein Liebchen, was willst du mehr? [n].
- Mentone** [francs város és kedvelt üdülőhely nevének] h. a.: Menton (Mañtón) [f].
- Menuet** [hajlongó]¹¹⁾ h. k.: nem menüett, hanem: mönüe [f].

1) T. t. I. szótárában. — 2) Ősi neve, „Lützelburg“ [a középkorban Lucilburnhut] róla szállt át a nagyfejedelemségre. — 3) Me caenas = engem falsz meg vacsorára. — 4) T. t. a 398. o. — 5) T. t. a 464. o. — 6) T. t. a 176. és 514. o. — 7) T. t. az 567. o. s I. szótárában. — 8) T. t. a 260. o. — 9) T. t. az 528. o. — 10) A mi mulatónk „ausztráliai“-nak híresztelik, nyilván hogy az „amerikai“ látnivalók már nagyon minden-napivá váltak. Matliche (máccsis) Borel-Clerc-től ily tánchoz illő spanyol népies dallamokból szerkesztett egyveleg neve amelyet párisi kiadójától kapott. — 11) Menu (mönü) — apró [lépés].

- Mercantilis** [kereskedelmi] h. a.: mercatorius [l], mercantile [o].
- Merci** [köszönet!] ¹⁾ h. k.: nem merszi, hanem: mierszi [f].
- Méter** [méret] ²⁾ h. a.: mètre (metr) [f], magyarosan: méter [m].
- Metrológia** [a levegő tüneteiről szóló tudomány] h. a.: meteorologia [g].
- Metropól** [régén: anyaváros, most: főváros] h. a.: métropolisz [g], métropole (métropol) [f], tehát magyarosan: métropolisz.
- Mexico** [amerikai állam és város régies spanyol írómod szerint használt nevének ³⁾] h. k.: Mehikó [s].
- Mezzanin** [emelelköz] h. a.: mezzanino (meccánino) [o].
- Michel Angelo** [Buonarotti személyneveiből alkotott művészi nevének] h. k.: Mikel Andzselo [o].
- Mille-fleurs** [„ezervirág“: sok virág illatából kotyvasztott szagosító] h. k.: nem mijjflór, hanem: milfléor [f].
- Ministerium** [kormányszék] h. k.: nem minisztérium, se miniszteerium, hanem: miniszterium [l].
- Misbóhesz** [pereputty] ⁴⁾ h. a.: misbóhe [zs].
- Modern** [ujdon] h. a. [mégpedig nemcsak mert eredeti, hanem mert nyelvünkhöz inkább illik csonkulatainál]: moderno [o].
- Modus vivendi** [megélés modja] h. k.: nem módusz vivendi, hanem: modusz, vivendi [l].
- Moët et Chandon** [épernay-i (éperne-i) pezsgőgyártó társaság nevének] h. k.: Moeté Saõndõn [f].
- Momentan** [időhatározónak érve: egyelőre] h. a.: momentaliter (momentáliter) [l], dans ce moment (daõn szmomaõn) [f].
- Mont-Blanc** [francs hegylánc és hegycsúcs nevének] ⁵⁾ h. k.: nem Mont Blank, hanem: Mõn Blaõn [f].
- Montegazza** [olasz természetelemző nevének] h. a.: Mantegazza (Mántegáccá) [o].
- Montenegro** [Feketehegy] ⁶⁾ h. a.: Cernagora [szerb neve]; helytelen nevének helyes kiejtése pedig: Montenégro [o].
- Montreux** [helvét üdülõhely nevének] h. k.: Mõnrõ vagy Mõnrõrõ ⁷⁾ [f].
- Moszkovsky** [lengyel zeneszerző nevének] h. k.: Moskovszki [p].
- Motivum** [indíték] h. k.: nem motívum, hanem: mótívum [l].
- Mouliné** ⁸⁾ [1. forgó sorompó, 2. szélmalom vitorlájához hasonlóan forgó csuklós kardvágás] h. a.: moulinet (muline) [f].
- Mumps** [járványos fültõmirigy-gyulladás] h. k.: nem mumsz, hanem: mampsz [b].
- Murillo** [spanyol festõ nevének] h. k.: nem Murilló, hanem: Murilyó [s].
- Musicalis** [1. zeneértõ, 2. zenekedvelõ] h. a.: musicus [vk.: múzsás] [l], musicale [o] ⁹⁾

¹⁾ Használatának ismertetése mt. a 348. o. — ²⁾ T. i. az 562. és 564. o. — ³⁾ 1815-ben helyettesítette a spanyol tudóstársaság az x betüt a j-vel. — ⁴⁾ A „mispahah“ [nemzetség] szónak ujdon változata. — ⁵⁾ T. t. az 562. o. — ⁶⁾ T. t. a 585. o. ⁷⁾ Mindegyik egyaránt dívik. Larousse a másodikat pártolja; én az elsõre szavazok. — ⁸⁾ Vk.: „malmocska“. — ⁹⁾ A francsnak nincs rá mellékneve. Ha volna benne vagy egy csipetnyi európaiasság, nyilván „musicaliche“-ról (müzikális-ról) beszélne. Az õ „dárbar“ lelke azonban megelégszik a maga silány „il a de l'oreille“ [füle van] kifejezésével, holott tudhatná hogy az „unmuzikális“ emberek legnagyobb részének is van füle, — ugyebizony, tisztelt nemzetközi németlatin vendégnyelvtudós uraim?

Muzulmán [az iszlám híve]¹⁾ h. a.: muszlim [a].

Mysterium [vallásos színjáték]²⁾ h. a.: ministerium [l].

Naivitás [gyermekes eredetiség] h. a.: naiveté (náifté) [f].

Neu-Seeland [ausztrál ország nevének]³⁾ h. a.: New Zealand (Nju: Zilend) [b].

New York [amerikai város nevének] h. k.: nem Nyujork, se Nűjork, hanem: Nuj^aórk [b].

Nibelung [„a sötétség fia“, — német mondavilágban szereplő törpekirály s róla nevezkedő népe nevének] h. a.: Nibelung [n].

Nimród [az ókor regéiből ismert híres vadászó király nevének] h. a.: Nimrud.

Nizza [francs város nevének]⁴⁾ h. a.: Nice (Nisz) [f].

Noëmi⁵⁾ h. í.: Noémi.

Nolens-volens [akarva nem akarva] h. k.: nem nólensz-vólensz, hanem: nólensz-volensz [l].

Nomen est omen [jól ráillik a neve] h. a.: nomen et omen (jellemző név)⁶⁾ [l].

Non erat his locus [Nem ez volt a helye] h. a.: Non est⁷⁾ hic locus [Nem itt van⁸⁾ a helye⁹⁾] [l].

Non olet [sc. pecunia — a pénznek nincs büze] h. k.: nem, non olet hanem: nón olet [l].

Non plus (nón plü): a latin „non plus ultra“ mondásnak nálunk francs kiejtéssel dívó rövidítése, amelynek a sava abban rejlik: 1. hogy Francsöldön ezt a latin mondást jobbra „Nec plus ultra“ alakkal¹⁰⁾ használják, 2. hogy „nek plüsz ültrá“-nak olvassák, 3. hogy egyedül „non plus“ jelentése: „már nem“ [f].

Nonsens [oktalanság] h. a.: nonsensus (nónszenzusz) [ujlatin], non-sens (nónszaonisz)¹¹⁾ [f].

Nota bene [megjegyzendő] h. k.: nem nóta béne, hanem: nota bene [l].

Notes [jegyzetek] se nem latin se nem zsidó, hanem francs szó. H. k.: nem notesz, se nótesz, hanem: not [f].

1) T. t. a 215. o. — 2) T. t. a 174. o. — 3) T. t. a 398. o. — 4) T. t. az 593 o. —

5) Naomi = szépség [zs]. — 6) Eredeti alakja: „nomen atque omen“. Így pergett le Plautus stílus-áról aki „Persa“ című színművével hozta forgalomba, s oly névre szok értődni amely egyszersmind gazdjának valamely jellemző tulajdonságát fejezi ki. Péld. ha valakit Torkosnak hívnak és nagybélű. — Plautus szavainak rideg fordítása: „név és jóslőjelenség“ [e.: előjel]. „Nomen est omen“-é: Neve egyszersmind jóslőjelenség. Azaz: sejteti a gazdját. Magyarán: ráillik a gazdjára. Tehát mindegyik mondás ugyanegy gondolatot fejez ki, az egyik hanyagul odavetve, a másik mondattá szerkesztve. A helyesbítést német buch-ok követték el Plautus-on, — a maguk tudományának a területén kívül azonban nem arattak vele sikert. — 7) Vagy: erat. — 8) Vagy: volt. —

9) Horatiusznak [Ars poetica, 19.] a tárgyuktól elkalandozó költőkhöz intézett megrovása. — 10) Így véste be a rege szerint Hercules a Calpe [ma: Gibraltar] és Avila [ma: Ceuta] szikláiba mikor szétoltta őket, hogy a Földközi Tengert az Atlanti Nagytengerrel összekapcsolja, merthogy itt volt a világ vége. Ennek a derekas munkájának örök emlékére nevezkedtek aztán e sziklák „Columnae Herculis“ [Hercules oszlopai] néven. — 11) Ellenkezője a „bon sens“ [józan ész] amelyről Descartes azt mondja hogy „Le bon sens est la chose du monde la mieux partagée“. [Legjobban jár e világon az az ember akinek épelme jutott osztályrészül].

Nye pozvolim [nem engedem meg; a lengyel nemes tiltakozó mondanása az országgyűlés határozata ellen] h. a.: nie pozwolen nye pozvoleõñ [p].

Nyugatinidia h. a.: Nyugati Hindusztán.

Oboa [pásztorsíp¹⁾] h. a.: hautbois (hóboà) [f], oboe (oboe) [o].

Odaliszk [1. haremszoba, 2. haremlakó²⁾] h. a.: odalik [t].

Odium [gyűlölség] h. k.: nem ódium, hanem odium [l].

Offenbach [Jacques — francs zeneszerző nevének] h. k.: Ofeõñbák [f].

Offert [ajánlat³⁾] h. a.: offre (ofr⁴⁾) [f].

Ohnet [francs romáндіró nevének] h. k.: nem Óné, hanem: One [f].

Oktogón [nyolcszög⁵⁾] h. k.: oktagon [g-l].

Olla podrida [húsos egyveleg] h. k.: ollyá podridà [s].

Opopanax [szagosító neve⁶⁾] h. a.: opopánaksz [g].

Orang-utang [majomfaj] h. a.: orang után [maláji szó⁷⁾].

Orator [beszélõ] h. k.: nem orátor, hanem: órátor [l].

Organtin [keleti Hindusztánból eredõ — másképp „mull“ néven ismert — pamutszövet neve] h. a.: organdi (orgaõñdi) [f].

Orgeade [régente árpával,⁸⁾ mostanság mandolával készített húsító] h. a.: orgeat (orzsa) [f].

Orheszter [zenekar⁹⁾] ugyan francsul „orchestre“-nek íródik; azonban a művelt francs sem olvassa orseszter-nek [h-f].

Orzsia [tivornya] h. a.: orgia [Dionúosz ünnepe] [g], orgie (orzsi) [f], orgie [többes szám¹⁰⁾] [o]. Az „orzsia“ tehát „nemzeti“ szellemünk alkotása.

Ostende [belg tengerifürdõ nevének¹¹⁾] h. k.: Osztaõnd [f].

Ovációk [hajdan diadalmenet, most ünnepelés¹²⁾] h. a.: ovatio [f].

Ozmán [az első török birodalom megalapítója s róla nevezkedõ nemzete nevének] h. a.: Oszmán [t].

Pairschub [fõrendek szaporítása]: francs-német szóagyvalék. H. a.: fournée de pairs (furnédpeer) [f].

Paletõt [bokaverõ] h. k.: nem páletó, hanem páltó [f].

Pampas [délamériai nagy gyõpös síkság] h. a.: pampa (pámpà). [Pampas: több ily síkság] [perui szó].

Panamakalap h. a.: panamai kalap.

Papier mâché [papirospép] h. k.: pápijé másé [f].

Parasol [férfi naphárítója] h. k.: nem párazol, hanem: páraszol [f].

Par distance [1. messzirõl, 2. kellõ távolságról] h. a.: à distance (à disztaõñsz) [f].

Parfum [1. illat, 2. szagosító] h. k.: nem parfûm, hanem parfeõñ [f].

Par renommée [hírérõl] h. a.: de réputation (dõ repütásziõñ) [f].

1) Merthogy nyilván ennek tökéletesített ivadéka. Szó szerint: „magas“ [h. é.: hangú] „fa“ [h. é.: síp]. — 2) T. t. a 218. o. — 3) T. t. a 450. o. — 4) Offerte (ofert) = „fõlajánlás“. [Latinul: offertorium, a római hitü misének egyik része]. — 5) T. t. a 372. és 564. o. — 6) A vele egy nevet viselõ növény gyökerebõl kiszivárgó gyantából. Oposz = nedv; pánaksz = „mindent gyógyító“, tehát: csodás szer. — 7) Maláji nyelven azonban erdõben élõ, vademberre értõdik. — 8) Francsul: orge. — 9) T. t. a 561. o. — 10) Orgia: régi olasz mérték [négy rõf] [o]. — 11) T. t. az 586. o. — 12) T. t. a 230. o.

- Partecédula** [gyászjelentés]¹⁾ h. a.: billet de décès (bíjeé dèsze) [f].
- Partie** [jó házasság]²⁾ h. a.: parti (párti) [f].
- „**Parturiunt montes: nascitur ridiculus mus**“ [Vajudnak a hegyek: s a vége hogy bohó egérkét szülnék]³⁾ h. a.: „Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus“ [egérkét készülnek szülni] [l].
- Passe-partout** [tolvajkulcs; nálunk: igazolvány] h. k.: nem pássz partú, hanem pász pártu [f].
- Passzolni** [nálunk: 1. illeni (ruháról), 2. megmaradni (kártyajátékban)] h. k.: pásszolni. — **En passant** [futvást] h. k.: aõñ pászaõñ [f].
- Patról** [őrjárat] h. a.: patrouille (pátrúj) [f].
- Pecco** [csínai teafej]⁴⁾ h. a.: pek-hó [csínai szó], pekoe (pekóu [b], pechao (pekáo)⁵⁾ [o].
- Per adresse** [címe, leveleivel]: latin határozó, francs főnév; művelt nyelven: au soins de (ó szoeõñ dö) [f]; to the care of (tdõ keer õv)⁶⁾ [b].
- Pergament** [íróbőr]⁷⁾ h. a.: pergamen [l].
- Pergament-körte** h. a.: bergamot-körte.⁸⁾ Így is elég a bárbarságból [t].
- Peronoszpóra** [szőlőpenész] h. a.: peronospora [g].
- Perorálni** [szószert: végig elbeszélni; papolni] h. a.: perorálni [l].
- Per tu.** Hajdan mindenki „per tu“ volt mindenkivel. A „per tu“-t hát nem kellett a „per Sie“-tól meg a „per magá“-tól megkülönböztetni. Igyersze a rómainak nem lehetett kifejezése a tegeződésre.⁹⁾ Nyilván emiatt nem fordul elő a római remekírókban. Sőt a német földgömbön kívül egyebütt se.
- Pick-nick** vagy **Picnie** (piknik — batyubál)¹⁰⁾ helyesen írható akár így akár úgy [b].
- Piédestal** [talpazat]¹¹⁾ h. k.: nem pidesztál, hanem piédesztál [o].
- Pierrot** [bohócfigura] h. k.: nem Pierró, hanem Pijeero [f].
- Pikantéria.** A Németföldön gyártott francs „piquanterie“ idétlen honi meglatinosítása. — **Csipősség:** piquant (pikaõñ), picoterie (pikotõri) [f].
- Piré** [pép] h. a.: puré (püré — „tisztított“) [f].
- Pistacea** [zöldmandola] h. a.: pistacia [l].
- Plagizátor** [tolvajíró]¹²⁾ h. a.: plagiarius [l].
- Plato** [az aténai bölcs nevének] h. a.: Plátón [g]. — **Plátói bölcsélet, szerelem:** plátónos bölcsélet, szerelem [m].
- Plein air-festés:** szabadlevegő festése¹³⁾ [péld. ha vki az égboltot festi le]. — **Szabadban művelt festés:** peinture en plein air (peõñtúr aõñ plen eer), tehát felemás kifejezéssel: „en-plein-air-festés“.

¹⁾ T. t. a 485. o. — ²⁾ T. t. a 375. o. — ³⁾ Horatius: Ars poetica, 139. —

⁴⁾ T. t. a 220. o. — ⁵⁾ Pecco = „hibácska“ [a vétséget jelentő „pecca“ kibébitője]. —

⁶⁾ Rövidítve c/o. — ⁷⁾ T. t. a 238. o. — A t betűt Nagy Mesterünk kerítette a

végére, nyilván részint hogy pergamen-nek ne olvassa részint pedig a Firmament, Tem-

perament és társaik kaptájára. — ⁸⁾ T. t. a 364. o. — ⁹⁾ Pariz Pápai szerint ugyan

tegezni = „singulari nomine aliquem compellere“ [vkit egyesszámmal szólítani], ám úgy

látom helyesebb nyomon jár az a német szótáros, aki e kifejezés szellemét fejezi ki s azt

mondja: „fratrem aliquem appellare“ [vkit testvérének hívni]. — ¹⁰⁾ To pick = össze-

gyűjteni. Nick = költség. — ¹¹⁾ T. t. az 574. o. — ¹²⁾ T. t. a 454. o. — ¹³⁾ A német

földgömbön szinte nyüzsgög az efféle oktalan kifejezés. Nem lepott hát meg, amikor

nemrég egyik újságunkban ennek az európaias kifejezésnek „világosságfestés“-re átforgatott alakján is gyönyörködhettem.

- Pleine parade** [teljes dísz] h. k.: pleenpárád [f].
Pleinpouvoir [korlátlan meghatalmazás] h. a.: plein pouvoir (plen puvoár) [f].
Plombe (plónb) : óra [tolvajnyelven].¹⁾ — **Plomb** (plón) : ólom. — **Tömet** [fogé] : plombage [plónbázs] [f].
Point de lace (poe^õn d^õ lész) : német-magyar francs-angol zagyalék. — **Varrott esipke** : point-lace (pajnt-lész) [b].
Pointeur (poe^õn^tõr) : rövidszőrű *angol* vizsla neve. Ehhez pedig jobban illik *õsi* neve, a „pointer“ (pajnt^õr — „foltos“) [b].
Polenda s Polenta [tengeri-pép] egyaránt helyes írómod [o].
Pompadour marquise [XV. Lajos kedvese nevének] h. k. nem Pom-pádúr, hanem Pónpádu [f].
Ponderans : pannoniai gyöngy. — **Nyomós** : ponderosus [l].
Ponney [törpeló] : az angolosság netovábbja. Otthon ponynak, Francs-földön poney-nak íródik. Kiejtése pedig amott: póuni, itt: póni [b].
Portorico [a Nagy Antillák egyik szigetje nevének] h. a.: Puerto Rico (Puertó Rikó — „gazdag kikötő“) [s].
Posèur [nagyképű] h. k.: nem pozór, hanem pózór [f].
Potpourri [zeneegyveleg]²⁾ h. a.: pot pourri (po púri, nempedig: pot-purrí) [f].
Pouding [mártottas]³⁾ h. a.: pudding (puding) [b].
Poulard [hízalt jérce] h. a.: poulardé (pulárd, nempedig pulár) [f].
Prága : Warszawa-nak [Varsó-nak] hajdan független külvárosa. — Csehország fővárosa : Prag (Prág) [n].
Preisurkant [árjegyzék]⁴⁾ h. a.: prix courant (pri kura^õn) [f], Preis-liste [n].
Praemontréi [a Norbert kanonoktól alapított fogadalmasrend nevének]⁵⁾ h. a.: prémontré-i (prémõntré-i) [f], praemonstratis [l].
Pretenzio, Pretanzio [követelõdzés] h. a.: prétention (préta^õnsziõn) [f].
Prévost [Marcel, francs románcíró neve] h. k.: Prêvo [f].
Prenzenemárka [igazolójegy]⁶⁾ h. a.: jeton de présence (zsötõn-dpréza^õnsz) [f].
Prisnitz [Vince, a hideg borogatással gyógyító graefenbergi paraszt nemzetségnevének] h. a.: Priessnitz (Prisznic, nempedig Priznic) [n].
Prima vista : első látás. — **Elsõ látásra** : a prima vista (a primá vizstá) [o].
Primipilus [zászlós]⁷⁾ h. k.: primipilus, nempedig : primipílus.
Princesas [„hercegnõk“, szivalkafaj neve] h. k.: printeszász [s].
Privatier [magándi] h. a.: homme privé (om privé), particulier (párti-küjé) [f].
Probírmamzell, Probírszalon : németes kotyvalékok. — **Mutatólány** : essayeuse (észzejõz). — **Nézegetõterem** : salon essayage (szalõn dészejáz) [f].

¹⁾ Péld. — Voilà six plombes et une mèche qui crossent... Tu pionces encore? [Az óra 6¹/₂-et üt és te még szundikálsz? — Mémoires de Vidocq]. — ²⁾ Jelentésének helyesbítése mt. I. szótáramban. — ³⁾ T. t. a 329. 376. és 535. o. — ⁴⁾ T. t. a 489. o. — ⁵⁾ Magyarázata hogy alapítása az Égtõl „megjelõlt mezõ“-n [au pré montré] — a prato monstrato] esett meg. — ⁶⁾ T. t. a 490. o. — ⁷⁾ A „centurio primi pili“ — a legio elsõ századosa — kifejezés roncsa.

- Profil** [arcél] h. k.: nem profil, hanem profil [f].
Profósz [porkoláb] h. a.: prévot (prévo) [f].
Progressivismus [haladás] h. a.: progressus, progressio [l].
Promineli [borsmenta]¹⁾ h. a.: mentha piperita [l], Pfefferminz [n].
Provisórius [ideiglenes] h. a.: ad tempus [l], provisorius [ujlatin].
Protezsálni [segíteni, taszítani, szekerét tolni; f.: pártfogolni] h. a.: protegálni.²⁾
Pry, Pál [John Poole (Dzsán Pul) remek színpadi alakja nevének] h. k.: nem Préj, hanem Práj³⁾ [b].
Przemysl [gallizien-i város nevének] h. k.: Psemüszl [p].
- Quadrille** [négyes]⁴⁾ h. k.: nem kádrill, hanem kádríj [f].
Quaker [amerikai felekezet⁵⁾] h. k.: kuék⁶⁾ [b].
Queue-route (kő-rut — útfv): a francs nyelvben ismeretlen szókapcsolat. Eredetét sűrű homály borítja. H. a.: boulevard (bulvár) [f].
- Rabouche** [társas kirakó]⁶⁾ h. a.: grabuge (grábúzs) [f].
Ranette, Reinette [későnérő almafaj] h. a.: rainette (renee) [f].
Raphaël [Santi, helytelenül: Sanzio festőművésznek művésznevéről választott személyneve] h. a.: Raffaello (Ráfáéllo) [o].
Recompensatio [jutalmazás]⁷⁾ h. a.: recompensa [l].
Reconvalescens, Reconvalescentia [lábadozó, lábadozás] h. a.: convalescens, convalescentia [l], convalescente convalescenza [o], convalescent, convalescence [f], convaleciente, convalecencia [s].
Redingote [látogatókabát] h. k.: nem redeñgő, hanem: rödeñgot (f).
Referáda, Referátum [jelentés]⁸⁾ h. a.: relatum [l].
Regatta [evezőverseny] h. a.: regata (regátá) [o].
Regnard [francs vigjátékiró nevének] h. k.: Rönár [f].
Regnault [francs természettudós és történetfestő nevének] h. k.: Rönó [f].
Rekuzé [visszaszökő, faroló lökés⁹⁾] bójárban] h. a. csak idegenszószó-tártári tudományunk szerint „récusé, f.“ Francs földön efféle szót nem ismernek.¹⁰⁾ A vele értett alsó lökést pedig rétrograde-nak (rétrograd-nak hívják).
Relief [vésettkep] h. k.: nem relif, hanem rölief [f].
Rendez-vous [találka] h. k.: nem rándevú, hanem: rañdevu [f].
Rennomage: német gyártmány. — **Diesekvés**: rodomontade (rodomóntád) [f].

¹⁾ T. t. a 482. o. — ²⁾ Igaz ugyan hogy *g*-je francsul *zs*-nek csöng, ámde a pártolót se hívjuk „protecteur“-nek, hanem „protector“-nak. — ³⁾ To pray (to préj) = imádkozni. — To pry (to práj) = kotnyeleskedni. — ⁴⁾ Az olasz „quadriglio“ (kádrílyo) származéka. — ⁵⁾ Mindenkit tegez, senkinek kalapot nem emel; nem esküszik, nem katonásodik. Papja nincs. Vasárnaponkint kívül-belül csupasz templomában összegyűl és várja a Szent Lelket amely a gyülekezet valamelyik tagját hamarosan megárnékolja. Ez aztán fölkel s a Szent Lélek sugallatát kinyilatkoztatja. Férfija fecskefarkot, rövid szűk nadrágot, csatos cipőt és alacsony széleskarimájú selyemkalapot visel. Asszonya díszítetlen szürke ruhában és ízléstelen nagy főkötővel járkal. — ⁶⁾ T. t. a 303. o. — ⁷⁾ T. t. a 452. o. — ⁸⁾ T. t. a 449. o. — ⁹⁾ Alighanem angol szakkifejezéséről, a „draw-shot“-ról megértetlenül átforgatott honi szakkifejezéssel: „visszahúzás“. — ¹⁰⁾ Nyilván merthogy magunk csináltuk, mégpedig alighanem a „ricochette“ (rikoseet — fölrugás) szóból.

- Rentábilis, Rentabilitás.** Jövedelmező, jövedelmezőség: rendant (ra^oñ-da^oñ), rendement (ra^oñd^oma^oñ) [f].
- Requiem** [gyászos istentisztelet] h. k.: nem rékviem, hanem rekviem [l].
- Restancia** [hátrálék] h. a.: restanza (resztáncá) [o].
- Revenge** [1. megtorlás, 2. viszonzás] h. a.: revanche (röva^oñs) [f].
- Revolver-zsurnaliszta** [tollas apacs]¹⁾ h. a.: maître-chanteur (meet^or-sa^oñtör) [f].
- Rezonábilis** [okos] h. a.: rationa[bi]lis [l], raisonnable (rezonáb^l) [f].
- Rheims** [francs koronázó város] h. a.: Reims (Re^oñsz, nempedig: Rájmsz) [f].
- Ribillió** [zendülés] h. a.: rebellio [l].
- Richelieu** [bíboros herceg nevének] h. k.: Rislyijő vagy Risölyijő [f].
- Ringlotta** [francs szilva]²⁾ h. a.: Reine Claude. (Reen Klód—Claudia királyné) [f].
- Rio de Janeiro** [Brazilország fővárosa nevének] h. k.: Rió de Há-nejró [s].
- Riszkáns** [kockáztatott] h. a.: periculosus [l], rischioso (riszkiózo) [o], risquable (riszkáb^l) vagy risqué (riszké) [f].
- Rizalit** [szögellék] h. a.: risalto (riszálto) [o].
- Robber** (rab^or): rabló. — **Törlés** [whist-ben: két játékszakas]: rubber (rab^or)³⁾ [b].
- Robespierre** [a hatalmas forrongóvezér nevének] h. k.: Robeszpijeer [f].
- Rococo** [cikornyás] h. a.: rococo (rokoko, nempedig: rokokó) [f].
- Rocinante** [a világ leghíresebb gebéje nevének⁴⁾] h. k.: nem Rocsinante, hanem Roszinante [s].
- Rothschild** [bankos nemzetség angol ága nevének] h. k.: nem Rótsild, hanem Ratsájlid [b].
- Rouen** [francs város nevének] h. k.: Rua^oñ [f].
- Rubel** [orosz pénzegység]⁵⁾ h. a. rúbl [r].
- Rousseau** [íróbölcs nevének] h. k.: nem Russzó, hanem Rúszó [f].
- Röntgen** [a kutató sugarak kitalálója nevének] h. k.: nem Röntgen, hanem Rönthjen [n].
- Rumpsteak** [a „steak“-ek királya] h. k.: nem ramsztek, hanem: ramp-sztéik [b].
- Rutinirt** [tapasztalt, jártas] h. a.: expérimenté (ekszpérima^oñté) [f].
- Rzeszow** [gallizieni város nevének] h. k.: Zsesov [f].
- Sacramentum** [szentség] h. k.: szakrámentum [l].
- Sacre Coeur** [Szent Szívről nevezkedő apácarend] h. a.: Sacré Coeur (Szákré Ke^or) [f].
- Sah** h. a.: sáh [perzsa szó].
- Saint Louis** [Missouri fővárosa nevének] h. k.: nem Sze^oñ Lui [f], hanem: Sz^oñt Lúisz [b].
- Saint Saëns** [francs zeneszerző nevének]⁶⁾ h. k.: nem Sze^oñ-Szaeñsz, hanem Sze^oñ Sza^oñsz [f].
- Saison morte** [holt évad] h. a.: morte saison (mort sze^oñ) [f]

1) T. t. a 481. o. — 2) T. t. a 393. o. — 3) To rub = letörülni [a jegyzéseket]. — 4) Rocin = ló, ante = azelőtt. — 5) T. t. a 261. o. — 6) T. t. az 578. o.

- Salami** [rudas kolbász] h. a.: salame (száláme) [o].
- Salonbonbons** [omlós cukorka] h. a.: fondant (fón̄da^{oñ}) [f].
- Salonfähig** [1. úritársaságba való ember, 2. úrikörbe illő viselkedés] h. a.: 1. homme du monde (om dü món̄d), femme du monde (fám dü món̄d); 2. conduite de bon ton (kón̄düüt d^o bôn̄ tón̄) [f].
- Salugáter** [zsalu]: alighanem magunktól összemesterkedett felemás kifejezés amely „gáter“-estől semmivel se jelent többet mint nélküle [f-n].
- Sandoline** [vízzelől] h. a.: sandolino (szándolínó) [o].
- Sankt-Moritz** [Helvétország német vidékén Graubündenben, az Engadin völgyében] h. k.: Szankt-Móric [n]. — **Saint-Maurice** [francs részén Valaisban, a Rhône partján] h. k.: Sze^{oñ} Morisz [f].
- Sansculotte** [bugyogós forrongó] h. k.: nem száa^{oñ}szkülott, hanem: szá^{oñ}külöt [f].
- Scepter** [fejedelmi pálca] h. a.: szkepter [g].
- Sch., Sh.** [a shilling rövidítése] h. a.: s. [b].
- Schema** [terv, minta] h. k.: nem séma, hanem: szkéma [g-l].
- Scherzo** [enyelgő zeneköltemény] h. k.: nem sercő, hanem: szkerco [o].
- Scheveningen** [németalföldi tengerifürdő nevének] h. k.: nem Seve-ningen, hanem: Szkevening^{oñ} [h].
- Schi, Ski** [siklótalp]¹⁾ h. a.: ski (szgí) [norvég szó], skida (sida) [svéd szó].
- Schisma** [egyházi szakadás] h. k.: szkizma [g].
- Schlager** [baccara-ban] h. a.: bac (bák) [f], Schlag [n].
- Schlemm** [brit kártyásjátékokban: végigütés] h. a.: slam (szlem) [b].
- Schopenhauer** [német bölcselő nevének] h. k.: nem Soppenhauer, hanem: Sópnhau^{oñ} [n].
- Schwadron** [lovasszázad] h. a.: escadron (eszkádrón) [f].
- Schwadronneur** [kérdő]²⁾ h. a.: blagueur (blágó^r) [f].
- Scirocco** [déli irányból fuvó meleg szél] h. k.: nem szírokkó, hanem: sirocco [o].
- Seguedilla** [spanyol népies tánc] h. a.: seguidilla (szegidílyá) [s].
- Selbstportrait** [a festő arcképe] h. a.: portrait du peintre (portre dü pe^{oñ}tr) [f].
- Selters-víz** h. a.: selters-i víz.
- Sentimentalis** [érelgős] h. a.: mollis (mollisz) [l], sentimental (szentimentöl) [b].
- Settlement** [1. letelepedés, 2. megállapodás] h. k.: nem szetlma^{oñ}, hanem szetlm^{oñ}t [b].
- Sevilla** [spanyol város nevének] h. k.: nem Szevillá, hanem: Szevílyá [s].
- Shakespeare, Shakespere**, [a nagy angol színműíró nevének] h. k.: nem Sekszpír, hanem: Sékszpír [b].
- Sherry** [jerez-i óbor] h. k.: seri [b].
- Shirting** [ingvászón] h. k.: nem sirting, se nem sirtin, hanem: sórting [b].
- Sicilia** [olasz sziget nevének] h. k.: nem Szicília, hanem: Szicsília [o].
- „**Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas**“ h. a.: Hoc volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.³⁾ [Azt akarom, így paráncsolom, okát pótolja akaratom!] [l].

1) T. t. a 408. o. — 2) T. t. a 435. o. — 3) Iuvenalis, Satirae, VI. 223. — Az első helyen említett változat jelentése: „Így akarom, sat.“

- Sienkiewicz [lengyel románcíró nevének] h. k.: Sienkjevics [p].
 Sieyès abbé [francs társadalmi író nevének] h. k.: Szieejesz [f].
 Si non è vero, è ben trovato [ha nem igaz, ügyes gondolat] h. a.:
 Se non è vero, è ben trovato¹⁾ [o].
 Sixtini kápolna²⁾ h. a.: Sixtus pápa kápolnája vagy röviden: Sixtus
 kápolnája.
 Sixtini madonna [Raffaello-nak a kápolnából a dresden-i kir. képtárba
 került világhírű festménye] h. a.: Raffaello nagyasszonya.
 Skunks³⁾ [szagosgörenybőrök] h. k.: nem szkunksz, hanem: szkanksz [b].
 Sleeper [vasúti fatalp] h. k.: nem slipper, hanem szlíp^{ör} [b].
 Sligovic [szilvapálinka] h. a.: szlivovicá [szerb szó].
 Slips⁴⁾ [nyakra való keskeny szalag] h. a.: slip (szlip) [b]
 Smaragd [zöld ékkő] h. a.: smaragd [g].
 Socrates [görög bölcselő nevének] h. a.: Szókratész [g].
 Sole [nyelvhal] h. k.: nem szól, hanem: szol [f].
 Souchong⁵⁾ [csínai teafaj] h. k.: szúsoñ [f].
 Soufflée⁶⁾ [bucka] h. a.: soufflé (szuflé)⁷⁾ [f].
 Sous [öt centime-öt érfő francs pénzdarab] h. a. sou (szu)⁸⁾ [f].
 Souverain [független] h. a.: nem szuverén, hanem: szuvre^ñ [f].
 Souverénitás [főlség] h. a.: souveraineté (suvre^ñté) [f].
 Souzerain [hűbéres főúr⁹⁾] h. a.: suzerain (szüzre^ñ) [f].
 Spagnolette [forgózár] h. a.: espagnolette (eszpanyolet) [f].
 Spéditeur [szállító]¹⁰⁾ h. a.: commissionnaire (komiszioneer) [f].
 Splendid hotel [fényes szálló] h. k.: szplendid hotel [b]. — **Hôtel**
 splendide-é: otel szpla^ñdíd [f].
 Sport-dress [vadászó, evező, labdázó sat. gunya] h. a.: sporting-clothes
 (szp^{ör}ting-klóudz) vagy sporting-costume (szp^{ör}ting-kasztjum) [b].
 Stácvizitt [Staat = dísz; visite = látogatás] felemás kifejezés [n-i]. —
 Szertartó látogatás: visite de cérémonie (vizit d^o szerémóni) [f].
 Staffage [díszítés]¹¹⁾ h. a.: ornaments (orn^oma^ñ) [f].
 Stahremberg [osztrák grófnemzetség nevének] h. a.: Starhemberg [n].
 Stampiglia [bélyegző; név-, keletnyomó. sat.] h. a.: stampiglie (sztám-
 píllye) [o].
 Star [csillag] h. k.: nem sztár, hanem sztár [b].
 Start [nekiiramodás] h. k.: nenr sztárt, hanem sztárt [b].
 Stellige [lábaspolc]¹²⁾ h. a.: étalage (étálázs) [f].
 St. Leger [sc. races — St. Leger-futás]¹³⁾ h. k.: nem Szeefi Lezseer,
 hanem Sz^ñnt Ledz^{ör} [b].
 Stoffade [párolt marhaszelet]: estouffade (esztufád) vagy étouffée (étufé)¹⁴⁾
 [f], stufato [o], estofada [s].

¹⁾ Si (szi) jelentése a francs „on^ñ-éval egyezik. [Péld.: „si dice“ = on dit, azt mondják]. — Si (szi) = igen. — Se (sze) = ha. — ²⁾ T. t. a 463. o. — ³⁾ Többsen. Tehát nem beszélhetünk „szkanksz-ok“-ról. — ⁴⁾ Többses szám. Tehát „slips-ek“ helytelen. To slip (tu szlip) = csúszni. — ⁵⁾ T. t. a 220. o. — ⁶⁾ T. t. a 515. o. — ⁷⁾ Az „omelette soufflée“ (omlelet szuflé — habkók) kifejezésben ugyan *ée*-vel íródik, ott azonban jelző. — ⁸⁾ „Sous“ a többese. — ⁹⁾ Vk.: „függeteg“. — ¹⁰⁾ T. t. a 434. o. — ¹¹⁾ T. t. a 434. o. — ¹²⁾ T. t. a 435. o. — ¹³⁾ Az igazít St. Leger gf alapította Doncasterban háromévesek számára. — ¹⁴⁾ Vk.: „fojtott“ [jól elzárt edényben főtt húsos főzelék; péld. „perdrix à l'étouffée“; ez tehát nem fojtott foglyot jelent].

- Stracehino** [olasz lágysajt¹⁾] h. k.: nem sztrahhíno, hanem sztrákkíno [o].
Strapác [fáradtság] h. a.: strapazzo (sztrápácco [o]. — **Strapáció** [fáradtság] h. a.: labor [l].
Styria [osztrák tartomány nevének] h. a.: Stájerország.
Subcontra [nyolcszorozom!]²⁾ h. a.: supcontra [l].
Succès [siker] h. k.: nem szükszé, hanem szüksze [f].
Suggestio [sugallás] h. k.: nem szuggeszció, hanem szuggesztio [l].
Suresne [bortermő s kirándulóhely Páris szomszédságában a Seine partján] h. k.: Szüreen [f].
Suzanne, Suzon [Zsuzsa, Zsuzska] h. k.: nem Züzánn és Züzóñ, hanem Szüzán és Szüzóñ. Tehát: „Bon jour, Suzon“ [Musset] h. k.: Bóñ zsúr, Szüzóñ [f].
Szába [arab tartomány nevének] h. a.: Sába [a].
Szálem alájkum [Üdv veletek!] h. a.: szelámet alejkum [a], szelám alejkum [t].
Szamaritánus h. a.: somroni [zs.], samarjai [m].
Számum [forró déli szél a Szaharán] h. a.: szemum [a].
Szerail [palota] török szó. Mirevaló hát francsos cifrázása? A magunk modja szerint szeráj a helyes alakja [t].
Szifón [föccsentő] tősgyökeres hellén szó; h. k.: hát nem szifóñ, hanem szifón [g].
Szilézia [porosz és osztrák tartomány nevének] h. a.: Schlesien [n].
Szmirna-szőnyeg h. a.: szmirnai szőnyeg [m].
Szólón [aténéi bölcs nevének] h. a.: Szolón [g].
- Table d'hôte** [közös étkezés³⁾] h. k.: nem tábldott se tábldó, hanem táb^ldót [f].
Tandem [1. egymásmögé fogott lovaktól húzott fogat, 2. egymásmögé helyezett ülésekkel szerkesztett futókerék] latin szó ugyan⁴⁾, ilyes tárgyak nevévé azonban Angolföldön avatódott. Ennélfogva alig róható meg érte aki angolosan tend^om-nek olvassa.
Tartuffe [Molière álszentje nevének] h. a.: Tartufe (Tártúf) [f].
Temperamentum [hajladalom] h. k.: temperámentum [l].
Testamentum [végrendelet] h. k.: nem testamentum, hanem tesztámentum [l].
Teschen, Tetschen egyaránt helyes írómod; az első azonban schlesien-i, a második csehországi város neve [n].
Tientsin [Pecsilí fővárosa nevének] h. a.: Tiencin [csínai név].
Tikett [jegy] h. a.: ticket (tikét) [b].
Tissot [Victor, helvét író nevének] h. k.: nem Tisszó hanem Tiszo [f].
Toast [köszöntő] h. k.: nem toászt, hanem tó^uszt [b].
Tolsztoj [Leo, a híres orosz erkölcsujító románcíró nevének] h. a.: Tolsztó [r].
Tour-retour [oda-visszaszóló] h. a.: aller et retour (álérértúr), double course (dúb^l kursz) [f].

1) Milano vidékéről a hegyeken legelészésétől elfáradt tehén tejéből. [Stracco = fáradt]. — 2) T. t. a 284. o. — 3) Vk.: a gazda [a vendéglős] asztala, szemben a table séparée-val, a külön asztallal. — 4) Jelentése: valahára.

Tourtáne h. a.: danse tournante (da^onsz turna^onít) [f], forgótánc [m].
Trick (trik) [a], **Truc** (trük) [f]. Egyaránt mókát jelentenek s egyaránt helyesek.

Triller [rezgés] h. a.: trillo [o].

Trouville [Sur-Mer, francs tengeri fürdő nevének] h. k.: nem Truvilly, hanem Truvil [f].

„**Tu l'as voulu, George Dandin**“ [Magad akartad így, George Dandin]¹⁾,
 Molière mondásának h. a.: „Vous l'avez voulu, G. D. (Vu lávé vulü, Zsorzs Da^oñde^oñ) [f].

„**Ultima ratio regum.**“ Idegen nyelven eredetiség megóvása végett szokás idézni. Ennek a mondásnak pedig spanyol az eredetije. **Calde-ron** egyik színművéből kelt szárnyra „ultima razon de Reyes“ [a királyok utolsó érve] alakka, épúgy fegyverre érve, mint latin fordítása, amikor XIV. Lajos az ő ágyuiba vésette. Latin fordítása pedig éppen nem vesz üdeségéből, ha a magunk nyelvére továbbfogatva emlegetjük [s, l].

Universalis [egyetemes] h. a.: universus [l], universel (üniverszel) [f].

Unfair [kifogásolható] h. k.: nem unfeer, hanem anfeer [b].

Unlojális [helytelen] h. a.: déloyal (déló^ojál) [f].

Unpopulár [idegenkedést keltő] h. a.: impopulaire (e^oñpopülee) [f].

Unzsenírt [1. fesztelen, 2. tartózkodás nélkül] h. a.: 1. dégagé (dégázsé),
 2. sans gène (sza^oñ zseen) [f].

Val Paraiso [Chile fővárosa nevének] h. k.: nem Valparezo, hanem Válpárázó [s].

Van der Velde [a 17. század három híres festője nevének] h. k.: Fán der Felde. — **Vandervelde** [belg rendújító-vezéréének] h. k.: Vándervelde [h].

Van Houten [németalföldi kakaogyártó nevének] h. k.: Fán Hauten [h].
 „**Vare, redde legionés meas**“ [Augustus ismert mondásának]²⁾ h. a.:
 „Quinctili Vare, legionés redde!“ [Quinctilius Varus, add vissza századjaimat].

Vauxhall-nak a legelső mulató Londonban nevezkedett. Eleinte „New-Spring-Gardens“ (Nyú Szpring Gárdnz) néven szerepelt. Később alapítójáról, Faulk-ról a „Faulk's Hall“ [Faulk csarnoka] nevet kapta. Legvirágzóbb korát a 18. százévben élte, amikor az előkelő világ benne rendezte fejes báljait s egyéb vigalmait. Ugyane százév végén azonban nyilvános kertté alakult és példájára más nagyvárosok [péld. Páris, Bruxelles] épígy kereszttették bálók és zeneműveletek céljára megnyitott nyilvános kertjeiket. A nevüket pedig Londonban Va^okszha^o-nak, a szárazföldön Vókszál-nak szokás ejteni [a].

Vederemo [majd meglátjuk] az olasz „vedremo“-nak osztrák-magyar nemzeti alakja [o].

Ventillator [szellőztető] h. a.: ventilator [l].

Verdictum [esküdtek igazmondása]³⁾ h. a.: veridictum [b].

¹⁾ T. t. az 508. o. — ²⁾ T. t. a 507. n. — ³⁾ T. t. a 450. o.

Versailles [francs város nevének]¹⁾ h. k.: Verszáj [f].

Vierwaldstädti tó h. a.: Vierwaldstätti tó²⁾ [n].

Villach [kärnthen-i város nevének] h. k.: nem Villah, hanem Fillah [n].

Vitzliputzli nem az igazi, hanem csupán Heine-től elferdített neve a mexikóiak ősi hadi istenének, Ujcilopócsli-nak.

Virchow [a nagyhírű német gyógyító tudós nevének] h. k.: Firhó [n].

Virgilius [római költő nevének] h. a.: Vergilius [l].

Volat [végigütés] h. a.: volta [o].

Vutki [főtteszsz]³⁾ h. a.: vodka [r, p].

Waggon [nálunk: vasúti kocsij] h. a.: wagon, magyarosan: vagon [b-f].

Wales [egykori brit tartomány nevének] h. k. nem Velsz, hanem Uéjz [b].

Warrans [záloglap] h. a.: warrant (u^oar^ont) [b].

Washington [az Am. Egy. Áll. megállapítójának és fővárosuk] neve helyesen nem Vesingtn-nek, hanem U^oasⁱngtn-nak ejtődik [b].

Worcestershire [brit grófság nevének] h. k.: nem Vorcsester, hanem Uuszt^orsir [b].

X. Y. Amikor ilynevü urat tisztelünk meg a figyelmünkkel, nem okvetetlenül szükséges hogy pöttyöt rakjunk a neve után, merthogy nem rövidítés hanem csupán ismeretlen voltukat szemléltető jelzés [x].

Yacht [kirándulóhajó] h. k.: jat. — **Yacht-club** [hajókázótársulat] h. k.: jat-klub [b].

Zeppelin gf nemzetségnevének h. k.: Cepelin.

1) Versailles területét — amint tudjuk — XIII. Lajos szerezte meg. Ő azonban csak kis falusi kastélyt építtetett rá. Mind a királyi kastélyt mind a várost XIV. Lajos alapította. Amíg ez meg nem történt, olyan hepe-hupás volt az útja hogy a rátévedt kocsik jobbra fölfordultak [la plupart des voitures y versaient]. Gúnyos neve azután örökre rajtaszáradt [f]. — 2) A négy „Waldstatt“-ról [erdővidékről]: Uri, Schwyz, Unterwalden és Luzern kerületeiről amelyek a helvét szövetség alapját megvetették. —

3) T. t. a 467. o.

74. cikk. Közkeletű angol szavak tára.

Adventage (ödventidzs): előbbség [tenisz-ben].

Albion (Elbiön)¹⁾: Britország neve a költők nyelvén.

All right (aol rájt): minden rendben!

Astor (Ästör): ingatlanokkal nyerekedő am. pénzes neve.

Banjo (bendzsó^u): néger pengető hangszer.

Bar (bár): álló falatozó.

Beaconsfield (Beknzfild): ang. mezőváros és államférfi neve.

Beauty-spot (bjuiti-szpat): szépítő tapasz.

Berkeley (Börkli vagy Bárkli): ang. mezőváros és bölcselő neve.

Berlitz-School (Berlic-Szkúl): Berlitz-iskola.

Bessie (Beszi): Bözsi.

Bird (Börd): am. zeneszerző neve.

Bird's eye (bördz áj): „madárszem“ [angol dohány neve].

Boarding-house (baórding-hausz): házi fogadó.

Bobsleigh (babszléj): párosszánkó.

Bookmaker (bukmékör), röv.: **Booky** (buki): könyves.

Boom (bum): lendület; szélhámosság.

Box (baksz): rekesz; páholy; doboz; öklözés.

Break (brék): négykerekű könnyű vadáskocsi.

Breakfast (brekfoszt)²⁾ első reggeli.

Breeches (bricsiz): lovaglónadrág. (*Breeches*.)

Bridge (bridzs): híd; kártyásjáték.

Brighton (Brájt): ang. tengeri fürdő neve.

Bristol (Brisztl): ang. város neve.

Broadway (Braóduéj): New-York főutcája neve.

Brother (braóör): testvér.

Brougham (Brúm): ang. államférfi s róla nevezkedő kocsi neve.

Budget (budzsöt): költségvetés.

Buggy (bagi): félfődeles am. talyiga.

Bulldog (buldag): bikatépő szelindek.

¹⁾ Kelta nyelven: „hegysziget“. — A hellén és római e néven ismerte a későbbi Britanniát. — ²⁾ „Böjt-törő“.

Bulwer (Bulw^{ör}): ang. románcíró neve.

Business (bizn^{isz}): üzlet. — **Business is business** (b. iz b.): Ami üzlet, az üzlet.

Butterfly (bat^{ör}fláj): pillangó.

Cab (keb): bérkocsi.

Cake-walk (kék ua^{ok})¹⁾: tortástánc.

Cambridge (Kéjmbri^dz): ang. és am. egyetemi városok neve.

Canter (kent^{ör}): könnyed ügetés. — **Canterben nyerni**: könnyedén nyerni.

Captain (keptn): kapitány.

Carnegie (Kárnegi): am. acélkirály [szkot] neve.

Chamberlain (Cséjmb^{ör}lön): több ang. államférfi neve.

Chatham (Cset^{öm}): angol város és államférfi neve.

Cheapside (Csípszájd)²⁾: londoni utca neve.

Check (csek): fizetőlap.

Cheer (csír)³⁾: éljen.

Cherry-brandy (cseri-brendi): cseresznyeszesz.

Cheviot (Csev^jöt): szkot hegység és gyapjuszövet.

Chippeway (csip^{ou}éj)⁴⁾: indiánó-törzs neve.

Christmas [X mas] (Krizm^{öz}s): karácsony; karácsony tája [dec. 25.-étől a „twelfth day“-ig, jan. 6-áig].

Circus (sz^{ör}k^ösz): kerekétér; lovasporond.

City (szíⁱ): Britföldön vidéken: püspöki székhely; Londonban: a belváros; Amerikában: nagyváros.⁵⁾

Cleveland (Klív^lönd): am. város neve.

Clown (klaun): bohóc.

Cobbler (kabl^{ör}): am. pezsgős húsító.

Cockney [-walker] (kakni[-u^oak^ö])⁶⁾: londoni benszülött.

Cocktail⁷⁾: am. szesz húsító.

Coke (kó^ok): pörkölt szén.

Cold-cream (kó^{ld}-krím): hűtő kenő.

Colonel (k^ön^öl): ezredes.

Comfort (kamf^{ört}): kényelem.

Coney-Island (Köni Ájl^önd): New-York kispolgárságának egyik legkedveltebb tengeri fürdője.⁸⁾

Connan Doyle (Kan^{ön} Dajl): am. románcíró neve.

Covent-Garden (Kavnt-Gárdn): londoni földött tér neve.

Cow-boy (kau-baaj)⁹⁾: csikós.

1) „Torta-séta”. — 2) „Olcsó oldal” [mert hajdan bazárok voltak a helyén]. —

3) „Ujjongás”. — 4) „Elszenő”. — 5) Nagybritországbán „city” olyan várost jelent amelyben püspök székel vagy székel; a „borough” (baróu) olyat amely a parlamentbe képviselőt küld; város általában: „town” (taun). Amerikában a falvak javarészt „town”-nak, a jelentős townokat pedig „city”-nek hívják. — 6) Eredetét leggyakrabban olyképp szokás magyarázni hogy egy londoni nagyon meglepődött tőle, amikor falura kirándult s azt tapasztalta hogy a kakasok nyerítenek. [Cock (kak) = kakas; (to) neigh (néj) = nyeríteni.] Tudományos magyarázata szerint pedig cockney: 1. tojás, 2. kényesztett gyermek [akivel úgy bánnak mint a hímes tojással], 3. elpuhult városi ember [a falusival szemközt], 4. londoni öslakó. — 7) „Kakasfark”. — 8) Közönségének a kevert voltát szembezőkően jellemzi hogy egyik-másik vendéglőjének fehérműjén a vendéglő címe előtt a „Stolen from Hôtel . . .” [. . . szállóból lopva] szavak olvashatók. — 9) „Tehenes-fiu”. Régen gulyásra értődött.

Crab-apple (kreb epl): vadalma [szagosító].
Crack (krek): futtatóistálló gyöngye.
Cross-country (krasz-kant^{zsr}): tuskén-bokron keresztül.
Cunard Line (Kⁿárd Láj): Cunard-járat.
Cut stroke (kat sztró^{uk}): nyeső verés [tennisben].

Daily Mail (Déjl Méjl — „Napi Posta“): ang. ujság címe.
Darwin (Dáruin): ang. természettudós neve.
Derby (Dórbⁱ vagy Dárbi): ang. grófság, több ang. államférfi s a nagy epsomi futtatás neve.
Deuce (djúsz)¹⁾: ott vagyunk, ahol a mádi zsidó. — **Deuce again** (djúsz ógéjn vagy ógen): megest ott vagyunk [tennis-kifejezések].
Dickens (Diknz): ang. romáíró neve.
Dining-room (dájni^{ng}-rúm): étkezőterem.
Dinner (din^{ör}): ebéd.
Distinguished foreigner (disztinguist farin^{ör}): előkelő idegen.
Dollar (dál^{ör}): az am. pénzegység [kb. öt korona].
Don't (dóunt)²⁾ nem illik.
Dopping (dapings): [versenyló vérkeringését gyorsító] befecskendezés.
Dress (dressz): öltözet. — **Dressmaker** (dreszméik^{ör}): női szabó.
Driven ball (drivn ba^{oll}): kergetett labda [tennis-ben].
Drury Lane (Drúri Láj): londoni városrész.
Dry (dráj): száraz, [pezsgőből: száraz szőlőszemekből készült].
Dry stroke (dráj sztró^{uk}): rideg verés [tennis-ben].

Earl (Órl): vérbeli angol gróf.
Empire (Empájr): londoni táncoszház neve.
English tailor (Inglis téjl^{ör}): angol(os) férfiszabó.
Erie (Íri): am. tó neve.

Fair (feer): szeplőtlen. — **Fairness**: szeplőtlenség.
Fairplay (feer pléj): 1. becsületes játék, 2. pártatlan viselkedés.
Falstaff (Fa^{ol}sztef): Shakespeare elmés naplopója.
Far West (Fár Ueszt): Távol Nyugat [ma: a Missouri-tól a Csöndes Nagytengerig terjedő vidék, a fehérek uralmának végső határa].
Fashionable (fesn^{öbl}): előkelő.
Fault (fa^{olt}): hiba [tennis-ben].
Fifteen (fi^{ftin}): tizenöt [tennis-ben].
Five o' clock tea (fájv ó klak tí): ötórai tea.
Flirt (fl^{ört}): enyelgés; udvarlás.
Flying ball (fláj^{ng} ba^{oll}): röptében visszavert labda [tennisben].
Football (futba^{oll}): rugólabda.
Fourinhand (f^órinhend): négyes fogat.
Forty (f^órti): negyven [negyvenöt helyett] [tennisben].
Fox-terrier (faksz-terj^{ör}): borzúzó.

¹⁾ A latin „deus“ [Isten] káromló használata „devil“ (devl = ördög) helyett. —
²⁾ „Ne tedd!“ — ³⁾ Ennek se Britországnak az ősi hazája, merthogy a Medici-ek idején Firenzében erősen fölkapott „giuoco del calcio“ [rugójáték] ivadéka.

- Gambler** (gembler): játékos.
Game (gém): forduló [tennisben].
Garden-party (gárdn-párti): kerti multság.
Gentleman, többesben: **Gentlemen** [egész egyenlően „dzsentlm^{ön}“-nek ejtve]: úriember. — **Gentlemanly** (dzsentlm^{önl}): úriemberhez illő.
Gipsy (dzsipszi): cigány.
Girl (górl, a londoni úritársaság kiejtése szerint: geerl): lány.
Gladis (Gledisz): nőnév.
Gladstone (Gledsztn: ang. államférfi neve.
Globetrotter (glóbratör): világjáró.
Gloucester (Glasztör): ang. grófság, város és számos híres ember neve.
Go ahead! (góu oheed): törtess előre! [am. küzdőmondás].
Goal (góul): cél; labdarugásban: kapu.
Goalkeeper (góulkípör): kapuvédő.
God save the king (Gaad széjv d^ö king): Isten, óvd meg a királyt!
Gold-cup (góuld-kap): arany serleg.
Good-by(e) (gud báj): Isten vele(d): bizalmas búcsuzó.
Good temple(s) (gud templör[z]⁴): londoni mértékleteskedő titkos egyesület tagja[i].
Gunpowder (ganpauder)⁵) apró gömbölyű szemekké sajtolt csínai zöld teafaj.
- Hall** (haol): csarnok.
Ham and eggs (hem önd eegz): tojásos sonka.
Hampshire (Hemsir):⁷) ang. grófság neve.
Hands off! (hendz aof): félre a kézzel!
Hands up! (hendz ap): föl a kézzel!
Hansom (Henszöm): bértalyiga.
Haymarket (Héjmárkit): londoni tér neve.
High life (háj lájf): nagyúri élet, előkelő világ.
H. M. S. = His Majesty's Ship (Hiz Medzsösztiz Sip): az angol király ő felsége hajója.
Hobbes (Habz): angol bölcseleő neve.
Hockey (hak)⁸): botos labda.
Homespun (hóumszpan): otthonfont gyapju; belőle készült laza szövet.
Homestead (hóumszteed): családi otthon.
Hudson (Hadzn): am. öböl neve.
Huron (Júrn): am. tó neve.
Hyawatha (Hájövatö): Longfellow egyik hőskölteményének hőse.
- Idaho** (Ájdöhóu): am. állam neve.
Illinois (Ilinaaj vagy Ilinaaj): am. állam neve.
Interview (intörvjú): nyájas faggatás.
I. O. U. = I. owe you⁹) (áj óu jú): kötelező okirat.

1) „Játék.“ — 2) „Kerti társaság.“ — 3) Az „Egyptian“ (ídzsipsn — egyiptomi szóból. — 4) „Jó templomosok“. — 5) „Puskapor“. — 6) A hindu „kamma khána“ kifejezésből, amely „ruhatár“-t jelent [mert lengén szokás hozzá öltözni]. — 7) Máskép: Southampton. — 8) Eredeti alakja: hookey (huki). Hook = kampó. Tehát: „kampós“. — 9) „Tartozom kegyednek“.

Jackson Haynes (Dzsekszn Héjnz): korcsolyázó művész neve.

Jam (dzsem¹): gyümölcsbél.

James (Dzséjnz): Jakab.

John (Dzsan): János.

Keepsake (kípszéik): emléktárgy [„megtartás végett“].

Khaki (kéki): burnótszínű.

Kickapoo (kiköpú): indiánó törzs; a tánca.

Killed ball (kild baol): lecsapott [„megölt“] labda [tennisben].

Kitchener (Kicsnör): ang. hadvezér neve.

Knicker-bocker (nikör-bakör): régi németalföldi család new-yorki ivadéka.

Knicker-bockers (nikör-bakörz), ma röviden: **knickers** (nikörz): térdigérő nadrág.

Knockabout (naköbaut): hadonászó bohóc.

Lawn-tennis (laon-tenisz): hálós labdajáték.

Leader (lídör): vezető, kolompos.

Lincoln (Linkön): am. köztársasági elnök neve.

Litterary gentleman (litöreri dzsentlmön): tollforgató úriember.

Locke (Lak): ang. bölcsező.

Longfellow (Langfelóu): am. költő neve.

Lord of parliament (laórd öv párlimönt): az angol fölsőház tagja.

Love (lav): szerelem [tennisben = semmi].

Lucy (Lúszl): Luca.

Lullaby (lalöbi): altató dal.

Lunch (lans) vagy: **Luncheon** (lansn): villásreggeli.

Lynch (lins): utcai törvénykezés.

Mackaulay (Mökaoli): ang. történetíró neve.

Made in Germany (méjd in Dzsórmöni): Németországban készült.

Maidenspeech (méjdnspics): szűzbeszéd.

Mail-coach (méjl-kóucs): gyorskocsi; hasonló alakú hintó.

Manager (menödzsör): intéző.

Mansion-house (mensn-hausz): a londoni polgármester székháza.

Mark-Twain (Márk Tuéjn): Sam. Langhorne Clemens am. vidám író árneve.

Marlborough (Márlbörö): ang. város és hadvezér neve.

Mary (Meeri): Mária. — **Molly** (Mali): Mariska.

Massachusetts (Mezöcsúzötsz): am. állam neve.

Match (meccs): mérkőzés.

Maud (Maod): Magdus.

Michigan (Micsign): am. állam és tó neve.

Milwaukee (Míluaókí): am. város neve.

Mistletoe (mizltóu): fagyöngy.

Mixed-pickles (mikszt piklz): ecetes zöldség.

Mutton-chop (matn-csap): ürüborda.

Mutual (Mjúcsnöi): „Kölcsönös“ [am. életbiztosító társaság neve].

¹) To jam = sajtolni.

My darling (máj dár'ling): kedvesem.

My house is my castle (Máj hausz iz máj kászl): Az én házam az én váram [Coke].

Narraganset (Nerögenzit): am. tengeri fürdő neve.

Newcastle (Nyukászl): ang. város neve.

Newfoundland (Nyufaundl'önd): am. angol¹⁾ sziget neve.

New mown hay (nyu mó'n héj): ujonnan kaszált széna [szagosító].

Newport, több ang. és am. város neve. Amazok kiejtése: Nyupaórt-nak. ezeké: Nupaórt.

New York (Nu J'órk): am. város neve.

Niagara (Nájegörö): am. folyó neve.

Odds (adz): különböző kockázattal kötött fogadás.²⁾

Ohio (Ohájóu): am. állam neve.

Ossian (Asn): ang. költő neve.

Outsider (autszájdör): váratlan nyerő, avatlan [ember].

Overworking (óuvörüörking): megerőltetés.

Oxford (Akszförd): ang. város neve.

Oxtail (Aksztéjl): ökörfark.

Oysterbay (Ajsztörbéj): am. tengeri fürdő neve.

Pace (péjsz): versengőlépés [akár lassu akár gyors]. — **Pacemaker** (péjszméikö): segítőtárs [aki a versengő előtt halad, hogy a legjobb utat és sebességet jelezze, s társát példájával sarkalja].

Pain-expeller (péjn-ekszpelör): „fájdaloműző“ [angol gyógyító szer].

Palace-hotel (peléjsz-houtöl): úri szálló.

Pale ale (péjl éjl)³⁾ sok komlóval főzött világos angol sör.

Pall Mall (Pel Mel): előkelő londoni utca sok club-házzal.

Partner (pártnör): társ.

Pearpont Morgan (Pírpnönt Margön): nyugalomra tért am. vállalkozó bankos neve.

Pedgree (ped'gri): nemzetségfa.

Pennsylvania (Penzlvéjnjö)⁴⁾ am. állam neve.

Perfect gentleman (pörfikt dzsentlmön): tetőtül talpig úriember.

Pickpocket (pikpakit): zsebkoztó.

Play (pléj): „játék“ [teniszben].

Plumpudding (plampuding): [rumban ázó] mazsoláslepeny.

Plunger (plandzsörö)⁵⁾ merész játész.

Plymouth (Plimö~~t~~): ang. város neve.

Poë (Póu): am. költő neve.

Pointer (pajntör): rövidszőrű angol vizsla.

Polo (póulóu): lovas labdázás.

Puttee (patí): lábszárpólya [szalagokból csavart lábszárvédő].

Quaker-oats (kuékör-óutsz): zabdara.

¹⁾ Ezért ejtendő, bár Amerikában van, Nyu-, nempedig Nufaundl'önd-nek. —

²⁾ Ellenkezője: az evens (ívzn), olaszul: „al pari“. — ³⁾ „Halvány sör“. — ⁴⁾ William Penn-ről. — ⁵⁾ „Búvár“.

Ready (redi): kész.

Record (rik'órd)¹⁾: versengés eredményének a megörökítése [okirattal].

Regent Street (Ridznt Sztrít): London legszebb utcájának a neve.

Richmond (Ricsm'nd): több ang. és am. város és ősi angol nemes család neve.

Roastbeef (ró'sztbíf): angolos rácsosült.

Roberts (Rab'ortsz): ang. hadvezér neve.

Roosevelt (Rózevelt): am. köztársasági elnök [holland] neve.

Rudyard Kipling (R'odjárd Kipl'ing): ang. író neve.

Rumpsteak (rampsztéik): óriásszelet.

Run (ran): megrohanás.

Rush (ras): szorítás [végső erőlködés] versengéskor.

Ruskin (Rösz'kin): ang. művészetbíráló s társadalomujító neve.

Safe deposit (széj dipazit): biztos letét [vasrekesz].

Safety (széjfti): biztonság.

Shake-hands (séjk-hendz): kézrázás.

Salisbury (Sa'olzb'ori): ang. város és államférfi neve.

Salt-Lake-City (Szaolt-Lék-Sziti): am. város neve.

Sandwichman (szenduicsm'ön): ballagó hirdetés.

Savage (Szevidzs): am. író neve.

Selfcontrol (szelfk'önróul): vigyázkodás.

Selfmademan (szelfméjdmn): magalett ember.

Set (szet): játéksorozat [tennisben].

Setter (szet'ör): hosszuszőrű angol vizsla.

Settlement (szetlmnt): megállapodás; telepedés.

Seymour (Szím'ör): ang. rajnagy neve.

Shaftesbury (Seftszb'ori): számos kiváló ang. ember neve.

Shirting (s'ört'ing): ingvászon.

Shocking (sak'ing): bántó, sértő.

Sidney Jones (Szidni Dzsó'onz): am. zeneszerző neve.

Sir Roger (Sz'ör Radzs'ör): falusi tánc amellyel nálunk olykor a négyest szokás megszerezni.²⁾

Sky-scraper (szkáj-szkréj'ör)³⁾ felhőkarcoló.

Sleeping-car (szlíp'ing-kár): hálókocsi.

Smart (szmárt)⁴⁾: garos⁵⁾. *talpraeszt, groveszű.*

Smiles (Szmájlz): ang. ismeretterjesztő író (vulgarisateur) neve.

Smash (szmes): lecsapás [tennisben].

Sousa (Szúza): am. [spanyol] karvezér és zeneköltő neve.

Southampton (Szaut'hemt'n): ang. grófság neve.

Splendid isolation (szplend'id ájzó'léj'sn vagy izó'léj'sn): főséges elszigeteltség.

¹⁾ „Hiteles okirat“ [a latin „recordari“ (megemlékezni) szótól]. — ²⁾ Britföldön „Roger de Coverley“ (Radzs'ör dö Kav'örti) néven ismerik amely elé ritkán rakják oda a „Sir“-t, Sir Roger Coverley csak képzelt alak volt. Addison teremtette meg „Spectator“-jében az ósdi modra gondolkozó angol úri ember fajképeinek. — ³⁾ „Égkarcoló“. — ⁴⁾ „Maró“. — ⁵⁾ Törülmetszett székely kifejezés amely érzésem szerint tökéletesen egyezik a „smart“-tal, sőt sok a rokonvonása a velük egy húrton pendülő „schneidig“-gel is.

Square (szkueer): kis fás tér városban [a minő péld. a mi Erzsébet-vagy József-terünk].

Square-head (szkueer-heed): négyszögletesfejű [ang. búzafaj].

Star (sztár): csillag.

Stars and stripes (sztárz őrnd sztrájpzs): csillagok és sávok [az Am. Egy. All. lobogója].

Start (sztárt): nekiiramodás; indulás.

Starter (sztártör): indító.

Steeple-chase (sztépl-cséisz)¹⁾ akadályverseny.

Steward (sztjúörd): ügyelő hajóslegény.

Storm-slipper (sztórm-szlipör)²⁾: gumicipő.

Stout (sztaut)³⁾ erős barna angol sör.

Struggle for life (sztrag¹ för lájf): a létért vívott küzdelem [Darwin].

Strike (sztrájk): munkaszünet.

Stroke (sztróuk): visszaverés [tennisben].

Stuart (Sztjúört): szkot királyi család neve.

Sullivan (Szölvön): ang. zeneszerző neve.

Sweater (szuetör): izzadságszívó.⁴⁾

Sweetheart (szuithárt): szerelmes párja vkinek.

Swell (szuell): fenegyerek.

Teetotler (títatlö): szesznemissza.

Tennessee (Tenőszí): am. állam neve.

Thank you (tenk ju): köszönet, igen [köszönet, nem: No (nó^u), thank you].

Thackeray (Teköréj): am. gúnyolódó író neve.

The New York Herald (D^ö Nu Jáörk Heröld): [Párisban is külön megjelenő] am. napilap címe.

Thirty (törti): harminc [tennisben].

Tiffany (Tiföni): new-yorki áruháza és üvegyár tulajdonosának neve.

Time is money (Tájm iz mani): Az idő pénz.

Times (Tájmz)⁵⁾: londoni napilap címe.

Typewriter (tájp-rájtör)⁶⁾: írógép.

Tomahawk (tamohaok): indiánó hadiszekerce.

Trade mark (tzsréjd-márk)⁷⁾: iparvédőjegy.

Trainer (tzsréjnör) idomító.

Training (tzsréjning): idomítás.

Tramway (tzsrémuéj): városi vasút.

Trust (tzsraszt)⁸⁾: kereskedők érdekszövetkezete.

Tudor (Tjúdör): ang. királyi család neve.

Turf (törf) gyöp [versengőtér].

Uncle Sam (Ank¹ Szem): „Samu bácsi“⁹⁾ [az északamerikai polgár népies megtestítője].

¹⁾ „Vadászat toronyiránt“. — ²⁾ „Zivatar-papucs“. — ³⁾ „Erős“. — ⁴⁾ Így hívja az angol az olyan vállalkozót is aki a nála rendelt munkát független iparosoknak adja tovább s ilykép jármába hajtja a kisipart. [Francsöldön az ilyen viselkedést „marchandage“-nak (mársaoñdász-nak) hívják. — ⁵⁾ „Idők“. — ⁶⁾ „Betűíró“. — ⁷⁾ „Kereskedelmi jelzés“. — ⁸⁾ „Bizalom“. — ⁹⁾ Szellemeskedő alkotás az „U. S. Am.“ betűkből.

Unfair (anfeer): kifogásolható.

U. S. A. (Jú Esz Éj) = **United States of America** (Junájtíd Sztéitsz öv
Emerikö): Amerikai Egyesült Államok.

Vacuum-cleaner (vákuum-klínör)¹⁾ porszívó.

Walkover (ua^okouvör)²⁾: végigjárás, versengés nélküli győzelem.

Waterproof (u^oatörpruf): vízálló.

Whisky (huiszki)³⁾: szkot vagy ájr rozspálinka.

Whitstable (Huitsztöbl): ang. város, a mesterséges telepeken tenyész-
tett [„native“ (néitiv)] osztriga világhírű forrása.

Wight (Uájt): ang. sziget neve.

Wilde (Uájld, Oszkár), ájr költő neve.

Windsor (Uinzör): ang. mezőváros neve.

Wrong side (rang szájd): helytelen oldal [tennisben].

Yacht(jat): vitorlás kirándulóhajó.

Yost (Jóuszt): írógép-feltaláló neve.

¹⁾ „Ürességbe tisztító“. („Vacuum“ latin szó). — ²⁾ „Végigsétálás“. — ³⁾ Az ájr
ujsge beatha, [az élet vize] elferdítése.

75. cikk. Uj magyar kifejezéseim tára.

A jelentésüket magyarázó idegen kifejezés mögött zárójelbe foglalt szó ma dívó honi egyetérőjük.

Ablakhéj: jalousie [görredőny]

Ablakterítő: garniture de tapisserie [lambrequin]

Adema?: distributeur automatique [önműködő szekrény]

Adót vetni [vmire]: mettre une taxe sur qc. [adót kivetni]

Adu: portio [adag]

Agyonbeszélés: obstruction [közönséges obstrukció]

Agyvelőlággyulás: paralízisz [agylággyulás]

Ajesa: insectum [rovar]

Akaródzás: velleitas

Ákasz: rideau [függöny]

Akaszkeret: bâti à rideau [karnis]

Akasz koronája: lambrequin

Akaszkodás: reactio [visszahatás]

Akár mint — akármint: tout aussi bien — que [csakúgy mint — vagy]

Alkalmazkodó gyógyítás: homeopátia

Alkalom nyíltán: à l'occasion [alkalom adtán]

Alkotmányos gyűlés: assemblée constituante [alkotmányozó gyűlés]

Almáskorong: charlotte [alma pongyolában]

Alvasztó: gélatine

Amerikai: pschutteux [divathős]

Angolhitű: unitarius

Angol ízesítő: Worcestershire sauce [vorcseszter]

Angolkeringő: boston

Angol lé: Worcestershire sauce [vorcseszter]

Anka: en-cas

Aranykalit [épület]: bonbonnière

Aranyos fiatalság: jeunesse dorée [aranyfiatalság]

Aranyos kor: aetas aurea [aranykor]

Aszat: múmijá [múmia]

Asztalműves: ébéniste [műbútorasztalos]

Augsburgi hitű: evangelicus augsburgiensis [ágostai hitvallású]

Ájr: Irish, Irishman [ír]. — **Ájrország:** Ireland [Írország]

Álablak: fausse fenêtre [vakablak]

Álarcos eszkimó: automobiliste

Államgyűlés: congress

Ámesak: bien entendu que [ámde csak]

Ámhogy: 1. mais lorsque, 2. mais comme [1. amikor azonban, 2. minthogy azonban]

Ámitó mondás [hazug „jelszó“]
Ámpersze: bien entendu [azonban természetesen]
Ápoló [katona]: Sanitátssoldat [szanitéc]
Árnyékvető: ombrelle [napernyő]
Ártakozni [vmibe]: se fourrer dans qc. [magát vmibe ártani]
Áruház: magasin [áruház]
Árvánszült [gyermek]: posthumus [utószülött]
Átbúvó [hegyben]: tunnel [alagút]
Átfgulás: étymologie populaire [népetimológia]
Átragadás [jelentésé]: contagion
Átészolni [vkinek]téléphoner [quelqu'un]
Átszülődni: renaître [ujjászületni].
 — **Átszülődés**: renaissance
Átvájás [hegyben]: tunnel [alagút]
Átváltás: transitus [átmenet]. —
Átváltó: transitorius [átmeneti]

Babérdíjas [futás]: derby
Bajhárító: Strohmann
Bajontó: baïonnette [szurony]
Bajviselő: Strohmann
Bakember: szatúr
Ballangás: Schlendrian. — **Ballangni**. **Ballangó**.
Ballangó mondás, szó [megszokott „jelszó“]
Bankos: banquier [bankár]
Barnaréz: bronze
Bárki János: M. X [N. N.]
Bátorogni [aggódva merészkedni].
 — **Bátorgás** [aggódó merészkedés]
Becsrevágás: ambition [becsvágy]. — **Becsrevágó**: ambitieux [becsvágó]
Belg: Belge [belga]. — **Belgország**: la Belgique [Belgium]
Benedekes: pater ex ordine Scti Benedicti [benedekrendi szerzetes]
Bentes tanácsos: conseiller intime [belső titkos tanácsos]
Beszállító: importateur

Beszédözön [közönséges „obstructio“]
Beszélgető: 1. téléphone [távbeszélő], 2. conférencier
Beszélőfülke: cabine téléphonique [távbeszélő fülke]
Beszélőművészet: rétoriké [szónoklattan]
Beszélőposta: bureau téléphonique
Betegételre fogni: mettre au régime [diétát rendelni]
Betegtanya: hôpital [kórház]
Betűjel: monogramme
Betűs számvetés: algebra
Bélelt arany, ezüst: doublé d'or, d'argent [double arany, ezüst]
Bélelt [sonkás, halas, ikrás, sajtos sat.] zsemle: sandwich
Bérrugtatás: Steigern [stájerolás]. — **Bért rugtatni**: steigern [stájerolni]
Bérszáguldó: taxiauto
Bicó: bicycle [kerékpár]
Bigó: bigot [bigott]
Bijár: billard [biliárd. — **Bijáros**: joueur de billard [biliárd-játékos]
Bikabőszítő, Bőszítő: torero [bikaviador]
Billegő, mt.: mérő-nél
Blaskóné-val talán elhitetheti: erzählen Sie das der Frau Blaschke! *Iskó emél Tatyoláné!*
Bíralódűh: kritománia.
Bizsu: bijou [ékszer]
Bodon: canoe
Bodrozó: coiffeur [fodrász]
Bokaverő: paletot [hosszu felöltő]
Boltjárás: shopping [kommissiózás]
Bolygó csemegés: Kutscheber [kucséber]
Bolygókö: aerolit [lebkő]
Bolyhó: chenille [zsenília]. —
Bolyhós szövet: tissu de chenille [zsenília]
Borsósbőr: chagrin
Borsóspapiros: papier chagrin
Borsósrizs: risi-bisi

Borzűzõ: fox-terrier [rókaeb]
Botoslabda: hockey
Bólingó: pagode [pagódlí]
Bökösorrú: rhinoceros [orrszarvú]
Bölesíró: écrivain philosophe
Börzés: boursier [tözsér, börziáner]
Bucka: soufflé [kóh]. — **Csüeskösbucka:** Kipfelkoch [kiflikóh].
 — **Morzásbucka:** Schmankerlkoch.
Bukó: plongeur [búvár]
Bulvár: boulevard [kőrut]
Buzgondi: Streber [törtető]
Buzujka: blouse
Búgó[zongora]: harmonium
Bútorműves, mt.: műves-nél
Bútoros szálló: maison meublée [hótel garní]
Bútoros szoba: chambre garnie [bútorozott szoba]
Búvókapocs: Annahdruckknopf [patentgomb]
Büdöske: automobile à benzine [benzines]
Büntetőrend: procédure pénale [büntető perrendtartás]
Büvösital: philtre [varázsital]
Büvöskines: amulet
Cigányperec: croquignolet [patience]
Cikkes, gerezdes, rovátkos dinnye: melon [sárgadinnye]
Címzet: Rubrum [külzet]
Címlap: Rubrik [felzet]
Combverõ, [nagyon rövid fölöltõ]
Cukortojó: distributrice d'oeufs [önműködõ tyúk]
Csalak: appât [csalétek]
Családi orgona: harmonium
Családi orvos: médecin ordinaire [házi orvos]
Csalogatás: invite
Csalókárttyás: tricheur [hamiskárttyás]
Csatázgatás: guerrilla [csatározás]
Cselvetõ birok: dzsú-dzsicu
Csempe: marchandise de contrebande [dugáru]

Cserepesszavazás: osztrákizmosz [cserepszavazás]
Csevegõ: boudoir
Csevegõ bölc:
Csicsa, Csicsó, Csicsóka: pschuteux [divathõs]
Csillagértõ: asztrológosz [csillagjós]
Csínai festék: encre de Chine [tus]
Csokolád: chocolat [csokoládé]
Csomb: 1. bulbe, 2. noeud [csomó]
Csomó: packet [csomag]
Csókoscsipke: Zwickibussi
Csöpögõvérú [akinek vagy aminek a maga vére csöpög]: saignant [vértõl csöpögõ]
Csövesostya: Hohlhippe [holipni]
Csucsál: krüsztallosz [jegec]. —
Csucsálozni: se cristalliser [jegecedni]
Csurgató: entonnoir [tölcser]
Cszat: douzaine [tucat]
Csúcsosív: ogive [csúcsív]
Csüesköcs: croissant [kifli]. —
Csüeskösbucka: Kipfelkoch [kiflikóh]
Csüesülõ: tabouret

Dajkáló: crèche [bölcsõde]
Dalkoptató: orgue de Barbarie [kintorna]
Daloscávézó: café chantant [tingli-tangli]
Daloslebut: beuglant [zengeráj]
Dalosmester: Meistersinger [mesterdálnok]
Dandárfõ: chef de brigade [dandárparancsnok]
Derme: gelée [szulc]
Díjmutató: taximètre
Díjszabat: Pauschale [általány]
Díszhintõs [ló]: cheval de haute taille [carrossier]
Díszítõ rózsá¹⁾: rosace [rozetta]

¹⁾ Használatának és változatainak is mertetése mt. a 153. oldalon.

- Díszműves**: [quincaillier [díszmű-
árukereskedő]. — **Díszműves-
áru**: article de fantaisie [díszmű-
áru]. — **Díszművesbolt**: quin-
caillerie [díszművesárukereske-
dés]
- Dívongni**: être en vogue [diva-
tozni]
- Dobogány**: toboggan
- Dohányosbolt**: Trafik
- Domboskép**: bas-relief [féldom-
bormű]
- Domboskő**: cabochon [kapison]
- Döcögő**: omnibus [társaskocsi]
- Döfős**: smart
- Dögönyözni**: masser [masszírozni].
— **Dögönyöző**: masseur
[masször]
- Dunci**: dodu [telt, molett]
- Duzaj**: bombast [dagály]
- Ecsetforgatás**: touche [ecsetke-
zelés]
- Edzőjáték**: sport
- Edző kedvtelés**: sport
- Egészszé pótolni**: compléter [ki-
egészíteni]. — **Egészítés**: com-
plément [kiegészítés]. — **Egés-
szítő**: complémentaire [kiegés-
szítő]
- Egyenlős**: gleichmässig [egyen-
letes]
- Egyestánc**: pas seul [magántánc]
- Egyetérő**: aequivalens [egyen-
értékű]
- Egyetjelentő**: gleichbedeutend
[azonos jelentésű]
- Egyéb előtt**: avant tout [minde-
nek előtt]
- Egyébkép**: d'ailleurs [egyébként]
- Egyébközt**: entre autres [egyebek
közt]
- Egyhang**: harmonia [összhang].
— **Egyhangos**: harmoniosz
[összhangzó]
- Együtthaladó**: parallélosz [pár-
huzamos]
- Együttjátészó**: partner
- Együttkelés, Együttnyugvás**:
lever, coucher héliaque [héliakus
fölkelés, lemenet]
- Ehelyt**: en ville [helyben]
- Eleje** [társaságnak]: crème de la
société [színe-java; ez is jó]
- Elemzés, Elemzőtudomány**: che-
mia [vegytan]. — **Elemző**: chi-
miste [vegyész]. — **Elemző-
terem**: laboratoire chimique
[vegyészeti laboratorium]
- Eleségárus**: marchand de come-
stibles [délicatesse-kereskedő].
— **Eleségesbolt**: magasin de
comestibles [délicatesse-keres-
kedés]
- Eleségtartó**: havre-sac [tornister]
- Elevenkép**: tableau vivant [élő-
kép]
- Elevenkorlát**: cordon [sorfal]
- Elhagyottság**: abandon [elha-
gyatottság]
- Ellenkezője** [vminek]: contraire
[ellentéte]. — **Szembetéve,**
Szemközt [vmivel]: à l'inverse
[ellentétékép]. — **Szembetenni**:
opposer [ellentétbe állítani]. —
**Szembe, Ellenkezésbe ke-
rülni**: tomber dans une contra-
diction [ellentétbe kerülni]
- Ellenkezőség**: contraste [ellentét]
- Ellentárs**: rivalis [versenyfél]
- Ellőtt nyílként**: à tire d'aile
[nyílsebesen]
- Előbbség**: préférence [elsőbbség]
- Előremozdítani**: promouvoir [elő-
mozdítani]
- Előzet**: conditio [föltétel]
- Elsősor**: d'abord [elsősorban]
- Elüljáró darab**: lever du rideau
- Elüljáró vizsga**: examen d'ad-
mission [fölvételi vizsga]
- Elülső kettő, három sat., Két,
három sat. elülső**: les deux,
trois etc. premiers [első kettő,
három sat.; két, három sat.
első]
- Elülső v. Vezető csapat**: avant-
garde [elővéd]

Elvítés: inductio [fólvezetés]
Emelő[fülke]: elevator [fólhúzó, lift]
Emelőlánc: pater-noster
Emlékeztető: mémoire [számla]
Emléktartó: médaillon
Enyveskép: métachromatypie [matric]
Epedező: Seufzerallée
Eresgomba: tuber [szarvasgomba]
Esenyős: superficiel [fólületes]. — **Esenyősség:** caractères superficiel [fólületesség]
Esetke: incident¹⁾ [incidens]
Esőhárító: parapluie [esernyő]
Esteli: habit [frakk]
Estike: dinner-jacket [smoking]
Eszközészlet: trousse
Etetőgazda: traiteur
Európaiaskodás
Európai szerezsen
Ezerév: millennium [évezred]
Ezidött: alors [ezidőben]

Élőmod: manière de vivre [életmód]
Éltető[lé]: elixirium ad longam vitam [életelixir]
Énekes[szín]ház: opera [dalszínház]
Énekesjáték: opera seria [opera]. — **Énekes vígjáték:** opera buffa [vígopera]. — **Énekes bohózat**²⁾: operetta [operett]. — **Énekesmese:** opéra-féerie [mesopera]
Énekeskar: korosz [énekkar]
Énekeslány³⁾: chanteuse [chansonnette]
Énekesművész: Konzertsänger [hangversenyénekes]
Énekesszín[mű]vész: chanteur d'opéra [operaénekes]
Épízlés

¹⁾ Jobbára = véletlen. — ²⁾ Olyan bohózat amelyben dalok vannak: „dalos bohózat”. — ³⁾ Szemben a színházi „énekesnő”-vel [a cantatrice-szal].

Érdekvédő: consul [konzul]. — **Főérdekvédő:** consul général [főkonzul]
Értő: connaisseur [műértő]
Érztelen: insensible [érzéketlen]
Érző eszes valód [érzéki észlány]
Éshogy: 1. et lorsque, 2. et comme [1. és amikor, 2. és minthogy]
Ételes: Speisenträger [ételhordó pincér]

Faggató látogatás: interview
Falazó[papiros]: papier peint [tapéta]
Falkásvadászat, Falkázás: chasse à courre [falkavadászat]
Falkázni: chasser à courre [falkával vadászni]. — **Falkázó:** chasseur à course [falkavadász]
Falszár: trumeau [falpillér]
Faroló [lökés bíjában]: rétrograde [visszahúzás]
Fejedelmecske: Duodezfürst [duodec]
Fenyítő[ház]: Zuchthaus [fegyház]
Ferences: pater ex ordine Scti Francisci [ferencrendi]
Fertőssejt: bacterium
Fesz redőzet: indéplissable
Félüveg: monocle [monokli]
Fényesítő: vernis [kence]
Fényeskalap: chapeau de soie [cilinder]
Fényes kesztyű: gants glacés [glacé-kesztyű]
Fényestopán: souliers vernis [lakkcipő]
Fényfogó: store [roletta]
Filléreskedő: schmutzig [smucig]
Fiókasztal: petite table [kacsnitisi]
Fitogó: pschutteux [divathős]
Fityegő: Hangerl [pincérfüggő]
Fiusasszony: virago [juckerasszony]
Fiuslány: virago [juckerlány]
Fizetőlap: check

- Fogadalmas:** monachus [szerzetes]
- Fogas:** pschutteux [divathós]
- Folyószámadás:** conto corrente [folyószámla]
- Fonadék:** filigrana. — **Arany-, ezüstoffonadék.** — **Szemesés [arany-, ezüst-]fonadék**
- Forgóhinta:** manège de cheveux de bois [körhinta]
- Forgólánc:** pater-noster
- Forgónaptár:** calendrier perpétuel
- Forgó sorompó:** tourniquet
- Forgótánc:** danse tournante [túrtánc]
- Forgóvihar:** tornado
- Foszlottszilva:** Zwetschgenröster
- Fosztogató játék:** jeu de hasard [szerencsejáték]
- Föccs:** Schorle-Morle [fröccs]
- Föccsentő:** szifón
- Födeles[páholy]:** veranda
- Föntes:** supérieur [főlényes]. —
- Föntesség:** supériorité [főlény]
- Főpostás:** Postmeister [postamester]
- Főtenger:** grand océan [világtenger]
- Francs:** français [francia]. —
- Francsország:** Franciaország
- Francs piritós:** Welsh rarebit
- Francs szilva:** Reine Claude
- Furulya:** Hohlhippe [holipni]
- Futókerék:** bicycle [kerékpár]
- Futóvizsgálat:** Stichprobe [kémpróba]
- Futtató:** Rennstallbesitzer [versenyistálló-tulajdonos]
- Függőháló:** hamac [hintágy]
- Fürge hámosló:** [juckerló]
- Fürtös vendéghaj:** binette [allonge-paróka]
- Gajdolat:** [megértetlenül használt „jelszó“]
- Gázoló:** automobile [gépkocsi]
- Golyótoló:** taco [dákó]
- Gorombóc:** rustre [gróbián]
- Gömbölyüded:** rondelet [gömbölyded]
- Göngyölék:** enveloppe [göngy]
- Görösös kacagás:** rire convulsif [nevetőgörcs]
- Görgő:** jalousie [görredőny]
- Görgőkoresolya:** rollerskate [skating-ring]
- Göröngy:** croquette [ropogós]. — **Csibésgöröngy:** croquette de volaille [csirkeropogós]. **Rizse-göröngy:** croquette de riz [rizsropogós]. **Velősgöröngy:** croquette de cervelle [velőropogós]
- Gunya:** uniforme [egyenruha]
- Gurizni:** Kegel spielen [kuglizni]. — **Guri[zás]:** Kegelspiel [kuglizás]. — **Gurizó:** Kegelbahn [kuglipálya]. — **Gurizótársaság:** Kegelgesellschaft [kuglitársaság] — **Gurigolyó:** Kegelkugel [kugligolyó]
- Gyalogfogat:** bicycle [kerékpár]
- Gyalogkocsmá:** cabaret [likőr-készlet]
- Gyaru:** Kammgarn
- Gyászos istentisztelet:** requiem [gyászmise]
- Gyermekpalást:** Tragmantel [hordköpeny]
- Gyémántkolonc, Kolonc:** boutons d'oreilles [butón]
- Gyémántlánc, Gyémántsor:** rivière
- Gyémántszem:** solitaire
- Gyorsüzenet:** télégramme urgent [express-távirat]
- Gyógyítóbarát:** médecin ordinaire [házi orvos]
- Gyógyító[orvos]:** Internist [belgyógyász]
- Gyógyítószer:** medicamentum [gyógyszer]
- Gyógyító tudomány:** interne Medizin [belgyógyászat].
- Gyurat:** pâte [massza]
- Gyülekező:** vestibule [előcsarnok]

Gyűjtő többes

Gyümölcsösbor: cup [bóde]. —
Barackosbor. Epresbor

Habosmorzsa: Schmankerl

Hadonászó: knockabout

Hajladalom: temperamentum
[véralkat]

Hajlat: inclinatio [hajlam]¹⁾

Hajlongó: menuet

Hajnalonta

Hajókázni: to yacht. — **Hajó-
kázás:** yachting. — **Hajókázó
társulat:** yacht-club

Hajóskatoná: marin [tengerész]

Hajrá [tánc]: galop

Hajtó: motor [hajtógép]

Hajtóskocsi: automobile [gép-
kocsi]

Haki: 1. si quis [ha valaki], 2.
hockey

Halalostáne: danse de tarots
[haláltánc]

Hallgass, német! [Nix dájcs!]

Hallgatódíj, Néződíj: prix d'en-
trée [belépti díj]

Hallólány: hello-girl [telefonos
kisasszony]

Hallom! [messzeszólónál]: hallo!
[halló!]

Hamvazat: nuance [az „árnyék-
lat“ is jó]

Hangesuszamlás: chant faux [ha-
mis hang]

Hangfogat: register of phono-
graph [hanglemez]

Hangjel: nota [hangjegy]

Hangos: [souper-csárdás]

Hangsiklás: couic [gikszer]

Hangszalajtó: téléphone [távbe-
szélő]

Hangszóró: Schalltrichter [hang-
tölcsér]

Hangvetés: accentus [hangsúlyo-
zás]

Hangzós: sonorus [hangzatos]

Haragoskodni, Haragot viselni:
être en délicatesse [haragban
lenni]

Harag: redingote [császárcabát]

Harsog[at]ó: grammophone [be-
szélőgép]

Hasonlító: ressemblant [hasonló¹⁾]

Hasvérzés: düzenteria [vérhas]

Havas Tátra: Hohe Tatra [Magas
Tátra]

Hazavágyás: nosztalgia [honzágy]

Hábor: passion [szenvedély]. —

Háboros: passionné [szenvedé-
lyes]. — **Háborosan:** appassi-
onato [szenvedélyesen] — **Há-
borosság:** emportement [szen-
vedélyesség]

**Háborusdi [kártyás- és tekéző-
játék]:** à la guerre [nóblájnund-
rájszig]

Hálóslabda: lawn-tennis

Hármas, négyes, ötös sat. [sor]:
séquence [terc, kvárt, kvint sat.]

Hármasjáték: tresillo [l'hombre]

Hármasmű: trilogia

Hásítani: aspirare [hehezni]. —

Hásítás: aspiratio [hehezet]

Hátastű: broche

Hátkimélő: antimacassar²⁾ [suc-
tihli]

Hátsó v. kísérő csapat: arrière-
garde [utóvéd]

**Hátulsó kettő, három, sat., Két,
három sat. hátulsó:** les deux,
trois etc. derniers [utolsó kettő,
három sat.; két, három sat.
utolsó]

Házaszgazda [háztulajdonos]: pro-
priétaire [háziúr]

Házimindenes: Vicehausmeister
[vice]

Házör: Hausmeister [házmester].

— **Házör lánya:** Hausmeister-
fräulein [házmesterkisasszony].

¹⁾ Hasonló = semblable. — ²⁾ Mert-
hogy az üldőbútor hátát megvédi az
angoltól kedvelt „macassar“ nevű hajkenő
olajtól.

*) Hajlam = penchant.

— **Házórfőccs** [házmester-frőccs¹⁾]
Hegedűsművész: artista di violono [hegedűművész]
Helvét: Suisse [svájci]. — **Helvétország**: Suisse [Svájc]
Helvéthitű: evangelicus reformatus [református, helvét hitvallású]
Helyesolvasás: prononciation correcte
Hepehupás: hook-backed [hukabak]
Heve[nyős]: acutus [heveny]
Heverőszék: chaise-longue
Hiányenyésző: bouche-trou [hézgapótló]
Hidasmérő, mt.: a mérő-nél
Hiszhogy: 1. lors donc que, 2. puis donc que [l. hiszen amikor, 2. hiszen minthogy]
Hímesfészek [lakás]: bonbonnière
Hímesfolt: milieu [asztalközép]
Hímessáv: Tischläufer [asztalfutó]
Himzőrece: étamine [kongrészövet]
Hírgyűjtő: reporter [ujdondász]
Hírszalajtó: télégraphe [távirda]
Hívogató: affiche [falragasz]
Hívottság: impetus [hivatottság]
Hívódás: munus [hivatás]
Hívódni: s'appeler [neveztetni]
Hol inkább hol kevésbé: plus ou moins [többé-kevésbé]
Holnapos: hypermodern
Holtanszült: mort-né [halvaszületett]
Homlokonkent: oint [főlkent]
Honinyelv: sermo nativus [anya nyelv]
Honi szerecsen
Honostárs: compatriote [honfitárs]
Hozzávaló: salata [saláta]
Hőfogó: écran [kályhaellenző]
Hörp: liqueur

Huncutszöke: impertinent blond
Hurchordó: Schleppträger [uszályhordozó]
Huzavona: obstruction [obstrukció]
Huziga: Ziehharmonika [harmónika]
Hüsölő [erkély]: veranda
Hütött pezsgő: champagnefrappé [behütött pezsgő]
Idegenes: étrange [idegenszerű]. — **Idegenesség**: étrangeté [idegenszerűség]
Igazolójegy: jeton de présence [prezencmárka]
Ikrásmártás: sauce Moscovite
Iktatott [levél]: recommandé [ajánlott]
Illegő: pschutteux [divathős]
Illemesség: bienséance [illem, illedelmesség, illendőség]
Indiánó: indiano [indián]
Ínyengőc: gourmet [inyenc]
Íránítani, Iránozni: diriger [irányítani, irányozni]. — **Íránítás, Iránzat**: directio [irány, irányítás, irányzat]
Írásnyomat, Névnyomat: facsimile
Író, Irószár: crayon [írón]
Íróbőr: pergamen
Írómod: ortográfia [írás mód]
Írósegéd: Schreiber [írnök]
Írószivány: Revolver-Journalist
Írtár: pharmacie [gyógyszertár]. — **Irtáros¹⁾**: pharmacien [gyógyszerész]
Ismeretlen tájék: terra incognita
Ismerv: indicium [ismérv]
Istenlány²⁾
Istenurunk: Herrgott [Uristen]
Italos: Weinkellner [italhordó pincér]

¹⁾ 3 szm. [század mérü] bor + 2 szm. szódásvíz.

¹⁾ „Irtárnok“ amiatt nem, mert a tárnok“ idegen táron örökdik. — ²⁾ Haja-don istennő.

Itatólány : Animiermädel
Ittenes : Eingeborener [benszülött]
Ív, Útív : boulevard [körút]
Ízértő : gourmet [ínyenc]

Jancsiliget : Wurstlprater [vurstli]
Javarák : écrevisses de choix [szólórák]

Javaszelet : beefsteak
Javatüdő : Salonbeuschel

Jákó : jaquette [zsakett]
Jámulék : aggio [ázsió]

Játékáros : bimbélotier [játékkeskedő]. — **Játékosbolt** : magasin de bimbélots [játékkeskedés]

Játszóhábor : passion de joueur [játékszenvedély]

Játszókártya [még helyesebben : kártya, merthogy a magunk nyelvén nincs rá szükségünk egyéb fogalom kifejezéséhez] : carte à jouer [játékkártya]

Játszópénz : fiche [játékpénz]

Játszóvendég : parieur [bróccicer]

Jelenet : pose [akt]

Jerünk [csöndesben] : vorpass

Jégeső : volta [volát]

Jóviselkedés : bonne conduite [jómagaviselet]. — **Jólviselkedő** : sage [jómagaviseletű]

Józanság : realismus

Jövőlátó : profétész [próféta]

Kabát csücske : Frackschössl [frakseszli]

Kagylósszekrény : dispositif téléphonique [távbeszélő készülék]

Kanap : canapé [kanapé]

Kanyarítani [ruhát] : schweifen [svájfolni]. — **Kanyarítás** : Schweifung [svájfolás]. — **Kanyaru** : geschweift [svájfolt]

Kanyarodó : boulevard [körút]

Kanyaru : baroque

Kapat : portio [adag]

Kapcsolatot megszakítani [hangszalajtóét] : interrompre la communication [lecsöngetni]

Karatyoló : phonographe [beszélő-gép]

Karácsonyfia : Weihnachtsgeschenk [karácsonyi ajándék]

Karmeli [fogadalmas] : pater ex ordine Carmelitarum [karmelita]

Karospad : canapé [kanapé]

Karvezér : chef d'orchestre [karmester]

Kas : cupola

Kastos : clairer [siller]

Katonatanya : caserma [laktanya].
Huszár-, ágyus-, gyalogos-, szekeres-tanya

Kattogó : voiture caoutchoutée [gumikerekű]

Károlni [egyszer], **Károngni** [többször] : abuti [visszaélni]. — **Károlás, Károngás** : abusus [visszaélés]

Káros : quadrillé [kockás]

Kávésvendéglő : café-restaurant

Kávézó : café [kávéház]

Kávézónénike : Klatschschwester [kávénénike]

Kedvelő, Művészetkedvelő : amateur [műbarát]

Kellengeni, Kellődni : coqueter [magát kelletni]

Kellet : demande [kereslet]

Kellő távolságról [olykor] : par distance [távolból]

Kerengés, Kerengő okoskodás : circulus vitiosus [körbenfutó okoskodás]

Kerekezni : aller à bicyclette [kerekpározni]

Kerektér : rond-point [körönd]

Keresztelő [apa, anya] : parrain, marraine [keresztszülő]. — **Keresztelt** : filleul, filleule [keresztgyermek]

Kerített liptói [kerített liptói]

Keríték : bordure [garnírun]

Kertipáholy : veranda

Kerülék : contour [körvonal]

Kezdődő : primitivus [kezdetleges]

Képállás [művésznek] : pose [akt]

- Képjel**: szümbolon [jelkép]
Képeskő: camaeus [kamea]
Képfogás: photographie [fényképészet]. — **Képfogat**: photographie [fénykép]. — **Képfogó**: photographe [fényképész]. — **Képfogógép**: appareil photographique [fényképezőgép]. — **Képfogótárca**: kodak. — **Képfogóterem**: atelier de photographie [fényképészeti műterem]
Kérdőkönyvecske, **Kérdőke**: katehizmosz [káté]
Kéretlenül: ex officio [hivatalból]
Későbbrekeltezni: postdater [hátrakeltezni]
Késszer: droga. — **Késszeres**: droguista.
Készü: façon [1. szabás; 2. készítés díja]
Kész valóság: fait accompli [befejezett tény]
Kétágú kesztyű: moufle
Kétegy szó [kettőből egygyé vált szó]
Kettőzöm: kontra. — **Négyszerezem**: rekontra. — **Hegyibe** [vágok]: supkontra. — **Tetézem**: hirschkontra
Kézikocsmá: cabaret [likórkészlet]
Kiecs: pschutteux [divathős]
Kilencec [játék]: baccara. — **Kilencec**, **nyolcas**: bac [sláger]
Kínálkozás [tarokban]: inoite
Kínálótál: plat
Kínzópad: chevallet [kínpad]
Kirakó[sdi]: réussite [patience]
Királyfogás, **Királyosjáték**: échecs [sakk]
Kirekesztés: excommunicatio [kiközösítés]
Kisemelet: rez-de-chaussée surélévé [magas földszint]
Kisszótár: Taschenwörterbuch [zsebszótár]
Kiszállító: exportateur
Kiugratni [bérelt helyiségből]: heraussteigern [kistájgerolni]. — **Kiugratás**: Heraussteigern [kistájgerolás]. — „**Kiugratás miatt elköltözöm**“: Wegen Heraussteigerung Lokalwechsel [Kistájgerolás miatt helyiségváltoztatás]
Kiválthogy: 1. surtout lorsque, 2. surtout comme [1. különösen amikor, 2. különösen mikor]
Kivetni: ex civitate pellere [száműzni]. — **Kivetés**: exilium [száműzetés]. — **Kivetett**: exsul [száműzött]
Kiülő: veranda
Kiválthogy: 1. surtout lorsque, 2. surtout comme [1. különösen amikor, 2. különösen minthogy]
Kivéttelen: sans exception [kivéttel nélküli]
Kobakhazafiság: patriotisme de clocher [lokálpatriotizmus]
Kóborárus: camelot
Kóborlegény: Wandergesell [vándorlegény]
Kóborlélek: bohème
Kocahazafiság: patriotisme de clocher [lokálpatriotizmus]
Kocogó: Einspanner [egyfogatú]
Kocsigyártó: carrossier [kocsigyáros]
Kokainos, **Kokainszedő**: cocainiste [kokainomaniakus]. — **Kokainosság**: cocainisme [kokainománia]
Kolonc, mt: gyémántkolonc-nál
Konytvirágos mártás: sauce béarnaise
Kopogó, **Kopogólány**: typist [kopogtató, kopogtató kisasszony]
Koppasztó játék: jeu de hasard [szerencsejáték]
Korábról keltezni: antider [hátrakeltezni]
Korlátlan: illimité [korlátlan]
Korlátlan meghatalmazás: plein pouvoir [teljhatalom]
Kormányos légszelő: ballon dirigeable [kormányozható léghajó]

Kormányszék: ministerium. —
Kormányzó: minister. — **Főkormányzó**: président du conseil [miniszterelnök]. — **Helyettes kormányzó**: secrétaire d'état [államtitkár]
Kormoskép: silhouette [árnykép]
Kószaló: frock-overcoat [lordkakát]
Kóválygó: aéroplane
Könnyedi: practical [gyakorlatias]. — **Könnyediség**: practicality [gyakorlatiasság]
Könnyülő: lieu d'aisance [closet]
Köntös: redingote [császárkabát]
Könyves Németország
Könyvnyomó: imprimerie [könyvnyomda]
Körbülő: centre-lanch [körpamlag]
Kösöntyús: joaillier [ékszerész]
Köszöntő: toast [pohárköszöntő]
Kötelességszegő: gewissenlos [elkiismeretlen]. — **Kötelességszegés**: Gewissenlosigkeit [elkiismeretlenség]
Kötős szemmel: les yeux bandés [bekötött szemmel]
Követkabát: frac [diplomatakabát]
Közbensült [kontyvirágos mártással]: Châteaubriant [à la sauce béarnaise]
Közelhozó: lunette d'approche
Középiskolai tanító, Tanító¹⁾: professeur de lycée [középiskolai tanár]
Közkoesi: omnibus [társaskocsi]
Közösruha, Ezred-, Vasutas-, Tornázó sat. ruha: uniforme [egyenruha]
Közszárguldó: autobus
Köztár: entrepôt [közraktár]
Köztelen: immédiateus [közvetetlen]
Köztes: mediateus [közvetett]
Kőszesz: gazolin
Kucsmó: manchon [karmantyú]

Küldődés: missio [küldetés]. —
Küldődéskép, Küldve: missus [küldetéskép, küldetve]
Különárult dohány és szival: Tabak- und Cigarrenspezialitäten [dohány- és szivar-különlegességek]
Különbség: supériorité [fölény]
Különcipó: Extrawurst
Különdi, Különgő: Sonderling [különc]
Különpénztár: cassette particulière [magánpénztár]
Labdaverő: raquette [labdaütő]
Lábasfejű: kefalopúsz [polip]
Lábaspolc: étagère [állvány]
Lábhuzat: gamache
Lámhogy
Lámpakürtő: verre à lampe [lámpaüveg]
Láték: horizon [láthatár]
Látogatójegy: carte de visite [névjegy]
Látogató[kabát]: redingote [császárkabát]
Látószeres: opticien [látszerész]
Látótáj, Látótér: horizon [látthatár]
Látszi: apparent [látszólagos]
Lázasnátha: influenza [náthaláz]
Lebegőtáncos: danseur de corde [kötéltáncos]
Lebujvirág
Lelejteni: rodeln. — **Lelejtő**: Rodelbahn
Lelemény: inventio¹⁾ [találmány]
Leventés: chevaleresque [lovasgias]
Légálló: hermétikosz [légmentes]
Légjáró: aéroplane [léghajós]
Légsugár: vent coulis [légvonat]
Légszelő: aérostat [léghajó]
Lépcsővédő: tapis d'escalier [futószőnyeg]
Lépeslap: Absichtskarte

¹⁾ Elemi iskolai tanító: oktató.

¹⁾ Tulajdonságnak érve: „leleményesség“.

Lépes mondás: [hazug „jelszó“]
Lézenő művész, író: bohème
Libagóg

Lobogó szellem: génie [lángész]

Lopvást: furtim

Lornyó: lorgnon [orrcsíptető]

Lovas: jockey

Lovasművész: écuyer de cirque
[műlovar]

Lovasporond: circus

Lovasúr: gentleman-rider [úr-
lovas]

Lódító: queue de billard [dákó]

Lóréma: automobile [gépkocsi]

Lökő: taco [dákó]

Lugastornác: veranda

Lúdvesztő: automobile [gépkocsi]

Lüket: misura [ütem]

Magaféle: specialis [különleges].

— Magaféleség: specialitás
[különlegesség]

Magámdi: homme privé [ma-
gánzó]

Magárahagyni: to boycott. —

Magárahagyás: boycott

Magás: egoista [önző]. —

Magásság: egoismus [önzés]. —

Magátlan: altruista [önzetlen].

Magátlanság: altruismus [ön-
zetlenség]

Magyar Jancsi¹⁾: Ungarischer

Michel [Magyar Miska]

Marabu: pschutteux [divathős]

Marsolni: marcher [menetelni]

Maszlagos mondás: [hazug „jel-
szó“]

Maszoláslepény: plumpudding

Mángó: aimant [delej]. —

Mángós: magnétique [delejes] —

Mángósság: magnétisme [dele-
jesség]. — Mángózni: magné-
tiser [delejezni]

Mártottas, Mártott süveg: pud-
ding

Másoló: 1. Schreiber, 2. Schreib-
stube [l. írnök, 2. iroda]¹⁾

Megnevezkedni: se présenter
[bemutakozni]

Megrátni: backen [kirántani]

Megrögzött: chronicus [idült]

Megszellemíteni: idéaliser [meg-
eszményíteni]

Megszemélyíteni: personnifier
[megszemélyesíteni]

Megtalálható: vide [lásd]

Megtestíteni: symboliser [jel-
képezni] — Megtestítő: szüm-
bolon [jelkép]

Megtöppenni: se rétrécir [hir-
telen összehúzódni]

Megujdonítani: remettre au gout
du jour [modernizálni]

Megujhódás: renaissance

Megváltó döfés: coup de grâce
[kegyelemdöfés]

Megyek: [csöndesben]: zupass

Meisseni alma: borsdorfer Aepfel
[masáncki alma]

Mellborító [nyakkravaló]: plastron

Mellburkoló: muffler [sál]

Melletes: 1. parallélosz [párhu-
zamos], 2. secrétaire [titkár]

Mellszirtesont, Szirtesont: cla-
vicula [kulcsosont]

Meneterv: itinéraire [marsruta]

Mentőpör: Widerspruchsklage
[igénypör]

Merev: [fordítás]: servilis [szolgai]

Messzeíró: télégraphe [távíró]

Messenéző: télescope [távcső]

Messzeszóló: téléphone [távbe-
szélő]

Mezős: quadrillé [kockás]

Még beljebb: [csöndesben]: re-
besser

Mélyreszabott: décolleté [ki-
vágott]

Mérdelt: géométrique [mérteni]

Méretegni: ponderare [mérle-
gelni]

¹⁾ Én is János, te is János, Isten-
urunk is János.

¹⁾ Ha nem csak másoló: „írószoba“.

Méreekező, Mérema?: bascule automatique [önmérleg]
Méret: mètre [méter]
Mérés, Mérőtudomány: géométrie [mérta]
Mérő, Súlymérő: balance [mérleg]. — **Billegő**: balance commune [kétserpenyős mérleg]. — **Hidasmérő, Mérőhid**: bascule¹⁾ [hidas mérleg]. — **Súlymutató**: bascule automatique [önműködő mérleg]
Mérőhid: mt. az előbbi szónál
Mérőrúd, Mérőszalag: centimètre [centiméter]
Mérü: litre [liter]
Mijár: milliard [milliárd]. — **Mijárdos**: milliardaire [milliárdos]
Milgyu: peronoszpóra [szőlőpenész; ez is jó]
Mindenegyéb előtt: avant tout [mindenek előtt]
Mindenesernyő: en-cas
Minthogy: pour que [hogysem]
Mocskosíró: pornographe. — **Mocskosirodalom**: pornographie
Mokány kifejezés: Kraftausdruck
Mondalom: sermo [szónoklat]
Mondatraj: [terjedelmes]²⁾ periodosz [körmondat]
Monok: monocle [monokli]
Morzásbucka: Schmankerlkoch
Mosogatólegény: dish-washer [eszcajgpcuoló]
Mosolyáros: marchande de soupires
Mozgóképvető: cinématographe
Mozgókorlát: cordon [sorfal]
Mt., mt.: Megtalálható-nál
Mulató: dinner-jacket [smoking]
Mulattató: conférencier
Mumi: múmijá (múmia)
Mutatkozó: première [bemutató]

1) Eredeti jelentése: hintázódeszka. [Battre le cul: a (hintázó) fenekét veregetni]. — 2) Nem „minden-esernyő” hanem „mindenes-ernyő”.

Mutatkozó[dal]: entrée [belépődal]
Mutató: mostra [mustra]
Mutogató[terem]: salon d'essayage [próbírszalon]
Mutogatólány: essayeuse [próbírmamzell]
Mügesbor: Maibowle [májusi ital]
Müvelet [orvosi]: opération chirurgique [műtét]. — **Müveletet végezni** [beteg], **megművelni** [beteg], **elművelni** [bajt]: opérer [operálni]. — **Müvelő orvos**: opérateur [műtő orvos]
Müvelő, Festegető, Zenélő, Zongorázó, Hegedüs sat: dilettante [műkedvelő]
Müvelődés: civilisation [polgárisultság]
Müvelődhetség
Müvelődött: civilisé [civilizált]¹⁾
Müvelt társadalomban élő ember: homme civilisé [kultúrember]
Müves: Kunst-[mű-]. — **Bütormüves**: Kunstschler [műasztalos]. — **Lakatműves**: Kunstschlosser [múlakatos]. — **Sat**.
Müvészbárlang: cabaret chantant
Müvészcárda: cabaret chantant
Müvészcsozor: Lavallière
Müvészet-, Müvészpártoló: maecenas [múpártoló]
Müvészförduló: tournée artistique [művészi körút]
Müvésztrovat: chronique des arts [művészeti rovat]
Müvésztvezető: impresario
Nagyadós: Virilist [virilista]
Nagyáros: marchand en gros [nagykereskedő]
Nagyütő: matador
Naphárító: ombrelle [napernyő]
Napnyugati böles

1) Müveltség: instruction. — Müvelt: instruit.

Nedvszívó: diahülón [deák-flastrom]
Nehézdí: unpractical [gyakorlatiatlan]
Nehézdiség: unpracticality [gyakorlatiatlanság]
Nemeskő: pierre précieuse [ékkő]
Nemzetségnév: nom de famille [vezetéknév]
Nevezkedni: s'appeller [nevet viselni]
Négyesmű: tetralogia
Négyzetes: quadrillé [kockás]
Németeurópa
Német földgömb
Némethitű: evangelicus Augsburgiensis [ágostai hitvallású]
Németkáv: cichorium [cikória]
Némies: quelque peu [valamelyes]
Néplélekeredetiségköltő
Névjelző, Jelző: attributum [előnév]
Névlap: carte de visite [névjegy]
Névényomat mt.: írásnyomat-nál
Nézegető, Nézegetőterem: salon d'essayage [próbírszalón]
Nézővendég: gallerie [kibic]
Nézővilla [amelyik az]: binocle
Nikó: nickel [álany]
Nikónyelő: distributeur automatique [önműködő]
Norvég szánkó: kjelke [szkeleton]
Nőszoba: appartement de[s] femmes [női szoba]
Nyavalyás jókedv: Galgenhumor
Nyálaskendő: bavette [szakálka]
Nyeles szemüveg: lorgnon
Nyelvbúvó, Nyelvisibor: linguiste [nyelvbúvár]
Nyelves: valise [kézikoffer]
Nyelvszemléldéző
Nyelvművelő
Nyerész: spéculateur [üzér]
Nyersszínű: beige [drapszínű]
Nyíltfény: plein air
Nyíltkép: panoráma [körkép]
Nyilvánhogy: 1. évidemment comme [nyilván minthogy], 2.

évidemment pour [nyilván avégett hogy]
Nyilvános betegtanya: hôpital public [közkórház]
Nyolcoszög: [Oktogon-tér]
Nyomat: gramme [gramm]
Nyomó: imprimeur [nyomdász]
Nyugati gyöngyhalász
Nyúzó játék: jeu de hasard [szerecszejáték]
Nyüzsg, **Nyüzsgő**[sejt]: bacterium. — **Csavargó nyüzsg**: spirillum. — **Nyüzsgő-fürt**: sztafílokokkosz. — **Nyüzsgő-lánc**: szkeptrokokkosz. — **Nyüzsgő-pálca**: bacillus. — **Páros nyüzsg**: diplokokkosz. — **Rezgő nyüzsg**: vibrio
Oda-visszaszólo [jegy]: aller et retour [menettérti]
Ógörög[hitű]: graecus orthodoxus [görögkeleti]
Ojtósz: matière inoculable [oltóanyag]
Oktató: instructif [tanulságos]
Oktatólány: gouvernante [bonne supérieure]
Oktatótudós: agrégé à l'université [egyetemi magántanár]
Okvetés: considérant [indokolás]
Okvetés nélkül: absolument [okvetetlenül]
Olajosmártás: mayonnaise
Oldaltkapott [péld. képfogat]: portrait de profil [profil fénykép]
Ólmostapas: diahülón [deák-flastrom]
Orgonáló [zongora]: harmonium
Óriásszelet: rumpsteak
Orvosjelölt: „medicus rigorosans“ [szigorló orvos]
Orvostanya: Poliklinik
Őszes: cognac
Osztosztató: totalisateur
Osztórákország: Oesterreich [Ausztia]

Ottanas: Eingeborener [benszülött]

Óvatos táplálkozás: régime [diéta]

Ózsidó [hitű]: iudaeus orthodoxus [ortodox zsidó]

Ögyelgő: commissionnaire [hordár]

Ördögsekere: automobile [gépkocsi]

Ördögös készülék: objet à surprise [vekszír]. — **Ördögös zár:** serrure à secret [vekszírzár]

Örködés: contrôle [ellenőrzés]. — **Örködő:** contrôleur [ellenőr]

Őrlőkő: meule [malomkő]

Őröklé: Generalsaft

Ősi csapat: vieille garde [régigárda]

Ősönd: typus. — **Ősöndi:** typicus

Összefajulás

Összeggondolni: invenire [ki-eszelni]

Összelehetetlenkedni

Összeremekelni

Összesíteni: synthetiser [összefoglalni]. — **Összesítés:** synthèse [összefoglalás]. — **Összesítő:** synthétique [összefoglaló]

Összeszerelni: équiper [főlszerelni]

Összetervezni: invenire [főltalálni]

Összetöprengni: elucubrare

Összeülő: canapé

Összíteni: addere [1. összeadni, 2. összegezni]. — **Összítés:** additio [1. összeadás, 2. összegezés]. — **Összet:** summa [összeg]. — **Összítő, Összetes:** sommaire [sommás]

Padlóvédő: Laufteppich [futószőnyeg]

Pajzsostetű: cucina [pajzstetű]

Paltó: paletot [hosszu felöltő]

Papos gallér: étrole [stólagallér]

Papiroslemez: carton [lemezpapiros]

Papirospép: papier mâché [gyúrt papiros]

Paroklya: 1. papi hivatal, 2. pap lakása [parochia]

Part: [amelyik annak mondható]: terrace

Párolgatni: distillare [párolni]

Párosszánkó: bobsleigh

Pergőkoeka: toton [mariandli]

Pezsgő málnaszörp: Himbeer-gazeuse

Példahordó

Pénzemplék: medaglia [emlékpénz]

Pénzes: financier [pénzember]

Pénznyelő: distributeur automatique [önműködő]

Picimű [picikép, picirajz, sat.]: miniature

Pihenőpénz: pension de retraite [nyugdíj]. — **Pihenőpénztár:** caisse de retraite [nyugdíjintézet]. — **Pihenőjogosultság:** droit à pension [nyugdíj-jogosultság]

Pofozóbáb: Watschmann

Porcolán: porcellana [porcellán]

Porondos kövezet: macadam

Porrázúzott: pulvérisé [pulverizált]

Postán hagyva: poste restante

Postáskocsi: voiture de la poste [postakocsi]

Pörgetyű: toton [mariandli]

Pörkölt szén: coke [pirszén]

Pöröm: fourrure [prém]

Pörgő: roulette

Pufó: pouf

Puttonos: Krampus

Púposkő: cabochon [kapison]

Puskahegy: baïonnette [szurony]

Ragyogó: brillant [brilliáns]

Rajnagy: amiral [tengernagy]. —

Másodrajnagy v. Helyettes rajnagy: vice-amiral [altengernagy]. — **Mellettes rajnagy:** contre-amiral [ellentengernagy]

Rajkormány: amirauté [admiralitás]

Rakó: ponteur
Rakószék: ponteuse
Rakosgató: [1. réussite patience],
 2. parieur [bróccicer]
Rakottas: mosaico [rakmű]
Rácson sült: roastbeef
Ráfizetés: aggio [ázsió]
Rákosiasság: chauvinisme hon-
 groy
Rákösöntő: toast [pohárköszöntő]
Rátottszelet: rouelle de veau à
 la Villeroy [bécsi szelet]
Rázós: branle
Recsegni: grasseyer [raccsolni]
 nyne [részvénytársaság]. — **Ré-
 szes:** actionnaire [részvényes].
 — **Részestőke:** fonds social
 [részvénytőke]
Rejtelmes árnyéklat, érzés: je
 ne sais quoi
Remekdalos: Meistersinger [mes-
 terdalkok]
Remeknyelv: langue classique
 [klasszikus nyelv]
Reménség: espoir [remény]
Rendcsősz: pedante
Rendeltés: destination [rendel-
 tetés]
**Rendes állam, Rendezett[jogú]
 állam:** Rechtsstaat [jogállam]
Rendjelző [péld.: herceg, gróf
 sat.]: titre de noblesse
**Rendszeres gondolkodás, Gon-
 dolkozás rendszere** [tudo-
 mány]: logiké
Rendujítás: socialisme. — **Rend-
 ujító:** socialiste
Resszeni.¹⁾ — **Ressenés.** — **Re-
 szegni.**²⁾ — **Reszegés.** — **Re-
 szegtetni.**³⁾ — **Reszegtetés**
Reszegő: Waffel [vaflí]
Rezesbőrű: redskin [rézbőrű]
Rezes jókedv: Galgenhumor

¹⁾ Száraz [péld. léckerítés ajtájának
 nyitásakor vagy száraz sütemény harap-
 dálásakor hallható] neszt kelteni. — ²⁾
 Ily neszt tartósan kelteni. — ³⁾ Ily neszt
 okozó dolgot cselekedni.

Részítő: action [részvény]. — **Ré-
 szítőtársaság:** société ano-
Rétes: quadrillé [kockás]
Rideg [fordítás]: servilis [szolgai]
Rideg [labda]: dry [lapos]
Rikkanó: dernier cri
Rikoltó: 1. criard [rikító], 2. affiche
 [falragasz]
Ristály: krüsztallosz [hegyi jegec]
Robbantó: bomba
Robogó: locomotive [mozdony].
Robogós: mécanicien [mozdony-
 vezető]
Románd: roman [regény]
Ropogós burgonya: pommes frites
Roppans: croquignolet [patience]
Roszkor ne mondjam: unberufen
 [Jó órában legyen mondva]
Rókaszorító: foxterrier [rókaeb]
Római hitű: catholicus Romanus
 [római katolikus]
Róza¹⁾: rosette [rozett]
Rőfőgő: automobile [gépkocsi]
Röpülőhajó: aérostat [léghajó]
Röpülőszárny: aeroplane
Rudas: miserable dog [pechvogel]
Rudas[kolbász]: salame
Rudasmaty: pschutteux [divat-
 hős]

Sajtófesték: encre d'imprimerie
 [nyomdafesték]
Sandasors: guignon [pech]
Sarkmutató, Sarkraforgó: bus-
 sola [delejtű]
Sarkonálló: commissionaire
 [hordár]
Sarkoselv: dogma [hitágazat]
Sarkosigazság: vérité inconti-
 stable [sarkalatos igazság]
Sáh, Sáhójáték: échecs [sakkjá-
 ték]. — **Sáhozó:** joueur d'échecs
 [sakkjátékos]. — **Sáhozódeszka:**
 échiquier [sakktábla]
Segédnép: personnel [személyzet]
Selejtező: rams [ramslí]

¹⁾ Használata s változatai mt.-k. a
 153. oldalon.

- Semmi színnel:** nullo modo [semmi szín alatt]
- Seszínű:** clairet [siller]
- Sétáló:** promenade [sétatér]
- Sétálóbetyár:** [aszfaltbetyár]
- Sétálóruha:** robe de promenade [utcai ruha]
- Síkföldi német:** niederdeutsch [alnémet]
- Siklósáru, Siklótalp:** skida [hócipő]
- Sille:** clairet [siller]
- Síposzekrény:** orgue de Barbarie [sípláda]
- Sívó:** clarinette [klarinett]
- Soha nem látott:** nie dagewesen
- Sornytó:** première [bemutató]
- Sorvatag:** décadent. — **Sorvatagság:** décadence
- Sóhajtozó:** Seufzerallée
- Söröző:** Bierhaus [sörház]
- Sötét úriember:** colored gentleman. — **Sötét úrinő:** colored lady
- Sóthogy:** 1. lors même que, 2. puis même que [1. sőt amikor, 2. sőt minthogy]
- Sugdosó:** vis-à-vis [causeuse]
- Suttyongni:** rôder
- Súgvást:** en chuchotant [súgva; — ez is jó]
- Súlymutató,** mt: mérő-nél
- Súlytalan:** insignifiant [jelentéktelen]
- Sürgő:** agent [ügynök]. — **Sürgőség:** agence [ügynökség]
- Süteményes:** pâtissier [cukrász]. — **Süteményesbolt:** pâtisserie [cukrászda]
- Szabadalmas:** 1. breveté [szabadalmazott], 2. possesseur de brevet [szabadalomtulajdonos]
- Szabadalmazó hivatal:** bureau de brevets [szabadalmi hivatal]
- Szabadharcos:** guerrillero
- Szabadrendű:** Sozialdemokrat [szociáldemokrata]. — **Szabadrendűség:** Sozialdemokratie [szociáldemokrácia]
- Szabott díj, költség:** Pauschale [általány]
- Szavazónénike:** suffragist [szűfrazett]
- Száguldó:** automobile [gépkocsi]
- Száguldós:** chauffeur d'automobile [fűtő]
- Száguldószín** [a száguldó gazdájé]: garage d'automobile
- Száguldótár** [kereskedő]: garage d'automobile
- Szajaskő:** ehho [viszhang]
- Szajtörő:** serviette [asztalkendő]
- Szálasbársony:** peluche
- Szállítkozni:** spedire [szállítmányozni]. — **Szállító:** spedizione [szállítványos]. — **Szállítókozás:** spedizione [szállítványozás]
- Számjel:** chiffre [számjegy]
- Számoló** [legény]: Zahlkellner [fizetőpincér]
- Szánkó:** Rodel [slitni, ródli, tobogán, szkeleton]. — **Szánkózni:** rodeln [slitnizni, ródlizni sat.]
- Szárasütemény:** biscuit [teaütemény]
- Százév:** saeculum [század]
- Szedet** [orvosságból]: dózisz [adag]
- Szegő öltés:** point d'ourlet [szegélyöltés]
- Szekerés:** soldat du train [szekerész]
- Szeleri:** seleri [celler]
- Szellem** [kártyásjátékban]: mort [strohmann]
- Szellemítés:** idéalisation [eszményítés]
- Szembekapott** [péld. képfogat]: portrait de face [en face fénykép]
- Szembeszálló gyógyítás:** allopatia
- Szembetenni, Szembetéve,** mt: ellenkezőjénél
- Szemesfagylalt:** sorbet
- Szemetája** [valakié]: horizon [lát-határ]

Személyes, személytelen alak [igée]: verbum activum, passivum [cselekvő, szenvedő alak]
Személyíteni: personnifier [személyesíteni]
Személynév: nom de baptême [keresztnev]
Szemfi: semita
Szenyvesítő: pornographe. — **Szenyvesítőirodalom:** pornographie
Szent színjáték: ministerium [mysterium]
Szerencséjén lendíteni: corriger la fortune [szerencséjét korrigálni]
Szertartó: 1. cérémonial, 2. cérémonieux [szertartásos]. — **Szertartó látogatás:** visite de cérémonie [stácvizitt]
Szertekelt: szporádikus [szórványos]
Szerteség: [állapot]
Szesznemissza: antialkoholista
Szélfogó: paravento [spanyolfal]
Szélforgatag: tornado
Széllebélelt: pommes soufflées
Szélsugár: vent coulis [légvonalt]
Szépítőmester: professeur de beauté [cosmétiqueur]
Szépítőszerez: pharmacien chimiste [cosmétiqueur]
Szép műveltség
Szétfajulás
Szétkülönbözés [a fejlődésről szóló tudományban]: Differenzierung
Szigoru [fordítás]: servilis [szolgai]
Szilánktorony: croquemouche
Szilvaszesz: szlivovica [szilvórium]
Szimatoló látogatás: interview
Színcsarnok: cabaret chantant
Színhüs: aloyau [bélszín]
Szinnéző, Néző: lorgnette [színházi látcső]
Színre vetni: mettre sur le tapis [szőnyegre hozni]. — **Színre vetődni:** être proposé [szőnyegre kerülni]

Szinszelet: filet
Színvaj: beurre superfin [teavaj]
Színváltó: changeant
Színvétő: achromatope [színvak]
Szirtesont, mt: mellszirtesont-nál
Szival: cigarro [szivar]. — **Szivalka:** cigarillo [szivarka]
Szkat: Scotch [skót]
Szkat cérna: fil d'Écosse
Szkat piritós: Scotch rarebit
Szoborállítás [művészek]: pose [akt]
Szokadalom: coutume
Szoknyaesősz: chaperon [gardédám]
Szoknyáspolgár: suffragist [szüffrazsett]
Szorongó: pianoforte verticale [pianino]
Szókígyó
Szómagyarázás: étimologia [szófejtés]
Szögellék: risalto [kiszökellés]
Szökese: ballerina
Szövedék: textus [szöveg]
Szöttkép: gobelin
Szülődni: nasci [születni]
Tagolgatni: szüllabídzejn [silabilizálni]. — **Végigtagolni:** [kiszilabilizálni].
Takarító lány: femme de chambre [szobalány]
Talajművelő: [kultúrmérnök]
Találmány: découverte [felfedezés]
Találós magyarázat
Talmitársaság: demi-monde [félvilág]
Talpalávaló: musique à danser [tánczene]
Talpastál: [csemegés-, süteményes-, gyümölcsös-sat. tál] compotier [aufzacc]
Talpatat: affut [talapat]
Talpraállító házasság
Tanító lány: institutrice
Tanító tudós: professeur à l'université [egyetemi tanár]

Tanulókönyv: manuel [tankönyv]
Tapiskáló: two step
Tarka előadás: concert de cabaret
Tarkaszínház: cabaret chantant
Tarkás: mélé [melírt]
Táborfő: général [tábornok]
Tákó: taca [dákó]
Tálaló[szekrény]: credenza
Tálas[szekrény]: buffet
Táncosjáték: balletto [balett]
Táncoskar: corps de ballet [tánckar]
Táncoslakoma: bal [bál; ez is jó]
Táncoslány: danseuse [táncosnő; ez is jó]
Táncos mese: ballet-féerie
Táncosmulatság: soirée dan-sante [táncestély]
Tárlatnyitás: vernissage
Teás est: jour prié
Teázó: salon
Teázóbetyár: [szalonbetyár]
Tejeskávé: Kapuziner
Telelő[hely]: station d'hiver [klimatikus hely]
Tengeri sáska: langouste
Terhelés [futáson]: handicapping.
 — **Terhesfutás, Terhesversengés:** handicap
Terheskoosi: camion [teherkocsi]
Terme: materia [anyag]
Természetelemzés: physiologia [élettan]
Természet rendje: füziké [természettan]
Terves¹⁾: ingénieur [mérnök]
Tervejegyetem: école polytechnique [műjegyetem]
Testvérnő: soror [nővér]
Térdigérő: pardessus [rövid felöltő]
Tévedést megelőzni: éviter une erreur [tévedést kikerülni]
Tévegni: herumirren [tévelyegni]
Tisztázni: désinfecter [fertőtleníteni]. — **Tisztázás:** désinfection [fertőtlenítés]

Tízév: decennium [évtized]
Tojema?: distributrice d'oeufs [önműködő tyúk]
Tokos vetemény: légumineuses [hüvelyes vetemény]
Tollas apacs: Revolver-Journalist
Tollasporoló: plumeau [tollporoló]
Tollkigyó: boa de plume [tollboa]
Tolvajíró: plagiarus [irodalmi tolvaj]
Töltő: entonnoir [tölcsér]
Törlés: rubber
Törökkő: turchese [türkiz]
Történetjegyző: kronografosz [krónikás]
Törvényt alkotni: legem scribere [törvényt hozni]. — **Törvényalkotás:** legis latio [törvényhozás]. — **Törvényalkotó:** legis lator [törvényhozó]
Tudó, Szaktudó: doctor [tudor]. — **Vallástudó:** dr theologiae [hittudor]. — **Jogtudó, Magánjogtudó:** dr iuris [jogtudor]. — **Közjogtudó:** dr politicae [államtudor]. — **Törvénytudó:** dr legum [jog- és államtudor]. — **Gyógyító szaktudó:** dr medicinae [orvostudor]. — **Terve-szaktudó:** dr technicae [mérnöktudor]
Tudósegyetem: université [tudományegyetem]
Tusa, Tusakodás: duel [párbaj]. — **Vívótusa:** duel à l'épée [kardpárbaj]. — **Lövőtusa:** duel au pistolet [pisztolypárbaj]. — **Tusára hívni:** appeler en duel [párbajra kihívni]. — **Tusára kelni:** se battre en duel [párbajozni]
Túlon: excessivement [túlságosan]
Tündérhajlék [épület vagy lakás]: bonbonnière
Tündérvjáték: jeu des graces [rájf]
Tüskés bunkó, gombóc, sat.: cactus.

¹⁾ Kapcsolatai mt.-k. a 140. o.

Tüzesgyík : szalamandra [tűzgyík]
Tüzet : tache [föladat]
Tűz[öt]tes : piqué
Tűző : safety-pin [biztonsági tű]
Tűzőke : broche

Ubulért kiáltozni : St. Ulrich
 anrufen

Udvarnál fogadott : admis à la
 cour [udvarképes]

Ujdon : moderno

Ujdon modor : style moderne [sze-
 cesszió]

Ujdondi : style moderne [sze-
 cessziós]

Ujdonság, Ujdonkodás : moder-
 nisme [modernismus]

Ujgörög[hitű] : graecus unitus
 [görög egyesült]

Ujhítű : Protestant [protestáns]

Ujnyugateurópa

Ujságirodalom : journalisme [hír-
 lapirodalom]

Ujzsidó[hitű] : iudaeus neologus
 [neolog izraelita]

Urdung : Krampus

Úribál : Élite-Ball [elitbál]

Úrikocsma [amelyik az] : cabaret.

Úszkáló : Schwimmschule [uszoda]

Útasjegy : Fahrschein [menetjegy]

Útazóbetyár [vagonbetyár]

Útlevél : passeport [útlevél]

Útraigazítani : zurechtweisen
 [útbaigazítani]

Útszabás : itinéraire obligé [kötött
 marsruta]

Üdítő fürdő : Gesundheitsbad
 [egészségi fürdő]

Üdülő : oázis

Ügyelő lány : bonne d'enfants

Ügyvédelem [az ügyvédő hívó-
 dása]

Üres váltólap : modèle de lettre
 de change [váltóürlap]

Ürmös jókedv : Galgenhumor

Ütőszin, Ütő : atout [adutt]

Üzenőposta¹⁾ : bureau de télé-
 graphe [távirda]

Üzelnő : homme d'affaire (üzlet-
 ember, üzér)

Vadastalyiga : gig [vadásztalyiga]

Vadnyelv : argot

Vajassajt : Roquefort au beurre
 [passzirozott Roquefort]

Vakablak : volet [spaleffa]

Vakondút [a föld színe alatt] :
 tunnel [alagút]

Vaktára [csöndesben] : blind [vak]

Valamennyi orosz cárja : [min-
 den oroszok cárja]

Vallásos bölcselet : scholasticus

Valód : être [lény]

Valódiasság : verismo [verismus]

Valóságot megörökítő jelenet :
 scène d'après nature [természet
 utáni fölvétel]

Vanija : vanilla [vanília]

Varancs : warrant [warrans]

Varga : snob [smokk]

Vaskofa : distributeur automati-
 que [önműködő szekrény]

Vastolvaj : distributer automa-
 tique [önműködő szekrény]

Vastyúk : distributrice d'oeufs
 [önműködő tyúk]

Vádlóbeszéd : réquisitoire [vád-
 beszéd]

Választós : elegans²⁾ [választékos]

Válogatósdí : rams [ramslí]

Válogatott csirág : asperges de
 choix [szólóspárga]

Válogatott rák : écrevisses de
 choix [szólórák]

Váltogató [keringő] : boston

Városfő : Bürgermeister [polgár-
 mester]

Vegyíték : emulsio

Velejáró : Beilage [auflág]

Vendégjárás : rout

Vendéglátó : salon

¹⁾ Posta : 1. üzenő, 2. beszélő, 3. szál-
 lító [a. levél-, b. érték-, c. csomó szállító]

— ²⁾ Elegans jobbára = előkelő

Vendégotthon, Vendégtanya: pension
Vendégszék: ponteuse
Vendégszótudomány. Vendégszótudós
Versengőtárs: rivalis [verseny-társ]
Vesztekezés: suicide [öngyilkosság]. — **Együttes, páros vesztekezés:** suicide double [kettős öngyilkosság]. — **Vesztekező:** suicide [öngyilkos]. — **Vesztekező fogadás:** duel américain [amerikai párbaj¹⁾]. — **Vesztekező kísérlet:** tentative de suicide [öngyilkos kísérlet]
Vezeklődomb: calvaria
Vezető gondolat: idée dominante [vezéreszme]
Végigütés: volta [volát]
Végsőség: extrémité [véglet]
Vérbenfürdő [ami nem „úszik“]: sanglant [vérbenúszó]
Vészetkép: haut relief [magas dombormű]
Vészkongó: tocsin [vészharang]
Vétközlő: avis de réception [térítvevény]
Vidatánc: chorea Sancti Viti [Vitustánc]
Vigadás: carnevale [farsang]
Vigyázkodás: self-control [önfegyelem]. — **Vigyázkodni.** — **Vigyázkodó**
Világnémetesítő: alldeutsch
Világosult: éclairé [fölvilágosult]
Virágos lonkák: jardin suspendu [függő kert]
Virágostál: surtout [aufzacc]
Virágó: virago [juckerlány, juckerasszony]

¹⁾ A *müvelt európai* nyilván amiatt hívja így: 1. mert nem amerikai, 2. mert nem tusa. Az igazi amerikai tusához az ellenfelek meztelenül sötét szobába szoknak zárkózni s éles késsel esnek egymásnak. Tusának pedig tanuk jelenlétével megeső valóságos küzdelmet szokunk érteni.

Visszaszóló: éhhó [viszhang]
Visszaszökő [lökés bójárban]: rétrograde [visszahúzás]
Viszonodó, Viszono: relativus [viszonylagos]. — **Viszonosság:** relativitas [viszonylagosság]
Viszontas: reciprocus [kölcsonös]. — **Viszontasság:** reciprocitas [kölcsonösség]
Vitáratermett: schlagfertig. — **Vitáratermetség:** Schlagfertigkeit
Vizenélő, Vízivó: antialkoholist
Vizzelő: sandolino
Vonásolni: tratteggiare [szafirozn]

Wagnerosság: Wagnerismus
Wieni koma: ce cher cousin de Vienne [bécsi sógor]

Záklyás úr: parvenu
Zászlós: primipilus
Zeke: veston [zakkó]
Zenebona: [tehnikai] obstruction [tehnikai obstrukció]
Zeneművelet: concerto [hangverseny]. — **Zeneművelő terem:** sala dei concerti [hangversenyterem]
Zenélő: conservatorio [zenede]
Zivataroskabát: slipon
Zöcskölő: [souper-csárdás]
Zökögő: 1. cabriolet [kordéj], 2. bobsleigh
Zöldrozsa: vert-de-gris [rézzöld]
Zuhogó: douche [zuhany]
Zúzottbőr: écrasé
Zürzene: quodlibet
Zsebes: valise [kézikoffer]
Zsebkotró: pickpocket [zsebtolvaj]
Zsidófaló: antisémite [zsidógyűlölő]
Zsidószidó: [„zsidógyűlölő“ magyar]
Zsója: joyau [ékszer]. — **Zsójás:** joaillier [ékszerész]
Zsójatartó: écrin [ékszerszekrény]

Hatodik rész. Termemutató.

76. cikk. Munkámban szereplő vendégzavaink jegyzéke.

A mögöttük olvasható szám az oldalt jelzi. A szótárimban foglalt termét nem foglalja magában.

Abbé 251	Akklimatizálni 424	Alternatíva 337
Abonens 434	Akrobata 340	Altwien 111
Absinthe 176, 538	Akt 149	Amateur 170
Absolut 138	Aktiv 138	Amazon 383
Absolute 138	Akvizitőr 576	Ambitio 149, 229
Abszolon 392	À la grecque 470	Amerikan Park 64
Abusus 47	À la guerre 160, 470,
513, 524	Ametiszt 300
Adagio 303	Alamizsna 331	Amice 467
Ádám 215	Alarme 333	Ammoniacum 271
Adieu 116, 359	Albrecht 544	Amortizáció 434
Admiral 394	Album 238	Amortizálni 424
Admiralitás 427	Alchemia 468	Amphitheatrum 439
Aduttírozni 415	Algebra 468	Amulét 304
Aequivalens 178	Algír 556	Anbájszolni 532
Aero 475	Alleopátia 178	Andalucia 563
Aerolit 537	Alios ego iam vidi
ventos 507	Anekdota 375
Aeroplane 480	Alkermesz 468	Angazsírozni 424
Aeschylus 582	Alkóf 467	Angoramacska 490
Affektálás 398	Alkohol 478	Ángrosszista 434
Agentúra 434	Alkorán 215	Anhenkszli 530
Ágens 433	Alkőrmös 397	Anilin 369
Agio 303	Almárium 458	Anizómetrópia 89
Agi 512	Allongeparóka 87	Annie 574
Ágostai evangélikus
132	Alópeksz 357	Anno dazumal 482
Ájr 275	Alpések 465, 574	Anno 1703-ban 365
Á 8 kjával 366		Anonymus 564
		Ansiennitás 427

- Antedatálni 178
 Antialkoholista 129, 483
 Antichambre 179
 Anticipatio 179
 Antisambrórozni 434
 Antisepticus 142
 Antiszemita 129
 Antitézisz 178
 Antrópofág 223
 Anvers 555 586
 Anzükszártya 338
 Anzix 511
 Apache 482
 Apanage 247
 Apetitorium 450
 Aplomb 93
 Apparatus 438
 Appretúra 434
 Aprilis 231
 Arabesque 251
 Aranyforintones 457
 Arcanum 450
 Aréna 341
 Aregarga 457
 Areopág 561
 Ária 244
 Ariosus 173
 Arlecchino 124
 Artillerista 434
 Arzenál 311
 Asceta 402
 Asepticus 142
 Aspíc 303
 Aspirin 142
 Assiette 334
 Aszfaltbetyár 250, 486
 Asztalnok 418
 Asztrológ 564
 Asztromökus 397
 Atilla 396
 Attitude 93
 Atlasz 262
 Atléta 568
 Atlétika 568
 Au 364
 Audiat 278
 Auférholni 532
 Auflág 517
 Aufzacc 529
 Au gratin 95
 Augustus 231
 Aujourd'hui 357
 Auto 155, 475
 Autobus 477, 483
 Autocanot 483
 Auto-da-fé 178
 Automata 154, 156
 Automobile 154, 178 483, 570
 Avanzsfrózní 556
 Azán 215
 Azbeszt 301
 Azur 471
 Baba 516
 Bac 475
 Baccara 474
 Bacillus 136
 Backfisch 398
 Bacterium 136
 Bagaria 272
 Bagatell 246
 Bagno 351
 Bagó 477
 Baïonnette 273
 Baiser 382
 Bajadér 254
 Bajazzo 416
 Bájzli 523
 Bakator 394
 Baksis 218
 Bál 123, 248
 Balcon 325
 Baldahin 272
 Balek 315
 Balett 153, 422
 Bal paré 440
 Baltic-vásár 594
 Balzsam 216
 Bandita 386
 Bank 325
 Bankrott 246, 325
 Banquet 325
 Banquier 325
 Bárbár 105
 Bárd 226
 Barricade 327
 Bátor 326
 Baronesse 381, 434
 Baroque 348, 421
 Bâtard 363, 459
 Batiste 267
 Bazilika 81
 Bazilisz 227
 Beaconsfield 559
 Beauté 570
 Beefsteak 559
 Bel esprit 538
 Bel-Étage 441
 Belg 275
 Belletrista 434
 Belletrisztika 434
 Benakíba 588
 Benediktiner 464
 Bergamotte-körte 364
 Biblia 210
 Bicikli 531
 Bigott 281, 420
 Bilánc 472
 Billard 308, 571
 Billet 326
 Bindenschild 112
 Binette 87
 Birságium 457
 Bitang 303
 Bivouac 281
 Bizarr 570
 Blackcity 115
 Blamázs 434, 539
 Blamírozni 424
 Blazírt 455
 Blauer Montag 289
 Bliccelés 131
 Bliktri 513
 Blouse 271, 540
 Board of trade 69
 Bobsleigh 409
 Böcklin 567
 Bódé 331
 Bodega 331
 Bohea 220
 Bohème 276
 Bóher 431
 Bolero 327
 Bolondéria 458
 Bomba 384

- Bombast 384
 Bonbonnière 92
 Bonne supérieure 441
 Bonhómia 448
 Bornírt 455
 Boston 272, 357
 Boudoir 250
 Bouillon Gottfried 583
 Boulangère 285
 Boulevard 327, 575
 Boutique 331, 347
 Bouton 322
 Boycott 265
 Boz 557
 Börze 123
 Brácsa 478
 Branle 392
 Brazilia 276
 Brig 474
 Briganti 465
 Brillant 251, 320, 336
 Brillantine 251
 Brit 274
 Broche 251
 Bróccicer 523
 Bronz 304
 Brosúra 447
 Brummer 459
 Brüssel 422
 Bruxelles 586
 Bubalus 368
 Budget 329, 562
 Buck 88
 Bulla 326
 Bulletin 326
 Bureau 335
 Burgonya 270
 Burzsoázia 449
 Business 559
 Butterfly 301
 Butzenscheibe 212
 Byro 457

 Cab 474
 Cabal 174
 Cabaret 352, 536
 Cabaret artistique 351
 Cabaret chantant 352
 Cabinet 170

 Cabochon 63
 Cache-époux 455
 Cache-pot 455
 Cadentia 448
 Cadran 212
 Caesar 265
 Café 356
 Café chantant 52
 Café-restaurant 438
 Cake 376
 Calamus 233
 Calculus 235
 Calembour 365
 Calendae 231
 Calendarium 231
 Caliber 216
 Calicot 271
 Calvaria 356
 Camarilla 253
 Camaea 446
 Camelot 249
 Canapé 308
 Canard 286
 Cancer 135
 Candidatus 229
 Canevas 575
 Canicula 385
 Canoe 575
 Cantine 352
 Capacitas 341
 Capistráng 395
 Capitulum 234
 Caplizni 532
 Capuchon 63
 Carbonari 465
 Cardinalis 236
 Cardon 37
 Carreau 191, 332, 559
 Carré 191
 Carricatura 538
 Carrière 548
 Carmen 248, 358
 Carnegie 563
 Carnevale 304
 Carossier 504
 Carta bianca 332
 Carte blanche 332
 Cár 124
 Casino 241

 Casserole 328
 Cassette 437
 Castagnette 403
 Catafalk 243
 Caudiniumi járom 464
 Causeur 569
 Causeuse 39
 Cavaliere servente 243
 Cédula 485
 Céh 549
 Cekk 549
 Celler 515
 Cement 239
 Centaurium 384
 Centiméter 562
 Centre-launch 39
 Ceruza 527
 Chagrin 288
 Chaise longue 555
 Chambre séparée 442
 Chamois 175
 Champagne 272, 351
 Champagner 464
 Champooing 219
 Chance 252
 Changeant 548
 Chaperon 440
 Charité 544
 Charlatan 326
 Charlie 560
 Charmant 248
 Charme 248
 Chassé-croisé 455
 Chatouille 437
 Chaudeau 38, 569
 Chauffeur 569
 Chaussée 247
 Chaussure 569
 Chauvin 266
 Chauvinismus 92
 Check 562
 Chef 566
 Chemia 535
 Chenille 287
 Cherry-brandy 560
 Chester-sajt 464
 Chevreau 175
 Chic 316
 Chicane 316

- Chignon 341
 Chimaera 262
 Chinin 264
 Chippendale 268
 Chopin 587
 Chrysanthemum 565
 Cicerone 265
 Cicisbeo 243
 Cichoria 446
 Cifra 444
 Cigarette 403
 Cilinder 174
 Cinchona 264
 Cing-Mars 554
 Cinquecento 70
 Cinterem 394
 Circulus vitiosus 160,
 573
 Circus Carré 211
 Ciseliert 191
 Citera 218
 Classicus 234
 Clavicula 283
 Clerus 236, 568
 Closet 388
 Club 559
 Coaks 538
 Codex 233
 Coelibatus 236
 Cognac 272, 540
 Cointreau 577
 Collectionneur 171
 Colored gentleman
 113
 Colored lady 113
 Colorit 429
 Colporteur 374
 Columbus 583
 Comedo 299
 Comes 310
 Commerce-játék 484
 Commissio 451
 Commis voyageur 321
 Compagnon 247
 Competitive tailoring
 65
 Complimento 243
 Compote 527, 566
 Comtesse 569
 Concert 244, 576
 Coon 112
 Connaisseur 169
 Con amore 91
 Concert de cabaret
 353
 Concurrens 229
 Confectioner 374
 Conférencier 161
 Confetti 350
 Confortable 377
 Confucius 583
 Congrès 460
 Congou 220
 Coniugium 228
 Connaissent 169
 Connaisseur 169
 Conseiller de la cour
 293
 Conservativismus 450
 Conservatorium 290
 Consol 259, 566
 Constable 259
 Constellatio 385
 Contagion 361
 Conto 64
 Contocurrens 489
 Contre-amiral 394
 Contre-danse 392
 Convertita 447
 Copurchic 521
 Coquet 248
 Cordon 336
 Corridor 242
 Corriger la fortune 130
 Cortège 356
 Cosmétiqueur 52
 Costume 326, 541
 Coterie 248
 Cotillon 285
 Coulisse 249
 Cousin 287
 Coupé 361
 Courante 392
 Courmacher 484
 Couvert 91, 107
 Crasse 356
 Crèche 248
 Credenc 243
 Crème 243, 540, 566
 Crêpe de Chine 540
 Cretonne 555
 Crinoline 269
 Criterion 587
 Croquembouche 150
 Croquet 320
 Croquette 150
 Csalamádé 569
 Csappedli 531
 Csau 513
 Cselló 476, 479
 Cseresnye 270
 Cserkészni 415
 Cseszti sajt 464
 Csízio 315
 Csokoládé 222, 575
 Cuszpájz 517
 Cuclizni 511
 Cukkedli 531
 Cukor 123
 Culinaris 453
 Cunard Line 539
 Cupringer 515
 Curaçao 272
 Curieux 170
 Curiosité 170
 Cúsancolni 532
 Cvikipuszi 527
 Cynicus 402
 Cyrus 401
 Dahlia 264
 Dáma 447
 Dandy 521
 Darabont 309
 Darktown 115
 Darwin 567
 Decadens 162
 Deficit 279
 Defilfrozni 424
 Defoe 575
 Déjeuner 374
 Deklasszifikálódás 473
 Dekolletált 425
 Deliquens 377
 Delirium 238
 Délicatesse 372
 Demi-monde 344

- Demoiselle 287, 569
 Derby 267
 Dervis 124, 218
 Detaillista 434
 Detto 245
 Deutsch 274
 Devíza 447
 Dezinficiálni 428
 Diadohosz 347
 Diahülón 470
 Dichter 226
 Diéta 568
 Diétetikus 568
 Differenciálódás 139
 Differentia 175
 Digestio 555
 Dilemma 337
 Dilettante 171
 Dimanche 248
 Dinctelt 527
 Dindon 369
 Diner 350, 374, 560
 Diplokokkosz 136
 Diplóma 224
 Diptichum 233
 Direktoára 447
 Discret 148
 Disztingvált 148, 562
 Diván 218
 Doctor 237
 Dogg 336, 536
 Dollar 259
 Domino 305
 Dóm 375
 Don Juan 469, 576
 Don Quijote 469, 563
 Dorgatórium 458
 Dossier 569
 Dosztig 501
 Double 455
 Douche 399
 Doyen 549
 Dr. 80
 Dragée 211
 Dragonyos 247
 Dressúra 434
 Dreyfus 564
 Drinápoly 591
 Droguista 538
 Dromedár 356
 Drouot-szálló 379
 Druckknopf 141
 Drusza 153
 Duellum 325
 Dulcinea 563
 Dunct 356, 527
 Dunctopszt 527
 Duodec 528
 Duránc 176
 Dzsú-do 222
 Dzsú-dzsiu 221, 540
 Eau de eologne 62
 Eau de Janos 360
 Écharpe 328, 419
 Écrasé 455
 Éceszgéber de la cour
 293
 Eiffel 587
 Ekszportór 434
 Ekvipázs 576
 Ekvipírozni 425
 Eldorado 469
 Electricitas 239
 Elefánt 368
 Elegáns 562
 Elleiszipsz 360
 Elem 478
 Elemózsia 331
 Elevator 51
 Élite-bál 440
 Elixir 468
 Éloge 230
 Elpackázás 395
 Elsanszírozás 360
 Eltussolni 400
 Emancipatio 229
 Embouchure 572
 Empire 548
 Emulsio 128
 En-cas 387
 Encyclopedia 402
 En deux 442
 Energia 121, 561
 En face 442
 En profil 442
 Enquête 548
 Ensemble 548
 Entente 547
 En-tout-cas 92
 Entr'acte 320
 Entreprise 339
 Entrée 917, 180
 En vogue 566
 Epigon 346
 Epocha 371
 Erekye 404
 Eremita 225
 Essai 252
 Epochalis 114, 371
 Équipage 178, 335
 Equitatio 178
 Espagnol 274
 Esplanade 387
 Esplanade des Invali-
 des 387
 Estomac 370
 Eszcájgpucoló 124
 Étamine 459
 Été 285
 Étiquette 286, 569
 Étude 336
 Euzsén 576
 Evangelikus reformá-
 tus 132
 Evolutio 113
 Examen 235
 Excentrikus 139
 Exessivus 446
 Executio 143
 Exergexiás 458
 Ex offo 476
 Expeditio 337
 Extensivitas 450
 Extrakabinet 170
 Extrawurst 484
 Fácán 270
 Fâché 372, 570
 Facit 279
 Facsimile 278
 Factotum 278
 Fád 249
 Fagott 244
 Faience 271, 537, 570
 Fait accompli 160

- Fakszni 510
 Familia 337
 Famózus 114
 Fanaticus 237
 Farman 564
 Fasírozott 455, 473
 Fata Morgana 263
 Fatum 231
 Faulencer 516
 Fausthandschuh 150
 Fauteuil 328, 569,
 571
 Februárius 231
 Feneruszpor 397
 Fenomenális 114
 Ferbli 524
 Fercvickt 527
 Fersméholni 532
 Fersmercolni 532
 Fersrájolni 532
 Fess 513
 Fétis 254
 Fez 271
 Fi. 294
 Fiacre 263, 362, 570
 Fiasco 304
 Fiche 388
 Fidibus 312
 Fifika 445
 Fifikus 445
 Figaro 326
 Filantrop 223
 Fil d'Écosse 555
 Filigrán 196
 Fille 344
 Filokszéra 384
 Filoméla 383
 Filozóf 564
 Filozopter 461
 Filtrálás 249
 Filtrír 489
 Finale 285
 Finance 313
 Fine Champagne 287
 Fines herbes 152
 Finom 152
 Firhang 91
 Firnájsz 429
 Fiscus 261
 Fiskális 261
 Fistula 238
 Fiszharmonium 473
 Fizika 541
 Fizimiska 397
 Flanella 252
 Flinedli 530
 Flirt 329, 559
 Florentiner 491
 Fly 375
 Fondants 440
 Foppolni 532
 Fortvurstlizni 532
 Fox-terrier 562
 Foyer 381
 Frac 85
 Frakk, klakk, lakk 85
 Frakceszli 518
 Français 274
 Francia 20
 Francni 429
 Franz-Josefs-Rock 109
 Frappás 454
 Frappírozni 95
 Frater 347
 Fregatt 420
 Frivole 346, 566
 Frizőr 434
 Froclizni 532
 Frottírozni 128
 Fuccs 246
 Fussolni 514
 Fuszekli 332
 Fűszharmonika 473
 Gabonatorium 458
 Galgenhumor 482
 Galimathias 279
 Galopp 285, 420
 Gamache 303
 Gambrius 255
 Ganef 431
 Gang 91
 Gänsemarsch 485
 Garage 61, 157
 Garádics 418
 Garde-Dame 440
 Garde-Monsieur 440
 Garderobe 381 566
 Gare aux voleurs! 61
 Gaufre 541
 Gauner 431
 Gaze 271
 Gazetta 245
 Gazeuse 485
 Gazsulirozni 512
 Geldspeculans 457
 Gehenna 148
 Gendarme 465
 Gêne 147, 538
 Generalsaft 506
 Generosus 562
 Génf 586
 Geniális 436, 562
 Génie 488
 Geniestreich 484
 Genre 546, 570
 Gentleman 258
 Gentlemanlike 323
 Gentlewoman 258
 Geómetria 337
 Georgina 264
 Germán 274
 Gezelsaftot lájsztolni
 532
 Gezéresz 430
 Gfrett 519
 Giccs 257
 Gift 211
 Gígerli 519
 Gil Blas 555
 Gimnazista 458
 Gimnázium 223
 Girigaré 525
 Giro 556
 Gitár 218
 Gixer 510
 Glacé 321, 393, 455,
 538
 Glazírt 393
 Gleccser 429
 Globe-trotter 113
 Gobelin 267
 Good by 376
 Gold-crème 398
 Gold-cup 539
 Gold vase 539
 Golyó 404

- Golyóbis 418
 Gondola 242
 Gordiusi csomó 463
 Gourmet 165
 Gönnölni 532
 Gracióz 576
 Graecus 273
 Graf 309
 Grande Champagne 287
 Grand hôte 578
 Granit 239
 Gratin 95
 Gratulálni 565
 Gravirozni 328
 Grec 277
 Grillage 382, 437
 Grippe 299
 Grizsmárni 91, 527
 Grobian 435
 Grübliroz 457
 Grundirozni 426
 Grupp 420
 Grünspan 256
 Guberálni 373
 Gúd báj 116
 Guido 577
 Guillotine 268
 Guinea 575
 Gümházion 223
 Gusztálni 333
 Gusztiózus 513
 Gusztióz 513
 Gutapercha 219
 Gutírozni 333
 Guvernementális 452
 Guyon 587
 Gvárdián 577
 Gyémánt 369

 Hablar 348
 Hâbler 348
 Haché-fâché 382
 Haïti 537
 Hája pupája 283
 Hájkli 517
 Hákszni 510
 Hall 92
 Hallo 141

 Hallucinatio 385
 Halma 220
 Hândelfanger 506
 Handhábolni 532
 Handicap 313
 Hangerl 149
 Hannibal ante portas 507
 Hângemate 392
 Hanswurst 518
 Harakiri 221
 Harem 216
 Harangírozni 426
 Harmonia 568
 Harmónikus 568
 Harmonium 473
 Hártya 332
 Hasírozott 455
 Haute favorite 485
 Havannaszivar 490
 Hazaoszlátó 457
 Hecsepecs 518
 Hein 114
 Hellén 273
 Heliacus 385
 Hénigli 515.
 Herculédli 515
 Hermelin 270
 Hermétikosz 262
 Hetz 125
 Hexenschuss 299
 Hidalgo 253
 Hiéna 227
 Himbeergazeuse 485
 Hippopotamosz 177
 Hirschcontra 284
 História 573
 Hisztórikus 573
 Hochfavorit 485
 Hochparterre 485
 Hockey 545
 Hocus-pocus 280
 Hóhhemer Lossn 431
 Hokkedli 531
 Hólfaltin 530
 Hollandi 275
 Holipni 256
 Holippa 449
 Homeopátia 178

 Homogén 564
 Honett 422
 Honneurs 306
 Horác 582
 Horse 38
 Horse guards 38
 Hózntráger 527
 Hôte 379, 560
 Hôte garni 91
 Hottentot 276
 Hugénotta 392
 Humór 342, 567
 Humoreszk 434
 Humus 215
 Hübner 268
 Hukabak 558
 Hüperlojalitás 483
 Hüpokrita 177
 Hurrah 309
 Hypermodern 483
 Hyson 220

 Idealismus 130
 Idealizálni 424
 Idill 226
 Idioszünkrázia 140
 Idióta 340
 Ignorálni 562
 Ihtüsz 292
 Ikbál 219
 Ilnyarien 281
 Illojális 428
 Illojalitás 428
 Impériale 287, 375
 Importör 434
 Impressario 394
 Impressioniste 348
 Indélissable 140
 Inczoyable 521
 Indián 369
 Indigo 369
 Indiscret 148
 Inexpressible 50
 Infamigos 435
 Infante 253
 Infanteria 253
 Inferiorus 446
 Influenza 299
 Instantia 448

- Intendatura 434
 Intensivitas 451
 Intercalare 231
 Interview 329, 536
 Intrigua 538
 Ióta 396
 Irodista 458
 Isayé 577
 Ischias 535
 Iskola 418
 Istálló 418
 Istráng 418
 István 418
 Iszákos 396
 Iszlám 215
 Italiano 273
 Izabella 265
- Jaïet 271
 Jais 271
 Jamaicarum 490
 Janicsár 218
 Januarius 231
 Japán 276
 Jaquette 85
 Jardin de Paris 64
 Jayet 271
 Jayme 563
 Jean 570
 Jeanne 570
 Je ne sais quoi 100
 Jenny 562
 Jeruzsálem 430
 Jeu de paume 320
 Jeudi 248
 Jeune fille 344
 Jingo 264
 Jingoismus 92
 John 574
 Jockey 562
 Jongleur 252
 Jotta 283
 Jour 357, 360
 Jour fixe 91
 Journal 357
 Jour-nap 365
 Jovialis 384, 562
 Juckerasszony 504
 Juckerlány 504
- Juckerló 503
 Julius 231
 Junius 231
 Jupon 540
 Jury 562
 Justaucorps 539
 Jux 510
- K 294
 Kabala 174
 Kaccentisli 530
 Kadin 219
 Kadropp 415
 Kalabriász 315, 505
 Kalifa 216
 Kalimpálás 395
 Kalodont 370
 Kalpak 370
 Kalucsni 431, 530
 Kalupni 514
 Kamara 179
 Kamásli 303
 Kamel 368
 Kamelia 270
 Kammgarn 149, 536
 Kamin 332
 Kandisz-cukor 589
 Kangaroo-walk 115
 Káosz 544
 Kapatos 396
 Kapóresz 430
 Kapricpárna 485
 Kapuziner 516
 Kaputt 420
 Karakter 223
 Karakul 562
 Karat 217
 Kárfiol 428
 Karfunkel 392
 Karrírt 191
 Karkinóma 135
 Karmazsin 468
 Karmeli 358
 Karsamadíner 91
 Karthauzi 393
 Kártya 332
 Karussel 422
 Kasírozni 455
 Kasmír 540
- Kaspedli 241
 Kasszírozás 388
 Kaszárnya 241
 Kaszt 254
 Katarus 225, 477
 Káté 477
 Kategórikus imperatívusz 573
 Kathedra 375
 Katzenjammer 165, 225
 Kavalierista 434
 Kává 217
 Kéksz 466
 Kemence 332
 Kémény 332
 Kenguru 315
 Keresztény 395
 Kiebitz 289
 Kiflikóh 516
 Kilogram 402
 Kinématógráf 402
 Kinétikai energia 140
 Kinézer 428
 Kintorna 395
 Kiragra 224
 Kistájgerolás 131
 Kitipflizni 532
 Kiszuperálás 360
 Kizaklizni 523
 Klacssveszter 529
 Klerikális 568
 Klérus 568
 Klinika 177
 Klipitroklapatorium 458
 Knockabonts 558
 Knoledge is power 99, 182
 Koaleálni 456
 Kobalt 300
 Kodak 208
 Koffer 373
 Kóh 515
 Kojalíció 113
 Kokainomaniakus 140
 Kokott 420
 Kókusz 445
 Kolofonium 271
 Kolosszális 114

- Kólozni 431
 Komisz 477
 Komiszkenyér 395
 Kompass 320
 Komponista 434
 Konciliábilis 573
 Konduktőr 576
 Kondüitliszta 484
 Konflis 477
 Kongo 220
 Kongónéger 490
 Kontrakarrírozni 387
 Konstábler 259
 Konstantinápoly 590
 Konversationslexikon 480
 Konzseniális 436
 Kopejka 261
 Koppenhága 592
 Korán 215
 Korda 284
 Korrespondenckártya 338
 Kortés 356
 Kosonéria 448
 Koszt 527
 Kosztolni 333
 Kóstolni 333
 Kotéria 448
 Knallbonbons 485
 Kral 265
 Krafli 518
 Kraftausdruck 114
 Krájzleráj 516
 Krakeeler 330
 Krákszlizni 514
 Krampus 497
 Krantih 515
 Kráter 262
 Kravall 332
 Kravátli 276
 Krecli 530
 Kremássan 418
 Krenkolni 532
 Kréta 271
 Krévinkli 530
 Krispindli 512
 Kriszkindli 311, 530
 Kritika 132
 Kritikus 132
 Krokodil-okoskodás 337
 Krumpli 530
 Krumplinudli 530
 Krutzitürk 501
 Krüsztály 37
 Kszindli 530
 Kucséber 517
 Kuffer 512
 Kuglóf 516
 Kuksza 511
 Kukta 278
 Kuláns 454
 Kulcs 418
 Kulimász 50
 Kultúrember 488
 Kultúrmérnök 487
 Kuncsaft 516, 527
 Kunc-stikli 530
 Kunst 169
 Kupola 242
 Kurazsirt 434
 Kurizál 456
 Kurtoázia 449
 Kutscheber 272
 Kutyáliter 458
 Kuvrírozni 373
 Kvandli 514
 Kvárgli 517
 Kvárt-majór 566
 Lady 258
 Laféta 468
 Laicue 537
 Laidinantius 457
 Laitus 243
 Lájbspájz 527
 Lajtorja 467
 Lájsztolni 532
 Lak 338
 Lakáj 429
 Lakli 514
 Lambéria 448
 Landauer 273
 Langouste 368
 Lappália 485
 Lárma 333
 Last but not least 508
 Last not least 338
 Latni 513
 Láva 124
 Lazzaroni 244, 465
 Lazsírrozni 556
 Lekvár 91, 165
 Les quatre mendiants 286
 Létra 449
 Lever du rideau 381
 Levrette 176
 L'hombre 469
 Libéria 448
 Libra 295
 Liferáns 435
 Lift 51
 Lilaszínű 489
 Limonade 576
 Lion 521
 Liqueur 336, 356
 Livrée 357
 Lloyd 267
 Loco 511, 539
 Loge 291, 566
 Logica 120
 Lojalitás 427
 Lokálpatriotizmus 488
 Lombard 272
 Lombik 468
 Longwood
 Lord 258
 Lord majór 566
 Lorelei-szikla 364
 Lucifer 237
 Luftballon 485
 Lullaby 560
 Lunch 559
 Lundi 248
 Lüttich 586
 Lyceum 224
 Lynch 264
 Maatjesharing 260
 Macadam 268
 Macerálni 240
 Maccs 246
 Mademoiselle 380
 Madrác 528
 Maecenas 170

- Maestro 537
 Magasin 216
 Magas Tátra 405
 Magister 237
 Magnates 237
 Magyar 275
 Mâgnes 369
 Mágndóvid 398
 Maître de Plaisir 441
 Maïus 231
 Majolica 271
 Majszolni 512
 Májzli 525
 Malaria 244
 Málé 569
 Málha 373
 Malkontens 454
 Malter 513
 Malzeit 360
 Mameluk 216
 Mammut 261
 Manchette 252
 Mandarin 220
 Manír 429
 Mappa 238
 Marcipán 304
 Mardi 248
 Maréchal Niel 574
 Maria 358
 Mária Antoinette 583
 Mária Magdolna 464
 Mariandli 512
 Máriaás 394
 Marinőr 434
 Markotányos 336
 Marmelada 254
 Maroquin 276
 Marqueur 373
 Marseillaise 273
 Marsruta 442
 Martius 231
 Martür 225
 Masáncky-alma 176,
 514
 Masiniszta 196
 Masszírozni 128
 Matador 567
 Materia 11
 Matrac 216
 Matric 528
 Matróz 260
 Matschakerhof 310
 Matt 126
 Mausoleum 268
 Maustot 365
 Mausz 525
 Mauvais sujet 162
 Mauzikám 525
 Mayonaise 272
 Mázli 431, 523
 Médaillon 571
 Medália 571
 Medium 139
 Meglepátus 458
 Mein Liebchen, was
 willst du noch mehr
 508
 Melírt 455
 Memento 278
 Ménagerie 374
 Menu 359
 Mercantilis 452
 Mercedi 248
 Merci 348
 Mértföld 396
 Merveilleux 521
 Mésalliance 548
 Messiás 430
 Mester 537
 Mesztic 528
 Metafizika 172
 Méter 562, 564
 Métier 252
 Métropol 564
 Metuzsálem 430
 Michel Angelo 585
 Midi 248
 Mies 431
 Mignon 377
 Migraine 404
 Mikroba 136, 477
 Mikrokokkosz 136
 Mikroszkóp 564
 Milanoi Venus 464
 Millieu 149
 Milliner 272
 Miniature 385
 Minister 237
 Ministerium 568
 Minuta 359
 Missa 359
 Misbóhesz 430
 Mitesser 299
 Mitfresser 299
 Mitgift 211
 Mob 474
 Mod 566
 Modern 343, 429
 Modernismus 130
 Modern style 240
 Móhatra 217
 Molett 165, 377, 512
 Mónpáglj 517
 Monde 306
 Monocle 88
 Monogram 179
 Monroe 575
 Monseigneur 294
 Monsieur 294
 Montage 177
 Mont Blanc 562
 Mont de piété 285
 Montenegro 585
 Mops 260
 Morfium 262
 Morfondirozás 338
 Morganticus 346
 Morgue 71
 Morpheus 262
 Mortadella 386
 Mosaica 242
 Mostra 245
 Motivatio
 Motivum 144
 Motór 566
 Motosz 445
 Motto 336
 Mouche 375
 Mousseline 271
 Mozi 358
 Muazzin 215
 Muff 321
 Muki 358
 Múmia 216
 Mumus 445
 Mundstikli 530
 Münkhen 544

- Murmeltier 392
 Muscat 249
 Musicalis 453
 Muszáj 91
 Muszka 277
 Muszlim 215
 Mutterseelenalein 393
 Mysterium 174

 Nabuhodonozor 401
 Naivitas 427
 Napoli 590
 Narancs 311
 Nargile 561
 Nasi-vasi 524
 Naturaliste 373
 Naturalizmus 129
 Natúrburgonya 487
 Natúrszelet 487
 Nécessaire 92
 Nederlander 275
 Négligée 91
 Nervositas 178

 Nett 343
 Neuraszténia 178
 Nevralgia 178
 Nickel 300
 Nimbus 101
 Nix dájcs 511
 Nizza 593
 N. N. 294
 Nobeleinunddreissig
 160
 Nóbl 346
 Nokkedli 513
 Nonchalance 114, 252
 Normand 275
 Notesz 370, 574
 Notarius 132
 Notorius 347
 Nudlpflancedli 514, 531
 Nulla 444
 Numero 467
 Numismatica 340
 Nuszpájgli 517

 Obeliszkosz 347
 Obstructio 121

 Odalik 218
 Odium 568
 Odiosus 568
 Oesterreicher 275
 Offenbach 587
 Offertum 450
 Ohnet 574
 Ohne weiters 132
 O je 476
 Oktogón 372, 564
 Oleander 471
 Olim 176
 Ombrelle 387
 Omnibus 280
 Oolong 220
 Opera 336
 Opérette 403
 Opodeldok 208
 Oportunismus 130
 Orange 311
 Orator 565
 Orfeum 339
 Orgona 336
 Orgue de Barbarie 392
 Orheszter 561
 Orkánium 450
 Orosz 275
 Ostende 586
 Ostrom 418
 Oszposz 431
 Ottomán 276
 Ovatío 230
 Overworking 113
 Oysterbay 563

 Összecauznizni 532
 Összecukkolni 532

 Pádimentom 91, 395
 Pádisáh 218
 Paeonia 262
 Pagát 307
 Pagoda 219
 Pagódlí 219
 Pairschub 484
 Pájcsz 430
 Pájslí 517
 Palacsinta 418
 Palais 263, 379

 Palatinus 263
 Paletot 328, 575
 Pallér 348
 Palliativum 238
 Pálínka 123
 Pálya 375
 Panama 273
 Panamakalap 490
 Panier 269
 Panique 325
 Pantallon 270, 285
 Pántlika 513
 Pápa 236
 Papier máché 570
 Pápirus 232
 Papp[u]ndekli 530
 Paprika 310
 Papürosz 210
 Paradicsom 367
 Par adresse 443
 Parafe 296
 Paraffin 386
 Paragon 64
 Paragrafus 178, 234,
 296
 Parapluie 386
 Parasol 386, 566
 Paraszita 225
 Paravent 178, 386
 Par distance 443
 Parentatio 230
 Parere 279
 Par excellence 548
 Parfait 286
 Parforce-vadászat 38,
 443
 Parfum 538
 Parírozni 400
 Park 570
 Parler 348
 Parmesan 464
 Parochia 324
 Paróka 87
 Parola 372
 Parole d'honneur 372
 Parquet 251
 Par renommée 443
 Partecédula 485
 Partedli 514

- Parterre 381
 Parti 357
 Partie 357
 Partner 570
 Parvenu 106
 Pasa 218
 Pasas 477
 Pas de quatre 439
 Pasquill 265
 Passé 333, 455
 Passepartout 570
 Passio 74
 Passionatus 455
 Passiv 138, 372
 Pastourelle 285
 Passzírozni 333
 Passzírozott Roquefort
 506
 Passzolni 333
 Pászolni 333
 Pat 315
 Patália 415
 Pataquès 281
 Patent-Coupé-Koffer
 481
 Pater-noster 51, 284
 Patience 92, 160
 Patiens 373
 Patika 331
 Patina 370
 Patriotismus 488
 Patvarista 458
 Pausálé 527
 Pauspapier 393
 Pavane 392
 Pavillon 247
 P. d. 295
 Pecco 220
 Pech 289, 549
 Pechvogel 289, 459
 Pedáns 476
 Pedellus 527
 Pekk 549
 Pekoe 220
 Pelengér 418
 Peluche 251, 541
 Pemzli 370
 Pendant 288, 548
 Penicillus 232, 370
 Pensio 175, 577
 Pepita 269
 Per adresse 293
 Perfect gentleman 75
 Pergamen 238
 Peripatétikosz 224, 383
 Persianer 562
 Persona 230, 347
 Péter 266
 Perruque à la Louis
 XIV. 87
 Percent 511.
 Pfefferohne 393
 Pflanz 522
 Photo 475
 Piano 479
 Pianoforte 479
 Piccaniny 117.
 Pickfein 365
 Piccolo 377, 479
 Picula 479
 Piédestal 574
 Pikantéria 434
 Pikiert 455
 Pilula 238
 Pipatórium 458
 Pips 225
 Piramidalis 114
 Pirsél 415
 Piskóta 415
 Pislí 517
 Piquant 126
 Piqué 252
 Placard 328
 Plafond 251
 Plagizátor 454
 Plajbász 527
 Planchette 492
 Plans 527
 Plein air 579
 Pleine parade 579
 Plein pouvoir 579
 Pletyka 415
 Plissé 455
 Plumeau 437
 Plumpudding 329
 Plumpudding conserv
 376
 Plundra 449
 Plûre esett 400
 Podagra 224
 Poéta 226
 Poézis 226
 Pofézni 529
 Pogány 404
 Point 332
 Pointe 332
 Pointeur 373
 Poison 211
 Pojáca 417
 Poliklinika 177
 Politika 119
 Politírozni 425
 Politúra 434
 Polka 390
 Polo 307
 Poltron 476
 Polygamia 177
 Polyp 478
 Pomádé 251, 576, 288
 Pomeranze 311
 Pommes frites 350, 359
 Pommes sautées 359
 Pommes soufflées 358
 Pompa 343
 Ponney 538
 Pont 332
 Porcellana 245
 Pornográfia 349
 Portrait 359
 Portuguez 274
 Poseur 569
 Posta 241
 Potage Parmentier 350
 Pot pourri 285, 556
 Pouchong 220
 Poulaine 87
 Poularde 555
 Poule 285
 Póvl 421, 518
 Prado 518
 Praenumeratio 240
 Prága 585
 Prájszkurant 489
 Prakszis 321
 Práter-utca 519
 Préférence 524
 Prém 60

- Première 548
 Prepa 477
 Pressio 126
 Presskollé 442
 Prestige 102
 Prétensio 577
 Prezenzmárka 490
 Primadonna 52
 Princesse 380
 Privadíner 518
 Privát 433
 Privatier 433
 Privatschatouille 481
 Próba 565
 Próbálás 130
 Probi 478
 Probírmamzell 488
 Probírszalón 488
 Procurator 261
 Procurator fiscalis 261
 Profanus 237
 Professionista 433
 Profil 242
 Prófont 319
 Profósz 429
 Program 121
 Prókátor 261
 Prokkedli 513
 Proletár 229
 Promenáde 576
 Promincli 482
 Protegálás 562
 Protekcióosság 457
 Proviant 319
 Provisoricus 453
 Próza 234
 Prüdéria 448
 Pschutt 521
 Pszühé 544
 Puceráj 527
 Pudding 329, 376, 535
 Pugillares 233
 Pukkedli 514, 531
 Pulpitus 445
 Pumpernickl 280
 Punctum 232, 332
 Punctum saliens 139
 Punsh 219
 Pupilla 283
- Püramisz 303
 Pusszedli 530
 Puszi 512
- Quadrat 332
 Quadrille 285, 392, 571, 577
 Quai 328
 Quatula 281
 Quintessentia 240
 Quiproquo 279
 Quodlibet 279
- Rabbi 237
 Rabbit 96
 Rabouche 303
 Rábsic 91
 Raccsolni 256
 Race 254, 355
 Radír 489
 Radírgumi 489
 Refined in Cases
 Rafinéria 434
 Raffinerie 438
 Ragoût 249
 Rájcolni 532
 Rájcsul 370
 Rájf 527
 Rájkszrát 511
 Rájszolni magát 131
 Ramsli 313
 Rapír 91, 429
 Raquette 562
 Rasta 476
 Ratafia 279
 Ratificatio 279
 Rationalis 568
 Reactio 122
 Realismus 130
 Rebus 279
 Receptice 569
 Receptisse 279
 Recherchen 177
 Réclame 351
 Recompensatio 452
 Record 559
 Redingote 38, 555
 Redoute 93
 Refectorium 249
- Referada 449
 Referatum 449
 Regata 244
 Régie 132
 Reichenberg
 Reichsrat 539
 Reims 564
 Reine Claude 264
 Reiter 209
 R. k. 295
 Rekonnässanghsvisit 441
 Relativ 138
 Relief 251, 574
 Renaissance 349
 Renomázs 434
 Rentábilis 432
 Rentabilitás 432
 Reporter 559
 Repressáliák 428
 Requiem 359
 Resch 115
 Reseda 300
 Restantia 448
 Restaurant 249
 Restauratio 438
 Resztelt 527
 Retour 443
 Retour-Rezepiss 443
 Retusírozás 388
 Reuma 224
 Reüsszálni 425
 Revanzsírozni 556
 Revolver-Journalist 481
 Rez-de-chaussée 381
 Rezept 472
 Rezonábilis 452
 Rezonírozni 426
 Ricset 494
 Ribizli 512
 Ridicule 392, 539
 Rigorosum 238
 Ringispíl 517
 Ringlotta 393
 Risalit 429
 Risi-bisi 495
 Rissolé 95
 Rivalis 229

- Robe 335, 350
 Robinson Crusoe 575
 Rocaille 349
 Rochetta 246
 Rockefeller 563
 Rococo 349
 Ródlí 410
 Rododendron 565
 Rökkokó 421
 Rollette 493
 Romadour 311
 Római katolikus 132
 Roman 165
 Rosace 153
 Rosette 153
 Rossini-szíval 399
 Roszprádlí 91
 Rothschild 587
 Roué 93
 Rout 346 587
 Routine 568
 Rozmaring 555
 Rúbl 261
 Rubrica 233
 Rum 123
 Rumpsteak 559
 Ruszkij 276
 Rutinírt 434, 564
- Sába 430
 Sabbesz 430
 Sacco 438
 Sacré Coeur 555
 Sáh 127, 217, 545
 Sáh mát 127
 Saint-Louis 587
 Saint Saëns 578
 Saison 247
 Sakk a királynak 365
 Sakter 431
 Salak 418
 Salamander 280
 Salami 244, 465
 Salarium 237
 Salata 243
 Salmiak 476
 Salon 250
 Salonbetyár 250
 Salon-Bonbons 440
- Salonfähig 485
 Salongyufa 250
 Salvatorbier 255
 Samedi 248
 Sámli 91
 Sampusz 512
 Sandwich 267
 Sandolino 242
 Santos good Average 594
 Saperlott 169
 Sapin 363
 Saprísti 169
 Sáp 523
 Sárivári 332
 Sarnír 429
 Satíra 384
 Satírozni 426
 Sauce 243
 Scandalum 225
 Scepter 402
 Sceptikus 402
 Schema 574
 Scheveningen 574
 Schi 408
 Schisma 574
 Schlager 141
 Schlagfertig 127
 Schlendrian 435
 Schliefer 62
 Schluss 141
 Schmetterling 301
 Schmutzig 133
 Schnaps 255
 Schneidig 180
 Schön de Dám 398
 Schuhwíchs 289
 Schuster 482
 Schwadronneur 435
 Schwarzkünstler 300
 Schweitzer 275
 Schwíndler 259
 Schwíp 256
 Scrofula 136
 Scrupulus 235
 Sealskin 176
 Seauce Moskovítz 398
 Secessio 240
 Sechsunndsechzígler 523
- Secunda 359
 Sella curulis 343
 Selbstportrait 484
 Selma 449
 Seltersviz 490
 Semita 542
 Se non è vero, è ben trovato 398
 Sentimentalis 452
 Sequens 454
 Sercli 517
 Serpentin 300
 Ser éskaraj 396
 Servus 511
 Sétifikální 458
 Settlement 562
 Seufzerallée 523
 Shakespere 559
 Shawl 538
 Shilling 535
 Siesta 253
 Sifli 512
 Sikk 421
 Silabizálás 161
 Siller 389
 Silhouette 265
 Simpfelni 132, 532
 Sín 123
 Single 562
 Sirius 385
 Sixtíni kápolna 463
 Skárt 307
 Skicc 529
 Skiz 306
 Skót 275
 Sky-scraper 113
 Slampni 529
 Sleeping 480
 Slice 529
 Slitni 410
 Slipon 62
 Slipsz 466
 Smájhliroz 457
 Smakkolni 532
 Smankerlkóh 515
 Smoking 85
 Smokk 330
 Smirgli 530
 Smirkász 419

Smock 330.

- Smukkasztni 530
 Snasz 519
 Snekkedli 531
 Snob 330
 Snóflizni 513
 Socialismus 121
 Sófl 523, 535
 Sógor 418
 Sógornő 418
 Soignírt 455
 Sole 95
 Sole au gratin 94
 Sólet 370
 Sonde 249
 Sörét 418
 Sottise 252
 Souchong 220
 Soufflé 515
 Souper 309
 Souper-csárdás 486
 Sous 465
 Southampton 557
 Souvenir 45, 341
 Souverain 538
 Spájz 356, 527
 Spájzctli 515
 Spaletta 493
 Spampanádli 513
 Spanyolett 419
 Spárga 400, 419
 Spázfógl 527
 Speceráj 419, 527
 Speech 573
 Spectaculum 341
 Spediteur 434
 Spendírozni 426
 Spennadel 393
 Spenót 419
 Spicc 516
 Spicflájs 527
 Spicli 513, 530
 Spirillum 136
 Spiritus 240, 572
 Spirobacterium 136
 Spórhert 91
 Sport 166, 329
 Sprengolni 131
 Spriccer 517
 Spuktrigli 91
 Square 332
 Sraffrozás 429
 Sróf 527
 Stáckripli 530
 Staféta 419
 Staffage 434
 Staffetta 241
 Staffierung 434
 Stájgerolás 131
 Stampedli 530
 Stampiglia 448
 Stanicli 513
 Start 570
 Status 573
 Stekli 514
 Stellage 435
 Sterling 259
 Stihlírozni 457
 Stikli 530
 Stilét 176, 232
 Stinkadores 435
 Storno 573
 Stráf 527
 Strapác 528
 Stras 388
 Streber 148
 Strici 519
 Strike 259
 Strimfli 91, 530
 Stróf 527
 Strohmänn 150, 289
 Strófa 234
 Strózsák 91
 Strumfpándli 530
 Stutzer 256
 Style moderne 240
 Stylus 232
 Subcontra 284
 Subick 527
 Su[b]scus 238
 Suctihli 530
 Suffragette 72
 Suggestio 555
 Sühtern 527
 Suisse 275
 Sulz 243
 Summa 235
 Surc 108
 Surplus 562
 Suviksz 132
 Suzerain 538
 Sündenbock 151
 Sváb 277
 Svadrón 332, 419
 Svadronőr 435
 Svájfolni 131
 Svermolni 532
 Swindler 259
 Syenit 239
 Symbolum 227
 Szafaládé 513
 Szahara-sivatag 364
 Szalamandra 449
 Szaldírozás 378
 Szaletli 513
 Szalonbetyár 486
 Szalonégó 485
 Szalongulyás 486
 Szalonpájsli 485
 Szalvéta 513
 Számedta 531
 Szamovár 261, 535
 Szárkofág 225
 Szatrapa 218
 Szegedilla 395
 Szekrény 418
 Szent 515
 Szervírozni 424
 Szignalizálni 424
 Szignálni 129
 Szilokféreg 395
 Szilvorium 458
 Szimbolizálni 424
 Szingaléz 428
 Szirup 336
 Szivar 396
 Szkeleton 216, 411, 413
 Szkeptrokokkosz 136
 Szkot 275
 Szkunksz 466
 Szmirnaszőnyeg 490
 Szociáldemokrácia 121
 Szociáldemokrata 488
 Szokkerli 530
 Szokli 332, 530
 Szokni 65
 Szolga 418
 Szólórak 501

- Szólóspárga 502
 Szorbet 336
 Szövétnek 418
 Sztafülokokkosz 136
 Sztenografia 132
 Szultán 216
 Szüntézisz 538
 Szuverénitás 427

 Taberna 353
 Table d'hôte 555
 Tabouret 247
 Taco 308
 Tafota 218
 Taille 571
 Tailor forgentleman65
 Tailor-madé 110
 Talár 356
 Talentum 237
 Talmi 267
 Tantosz 466
 Tantus 445
 Tanzen 257
 Tarok 305
 Tates in Cubes 594
 Tattersall 267
 Taverne 353
 Taxiauto 477
 Tea 220
 Teknika 543
 Telefonál 563
 Telegrafál 568
 Telegraphon 142
 Temperamentum 342
 Templum 228
 Tempo 91
 Tennis 329
 Tenór 567
 Tercett 452
 Terra incognita 161
 Terrasse 545
 Tête 347
 Tête à tête 248
 Teuf-teuf 155
 Thalassotherapeut 440
 Théâtre Français 556
 Tigris 218
 Timbre 548
 Tincta 232

 Tingl-tangl 270
 Tiré à quatre épingles 286
 Tischläufer 149
 Tivornya 353
 Toast 309, 575
 Toboggan 410
 Toilette 335
 Tolmács 418
 Tombola 244
 Topo 475
 Tornado 338
 Totumfac 278
 Tornister 500
 Touche 399
 Tow-retour 443
 Tous les quatre 306
 Tous les sept 306
 Tous les trois 306
 Tout égal 443
 Tout Európa 72
 Toute même chose 443
 Török 275
 Traccsolni 532
 Tráger 50
 Tragoedia 226
 Trágya 221
 Trafik 336
 Traîneur 437
 Traiteur 372
 Trakta 372
 Trambulin 336
 Trampli 530
 Treff 421
 Tréfa 418, 517
 Tréma 537
 Trénis 285
 Tribune 343
 Tringelt 527
 Triumphus 230, 332
 Triptychum 233
 Trombita 449
 Tromf 332, 429
 Troubadur 226
 Trovatore 226
 Trouville 577
 Truccsedli 513, 531
 Trupp 420

 Tucat 415
 Tulaezüst 490
 Tu l'as voulu, George Dandin 508
 Tulipán 218
 Tunnel 329
 Túra 446
 Turbolya 418
 Turchese 276
 Turf 559
 Tuss 314, 399
 Türkiz 276

 Udvar 418
 Uj-Seeland 398
 Ulrik 518
 Ultimo 307
 Ultramarin 356
 Unberufen 127
 Unheimlich 132
 Uniforme 357
 Unitarius 132
 Univerzálzseni 488
 Unlojalis 486
 Unmodern 486
 Unpopulár 486
 Unsereiner 132
 Unszimpatikus 485
 Urbér 395
 Urizálni 458
 Usance 332
 Usus 332
 Utopia 222
 Ut, re, mi, fa, sol, la, si 292

 Vademecum 278
 Vafli 389
 Valeur 71
 Vanília 126
 Vasistas 280
 Vare redde legiones meas 507
 Vaternörder 314
 Vaudeville 302
 Vekszír 489
 Velleitas 114
 Vélo 475
 Vendredi 248

- Veranda 219
 Verba valent sicut
 nummi 192
 Verba valent usu 186
 Verdictum 450
 Verismus 129
 Vernissage 429
 Vertugadin 269
 Versus 234
 Vestibule 92, 381
 Veto 279
 Vezír 218
 Vibrio 136
 Vice 477
 Vice-amiral 394
 Vidimatio 279
 Vienna-fashion 110
 Vierge 365
 Vieux jeu 288
 Vieux saxe 111
 Vignano 268
 Vigéc 281
 Vimmedli 514
 Vínersnicli 91
 Virgács 467
 Virilista 511
 Virtuóz 457
 Virtuózítás 457
 Virtus 91
 Virtusság 457
 Virstli 531
 Vis-à-vis 39, 248
 Vitrage 322
 Vitustánc 263
 Vízi 525
 Vizit-kártya 338
 Volat 307
 Volontaire 535
 Volta 307
 Von Haus aus 132
 Von Pick auf 256
 Vorlaut 132
 Vorcsezter 110
 Vuclizni 512
 Vukli 514
 Vulkán 262
 Vurcni 517
 Vurstlpráter 517, 518
 Vutki 467
 W. C. 389
 Waggon 376, 536
 Waggonbetyár 250,
 486
 Wagon-lit 480
 Warrans 454
 Wehleidig 132
 Whist 314
 Witz 148
 Worcestershire 560
 Wurstlprater 518
 Yacht 330, 544
 Yacht-club 539
 Yard 570
 Yellowstone 538
 Young Girl's Home
 64
 Zalcstangli 517
 Zapfenstreich 395
 Zengeráj 527
 Zeppelin 567
 Zérus 444
 Zikkerhájc 480
 Zokkerli 530
 Zokli 530
 Zwischenakt 319, 528
 Zsák 401
 Zsandár 465
 Zsáner 546
 Zsenálni 425
 Zsenília 571
 Zset 271
 Zsíró 556
 Zsurnalisztika 434

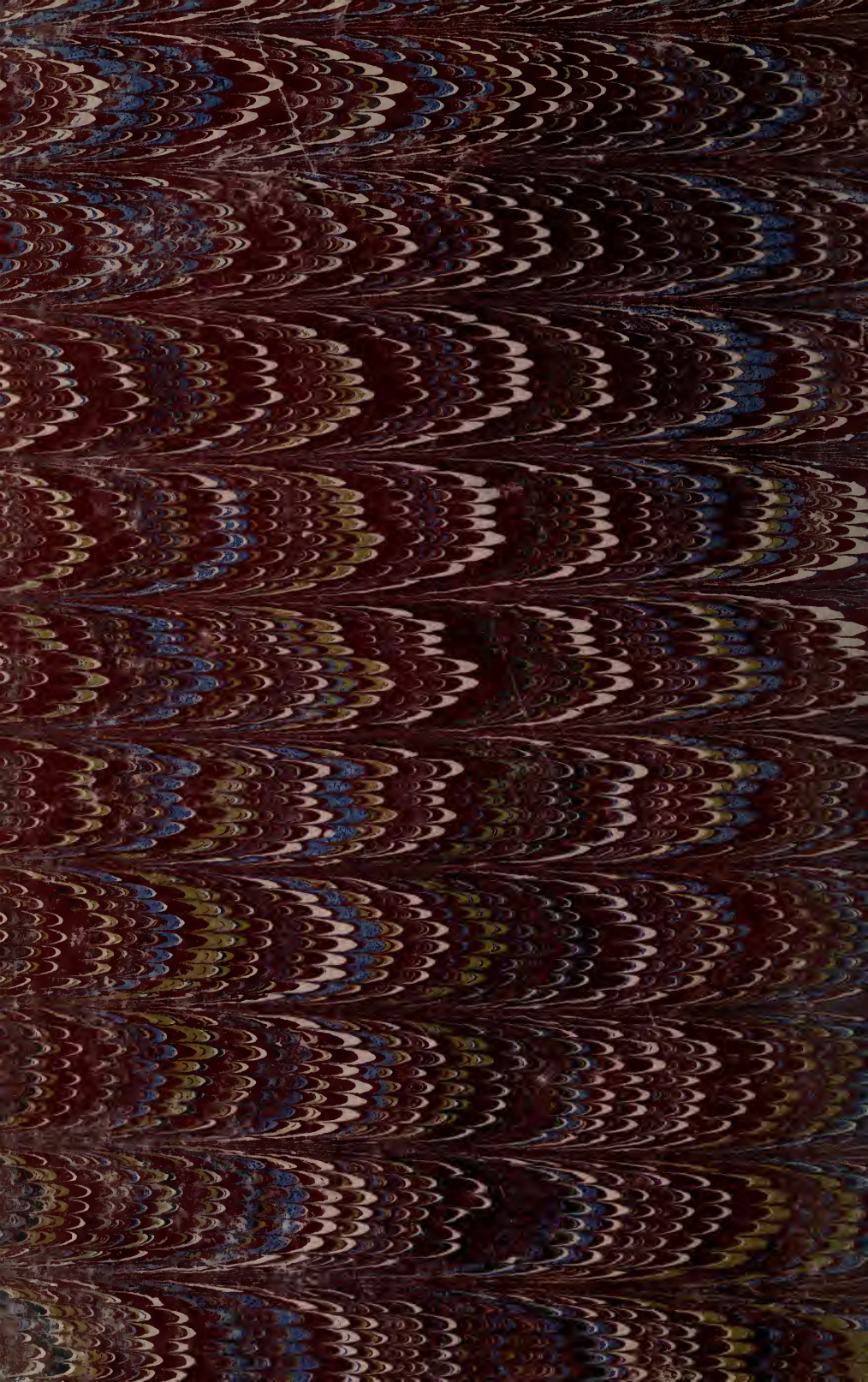
41322

61760/60

	<p>444/60.</p> <p>AUKCIÓ</p>
--	------------------------------

100 / C. 752

PH
2582
A3T6

[Toldy, Géza,
Varázsrontó

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

